

259.0
A58

D. ANGHEL ȘI ST. O. IOSIF

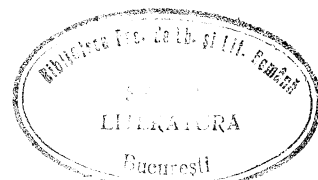
S C R I E R I
II

*Ediție îngrijită
și comentari*

de
I O N R O M A N

8128

S C R I I T O R I R O M Â N I
EDITURA MINERVA
București, 1982

PROZĂ ORIGINALĂ DIN VOLUME

[LA DUMBRĂVENI]

În parcul vechi și plin de privighitori de la
Dumbrăveni, umbrele se statornicesc de dimineață.
Liniștea aleelor străjuite de copacii seculari e de-
săvârșită și pretutindeni adăposturi de umbră te
5 cheamă și te predispun la visare. Acolo, în preajma
bustului celui mai mare poet al nostru, am petrecut
în vara trecută multe ceasuri de tihnă și recu-
legere sufletească, citind împreună cărțile luate la
întâmplare din vasta bibliotecă a domnului Leon
10 Ghica, unde oricine putea să găsească pe autorii săi
favoriți, căci mai multe generații au înzestrat-o
treptat cu tot ce mintea omenească a produs, în
timpul lor, ca poezie și știință.

Într-o dimineață curată de iunie, nu știu cum
15 ne-am pomenit citind din Verlaine. Pe scaunele
lungi, stînd alături, sub streășina unui tei, citeam
cu glas tare și sufletele noastre se înțelegeau ui-
mite de atîta frumusețe. Cuvintele veneau de la
20 închegat întîia traducere, urmată apoi de seria
întreagă.

Și azi, dacă le adunăm în volum, o facem aceasta
pentru a fixa un moment trecut din viața suflete-
lor noastre și pentru a lega o amintire mai mult de
25 Dumbrăveni, unde am trăit atîtea ceasuri prețioase.

București, 1903, mai

[PAUL VERLAINE]

NOTĂ BIOGRAFICĂ

Paul-Marie Verlaine s-a născut în Metz, în ziua de 30 martie 1844, dintr-o familie originară din Ardeni. Cîțiva dintre străbunii săi făcuseră parte din cler și din armată. Tatăl său, Auguste Verlaine, a fost soldat sub Napoleon. Primii ani ai copilăriei și i-a petrecut mai întii în orașul său natal Metz și apoi în Montpellier, unde tatăl său, pe atunci căpitan de geniu, fusese strămutat cu regimentul. Spre aceste locuri, în nostalgia veșnicelor sale peregrinații, l-au purtat cu dor duioasele amintiri pînă la moarte, și neînduratele întîmplări nu i-au dat pas să le mai revadă vreodată, ca să-și mai poată mîngîia tulburii ochi înainte de a-i închide pe totdeauna. În 1851, căpitanul Verlaine, părăsind armata, veni să se stabilească la Paris cu fiul și nevasta sa. Paul Verlaine urmă cursurile liceului „Bonaparte” unde avu ca condiscipol pe Edmond Lepelletier, cu care rămase prieten pînă la moarte. La 1862, luîndu-și bacalaureatul în litere și părinții săi fiind aproape ruinați prin o nefericită speculație de bursă, el intră ca slujbaș mai întii la o companie de asigurare; apoi la Hôtel de Ville* din Paris, în calitate de expediționar. Peste un an tatăl său muri, iar mama sa, rămasă singură, pierdu încă o bună parte din avere, înșelată de specula-

* Primăria.

tori. Pe atunci începu să se trezească în el întiiul gust de aventuri care-l făcură să-și uite cîte puțin de slujbă. Ceva din geniul său prinde să se trezească și tot atunci legă prietenie cu faimosul grup al parnasienilor, atît de în floare pe vremea aceea, cînd Leconte de Lisle, Sully-Prudhomme, Léon Dierx, Catulle Mendés și atîția alți fermecători și cunoscuți poeți trăiau în cea mai strînsă tovărășie. În 1866 publică întiiul său volum intitulat *Poèmes Saturniens*, volum în jurul căruia nu se făcu nici un zgomot, dar în care viitorul maestru ce trebuia să aibă o covîrșitoare înrîurire asupra poeziei moderne se oglindea deja cu toate defectele și calitățile sale. Publică apoi *Fêtes galantes*, și în 1870, anul cel mai nefast și în același timp cel mai dulce poate al vieții sale, se căsători cu domnișoara Mauté, soră vitregă a prietenului său, compozitorul Charles de Sivry, și publică dragălașul volum numit *La bonne chanson*, în care-și cîntă toată dragostea ce-i umplea sufletul și toate nădejdele viitorului visat de el. Între aceste însă interveniră dezastrul de la Sedan, asediul Parisului și Comuna. Compromis în mișcare, fu nevoit să se refugieze la Londra, de unde peste cîțva timp se reîntoarse. Odată la Paris, neînțelegerile cu soția sa începură, și nici nașterea fiului lor Georges, în 1871, nu fu în stare să statornicească liniștea între ei, ș-atunci, în tulburata lor existență, apăru ca un meteor dezorbitat Arthur Rimbaud, genialul și extraordinarul vagabond, care trebuia să aibă o atît de nefastă influență asupra lui. Verlaine nu cînoscu mai întii pe Rimbaud decît printr-o scrisoare ce acesta-i trimesese cu cîteva pöeme de-o uimitoare frumusețe. Corespondența între ei urmă și, în acord cu soția sa, Verlaine scrise lui Rimbaud să vie la Paris, să locuiască la ei, dar, după cincisprezece zile locuite în comun, excentricitățile lui Rimbaud nemaifiind de suferit, nevasta lui Verlaine fu nevoită să-l dea afară. Neînțelegerile dintre soți se înveninaseră și mai mult, și Verlaine, nemaiputînd găsi liniște în viața casnică, își petrecea timpul mai mult pe-afară, în interminabile

discuțiuni de artă. La urma urmei plecă dimpreună
cu prietenul său în Anglia, dar reveniră curînd.
Cîtva timp, Verlaine caută odihnă la o soră a tată-
lui său, la Paliseul; în curînd însă îl regăsim dim-
preună cu prietenul său Rimbaud la Bruxelles, în
1873. Aci începe extraordinara odisee a acestor două
firi atît de straniu întocmite și avînd totuși atîtea
puncte asemănătoare. Ce-a fost călătoria acestor doi
impulsivi, rătăcitori din sat în sat, din oraș în oraș,
duși de voia întîmplărei și a exuberantei lor fan-
tezii, cine-ar putea-o spune? Singurul lucru cert
e că, o ceartă fatală intervenînd între ei, Verlaine,
exasperat, trase două focuri de revolver asupra lui
Rimbaud, fapt în urma căruia fu condamnat de tri-
bunalul din Brabant la doi ani de închisoare. Rim-
baud, însănașit, plecă mînat de strania fatalitate
ce-l urmărea, vagabond și dezorbitat de-a pururi,
negăsindu-și loc nicăiera, de la Paris și pînă în fun-
dul sălbaticii Africe, la Harrar, iar Verlaine, ră-
mas din nou singur, fu întemnițat mai întîi în în-
chisoarea de la Petits-Carmes din Bruxelles și apoi
transferat la Mons, unde, în liniștea și singurătatea
ce-l împrejmuia, sufletul său se limpezi și începu
din nou să cînte. Aci scrise *Les romances sans pa-
roles* și le trimise prietenului său Lepelletier, care
le publică. Versul său înaripat și tot mai liber no-
tează cu o putere de vizionar impresiile cele mai
fluide, și o părere de rău negrăit de sfișietoare te
cuprinde cetînd aceste pagini din trista lui viață,
pe care-o plînge, adunîndu-și lacrimile și jucîndu-
se cu ele ca un copil cu fărîme de piatră scumpă.
Un sentiment de religiozitate atît de mult uitat se
furișă din nou în sufletul său obosit și bolnav, și
din aceste meditații tihnite și blînde se încheagă
ceea ce mai tîrziu trebuia să formeze volumul înti-
tulat *Sagesse*. Liberat în 16 ianuarie 1875, se reîn-
toarse în Franța, unde soția sa în timpul cît el sta
la închisoare făcu să se pronunțe divorțul între ei.
Singur, acum cînd poate avea mai mult nevoie de
o ființă dragă, care să-l mîngîie de atîtea suferinți
trecute, fără să-și revadă prietenii buni din alte

vremuri, plecă mai amărît și mai neconsolat ca tot-
deauna la mama sa, în Ardeni, unde rămase cîtăva
vreme. Porni apoi din nou în Anglia, unde trăi
dînd lecții de franceză și desen, pînă în 1877. Reîn-
tors, încearcă o exploatație agricolă, dar și aici ur-
mărindu-l nenorocul, fu nevoit să-și vindă ferma
și reveni la Paris, unde termină *Sagesse*, care-i
făcu în sfîrșit adevărata celebritate și pînă în 1886
duse o viață destul de liniștită, fu profesor la Bou-
logne-sur-Seine și Neuilly, lucră și publică un vo-
lum de proză, *Les poètes maudits*, și un volum de
versuri, *Jadis et naguère*. Dar la sfîrșitul anului
1886 mama sa muri, și de atunci reîncepe, după
aceste cîteva clipe de dulce liniște, îndureratul său
martirolog. Încununat de-o glorie tîrzie, zădarnic în-
cearcă să-și refacă viața, descătușat de dureroasele
amintiri care-i țin tovărășie și-l urmăresc pretutin-
deni, nobilele îndemnuri recad și zilele lui se scurg
ca un vis rău, din spital în spital și din loc în loc,
fără nici o rază de bucurie, fără nici o nădejde de
noroc. În 1889 îl găsim în spitalul Broussai și, la
ieșirea din spital, mai multe banchete fură organi-
zate în onoarea sa și un moment fu vorba chiar
să-și puie candidatura la Academie. Dar trecură re-
pede și aceste și, reluat de dorul de-a vagabonda,
plecă să ție conferințe în Anglia, Belgia și Olanda,
de unde se întoarse mai bolnav și reintră în spitalul
Broussai. În vremea aceasta, Leconte de Lisle mu-
rînd, un reporter avu fantezia să-i puie la vot suc-
cesia, și Paul Verlaine fu ales ca succesor al gloriei
stinse. Ultimii ani trecură și ei zbuciumați și triști
ca toată viața. În 8 ianuarie 1896 muri într-un mic
apartament din Rue Descartes, unde, nemaifiînd în
stare să iasă din casă, ca să-și uite uritul, își pe-
trecea vremea vopsînd cu boia aurită tot ce-i cădea
sub mînă, setos parcă să-și învezească ochii cu o
ultimă strălucire, înainte de a-i închide pentru
totdeauna.

[HENRIK IBSEN]

PREFAȚA

Traducerile de față au văzut în parte lumina zilei în *Sămănătorul*, tocmai în această mult oropsită revistă despre care s-a afirmat de-atâtea ori că și-a zăvorit porțile oricărei înrîuriri a vreunei mari literaturi străine.

Grație dragostei ce ne poartă un prieten, căruia-i mulțumim, le tipărim astăzi.

Firește că nu dăm aici toate poeziile lui Ibsen. Am ales numai ce e mai caracteristic în această parte a operei sale din tinerețe, care cuprinde în germene toate problemele mai însemnate din filozofia sa individualistă de mai târziu. O umbră misterioasă pare că învăluie ființa lui sufletească de la început — ca un nour în care dormitau toate furtunile, toată revolta ce avea să se dezlănțuiască cu o putere elementară la întâia ciocnire cu societatea actuală. Căci Ibsen a fost un revoltat în toată puterea cuvîntului și încă din anii fragezi a avut să lupte cu mizeria, prostia și fătărnicia omenească.

Născut la 1828, la Skjen, un târgușor pierdut în fiorduri, dintr-o familie de negustori, crescut pînă la vîrsta de șaisprezece ani într-un institut clerical; silit apoi, din pricina ruinei materiale a părinților săi, să intre elev farmacist la Grimstadt, Ibsen se aplică studiilor medicale și scrie întîiele sale versuri (1849); stabilit în anul următor la Cris-

tiania, unde face politică, publică pe *Catilina*, întâia sa dramă; director de teatru la 1851 la Bergen, după o călătorie de studii la Copenhaga, Dresda, Hamburg, reușește să joace cite-o piesă pe fiecare an, fără mare succes însă; din nou director de teatru la Cristiania, dă faliment; constrins, solici-tează atunci de la guvern o pensie de poet, neobținînd decît o bursă de călătorie. Înainte de a pleca însă din Norvegia, joacă și tipărește *Pretendenții la coroană*. Plecînd, se instalează la Roma, unde, liber și fericit înțîia oară în viață, scrie pe *Brand*.

Rămîne în Italia pînă în 1868, apoi în Germania, stă mai ales la Dresda, unde era tot atît de admirat pe cît de nerecunoscut era în patrie. Din această epocă datează operele sale cele mai celebre și tot în acest răstimp reprezintă țara sa la serbările inaugurării Canalului de Suez.

Revenit la Dresda, desăvîrșește una dintre cele mai puternice creații ale sale, *Împărat și Galilean*, care vede lumina tiparului abia în 1873. Cerut acum de toți compatrioții lui, se întoarce în Norvegia, unde-i purtat în triumf. Cu toate acestea, el pribegește din nou, atras de farmecul țărilor calde, trăind, rînd pe rînd, cînd la München, cînd la Roma, și numai în anii din urmă nostalgia Nordului îl cucerește cu desăvîrșire și, obosit, poetul se reîntoarce în Cristiania, unde s-a stins zilele acestea, lăsînd pustiu, poate pentru cine știe cîtă vreme, altarul la care numai puțini sînt chemați să slujească.

[GEORGE POPOVICI / T. ROBEANU]

NOTIȚA BIOGRAFICĂ ȘI BIBLIOGRAFICĂ

George Popovici s-a născut în ziua de 8/20 noiembrie 1863 la Cernăuți. Tatăl său, Eusebiu Popovici, care e una din figurile cele mai venerate din Bucovina și e profesor la Facultatea de teologie din Cernăuți, s-a îngrijit a-i da educația cea mai aleasă.

George Popovici a absolvit gimnaziul în 1882, Facultatea de drept în 1886 — amîndouă în Cernăuți. În timpul studiilor academice, intră în 1884 și în armată ca voluntar și deveni peste un an locotenent. Profesorii lui, fără deosebire, recunoscără de la început o fire excepțională. În afară de clasă își agonisise cunoștințe întinse, mai cu seamă în studiile sale favorite, care la gimnaziu erau istoria, literatura și filosofia, iar la universitate, istoria dreptului.

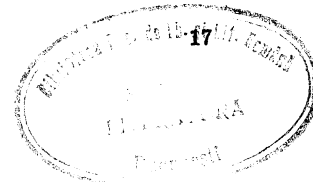
Studiile separate, în cari îi plăcea să se adîncească, pe de o parte, și politica națională, care începuse să-l pasioneze în cel mai înalt grad, l-au făcut să nu-și ia doctoratul decît în 1894. Ca student în Cernăuți, a fost președinte al societății academice „Junimea“. Semestrul de vară 1890 l-a petrecut la Universitatea din Innsbruck, unde s-a ocupat cu studiul său de predilecție, care era istoria dreptului. Mai cercetă apoi cursuri la Cernăuți și se mută în urmă, după ce în 1895 fu greu bolnav

de aprindere la plămîni, la 1896, la Viena, spre a se pregăti acolo în vederea unui loc de docent. Dar în primăvara anului 1897 fu ales deputat în Camera austriacă și deveni în 1898 redactor al *Foii legilor imperiale*. În același an, o nenorocire neașteptată îl lovi : logodnica lui, misterioasa și dulceă figură ce apare în versurile sale, muri subit. Tot în 1898 fu ales deputat și în Dieta Bucovinei, unde dezvoltă o activitate strălucită. La 1899, își dăte demisia din postul ce-l ocupa, cu toate încercările ministrului de Interne de pe-atunci de a-l îndupleca să rămînă. La 1900 era și membru al Delegațiunei austriace la Pesta, unde ceru cu energie o tratare mai dreaptă a românilor din monarhie. La 1900, dizolvîndu-se Senatul imperial, își puse din nou candidatura, dar de data asta căzu la alegeri. Atunci se retrase și din Dieta provincială.

Căsătorindu-se la 1901, trece în România, unde fu încetățenit. Aici își continuă studiile sale de istoria dreptului român și pregătea o lucrare monumentală, care-l îndreptătea să aspire la o catedră de această specialitate la prima noastră Universitate. Pe cînd însă se aștepta apariția acestei lucrări, el se sinucise în noaptea de 12 iulie 1905, la Munkács, în Ungaria.

George Popovici e înmormîntat în Cernăuți.

Activitatea sa literară, publicată sub pseudonimul *T. Robeanu*, a fost sporadică, dar cuprinde adevărate mărgăritare. Manuscrisele, corespondența sa politică, precum și toate notele rămase după el sînt în păstrarea Academiei Române. Iată-le : I. Studii și cercetări cu privire la vechiul drept românesc : 1. *Ai carte, ai parte* ; 2. *Jurămîntul cu brazda în cap* ; 3. *Republica cîmpulungeană* ; 4. *Dignitățile și oficiile din vremea lui Alexandru cel Bun* ; 5. *Über die deutschrechtlichen Elemente in der altromänischen Städteverfassung* ; 6. *Das moldauische Städtewesen* ; 7. *Das moldauische Scholtuzenam* ; 8. *Capitanatus moldaviensis*. II. 9. Documente, acte și corespondență ; privitoare la alegerea lui G. Popovici ca deputat al Cîmpulungului în Parlamentul

70 din Viena la 1895 ; discursul rostit la Pesta, în De-
legațiuni, la 26 mai 1900 ; diferite cestiuni politice,
administrative și publice din Bucovina (1897—1900) ;
75 corespondență română și germană de interes literar,
cultural-politic și particular ; 10. *O zi în Abdera*,
foi rupte din albumul unui cernăuțean de M. De-
mocrat (manuscris copiat de o mină străină, sau
poate rătăcit printre hîrțile sale).

75 Cît privește lucrările tipărite, cităm următoar-
ele :

80 1. *Vechi așezăminte românești (Convorbiri lite-
rare*, a. XX, no. 8) ; 2. *Mihai-Vodă și moșnenii din
Sularul (C. lt., a. XX, no. 12)* ; 3. *Cronica lui Ureche
despre școlile jugaene (C. lt., a. XXIV, no. 12)* ;
4. *Anul de la martie în Moldova în timpul lui Ale-
xandru cel Bun (C. lt., a. XXXIX, no. 3 și în ediție
separată)* ; 5. *Runc, glosă la o colecțiune de docu-
85 mente moldo-cîmpulungene (C. lt., XXV, no. 12)* ;
6. *Despre starostia sepenicensă (în volumul Titu
Maiorescu, Omagiu)* ; 7. *Ordinea de succesiune în
moșiile donative moldovene în secolul al XIV-lea
(în volumul Prinso d-lui A. Sturdza, scos și în bro-
90 șură separată)* ; 9. *Index Zolkiewensis, opt docu-
mente privitoare la mănăstirea Putna (1707—1778)*
(în revista teologică *Candela*, a. III—IV, Cernăuți).

95 Activitatea sa politică se poate urmări de-aproa-
pe în colecțiile ziarelor unde a colaborat : *Revista
politică din Suceava, Gazeta Bucovinei, Patria, Deș-
teptarea și Tribuna din Sibiu*. (v. *Junimea literară*,
a. II, 1905, precum și articolul *Ziaristica română
din Bucovina* de G. Tofan, în *Viața românească*,
a. I).

100 Această e viața și opera lui George Popovici.

I. PĂUN-PINCIO

Fiecare epocă își are martirii ei necunoscuți.
Sunt figuri cari trec nelămurite și dispar fără să
fi avut vremea ca să se afirme. Drumeți necunos-
cuți care lasă cel mult o vagă amintire în sufletul
5 celor cari i-au cunoscut și pier pentru totdeauna
odată cu aceștia.

Un asemenea drumeț este și I. Păun-Pincio.

10 Mai ales acum, în preajma sărbătorilor, cînd se
împlinesc doisprezece ani de la moartea lui tra-
gică, simțim o pioasă datorie ca, punîndu-ne la un
loc amintirile, să evocăm încă o dată figura lui bla-
jină pentru cei ce vor veni după noi.

15 Pseudonimul *Pincio*, la care ținea așa de mult,
e numele unei grădini din Roma, unde adeseori am
rătăcit împreună în ceasul dulce, cînd soarele co-
bora după cupola „Sfîntului Petru“. Acolo, în gră-
dina plină de statui, sub copacii veșnic verzi, pe
terasa de unde putea să îmbrățișeze cu privirea
splendoarea cetății eterne, ne spuneam și discutam
20 impresiile căpătate peste zi.

Călătoria a fost o continuă uimire. Ieșeam întîia
oară din țară. Ne-am oprit succesiv la Fiume, Ve-
neția, Bologna și Florența, despărțindu-ne apoi la
Roma.

25 Păun era o fire contemplativă și succesia prea bogată de impresii îl obosea curînd. După un ceas petrecut într-un muzău sau aiurea, era cu nepu-
30 tință să-l mai urnești din loc : îi era de-ajuns pen- tru ziua aceea. Se așeza pe scările cheului și, ca mulți bătrîni ce stau și se încălzesc la soare, sta și el și visa. E drept că impresiile lui căpătate erau puternice și juste, și e păcat că în scrierile rămase de la el nu s-a răsfrînt mai aproape nimic din ele. Cereau probabil răstimpul necesar pentru a se li-
35 niști, a se desăvîrși și a prinde contur.

O altă însușire caracteristică firii sale este o mare înclinare spre misticism. La Roma, de multe ori mă lăsa, la ceasul vecerniei, ca să intre la cea
40 dintii biserică întilnită în drum. Intra ca s-asculte orga și eram sigur că-l regăsesc peste un ceas stînd nemișcat, în aceeași atitudine de extaz în care-l lăsasem. Pretindea că orga-l liniștește, și glumele mele îl întristau.

Le spun acestea pentru a scoate și mai mult în
45 lumină ironia dureroasă a morții și îngropării lui.

Atras mai mult de simpatii decît de credințe politice, care se rezumau la el într-o adîncă milă de cei oropsiți și într-o bunătate firească, Păun in-
50 trase în rîndul socialiștilor de atunci. Era o figură aparte în clubul acela de revoltați și gălăgioși en- tuziaști.

Nimeni nu-l auzea vreodată ridicînd vocea pen-
55 tru vreo revendicare socială ; figura lui dulce, în- cadrată de o barbă mare, era totdeauna aceeași. Frecventarea clubului nu l-a împiedicat să-și cînte discret dragostele lui pentru niște ochi albaștri, care, desigur, l-au uitat și ei de mult. Într-o singură poe-
60 zie se schițează un gest de revoltă și trece o fla- mură roșie, după care aruncă totuși „un colb mă- runt de floare“...

Încolo, discreție și duioșie ; evocări originale din
65 natură, mai ales peisagiuri de toamnă întîrziată și presimțiri de moarte timpurie. E ca un fel de ceață ce plutește peste tot ce-a scris el, o melancolie vagă de învins. Proza lui e totuși mai vioaie și din

puținele schițe ce ni le-a lăsat se poate vedea un remarcabil talent de prozator. E păcat că moartea nu i-a îngăduit să se desăvîrșească.

70 Moartea aceasta a venit năprasnică, dintr-o me- ningită provocată de infecțiunea unei răni, căreia nu-i dăduse nici o însemnătate. În preajma sărbă- torilor din a. 189... a murit, după cîteva zile de su- ferință, la spitalul Colțea.

Tovarășii lui de luptă — cum se spunea pe
75 atunci — au ținut să facă o demonstrație din în- mormîntarea acestui poet. Un simplu dric, fără preot, fără cruce, așa l-au dus. Flamura roșie le-a înlocuit pe toate. O ceață de muncitori rebegiți. Singura figură de care-mi aduc aminte e aceea a
80 criticului Gherea.

Era o zi tristă și umedă. La cimitir, porțile în-
chise. Groapa nici nu era săpată. Abia pe înserate s-a isprăvit trista ceremonie.

85 Și o negură deasă s-a coborît pe urmă peste toate, ca un simbol al vieții unui nenorocit poet român din veacul al XIX-lea.

LA ȚARA

Nu e nici noapte, nici ziuă încă. După perdeaua albă geamul pare albastru ca fața unei ape înghețate, peste care-a nins puțin. În lumina slabă a ceasului acestuia neștiut, încăperea odăii prelungită de oglindă ia o înfățișare străină. Nu mai e odaia mea.

Un strigăt prelungit și stins, care parcă cere ajutor, răzbate tăcerea.

Ridicat pe un cot, caut somnoros spre ochiul luminos al ceasului de pe masă.

Trei jumătate.

Ies în cerdac.

La zgomotul ușii, un huruit de hulubi răspunde din podul casei.

Tăcere iarăși.

Coperișurile hambarelor scînteie albe de rouă. Deasupra lor Carul-mare și-a plecat oiștea de aur în jos.

Deodată o umbră se dezlipește din întunericul întins de streșină și două scînteii s-apropie de mine. Osman, săracul !

Strigătul acela îndepărtat, după ajutor, reînțepe și capătă un răspuns și mai de departe.

O grămadă albă ca o zăpadă, de lângă poartă, se mișcă, rupîndu-se în bucăți. Două aripi bat aerul și căpetenia își anunță tribul gălăgios că mai

e pînă la ziuă. Pata albă se închegă la loc, lângă poartă.

O undă de vînt abia simțit aruncă luciri de argint în creștetul plopilor. Acum un zgomot surd vine dinspre livadă. Un miros de rod pîrguit umple aerul.

Mă-ntind pe divanul din cerdac și, în răcoarea asta tihnită, reînchid ochii. Ca un val albastru de întuneric se surpă peste mine. Nu mai știu nimic, nău mai sunt eu, sunt totul.

Un tril sfios, încet... Un altul... Cîtă vreme a trecut ?

Ciripiri nenumărate cad ca o grindină zvirlită pe coperiș. Laolaltă întrebă, răspund, se îngeamănă, cresc într-un singur sunet...

Deschid ochii.

Un argat somnoros dă porțile-n lături. Departe, trei stoguri rămase de an-vară stau drepti în fața soarelui, care a răsărit pe jumătate, fumegînd ca niște cozonaci la gura unui cuptor plin de jăratec...

Gîștele s-au trezit acum și, cu mișcări legănate, își dezmoțesc picioarele, ca bete încă de somn. Se saltă apoi și, toate într-un gigăit asurzitor, cu gîturile întinse, dau asalt căsuței unde doarme mama Maria.

În urma lor, fulgi albi se spulberă plutind în aer. Împins de celelalte, un gînsac se înalță pe prispa de lut și cu pliscul lovește în geamul înflorit de un chenar albastru.

Ușa căsuței se crapă și o babă bătrînă ca o vrăjitoare iese în prag și le alungă hursuză :

— Halia ! că nu-i ziuă încă.

La zgomotul lor, năvălesc de pretutindeni creștele roșii.

O lume peștriță de găini de prin poiști, de supt grinzi, din buruieni împoporează locul din fața casei.

Curcanii artăgoși pășesc măreț, din cînd în cînd răsînd cu cîte o aripă pămîntul, și-n urma lor, puii de curcă umplu aerul cu zarva lor de zurgălăi.

Rațele cu penele lor pătate de noroi apar și ele...
Soarele-i săltat deasupra stogurilor. Pe fața lui
70 trec stoluri grăbite, lăsându-se unul după altul spre
bălți.

De-a lungul streșinilor hulubii îngeamănă și
fărîmă curcubeie, într-un neastîmpăr veșnic, își
schimbă locul, se saltă, colorînd aerul. Din cînd în
75 cînd cite-o echipă albă se rupe din republica aceasta
de etern-îndrăgostiți și, luîndu-și avîntul, se ridică
pînă la o înălțime și apoi, ca niște fulgi albi, se
risipesc cine știe unde... Alții, cei virstnici, cu ochii
lor de mărgea, schimbă neastîmpărați din picioare,
se cumpănesc, își umflă gusa de aer și vor să zboare
80 și ei, ispitiți de înălțimele cerului.

În lumina vie ce umple tot coprinsul, umbrele
încep să trăiască și ele, să-și tragă chenarele viorii
sub streșini; dunga plopului se întinde ca un mi-
nutar, bani de aur nălucitori joacă supt umbrarele
85 salcîmilor, catifea verde se așterne sub trunchiul
rămuroșilor nuci.

O undă de vînt clatină un ram și un sunet în-
multit la nesfîrșit pornește din foaie-n foaie și cu-
prinde toată livada, primenind aerul.

90 Tot soiul de miresme, de la mirosul puternic al
sulcinei și al romaniței pînă la al cimbrului, plutesc
aduse la mine.

Un fir de fum subțirel se urcă drept în sus din
gura ogeagului și ușa căsuței se deschide, tăind o
95 ramă de umbră, și-n rama asta mama Maria apare,
aruncînd din șorț cu mîna ei bătrînă un pumn de
aur.

E un zgomot de aripe, o năvală de gîgăituri, de
cotcodăciri, măcăieli și gîgăituri, toată zarva și
100 hărțuiala gurilor flămînde.

Cerc fac împrejurul ei; giștele, mai obraznice,
sar și-o ciugulesc de șorț și-i dau asalt. Culorile
s-amestecă, crestele ard roșii ca niște petale de mac,
curcubeiele porumbilor se coboară și ele, cocoșii,
105 pintenați ca niște jandarmi rurali, fac loc favori-
telor, împărțind darnice lovituri de pliscuri în
dreapta și în stînga.

Cel din urmă pumn de aur a căzut, și mama
Maria a pierit, trăgînd ușa după dînsa.

110 Un zbierăt prelung de măgar, ca o vocaliză de
bariton decăzut, acopere o clipă tumultul.

Singur, pe marginea parmaclîcului, păunul, im-
pasibil, înamorat de el însuși, și-a răsfiat coada din
care străjuitori pîndesc ochii lui Argus...

[PREFAȚĂ LA „CARMEN SAECULARE“]

Ministerul Instrucțiunii Publice, dorind să comemoreze a cincizecea aniversare a acestui mare act care se cheamă *Unirea Principatelor*, s-a gândit să se adreseze și nouă.

5 Pentru lămurirea confrăților în Apolo, cari ca oameni cu fantazie sunt de obicei dispuși să brodeze multe, ținem să spunem că însărcinarea aceasta de a slăvi *Unirea* într-un poem dramatic ni s-a dat fără s-o cerem, dar de asemenea ținem să le mai spunem că am fost mândri și recunoscători ca s-o primim. Elogiile și aplauzele ne-au măgulit în-destul vanitatea firească oricărui poet, dar nu ne-au făcut să uităm că ele-s trecătoare...

15 Timpul scurt ce ni s-a dat pentru a scrie acest poem ar putea scuza unele lipsuri, pe care nădăjduim că le vom întregi cu timpul. Istoria neamului nostru e un izvor nesecat de fapte mari și tragic eroism, cari cer timp, odihnă și rînduială spre a se putea cristaliza într-o operă de artă nepieritoare. 20 Avem destui scriitori cu un talent necontestat și către ei ne adresăm, amintindu-le cuvintele marelui Kogălniceanu, care spune așa de frumos : „în ce se atinge de curajul individual, de îndrăzneala faptelor, de statornicia apărării, de mărinimia și 25 bărbăția voievozilor noștri, carii, deși pe un teatru strîmt și cu mici mijloace au săvîrșit lucruri uriașe, în toate aceste nu mă tem a zice că istoria noastră

ar fi mai prejos decît istoria a oricărui popor vechi sau nou...”

30 Iar după ce trece în revistă domniile glorioase ale lui Alexandru, Mircea, Mihai, Șerban Cantacuzino, urmează : „Vroiți însă un interes de roman, varietate de întîmplări, episoduri patetice, tragedii cari să vă scoată lacrimi din ochi..., apoi nu voi avea trebuință decît să vă povestesc cruzimile și 35 viața aventurieră a lui Vlad Țepeș, moartea vrednică de un principe a lui Despot Eraclidul, domnia lui Alexandru Lăpușneanu, intrarea cazacilor sub Hmelnițki în Moldova, care singură este o poemă întregă, năvălirile tătarilor, tăierea Brîncoveanului și a familiei sale, una din cele mai triste prive- 40 liști ce istoria universală poate înfățișa, catastrofa lui Grigore Ghica, în care se întîlnește tot neprevăzutul dramei, și cîte alte scene grozave și uimitoare, cîte alte întîmplări de cel mai mare interes chiar pentru indiferenți...”

O săptămînă aproape, odată poemul terminat, am trăit într-o lume fantastică și streină nouă cu desăvîrșire. Ne-am amestecat pentru o clipă într-o 50 viață curioasă și nebănuită de noi, o viață despărțită de marele public prin greaua perdea de fier a cortinei.

Sunt oameni acolo cari muncesc în umbră și cheltuiesc o energie necunoscută. Nimic mai interesant decît să urmărești de aproape repetițiile unei 55 piese care se montează...

Sala pierdută în întuneric pare interiorul unei uriașe case de melc, staluri și fotolii, ca mobilele unui saloan necercetat de cine știe cită vreme, stau acoperite cu pînză cenușie care se întinde, ca un giulgiu, după fiecare reprezentare... Rampa scenei mărginește singură cu o dungă de raze, ca o pleopă luminoasă, întunericul acesta. În fața ei, cușca sufleurului pare o gură de umbră ce cascadează a somn. 60

Fantasmagoria decorurilor e așa de tristă în realitatea ei ! Cerurile senine stau strînse pe suluri, pădurile seculare par niște mîzgălituri informe, făcute de un nebun sau de un copil ; stînci de mucava, 65

170 coloane de carton și tronuri șubrede de lemn, mobile din toate epocile stau grămădite ca la un me-
zat, ca după un dezastru a unei vechi gospodării...
Toate așteaptă să le vie rîndul spre a crea iluzia vieții la un moment dat.

75 Și iată că dintr-o dată glasul imperios al regi-
zorului, al aceluia care cunoaște toate tainele, tre-
zește cutare decor din somnolența lui impasibilă.
Pe nesimțite se desface un sul în fund și un cer
nebanuit îți deschide orizonturi nemărginite; din
80 dreapta și din stînga, ca niște monștri sau ca un
teren mișcat de cine știe ce acțiuni suterane, se ri-
dică stînci, care se îmbină, alcătuiind o grotă. Un
nou sul se desface și acoperă cerul din fund cu
nori imaginari; o altă pînză cade acum și grota se
închide ca de o perdea de întuneric.

85 La un semn, o lumină albastră inundă scena și
două ființi, pe care le cunoaștem de atîta vreme, se
metamorfozează sub ochii noștri, luînd înfățișarea
unor viziuni de acum o mie de ani...

90 În timpul acesta, voievozii, cu coroanele false
în mîini, cu buzdugane îngrozitoare la vedere, cu
hlamidele suflecate în briu; arcași, țărani cu bu-
ciume, copii de casă, boieri simandicoși și tinere
domnițe umblă forfota prin culise, împrăștiind un
vag parfum de naftalină...

95 Sonore, versurile încep să picure și nu le mai
cunoști parcă, atîta farmec capătă spuse de minu-
nații artiști. Și mulțămire sufletească mai mare nu
poți să ai decît să vezi întrupat aievea un lucru
care ți-a fulgerat numai o clipă prin gînd...

100 O, mare putere a iluziei! Cum îți apar toate
altfel, cînd devii un simplu spectator într-un stal,
pierdut în mijlocul unei mulțimi într-o seară de
spectacol. Nu ni-am recunoscut voievozii, așa ni
s-au părut de frumoși, și stîncile de mucava deve-
105 nise adevărate stînci, și grota de carton, o adevă-
rată peșteră de vrăjitor. Cu ce mijloace simple se
pot face minuni, cu ce elemente disparate se poate
crea o viață fantastică și însenina un cer plin de

110 nouri. O, divin regizor, de ce nu poți tu realiza
acestea și în urita și banala noastră viață reală!

A fost fără îndoială o idee fericită a profesori-
lor noștri, cari s-au gîndit în primul rînd la partea
educativă a unei reprezentării ce avea să infăți-
șeze plastic cele mai mari fapte din istoria neamului
115 nostru. Ideea aceasta nu trebuie părăsită, și am fi
fericiți dacă încercarea noastră — aproape impro-
vizată — ar da un îndemn serios și altora, ca să
facă mai bine decît noi.

[FR. HALM]

NOTIȚĂ BIO-BIBLIOGRAFICĂ

Eligius Franz Joseph, baron de Münch-Bellinghausen, cunoscut sub numele de Friedrich Halm, s-a născut în ziua de 2 aprilie 1806 la Cracovia, a studiat în Viena dreptul și, de la vârsta de douăzeci de ani, a intrat în cariera administrativă. Multă vreme și-a tăinuit activitatea poetică.

La 1834, drama sa *Griselidis*, reprezentată la Burgtheater în Viena, sub pseudonimul Friedr. Halm, avu un succes așa de răsunător, încît fu re-
luată apoi de către toate scenele mari. Halm a mai scris o serie de drame și tragedii, dintre cari *Fiul pădurilor* (*Sohn der Wildnis*) e cunoscută și la noi. Cel mai mare răsunet l-a avut însă tragedia sa *Gladiatorul din Ravenna* (1854).

Poeziile lui lirice se citesc și astăzi cu plăcere.

A. D. HOLBAN

O AMINTIRE

Sunt unii oameni senini și blinzi, cari îm-
prăstie în jurul lor o atmosferă de bunătate ce te
farmecă și te câștigă cu fiecare vorbă, cu fiecare
gest al lor ; iar alții, care te resping de la început
și față de cari nu știu ce simțimînt tainic îți dă
de știre să te ferești. Unul dintre aceștia din urmă
este și veteranul om politic A. D. Holban, o inter-
resantă figură a Iașului din alte vremuri.

Mi-am adus aminte de dînsul, citind într-un ziar
recent reflecțiile sale pline de răutate la adresa ar-
tiștilor noștri de astăzi. Îl cunosc de cînd eram
copil ; pot zice că m-am trezit cu el în casă, căci,
cît timp a trăit tatăl meu, nelipsit a fost din casa
și de la masa noastră.

În anii din urmă însă îl pierdusem din vedere
aproape cu desăvîrșire ; glasul lui parcă amuțise
în larma uriașe ce o fac luptele zilelor noastre, cu
alte aspirații, cu alte idealuri, cu altă pornire de
muncă. Arar doar, ca un clopot dogit, îl mai au-
zeam, cînd mă abăteam prin Iași, discutînd și arun-
cînd diatriba vehemente comesenilor lui de la glo-
rioasa cofetărie a lui Tufly ; arar mai citeam cite
un articol imund prin vreun ziar, în care ca o se-
pia minioasă își arunca din cînd în cînd norul de
cerneală, ca să se dea din nou afund pentru cine
știe cîtă vreme.

Nu m-a surprins deci noua lui izbucnire, dar mi-a evocat toată copilăria mea. Îl revăd ca un căpcăun hămesit, cu osatura puternică, livid ca un spectru, cu fălcile enorme, cu ochii mascați veșnic de ochelari negri, încălecați pe un nas cărnos, cu nările răsrfrînte, din care țîșneau neconținut două șuvoaie de fum...

Nimic nu era destul de bun pentru el; mîncările cele mai scumpe, pateurile cele mai alese, brînzeturi, fructe dispăreau ca într-o prăpastie în gura lui enormă... Regretata pivniță a tatălui meu, garnisită cu cele mai prețioase vinuri de marcă, nu avea nici un secret pentru dînsul.

El mîncă, el bea, el vorbea.

Nimănui nu-i era îngăduit să-l întrerupă, nimeni n-avea voie să emită o părere personală în fața acestui etern musafir, la care se uitau toți ca la o spaimă a vremei.

La noi în casă era o veșnică perindare de oameni politici, oameni de afaceri, samsari și paraziți. Veneau boieri scăpătați, relicvii de neam cu apucături patriarhale din vremea lui vodă Sturza, în general oameni simpli, modești, nelustruiți de cultura apuseană... În mijlocul acestui bizar amestec, el trona, și nici unul din cei pe cari obiceiu, întîmplarea sau cine știe ce interes îl aducea la masa noastră nu scăpa de fulgerile lui... Toți îl temeau și-l tolerau, fără să-l poată suferi, văzînd în el un viitor „om mare“.

Tatăl meu avea o adevărată slăbiciune pentru el. Într-un moment dat chiar îi pusese la dispoziție o casă alături de a noastră, unde într-o bună zi s-a instalat cu arme și bagaje. Mi-aduc aminte de vălmășagul ciudat de lucruri ce l-am văzut în acea locuință. O neorînduială de om care parcă veșnic stă să pribegască și o lipsă de temeinicie ce contrasta cu gospodăriile așezate de pe atunci. Vrafuri enorme de cărți, foi despărecheate, teancuri de jurnale prăfuite, revărsate în toate părțile, *Monitoare* vechi, tratate de agricultură, rămășiți din timpul cînd era elev la școala din Grignon, toată litera-

tura lui Paul de Kock, Gaboriau, vagi manuale de economie politică, fascicule obscure, broșuri politice, scrisori răvășite, cartoane cu desene și caricaturi, toate zăceau vraințe, aruncate una peste alta, pe birou, pe scaune, pe podele. În păreți, panoplii cu arme vechi, trombloane, vincesteruri, iatagane, pistoale de duel și alte obiecte cari fac bine în casa unui polemist...

E incontestabil că, printre această lume simplă de burgheji blajini, acest om veșnic irascibil și vehement era o figură aparte.

Pentru el se puneă mîna de la mîna și se scoteau jurnale ca *Darabana*, *Capitala bandeii negre*, *Patria*, în care el putea să-și canalizeze prisosul de venin, combătînd „regimul nefast“ al lui Ion Brătianu. Articolele lui, înainte de a fi așternute pe hîrtie, erau trimbițate în timpul mesei cu atita convingere aparentă, încît eu, în mîntea mea de copil, văzînd pe acest căpcăun uscat gesticulînd cu mîinile lui uriașe și osoase, cu unghii fioroase de animal apocaliptic, și aruncînd pe nări cele două neconținute șuvoaie de fum, odată cu torentul de invective cari-i curgeau din gură, îl priveam cu răsuflul oprit, crezîndu-mă veșnic în ajunul unui cataclism.

Aceasta a ținut ani de zile. Ani de zile a știut, cu o dibăcie diabolică, să creeze și să hrănească în jurul său atmosfera asta de agitație, în care putea să ațîțe vîlvă în jurul numelui său. În întrunirile „opozității unite“ era așteptat ca să spuie cuvîntul decisiv, care să răstoarne pe „sanguinariii care dormeau în capitala bandeii negre“.

Celebritatea lui creștea și nimeni nu se îndoia că acest om va fi într-adevăr un viitor „om mare“.

Și anii au trecut, s-au dus bătrîinii, unii după alții, bunii burgheji blajini și sinceri, s-au risipit părinții noștri, casele vechi s-au înstrăinat și multe lucruri s-au prefăcut de atunci în Iașul copilăriei mele. Turnul Goliei a scăzut, cel din poarta Tresfetitelor s-a dărîmat, păreții îndurători ai sălei de

110 intruniri „Pastia“ repercutează astăzi ecoul altor
glasuri chemate să strige în deșert durerile poporu-
lui, redacțiile adăpostesc alte celebrități... și nu-
mai cel predestinat să ajungă un „mare om“ du-
rează încă, cu legenda lui... Bătrînețea i-a mai pus
115 oleacă de carne pe oase, l-a rotunjit, i-a nins în
cap și pe barbișon, i-a mai umplut proeminența
fălcilor — i-a mai îngreuiat gesturile inutile... Pe
el singur l-a cruțat timpul, l-a păstrat răutatea ca
un elixir și l-a osîndit să-și ducă mai departe viața
zadarnică de pîn-acum, ca un Cain ce nu a avut
120 stofă. Zadarnic mi-a înfiorat copilăria și-a amăgit
o generație întreagă. Nu era nimeni după ochelarii
acea negri, nimic îndărătul vorbelor răsunătoare,
nimic în această uriașă întrupare, decît un stomac
și-o pungă de fiere...

125 Astăzi, cînd arar mai dau cu ochii de acest
nume, care, ca un înecat, tot mai caută să iasă la
suprafață în vârtejul grăbit al zilelor noastre, rîd,
cum probabil ar rîde și artiștii noștri, dacă ar ști
ca mine cine e moșneagul acesta care-i insultă.

Pentru ei am zugrăvit acest portret.

HOTUL

E într-o zi, pe la sfîrșitul lui octombrie.

Oalele de flori din nou primenite cu așternutul
lor fin de nisip, cu pămînt de pădure mărunț cer-
nut prin sitele de sîrmă, stau rînduite frumos în
5 florărie.

Perdelele de rogojină sunt trase sus pe coperișul
de sticlă.

10 O lumină moartă domnește, și-n lumina asta
florile pătează cuprinsul în culori ce nu ajung să
se îmbine.

15 Leandrii, ce-au înveselit aleele, dorm acum fără
de flori, așteptînd o nouă reînviere; Lămîii în ciu-
bărașele lor cercuite, cu straturi de tescovină îm-
prejurul tulpinelor, spînzură, printre foile lor verzi
și lucitoare, roade pe jumătate pîrguite, palide, tîm-
jind după soarele bogat al cerurilor de miazăzi. În
atmosfera molcomă și somnolentă, miresmele plu-
tesc greoaie, înăbușitoare, așteptînd parcă o aripă
de vînt care să le împrăștie, să le reîmprospăteze
20 aerul.

În grădină n-au mai rămas prin straturi decît
trandafirii învăscuți pentru iarnă și cîteva gherghine
cari stăruiesc cu îndărătnicia celor ce nu vor să
moară.

25 Și în liniștea asta tristă, iată că vîntul pornește
să scuture cu mînie copacii și fulgii mari de nin-
soare împînzesc priveliștea.

Prinde zăpada încetul cu încetul temei, și nu-
30 anțele, supuse una după alta, se pierd și se ascund
treptat sub năvala aceasta covârșitoare de alb.

Pe la amiază, zăpada e crescută troian.
Nu mai fulguie decît arar din copaci, ca primă-
vara, și e o lumină de-ți ia ochii.

35 În aerul rece se aud strigăte vesele de copii
ce se joacă.

Doi drăcușori — un băiețel și o fată — dau de-a
tavalul un bulgăr de omăt care crește neconținut.
Omătul moale și lipicios se prinde ușor, și mîinile
40 lor roșii lucrează harnice și-l modelează ca pe un
aluat. Din cînd în cînd se opresc la oarecare dis-
tanță, îl contemplează și bat din palme cu bucurie,
privind la opera lor începută, ca niște artiști în
clipele inspirate ale creației.

50 Și în adevăr, ca Făt-Frumos din poveste crește
omul de zăpadă, dotat de o prețocitate minunată.

Iată-l acuma mai înalt decît înșiși creatorii lui.

60 Cu trunchiul lui otova, cu brațele încrucișate pe
piept, cu ochii de cărbune, cu înfățișarea bizară de
om de nord, pare cine știe ce idol din vremi pri-
mitive.

Drept schiptru, ține la piept clasicul măturoi,
iar în colțul gurei îi spînzură luleaua tradițională.

Copiii îi dau ocol, discută amănunte, fac adăo-
giri, umplu goluri, netezesc ici-colo și, nemulțumiți
de atitudinea lui rece, îl invectivează din cînd în
cînd, fără ca să izbutească a-l scoate cîtuși de pu-
țin din profunda meditație în care s-a adîncit.

65 O idee luminoasă le fulgeră prin gînd dintr-o
dată și fericiții artiști, privindu-l îndărăt și zicîndu-
60 i „la revedere“, aleargă cu pașii lor mărunți
prin troian și dispar, pentru cîteva clipe, în casă.

Omul de zăpadă a rămas singur, privind cu
ochii lui negri, ca minunat de împărăția albă în
care se găsește.

65 În zîmbetul lui marmorean, parcă ascunde un
gînd șiret.

70 Fantezia nebună a vîntului a aninat ghirlănzi
pretutîndeni, ca pentru o mare recepție. Cel mai
ingenios artist n-ar fi putut să găsească motive
mai decorative, mai caste. A prefăcut copacii în
policandre minunate cu turturi sclipitori; a bro-
dat dantele scumpe, a lucrat în filigran cele mai
subțiri mlădițe, cari se desenează pe cer ca într-o
feerie...

75 Cele cîteva gherghine, nescuturate încă, încov-
voindu-se sub glugile lor de zăpadă, par niște lam-
pioane colorate cari au rămas aprinse.

80 Portița grădinei scîrțîie din nou, și copiii, cu
un aer fericit și misterios, se apropie de creația lor,
ca niște trimiși cu daruri.

Băiețelul mătură zăpada în urma lui, tîrînd un
palton cu blană, iar fetița poartă într-o pălărie de
panama darurile ei. Pune pălăria jos, și amîndoi
— cu gestul lui Ștefan cel Mare cînd îmbracă pe
85 Bogdan cu hermina domnească în frumoasa scenă
din *Apus de soare* —, urcîndu-se în virful picioa-
relor, îi aruncă paltonul pe umeri... Apoi, scoțînd
din pălărie un ceasornic de aur cu un lanț, i-l atîrnă
de brîu, îl împodobesc cu toate inelele scumpe gă-
90 site în casă și, ca încheiere, încununează chelia stră-
lucitoare cu panama.

Fericiți de isprava lor, pornesc apoi un danț
nebun în jurul și mai fericitului posesor al atîtor
daruri — dar un glas aspru din casă pune capăt
95 brusc exuberanței acestor manifestări entuziaste.

Cu reverențe și salamalecuri se despart, și cu
făgăduiala ca a doua zi să-i aducă alte daruri.

100 Din ce în ce mai șiret, zîmbetul marmorean
apare pe figura înțolitului om, care a rămas iarăși
singur în albul lui domeniu. Un vagabond zdrență-
ros, trecînd pe stradă, s-a oprit și privește cu jînd,
cu fața lipită de grilaj, la blana călduroasă a par-
venitului.

Înserează.

105 Vîntul bate acum călduț, de la sud, și cerul își schimbă treptat fața nourilor. Printre ramuri, ferestrele caselor licăresc prietenoase.

Copiii dorm fericiți.

110 În somnul lor adînc și nevinovat visează la omul lor, vorbesc cu el și n-aud ropotul zgomotos al ploii repezi de afară...

115 Și dimineața, cînd au deschis ochii nerăbdători ca să-și vadă isprava, aleargă amîndoi la fereastră, dar, uimiți, constată cu indignare că omul de zăpadă, ca un om ingrat, a dispărut din grădină, dimpreună cu paltonul, ceasul de aur, panamaua și toată alba feerie în care trona cu zîmbetul lui șiret...

VASILE COSMOVICI

În zgomotul și mișcarea Parisului de atunci — vorbesc de acum vro patrusprezece sau cincisprezece ani — cînd viața cartierului latinesc era cu totul alta, cînd tineretul era, ori mi se părea mie, mai turbulent și mai vesel ca cel de astăzi, cînd monomuri cu lampioane multicolore intrau cîntînd pe ușa unei cafenele, ca să iasă pe cealaltă, și cutreierau ulițele, manifestînd cine știe pentru ce revendicări nevinovate, oprindu-se prin pieți, ca să țină discursuri, ori să rotească în farandole nebune împrejurul statuiei impasibile a lui Étienne Dolet sau altuia — în acele vremuri, într-o berărie a unui alsacian de pe bulevardul Saint Michel, puteai să vezi în fiecare seară trei tovarăși nedespărțiți, cari stau neclintiți la locul lor, pînă ce ornicul burtosului patron arăta orele două după miezul nopții.

20 În fund, într-o încăpere tapisată cu imitații de scoarțe de copac, cu oglinzi stinse, cari sub reflexul lămpilor deschideau ferești dubioase, într-o lumină vagă de acvarium, ca-n fundul unei ape, zăreai acest trio, din care unul era Vasile Cosmovici.

25 Pe jos, veșnica tărășă de lemn împăștiată și călcată de picioarele mușteriiilor părea un strat de humus ce ar fi fost depus de aluviuni.

Pe poliți, căni de lut bavareze, în diferite atitudini și forme, ca după talia fiecărui consumator al casei, visau la agapele viitoare.

30 Pe mese vechi, cu lustru șters, chibritelniți masive și grele, retrase din circulație după revoluția din cartier, ca proiectil primejdios lăsat pe mîna tinerimei exuberante de atunci; și peste tot, în aer, un miros greu de drojdie-năcrită, de vagi parfumuri aduse de femei, de „caporalul“ și „marylandul“ pipelor de spumă ale esteților.

35 În atmosfera asta, ani de zile de-a rîndul, în vagabondajul meu neliniștit de noctambul pasionat, eram sigur în fiecare seară că-l regăsesc acolo cu cei doi nedespărțiți tovarăși, ținînd vecinătatea unei mese, unde poetul Moréas — în apogeul gloriei sale, împresurat de o ceată veșnic reînnoită de provinciali veniți spre a centraliza și a acapara gloriile pe cari le promitea Parisul celor tari — trona cu monoclu în ochi, propovăduind noua religie a simbolismului...

45 Pe Cosmovici însă altele îl preocupau.

Era pe atunci în puterea vîrstei și se cheltuia în vorbe, în glume, în calambururi, în povestiri ingenioase, în timp ce ceasurile scădeau, iar sucupele creșteau în fața celor trei, atestînd numărul fantastic de halbe consumate și risipa vremii care nu se mai întoarce niciodată...

Buni ani pierduți pentru el; ce s-a făcut atîta vervă, unde mai sînt acum cei trei?

55 Într-o bună seară, scaunul lui a rămas gol în berăria Steinbach.

Cosmovici se întorsese în țară.

60 L-am regăsit în casa unui poet cunoscut, dar în figura lui brăzdată se citea acum un fel de resemnare, de oboseală: ochii îi erau febrili și obrazii scofilciți. Își regăsise și aci doi tovarăși, și cu el al treilea, de ajuns spre a înjgheba o veșnică panțarolă.

Pierdea invariabil bani, puțini, și multă vreme.

65 De la un timp însă, ca un drumeț obosit ce cată în urmă și vede înainte ce puțină cale i-a mai

rămas, părea că încearcă să se scuture și să se recîștige.

70 Scrisese, în anii tineri, o piesă istorică ce se jucase cu oarecare succes la Teatrul Național; bietele versuri, aruncate în dezordine pe hîrtie și părăsite, începeau să-l pasioneze iar, și ochii i se aprindeau stranii, cînd povestea, bine dispus, de un ciclu legendar pe care proiecta să-l scrie. Ce s-a ales din acest proiect? Mai există sau nu manuscrisele, căci cîteva fragmente din el, într-adevăr frumoase, s-au publicat prin revistele de pe vremea aceea?...

80 Mai tîrziu, cînd revista *Sămănătorul* trecuse sub îngrijirea unui grup de tineri, din cari puțini au mai rămas prieteni de-atunci, Vasile Cosmovici venea din cînd în cînd cu povestiri epice în cari descria soarta unui țaran român, care, de voie, de nevoie, luat de peste Prut de ruși, apoi făcut prizonier de franțuji, luase parte la mai toate campaniile lui Napoleon cel Mare. Puterea de invenție era slabă, poate și destul de neverosimilă, dar descripțiile și umorul pe care i le împrumutase acestui veteran sunt în adevăr o mărturie a talentului său.

90 Cine știe dacă, încurajat și îmboldit, talentul acesta, oprit și deviat din calea lui dreaptă, n-ar fi ajuns să se desăvîrșească? În *Miron Costin*, ultima lui lucrare, sunt scene într-adevăr minunate; e cert că poseda simțul istoric, și dacă prietenii lui de mai tîrziu, maeștri al căror nume îl tac și care se adunau la berăria Gambrinus, în loc să rîdă și să glumească pe socoteala bietelor lui versuri cu atîta trudă scrise, l-ar fi povățuit cu experiența și autoritatea lor, poate că Teatrul Național ar fi putut să înregistreze un succes.

100 Piesa aceasta, după credința noastră, nu e nici mai rea, nici mai bună ca alte piese istorice cari s-au scris pîn-acum... N-am să uit niciodată rîvna și îndîrjirea cu care citea paginile multpurtatului său manuscris; se cunoștea că piesa era rodul ultimei lui energii...

Dar viața nu cruță.

110 Zadarnic făcea planuri acum, înveselit de-o moș-
tenire neașteptată, venită prea târziu; viața se
retrăgea din el zi cu zi, și cu adâncă melancolie
caut astăzi să-mi readuc în minte clipa din urmă
când l-am văzut.

Era la Mamaia, pe marginea mării.

115 O lume de copii zburdalnici care alergau cu
picioarele goale prin nisipul umed... Marea venea
stăruind cu mișcări molcome, adormitoare; risete
fericite de femei răsunau sub umbrele clare... Și
în lumina asta vie, în aerul ăsta sănătos, el singur
sta pe o movilă de nisip, o umbră de om privind
120 spre infinitul mării...

Și nu l-am mai văzut de atunci.

NECULAI BELDICEANU

(1845—1896)

Pe la anul 1890, într-o mahala a Iașului, se
mutase doi tineri cari visau cu orice preț să cu-
cerească Olimpul.

5 Casa în care locuiau era ferită de zgomotul tre-
cătorilor și făcută parcă anume pe gustul lor. Din-
lăuntru ei tihnit și patriarhal dedea într-un cerdac
bătrânesc, streșinit și umbros, de unde puteai zări
amestecul pitoresc de case și grădini al Tătărașilor,
10 cu drumul alb ce urca pieptiș și la capătul căruia
scînteia crucea aurită a bisericei din țintirimul
Eternitatea.

15 Serile, când umbra ștergea conturul zărilor, una
după alta luminile se aprindeau licărind sfioase,
amestecîndu-se pînă sus și continuîndu-se cu stelele
cerului.

În ceardacul acesta, stau iarna, cînd troienele
urcate pînă la ferești îi strîngeau pe acasă la gura
sobii, steteau pînă târziu, urzind întîiele lor versuri,
20 sau depănînd planuri fantastice pentru viitor, cei
doi tovarăși de atunci — dintre cari unul azi nu
mai cunoaște altă muză decît pe Ceres, iar cellalt
își urmează boema, urcînd cu îndărătnicie coastele
Olimpului...

25 Era o liniște în interiorul acesta alb, cum n-a
mai aflat-o în veșnicile lui peregrinări ireductibilul
boem. Rămășițele unei mobile vechi părintești îm-

brăcau încăperea, dându-i un aspect de statornicie, și ce fericiți erau cei doi ucenici poeți în Tebaida * lor !

30 Singurătatea aceasta împoporată de visuri juvenile arar doar de-o tulbura un sunet clar de clopoțel, și un zîmbet de mulțumire le ilumina fața amîndorura.

Atunci intra „Bădița Culai“.

35 Ca un Atlas, redus la proporții moderne, intra pe ușă puțin încovoiat, ca de greutatea sarcinei, purtînd *Pămîntul* subsuoară.

„Bădița Culai“ era poetul Neculai Beldiceanu, care locuia în vecinătate, iar *Pămîntul* acela era 40 manuscrisul fantasticului poem la care lucra atunci.

Dar astăzi cine își mai aduce aminte de acest poem și de fenomenalul lui autor ?

45 Era una din cele mai curioase și interesante figuri pe cari le-a pierdut prea de timpuriu literatura noastră. Firea lui ciudată l-a îndepărtat de oamenii din generația lui cari poate nu și-au dat seama ce extraordinară inteligență și ce izvoare nesecate de energie erau ascunse în acest om.

50 Părintesc aproape la început cu cei doi, încet-încet se lăsa cîștigat de tinerețea lor și, printr-un fenomen ciudat, parcă devenea mai tînăr decît ei. Uita anii mulți cari îl despărțeau de vîrsta lor, și gesturile deodată îi deveneau mlădioase, spinarea i se îndrepta, ochii albaștri îi licăreau vioi, ca 55 și cum ar fi căzut o rază de soare într-însii, o vînă groasă ca o coardă îi brăzda tîmpla largă, încrețiturile parcă îi dispăreau de sub pleoape, fruntea boltită strălucea și o elocvență uimitoare cădea ca o ploaie de artificii pe capul răstrînsului său auditor. 60

Sub farmecul vorbei lui, pămîntul cu epocile sale dispărute, cu toate fantasmagoria prefacerilor necentenite, misterele creației, viața mărilor și a

* *Tebaida* — aici, cu sensul de adăpost, refugiu.

65 uscatului de la moneră * și pînă la troglodit, apăreau și dispăreau cu o iuțeață vertiginoasă.

70 Nu mai exista nici timp, nici spațiu în mica încăpere. Un mag învălmășa universul prin farmecul cuvintelor sale și-l colora cu viziunile lui ca un copil ce se joacă fericit cu un balon de spumă... Pe nesimțite, mintea lui capricioasă schimba ordinea de idei. Pămîntul era acum închegat de milioane de ani, și poetul, ca un arheolog erudit, trezea toată preistoria țării noastre.

75 Colonii rebegite de ari și de traci primitivi se așezau pe cuprinsul țării ; adăposturi de lut ars și de nuiele răsăreau ca din pămînt, și oameni hidoși, cu silexuri și ciocane de piatră în mină, treceau dăntuind în lumina focurilor pe cari le aprindea scînteia acestei nesecate fantezii...

80 Domol cîteodată, cu grai cumpătat de cronicar, își povestea pribegiile lui de epigrafist prin Moldova și Bucovina, și atunci o atmosferă cucernică se răspîndea din fiecare vorbă a lui, reînvia trecutul istoric din bătrîni, din litere slavone săpate pe cruci, din inscripții adunate de pe lespezi de morminte, din zapise vechi aflate pe la cine știe ce anticari, din documente păstrate prin cine știe ce 85 lăzi de prin podurile caselor boierești.

90 Alteori căta să probeze celor doi discipoli, cari îl ascultau cu gurile căscate, că toate sunetele la unii oameni excepționali corespund colorilor. Vocale, consoane, diftongi, tetratongi, miros, gust, temperatură, toate se colorau, toate deveneau cromatice, umplînd casa de curcubeie imaginare.

95 Așa era acest om excepțional înzestrat, și activitatea lui o dovedește îndeajuns. Și totuși, pentru contemporani, pentru trecătorii grăbiți, plini de vanitatea persoanei lor, pentru mulțimea celor cari l-au apropiat și s-au amestecat în viața lui, el era un om ca toți oamenii, un biet profesor de istorie la un gimnaziu din Iași... Nemulțumiri fa- 100

* *Moneră* — protozoare care, după Haeckel, s-ar afla la originea viețuitoarelor.

miliare i-au întunecat și amărit traiul, nevoile materiale l-au oprit la răscrucea atîtor căi prin cari deopotrivă ar fi putut glorios să meargă...

105 Nimeni n-ar fi bănuît că acest dascăl necăjit, puțintel la trup, venea la curs purtînd cu el, în mersul său legănat, ritmul unui vers croit de curînd, sau cine știe ce ipoteză nouă asupra uneia dintre multiplele probleme de istorie sau arheologie

110 cari-l preocupau...

A muncit omul acesta, o muncă sfîntă și necunoscută. Unul dintre cei doi — cel care stăruie încă să urce coastele Olimpului — își mai aduce

115 aminte de versurile lui, își mai dă seama de drumul pe care l-a străbătut. Știe că pastelurile pe cari

le-a scris Beldiceanu nu sunt mai prejos decît ale lui Alecsandri; știe că, dezrobit de influența generației în care a trăit, s-a ridicat mai presus și-a

120 căutat să-și taie un drum nou, că în *Contemporanul* a scris bucăți sociale, în care durerile și lacrămile celor mici au stors lacrămile celor puțini cari le-au citit; a urmărit evoluția lui mai departe în acel

125 bizar poem științific, care vădește o concepție grandioasă la care numai un poet mare poate năzui, cunoaște îndrăzneala premergătoare ce a căutat să

capteze izvoare noi de inspirație, punînd știința la contribuție și neocolind neologismul plastic și

130 rima bizară, ce putea să dea o nouă viață versului; mai știe că, luptînd să scape din cătușa strîmtă a ritmului tradițional, din haina aceea obiș-

nuită a versului de atunci, a încercat forme noi în elegiile poliritmice din anii din urmă. Cel ce

135 le spune acestea și se revoltă acum de nedreptatea acestei vieți ignorate a fost prin casa acestui lucrător neobosit și-și aduce aminte de vitrinile în

140 cari stăteau rînduite ciocanele de piatră, silixurile, vasele de lut, idolii, brățărilor de bronz, pietrele de măcinat și toată acea gospodărie a vremilor preistorice pe care cu toată truda și cheltuiala proprie a micii lui lefi de profesor a dezgropat-o în stațiile de la Cucuteni, Rafaila și de-aiurea, ca mai pe urmă s-o dăruiască aproape pe un preț de

nimic muzeelor noastre... Își aduce aminte de teancurile de copii epigrafice, culese de mîna lui cu atîta trudă, stăruință și cheltuială. Și cînd își dă seama astăzi că acest om a fost într-adevăr un premergător și în poezie, și ca arheolog, și ca epigrafist, se întrebă: e o dreptate pe lumea asta, ca să muncești zadarnic și să fii uitat cum a fost Beldiceanu?

Nu era ceva mai mult ca o presimțire amară că timpul nu-l va îngădui să meargă pînă la capăt, n-avea el oare dreptate să scrie aceste admirabile și deznădăjduite versuri din poemul *Pămîntul*:

155 Cînd vezi în raza minței acest moluz de timpuri,
Frumoasă epopee cu valuri drept Olimpuri,
Cu adincimi de ape ce-s tulburi ca Infernul,
Cu secolii ce-s o clipă alături cu eternul,
Te prinde-atunci mîhnire, te-ntrebi de unde vii,
160 De ce sînt umbre-n raze, de ce sînt morți și vii?
Și-ți pare rău de urma ce pe nisip o lași
Cînd știi că vine vîntul de-ți șterge ai tăi pași...

EDUARD GRUBER

Sunt unele ființi în adevăr paradoxale, asupra cărora, când te gîndești bine, nu poți închea nici o părere întemeiată. Rostul ascuns al existenții lor scapă, parcă un foarfec nevăzut îți pîndește firul, pe care și s-a părut că l-ai prins o clipă, și-l taie fără veste, lăsîndu-te mai nedumerit ca-nainte.

Citești prin cărți de unii care și-au risipit toată energia vieții lor căutînd să dezlege o problemă insolubilă, ca mișcarea perpetuă sau piatra filozofală. Rămii uimit de îndărătnicia convingerii și stăruinței lor. E de ajuns în viața de toate zilele ca întîmplarea să-i puie în fața cine știe cărei probleme, care la un moment dat li s-a părut plauzibilă, pentru ca să piardă pe totdeauna simțul realității. Retrași de lume, muncesc în urmărirea himelei lor; anii trec, frunțile li se-ncrețesc, tîmplele li se argintează, pînă într-o seară tristă vine moartea sau nebunia să le bată-n geam, și nu mai auzi nimic de ei...

Un astfel de om a fost și Eduard Gruber.

Nesiguranta vieței și dragostea ce o avea pentru mama lui — care, în treacăt fie spus, nu era o ființă deloc împăciuitoare — l-au făcut, ca orice licențiat în Litere, să primească întîiul post ce i s-a prezentat. Era profesor de geografie la școala comercială din Iași.

După moartea mamei lui, se întovărășise cu Grig — un nume uitat astăzi poate, dar care semna nuvele, apreciate pe vremuri chiar de criticul Gherea, și care printre altele a scris frumoasa prefață din fruntea povestirilor lui Creangă...

O ciudată întîmplare le-a dat același sfîrșit tragic amîndorora. Cine știe ce afinități tainice i-au adunat pentru un moment și i-au însemnat la o răscruce a vieței...

Pe atunci influența *Contemporanului* era spre declin și fiecare își pipăia drumul în întuneric. Problemele sociale și arta tendențioasă, după valuri mari de polemici tulburi, ca marea cînd a atins ultimul hotar pe dune, tindeau spre reflux. Sentimentalitatea și misticismul literaturii rusești, cu Sonia lui Dostoievski și calul-martir al lui Nekrasov, începuse să plictisească. În literatură, Occidentul francez, cu versurile și manifestele în cari se propaga doctrina nouă a simbolismului, mijau misterios ca o auroră viitoare.

Gruber era un cititor neobosit. Și el era crainicul tuturor veștilor noi. În fiecare zi apărea într-un cerc de prieteni, entuziasmat de cine știe ce teorii noi asupra simbolismului, sau hipnotismului. Mesele de lemn, cîte se aflau în casă, erau puse la contribuție și, cu concursul binevoitor și șagalnic al celor de față, jucau contradanțuri semnificative spre bucuria copilărească a iscoditorului.

Seriozitatea naivă cu care oficia în aceste ședințe era în adevăr uimitoare. Zadarnic convorbirile luau, de la un timp, altă întorsătură — el urmărea ideea lui fixă.

Pe picioarele lui lungi, cu redingota lui pătată, a cărei pulpane filfiiuau fantastic în urma lui, cu capul în piept, cu dungi pe fruntea largă, el străbătea salonul, rostind din cînd în cînd numele lui Ribot, Charcot sau al cine știe cărui savant ce făcea vilvă pe vremea aceea.

Într-o seară, nu știu cine adusese un număr din *Le Temps*, în care era reproduș faimosul sonet al

vocalelor al lui Arthur Rimbaud, ce însușă fiecărei
vocale o culoare corespunzătoare și începea astfel :

70 A noir, E blanc, I rouge, U vert, O bleu, voyelles,
Je dirai quelque jour vos naissances latentes.*

Paradoxalul sonet stîrni discuții vii și avu darul
să aprindă pînă la cel mai înalt grad curiozitatea
întregului auditor, și mai cu seamă a lui Gruber.

75 La cîteva zile, Neculai Beldiceanu, pe cînd poe-
tul Artur Stavri citea frumoasa poezie :

Rînd pe rînd și-ncet în tristul țintirim bătrîn și sfînt
Lin se scutur liliacii clătinați de-al nopții vînt...

deodată întrerupse pe autor, obiectînd că poezia
aceasta i se pare extrem de... albastră !

80 De aci, cercetări asupra vocalei predominante, și
iată un prim punct de „audiție colorată“ stabilit în
uimirea tuturor :

I albăstrise, după Beldiceanu, versurile poetului
din seara aceea.

85 Surîsul șiret al lui Neculai Beldiceanu a trecut
nebăgat de seamă, dar de atunci Gruber, ca un om
care a făcut în adevăr o descoperire uimitoare, s-a
alipit ca o umbră de pașii fericitului posesor de
curcubeie...

90 În casa lui, pe pereți, pe mesele golite de cărți,
pe birou, pe podele, vedeai fișii enorme de hîrtie de
desen, pe care se răsfața tot spectrul solar. Litere
mari de-o șchiopă, frumos aduse din condei, înve-
seleau casa, vopsite în diverse culori ce-ți luau
95 ochii, ca un stol de păsări din paradis...

Ziua întregă, cercetînd lacom și neîndurat, ches-
tiona pe docilul său pacient, care se complăcea
acum în acest joc bizar, pe care poate îl născocise
fantezia sa de poet... Gruber uitase de toate, nu-și
100 aducea aminte că e profesor de geografie, nici de

* A negru, E alb, I roșu, U verde, O albastru, vocale,
Voi spune într-o zi ale voastre nașteri încete.

teoriile lui filologice. Era un alt om, și-ntr-o bună
dimineață, după atîtea cercetări și adnotări amă-
nunțite, și-a adunat bagajul lui policromic și a ple-
cat cu soția sa la Lipsca, ca să urmeze celebrele
105 lecții de psihologie experimentală ale lui Wundt.

Ca un cal care-și ia zăbala-n dinți și aleargă
nepotolit fără a privi în dreapta, nici în stînga,
pînă ce, istovit de energia cheltuită, se prăbușește,
privind cu ochii sperioși în jurul lui, astfel încordat
și plin de o ambiție fără seamăn, omul acesta a
pornit în căutarea himerei lui.

A muncit ani de zile la Lipsca, unde și-a luat
diploma de doctor în filozofie.

115 Prietenii îi pierduse urma, și iată că prin anii
1892 jurnalele străine, între cari și *Times*, vestesc
interesanta comunicare a lui Eduard Gruber la con-
gresul internațional de psihologie experimentală din
Londra.

120 Dările de seamă vorbeau cu mari elogii de sa-
vantul nostru compatriot, care, cu „ajutorul unui
subiect de-o remarcabilă intelectualitate, ajunsese
să stabilească nu numai o serie variată de culori
imaginare, corespunzătoare vocalelor, silabelor, nu-
merelor, temperaturii etc., dar și o regularitate ma-
125 tematică între relațiile dintre aceste spațuri colo-
rate imaginativ“...

Himera se colora și căpăta sancțiunea savanți-
lor internaționali, spre marea bucurie a paradoxa-
lului Gruber și a poetului Beldiceanu...

130 Și acum, visînd la zîmbetul șiret al lui Beldi-
ceanu din seara aceea, evocînd după atîția ani fi-
gura sărmanului Gruber, te întrebi unde s-ar fi
oprit acest conchistador de himere, înzestrat cu
știința care o avea, cu energia și stăruința aproape
135 demonică și cu mijloacele lui extraordinare ? Te-n-
trebi ce n-ar fi putut să facă dînsul, care, pornînd
de la o premisă falsă poate, a izbutit să clădească
un edificiu așa de paradoxal, împrumutîndu-i
toată aparența veracității ? De unde atîta ordine în

140 atîta dezordine ? Cum putea să stea atîta naivitate alături de atîta putere de sistematizare ? Unde ar fi putut să ajungă și ce ar fi fost astăzi Eduard Gruber, dacă nebunia nu venea într-o seară tristă să-i bată cu degetul ei în geam ?...

DOMNUL PANU ȘI POEZIA NOASTRĂ

Anii trec, schimbînd mereu fața lucrurilor, împăcînd nedreptăți, apropiînd pe unii și depărtînd pe alții, nivelînd pe cei de o seamă, cicatrizînd răni, clădînd și surpînd reputații. În această neconținută
5 prefacere, rămîn neclintiiți și domină singuri cei tari, imprimînd generațiilor ce se ridică felul lor de a simți și a cugeta.

Acești *tari*, oricum, sînt și ei oameni și, deci, supuși rătăcirilor.

10 Dar rătăcirile acestora sînt cu atît mai primejdioase, deoarece cuvîntul lor e ascultat de cei mulți, cari de obicei nu judecă prin ei înșiși, ci, în indolența cu care s-au deprins, primesc afirmările ce se impun, își asimilează judecăți gata formulate și
15 se supun, formînd opinia acestui vag și monstruos anonim care se cheamă *marele public*.

Da, acești *tari* sînt și ei oameni, îndură și ei simpatii și antipatii, se lasă atrași de cine știe ce
20 farmece pe domenii străine lor, au accese de gentileță neexplicabilă, se extaziază, cu beatitudinea unui descoperitor care vede un fenomen extraordinar acolo unde bunul-simț și puternica logică ce i-a călăuzit în viață li-ar arăta cel mult un fapt de cea mai tristă banalitate, menit să inspire mai
25 degrabă mila decît admirația.

Un asemenea lucru se întîmplă și cu ilustrul director și unic colaborator al revistei *Săptămîna*.

O, cititori entuziaști și statornici, cari v-ați de-
30 prins să purtați jugul inițiatorului în atâtea pro-
bleme sociale și politice, cari v-ați bucurat de multe
ori pînă la sadism de loviturile de bici ce cădeau
pe spetele celor ce aveau temeritatea să intre în
arena acestui luptător irascibil; voi, cari ați urmărit
35 cu duioșie peripețiile Cucușului devenit pensionar
sau jalnica tragodie a grandoarei și decadenței lui
Lupei; voi, care v-ați desfătat cu delicioasele amin-
tiri ale unei „Junimi“ care a fost — deschideți
astăzi ultimele numere ale *Săptămînei*, dacă voiți
40 să vedeți o clasică pildă a melancolicelor reflecții
expuse mai sus.

*

Sînt ani de cînd domnul Panu anunțase, spre
bucuria literaților noștri și a publicului cetitor, un
studiu amănunțit asupra literaturii române actuale.
45 În juvenila dorință de a se vedea judecați de un
spirit atît de sever, ce se găsea în afară de certu-
rile inerente tagmei, scriitorii noștri s-au grăbit
să-i trimeată domnului Panu scrierile lor, ca unui
mare pontif, așteptînd minunatul studiu făgăduit.

Zi peste zi a trecut, *Săptămîna* peste „săptă-
50 mină“ s-a grămădit în teancuri, alcătuiind colecții
de ani, și toți — scriitori și cititori — așteptau cu
nerăbdare decizia marelui pontif. Animalele însă,
cu lumea și caracterele lor multiple, l-au atras mai
mult pe domnul Panu. Menajeria poetică i s-a părut
55 mai puțin interesantă, se vede. Și anii treceau, și
săptămînilor se-ngrămădeau — dar studiul nu mai
apărea. Domnul Panu lucra, de bună seamă; se
documenta, făcea o selecție, nu pornea așa la în-
tîmplare, căci avea sentimentul răspunderii oricărui
60 inițiator, al cărui cuvînt cade greu în balanță.

Și iată: într-o bună dimineață, rezultatul uria-
șei elaborări s-a manifestat sub forma a două arti-
cole magistrale, din care se vedea că domnul Panu
descoperise — în sfîrșit — paserea rară ce întrece
65 cu graiul ei melodios însăși pe răposata „Privighe-

toare a Socolei“, care a delectat tinerețele senti-
mentale ale generației domnului Panu.

Și această rivală redutabilă — ascultați, o, foști,
actuali și viitori tovarăși întru Apollo! — această
70 *rara avis* cu glas dumnezeiesc, cu accente nemaiau-
zite, „cu concepțiuni pe teme nouă, cu forma și
limbajul deosebit de cel curent literar“ — această
poetă „originală“ pe care „camarazii ei în litera-
tură“ — o, camarazi ingrați și pizmătăreți! — „au
75 aerul a o nesocoti“, de care „presa care vorbește
de toate“ — o, pîrtinitoare presă! — „foarte pu-
țin se ocupă“, acest talent care „nu face parte din
nici o școală“ etc., etc. știți voi cine este?

Este Riria, care „este ea, și atîta“.
80 Și acum, să lăsăm pe doamna Riria însăși să se
producă, sub *impressa* plină de admirație a bătri-
nului pontif.

Ascultați ce frumos cîntă, de pildă, în *Virtejul*,
„într-o formă nouă pe o temă foarte veche“:

85 Să nu sape nimeni șanțuri înspre adîncimea mare,
Nici rîdice la redate către-al dorurilor pisc,
Căci pe virfurile-nalte nori neașteptați se isc;
Iar spre adîncimi săpate cu dorințe de pierzare
Nu se știe-al cărui nume scri-va soarta pe-al ei disc.
90 Și nici cine-mbogăți-va cu dureri al vieții fisc!

Agenții fiscali vor tresări desigur citind aceste
versuri care concedem cu domnul Panu că au cea
mai mare „originalitate“. Dar asta nu-i nimic.

95 „Iată o poezie care nu are asemănare în litera-
tura noastră și aș putea zice nici aiurea, fiindcă
concepția este scoasă din credințele noastre filozofice,
colorate cu o bună doză de metafizică, cre-
dințe care încă sunt rar explorate în literatură și
foarte rar se scot din ele motive poetice, cu atît
100 mai puțin, cu cît se caută a se produce cu acest
material nouă emoții poetice.“*

Ierte-ne domnul Panu dacă — din lipsă de spa-
țiu — cităm numai un fragment din poezia ce o

* V. *Săptămîna*, nr. 22, pe 1909 (n.a.).

105 laudă cu atîta dărnicie în rîndurile de mai sus :
Iată :

Codrul plînge, roata merge, omul zbirnie mereu,
Cum de veşnicia toată n-a fost scrisă-n veacul său,
Cum de dat i-a fost lui oare să o vadă-n şir puternic
Între-un răsărit cu nouri şi între-un apus nemernic !

110 *Curios rendez-vous !*

De ce i-a fost dat ca anii să-i aştepte tot cu rîndul,
Iar cînd ei se duc în cîrduri să nu-i mai încapă gîndul ?
Codrul plînge, roata merge, omul zbirnie mereu
Că putere au în sine, dar n-o au precum ei vreu.

115 Sus lirele, confratilor ! Să zbirnim şi noi din
lire, mugind un imn de admiraţie şi plîngînd de
mila acestei lumi care nu vrea să recunoască mă-
reţia acestei geniale strofe !

120 Dar nu ne putem împiedica de a mai reproduce
— tot după domnul Panu — o strofă care începe
dealtfel, cu versul :

Se clatină o clipă...

125 şi încheie cu o adevărată descoperire ce o recoman-
dăm cu toată căldura doctorului Manolescu sau
simpatifului său ginere, doctorul Stănculescu, spe-
cialist în boale de ochi şi urechi, pentru a face o
comunicare la un viitor congres ce nu se va ţine
la Budapesta :

130 În ţinte se prinde privirea,
Auzu-şi opreşte-atunci mersul,
Iar pana-n scrişnirea hîrtiei
În stropi îşi aşterne tot versul !

135 Ar mai putea spune la acel congres că această
interesantă pacientă poartă „brumarine proaspeţi
pe fruntea tinereţii“ d-sale ; că „gîndurile sale su-
feră de pojar“ ; că e înzestrată cu „doi sori frumoşi
în faţă“ ; că „bătăile inimii d-sale“ se scurg „prin
condei“ — şi multe alte particularităţi pe care

140 domnul Panu le-a spicuit şi care, desigur, ar face
senzaţie în lumea savanţilor internaţionali...

*

145 Ne oprim aci şi regretăm pentru domnul Panu,
pe care de copii ne deprinsesem să-l vedem ca pe
un îndemnător cu vederi largi, ca pe un iscoditor
de probleme şi ca pe un semănător ingenios de
idei.

150 Cîte amintiri nu se leagă de numele d-sale !
Dar, vai ! ce departe este acel timp cînd de la
gara Iaşilor pînă la bolta liceului un şivoi negru
de oameni entuziaşti, înhămaţi în locul cailor, du-
ceau în triumf pe un om scund, zgribulit într-un
palton vechi, cu un fular alb la gît, cu părul şi
barba cărunte, cu ochii vioi şi şireţi, care mulţă-
mea cu gesturi stingace mulţimei delirante ce-l
aclama !

155 Eram şi noi în mulţimea aceea, urmînd şivoiul,
şi în mintea noastră am păstrat pe totdeauna
amintirea acestui triumf ce răsplătea pe acel ce
îndrăznise să-şi spună gîndurile, convingerile lui şi
credinţele zilelor de atunci, cu atîta sinceritate şi
160 energie.

Ce s-a făcut *Lupta* şi unde e luptătorul de
atunci, ah, domnule Panu ?... Ce nevoie mai aveai
să mai înhami la carul triumfului dumitale „săp-
tămînal“ şi pe apocalipticul Pegas al Ririei ?...

TRANDAFIRII ROȘII

La început, când a fost de a făcut Dumnezeu pământul, dacă s-au liniștit toate, de-au intrat apele în matca lor, a rânduit El anotimpurile — și a fost să vie pe pământ și primăvara.

5 Verdeța a prins să mijască pretutindeni și ne-
grul crengilor să lege frunză. Și mulțumit de is-
prava Lui, s-a coborât Dumnezeu din scaunul lui
strălucit ca să privească pământul. Și-a stat el
10 lung și a privit în cele patru colțuri ale lumii, dar
mult i s-au întristat ochii, văzînd că întinsurile
mării și ale țărmurilor, dealurile și văile, munții și
pădurile parcă prea rămîn mîhnite de cînd răsare
și pînă cînd se culcă soarele. Iar vietățile rătăceau
15 îndestul de farmecul lumii acesteia...

Și a stat el mult la gînduri : ce ar face ca să
înveselească pământul ? Ar fi coborît stele din ce-
ruri să le samene ici-colo, dar cînd le făcuse aveau
rostul lor și ar fi rămas gol cerul.

20 Atunci a făcut păsările.

Dar cînturile lor răsunau a pustiu, că n-aveau
de dragul cui să cînte. Întindeau ele aripele să
zboare, dar se lăsau iar în afund de păduri...

25 Și de-a văzut așa, o clipă i s-a descrețit fața și-a
zis să fie fluturii.

Zburdalnici și în fel de fel de fețe, cari roșii
ca flacăra, cari albaștri ca seninul cerului, albi ca
zăpada sau negri ca noaptea, au început ei să joace
în bătaia razelor de soare și toată ziua aceea a fost
30 veselie pe pământ.

Dar de la o vreme, cînd s-au săturat de atîta
nuntă în văzduh, au purces fluturii în roiuri pin'
la Dumnezeu și-au întreat unde să se culce.

35 Și atunci meșterul lumilor a rupt un curcubeu
de pe cer și l-a fărîmat în cele patru cornuri ale
zărilor...

Iar pământul tot, ca prin minune, s-a acoperit de
flori...

40 Vînturile au dat năvală încropite de mireasmă,
fluturii și-au găsit leagănul dulce, păsările au în-
ceput să ciripească și ochii tuturor s-au luminat și
întîia oară a răsărit zîmbetul pe fețele muritorilor.

Ce frumoasă era acum firea !

45 Numai o grădină toată, de tot să stai și să pri-
vești. Nenumărat și felurit era norodul florilor de
nu-l mai încăpea locul.

Și a lăsat Dumnezeu rînduială între ele să-și
aibă fiecare colțul ei, de la cea mai simandicoasă
pînă la cea mai umilită dintre ele.

50 Iar pe Nufăr l-a sfințit de împărat, și ca să ră-
mînă mai ferit de celelalte, palat nu i-a făcut, ci
l-a pus pe ape.

Pace și învoire a fost între flori o bucată de
vreme și Nufărul împărătea fără nici o grijă.

55 Dar dulce e leagănul apelor și aducător de somn
e cîntecul lor ! Cîte priveliști nu trec între cele
două ceruri ; nourii călătoresc și oglinzile apelor
cînd se întunecă și cînd se luminează, încît cine ar
putea să nu se lase furat de atîta vis și liniște !...

60 Și de la o vreme, l-a biruit și pe Nufăr somnul...

Zadarnic trimeteau florile vești de păsările lor
și vîntul zadarnic venea încărcat cu ele, încrețind
apele — Nufărul veșnic dormea dus și nu mai
spunea lui Dumnezeu ce se petrece în împără-
65 ția lui.

Atunci un murmur de nemulțumire s-a pornit prin rîndurile supuselor fără de prihană și triste au început să se plece una către alta, amestecîndu-și lacrimile lor de rouă.

70 Iar într-o noapte de lună s-au strîns în șezătoare și s-au sfătuit să trimeată cuvînt la Floarea-soarelui care stă în poarta raiului, să se jeluiască Domnului.

75 Tînguindu-se și-a întors atunci Floarea-soarelui capul ei de aur către Domnul și-a prins a spune :

— Doamne ! Îndură-te de noi și nu ne lăsa peirii, că greu painjenîș și-a întins mreaja cernită pe capetele noastre și ne pîndește moartea de ne vei lăsa mai mult în paza somnorosului de Nufăr !

80 S-a posomorît atunci la față Domnul și a zis :
— Să vie Nufărul la judecată !

Dar Nufărul n-a vrut să vie, că prea dulce era leagănul apelor și aducător de somn cîntecul lor.

85 Și de atunci l-a ajuns blestemul să doarmă cît o fi lumea și pierit să rămîie la față în vecii vecilor !...

Iar ca să pună alt împărat în locul lui, și-a întins Dumnezeu dreapta pe un vîrf de munte înalt, unde nu calcă nici îngerii cu picioarele lor sfinte, și, luînd o mină de zăpadă, a făcut un Trandafir-alb.

90 Și punîndu-i strajă de spini, ca oricărui împărat, l-a sădit în mijlocul unei grădini fermecătoare ca să stăpînească el mai cu dreptate.

Și s-a făcut pace în lumea florilor...

95 ...Și acuma noaptea creștea senină parcă s-ar fi scaldat în cleștarul izvoarelor. Vîntul venea bălsămat, de-ai fi putut spune prin ce flori a trecut...

100 Și deodată, de departe, dintr-un afund de pădure, o lumină străbătu, mai întîi ca un licurici de mică, apoi străluci ca un luceafăr cu săgeți de aur, dăinui o clipă, pieri în umbra frunzarelor, cerul deasupra începu să se rumenească ușor, și luna, îndepărtînd zările, apăru uriașă la marginea pămîntului...

105 Cu fețele întoarse către dînsa, florile dormeau, abea făcînd umbră și numai Trandafirul-alb veghea neadormit, păzit de straja lui de spini.

110 Atunci, fără de veste, ca o lacrimă răsunătoare ce picură din bolta unei peșteri în adîncul nemăsurat al unei fîntîni, o notă clară făcu să tresară Trandafirul.

O umbră se mișcă deasupra lui pe un ram înflorit și un potop de suspine trezi umbrarele.

Era privighetoarea.

115 Obrajii trandafirului sclipeau așa de frumos, bătuți de lună, încît, nebună de patimă, Privighetoarea porni să cînte mai tare și nu mai erau sunete parcă, ci fărîme de cuvinte de dragoste, iar creanga înflorită tot mai mult se pleca, parcă ar fi vrut s-ajungă cu o sărutare Trandafirul.

120 Dar el înghețase alb, cum îl făcuse Dumnezeu din zăpadă.

125 Cîteva petale plouară de sus, umbra înaripată se dezlipi de pe ram și întinse aripele în lună și, în zbor nebun, începu să dea ocol tot mai aproape împăratului florilor... Îndrăzneată venea, și nu cuteza să s-atingă, de spaima străjilor amenințătoare...

130 Tot mai aproape venea, pînă cînd, amețită de mireasmă și biruită de patimă, atinse fără să vrea străjile ; și aripele însingerate întîi, apoi inima acoperiră cu un val de sînge fața albă a Trandafirului...

135 Tot mai aproape venea, pînă ce, dînd un glas sfișietor, căzu moartă de dragostea împăratului Privighetoarea...

Iar Dumnezeu atuncea, văzînd că purpura se cade împăraților, a lăsat să fie și trandafiri roșii pe lume.

AL DOILEA COLONIZATOR AL DACIEI

5 Într-o dimineată de primăvară a anului 18..., pe un tăpșan al moșiei Cornești, din județul Iașilor, ca în balada meșterului Manole, un isnaf* de meșteri mari băteau țărushi, întindeau sforile ca să măsoare locul, socoteau și însemnau cu hîrlețul cu un aer tainic și grăbit, spre mirarea pașnicilor locuitori de pe vremea aceea. Apoi, cuptoare de cărămizi umplură locul, arzînd mocnit săptămîni întregi, harabalele aduceau lătunoaie și scînduri, căruțe pline de nisip scîrțîind presurau drumul, schele se ridicau pretutindeni, varnițele clocoteau pufnind în stropi albi, sitele de sîrmă dîrdîiau alegînd nisipul și un zgomot plin de o viață care naște umplea văzduhul de dimineată pînă seara. Ciocanele băteau, maiurile greoaie de lemn icneau, ferestrele gemeau împrăștiind în aer puzderia de tărîțe a scîndurilor, poruncile imperioase îndemneau la muncă, și toți lucrau cu un zor nemaipomenit la înjghebarea unui sat-model ce se înălța ca prin farmec.

10

15

20

25

Și iată că într-o amiază, cînd satul acesta pustiu strălucea la soare cu zidurile lui albe ca zăpada, cu acoperișuri mărunț șindrilit pe cari filfiiau stegulețe și se legănau în bătaia vîntului cununi de stejar — ulița dreaptă și frumos bătută, spre care

* *Isnaf* — breaslă ; aici, grup.

30 ferestrele largi priveau uimite de-o parte și de alta, fără de veste se umplu de o zarvă de glasuri străine, de o năvală de emigranți în haine pestrițe, în culori strigătoare ; bărbați cu pălării garibaldiene, cu surtucul de-a umărul, cu lulele mari atîrnate în colțul gurei, cu plete revărsate pe umeri, gesticulînd viu alături de femei cu barizuri și rochii de toate culorile, cu figuri energice, cu cercei barbari ce li spînzurau de urechi în trei rînduri de inele, cu salbe de mărgean roșu, cu pieptănături complicate, cu pieptarele strînse pe trup, tîrînd după ele o liotă de copii nespălați care urlau și se hîrjoneau ca niște draci.

40 Pînă în seară, satul acela pustiu sub cerul albastru și liniștit al țării noastre se însufletise ca prin farmec de viață, luînd înfățișarea unui pitoresc cartier transteverian*.

45 După multă sfadă și ciorovăială, fiecare cap de familie cu copiii lui își găsise vatra, dimpreună cu vitele plugul și toate uneltele trebuincioase muncilor pentru care fusese adus.

De dimineată, ogeagurile, răsfirînd dunga lor de fum, dedeau de știre că o viață s-a aciuat acolo.

50 Căsuțele băștinașilor, risipite sub umbrare, priveau parcă uimite spre satul acesta nou, și oamenii, în portul lor străvechi, ieșise la drum să vadă pentru ce ispravă veniseră din țara lor și cum știu să lucreze acești venetici în haine nemțești. Steteau și cătau cu gura căscată la șirul lung de harabale, trase de boi înhămați la fel cu caii și în care, sprîjiniți de draghinele** înalte, bărbați și femei ieșeau din sat cîntînd în cor vreun cîntec din țara lor.

60 Zi cu zi tot soiul de legende luau naștere și se răspîndeau pe socoteala intrușilor, de-o pildă că ar fi mîncînd mortăciuni, că s-ar fi hrînind cu broaște și cu rîme, astfel că, de la început, toți îi ocoleau

* *Transteverian* — de dincolo de Tibru.

** *Draghină* — loitră, partea laterală a căruței.

și se fereau de „talieni“ ca de niște oameni spurcați.

65 Munca acestora, felul lor de a lucra pământul, de a prăși cu plugul popușoaiele, de a secera grâul, de a-l lega în snopi, toate obiceiurile și tradițiile răsturnate îi puseră pe gânduri.

70 Veneticii însă, cit ținea săptămîna, își căutau de treabă. Erau muncitori harnici și știau să lucreze; săpători iscusiți, alcătuiseră pe un șes din vecinătatea a două iazuri un întreg sistem de irigații, de canale ce se întretăiau, aducînd apa ca să adape, după un sistem periodic, pământul în care pentru întîia dată în țara românească avea să crească orezul!

80 Și, într-adevăr, sămînța aceasta neobișnuită prinse rod în brazda unde fusese aruncată — și acuma un lan frumos cu păiușul puternic, cu spice mari uimea lumea care venea de pretutindeni să vadă această minune de holdă, din care într-o zi însuși măriia-sa vodă era să mănince pilaf!

85 Duminicile însă, cînd în satul mic cîntau lăutari și ai noștri se strîngeau la horă, străinii cei tineri și neînsurați, sfioși mai întîi, se încumetau să privească, apoi încetul cu încetul, atrași de frumusețea și de noutatea jocurilor, îndrăzneau să se amestece, gelozii furtunatice nășteau și, alcoolul ajutînd, bătai năstrușnice, la care de multe ori lua parte tot satul, se iscau, nepotolindu-se decît la ivirea autorităților.

90 La început, nu era zi de sărbătoare lăsată de Dumnezeu, fără ca procurorul să nu fie chemat de urgență de la Iași. „Talienii“ scoteau cosoarele lor, românii năzuiau la chică și nu rareori se făcea moarte de om.

100 Anii însă trecînd, prietenii se născură și generațiile nouă se înfrățeau; vedeai copii de țaran vorbind limba lui Dante și progenitura celorlalți rostind neaoș românește; idile înfloreau și isprăveau prin căsătorii, și timpul și norocul dacă ar fi ajutat pe proprietarul, care din lipsă de brațe adu-

sese pe acești frați îndepărtați, o nouă și spontană lume ar fi împoporat locurile acelea...

105 Dar soarta, care — după cum se știe — s-a arătat atît de vitregă față de primele colonii aduse de împăratul Traian, n-a fost mai prietenoasă nici cu acest al doilea colonizator al vechei noastre Dacii!

110 Un șir de întîmplări, de bancheri verzoși, de oameni hrăpăreți, de politicieni nesăturați, ca o năvală de barbari, au hotărît de soarta acestei colonii.

115 Colonizatorul s-a ruinat, și-n urma morții lui neașteptate Corneștii au căzut pe mîni străine; iar italienii cari prinsese dragoste de pământul lucrat ani întregi de zile, legați de copiii născuți acolo, s-au văzut nevoiți să-și ia lumea-n cap și să se așeze pe pământul mai găzduitor al Dobrogei, la Cataloi, unde ei și urmașii lor trăiesc și astăzi.

120 Pe urma lor, casele care străluceau la soare cu zidurile lor albe, rămase pustii, au stăruiț o vreme și apoi una cîte una s-au dărîmat și s-au făcut una cu pământul.

125 Iașul n-a mai văzut în zilele de sărbători, pe străzile lui tihnite, amestecul pitoresc și gălăgios, după care se țineau copiii de prin mahalale; la Cornești au amuțit pentru totdeauna corurile vesele, copiii de țară au uitat limba lui Dante și numai un cimitir întreg de oseminte mai păstrează pe lespezi și pe cruci trecerea acestor coloniști fără noroc...

130 Aibă-i aminte savanții noștri epigrafiști și arheologi — și dacă peste ani de zile întîmplarea îi va aduce prin acest Campo Santo, de vor găsi vreun nume sonor săpat pe vreo piatră, nu-l însușească cine știe cărui legionar roman, care a luptat acuma ani o mie...

SĂRMANUL VIJBOVSKI

Dacă era rus sau polonez, revoluționar sau avea vre-o pată pe conștiință nu se știe. Ceea ce știm însă e că, într-o zi de iarnă geroasă, un nou musafir a îmbogățit colecția de tipuri strănii pe care
5 Bucureștii, acest Canaan al vagabonzilor din toată lumea, îi adăpostește, îi îmbuibă cu onoruri, îi leagă-nă sau îi strivește și-i aruncă departe, cum aruncă valurile mării, de la un timp, cadavrele pe cari le-au purtat o clipă.

10 Zgribulit într-un macferlan de o formă exotică, cu o pălărie largă sub care scăpa un smoc de păr blond și fin ca mătasea porumbului, cu ochii mici și cufundați în cap ca două schinteioare, în fața cărora te mirai ce caută în atîta deznădejde — sărmanul Vijbovski mergea pe bulevardul întroienit de zăpadă, lăsînd cu ciubotele lui mari urme după care un paleontolog n-ar fi putut ghici niciodată ce fel de dihanie își însemnase trecerea-i efemeră pe acest pămînt binecuvîntat.

20 Pe vremea aceea, pe Bulevardul Elisabeta, în fundul unui parc sălbatic, era instalat laboratorul de embriologie. Pata neagră pe care o însemna Vijbovski se mișca printre copacii albi, îndrumîndu-se spre clădirea izolată unde nădăjduia să găsească un
25 adăpost.

I se spusese că directorul laboratorului are nevoie de un servitor cinstit, care a mai slujit prin

muzeu. În lipsă de altul, fără multe cercetări, emigrantul nostru fu primit să păzească buna rînduială a microscopelor și să ia sub protecția lui embri-oanele. După ce i se încredință ustensilele de muncă, ce erau mai multe mături, pămătufuri de praf, perii de lustruit parchetele și altele, el își luă postul în primire.

35 Ca niciodată, acolo, ca un embrion într-un bo-cal, a fost fericit Vijbovski ! Cît timp țineau cursurile, spinarea lui își păstra atitudinea adecvată meseriei sale ; zîmbitor și docil, asista la cursuri c-un aer absent, numai schinteioarele albastre și le ținea ascunse sub pleoapele trudite. Dar îndată ce gălă-gia studenților amuțea și directorul părăsea și el laboratorul, improvizatul servitor, venit de pe cine știe ce tărîmuri, se transfigura ca prin farmec.

40 Afară, copacii vuiiau, zguduți de Crivăț, zăpada creștea înăbușînd zgomotele ; înăuntru era cald, și atunci, acest Ruy-Blas al științei scotea caietele lui de note, scobora din bibliotecă tratatele și, așezat la microscop, lucra netulburat de nimeni, cerceta, iscodea pînă se făcea ziua albă.

50 Măturile neglijate protestau în felul lor, lăsînd colbul și neorînduiala să se propage pretutindeni, căci savantul nostru alte griji avea și nu catadicsea să coboare la starea lui de inferioritate decît din clipa ce auzea chemarea imperioasă a soneriei sau
55 pașii grei ai directorului răsunînd pe coridor.

Într-o dimineață, învins de trudă, căzuse cu capul pe cărți și adormise, visînd poate la țara lui, unde spera să se întoarcă odată acoperit de gloria celebrității. Și, în dimineața aceea, directorul îl surprinsese așa și, fără a mai cerceta, exasperat de neorînduiala nemaipomenită ce domnea în laborator și rău impresionat de figura aceasta de făcător de rele aiurit și nespălat, îl dete afară.

60 Fără alte explicații, coperindu-și schinteioarele albastre sub pleoape, ascunzîndu-și sub vastul lui macferlan comoara lui de note, Vijbovski porni din nou, după ce aruncă pe furiș o privire plină de păreri de rău spre paradisul pierdut, și-și duse cu

70 el taina și mizeriile celui ce nu are hirtii în regulă
sau poate poartă o pată pe conștiință.

Vagabondajul începu acum mai amar, mai du-
reros ca totdeauna. Prea mîndru ca să cerșească,
prea suspect pentru a găsi de lucru, ce-au fost
75 zilele și nopțile lui de-atuncea nimeni nu poate ști.
Dormea pe bănci sub cerul liber, lîncezea, îndobi-
tocit de foame și de trudă, prin ceainăriile mur-
dare din Calea Moșilor, unde se adunau muscalii,
și promiscuitatea asta îi era dulce, se vede, căci
80 samovarele mari de alamă ce cîntau căzăceasca
aprinsă, ronțăitul semînțelor de bostan și veselia
primitivă a acestor copii din rasa lui îl legănau și-l
făceau să uite că e un paria adus de cine știe ce
întîmplare și aruncat aici de vînturile lumii.

85 Mult nu se schimbă, căci n-avea ce să se mai
schimbe în el, mizeria îndelungă punînd un stigmat
definitiv pe fața celui ce-a îndurat-o.

Doar că în rama unei zile de toamnă, unde ni-a
apărut ultima dată, în mijlocul unui vârtej de
frunze spulberate, cu barba și părul vestește ca ele,
90 zgribulit în macferlanul bătut de vînt, părea în-
săși imaginea mizeriei omenești.

Era vesel însă, și schinteioarele albastre ale
ochilor buni ce aveau să se stingă în curînd luceau
straniu, ca înviorate de o nouă speranță.

95 Pleca pe alt pămînt spre alt Canaan, unde, de-
altfel, și-a găsit hodina, murînd într-un lazaret de
ciumați în depărtata Alexandrie.

CIREȘUL LUI LUCULLUS

5 Coborise primăvara pe Tibru, și numai el în toată
bogăția asta de lumină curgea posomorît ca totdea-
una, rostogolind apele lui tulburi, sporite de ploii,
sub arcurile podurilor vechi. Doar spre Marmorata
se lumina în bătaia soarelui de un fluturat de pînze
albe, umflate de vînt și de steaguri care jucau vi-
10 oaie pe catarguri. Un tumult de voci, de graiuri
amestecate, răsuna vesel și pretutindenii urcau și
coborau pe punțile legate de mal sclavii încovoiați,
15 descărcînd bogățiile îndepărtatelor țări, prăzile cu-
cerite cu trudă și sînge, cu risipă de puteri și jertfe
de vieți.

Movila ce mai tîrziu avea să fie muntele Tes-
taccio creștea din sfărîmăturile amforelor aruncate,
15 și cheiurile lucii de lumină se colorau de feluri-
mea covoarelor cu țesături bogate, a lăzilor cu
scumpeturi deschise în grabă, a trofeelor, a statuie-
lor de marmură, a coloanelor de porfir, a armurilor
și caștelor de bronz, a straniilor plante aduse din
20 tropice, a nenumăratelor comori ce alcătuiesc fai-
ma înfrîntului Mitridate și a atîtor alți regi nenor-
ociți.

Ca un furnicar cu ațe nenumărate, plebeii mi-
șunau de pretutindenii să vadă minunile aduse în
25 pîntecele corăbiilor, și la fiecă nouă descărcare bra-
țele se înălțau în aer aplaudînd cu zgomot, ochii
femeilor scînteiau lacomi și numele sonor al divu-

lui Pompei stăpînea toată larma aceasta veselă și fericită.

30 Mirosuri vagi se răspîndeau, și magia razelor căzute din soare se aprindea cînd pe un fronton de templu, cînd pe un creștet de statuie, cînd pe un virf de palmier, ca să se stingă, să se reaprindă și
35 să renască neconținut de la debarcaderul Marmora-tei și pînă în Latiul vechi, unde — ca o insulă fee-rică, ascunsă printre palmieri, chiparoși și mirți nemuritori — se înălțau albe palatele lui Lucullus.

Era pe vremea marilor cuceriri, cînd ambițiile nemărginite care pot să doarmă într-un suflet de
40 om se deșteptau și izbucneau pretutindeni, cînd fiecare visa gloria, ori urzind intrigi în inima foru-lui, ori croindu-și cu spada prin îndepărtatele țări reîntoarcerea triumfală în metropolă.

Roma era soarele bogat în raze ce se împrăștiau
45 pe tot pămîntul.

Singur Lucullus, obosit de ani și sătul de gloriei, trăia în domeniul lui ca într-un imperiu. Scîrbit de intrigile demagogiei crescînde și îngrijorat de
50 virtejul de plăceri care fura tot mai mult societate-cultă, lăsînd afacerile publice pe mîna politici-cianilor de meserie, aristocratul de rasă, bătrînul general ce dăruise Romei două imperii, încercă o clipă să se ridice cu toată autoritatea și energia lui,
55 dar fu biruit de amenințarea unui proces scanda-los, care ar fi dat în vileag izvorul bogățiilor lui nemăsurate.

Acesta fu ultimul gest al lui Lucullus.

Învățase acum de mult ce preț trebuie să puie
60 pe măririle pămîntești, știa că și numele lui răsuna odinioară, zburînd din gură-n gură; înțelesese, în sfîrșit, acum, că poate singurul lucru bun și cu-minte e să te bucuri cît poți mai bine de șirul nu-mărat de zile pe care ți le-au hărăzit Parcele...

Și în dimineața aceasta strălucitoare de primă-
65 vară, pe cînd destinul urzea în umbră rostul atîtor măriri și catastrofe, bătrînul alb ca o fantomă, pă-șind încet printre colonade, după o noapte de orgie, se îndrepta sprijinit de o sclavă spre terasa de mar-mură de unde obișnuia să contempleze priveliștea
70 fără de seamăn a orașului etern.

Pe mozaicurile scumpe, zăceau pretutindeni
ghirlânzi de roze ofilite; o cupă de cleștar, roșd-golită de sandala lui, sună prelung ca ecoul unui
rîs de femeie...

75 Mireasma grea a florilor strivite, amestecată cu mirosul de mîncăruri și vin risipit, îl făcu să se oprească o clipă.

Cu ochii tulburi privi buimăcit la hlamida lui
de purpură, pătată, și un zîmbet de dezgust îi în-
80 creși și mai mult față. Nudurile statuielor albe și curate, ce strălucneau pretutindeni, parcă-l rușinară cu castitatea lor, și larma destrăbălată de glasuri și cîntece, ce străbăteau pînă la el, îi îmboldi pașii
spre lumina și aerul curat al dimineții.

85 La zgomotul pașilor ce se apropiau, un stol de porumbei, speriat, se-nălță și desfăcu o ghirlandă albă-n senin. Un păun își deschise coada ca un evantalîu și pieri în umbră. O mierlă aruncă un
tril de flaut.

90 Departe, Roma vuia de pulsația vieții care nu cunoaște astîmpărul.

Rezemat de o coloană, bătrînul Lucullus, apă-
rîndu-și ochii obosiți cu mîneca largă a hlamidei,
privea spre for, rechemîndu-și amintirile.

95 Printre palmierii grădinii, clătinați de vînt, cim-pia romană se străvedea înveselită pînă departe de șiragul arcuit al apeductelor. Calea Appia, cu aleea ei nesfirșită de chiparoși și monumente funerare, părea un lung convoi de pelerini ce se îndrepta
100 spre Roma.

Și Lucullus privea cu jînd la toate.

Vedea galerele albe clătînîndu-se pe Tibru, mul-
țimea ce umplea cheiurile, risipa de lumini ce ju-

105 cau mutîndu-se pe frontoanele templelor — și o-n-
tristare fără margini îi cuprinse sufletul.

Sprijinit de sclavă, își plecă privirile și cobori
în minunata lui grădină.

110 Florile rare îmbălsămau aerul cu miresmele lor
puternice, improspătate peste noapte; un colț de
umbră, răcorit de un joc de apă, îl atrase. Cîțiva
flamingi, ce stăteau neclintiți pe piciorul lor de
mărgean, își schimbară locul.

Lucullus se așază pe colacul de marmură ce
împrejmuia fîntîna — și rămase singur.

115 Veșmintul albastru al slavei dispăru sub um-
brare și, în cîntecul sonor al apei, eroul de pe vre-
muri își îngropă fruntea în mîni și începu să plîngă.

Ani de zile, în zgomotul ospețelor și al desfriu-
lui, căută să uite cine a fost și cine putea să fie.

120 Și iată acum că omul cumpătat, sever, ce nu
cunoștea odihnă nici pentru el, nici pentru ceilalți,
ce tîra armatele după dînsul îngrămădind cada-
vrelle și luminînd cerul de feeria incendiilor, gene-
ralul temerar, ce pornise întru cucerirea lumii ca
125 un alt Alexandru, se deștepta din nou în el.

Pentru întîia oară își puse în cumpănă trecutul,
și Pompei, cu figura lui șireată, cu zîmbetul ironic,
îi răsări în minte...

130 Și ca și cînd s-ar fi destăinuit altuia, rosti cu
glas sugrumat :

„Pompei ! Ce-ar fi el în Roma, de n-aș fi fost
eu ! Ce nebuni sunt aceia care luptă pentru alții !
Va rămînea ceva din noi oare, afar' decît cenușa
din columbarii ?...”

135 Dar deodată o undă de vînt trecu mișcînd ra-
murile, și o ploaie albă de petale fragede îl făcu
să rîdice ochii în sus.

140 Alb, ca acoperit de o zăpadă căzută de curînd,
deasupra lui, un cireș în floare își întindea crengile
clătinate, ca într-un gest de binecuvîntare.

Și brusc, un zîmbet de adîncă mulțumire lu-
mină fața lui Lucullus. Cu un gest blajîn, plin de
gingășie, culese de pe genunchi petalele căzute și
le duse la gură, sărutîndu-le îndelung.

145 Apoi, ridicîndu-și genele bătrîne, îmbrățișă cu
o privire fericită măreața panoramă a celor șapte
coline, căutînd prin grădini risipite grămezile albe
ca spuma ce le însemnau pretutindeni cireșii în-
floriți peste noapte.

150 Și se gîndi că, atunci cînd oasele lui se vor face
pulbere și gloria lui Pompei și a lui Cezar sau a
altor războinici mari ca ei se va fi stins, acoperită
de uitare, pomul acesta roditor va reînflori și se va
scutura de flori în fiecare primăvară, pomenind nu-
155 mele fastuosului Lucius Licinius Lucullus, care l-a
adus din depărtatul Pont și l-a sădit în grădinile
Romei.

UMBRA CASEI

După ani de pribegie, Teofil se-ntoarse-n sfârșit în țară, cu moartea în suflet, trist, pierdut, cu fire albe pe lângă tîmple ; și farmecul lucrurilor vechi, părăsite de-atîta vreme, părea că-l liniștește și-l leagăna.

5 Casele vechi, cu stîlpii albi ai cerdacului ce sprijineau acoperișul cu streșine mari, de sub cari se țeseau perdelele verzi, luminate de strugurii albaștri de glicină ; salonul tîhnit și răcoros — mobilele demodate ; oglinzile triste parcă de a fi reflectat mereu aceleași lucruri ; colțarele înveselite de licărirea irizată a scoicilor în care vuia încă zgomotul talazurilor ce le-au legănat și le-au azvirlit pe nisipul dunelor ; portretele vechi de bunici cu omătul barbelor albe, de bunice cu zulufi de-a lungul tîmplelor și încătușate în crenoline uriașe ;

10 scoarțele antice, cu tonuri îndulcite de soare ; divanurile largi cu grămada de perne, cu arabescuri orientale horbotate în fir și mătase, și mai cu seamă mireasma de levănțică ce stăruia îndărătnică după atîția ani — îl făceau să creadă că sunt un-

15 ghere în care pasul vremii rămîne parcă oprit pe loc de un farmec necunoscut...

25 O singură ființă mai păstra, ca un vechi letopiseț, legendele și întîmplările casei și ale celor ce au stăpînit-o, și fiecare lucru își avea povestea lui

pentru bătrîna slujnică credincioasă, pe care parcă o uitase Dumnezeu.

30 Și vremea se-ntorcea din cale, cînd începea să istorisească.

Pentru ea, dunga de întuneric vioriu ce creștea sub streșini, la temeliile casei, și dispărea la scăpătutul soarelui, era poala rochiei de catifea a fetei a cărei umbră fusese zidită acolo de mult, de niște călugări greci, cînd au fost și au durat clădirea asta veche...

35 Și, năvălit de amintiri, cum soarele scăpăta și umbra se retrăgea ca suptă de zid, lui Teofil îi veni în minte, fără să vrea, vechea legendă pe care de nenumărate ori o auzise din gura bătrînei, pe cînd era copil.

Așezat pe lespezile de piatră ce coborau din cerdac pînă-n grădină, rămase așa, privind îndelung cum însera.

45 Păsările își ciripeau rugăciunea de seară, umplînd de ecouri aleele pustii. Apoi, de la un timp, tăcură fără de veste, și-n liniștea deplină o lacrămă albă străluci în senin.

De o parte și de alta a lespezilor de piatră unde sta Teofil, răzoarele de flori rînduite pe trepte își amestecau miremele, tot aceleași mireme ce-i îmbălsămasă trecutul.

O fîntînă plîngea.

55 Și-atunci copacii i se părură mai bătrîni — unii îi erau necunoscuți, alții, cari însemnau zările, nu mai erau... Și, deodată, sub umbrare, în întunericul ce crescuse, un fulger scăpără și o fereastră își lumină rama.

Teofil tresări și, mirat, se uită într-acolo, aducîndu-și aminte de tovarășa lui din vecini.

Cîteva clipe se munci să refacă icoana ei, dar se lăsase prea mult întuneric peste dînsa.

Tulburat c-a putut să uite într-atîta, se ridică știind că pe un colțar din salon era și fotografia ei.

65 Deschise ușa repede și gangurile sunară prelung. În salon, ramele singure luceau, împrejmuind numai întuneric, de parcă venise cineva pe urma

lui și amestecase toate culorile cu un penel muiat în noapte...

70 Aprinse o lampă.

Cristalele scînteiară ca niște țurțuri de gheață, lumini fosforescente trecură peste colțarele cu scoici și-l ținură o clipă locului.

75 Aceeași spaimă ce-l cuprindea cînd era copil, intrînd în odăile deșarte, îi făcu inima să bată pripit.

O oglindă îi răsfrînse chipul și văzu că nu mai era copil, ci un om cu ochii triști și cu fire de argint pe tîmple.

80 Un suris vag îi trecu pe față și, găsînd portretul ce-l căuta, suflă bruma de praf de peste el și, privindu-l cu drag, se apropie din nou sub lampă.

Ochii portretului părăură că se uită mirați la el și în același timp șagalnici, că-l întreabă ce înseamnă firele acelea de argint pe tîmplele lui și ce a căutat el pe-aiurea, cînd norocul era acasă?

85 Și atunci se întrebă ce s-o fi făcut Adina?

La gîndul că poate s-a măritat și a plecat și ea aiurea, pustietatea ce-l împresura i se păru și mai amară. Și-n liniștea tainică, în singurătatea asta de sihăstrie, un scrin deodată trosni, făcînd să răsune tot golul salonului vechi... Copacii de lîngă cerdac, mișcați de vînt, fremătară de parcă trecea un foșnet de rochie prin ganguri...

95 Și Teofil tresări, înfiorat, aducîndu-și aminte din nou, ca atunci cînd era copil, de „umbra casei“, de fata aceea îngropată în ziduri, de care îi povestea bătrîna că străbătea pridvoarele și, lunecînd încet pe scările de piatră, cobora în grădină să se plimbe printre flori în nopțile senine — dar pe care el n-o văzuse niciodată...

Ce-ar fi s-apară acuma măcar umbra?

Și, azvîrlind fotografia, ieși repede în cerdac.

105 Luna, ridicată peste duzi, lumina și, străbătînd printre stîlpii albi ca marmura de care spînzurau perdelele de glicină cu strugurii albaștri, pardosea cerdacul cu un mozaic fantastic de puncte albe ce licăreau la cea mai mică adiere de vînt.

110 Mirosul florilor veni pînă la el și se depărtă iară, lăsînd în urmă numai un parfum de verbină.

Aerul răcoros al nopții îl învioră — dar, cînd ajunsese în capul scărilor, se rezemă de un stîlp și rămase cu ochii mari, dînd un țipăt...

115 Pe aleea din fundul grădinei, plutind parcă deasupra florilor, o formă albă venea spre el abia atin-gînd pămîntul.

Venea albă și dreaptă, ca o statuie ce s-ar fi coborît de pe soclu — și el simți atunci că inima i se strînge și abia mai bate.

120 O clipă dete să fugă, dar simți că picioarele nu mai vor să-l ajute.

Ar fi strigat de-a doua oară, și nu putea — și-n timpul acesta, fantoma albă, lunatecă, înainta liniștit, ținînd o verbină în mînă.

125 Era acum la cîțiva pași.

Conturul acela alb de fantasmă, cu cît s-apropia, prindea trup. Doi ochi vii licăriră în lună și, cînd ajunsese treptele, un glas sonor și dulce răsună deodată :

130 — Bună seara, Teofile !

Era Adina.

DIN LUMEA PARCELOR

Intr-o mahala a unui oraş de provincie, unde viaţa e tihnită încă şi patriarhală, şi mai vezi case vechi cu streşini mari şi parmaclîcuri turceşti, pe o ulicioară pe unde nu trec nici tramvaie, nici tră-

5 suri şi e o linişte desăvîrşită, tulburată numai de glasul clopotelor şi de toaca ce sună eterna utrenie şi vecernie, locuiau odată trei prietene bune, avîndu-şi casele în vecinătate.

10 Vîrsta lor la un loc putea să facă trei secole, şi timpul, acest sculptor minunat, izbutise, în sfîrşit, să le modeleze aproape aceeaşi mască.

15 Semănau una cu alta şi la gesturi, şi la ticuri, trăind de ani nenumăraţi aproape nedespărţite în casele lor cu grădini umbrite de pomi sădiţi de ele în tinereţe.

Grija vieţii zilnice nu le tulbura, fiecare din ele avînd oarecare stare, şi apoi trebuinţele lor, la vîrsta ajunsă, erau aşa de neînsemnate, că nici n-aveau pe ce risipi.

20 Erau o curiozitate a oraşelului, şi un hazliu dăduse chiar ulicioarei unde locuiau bătrînele porecla de „strada celor trei Parce“.

Dar ele trăiau în lumea lor, creştînd dungă peste dungă pe răbojul vremii.

25 Umbra bisericii cu turnurile ei vechi se-ntindea de dimineată peste strada tăcută; o portită

scîrţia şi, ca o păpuşă demodată, coana Frosa pornea cu paşi mărunţi, trecea uliţa cu mersul ei ferit, dispărea pe un gang, la coana Maria, zăbovea o

30 clipă în căsuţa cu muşcate roşii la fereşti şi cu leandri în cerdac, ca să reapară în două ipostaze.

Umbrele lor subţiate şi bizare se mişcau cu ele de-a lungul zidului, şi pantofii de pîslă parcă nu duceau pe nimenea, aşa de puţin zgomot făceau.

35 În curtea bisericii, pietruită cu bolovani şi năpădită de iarbă, după ce făceau o cruce mare, apucau la dreapta şi, pe-o cărăruie de lespezi albe, înaintau vorbind spre casa tihnită, cu parmaclîc de sticlă colorată, în care stătea coana Elencu.

40 Un clopoţel suna prelung şi cu răstimpuri; uşa se deschidea încet, şi treimea, fericită de a se reîntocmi în fiecare zi la acelaşi ceas, începea să pună la cale pomelnicul de întîmplări şi de povestiri ce era însăşi viaţa lor.

45 Sub iconostasul cu icoana îmbrăcată în argint, sîmburul de foc al unei candelă spînzurate într-un hîrzob cu lăntuşoare aurii împrăştia în casă un miros stăruitor de untdelemn. Sticlele cu agheasmă stătută şi gutuile de pe policioare îşi amestecau şi

50 ele mirosul în aerul închis al odăilor cu geamuri lipite. Un divan cu trepte, acoperit de caşmir ros de vreme, cu nenumărate perne, ţinea peretele din fund.

55 În jurul mesei rotunde, acoperită cu o muşama, în jelturile cu spezeze mari, trăgîndu-şi cîte-o perniţă la picioare, prietenele se aşezau cu oftatul lor obişnuit.

Elencu, cu motanul alb lingă dînsa, trăgea un chibrit, şi spirtul prindea să joace cu para lui albastră în jurul ibricului de alamă în care clocotea apa pentru cafea.

60 Cafeaua aducea totdeauna taifasul ce se învîrtea neschimbat în jurul sănătăţii. Fiecare povestea pe rînd ce-o doare şi asculta cu răbdare pe cealaltă.

65 Mătăniile ţăcăneau şi ceasurile umpleau pe nesimţite măsura vîrstei lor.

Așa, se adunau cînd la una, cînd la cealaltă, și-n afară de mersul regulat la biserică nu se duceau nicăiri.

70 Dar într-o zi, la sunetul clopoțelului, ușa coanei Elencu rămase închisă și tirșiitul pașilor cunoscuți nu se mai auzi în pridvor. Un pas neobișnuit le umplu de grijă, și-n ușa întredeschisă se ivi capul motanului alb cu mustățile zburlyte. Iar după el, fața
75 plînsă a slujnicei.

Odată cu sunetele clopotului de utrenie, sufletul spăsit al coanei Elencu își luase zborul spre cele veșnice.

80 Și de au făcut cele rînduite lutului și sufletului, după toată cuviința și rostul creștinesc, cu pomeni și parastase, au rămas bătrînele înde ele singure amîndouă.

Nu mai băteau acum drumul spre biserică, nu mai călcau pe cărăruia cu lespezi albe, nu mai cuvintau în trei, pe jelțurile vechi, împrejurul ibrucului învăluit de flăcări albastre; ci, cum locuiau
85 peste drum una de alta, ca mai tînără, Frosa venea tot ea cu pașii ei mărunți, trecea ulița cu mersul ei ferit și dispărea pe gang în căsuța cu mușcate roșii la ferești și cu leandri în cerdac.

90 Cocoțate pe un divan sau în pridvorul umbrît de iederă și îmbălsămat de mirosul florilor ce se ridica din grădiniță, își petreceau zilele. Taifasul mutase locul, dar acum vorbele cădeau mai triste și tăceri mari se făceau, a treia nemaifiind să reia firul povestirilor.

Se căinau și oftau, exagerîndu-și una un reumatism, cealaltă o tuse care-o necăjea de cîteva zile, și fiecare se pîndea urmărind pe obrazul și-n ochii
100 celeilalte, în mers și-n mișcări, apropierea morții.

După o noapte de viscol, Frosa nu mai apărură ca de obicei. De la geam, coana Maria privi îngrijată în stradă. Afară era alb, și ochii ei bătrîni clipiră de atîta lumină. Troianul crescuse pînă la jumătatea zaplazurilor și urmă de pas nu se vedea pe ulicioara lor neumblată. Și-și făcu socoteala că
105 numai zăpada oprise pe Frosa să vie.

Pe la amiază însă, singurătatea din casă i se păru nesuferită și o neliniște o cuprinse. Pe cînd
110 se gîndea așa, privind pe ferești, o fetiță cu părul bălan și obrații îmbujorați de frig deschise porțița și trecu strada alergînd spre casa ei.

Coana Maria deschise, apoi dispăru din nou și
115 peste un minut, cu cațaveica de-a umere, sprijinită de fetiță, porni să vadă pe biata Frosa care se paralizase.

În patul îngust, gata ca de sicriu, ființa ei scăzută abia se mai zărea din așternut. Un miros de buruieni de leac îngreuna aerul odăiței cu tavanul
120 jos. În vatră, focul bine hrănit se fărîma în jăratec, împrăștiind scînteii.

Coana Maria se așeză pe dunga patului și cuvintele ei sunară în gol. Frosa nu mai putea răspunde,
125 și numai ochii îi vorbeau, căci peste gura ei se pusese ca o mină brutală ce n-o mai lăsa să spună ce-o doare și ce simte.

Umbrele de la o vreme crescură din unghere, se ridicară și cuprinseră odăița scundă, numai un ceasornic pe un scrin mai ticăia ca o inimă bolnavă. Mirosul de buruieni deveni copleșitor; afară,
130 zăpada albă nălucea, și coana Maria, mai privind o dată pe ultima ei tovarășă, își pipăi încheieturile cu oarecare mulțumire ascunsă, se ridică, cercă vreo cîțiva pași și-apoi, incredințată de tăria ei, oftă adînc și plecă, trăgînd încetinel ușa după dînsa.
135

Dar peste noapte se trezi și tot felul de gînduri o frămîntară pînă la ziuă. Vechea ei tuse o necăji, și o spaimă tainică i se-ncuibă în suflet. Se gîndi: „ce-o mai fi făcînd Frosa?“ Și se hotărî să
140 meargă s-o revadă. Apoi privi troianul de afară și, cum un acces de tuse o scutură, nu mai cuteză să iasă. Își făcu un ceai de nalbă și rămase frumușel acasă, mulțămindu-se să trimeată după vești.

Frosa mergea din ce în ce mai rău.

145 A doua zi, coana Maria se deșteptă ceva mai tîrziu ca de obicei, și parcă ceva îi spunea să întîrzie în așternut. Un zgomot clar de zurgălăi sună afară

și lucrul acesta neobișnuit o făcu să-și învingă slăbiciunea și să privească în stradă.

150 Pe ușa Frosei, o draperie neagră se umfla bătută de vînt, o fereastră era deschisă și niște luminări aprinse licăreau înăuntru. Din sanie se coborau sprinteni doi nepoți ai moartei.

155 Și atunci, coana Maria, cu o mîină obosită, lăsă perdelele să cadă.

Clopotele din turnul vechi al bisericei înfiorară tăcerea cu boncăitul lor.

Și coana Maria se simți singură ca niciodată.

160 Murise Elencu, Frosa închisese și ea ochii, și numai ea mai rămăsese, părăsită în ulicioara aceea bătrînă, în care trăiseră tustrele cu amintirile și năcazurile lor.

O slăbiciune o prinse și se lăsă domol pe un jelt, cu fața spre icoane. Privi apoi cu duioșie la lucrurile ei vechi, ce steteau neclintite la locul lor de atîția ani de zile, și se gîndi pe-a cui mîini au să ajungă ele.

170 Deschise un scrin, cătă la sculele ei, răsfiră o salbă, jucînd-o în lumină, cercă să suridă, și-apoi simți că-i vine-a plînge, dar nu putu să plîngă, căci apele ochilor ei secaseră de mult — și închise scrinul... Ar fi vrut să vorbească, dar nu mai avea cu cine.

175 Un urît fără margini o cuprinse. Lumea din afară încetase să mai aibă ființă pentru dînsa.

I se păru că lumina scade neobișnuit de repede și un fior o zgudui din creștet pînă în tălpi. Și cum clopotele prinseră iară a se tîngui, înțelese că-i dezlipită de viață și trimese după sfintele taine.

180 Dar moartea veni mai degrabă decît omul lui Dumnezeu.

SCRISOARE VECHE

Luc-Sur-Mer, 15 aug. 19...

Dragul meu...

Vei fi surprins, desigur, că-ți mai scriu după o tăcere de aproape un an și, mai cu seamă, că datez 5 scrisoarea de la Luc-Sur-Mer.

Știi bine că după plecarea ta, cu banii ce mi i-ai lăsat, găsindu-mă la adăpost pe cităva vreme, am căutat să-mi întocmesc o viață cinstită, să mă deprind din nou să lucrez.

10 Mi s-a urît însă degrabă, singură, în apartamentul tău drăguț, în care toate îmi vorbeau de tine și în care n-am clintit un lucru, ci le-am lăsat toate așa cum erau în ziua plecării tale. Am pus 15 numai ceva mai multă ordine, am așezat în rafturi cărțile pe care le-ai lăsat și pe care aveai obicei, în neorinduiala ta, să le împrăști prin toată casa; am așezat și hîrțiile mizgălite cu slova ta măruntă, 20 versurile tale cu ștersături și îndreptări, din care nu pricepeam nimic, blestematele de versuri, pe care te încapățînai să le scrii și să le reciți în limba voastră, nopți întregi, la lumina lămpii, nelăsîndu-mă să dorm.

Atîta schimbare am făcut; încolo toate sunt tot așa.

25 Deasupra patului, sub turbanul ei alb, Beatricea Cenci, iubita ta Beatrice, privește tristă ca și mai înainte, cu ochii ei mari, pîrînd că te caută. Ficusul

30 a crescut prea mare, și am fost nevoită să-l scot
în balcon. Pe șemineu, tanagraua din dreapta con-
tinuă să-și ducă urna ei funerară, luându-și parcă
aere de circumstanță de câte ori mă uit la ea, pen-
tru amorul nostru pierdut. Cea din stînga însă, cu
35 rochia strînsă pe șolduri, încearcă același pas de
dant. Vechiul Buddha de bronz, sub patina lui
mlăștinoasă, zîmbește sarcastic, avînd aerul de a
spune că toate trec. În schimb, veselele mele evan-
taliuri și parasoluri japoneze au reluat în posesie
tavanul și părății, de unde fusese excluse cu atîta
40 indignare de tine în ziua aceea ploioasă, cînd ne-am
certat și erai atît de urîcios...

Am mai aninat pe ici-colo amintirile mele — „la-
rii mei“ —, cum ziceai tu, și alte nimicuri feme-
iești, dar totuși n-a fost chip să te alung cu desă-
vîrșire din casă... Ceva din tine dăinuie încă și de
45 multe ori mi se pare ciudat că lipsești...

Și atunci, într-o zi, cineva mi-a bătut la ușă.
Acel cineva nu erai tu, ci Enric. Și neavînd ceva
mai bun de făcut, am rămas cu el.

50 Știi însă bine că nu-l iubesc. Nu pot să-l iubesc.
E prea supus și prea melancolic. Dar tot e mai bine
așa decît singură.

Deci am rămas cu Enric.

55 Și zilele au trecut, lungile tale scrisori s-au fă-
cut întăi mai rare, apoi s-au scurtat, pînă au sîrșit
prin a nu mai veni.

Castanul, care atîngea balconul nostru cu ramu-
rile lui negre cînd ai plecat, s-a înduioșat de la o
vreme de ploi și de soare și, într-o zi, a prins să
60 înverzească, a-nflorit, și-a risipit florile și mai
deunăzi, cînd am văzut că începe iar să prindă rug-
gină, m-a apucat un dor așa de nebun de tine, încît
am început să plîng.

Mi-am adus aminte de mare și de luna fericită
pe care am petrecut-o împreună.

65 Știi cum e Parisul pe vremea asta, cînd vin ca-
ravanele de englezi să vadă pe Venera de Milo.
Știi ce pustiu și trist e cartierul, lipsit de tinerețea
lui obișnuită.

70 Noroc de Enric, că e un om cu patrimonii.
Scurt, ne-am hotărît să plecăm.

Și alt loc n-am găsit mai bun decît Luc-Sur-
Mer, unde am fost cu tine anul trecut — lucru pe
care, bineînțeles, n-am găsit de cuviință să i-l spun
și noului meu adorator.

75 Și s-a întîmplat așa că vila noastră de anul trec-
cut era goală și, cu toate stăruințele lui Enric, care
găsea că e prea răzleață și-n bătaia vîntului, am
izbutit să-l fac s-o închirieze.

80 Îți închipuiești tu fericirea mea cînd am dat cu
ochii de ea.

Țineam la braț pe Enric și mi se părea că
ești tu.

Proprietăreasa s-a uitat mirată, a zîmbit și n-a
spus nimic.

85 Am urcat treptele sus, în iatacul tapițat cu mo-
tive decorative de romanițe; în vasele mari de Saxa
am găsit aceleași mănunchiuri de ierburi uscate.
Proiectilul nostru favorit de pe divan, adică perna
cu papagalul multicolor cu ochii de mărgea, m-a fă-
90 cut să rid, și la întrebarea lui Enric că de ce rid,
i-am spus să întrebe pe papagal.

Am deschis geamurile, și aerul mării, sărat, a
venit pînă la mine, mi-a amestecat buclele ca-n ziua
aceea cînd le-am deschis împreună. Și o lacrimă
95 mi-a curs fără voie de-a lungul feței. Și dacă Enric
m-a întrebat de ce plîng, i-am răspuns că de
bucurie.

S-a făcut seară-ncet apoi, și raza unui far s-a
aprinș deodată aruncînd o dungă peste mare. Ste-
100 lele răsăreau și ele. Nisipul uscat de pe plajă scîn-
teia de-o pulbere de cristale de mică... Valurile
cîntau și veneau nevăzute pînă aproape de noi, în-
semnîndu-și neconținut fuga-ndărăt cu o horbotă
fosforescentă. Fugeau valurile foșnind și luminînd
105 pe dună ca trena unei rochii de femeie...

Fereștile restaurantului unde prinzeam erau lu-
minate și un acordeon își trimetea notele pînă la
noi. Și același chelner, care ne servea an, ne-a ser-
vit și acuma, zîmbind și el binevoitor și discret. Am

110 mâncat cu poftă și am fost drăguță cu Enric, ca
niciodată.

Cum suntem la 15 august, iarmarocul anual era
în toiul lui, ca și an. Am făcut onoare cailor de
lemn — ca o adevărată amazoană! Am dat în țintă
115 cu mingile în păpuși, mi-am încercat norocul zvir-
lind cu belciugele în cuțite — am făcut, în sfârșit,
toate prostiile, și Enric era fericit ca un copil.

Apoi ne-am depărtat pe plajă, știi, unde înce-
peau grotele și vuia marea sub bolți cu glasuri de
120 orgă, și cum era pustie plaja, ne-am așezat în locul
nostru obișnuit, unde făceam cursele noastre de
crabi, în toate diminețile, după pescuit, și unde ne
iubeam în toate serile sub bolta largă a cerului...

Întunericul amestecase liniile. Nisipul pe care
125 ne așezasem era cald încă, asemeni unui trup viu,
și mi-am răzemat capul pe genunchii lui Enric, pri-
vind în sus, la furnicarul de stele. Apoi mi-am în-
chis ochii, i-am pus brațele pe după gît, cum ți le
puneam și ție, și l-am iubit, cum ne iubeam noi
130 amîndoi, în timp ce marea înainta mereu în creș-
tere... Iar el, nebun de fericire, mă săruta, neștiind,
prostul, că dacă venisem la Luc-Sur-Mer, venisem
pentru că mi-era dor de amintirile mele, că pe mine
venisem să mă regăsesc și că acel pe care l-am iubit
135 așa de pățimaș în seara aceea sub bolta largă a ce-
rului, cînd marea cîrta, erai tu — și nu el...

POVESTEA UNEI CONSOLE

Sunt lucruri care dăinuiesc și pe care parcă un
tănuț destin le ocrotește și le păstrează pentru
cine știe ce scop ascuns, după care brusc le nimi-
cește și le face să dispară. Ce legături obscure sunt
5 între viața lor și-a noastră, ce înrudire neînțeleasă;
ce le putem noi împrumuta și ce ne pot da ele în
schimb, ce atracții și energii latente dorm în ele și
în noi — nu știu.

În seara asta posomorită de septembrie, în lu-
mina îndoioasă care se strecoară pe geamuri și se
10 tîrăște încet, umplînd odaia în care stau, simțesc
că tot mobilierul acesta de hotel îmi e străin și toate
lucrurile care mă înconjoară au ceva ursuz și parcă
suferă de a nu fi putut lega nici o prietenie cu
15 nimeni, de-a fi rămas singure și nemîngăiate pe
urma atîtor vieți care s-au aciuat o clipă și-au ple-
cat aiurea.

Ceva din singurătatea unui cuib gol mă-mpre-
sură... Și-o amintire ciudată mă tulbură cu miste-
20 rul întîmplărilor abia întrezărite și rămase numai pe
jumătate înțelese. Mintea nu are ce vedea aici, sim-
țurile singure percep și parcă luptă să înțeleagă,
dibuind o înrudire cu o lume alături de a noastră,
în care poate ochii închiși văd mai bine.

Da, mintea nu are ce vedea aici, altfel nu mi-aș
25 putea explica povestea plină de mister a consolei
care mă urmărește în seara asta.

30 În amintirea mea trăiește de copil și, în oglinda ei ovală, înainte de a mă oglindi eu, s-au privit mama, și înaintea mamei, străbunii cari nu mai erau de mult pe lume.

35 Ea dăinuia, răsfrîngînd în apa ei și mărirînd parcă cuprinsul iatacului liniștit în care mi-am petrecut copilăria. Lemnul de *acajou* roșu, din care era făcută, strălucea curat și neatins de vreme; săltărașele ei, care găzduise lucrșoare și amintiri scumpe, miroseau frumos, îmbibate de un parfum necunoscut, adus de mama din Orient. Stilul ei arhaic, cu colonade meșteșugite, tăblița care se trăgea de sub
40 placa de marmură și pe care învățasem să scriu — toate rămăseseră intacte și ca nouă.

Tot se vestejea împrejurul ei; covoarele păleau cu anii, mobilele noi luau locul celor vechi, tot alte portrete se schimbau prin rame, și ea pe toate le
45 răsfrîngea cu aceeași nepăsare și rămînea la locul ei, neatinsă.

Au venit ani grei pe urmă; mama a închis și ea ochii, și într-o zi gospodăria veche s-a risipit, și altele nouă s-au durat, ca la o casă unde sunt
50 mai mulți frați.

Eu am plecat în lume și nu mi-am mai oglindit ochii în misterioasa ei apă străvezie. Mai străină și mai arhaică între mobilele de stil nou de atunci, ea și-a luat locul ei într-un ungher în casa unuia
55 dintre frați.

Oglinda ei ovală avea ceva și mai misterios parcă de multele lucruri ce le văzuse, de multele fețe ce le răsfrînsese; săltărașele ei răspîndeau tot
60 aceleași miresme care-mi evocau de multe ori anumite ceasuri din viața mea.

În iatacul străin mie, celui rătăcit prin lume, două fetițe se jucau acum pe covor, clădind palate din cărți de joc, și consola le prindea parcă cu drag
în rama ei, ea care ne văzuse pe noi clădind, ca și ele, aceleași palate trecătoare...
65

Și anii iarăși au trecut și ea și-a urmat stăpînii din loc în loc, supusă și ea fluctuațiilor unei vieți

70 de magistrat aruncat de la un colț de țară la altul — și pretutindeni, la răstimpuri, am revăzut-o cu bucurie și cu o grijă din ce în ce mai mare. Îmi era ca o rudenie, ca o prietenă bună, ca singura prietenă rămasă din alte vremuri, care-mi știa trecutul meu și care parcă mă întinerea cînd priveam
75 într-însa, căci mă făcea să-mi amintesc chipul meu de copil.

Și într-o zi, după ce o uitasem aproape, întîmplarea iar m-a făcut s-o regăsesc într-o casă de țară unde sta acuma una din cele două fetițe care se jucau odinioară pe covor.

80 Picasem rău, că nimeni, și mai puțin stăpîna de gazdă, care era în ajunul unei nașteri, nu putea să-mi poarte de grijă...

Mi se dăduse o odăiță mai retrasă, chiar odăița în care bătrîna consolă se odihnea acuma într-un ungher, după atîtea călătorii și mutări.

85 În căsuța izolată, umbrită de nuci bătrîni și negri și împrejmuită de podgorii, noaptea aceea de toamnă umedă și plină de freamăt, cu fulgerări departate, parcă sporea neliniștea și misterul plin de evlavie ce domnesc întotdeauna în preajma venirii unui oaspe nou pe lume.

Toți ai casei vegheau, așteptînd ușurarea.

90 La fereastra iatacului meu noaptea era atît de neagră și de opacă, încît ai fi zis că fereastra-i zidită. Creanga unui măr, care-l văzusem de cu ziuă, într-un tîrziu însă bătura ca un deget uscat care cheamă.

O luminare sta aprinsă pe consolă și se răsfrîngea în oglinda ovală. Flacăra ce se subția tremura și apoi rămînea iarăși nemișcată.

100 Un sentiment ciudat de regăsire mă chema lîngă consolă; o toropeală însă nebiruită mă pironea locului pe sofaua pe care eram culcat. Aș fi vrut să mă scol și s-o văd de aproape, să mă privesc în apele moarte ale oglinzii, să cercetez iarăși sălta-rele parfumate, dar o putere mai mare mă oprea.

105 Într-un tîrziu, ațipisem, dar deodată, prin somn parcă, simții din nou chemarea ei... și atunci un

110 sunet sec de sticlă ce se sfarmă trezi singurătatea iatacului.

Lumînarea ardea cu flacăra încremenită parcă ; și ovalul oglindei, în care odaia nu se mai răsfrîngea, rămăsese ca un ochi gol. Cioburile schinteiiau risipite pe covor, și liniștea nețarmurită ce împresura casa se închevă din nou.

115 Ce potrivire ciudată m-a adus ca să fiu de față la nimicirea acestei vechi oglinzi tocmai în noaptea cînd un nou-născut venea pe lume ?

A cui era puterea aceea tainică ce mă chema ?

120 Cîte primejdii n-a ocolit sărmana consolă în neconținutele ei călătorii dintr-un oraș în altul, din casă în casă, pînă n-a ajuns aici ? În cîte nopți n-au ars și s-au trecut lumînările în fața oglinzii, fără să-i cășuneze ? De ce tocmai în noaptea cînd mă

125 găseam acolo a biruit-o flacăra și-a sfărîmat-o în țândări ? Și ce legătură ascunsă putea să fie între cel ce venea pe lume în noaptea aceea și această oglindă ? De ce n-a mai vrut ea să răsfrîngă și ochii acestui ultim venit, după ce răsfrînsese chi-

130 purile noastre ale tuturor ?... Își împlinise ea menirea ei ? Prezidă vreun mister ascuns viața lucrurilor ?...

MAESTRUL

Era într-o zi de iarnă, pe la două după-amiazi. Ninsese peste noapte și un ger tăios zugrăvisse fantasticele lui arabescuri pe geamurile maestrului.

5 În biurou, salamandra încinsă strălucea cu fe-restruiele ei de mică, după cari cărbunii se prefăceau în bucăți de aur, răspîndind o căldură dulce și moleșitoare.

O statuie goală părea că se dezbrăcase anume pe soclul din ungher, ca să vădească și mai bine 10 temperatura odăii.

Tolănit pe sofa, maestrul privea la ea, zîmbind cu satisfacție.

15 Alătura de el, pe o mesuță, cafeaua adusă de curînd aburea ușor într-un filigean de argint ; jos, la picioarele lui, un urs alb cu ochi de sticlă privea cu gura căscată la ultima ediție a unui roman pe care maestrul îl scosese de curînd și pe care, în dulcea lui reverie, îl lăsase să-i cadă din mînă.

20 Pe pereți, în rame bogate, peisagii și portrete pînă la cea mai mică acuarelă steteau ca niște mărturii ale celebrității lui căutată de toți artiștii. Far-furii și bibelouri de Saxa, cleștaruri de Veneția și de Murano povesteau călătoriile lui oficiale.

25 Privirile-i leneșe și viclene se plimbau de la un lucru la altul și pe figura lui expresivă se răsfrîngeau pe rînd toate mulțumirile vieții sale întocmite cu atîta meșteșug și iscusință.

30 Cum mîncase bine, viziunea lucrurilor care-l
înconjurau începu să se paienjenească încet, încet,
și maestrul își îmbină genele și se lăsă furat de vo-
luptatea somnului.

Dar abia adormise, și soneria îl făcu să tresară.

Figura lui beătă de adineaore se schimbă ca prin
farmec.

35 Întunecat și cu sprincenele încruntate, cu părul
căzut peste frunte, privi spre ușa de unde trebuia
să vie dușmanul necunoscut care îndrăznise să-i tul-
bure siesta.

O slujnică intră și-i dete un bilet.

40 El luă biletul, își potrivi haina și cravata, se in-
stală la birou și, luîndu-și un aer meditativ și so-
lemn, zise slujniciei :

— Poftește-l înăuntru !

45 Și cum sta așa maestrul, ușa se deschise încet
și un chip sfios se ivi în rama ei. Supărătorul mo-
safir se opri o clipă în prag, îngrijat că tulbură
meditația marelui om.

Acesta însă, zărindu-l, se ridică brusc și, cu o
espansiune meridională, întîmpină pe noul venit,
50 atentînd de-a dreptul la buzunarele lui.

— Versurile ! Unde-s versurile ?

55 Tînărul se apăra îngrijat și rușinat, știind că-n
buzunarul drept avea o coajă de pîine căreia îi dă-
duse o destinație pentru masa de seară. După ce-și
garantă cu o mîină inviolabilitatea buzunarului,
scoase un manuscris cam motololit.

Maestrul i-l smulse ca pe un trofeu și, fixîndu-și
ochelarii de aur pe nas, îi zise imperios :

— Acum stăi colo, să citim !

60 Apoi, cu glas înalt și solemn, începu :

VAGABONDUL

65 În nopțile de iarnă tîrzii, după ce-a nins,
Cînd e-adormit orașul și-i alb ca o minune,
De cîte ori în viața-mi de vagabond învins
Nu am privit în gura cuptorului aprins
La omul alb ce-așază cu lungă lui lopată

Aluatul sfînt de care e vorba-n rugăciune.
Flămînd, simțeam mirosul acela cald de pîine,
Priveam la pîinea albă cum rumenea sub boltă
70 Și mă hrăneam cu-aroma, visînd ; dar cîteodată
Chinuitoarea foame mă biruia, stăpîne,
Și surd creștea în mine un strigăt de revoltă !

Aluatul alb pe care ți-l cer în rugăciune
De ce îl dai la unii și nu-l împarți la toți ?
De ce-i îmbuibi pe unii cu toate cele bune
75 Și îi împingi pe alții ca să se facă hoți ?
De unde nedreptatea aceasta-n lume, spune !

Așa striga mînia ce-n mine clocotea,
Dar îmi plecam iar capul, gîndind că poate mine
80 Au să se schimbe toate, și-ncet pe drumul nins
Îmi însemnam iar pașii de vagabond învins,
În timp ce pîn' departe, plutind pe urma mea,
Călătorea mirosul acela bun de pîine...

— Nu e rău, zise maestrul după ce-l măsură,
dar nu s-ar putea să ne slăbești cu vagabonzii
85 ăștia ? La vîrsta dumitale nu găsești ceva mai bun
de cîntat ? Astea sunt lucruri subversive...

— Ce să fac ?...

— Da, ai dreptate... Dar cine n-a trecut prin
situații grele !... Ei, dragul meu — și glasul maes-
90 trului luă un ton părintesc —, noi, robii condeului,
trebuie să luptăm, să ne jertfim...

Și, strîngînd manuscrisul, adăuse cu un surîs
misterios de complice :

— Asta o publicăm... Are să facă o senzație !
95 Dar altceva mai ai ?

— Apoi... vă mai aduc miine...

Cu aceste cuvinte, gîndindu-se să nu abuzeze de
timpul maestrului, tînărul bard revoluționar făcu
un pas să plece, dar maestrul, ca lovit de-o inspi-
100 rație subită, l-apucă de braț și-i zise :

— Stai ici... Bată-te norocul, că uitam să-ți
spun... Uite de ce e vorba... Ce-ai zice, de-o pildă,

de-un post, așa, care să nu-ți ia timp prea mult,
sau mai bine de-o lucrare... da, de-o lucrare mai
105 mare, ca să te puie la adăpost...

Drept orice răspuns, întrebatul făcu o reverență
plină de recunoștință.

Ei, ce zici?... Să vorbim ministrului... Da, chiar
astăzi am să-l văd... Dar stai... deseară am sindro-
110 fie, să vii să ne citești ceva, dar vezi de-ți mai
văcsuiește ghetetele, mai perie-te nițel...

Și bardul plecă încintat de frumoasa perspec-
tivă care i se deschidea, rătăci pe străzi, trecu pe-a-
casă să-și ia un teanc de manuscrise, îmbracă o
115 haină mai bună și, cum pînă seara mai era vreme,
intră să răsfoiască revistele într-o cafenea, pînă la
ora sindrofiei.

Salonul maestrului era plin de celebrități, cri-
tici, ziariști temuți, pictori și nelipsiții amatori ca-
re-și fac un renume din prietenia oamenilor de
120 seamă.

Apariția tînărului timid și stîngaci fu întîmpi-
pinată de maestru cu exclamația :

— Iată viitorul traducător al lui Plutarh !

125 Apoi, întorcîndu-se către un grup :

— În sfîrșit, l-am procopsit și pe ăsta !

Și grupul privi cu jînd la „procopsit“, întrebîndu-
se parcă dacă merită atîta atenție din partea
maestrului.

130 Apoi nimeni nu-l mai băgă în seamă, și el ră-
mase toată seara cu manuscrisele în buzunar, pînă
în sfîrșit, maestrul veni să-i explice enigma cu Plu-
tarh.

135 Vorbise cu ministrul, care admitea în principiu
și se arăta foarte dispus să-l încurajeze. Era vorba
de traducerea operelor lui Plutarh, o lucrare monu-
mentală care putea să-i asigure viața pe cîțiva ani
și pentru care ministerul era hotărît să sacrifice o
sumă destul de însemnată.

140 Afară lumea era albă și sâniile, alunecînd sprin-
tene, umpleau aerul cu sunetul clar al zurgălăilor.

Poetul, înfășurat într-un palton vechi, înota prin
troian spre mahalaua lui, fluierînd vesel. Lumina
de la o pitărie îl opri și se simți foarte mirat că
145 sentimentul de revoltă, care-l oprise de atîtea ori
în fața pîinilor ce se rumeneau în cuptor, nu-l mai
stăpînea ca altădată.

Mergea și se gîndea la Plutarh și la maestru
— ce oameni de treabă amîndoi !

150 Totul e să știi să rabzi și să sperii pe lumea asta.

Se gîndea să se puie pe lucru, îndată ce va primi
înștiințarea ministrului, și croia planurile unui poem
pe care să i-l dedice maestrului drept recunoștință.

155 Ajuns acasă, se gîndi că pînă la poem ar fi bine
să scrie o scrisoare lungă maestrului, în care să-i
mulțumească și să-l asigure de tot devotamentul lui
pentru dragostea de părinte care i-a arătat-o...

Dar zilele treceau, și înștiințarea zăbovea.

160 Maestrul nu mai era pe-acasă și nici nu se ve-
dea pe nicăieri.

De la un timp mirosul acela de piine caldă în
noapțile tîrzii de iarnă începu să-l urmărească din
nou pe tînărul poet, gestul pitarului care vîra pe
lopată piinele în cuptor îl obseda iarăși și nu înțe-
165 legea cum poezia lui de acum cîteva luni i se pă-
ruse maestrului atît de subversivă.

Într-o zi, biciuit de nevoi, luă drumul spre casa
ilustrului său protector :

De astă dată slujnica îl pofti înăuntru.

170 În birou, aceeași tihnă și căldură binefăcătoare
domnea. Ursul alb de lingă sofa păru că-l privește
mirat cu ochii lui roșii.

175 Și pînă să vină maestrul, tînărul privi la ca-
drele din pereți, se mai uită la niște cărți noi apă-
rute, așezate deoparte pe-o măsută, și apoi, apro-
piindu-se de birou, înțelese deodată de ce maestrul
nu mai era niciodată acasă pentru dînsul.

Pe masa din mijlocul biroului, răspândite în dezordinea unei munci grăbite, niște foi de corecturi îi atraseră luarea-aminte.

Și, luând o foaie din ele, citi : „*Viețile oamenilor iluștri*“, de Plutarh...

Avu un gest de revoltă, apoi, cu un zîmbet amar, aruncă foaia, își luă pălăria și, cu atitudinea lui resemnată de învins, coborî scările, șoptind : „Ce om de treabă și Maestrul !“

RĂZBUNAREA LUI ARGHIR

Se făcea toamnă iar : porumburile erau culese, strujenii rămași pe cîmp cu foile lor galbene și ruginite răsfrîngeau în aer, cînd apunea soarele, o lumină dulce-aurie ca trecută printr-un fagur. Prin miriștile dese ca peria, vitele pășteau mutînd după ele stoluri de grauri. Petece negre de pămînt răsturnat prindeau pe brazdele lucii lumini fugare și o muțenie nesfîrșită stăpînea zările.

Numai la răscrucea drumurilor care ducea la moara lui Arghir, era o veșnică larmă, și certuri aprinse se ridicau între cărăuși pentru rîndul cîvenit.

Veneau din zori, scîrțîind, carele încărcate și poposeau sub sălciile care împrejmuiau moara, așteptînd să-și macine grăunțele.

Era o perindare necontenită, căci pe vremea aceea moara lui Arghir avea singură pietre ferecate de schimb și apă destulă la iazul ei, ca să macine și zi și noapte la vreme de nevoie.

Și în anul acesta fusese belșug din toate.

În moară, pulberea albă de făină cernută mărunt se ridica pretutîndeni, juca în sulurile de raze, se anina în mrejele de paianjen și nu mai avea astîmpăr la orice mișcare.

25 Leana lui Arghir, cu genele albe și părul pu-
druit, umbla forfota printre oameni, gospodărind și
făcându-și de lucru, ca o femeie harnică ce era.
Vioaie și glumeață, ea era veselia morii.

30 Nu se găsea flăcău să nu se uite cu jind când
o vedea trecînd grăbită, legănîndu-se pe șolduri
și strecurîndu-se pe sub curelele care tremurau și
se-nvîrteau într-o neconținută goană. Era deprinsă
și sprintenă la mișcări, și oamenii, pîn' să le vină
35 rîndul măcinatului, zăboveau cu drag la moara fer-
mecată.

Clevetirii însă îi place să macine, și gura lumii
e greu s-o fereci.

40 E drept însă că nu-i chip să te strecuri printr-o
moară fără să te mînjești de făină. Arghir însă avea
altă treabă și n-auzea gura lumii în huruitul morii;
sau dacă bănuia ceva, avea el socotelile lui.

De trei ani de când o luase pe Leana, toate-i
mergeau în plin. Și singurătatea în care trăise el
pînă atunci, în zgomotul acela veșnic de picături de
45 apă care cad și cîntă ca într-o peșteră, înflorise
parcă. Moara bătrînă și hîrbuită, care gema din
încheieturi, ar fi spus că se molipsise și ea de atîta
tinerețe. Cît a ținut iarna aceea, singuri amîndoi,
cînd iazul încremenise între stufuri, Arghir nu mai
50 bătea drumurile ca înainte. Se prefăcuse moara
într-o cetățuie albă, și roata cea mare dormea în-
tepenită și plină de țurțuri grei; iar zăpada orbi-
toare ce acoperea împrejurimile parcă ar fi fost
prisosul bogăției lui de făină furată de Crivăț și
55 împrăștiată pretutindeni. Leana cînta, și moara
oblonită răsuna toată ca de glasul unei privighetori
pe care ar fi surprins-o iarna acolo înăuntru.

Dar într-o noapte a început din nou muzica
picurilor și, cînd soarele a sfărîmat lanțurile de
60 gheață ale roților, odată cu zăpada, s-a topit ca o
spumă și toată fericirea lui Arghir.

Iazul încărcat de sloiuri bătea-n stăvilare, și Ar-
ghir, nemandovedind la toate, își luă un băietan care
știa meșteșugul, ca să-i fie de ajutor.

65 Era pe o zi senină și soarele lumina cuprinsul
întunecat al morii, pătrunzînd prin crăpături în su-
luri de raze în care juca puzderia neodihnită a
făinei.

70 Leana sta pe un scăunaș la umbră și cosea, de-
pănînd parcă un fir de lumină.

Sălciile vuiau și rîndunelele umpleau aerul de
veselia ciripitului lor. Stropii își înginau ca tot-
deauna eternul lor descîntec, și morărița, oprin-
du-se din cusut, privi în jurul ei, apoi, aruncîndu-și
75 lucrul, se răzîmă de ușorul ușii și privi afară.

Parc-ar fi dorit să vie cineva.

Singurătatea din jurul ei, amestecul acela de
umbre și lumini o tulburau. Afară era viață, viața
bogată a primăverii, și un miros proaspăt de iarbă
80 și de flori veni pînă la dînsa.

Sînul ei tînăr, robît de cămeșuică, crescuse și
pleoapele-i bătură. Apoi o moleșală o cuprinsese și
încercă să-și reia lucrul.

85 Cîteva clipe se scurseră încă, și niște pași ră-
sunară.

Lisandru, ascultînd parcă tainica ei voință, se
ivi în prag, ținînd pe umăr o stamboală * plină.

Era zvelt flăcăul, și ochii lor erau asemeni, fă-
cuți parcă din aceeași apă.

90 Ea îl privi mirată, parcă acuma îl vedea pentru
întîia oară.

Lisandru puse stamboala jos și rămase și el o
clipă ca pironit locului. Apoi, simțînd că tot sîngele
ii năvălește în obraji, dete să plece.

95 Dar în minutul acela un zîmbet trecu pe fața
morăresei, și ochii ei ardeau și chemau tulburător,
deși mînele se făceau că vor să lucreze înainte.

Ispita chema, și erau tineri amîndoi, și apele
căzînd din cupă în cupă murmurau sub roată, um-
plînd de un cîntec vrăjit încăperea. Zgomote nelă-
murite veneau dinspre iaz, chemări dragăstoase de
100 păsări care-și clădeau cuibul — și Lisandru s-a su-

* *Stamboală* — baniță.

pus chemării, că prea era frumoasă ispita și dulce primăvara de afară.

105 Și acuma era toamnă, a doua toamnă de cînd se iubeau.

Lumea vorbea, dar Arghir își vedea de trebile lui, căutînd să împace pe toți. Moara umbla fără hodină, și el era pretutîndeni, acum cercînd făina care curgea pe jgheab, acum alergînd la opust* să potrivească năvala apei, și parcă nu băga în seamă nimic din cele ce se petreceau în jurul lui.

115 Dormea pe unde îl apuca oboseala, alb de făină, întins pe saci, și noaptea se trezea, mai bătea o pană, mai stringea pietrele și nu avea parcă altă grijă decît a morii.

Dar într-o noapte, cum trimesese pe Lisandru la tîrg, Arghir de care nu se lipea somnul, după ce văzu pe Leana adormită, se furișă încet și ieși din moară.

120 Afară fulgera și se pregătea de furtună. Un vînt rece venea dinspre iaz, scutura sălciile cu putere, apele se zbăteau și se grămădeau la stăvilare.

125 Cînd intră înapoi, era ud de ploaie, plin de noroi și tremura ca apucat de friguri.

În zori, furtuna se potolise, și Leana îl găsi treaz ca de obicei, socotînd pe un maldăr de saci.

130 Un zîmbet ciudat însă, care nu i-l cunoștea, o-nfioră. Ochii lui luciră o clipă și se ascuseră sub gene, apoi își urmă socotelile mai departe.

Ziua veni, o zi posomorită, cu nori grei ce alergau, se despărteau și căutau din nou parcă să învâluie cerul. Apele umflate forfoteau și veneau spumegînd pe lăptoc, făcînd să duduie roata.

135 O presimțire grea o făcu pe Leana să iasă din moară și gîndul că Lisandru nu s-a întors încă începu s-o neliniștească.

Intră înapoi, dar privirea întunecoasă a lui Arghir îi opri întrebarea pe buze.

* *Opust* — stăvilar.

140 Atunci, ca să-și cate de lucru, își luă un val de pînză și coborî să-l ghilească, ca de obicei, în apa ce curgea de sub roată și, îngenunchind, începu să spele.

145 Dar cum sta aplecată, simți că cineva a deschis opustul și că o năvală mai mare de apă cădea din cupă în cupă.

În adevăr, Arghir, care se strecurase pe urma ei, dăduse drum larg apelor.

150 Moara vui zguduită din încheieturi, și deodată un trup de om urcă împins de lăptoc, lunecă la vale și, ajuns lîngă roată, rămase o clipă locului.

155 Apoi, prins de un cauc, dispăru în adînc și se prăbuși într-o ploaie de stropi în fața morăriței, care dete un țipăt de spaimă, recunoscînd pe cel așteptat cu atîta neliniște...

GHEORGHE DIN MOLDOVA

Urmind convoiul lui în ziua aceasta de toamnă frumoasă, caut să-mi amintesc când și unde l-am întâlnit pentru întâia dată, și gândul mă duce în pădurile cari împrejmuesc mănăstirea Varaticului.

5 Un miros de brad parcă se răspîndește pe cărările albe care șerpuiesc, se strîng la o răscruce; îl văd așa cum era atunci, în tovărășia altor doi prieteni, dispăruți și ei acuma.

10 Numele lui era popular pe atuncea, și legenda de boem incorigibil, pe care o crease poezia lui, șagalnică și adeseori ștregărească, i-atrăgea toate simpatiile tineretului de neofiți. Era mic și sprinten, glumeț la vorbă și totdeauna imaginativ. Cu toate astea, era greu de mișcat la plimbări, și în-
15 tîiul adăpost de umbră întâlnit îl ademenea să se așeze, și-n lenea lui de oriental visător își făcea un deliciu să se întindă pe spate, cu mîinile aduse sub cap, și să istorisească cu duh anecdotele și în-
20 timplările tovarășilor lui literari de pe-atunci. Pădurile de brad aromeau, vîntul rupea o creangă ici, colo, și vorba, de la un timp, tăcea, și Gheorghe din Moldova atunci își închidea ochii lui albaștri și adormea în liniștea aceea solemnă, asemenea gnomilor decorativi ce-i vezi dormind nemișcați sub
25 vreun copac, prin parcurile caselor germane.

Dricul cu oamenii negri se oprește, și mă-ntreb ce caut eu după dricul acesta? Mirosul pădurilor de brad s-a risipit, și mă trezesc ca după un vis, mergînd în urma convoiului mortuar. Împrejurul meu nu-i nimeni din cei de-atunci și eu singur duc
30 amintirea aceasta duioasă, privind mirat la sicriul îngust în care doarme gnomul-poet.

Pornit iar după urma lui, îl revăd, departe, sub un cer mult mai frumos și mai senin ca al nostru.
35 Eram la Roma, în tovărășia altui poet dispărut prea devreme. În convalescență, după o boală grea, dragostea de viață cum n-am mai simțit-o niciodată de-atunci mă alungă din casă, dornic să văd, să aud, să simt toate frumusețile și farmecele acestei
40 bune lumi recucerite.

Într-o zi, pașii noștri rătăcitori ne duseseră spre fîntîna Trevi, să admirăm Neptunul uriaș. Apele curgeau sonore, umplînd piața cu zgomotul lor, despre care Madame de Staël, în entuziasmul ei ro-
45 mantic, spune că se aude în toată Roma... Acolo l-am întâlnit din nou, căci stătea în împrejurimi, pe Via dei Luchesi, venit aici pentru studii statistice. De atunci începurăm peregrinările împreună, pe la biserici și muzee, și-mi amintesc cu drag o plim-
50 bare făcută afară din Roma, la Frascati.

Era o zi frumoasă de primăvară și pornisem tustrei, veseli ca niște copii, făcînd planuri bizare să ne deschidem o fermă-model la București, sub conducerea lui. Eu aveam să pun fondurile, căci eram
55 capitalist pe-atunci, el, experiența pe care-și închipuia că o are, vizitînd toate lăptăriile din Roma, iar Păun, poetul bucolic și cuminte, destoinicia lui de om așezat. Și cine știe dacă n-ar fi fost mai bine
60 dacă proiectele acelea n-ar fi rămas o glumă. În entuziasmul nostru de-atunci, ne-am oprit la o osterie rustică, unde căruțe pline de lucrători veniți din Tusculum, cu măgărușii lor împopoțonați cu flori artificiale și cu hamurile bătute-n alămuri sclipitoare, veneau în zile de sărbătoare să petreacă.

65 Vinul de Frascati e bun și dă chef de vorbă, și nu
puține pahare am ciocnit atunci pentru viitoarea
noastră întreprindere. Ne-am dus atunci de am vi-
zitat vila Aldobrandini, minunați de liniștea aceea
divină ce domnea sub copacii seculari din parc. De
70 departe, pe un jgheab prăvălit de lespezi mari, un
sul uriaș de apă cobora și cădea prelungindu-se pe
un zid de marmură în grădină, în bazinul unei fin-
tini. Departe, dunga mării strălucea ca luciul unei
spezi zvirlită-n ierburile cîmpiei romane brăzdate
75 de apeducte. La întoarcere, pe băncile vagonului în
care eram, înviorați de vinul și frumusețile de la
Frascati, l-am rugat să ne cetească versuri.

Priveliștele se schimbau în goana trenului, și
noi, așezați în fața lui, îl ascultam cum cetea. Era
80 o baladă în ritm popular, care ne aducea ca un
ecou depărtat din țara noastră. Nu știu în ce volum
s-o fi gășind, dacă se gășesc, așa cum erau atunci,
versurile acelea. Mi-aduc aminte numai de câteva,
în care era vorba de o dragoste :

85 Că eu te-oi iubi
 Pentru ochi căprii,
 Că și tu mă iei
 Pentru ochii mei...

90 Și se isprăvea cu melancolica reflecție, ce pare și
mai tristă astăzi, cînd el nu mai este :

 Vremea de-a veni,
 Țărna ne-a-nveli,
 Ochi s-or potoli,
 Țărna astupa
95 Gura mea și-a ta...

Și-acuma ochii lui albaștri s-au potolit, gura lui
șagalnică a tăcut.

Un amurg roz învăluie cimitirul Sfintei Vineri.
Cu alți prieteni cetesc pe lespezi și cruci epitafe-n
100 versuri, care mă fac să gîndesc cu ce zîmbet ironic
ar privi dinsul la ele. Și sînt nenumărate acele ver-
suri ; durerea strigătoare și grosolană s-a manifes-

105 tat pretutindeni, parcă nici acolo nu i-a fost dat
să scape de versurile inepte ale contemporanilor.
Pe lespezi toți sînt buni, ideali și sfinți. Cîți însă
au fost buni în adevăr ca acest gnom iubit de muze
și prieteni !

RĂSPALATA LUI CRITON

Se însera încet, și soarele, coborât departe după muntele Cromion, rumenea cerul ca un vast incendiu. Alfeul, izvorât din pădurile de pini ale Arcadieii, își mîna maiestuos apele spre cetatea de marmoră a Olimpiei.

Pe cele șapte drumuri ce duceau spre porțile cetății, mulțimea nenumărată a pelerinilor veniți de peste tot pămîntul grecesc zorea să ajungă înainte de căderea nopții. Turme și cirezi aduse pentru jertfa lui Zeus Olimpianul ridicau nouri de pulbere ce se întindea ca o pînză grea, pînă departe pe șesuri; care și curicule * sprintene se strecurau cu dibăcie făcîndu-și loc prin gloată; de la cel mai sărac ce nu aducea cu el decît entuziasmul și pînă la cel mai bogat care venea încărcat cu daruri scumpe și cu tot fastul rangului și averii sale, tot elinul grăbea stîrnit de cine știe unde de strigătele pristavilor care cutreierau toată Elada, vestind pentru a suta oară serbările olimpice. Părinți și rude, toți alergau nădăjduind să vadă fruntea vreunui fiu sau frate încununată cu ramura izbîndei.

Pherenike, văduva din Rodos, venea și ea, pierdută în mulțimea asta, știind că și fiul ei va lua

* *Curriculum* — car de curse.

25 parte la jocuri. Tăcută și umilită, cu inima strînsă de grijă, mergea prin mulțime, privind prin nouri de praf și măsurînd drumul.

Umbră acuma se împînzea tot mai deasă; de-a lungul Alfeului, prin bărăci și corturi, luminile începură să licărească. Și, în tîrziu, cînd luna plină a nopții de iulie, ca un disc de argint scăpat din mîna unui discobol, răsări dincolo pe vîrfurile pinilor întunecați, cetatea albă a Olimpiei se lămuri deodată și crescău cu nenumăratele temple, strălucind dintre umbrarele ei.

Pherenike, odată ajunsă sub arcul monumental al porții, după ce spusese străjilor a cui fiică era și de unde vine, intră în cetate pe Calea Sacră. Grupuri însuflețite se mișcau înaintea ei sub umbrarele aleelor țarmurite de temple și statui.

Ajungînd pe o esplanadă, se opri un minut să se odihnească.

Pe înălțimi, pădurile negre de pini trăgeau ca o dungă de cărbune; mai jos, sub aleele de platani, luna bătea de-a curmeziș, prelungind umbrele, și numai plopii albi nu mai aveau astîmpăr, clătînîndu-și neadormiți frunza lor de argint. Grupurile de oameni se rărîră; arar, sofiști întîrziați mai discutau vreo problemă, așezați pe colacul vreunei finții.

Ea însă părea străină atîtor frumuseți; nu venise să vadă statui, ori temple. Ea era o simplă mamă venită de departe să-și vadă fiul așa cum îl visa ea, aclamat de mulțime și cu fruntea încununată cu ramura de măsline sălbatec, tăiată din copacul sfînt al lui Heracles.

Întrebînd pe unul și altul, ajunse, în sfîrșit, după miezul nopții, la poarta marelui *gymnas* *, unde fiul ei Criton, alături de ceilalți, își dormea, poate, somnul hodinitor, atît de trebuincios acelor ce au să lupte pentru biruință.

* *Gymnas* — arenă pentru antrenamentul luptătorilor.

Găsind poarta închisă, Pherenike se aciuă sub un portic și aștepta să se facă ziuă.

65 Stelele dispărură una câte una, și cerul începu, încet, să se rumenească. Răcoarea dimineții limpezi liniile dezvăluind orașul din negura ușoară ce-l acoperea; și mișcarea reîncepu. Gloata pelerinilor izvorî de pretutindeni, îndreptîndu-se în bande spre stadiu*, ca să ia în stăpînire cele mai bune locuri.

70 Întocmai ca freamătul unei păduri care se deșteaptă, murmurul mulțimii creșcu. Departe, zidurile de marmură ale stadiului începură să albească, parcă erau ninse.

75 Pherenike se amestecă în gloată și, zărind un bătrîn gymnast din Rodos, se luă după el și-l ajunsse, destăinuindu-i gîndul ascuns pe care-l avea, ca să pătrundă și ea în stadiu. Bătrînul o povățui să nu cheme asupra ei mînia zeilor, cari nu îngăduiau femeilor să calce în arene. Dar inima ei de

80 mamă birui teama de pedeapsă, așa că bătrînul, care cunoștea orașul, o sfătui să îmbrace tunică bărbătească a gimnaștilor și, astfel travestită, o luă sub ocrotirea lui.

85 Rugurile sacrificiilor făcute în cinstea lui Zeus ardeau pretutindeni, hrănite de preoți, și fumul se înălța în spirale și se risipea la cea mai mică batere de vînt. Și, cînd munții Arcadiei se luminau și discul soarelui apăru, deodată, un sunet prelung de fanfare umplu aerul proaspăt al dimineții: hel-

90 lanodicii**, cu lungile lor hlamide de purpură, intrară în stadiu și merșeră să-și ia locurile în tribune, dînd semnalul deschiderii serbărilor.

Ca o frunză luată de un șivoi, Pherenike, pierdută-n mulțime, mergea fără să știe și, cînd se trezi

95 pe înălțimile amfiteatrului, nu zări la-nceput decît

* *Stadium* — stadion.

** *Hellanodici* — cei zece judecători (arbitri) aleși, care su-pravegheau desfășurarea corectă a luptelor în arenă și-l proclamau pe învingător.

o mare negură de capete și se gîndi că toată lumea asta venită din toate unghiurile Eladei se adunase acolo numai ca să aclame pe Criton al ei!

100 O presimțire tainică îi spunea că el va fi eroul zilei și ochii ei îl căutau pretutindeni spre cortul unde se dezbrăcau atleții.

Luptele începură și, cătră amiazi, cînd în sfișit veni rîndul lui Criton, căruia sortii îi dăduse ca protivnic pe vestitul Polydamas, de care se povestește că doboră leii cu pumnul, un murmur de nerăbdare străbătu mulțimea.

Ochii tuturor se îndreptau curioși spre cei doi luptători, măsurîndu-le, după înfățișare, sortii de izbîndă. Nimeni nu biruise încă pe Polydamas, care, pe lîngă zveltul Criton, era un colos. Trupurile lor frecate cu ulei străluceau la soare, și amîndoi, după ce se priviră unul pe altul, începură lupta.

115 Pherenike închise ochii o clipă; apoi, ridicată în picioare, cu răsufletul oprit și abia ținîndu-se ca să nu strige și să-și îmbărbăteze feciorul, privi la cele dintîi zvîrcoliri ale atleților.

Colosul, printr-o mișcare ce-i era obișnuită, sări repede ca o panteră pe umerii lui Criton, căutînd să-l doboare sub greutatea lui, dar acesta feri mișcarea cu atîta dibăcie, încît Polydamas se rostogoli la pămînt în hohotele uriașe ale privitorilor. Criton nu pierdu vremea și, aruncat asupra lui, punîndu-i mîna-n beregată, căută să-l lipească cu umerii la pămînt. Vinele colosului se umflară ca niște

120 coarde și, roș de mînie, sprijinit în creștet și cu pieptul arcat, cu mîinile puternice ca niște rădăcini înfipte-n nisip, gifăia; și, nemaiavind alt mijloc de scăpare, cînd Criton se pleca peste el, se smuci deodată cu putere și-l mușcă de umăr.

130 O dungă de sînge se ivi și păta deodată tot brațul lui Criton; gloata scoase un urlat sălbatec, în care se amestecau tot soiul de invective și insulte la adresa eroului lor iubit.

135 Pherenike simți și ea durerrea, parcă ar fi fost și ea mușcată la umăr, și privi înainte, apăsîndu-și cu pumnii încheștați sinii ei de mamă care se um-

flau de emoție sub tunica strimțată de gymnast. Bătrînul care-o însoțea îi puse mîna pe umăr și o sili să se așeze la locul ei ca să nu se trădeze.

140 Dar atleții erau iarăși în picioare unul în fața altuia. Polydamas, printr-o sfortare supraomenească, izbutise să scape din încheștarea lui Criton, și acuma, încordat de furie, cu mușchii însingerați și întinși ca niște frînghii, cu picioarele sprijinite în pămînt
145 asemenea unui copac puternic, aștepta sub risetele mulțimei minutul ca să atace din nou pe Criton. Acesta însă, la vederea singelui ce-i curgea de-a lungul brațului, se năpusti orbiș și, trecînd fulgerător un braț după grumazul protivnicului, îl atrase
150 spre el. Trupurile lor se făcură una, ca o bestie cu două capete și se prăvăliră iar la pămînt. O clipă Criton dispăru cu desăvîrșire sub masa colosului, dar după o secundă, ca un șarpe alunecos, trupul lui zvelt se furișă repede subsuoara lui Polydamas
155 și cu o mișcare-ndărăt îl întoarse pe acesta și-l culcă cu umerii la pămînt.

Hellanodicii ridicară brațul, proclamînd izbînda ; și gloata, care umplea amfiteatrul, țipa, urla, bătea din palme și din picioare, într-un delir cum nu se
160 mai văzuse în stadiul Olimpiei.

Atunci Pherenike, nemaiputîndu-și stăpîni bucuria, respinse brațul bătrînului care cerca să o oprească, își făcu loc prin mulțime și, coborînd în goană, cu părul ce i se despletise în învălmășală
165 și-i cădea pe umeri, se năpusti fără de veste drept în arenă ca să-și îmbrățișeze fiul.

Criton, încremenit de groază, o primi la pieptul lui, căutînd parcă să-i facă cu brațele lui puternice un scut de apărare.

170 Hellanodicii se ridicară severi în tribunele lor, și norodul, nedumerit la început, văzînd această femeie care călcuse porunca zeilor, porni întîi să murmure, apoi murmurul se schimbă în strigăte și o furtună de injurii se dezlănțui și cuprinse de sus
175 pînă jos tot amfiteatrul. Brațe amenințătoare se mișcau în aer și pretutindeni se auzea strigătul :

— La moarte ! La moarte !

Dar la un gest al celui mai bătrîn dintre hellanodici, furia mulțimii se potoli ca prin farmec,
180 și la vederea acestei mame care, cu prețul pedepsei de moarte, venise tocmai din Rodos ca să-și vadă fiul biruitor și nu se putuse stăpîni să nu alerge să-l îmbrățișeze, ca pe vremea cînd era copil și-l scăpa de la vreo primejdie, ochii tuturor se umeziră.
185

Și mulțimea asta care cu un minut înainte proferase strigătul de „moarte“ ! făcu gestul de iertare, aclamînd pe Criton care primise o răsplată mai de preț decît însăși ramura verde de măsline tăiată din
190 copacul lui Heracles...

RACOVSKI

5 În vilva zilelor de astăzi, un nume revine me-
reu, stăpînește presa cotidiană, acaparează atenția
publică. Cunosc pe cel ce-l poartă și mă miră că-n
afară de ce e presă, în afară de citeva fericite ex-
cepții ca rîndurile pline de o aproape părintească
dragoste a d-lui Gherea și avîntatul articol al d-lui
Sebastian Moruzzi, nu s-a găsit printre scriitorii ro-
mâni nici un glas ca să se ridice și să protesteze
10 contra nedreptății ce i se face lui Racovski.

10 Nu voi discuta — căci s-a discutat îndeajuns —
nici probe nu voi aduce, căci toate au fost aduse —
pentru a stabili drepturile acestui om.

15 Cum întîmplările însă m-au făcut să-l cunosc
îndeaproape, voi căuta să evoc pentru cei ce ne ci-
tesc cu toată încrederea figura atît de interesantă
a vrednicului luptător.

20 L-am cunoscut la Constanța, unde am locuit și
eu o bucată de vreme, în preajma veșnic răzvrăti-
tei mării. Steteam într-un palat ruinat, zidit în bă-
taia vînturilor, unde mă trezeam și adormeam în
cîntarea valurilor. Marea cu zbuciumul ei împru-
muta toate glasurile, psalmodia cu toate sonorită-
țile. Un glas de minie însă, de revoltă continuă, pre-
domina; pietrișurile rostogolite de talazuri pe dune
25 aveau un hureit de lanțuri tirite, de obezi ce atîrnă
greu în mers, de scrișniri, de oftaturi prelungi, de
suspine înăbușite... Aceeași forță oarbă, aceeași

energie primordială, aceeași teamă de necunoscut,
30 aceeași mlădiere, feminină de multe ori, am resim-
țit-o în fața acestui om.

Cult, trăit sub diverse latitudini și climate, la
dînsul acasă pretutindeni, învățînd limba, adaptîndu-
se pretutindeni cu o ușurință minunată, culegînd
ce era demn de cules din diferite medii în care a
35 fost aruncat de soartă, acest intelectual cu indivi-
dualitatea lui puternică nu putea decît să te atragă,
să te captiveze, să te facă să te bucuri de timpul
pe care-l petreci cu el și să regreti că nu-l mai poți
întîlni.

40 În gloata amestecată de indivizi care alcătuiește
populația Dobrogei, de funcționari veroși, de pro-
prietari hrăpăreți și nesăturați, e adevărat că acest
om nu putea fi la locul său. L-am văzut în diverse
ocazii, după trista debarcare a potemchiniștilor la
45 noi, devotîndu-se, ajutînd pe acești marinari rămași
fără patrie, sacrificînd timpul și banul lui pentru
cei nenorociți, făcînd tot ce-i sta omenește în pu-
tință, oriunde și oricînd, pentru a ajuta pe un
aproape. L-am văzut cu capul spart după o intru-
50 nire — unde brutele polițienesci găsise mijlocul să
se manifeste — deplîngînd barbaria gestului, și nu
durerea lui proprie. L-am ascultat în nenumărate
seri istorisindu-mi diferite episoade din viața lui,
și parcă-l aud încă, parcă văd figura lui energică,
55 truda care o pune ca să-și recheme amintirile, ca
să-și desfășoare gîndurile. Vorba-i era gîngavă la
început, cuvîntul venea ca de departe, apoi glasul
se ridica, devenea vehement, precipitat, biciuitor,
plin de avînt și furtunatec ca un vînt de nord. În
60 vorba lui expresiile se amestecau, fraza se trunchea
de cuvinte străine, dar gîndul ieșea luminos de pu-
terea convingerii cu care era spus.

65 Activ, necunoscînd hodină, potrivit visării, tem-
perament de hotărîre imediată, așa era pe-atunci,
și dacă într-adevăr socialismul la noi în țară este
un pericol, atunci cred, fără a sta pe gînduri, dim-
preună cu puternicii zilei, că Racovski într-adevăr
e un om periculos.

70 Cît am stat la Constanța, l-am văzut într-un con-
tinuu neastimpăr : dispărînd mereu și apărînd în
centrele de muncitori, cînd la Brăila, cînd la Galați,
cînd la Iași, cînd aiurea, propovăduind pretutindeni
cu aceeași neînfricăată căldură și convingere fana-
75 tică crezul lui social. Am întîlnit oameni, lucrători
din port, scăpătați ai întîmplării, robi ai diverselor
nevoi, ori visători și fanteziști cari toți n-au găsit
decît cuvinte de laudă pentru dînsul, fie ca prieten,
fie ca tovarăș de credințe, fie ca om de bine.

80 În mijlocul atîtor lași și atîtor ariviști și dema-
gogi, în împrejurările grele prin care trecem, în
mijlocul atîtor mizerii și nedreptăți care fierb înă-
bușit în toate straturile societății noastre, cum n-ar
fi dar primejdios un astfel de om ?

85 Mie unuia însă, cînd glasurile vîntului pe această
seară de iarnă mi-aduc aminte de toate zgomotele
mării, îmi pare rău de cel care-i departe și care
n-are, probabil, altă vină pe lume și în țara aceasta
decît aceea de a fi un om întreg.

90 Vînturile venite din larg desigur că și acum
zguduie cutreierînd coridoarele și încăperile pala-
tului rău clădit, unde am trăit acum doi ani, pe
marginea mării ; valurile, desigur, alungate unul
după altul, vin să lovească gemînd sub terasa lui
de piatră — și eu, amintindu-mi de tine, tovarăș
95 de o clipă, mă gîndesc că aceleași forțe oarbe lu-
crează-n întuneric și contribuiesc nevăzute la dări-
marea unui falnic palat în care se adăpostesc atîtea
nedreptăți.

UN ARIVIST

Paleta pe care stă fărîmat spectrul solar nu
innobilează pe nici un artist, dacă acel artist n-are
în suflet lumina sfîntă ce radiază. Cenușa și pulberea
din care te ridici, dacă nu izbutești să te scuturi,
5 de la o vreme se iau după tine, se-nalță în raza de
soare, se-mprăstie peste tot ce faci și-ți recad pe
urmă pe creștet, învățîndu-te să te pocăiești și să-ți
aduci aminte de unde te-ai ridicat. Dar mai ales
în activitatea artistului se ține de penel și-i pă-
10 tează toată opera lui.

Cenușiul fără reflex, culoarea aceasta a medio-
crității, predomină și în toate lucrările unui pic-
tor pe care l-am urmărit în expozițiile anilor din
urmă.

15 Pornit din nu știu ce văgăună de munte, avînd
drept armă un cărbune cu care mîzgălea varul alb
al caselor de țară, adoptat de un dascăl milostiv
care vedea în el un viitor Rembrandt, urcînd toată
scara umilînelor în vederea treptei de sus, a răb-
20 dat, a plîns poate, a postit, dar n-a dat înapoi.
Orice mai bine decît căsuța umilă, foamea mai bine
decît mămăliga rumenă din ceavn, surtucul de că-
pătat mai bine decît cămășoiul aspru țesut de mii-
nile mamei. Un altul ar fi tînjit, ar fi căzut strivit,
25 ori ar fi ascultat chemarea misterioasă a glebei *.

* Glebă — ogor, pămînt.

ar fi simțit nevoia de a-și găsi un sprijin în coar-
nele plugului. El însă trecuse pragul caselor mari,
și ochii lui lacomi prinsese în oglinda lor confortul
caselor orașenești.

30 Și cum se-ntimplă la firile primitive că energia
nu-i era sleită, a ajuns prin energie. Bursa — acest
hîrzob miraculos, realizat prin zgîrcenia unei vieți
numită Adamachi sau altfel — l-a luat, l-a dus, l-a
35 purtat prin lume, prin centrele mari, prin muzee
și saloane de pictură și, după o preumblare de cîțiva
ani, l-a întors în țară și l-a așezat cu toată pompa
cuvinită în capul unei instituții de artă.

A trecut acum vremea cînd își spăla singur ate-
lierul mai mult decît pe sine. Au zburat anii cînd
40 își ferăstruia ramele singur din rămășiți de cerce-
vele de ferestre. Armata de pensule i-o curăță acum
un ucenic; și atelierul lui e vast și cu lumină
prielnică.

Comenzile nu lipsesc, diurnele și mai puțin; ra-
45 mele sunt aurite, dar ele singure strălucesc, căci
culorile au rămas refractare. Zadarnic! Energia
primitivului nu suplinește soarele, și o bură fină,
impalpabilă, asemenea cenușii nevăzute, pătrunde,
adusă de cine știe unde, i se amestecă în vopsele,
50 îi plouă pe paletă și-i întunecă toate luminișurile.

Huma, pulberea aceea veche îl urmărește ca un
blestem și-l face de multe ori să-și arunce penelul
și să cugete la copilul cu opinci care ducea odinioară
turma la pășune. Neputința de a da viață proprie
55 tehnicei însușite îl face să viseze la strălucirea cu-
lorilor pe care le vede împrăștiate pretutindeni în
natură și nu le poate culege. Și tot neputința accasta
îl face rău, invidios, meschin, îl îmboldește să per-
secute orice talent, să vadă un rival primejdios în
60 orice tovarăș pe a cărui paletă culorile se rînduiesc
și se îmbină în chip firesc, ca luminile pe aripele
unui flutur.

Tot ce pictează e șters, lipsit de expresie, dar
el stăruiește înainte, bravează cu încăpăținare iro-
65 nia și disprețul colegilor și, nemulțumind pe cei-
lalți, caută a se mulțumi pe sine.

Așa este acest tip de arivist al picturii, pe al
cărui penel nu va coborî niciodată o rază binecu-
vîntată de soare. Și dacă am căutat să-l schițez în
70 aceste rînduri, nu că aș fi vrut să-i tulbur digestia
de bugetivor îmbuibat; totuși e destul de trist să
constați că un asemenea neisprăvit face parte ine-
vitabil din toate juriile oficiale, chemate să judece
și să dea îndrumări în materie de artă.

ÎN PARCUL EXPOZIȚIEI

E un sfârșit de toamnă ploios și umed. Negurile s-au lăsat jos și cern o ploaie mărunță și deasă care te străbate. În parcul răposatei Expoziții, unde acum doi ani era atîta viață și atîta mișcare veselă, nu mai e aproape nimeni. Cîțiva grădinari mătură foile căzute pe alee și cite un sergent zgrebuit păzește pustietatea aceasta transformată în grădină zoologică.

Prin straturi luminate altădată de flori și candelor colorate, abia cîteva crizanteme își prelungesc agonia; cîteva stegulețe rămase de la cine știe ce serbare atîrnă ca niște rufe policrome spînzurate pe sîrmele întinse între copaci în mijloc. Cu spatele întors parcă în semn de dispreț spre poarta monumentală, statuia în ipsos a marelui Rosetti visează, devenită reumatică în cel din urmă grad.

De-o parte și de alta, pe unde treci, clădirile subrede, în tot soiul de stiluri fantastice, zidite în pripa mistriilor, se desfac ca niște cutii de carton rău înleiate. Coloanele își pierd capitelurile, balcoanele, balustradele se surpă și umezeala se urcă pretutindeni, cuceritoare, nemiloasă, pătează ca o lepră murdară pereții, desface tencuiala și își urmează opera ei de năruire cu îndărătnicia elementelor naturii, cari nu cruță nimic.

Nimeni nu pune o mîină de lut, nu înțepenește o proptea; ciocanele, tîrnăcoapele și maiurile, că-

ruțele cu var și nisip, roabele nu mai cunosc drumul Expoziției. Pămîntul, dușman oricărui fast efemer, atrage parcă și vrea să niveleze.

O undă de cutremur numai de-ar trece grăbit ca un fior pe o epidermă, și opera de distrugere ar fi desăvîrșită și tot ce-a mai rămas din feeria unei veri jubilară s-ar năruși și-ar dispărea într-un nouri de moluz și pulbere.

Spre Turnul lui Țepeș — una din puținele clădiri trainice —, un stol de ciori se-ntinde ca o pată de cerneală.

Cula a rămas albă și grațioasă.

În fund, Palatul zis al „artelor“, uniformul și inutilul palat stă ca un paravan, mascînd orizontul.

Arenele, unde gloata guralivă mergea să se desfăteze și să ridă de pugilatele luptătorilor internaționali, au aerul de a se întreba de ce s-au risipit atîția bani fără de rost?

Dasupra lacului, grota pare cea din urmă gură căscată în fața zădărnicii omenești.

Un urlet prelung de lup, urmat de alte urlete, înfioară singurătatea parcului.

În cuștile lor, îngrădite cu sîrmă, fiarele pădurilor noastre își trec viața de captivi nenorociți, adăogînd poate cea mai dureroasă notă la tristețea aceasta obștească.

Vulpile codane, cu blana împlinită de iarnă, sar sprintene încoace și-ncolo, aruncînd cu ochii lor vicleni priviri furișe în toate părțile; în culcuș, cîțiva pui ciulesc urechile ascuțite. Unele-s roșii ca focul, altele pătate cu puțin negru pe labe și deasupra botului.

Lupii — cu ochii lor fosforescenți — se mișcă-n neastîmpăr, cască deschizînd o gură roză. Par mulțumiți după aspectul lor gras, ca niște întreținuți ai statului.

Mistrețul, dimpotrivă, e foarte pesimist și n-ai putea spune cu siguranță ce culoare are. Fildeșul colților galbeni trădează cea mai mare dezinteresare de sine.

Pare un filozof cinic.

70 Urșii, cu ochii lor neînchipuit de mici la un trup așa de mare, par supărați unul pe altul, ai zice că o ceartă de curînd i-ar fi dezbinat, și-și întorc spatele cu dispreț.

75 În jurul cuștelor, firește, nu domnește o atmosferă de budoar și deci o intimitate mai îndelungă cu acești simpatici bursieri ai statului devine imposibilă. Dealtfel, nici ei nu prea par bucuroși de musafiri și mai ales de cucoane, pe vremea aceasta cînd blănurile capătă curs în piață...

80 Într-o căsuță răzleață, un huhurez stă deoparte în pragul ușei, face un salt aproape fantomatic și dispăre înăuntru ca indignat de curiozitatea vizitatorilor.

O gălăgie de glasuri înțiglate și de bătăi de aripi umple văzduhul.

85 Într-un ochi de baltă, unde se înalță o porumbărie clădită din mesteacăn alb și trestie, o adevărată republică de păsări și-a ales domiciliul. În apa murdară se bălăcesc în voie tot soiul de vietăți acvatice.

90 Iată flota ridicolilor pelicani, unul după altul, cu pliscurile lungi și grele, brăzdează apa, pescuind cu îndărătnicie. De sus plouă, și hidroterapia aceasta gratuită nu-i turbură deloc. Pliscurile se cască cerțind băltocul și ies cu pungile umflate, lăsînd să le curgă prisosul apei ca niște bale. Unul s-a urcat pe-o piatră și, desfăcînd în lături niște aripi murdare, pare un babalic burtos care cu brațele întinse stă să-și pună cearșaful în spate.

Printre ei lișițele cu capul catifelat undesc și ele.

100 Pe malul mocirlos, plin de ieroglife, califarii ruginii se cumpănesc cătîndu-și echilibrul; cocos-tîrcii, plouați și rebegiți de frig, ca niște vagabonzi în fracurile lor negre, au reușit să fie cei mai murdari din toată colonia; singuri stîrcii pășesc pe picioarele lor subțiri, ferindu-se parcă de tină, și-s albi, imaculați, parcă ar fi făcuți din zăpadă.

Rate cu capete de smarald măcăiesc; o lebădă, ca o matroană prea grasă, patinează greoi cu labele răsfirate, purtînd parcă niște șoșoni enormi.

110 Un cocor, slab ca un anahoret, visează parcă problema triumphiului, tînjind după tovarășii lui plecați...

115 Toți însă au aerul de a se fi aclimatizat mai mult sau mai puțin și de-a primi, neavînd ce face, promiscuitatea asta de temniță. Gălăgia ce-o fac e o simplă manifestație pentru hrana zilnică.

Vulturii, singuri în cuștile lor, par ireductibili.

Siniștri, posomorîți, stau neclintiți și întrebă zările, setoși de spațiu și de libertate.

120 Un pleșuv din cînd în cînd întinde o gheară și parcă își cearcă mobilitatea cîngilor amortite.

125 Cei negri, cu penele aripilor zburlite, purtînd parcă niște fantastice mantale de doliu una peste alta, și-au lăsat membrana pleoapelor peste ochii lor fulgerători, meditînd la dezastrul lor.

Alături, cuști goale spun că alții au murit, nemaiputînd să îndure acest regim celular al statului românesc.

130 Era un vulturel frumos și elegant, ca șoimii pe care-i mai vezi purtați pe mină în vechile stampe — nu mai este...

135 În celelalte îngrădituri, prin gherete cine știe cum ajunse aci, prin vechi chioșcure cu jurnale, prin cocioabe demne de asemenea ființi, toată ginta domesticită, ca cocoșii, găinile, chiar și mascuri, de cari te întrebă ce caută în vecinătatea atîtor triști captivi.

140 Și meditînd asupra acestora, în timp ce seara se lasă ursuză, posomorită și îndoliată, mai aruncăm o privire asupra atîtor foste măriri și reintrăm între oameni.

BULLIER

Viața e un amestec de ceasuri vesele și triste ; de aceea, firește, ne va fi îngăduit de multe ori să părăsim gravitatea și să ne amintim de lucruri și întâmplări care ne-au distrat o clipă în vârtejul anilor.

Amintirea pe care vreau s-o evoc e comună multora, bărbați gravi astăzi, simandicoși profesori, iluștri demnitari și atîtor altora cari au avut prilejul sau rente proprii ca să trăiască la Paris. Voiesc să vorbesc de faimosul local de petrecere „Bullier“, despre care jurnalele din toată lumea aduc vestea că a fost dărîmat.

Eminescu, într-una din satirele sale, vorbește cu o sfințită indignare de vestitul „Bal Mabil“, pe care desigur că nu l-a văzut și nu i-a putut pricepe farmecul. Tinerețea își are și ea drepturile ei. Danțul e o manifestare primitivă a dragostei de viață ; pasul și ritmul, cîștigat mai tîrziu, ascunde în fond aceeași pornire.

Și la „Bullier“ se danța.

Dasupra portalului vastei clădiri, sub care atîția din noi au trecut, deși s-ar rușina astăzi poate s-o spună, vigilentul cucoș galic părea gata să-și trîmbițe nota lui sonoră, apelul lui plin de veselie. Inscriptiile nu lipsesc de pe monumentele publice de la Paris, și o întregă literatură latinească de maxime s-ar putea învăța de trecătorii cari nu le-au

învățat la școală. Sub corabia tradițională care mai figura dasupra portalului, pe crestele unor valuri întărtate, sub această emblemă a orașului Paris, puteai citi frumoasele cuvinte : „*Fluctuat, nec mergitur*“*, de care te mirai ce caută pe frontispiciul unui local al atîtor naufragii sentimentale...

De la intrare, o gălăgie drăcească îți lua auzul. Un amestec, o harmalaie, un tumult, o dezlănțuire neînchipuită te făceau să te oprești pe scări și să privești uluit.

Arca lui Noe desigur nu avea un aspect mai variat, cu toată felurimea dobitoacelor curate și necurate cărora le dăduse o așa de largă găzduire. Toate continentele își dădeau întîlnire, reprezentanții tuturor raselor și națiunelor se-nfrăteau într-o cacofonie universală. Auzeai toate graiurile și dialectele, de-ți venea să crezi că re trăiești momentul acela suprem cînd s-au amestecat limbile în turnul lui Babel.

Pe-o estradă, în stînga, orchestra compusă mai mult din alămuri făcea un scandal nemaipomenit ; tromboanele mugeau ca niște elefanți hămesiți ; talgerile schinteietoare, lovite frenetic, scoteau un zgomot spart ; flautele șuierau ca niște sirene disperate ; tobele băteau ca la mezat ; triumphiurile metalice zîngăneau — dezlănțuind toate laolaltă o muzică infernală sub bagheta agitată a capelmaistrului, care părea un Scaraoțchi ce chinuiește o turmă de epileptici.

Și în ritmul acestei muzici, în vasta sală luminată de girandole albe, fantasticele părechi, într-un vârtej nebun de culori, în vîntul ridicat de fustele dănțuitoarelor, se-ngemănau, se desfăceau, se legănau pe șolduri, legau ghirlânzi și porneau în farandole sălbatice, cotind, lovind, îmbrîncind în dreapta și-n stînga, ca un alai de Sabat. Glume triviale, hohote de rîs, strigăte de bestii, chiote de bețivi păreau că luptă să acopere orchestra, și-n goana

* E bătut de valuri, dar nu se scufundă (lat.) ; deviza Parisului, a cărei emblemă este o corabie.

alaiului aceluia, profiluri bestiale se luminau, ochi bizari te așteptau o clipă, un umăr gol, un grumaz alb răsărea, și toată gama mirosurilor și a parfurmilor trecea într-un necurmat și amețitor vârtej.

70 În jurul meselor de pe estrade, frumoasele ajunse coborau — mai cu seamă joia — din toate cartierele, în ținută de gală, împodobite cu toată zestrea desfrîului lor obraznic, cu dunga de *kohl* sub pleoape, cu aurul pe danture, cu smalțul proaspăt
75 pe obraji. Băaturile felurite licăreau în pahare, multicolore ca și inelele de pe miini. Evantaliurile băteau, și frumoasele, care-și făcuseră stagiul de mult în arena „Bullier“-ului, priveau cu un fel de compătimire amestecată cu invidie biruitoarea tinerețe ce se perinda zgomotoasă pe sub ochii lor
80 obosiți.

Duminicile, arareori, se întâmpla să se rătăcească și câte-o nuntă, venită din Mont-Rouge sau din
85 Gobelins, cu soacră, socru, nun și nună, mireasă și mire cu invitații lor onești, să-și termine seara danșind. Vai, atunci, de nesocotita soacră ce se rătăcea de ceilalți nuntași! Nebunele de fete, ca un stol de rîndunele cînd prind o bufniță, o împresurau în horă, prinse de miini ca niște elfe dezmățate,
90 îi închideau drumul cînd voia să fugă, o strîmbau apostrofînd-o cu toate glumele și invectivele de circumstanță, în aplauzele și hohotele de rîs ale mulțimei.

95 Ele, care practica amorul liber, firește că nu admiteau pe acești gravi reprezentanți ai amorurilor conjugale.

Dar asta se întâmpla rar.

100 Mai dese erau bătăile însă : acele de pălărie erau arme redutabile, și vai de cine nu-și avea părul lui propriu ! Dar acestea erau niște simple fapte diverse, gelozii trecătoare, neplăceri domestice, războaie intime, care nu împiedecau orchestra să urle și pe ceilalți să petreacă înainte.

105 În fund, prin boschete, grădina adăpostea perechile sentimentale ; eterna idilă înflorea la lumina discretă a becurilor Auer. Conciliabule misterioase,

tîrguieli, jurăminte efemere, întâlniri neașteptate, scene duioase, lacrimi, întrevederi de adio și împăcări, toate se puneau la cale în îngăduitoarea grădină. Români, bineînțeles, nu lipseau, și tipul nostru oacheș avea mare trecere. Negrul bronzat, de asemenea, era foarte apreciat. Spaniolul, temut ; francezul, ca tip autohton, foarte puțin căutat.

115 Și acuma că s-a năruit pentru totdeauna baratca aceea bizară și s-au stins luminile, și-a tăcut diabolica muzică, și au trecut anii cu grămada peste mulți din cei ce au văzut-o, dacă am scris aceste rînduri de pomenire este că am vrut să fac o plăcere multora care știu că-și vor aduce aminte cu
120 duioșie de un ceas bun petrecut în viața lor, de cine știe ce ochi albaștri iubiți o clipă, de cine știe ce jurămînt pe care nu l-au ținut...

125 Am făcut-o pentru că am vrut să le aduc aminte că au fost tineri, au danșat, n-au avut griji, au iubit, și n-au făcut tocmai rău — căci tinerețea este în adevăr neprețuită.

TAINILE CELEBRITĂȚII

Mare lucru mai e pe lumea asta și dorința de a te face celebru! Aceasta implică, bineînțeles, muncă, străduință, încăpăținare și cheltuială de energie peste seamă, căci a te trezi celebru într-o bună dimineată este un paradox, în afară doar de-a fi genial sau de a comite o crimă monstruoasă și a lăsa pe urmă să te vehiculeze presa avidă de știri senzaționale.

Sunt unii însă cari mulțămită ziarelor au ajuns, dacă nu celebri, cel puțin să-și creeze un nume și ei prin veșnicele lor deplasări d.p. ca : „simpaticul X a trecut prin cutare punct al țării“, sau că „s-a reîntors după o cursă la Marienbad, reluându-și ocupațiunile (?) sale“. Sau, de pildă : „d. X s-a suit în aparatul lui Blériot, după cum atestă diferite instantanee expuse, de unde, fără să se expuie oricărei primejdii, a dat toate explicațiile publicului, în timp de trei zile și trei nopți“. Alții forțează celebritatea prin frecventarea oamenilor mari, ca, de pildă, o doamnă, mult călătorită, care ne trimetea — pe când eram la *Sămănătorul* — fotografii diferite din diferite țări și continente, fotografii în care chipul domniei-sale figura totdeauna, când într-o pagodă, oferind crizanteme lui Buddha, când în Egipt, depunând un lotus la picioarele lui Keops, când la Paris, la braț cu Rodin, când

scriind ce-i dictează Anatole France, îmbrăcat în halatul lui de dimineată.

Un alt mijloc de a te pune-n lumină este și acela de a ține cel puțin o conferință.

Ateneul nostru a fost casa ospitalieră care i-a primit pe toți cei cari au bătut la poarta lui. Oricine a frecventat acest templu al artelor cât de puțin a putut să vadă în lojile din dreapta și din stînga o serie de bărbați cu figurile grave, cari toate au aerul să spună că ei sunt stîlpii puternici pe cari se razemă uriașa cupolă.

Te uiți lung la cei mai mulți și te-ntrebi : ce-or fi făcut capetele acestea, cari au, ca și marea frescă, un loc rezervat la Ateneu ?

Răspunsul e foarte simplu : pacienții aceștia au ținut în viața lor câte-o conferință !

La cîți din ei conferința aceasta unică nu le-a deschis cariera, deși a fost cîntecul lor de lebadă, căci iluștrii pe cari tu, cititorule, îi vezi și-i admiri ca și noi, cînd te duci la Ateneu, sunt în cea mai mare parte postumi ! Deci nu pizmui soarta lor ! Sau, dacă o pizmuiesti, cu prețul vieții tale și cu riscul de a deveni un bust după moarte (căci nemurirea membrilor Ateneului e garantată după ultima dispoziție a comitetului), atunci îți indicăm noi, în mod gratuit, un mijloc care, fără multă trudă, te va pune în postura fericitilor viitori pietrificați. Iată-l :

Într-o zi, unul dintre noi intrase în oficina unui bărbier și cum se găsea într-o situație mai critică decît a lui Damocles : cu briciul pe beregată, fu silit să-și întoarcă privirile spre un musafir ce intra și care, recunoscîndu-l, îl întîmpină cu strigăte de bucurie.

Scurt, domnul acesta, după diferite meserii și fel de fel de tribulațiuni prin orașele din provincie, pornise spre București cu ferma hotărîre să sfîrșească odată cu mizeria.

Și pentru aceasta, după o matură gîndire, hotărîse că numai meșteșugul de conferențiar i-ar putea asigura existența. Dar omul nostru nu știa să

muncească, și apoi n-avea nici răbdarea să-și piardă vremea cu astfel de fleacuri.

70 — Uite, spunea el, îmi pare bine că te-am găsit, ca unul ce te ocupi cu literele, să-mi dai o conferință.

— Dar conferințele se fac, dragul meu, și trebuie să lucrezi pentru asta, și înțelegi că timpul meu e măsurat și, cu părere de rău, nu te pot servi.

75 — Ei, tare ești simplu! Eu nu cer să-mi compui o conferință, ci să-mi indici una gata.

— Cum, una gata?

80 — Apoi una care s-a ținut! Eu o învăț și eu-treier toată provincia cu ea! Înțelegi, cum am cunoștințe în toate părțile, plasez bilete ici, plasez bilete colo, de ici o sută, de colo două, și iacă-mă scăpat de sărăcie!

— Bine, dragă, dar cum să iei munca altuia?

85 Și-apoi, dacă te prinde cineva?

— Bine, bre, dar eu nu-ți spun să-mi dai o conferință de acuma, ci una ținută acum douăzeci de ani, căci, la urma urmei, nu fac și eu ceea ce fac și muzicanții? De pildă, Beethoven a scris *Sonata lunii*! Ei, n-o cîntă toți virtuozii la toate concertele! Asta înseamnă că ai furat pe Beethoven? Sau, Depărățeanu ăla al vostru n-a scris *Vara la țară*, pe care o spune Nottara la orice festivaluri?

90 — De, e un fel de-a judeca și ăsta!

95 — Și apoi, dacă-i conferința bună și ideile salutare, nu fac eu operă de regenerare socială propovăduindu-le? Ce rol au avut totdeauna apostolii?...

100 Față de asemenea argumente, cel interpelat s-a dus la o bibliotecă, a răsfoit diferite colecții prăfuite și, dînd peste o conferință a răposatului Palade asupra patriotismului, i-a oferit-o cu dragă inimă convinsului apostol, care a plecat plin de bucurie să-și țină turneul în Moldova.

105 Dărilor de seamă din gazetele de provincie erau pline de elogii la adresa „distinsului conferențiar“, care, dealtfel, încurajat de succesul repurtat pîn-a-

cum, ne-a scris, cerîndu-ne un alt subiect de conferință, pentru a-l ilustra la București.

110 Iată dar un mijloc foarte simplu și lesnicios de-a ajunge celebru.

L-am indicat gratuit cititorilor noștri, dacă vre-unul din ei simte în adevăr imboldul unui astfel de apostolat. Răposatii, de obicei, nu protestează

115 — și cazuri certe de reîncarnăție nu s-au dovedit pîn-acum.

Și cu toate astea, sunt atîția încăpățînați incorrigibili care își jertfesc viața întregă urmărind un țel, muncesc fără preget, fac cercetări migăloase, 120 răstoarnă biblioteci, adună și potriveșc cuvinte, îmbină culori, modelează lutul amorf, găsind că o viață e prea scurtă pentru a desăvîrși ceva: și nu se gîndesc că în vremea aceasta d. X, care s-a deplasat prin punctul Y, sau doamna B., care se fotografiază în intimitatea lui Buddha, sau șagalnicul conferențiar care a făcut furori în Moldova le-au luat înainte cu celebritatea și că-i privesc cu milă din înălțimea disprețului lor, răsînd de atîta vreme și energie pierdută, poate zadarnic.

VACANȚA

Amurgește-ncet. Casa cu grădina ei în nemărginirea holdelor blonde pare-un ostrov fericit, o oază de verdeață într-o Sahară de aur. Deasupra în văzduhul uscat nourii trec întruchipînd mirajuri.

5 Excelența-sa, ministrul Domeniilor, redevenit rustic și scăpat de grijile departamentului, într-un simplu costum de *farmer*, cu o pălărie colonială pe cap, se-ntoarce bucuros din grădină, ținînd un buchet enorm de trandafiri în mîna.

10 O veselie neobișnuită îi luminează figura și o bunătate parcă-i umple inima.

Traiful acesta de o lună în mijlocul rozelor pe care le-a altoit singur și al pomilor pe cari i-a sădit cu mîna lui îl înviorează și-l face să uite viața plină de compromisuri și combinații plicticoase în care trăiește tot restul anului.

E așa de bine să te simți omul naturii — dar un gong vibrează prelung și-l face să-și grăbească pasul spre casă.

20 Printre perdelele de iederă ale cerdacului, o fe-reastră s-a aprins și capetele blonde ale copiilor se zăresc sub abajurul roz al unei lămpi.

O siluetă zveltă de femeie s-a ivit în rama de umbră a ușii și cu mîna rezemată de stîlp privește spre el, chemîndu-l parcă.

Excelența ridică buchetul, făcînd o pată roză în aer și, urcînd treptele cerdacului, se așază la picioarele ei.

— Ce bine-i, dragă Tanță, aici, sub coperișul
30 ăsta al nostru, și ce nebuni suntem să ne lăsăm noi cuibul pentru viața nesăbuită din București! Zău dacă-n clipe frumoase ca astea n-aș da orice portofoliu pe buchetul acesta de roze!

35 Și, ridicîndu-se, cuprinse talia subțire a soției sale și intrară amîndoi în casă.

Copiii, întrerupîndu-și jocul, îi săriră-nainte, îi luară rozele, rînduindu-le prin vase, apoi îl impresurară ca pe unul ce era al lor toată ziua acuma și nu mai era excelența-sa posacă și grăbită de mai-nainte.

40 Tanța se așază la pian și începu să cînte încet un menuet, iar marele om politic, bătînd din palme ca un *Tanzmeister*, chemă copiii la joc.

45 Notele răsunau limpede, și acum, pe parchetul lucios, excelența, cu toată gravitatea necesară, schița pașii acestui danț din alte vremuri. Apoi pianul tăcu, și fericitul, luînd pe cel mai mic în cîrcă, trecu urmat de tot alaiul în sala de mîncare.

50 La cafea, un servitor fără galoane i-aduse co-respondența și jurnalele.

Fericitul, în beatitudinea dulce ce-l cuprinsese, le dete însă deoparte, privind la ele ca la niște oașpeți neplăcuți.

55 O scriitură cunoscută însă îl atrase și, reluînd teancul de scrisori, exclamă:

— Ei, scrisori de la băieți! Ia să vedem...

Deschise una, cu un timbru turcesc pe plic:

— Ascultă! Asta-i de la diplomatul nostru.

„*Ilustre și iubite protector al artelor!*

60 Vă scriu de pe marginea Bosforului, unde, grație înalței dv. protecții, mă găsesc în lumea fermecată a musmeelor* și a dervișilor învîrtitori. Viitorul nu mă mai preocupă, căci viitorul este asemeni unei

* *Musmee* — femeie tînără.

65 cadine acoperite de vâl, căreia nu-ți este îngăduit să-i vezi fața. Deci mă mulțumesc să trăiesc viața pe care am visat-o întotdeauna, în tovărășia fracurilor brodate.

70 Chestiunea Orientului mă preocupă cu deosebire și-mi ia aproape tot timpul. Dar, în ceasurile mele libere, gândul meu fugar se întoarce în patrie și revăd cu ochii minții casa ospitalieră, în care eram deprins să fiu tratat ca un copil găsit. Afecțiunea și sfaturile dv. îmi lipsesc mult și, dac-aș putea să vă fur o parte din timpul dv. ca să știu
75 ce mai faceți, v-aș fi foarte recunoscător. Ca probă că gândesc neconținut la dv. vă trimit prin poștă o doctorie suverană contra migrenei, sper că aceasta va face fericirea coanei Tanții...

80 Aș dori să am vești de la îngerașii dv., cari mi-erău așa de dragi și cari de multe ori mă fac să deplîng viața aceasta singuratică pe care o trăiesc. Aș dori un centru de oameni civilizați, mai european, ca Parisul, de pildă. Cîinii aceștia vagonzi, de cari te-mpiedici la tot pasul, mă dezgustă.
85 Ah, dac-ar fi vremile Bizanțului, să fii diplomat la curtea împărătesei Teodora, aș înțelege și eu! Sufăr grozav sub regimul acesta barbar al lui Abdul! Și de aceea v-aș ruga, ilustrul meu protector, să interveniți să fiu strămutat, dacă se poate,
90 la Paris, sau dacă nu, chiar la Berlin... Recunoștința mea vă va urma prin toate centrele mari unde cerințele carierei mele mă vor duce... Mai rog pe coana Tanța să vă aducă aminte pentru noua promoție că Steaua României n-a răsărit încă pe orizontul fracului meu, deși sunt un fiu devotat al patriei..."

— Ei, bată-l să-l bată de lingău! Astuia să-i dai și Cornul-de-Aur și tot ar mai cere...

100 Și rusticul om, reluîndu-și figura profesională, aruncă scrisoarea cu dispreț. Întinse mîna și luă alta.

— Asta-i de la bardul. Parcă s-au sfătuit să scrie toți. Ia să vedem și pe asta :

„Excelență !

105 Poemul meu, pe care vi l-am cetit cu o seară înainte de plecare, înaintează cu pași repezi. În singurătatea de sihastru unde m-am retras, trudesce cîte cincisprezece ceasuri pe zi, șterg, poliesc, șlefuiesc, îndrept, rup, reîncep, ca un adevărat Sisif, urc piatra mea blestemată, cu gândul de-a o pune
110 odată ca un nou postament literaturii ce-o să vie. Singurul lucru ce mă chinuiește este sărăcia amară în care trăiesc și de-aceea, cum într-un număr răzleț din *Epoca* ce s-a rătăcit pînă în săhăstria mea am citit că inspectorul domenal C. ar fi murit pe neașteptate, vă comunic că acest post mi-ar
115 veni foarte mult, deși s-ar părea că nu e compatibil cu ocupațiile mele... De asemenea am mai văzut că locul șefului de birou de la meserii e de asemenea liber, în urma cunoscutei afaceri, și în caz
120 cînd locul de inspector nu mi s-ar putea da, m-aș mulțumi și cu acesta..."

— Nici ăsta nu e mai breaz, zise excelența rîzînd și desfăcu alt plic.

„*Ilustre Mecena !*

125 De la plecarea d-tale am lucrat complectînd fondul tabloului și guipura pe care coana Tanța mi-a spus s-o schimb la corsaj. Acum portretul e complect, e sfîrșit și vi-l trimit, împachetat cu toată
130 grija, prin poștă. Rama n-am putut s-o scot mai puțin de o mie de lei. Dar sper că veți fi mulțumiți, căci portretul coanei Tanța este, ca să zic așa, cap' d-opera mea. V-aș ruga acum, fiind foarte lipsit de comenzi din cauza timpului pe care am
135 fost silit să-l consacrez acestei mari lucrări, să interveniți pe lîngă colega dv. de la Culte să mi se dea mie, în sfîrșit, marea frescă de la Ateneu. Bani trebuie să se găsească pentru o asemenea operă monumentală. Aș pleca în acest caz pe vreo doi ani în străinătate, unde să pot lucra după modeluri,
140 căci aici prejudecățile sociale cu falșa lor pudicitate fac imposibilă existența nudului academic."

Ministrul se opri și, zîbind, zise :

— Asta cel puțin o ia de-a dreptul !

145 Și dete teancul de scrisori la o parte, vroind să se ridice.

În momentul acela însă, ușa se deschise și servitorul intră cu o telegramă. Femeia ministrului, luînd-o, o desfăcu ea și citi cu glas tare :

150 „Directorul general teatre sucombat anevrism. Am aprobara lui B. Intervino imediat.

Sache.“

— Bravo ! Ei, acuma-i complet !

Și, cu un singur gest, răzînd vraful de dinaintea lui, îl aruncă sub masă.

155 — La dosar !

Ziua era încheiată.

160 Afară, greierii cîntau și într-un tîrziu, cînd raza de lumină de la fereastră se stinse, casa aceea liniștită, cu grădina ei, care ziua, în nemărginirea holdelor blonde, părea un ostrov înflorit, o oază de verdeață în mijlocul unei Sahare de aur, își pierdu liniile, se estompă și se prefăcu una cu masa de umbră în care numai mirosul puternic al trandafirilor mai stăpînea.

DOI DIRECTORI

Sunt greșeli pe care trebuie să le recunoști. Mărturisim aceasta, fiind dat că am fost și noi printre aceia cari am iscălit acum cîțiva ani protestul scriitorilor împotriva lui Alexandru Davila, asociindu-ne la mișcarea pornită de domnul Ion C. Bacalbașa, cunoscutul autor și cronicar dramatic la *Epoca*. Mișcarea aceea avea poate o justificare, era o pornire explicabilă, crezînd că sunt lucruri remediabile și nebănuind că vom cădea în iremediabil.

10 Astăzi, după atîta timp de funcționare a domnului Pompiliu Eliade, putem constata cu regret că venirea acestui pedagog normalist ca director al Teatrului Național n-a adăogat nimic la meritele domnului P. Gusty.

15 Cum avem obiceiul să notăm într-un carnet lucrurile și faptele care le credem interesante, recitim și căutăm să reîntregim impresiile noastre.

20 Pe Alexandru Davila îl cunoaștem din vechi vremuri, de pe cînd căuta să ne dea concursul lui literar la *Sămănătorul*. Scrisorile pe care le avem încă și le păstrăm cu drag, trimise de la moșia Izvorul, unde se retrăsese pe atunci pentru cîtăva vreme, trădează același entuziasm pentru ce e frumos, aceeași energie nebiruită, același avînt comunicativ care e talismanul succeselor lui de astăzi.

25 Un bun camarad, autoritar poate în principiile lui

de artă, dar fără pedantismul inerent celor cu di-
30 plome, așa a trecut o clipă printre noi. Trecerea
lui la *Sămănătorul* s-a marcat cu frumoasa *Baladă*
a strămoșilor, precum și alte mici bucăți lirice,
pline de duiosie. L-am pierdut apoi din vedere, dar,
cînd l-am regăsit, omul acesta parcă-și scădea anii,
35 în loc să și-i adauge : tot mai neobosit, vremea asupra
lui parcă nu avea nici o putere. Și în seara cînd
am asistat la repetiția generală a piesei cu care
își inaugura noastra sa activitate teatrală, mărturisim
că uimirea noastră n-a mai avut nici o margine.

O semiobscuritate domnea în sală ; rampa de la
40 un timp s-aprinsese luminînd figurile celor de pe
scenă. Se montau decorurile piesei *Stane de piatră* ;
ciocanele băteau pretutindeni febril, glasuri se
amestecau, întreaga fantasmagorie scenică se între-
gea și un om neobosit, neastîmpărat — o flacăra
45 vie, o energie în mers — se cheltuia, supraveghînd
toate, nelăsînd nimic să scape vigilenței lui price-
pute, ochiului său ager și atotvăzător. Nimic nu
se făcea pe scenă, un cui nu se bătea, o lumină nu
se aprindea, o pinză nu se desfășura, fără ca să
50 fie întreat. Și în timpul acesta, privesc scena
prindea viața ca prin farmec, și totul era la locul
lui, și nimic nu trebuia schimbat, și nimeni n-ar fi
putut face mai bine.

Atunci am priceput noi ce va să zică energia,
55 ce va să zică pasiunea pentru teatru, ce va să zică
gust, intuiție — și cine era într-adevăr omul pe
care l-a pierdut Teatrul Național. Roadele s-au vă-
zut în curînd : ansamblul teatrului său și felul cum
sunt montate piesele ce le joacă sunt demne de
60 orice scenă din țările civilizate. Dacă repertoriul
nu corespunde totdeauna cerințelor noastre, aceasta
nu e vina lui, teatrul Popescu nefiînd un teatru
subvenționat și național.

Să ne întorcem acuma spre vechea clădire a
65 Teatrului nostru Național și să evocăm după notele
noastre fugitive figurina de Alberic a veșnic agi-
tatului domn Pompiliu Eliade.

Pentru un teatru de liliputani desigur că ar fi
70 fost excelent și ar fi cadrat. Vremea lui Thomas
Holden însă — cu marionetele lui cu tot — a tre-
cut ; *guignol*-urile, din nefericire, în țară la noi,
nu au succes ; teatrele de păpuși de asemeni au
dispărut aproape cu desăvîrșire ; și cu toate acestea,
75 domnul Pompiliu Eliad persistă de a funcționa,
ca un anacronism. Irascibil fără motiv, pedant pînă
la obsesiune, prețios pînă la ridicol, susceptibil ca
o vestală, îngîmfat ca un magnat polon, acest di-
rector pe care domnul Haret ni l-a făcut cadou
își închipuie, desigur, că este salvatorul artei și
80 literaturii noastre dramatice.

Noi putem mărturisi că niciodată nu ne-am
putut întîlni cu el, fără a avea toate neplăcerile.
Nimeni nu se pricepe ca domnia-sa să incurce lu-
cru cel mai simplu, și aceasta, pentru bunul motiv
85 că nu e fixat și n-are o părere personală asupra
nici unui lucru. Dumnealui e un rezumat de ecouri,
o cvintesență de păreri contradictorii. Nu știe nici-
odată nici ce vrea, nici ce face. E o rechizită de
decoruri vechi, de costume care reprezintă toate
90 secolele, de tomuri despărecheate din toate reper-
toriile mondiale. E adevăratul internaționalist al
artei. În sfîrșit, omul acesta pare totdeauna a căuta
un stîlp mîntuitor de răscruce care să-i arate dru-
mul. O lipsă de personalitate totală ; nici o pasiune,
95 ambiții nemăsurate însă. Fără-ndoială că numai am-
biția l-a împins să rîvnească gloria directoratului,
și numai ea îl menține după atîtea înfrîngerii ruși-
noase și atîtea neplăceri pe care și le-a pricinuit
singur, obligîndu-l să plece astă-vară într-o stație
100 de neurastenici. Te-ntrebi fără să vrei ce mulțā-
mire poate să simtă omul acesta, care n-a creat
nimic, nu are nici o chemare, nici o intuiție, nici
o pornire sinceră pentru ce e frumos — ce-l face
să se cramponeze cu prețul atîtor plictiseli ? Rapo-
105 tul domniei-sale nu ne-o spune. Și e păcat. Ar fi
singura parte de adevăr interesantă în această în-
grămădire de foi, pline de platitudini și locuri
comune.

Din opunerea acestor două figuri, reiese clar
110 că fără chemare nu se poate face nimic. Poți să ai
toate avantajele unei situații politice, să fii cit de
bine-nrudit, să ai chiar și cea mai mare bunăvoință,
e zadarnic. Pasiunea înobilează totul, ea dă im-
boldul, ea împrăștie dragoste de muncă și face pe
115 cei ce te-mpresoară să fie gata de jertfă. Nu ai,
pînă acum cel puțin, această calitate, domnule Pom-
piliu Eliade. Tot ce se mai face bun la Teatrul
Național se-ntîmplă fără știința și voința dumitale.
Reia-ți dar fișele mîntuitoare, micul bagaj de pe-
120 dagog pe care nu ți-l contestă nimeni — și convin-
ge-te odată pentru totdeauna că, decît atîtea plic-
tiseli, e mai bine orice și că e timpul să-ți revii
în starea normală.

ARTUR STAVRI

Una din figurile cele mai simpatice în literatura noastră, actualul deputat de Dorohoi, stă la răsrucea vremilor, încît scriitorii mai în vîrstă, ca și cei mai noi ar putea să și-l însușească.

5 Timid, modest ca nimeni altul, căutînd parcă să se ascundă și să facă tăcere în jurul numelui său în gălăgia disonantă a atîtor lire năbădăioase. Cu toate acestea, e un sfert de veac de cînd scrie. A debutat la *Convorbiri literare*, în epoca lor de în-
10 florire încă. Pe atunci purta uniforma Institutelor unite de la Iași. Era un băiet subțiratec și gingaș ca o fată mare ; jocurile nu-l atrăgeau ; exercițiile violente și brutale, nici atîta.

În turma de copii de toate vîrstele, cu toate
15 pornirile, în promiscuitatea aceea silită a interna-
tului, în clădirea aceea sinistră și umedă, cu ganguri murdare, cu fereshi rău închise, prin care gemea vîntul, întorcînd pe neașteptate filele cărților în sălile de meditație, acest precoce martir al muzelor
20 ducea o viață aparte — visa.

Eminescian la început, ca orice debutant de
pe-atunci, plîngea dureri imaginare. O melancolie dulce însă și o dragoste adevărată de natură făceau
25 partea caracteristică a poeziei lui, care a rămas aceeași și astăzi. Influența lui Leconte de Lisle de asemeni era vizibilă și *Les Odes Barbares* îl întovărășeau întotdeauna. De aci versul lui cizelat și

sonor ca al nimănuia altuia pe atunci. Colecția
30 *Convorbirilor literare* o dovedește. Mulți ani de-a
rîndul a fost cel mai asiduu colaborator al bătrînei
reviste. Una din bucățile care rămîne de pe acea
vreme ca un model clasic de frumusețe și care
poate sta alătura de *Călin* al lui Eminescu este
35 *Copila codrilor de tei*, un basm, un pretext mai mult
pentru frumusețea de formă și bogăția de imagini
rare ce-l urmăreau pe tînărul poet.

Mai tîrziu, prietenia cu Gherea și cercul so-
cialist a dat o nuanță socială producției lui, o notă
care, după noi, nu i se potrivea și pe care apoi
40 chiar a părăsit-o, dealtfel ca și domnul Vlahuță,
cu care s-a petrecut același fenomen. *Adevărul lite-
rar* și *Moftul român* l-au găzduit o clipă, unde s-a
manifestat cu succes și ca cronicar umoristic. Dar
acolo unde Artur Stavri și-a pus toată energia,
45 dragostea și mai cu seamă discreția lui caracteris-
tică a fost la revista *Pagini literare* — o creație
care-i revine de drept. Aproape doi ani, blajinul și
dulcele cîntăreț a izbutit să grupeze la aceeași foaie
elementele cele mai disparate. Cei care au condus
50 vreodată o revistă știu cu cîte greutate ai de luptat
și cîte susceptibilități trebuie să împaci, cît trebuie
să alergi pentru adunarea materialului, ce cores-
pondență laborioasă și întinsă trebuie să întreții și
cît trebuie să te căznești pentru a împlini albul
55 coloanelor. El a făcut-o aceasta, fără ca nimeni s-o
știe, și fără a-și da pomposul nume de director.

În anii din urmă, simpatii personale l-au apro-
piat de *Sămănătorul* și *Viața românească*. Pretu-
tindeni însă a rămas același ; un melancolic poet și
60 un bun camarad.

O soartă vitregă l-a condamnat aproape cinci-
sprezece ani la munca silnică de stenograf la Ca-
meră, unde a scris atîtea prostii cari, din fericire,
nu erau ale sale. Și probabil că dintr-un sentiment
65 de compasiune către vechii lui colegi, în situația
de deputat caută a fi discret, nu face interpelări,
nu ține discursuri. El și-a spus cuvîntul, în versurile

lui duioase, publicate de-a lungul anilor. El e re-
prezentantul naturii pe care o cîntă atît de frumos.

70 La Staroșilța, moșia părintească, în cadrul pa-
triarhal în care a trăit și s-au îngropat ai lui, în
casa bătrînă, plină de amintirile copilăriei, acolo
ascultă glasul vremilor, aude bătaia clopotelor bise-
ricii vecine, privește reîntoarcerea turmelor cînd
75 se-mpînzește amurgul, se-nduioșează de plînsetul
vîntului iarna, de legănarea holdelor vara, de tris-
tețea ploilor toamna ; adună, culege, înseamnă și-și
construiește minunatele lui versuri pe care nu le
poți citi fără să nu te urmărească și să nu-ți umple
80 sufletul de-o nestăpînită melancolie.

Aceste gînduri ne-au venit în minte, răsfoind
primele coale ale volumului său de poezii *Lumi-
nișuri*.

TIPURI DISPĂRUTE

Odată cu gospodăriile mari din Moldova, adică odată cu vremea când trusturile nu luase ființă și când oamenii erau mai ospitalieri și mai buni ca cei de astăzi, a dispărut și un tip de parazit ciudat și simpatic cu toate acestea.

Tipul acesta se încarna sub înfățișarea boierului scăpătat, care purta cu dînsul legenda unei averi fabuloase risipite îndeobște în fel de fel de aventuri, în jocul de cărți, în cai de rasă și chefuri sardanapalice.

Redus de întîmplări și rămas ifiliiu*, se întîmpla de obicei că unuia dintre boierii cu cari che-fuise i se făcea milă de el și-l relega la vreuna din moșiile sale, ca să scape de plictiseala zilnică de a-l întîlni. La țară se trăiește cu puțin; apoi, un om devotat la un conac boieresc nu e de disprețuit. Bani de mînuit firește că nu i se dau pe mînă; socoteli de ținut de asemeni nu i se incredințau. Tot ce i se cerea era să se identifice cu umbra casei și să trăiască acolo pînă l-o strînge Dumnezeu.

La început, se-nțelege că boierului îi venea greu; dar, de la o vreme, regularitatea meselor, adăpostul cald, cafeaua la vreme și tutunul îl făceau să uite și să se declare mort lui însuși.

* *Ifiliiu* — lefter.

25 Servitorii de baștină se uitau la intronarea lui în casă cam chiorș. Era, oricum, un Argus mai mult, dar cum ifosul intrusului scădea treptat față cu micile slăbiciuni inerente vieții lui trecute, concesiile de-o parte și de alta urmau, și parazitul se

30 lîpea la conglomerat.

Singurul lucru la care nu renunța era la amintirile lui, pe care le evoca cu orice prilej, de cîte ori găsea pe cineva să-l asculte. Poștalion ca el, firește, nu mai avusese nimeni. Și toți boierii mari, cu cari făcuse el cîrdășie, reveneau în povestirile lui, amintiți pe poreclele lor. Gesturile lui de mîr-nimie cînd pierdea „fratele Alecu” sau „fratele Barbu” la stos erau relevate cu sfințenie. Cui nu-i făcuse el bine? Cine nu-i datora lui, dacă și-ar pune el mîntea? Și lucrul se prea putea, căci pe atuncea drumuri de fier nu erau, și Monte-Carlo sau Spa erau tărîmuri neabordabile, așa că boierii noștri porneau cu rîdvanele de la unul la altul și jucau, nu ca astăzi, cu grămejoarele de arginți, ci cu paharul ras de galbeni, și aurul curgea de se-m-bogăteau pînă și logofetii cari veneau cu tavele unse de dulceață pe dedesupt și culegeau gălbiorii numai atingîndu-le de masă.

Depărtarea faptelor întîmplăte dedea oarecare farmec povestitorului, ca unuia ce parcă trăise într-o altă viață. Vremea robilor era tezaurul nesecat din care scotea cele mai fantastice istorii. Chefurile boierești reînviau în toată sălbăticia lor epică, cu șiruri de buți desfundate și golite pînă la fund, cu rămășaguri nesăbuite, cu întreceri de dat la țintă în lăutarii urcați în plopi și cari picau unul după altul, de-a rostogolul, cu cobzele și viorile lor sfărîmate de pămînt. Amintirile acestea tragice ori burlești le istorisea mereu și la orice întîmplare, fiind el însuși unul dintre actorii atîtor peripeții. Lucrurile acestea parcă-l reîntinereau și-l făceau să uite pe parazitul trist și ridicol ce era acum.

Cînd stăpînul venea pe la moșie, el îi ieșea înainte și față de prietenia ce i-o arăta boierul parcă se reabilita o clipă în ochii lui proprii, și un imens

65

sentiment de recunoștință îl făcea să găsească cuvinte potrivite situației penibile în care era.

70 Și ani după ani treceau, și parazitul îmbătrinit, ca unul ce făcea parte din familie, închidea într-o bună dimineață ochii, plîns de clopotele bisericii boierești, în umbra căreia sfîrșea prin a-și dormi somnul de veci, alături de cei ce-l ocrotise...

75 Aceștia erau fericiți. Se-ntîmpla însă că alții nu aveau noroc și cînd le era lumea mai dragă, cînd erau mai obișnuiți cu viața asta sedentară și lipsită de griji, învățați să nu facă nimic — și ce ar fi mai putut să facă ei la o vîrstă ca a lor, cînd și atunci cînd erau în toată vîlaga nu știau decît să poruncească? — deodată intervenea cine știe ce împrejurare neașteptată care le năruia tot rostul vieții lor așa de bine ticluite.

80 O catastrofă, care aduce după dînsa ruina binefăcătorului ospitalier sau moartea acestuia și intrarea în posesie a noilor moștenitori, a unor rude depărtate, care nu trăise, nici nu făcuse chefuri cu el, nici nu împușcase lăutarii prin copaci, îl aduceau în trista postură să părăsească adăpostul cald, în care se odihnise atîta vreme.

85 Și atunci, sub ochii ironici ai noilor stăpîni și ai slugilor cari rămîneau la locul lor, fiind de folos, sârmanul parazit își lua puținele catrafuse ce le mai avea, le găvozdea * într-o ladă veche de Brașov sau în vreo boccea făcută dintr-un vechi șal turcesc și, urcat într-o natișancă ** hodorogită, își infunda pălăria pe ochi și dispărea într-un nor de praf, fără
90 nici un țel hotărît, fără nici o speranță, probabil, să-și afle un alt paradis pe lume...

II

Un alt tip interesant care a dispărut odată cu gospodăriile vechi moldovenești este slujnica bătrînă, moștenită din părinți. Ea era columbarul în

*Găvozdi (a) — a îngrămădi.

** Natișancă — brișcă.

5 care dormeau amintirile familiei. Ea stătuse de față la nașteri, ținuse pruncii în brațe la botezuri, aprinsese luminările la căpătîiul celor în agonie. Drep-
turile ei erau nelimitate și control asupra ei nu exista. Mănunchiul de chei, ce n-o părăsea niciodată, deschidea toate ușile, cunoștea toate lacățile,
10 de la lăcata mucegăită a pivniței și pînă la broasca cea mai de sus a podului. Un sunet de chei deci întovărășea pretutindeni pașii ei bătrîni; copiilor le spunea pe nume, stăpînilor — deși cu o nuanță de respect — le vorbea de la egal la egal; iar asupra celorlalți servitori exercita cea mai mare autoritate.
15 Stăpînilor li se zicea „cuconul“ și „conița“, iar ea răspundea la numele de „madama“ la oraș și „mama“ la țară... Aici mai cu seamă, se vedea cît prețuiește într-o gospodărie o femeie atotștiutoare ca dînsa. Ea prezida la toate pregătirile care se făceau într-o casă bine întocmită. Harnică, sprintenă,
20 cu toți anii ei bătrîni, deșteaptă cea dintîi în curte, știind toate tainele și rostul cuibarelor, toate vicleniile și obiceiurile argaților, gura ei nu mai conținea. O vedeai zorind pe ceilalți, cu obrazul brăzdat de zbîrcituri concentrice, cu miinele-n șolduri, poruncind aspru și dojenind fără de-astîmpăr.

Toamna, mai cu seamă, se întrecea ba la face-rea crohmalei, ba la fiertul bulionului, ba la uscare
30 rea prunelor, ba la facerea povidlei, ba la așezatul murăturilor, și la cîte și mai cîte rosturi pentru iarnă! Crohmala, care se pregătea pe atunci acasă, era mai cu seamă o întregă istorie. Mi-aduc aminte de un tip de bătrînă așa, care ducea adevărate lupte omerice cu nesățioșii prieteni ai Circeiei, cari, atrași de albul imaculat al amidonului, năvăleau grohăind să se înfrupte. Aceasta era firesc, crohmala fiind
35 făcută din grîu ales, dospit multă vreme-n saci ținuți în apă și apoi storși. Aluatul închegat se făcea alb ca un șerbet și apoi se tăia în bucăți și se întindea pe prostiri curate, la soare. Lăcomia rîmătorilor era deci destul de firească.

40 Fiecare anotimp își avea îndeletnicirile lui favorite; și bătrînele acestea, care știau toate misterele

45 dulceturilor, a compoturilor, a vișinatelor și a conservelor, puneau an peste an și când, în sfârșit, credeau că au făcut îndeajuns pentru trei sau patru generații, își închideau și ele pleoapele și se-ntorceau cu fața către Dumnezeu.

50 Așa erau cea mai mare parte din ele. Eu am cunoscut una însă care ieșea din tiparul obișnuit al acestor ființe providențiale.

Bătrîna de care vorbesc îngropase două generații și prezida acuma la destinul și ruina celei din urmă. Stăpînii rămași peste avutul ce-l împărățea ea de-atîta timp erau acu doi tineri trăiți departe, cari, la vîrsta lor, nu prea aveau simțimîntul de pietate al lucrurilor vechi și al casei patriarhale în care copilărise. O dezinteresare desăvîrșită lăsa să se ruineze adăpostul străvechi care-i văzuse născînd, și lucrurile, ca plictisite de inerția în care zăceau de atîția ani, își mutau locul și dispăreau unul după altul, ca prin farmec, fără să le mai dea nimeni de urmă. Lăzile bătrînei însă știau de ele, și sistemul ei era următorul : azi, de-o pildă, găsea că un sfeșnic de argint ar sta bine în casa cutărui nepot al ei și atunci îl dosea mai întîi după o sobă mare, apoi, dacă nu-ntreba nimeni de el o bucată de timp, îl ascundea într-un cufăr unde se țineau saltelele și după ce îl trecea prin aceste două purgatorii, îl exila pe totdeauna spre locuri mai ospitaliere și mai sigure. Așa, cu vremea, covoare, ornice, plapume, oglinzi, bibelouri, argintării, toate se eclipseau. Cărțile singure rămîneau să povestească

55
60
65
70
75

de alte vremuri, cu autori pe care nimeni nu-i mai citește astăzi și cari erau, poate, mai cumînți și își iubeau arta lor mai mult decît noi. Această comoară inutilă, firește, n-avea nici un preț pentru ea.

80

Păcatul cu care-și împovăra de-atîția ani conștiința ei bătrîna n-o tulbura însă cîtuși de puțin, căci găsise un mijloc de a-și împăca și cugetul, botezînd necontenit și cumătrîndu-se astfel pînă la al șaptelea sat. Darurile erau, de bună seamă, făcute

85

indirect tot de bieții stăpîni.

Și într-o dimineată, cînd a simțit că nu mai are zile de crestat pe răboj, fără să fi suspinat, s-a spălat frumos pe față, și-a adunat caierile de păr ca lîna, frumos, sub trei rînduri de tulpanuri, și-a închis sipetele și, după ce le-a urcat într-un car și le-a trimes la nepoți, cu o gravitate antică a trimes argatul să dea de știre popii să tragă clopotul la biserică, și-a aprins lumînarea și și-a dat duhul.

IDOLUL

Sunt întâmplări miraculoase în viața aceasta, care te pun pe gânduri și trezesc în tine sufletul omului primitiv, și de-aici nevoia de o veșnică adorare neexplicabilă. Un idol își avea, desigur, rostul lui în vremile când omul nu-și da seama de elementele naturii: lemnul, lutul sau piatra prindea o formă, modelată după puterea și dibăcia minilor grosolane de pe atunci, spre a comemora un ceas fatal înlăturat. Bunii troglodiți au temut focul ori revărsările, pe cei mai mari în talie ca dinșii, ca uriașul mamut sau ursul cavernelor: împotriva lor frica a plăsmuit imagini și chipuri cărora le împrumutau puteri nebiruite, și e probabil că în peșterile de piatră în care trăiau, la lumina nesigură a unui biet foc de găteje, își trudeau mintea lor neguroasă să reducă la proporții minime acel talisman apărător de primejdii pe care să-l poată purta cu dinșii pretutindeni în contra morții ce-i pîndea sub atîtea înfățișări diferite, în lupta lor grea pentru viață. Triburile sălbatice de astăzi poartă încă asupra lor, fie la gît, fie la mîni, astfel de podoabe aducătoare de noroc... Cînd idoli s-au năruit, creștinismul a dat crucei puterile lor miraculoase, a ridicat-o pe clopotniți, i-a dat locul de cinste în casa fiecărui și, reducînd-o la proporții de giuvaer, a atîrnat-o de gîtul tuturor celor ce au îngăduit-o și n-au preferat s-o ducă în spate...

Trebuința veche de a idolatriza ceva, în afară de cruce, însă, încă n-a dispărut în fieștecare din noi. Credințele deșarte au făcut pe jucător să păstreze asupra lui cine știe ce monedă găurită; pe cei întorși din hagiatic, o fărămătură de lemn sfînt; pe amarez, o mînușă sau o floare uscată; pe negustor, o frîntură de potcoavă și cîte altele, în cari să creadă și fără de cari să nu îndeplinească nimic decisiv în viață, să nu pornească la drum, să nu înceapă o întreprindere și să nu se simtă în siguranță nicăiri.

Gîndurile astea îmi vin în minte trecînd printr-un muzeu arheologic și punîndu-le în legătură cu o întâmplare miraculoasă la care am asistat — sunt mulți ani acuma.

Eram o ceată de prieteni, printre cari și un arheolog pasionat, la o moșie din județul Vasluiului, renumită ca stație preistorică, unde s-au găsit multe lucruri care stau astăzi prin vitrinile necercetate ale muzeului nostru din București. După sălașele cu întărituri de lut și nuiele arse, un cunoscător putea treptat să urmărească viața, să găsească în sat, la țărani, și să reconstituie civilizația străbătută de-a lungul vremilor, de la ciocanul de silex pînă la inelele și pieptărașele de bronz ce slujeau frumoaselor de pe atunci, care, desigur, pentru ispita bărbatilor aveau și ele podoabele lor.

Arheologul nostru avea un plan amănunțit asupra acestor stații și căuta să facă un studiu plin de erudiție asupra tracilor și așezării lor într-o anumită zonă a țării noastre. Lucrurile acestea nu ne prea interesau pe noi; eram tineri, zburdalnici, bucuroși de aer liber, de viața ce-o trăiam, nepăsători atît de timpurile ce erau să vie, cît și de acele pe cari le înghițise pămîntul.

Dar cum savantul nostru era încăpățînat, ca să nu ne întrerupem cheful, într-o zi am luat lăutarii cu noi, cari pe acolo sunt vestiți. Căci în împrejurimile acelei moșii e o colonie întregă de lăutari, un fel de academie de muzică populară, ai cărei discipoli învață dibla ori ghitara din tată în fiu, nu

70 lucrează pământul și se împrăstie prin țară, revenind arar să moară la căminul unde au văzut lumina zilei...

Urcați în căruță, cu săpi, cu tirnăcoape, cu site pentru a cerne pământul, glumind și cîntînd, ne-am oprit pe un tîpșan, unde tot soiul de hîrburi, de 75 oale și ulcele de lut ars zăceau la suprafața pămîntului, ca după cine știe ce ospăț întrerupt și sfîrmat de goana năprasnică a unor năvălitori.

Odată solul cercetat, cu toată neîncrederea noastră, începurăm să săpăm, sub comanda maestrului 80 — și asta mai mult ca să-i facem plăcere și să rîdem. El însă cerceta, scormonea, vîntura, cernea și din cînd în cînd alegea din țărîna dată la o parte hîrburi, pietre, bucăți informe, cu o vădită satisfacție.

85 De la un timp însă, un vînt puternic se stîrni și niște nouri mari, ca o caravană grăbită, se arătară în zare. Aerul se răcori brusc, și noi ne oprirăm din lucru, socotind că ar fi mai bine să renunțăm la oalele vechi și hîrbuite, pentru cele pline 90 de acasă. Greva generală deci fu decisă.

Înainte de a zvîrli tîrnăcopul, unul dintre noi scoase atunci din malul deschis un idol mic de lut, ciunt de-o mină și de-un picior, dar încolo destul de bine păstrat. Discuții diverse se născură, și cum 95 savantul nostru, în omnisciența lui, afirmă fără ezitare că figurina aceasta bizară era un idol înlăturător de primejdii, fericitul descoperitor i l-a cedat rîzînd, urîndu-i să-l poarte fericit.

100 În vremea asta însă, cerul se acoperise și o scăpărare vie de fulger, ca dintr-un amnar uriaș, lumină această scenă de profanare preistorică. Și cum o ploaie piezișă începu brusc, fiecare se aciuă pe unde putu.

105 Cel din urmă care cedă terenul a fost, firește, pasionatul arheolog. Cînd văzu însă că-l răzbește furia apei, zvîrli în fine hîrlețul și, luîndu-și idolul, alergă sub adăpostul unui stejar înalt care lupta singur în cîmp, izolat de restul dumbrăvei.

110 Dar abia ajuns acolo, o lumină mare se făcu și trăsnetul înfășură stejarul ca un foc de artificii, profilîndu-l pe cer cu ramurile aprinse într-un potop de schintei și frunze spulberate.

115 Și cînd toți îl socoteam pierdut, arheologul nostru, teafăr și neatins, ținînd încă idolul miraculos în mină, ieși înlăturînd perdeaua de fum...

De atuncea cred în lucrurile ce mă-mpresoară și cu care trăiesc ; le împrumut virtuți după întîmplări și pășesc cu respect prin sălile vechi din muzee, pe 120 lîngă vitrinile în care dorm figurinele de lut informe, pe care le-au patinat veacurile în mormintele unde au dormit îngropate și care au slujit și au înlăturat cine știe ce primejdii și dureri care astăzi nu mai sunt.

MAESTRUL KIRIAC

Cine nu-și mai amintește încă aspectul vrednic de vremile antice pe care-l înfățișa, pe timpul Expoziției, Arenele romane, în acea zi memorabilă când corurile venite din toate unghiurile locuite de români s-au înfrățit prin cîntec! Ca niște afluenți chemați spre aceeași matcă venise frații de pretutindeni. Sub cerul luminos, vastul emiciclu gema de lume și, cînd fiecare și-a aflat locul, o liniște neobișnuită gloatelor s-a făcut ca prin minune; toți așteptau puterea cîntecului, vraja glasului omnesc care știe să împrumute toate graiurile naturii, să imblînzească fiara care este în om și să tălmăcească toate durerile și bucuriile din care e plămădită viața.

Banierile străluceau la soare și societățile corale apăreau una după alta pe estrada din fața amfiteatrului. Vocile urcau sub cerul liber în liniștea aceea solemnă și plină de evlavie, aerul vibra, și nu cred să fi fost inimă să nu vibreze. Unul după altul, corurile veneau ca să aducă ecoul munților și văilor îndepărtate și atît de scumpe nouă, pînă ce, adunate la un loc, ca o grandioasă orgă pusă-n mișcare de un uriaș, ca un codru deșteptat de o vijelie, ca o mare trezită de un uragan, au început toate să cînte, intonînd, sub vastul cer care se boltea peste arene ca o cupolă albastră de templu, zguduitorul imn național.

Cel ce stăpînea furtuna asta și o mînuia cu văr-guța lui era departe însă de a fi un uriaș; era nu-mai un om, și încă unul mic de stat și puțintel la trup, dar mare la suflet.

Omul acela era George Kiriac.

Aplauzele și uralele entuziaste cu care mulțimea l-a răsplătit m-au făcut să mă gîndesc că nu este muncă susținută, nu este jertfă și energie cheltuită care pînă la sfîrșit să nu-și găsească răsplata.

Eu mi-am adus aminte de anii lui de trudă, m-am întors cu cincisprezece ani în urmă, într-o stradă a Parisului ce se chema Cardinal Lemoine, și am văzut o casă străjuită de un castan care-și urca ramurile înflorite pînă la etajul de sus unde steteam noi.

Acolo, în fundul unui coridor, locuia Kiriac. Ală-turea, dintr-un atelier de croitorie, se auzea un zumzet neconținut de mașină de cusut și de glasuri vesele de uvriere care cîntau îndemnîndu-se la lucru. Rîsete tinere urcau, și obscuritatea aceea mohorîtă a coridorului se făcea prietenoasă.

Din odaia lui Kiriac pianul răspundea, și o romanță, o veșnică romanță de Grieg, începută și reluată cu îndărătnicie de cîntăreț, picura următoarele cuvinte:

Frumoasa crăiasă
Din-naltul pridvor
Ascultă cum cîntă
Duiosul păstor...

Romanța murea de la un timp, și pianul începea sinistru să tînguie moartea lui Aas, lucru ce ne făcea să protestăm atît noi, cît și uvrierele și să cerem cu insistență schimbarea repertoriului.

Maestrul înceta cîntecul și își relua transpunerile de note. În neorînduiala extraordinară a odăii lui sumar mobilate, ceasuri întregi scria umplînd portative peste portative cu tot soiul de semne ca-

65 balistice, de chei fantastice, de mîzgălituri bizare
de note negre și albe ce le urca și le scobora în
etaje și pe care numai el singur le pricepea.

Luni întregi l-am văzut muncind așa, mîncînd
pe apucate și interesîndu-se prea puțin de ce se pe-
70 trece împrejurul lui.

Cînd pornea pe stradă, cu gulerul paltonului ri-
dicat, cu pălăria pe ochi, părea o pasăre zgribulită
rămasă din cine știe ce întîmplare în negurile Pa-
risului.

75 O vreme a condus corul la capela română, așa de
puțin cercetată de bunii noștri credincioși din ca-
pitala Franței. Apoi l-am pierdut din vedere; zi-
lele ne-au despărțit, el s-a mutat în alt cartier, mai
aproape de conservator, unde și-a urmat studiile
80 pentru care venise, atras de o ascunsă chemare.
Căci Kiriac, înainte de a se consacra muzicii, își
luase licența în drept la Universitatea din Bucu-
rești. Dar în sufletul său de mult încă izbucnise un
conflict tainic între nobila Euterpe și pretențioasa
85 Themis — și pîn' la sfîrșit flautul a biruit balanța.
Dar activitatea lui muzicală se mărginea p-atunci
la cîteva romanețe scrise pe unele din melancolicele
versuri ale lui O. Carp, ca :

90 Nu întîrzia pe mări
Și pe țărături tropicale...

sau

Intr-un codru de cărbune
O crăiasă jalea-și poartă
Și durerile nebune...

95 romanețe care făceau deliciul cercului literar alcă-
tuit de A. Vlahuță. Delavrancea și alți visători. Un
festival organizat de cei doi maeștri au făcut să ră-
sune întîia oară numele lui Kiriac sub cupola Ate-
neului, nume nou și necunoscut pe atunci, care era
100 menit să devină așa de popular și iubit mai tîrziu...

*

Cine va scrie odată istoria noastră culturală, în
diferitele ei tendințe spre o unitate definitivă a nea-

mului, nu va putea trece peste numele acestui om,
legat pe totdeauna de societatea corală „Carmen“,
105 pe care el a înființat-o după modelul celebrelor
„Sängervereine“, care se știe în ce măsură au con-
tribuit la unitatea imperiului german.

Începutul a fost modest ca și viața lui, dar prin
energie, prin muncă și stăruință neînfrînată, în
110 cîteva ani a știut să-și înfăptuiască visul pe care de
multe ori ni-l dezvăluia în ceasuri intime, pe vre-
mea cînd întîmplarea ne făcuse să locuim sub ace-
lași acoperămint.

Vremea morții lui Aas și a duioasei romanețe cu
115 păstorul și crăiasa a trecut de mult acum. Rîsul și
cîntecele tinerelor uvriere au amuțit și ele. Cîntă-
rețul cu părul ca abanosul a încărunțit. Castanul
acela care-și urca ramurile pînă la etajul de sus al
casei noastre întinde astăzi poate flori altora. Pe
120 balconul acela de piatră alți tineri, poate, visează,
privind cum apune soarele peste Paris.

Mulți dintre noi n-au avut norocul să-și vadă
realizate visurile acelea. Kiriac însă poate fi mul-
țămîit și pizmuit, că n-a visat în zadar : opera lui
125 e trainică și poate fi sigur că muza populară nu-l
va uita niciodată.

SPOVEDANII

Deasupra Pompeiului vechi, cerul de dimineată e de aceeași nuanță cu violetele pe care mi le-a vîndut o buchetieră din Sorrento.

5 O undă de vînt răcoritor venind dinspre golf rădică și poartă de ici-colo pulberea fină a veacurilor moarte, ca s-o cearnă din nou peste ruine. Icniturile surde ale unui tîrnăcop se aud lovind undeva, departe, și abia ajung pînă la mine, purtate de sonoritatea atîtor încăperi deșarte, ca un oftat prelung într-o inimă pustie.

10 În răstimpuri, un glas tînr cîntă o ritornelă tristă în cadența monotonă a tîrnăcopului.

Glasul plînge trăgănat :

15 L'amor comincia con suoni e con canti
E poi finisce con dolori e pianti... *

E jalnic glasul acesta și vădește o durere nouă, de curînd resimțită, dar e tînr cîntărețul și durerea pe care-o cîntă o va lua, desigur, cu el anotimpul care vine : soarele de aci îl va vindeca ; rănile la vîrsta de douăzeci de ani se închid lesne, cînd izvoarele ascunse și puternice ale vieții sînt nehel-tuite în om.

* Dragostea începe cu sunete și cîntece,
Iar apoi sfîrșește cu dureri și plîngeri...

Sufletul meu singur nu se mai bucură, căci tinerețea mea nu s-a încălzit la soare. Soarele meu
25 a apus de mult și eu sînt ca lespedea aceasta de marmură pe care stau și care păstrează încă pînă tîrziu noaptea căldura dezmierdătoare a soarelui care a ars peste zi. Mîinile mele sînt pale și lîncede și vinele viorii ce-mi șerpuiesc sub piele se
30 izvodesc ca și pe marmora aceasta.

Ochii mei prind lumina, dar nu se mai bucură de felurimea culorilor.

Pentru mine toate sînt la fel.

35 A secat parcă puterea cea divină care mă făcea să mă pot bucura în alte vremuri de darul neprețuit al vederii.

Frescurile văzute în casa bogatului Pansa, așa de zvelte și grațioase, cu întregul alai de îngerași cu trupuri roze care întind arcul și aruncă săgeata,
40 se dau de-a tumba ori fac fel de fel de ghidușii, toată lumea aceea de forme lascive și îmbolditoare de dragoste, toate aceste vedenii zugrăvite pe roșul fond, de artiști ce-s trecuți și ei astăzi în lumea vedeniilor fără nume, așa de limpezi păstrate sub cenușa cernută de veacuri — mie nu-mi mai spun
45 nimic !

Trupul meu rămîne inert ; chemările acestea tainice la dragoste, semnele acestea venite de dincolo de mormînt, toate gesturile aceste drăgălașe de
50 îngerași rămîn fără răspuns — și cu toate acestea și în sufletul meu peste care azi s-a așternut atîta cenușă, imagini dulci de femei iubite, de forme grațioase, de îngerași care se joacă lovind cu arcul trăiesc așa de vii parcă ar fi de ieri...

55 Și venisem aci să mă liniștesc, să mă uit pe mine însumi, contemplînd natura, să uit pe acest trudit eu care mă chinuiește pretutindeni, să scap de locurile unde m-am torturat, crezînd că banul este acela ce poate da fericirea !

60 Căci, în anii mei zbuciumați, eu n-am avut vreme să caut spre cer, să visez... Eu am văzut viața

65 prin geamurile zăbrelite ale unui comptoar, ca o
fiară închisă într-o colivie. Anotimpurile și-au
schimbat fantasmagoria decorurilor și eu nu le deo-
sebeam decît după felul îmbrăcămintelor pe care
le purtam. Unul purta totuși hermina albă a zăpe-
zilor, celălalt rugina și purpura frunzelor veștede,
70 altul verdele fraged stropit de spuma albă-tranda-
firie a florilor de cireș sau aurul mișcător al hol-
delor coapte...

Dar eu nu le vedeam. Eu n-ascultam tumultul
vieții, care-mi bătea la fereastră și mă chema ne-
contentit să iau parte și eu, ca orice muritor, la săr-
bătorile ei vesele sau triste.

75 Eu nu vream să le ascult, și în mine cu toate
astea era un visător.

Eu toate le-am amînat pentru mai tîrziu, zicin-
du-mi că banul mi le va reda cu prisos. Eu n-am
cunoscut decît munca fără preget de zi și de noapte,
80 ca un minier ce sapă în întunericul orb spre a
avea dreptul să se bucure odată de lumină.

Acuma, deasupra mea s-a boltit, în sfîrșit, cerul,
zăbrelile prin care întrevedeam viața au dispărut,
și mă întreb : acesta era paradisul pe care l-am vi-
sat atîția ani în obscuritatea neprietenoasă a comp-
toarului în care m-am trudit ca să-mi cîștig liber-
tatea și să mă bucur de cer ?

În timp ce-mi număram și-mi agoniseam cu
trudă banii, eu nu cîntam cum cîntă lucrătorul
90 acesta nevăzut, în timp ce dezgroapă o lume dis-
părută, lovind cu tîrnăcopul în lavă : eu îngropam
o lume, amînînd toate pentru mai tîrziu ; eu nu-mi
dădeam seama că o clipă trecută nu se mai în-
toarce-napoi...

100 Azi am vîrsta la care nimeni nu-ți mai închide
ochii cu o sărutare, sînt cel ce-am fost ; în schimb,
am însă un capital solid plasat, pot să mă duc unde
vreau de la nord la sud, să schimb priveliștele la
infiniit, să urmăresc mersul primăverii din țară-n
țară, să-mi deschid fereastră cînd vreau spre un
decor polar sau spre un parc exotic, să rivnesc după

o formă care trece și mi-ar desfăta ochii, să-mi în-
cînt în sfîrșit toate simțurile — căci omul e cu atîta
mai desăvîrșit, cu cît știe și poate să ia parte cu
105 toate simțurile lui la cîte le-mbie schimbătoarea
viață...

Am citit cu pasiune scrieri de călătorie, am
epuizat toate continentele și am trăit priveliștele
înainte de a le vedea, mi-am scontat plăcerile și
110 bucuriile cu gîndul — și azi nu mai găsesc nici un
farmec în tot ce mă-nconjoară. Toate le revăd ia-
răși parcă prin zăbrelile înguste a comptoarului în
care am trăit, nimica spontan, toate mi se înfăți-
șează prin privirea cărților citite. Virginitatea lu-
cruirilor îmi lipsește. Și eu am rîvnit după libertate
115 cu toate aceste, crezînd că libertatea e totul, în loc
să urmez pilda cuminte a tuturor, să mă bucur de
minuta pe care-o trăiesc și să trăiesc minuta de
care m-aș fi putut bucura...

120 Zidurile triste și ruinate, care cu toate acestea
povestesc de gloria unei civilizații atît de rafinate,
înmormîntate printr-un capriciu al naturii, sunt
pentru mine ruinele unui oraș ca oricare altul. Gră-
dinile de la Sorrento, care coboară-n pantă dulce
125 pînă-n mare, cu lămîii și mandarinii lor înfloriți,
mă indispun ca o ironie. Terasa albă, de unde stau
și privesc de cealaltă parte a golfului cum Neapo-
lul zgomotos se înalță în amfiteatru din ape, îmi
pare ceva de prisos, un banal artificiu omenesc, o
130 insultă adusă naturii...

Îmi întorc capul și privesc : dintre boschetele
de arbori nemuritori văd albul palat al prințesei
Gorciakof cum stă trist ca un mausoleu sub cerul
albastru, în somnolența asta a soarelui care acum
135 e ridicat sus. Obloanele închise la toate fereștile
spun că nimeni nu vine în acest anotimp să des-
chidă geamurile într-o parte, să lase aerul venit
din largul mării, să alunge adormitoarea atmosferă
din iatacurile părăsite, să lumineze saloanele, să
140 joace răsfrîngerile soarelui pe cadrele aurite, să îm-

bălsămeze cu parfumul puternic și amețitor al lă-
mâilor deșertele ganguri...

Nimeni nu vine acolo, cum nimeni nu sălăș-
luește în sufletul meu. Și gândul ăsta de părăsire

145 îmi mărește parcă întristarea mea fără vindecare.

Amurgul sau zorii, ca niște decoratori fantastici,
pot trece pe ape schimbînd la nesfîrșit fața valu-
rilor, romantica lună poate ieși din valuri sau co-
borî în ele; neodihnitul Vezuv înconjurat de tur-
bane de neguri poate să-și arunce leneș spre cer
150 spirala lui de fum, ca un musulman visător — sau
să-și răscolească cenușa din funduri și s-o împrăstie
încă o dată peste aceste locuri — căci mie mi-e
totuna!

155 Și eu nu sunt nici măcar un romantic, un byro-
nian, eu iubesc viața și nu pot lua parte la dînsa,
pentru că n-am știut-o prețui la vreme. Mă mișc,
vorbesc, tîrăsc o umbră după mine — și cu toate
aceste nu exist...

160 Icniturile surde ale tîrnăcopului reîncep să bată
din nou, și cîntecul printre ruinele vechi străbate
acuma ironic parcă... Glasul cîntă :

A Napoli s'e fatto lo consiglio,
Che non si piange l'uomo quando more... *

165 Ascult cîntecul ritmat de loviturile tîrnăcopului
și mi-aduc aminte că, în săpăturile care s-au făcut
odată la Pompei, s-a găsit tiparul unei forme ideal
de frumoase a unei femei pe care erupția Vezuviu-
lui a surprins-o și-a acoperit-o în giulgiul lui de
170 cenușă jilavă, vroidnd parcă, în pornirea lui nimici-
toare, să păstreze pentru cei ce vor dezgropa-o con-
turul divin al aceluia trup care a trecut pe pămînt.

În tiparul păstrat de veacuri, un artist curios a
turnat acea formă, rechemînd la viață trupul din
175 care sufletul a dispărut...

Și visînd la acestea, mă gîndesc că și eu nu mai
sunt decît un amestec de lut care mai păstrează

* La Neapole s-a ținut sfatul
Ca să nu se plîngă omul cînd moare...

încă forma exterioară a celui care a fost odată și
din care sufletul și-a luat zborul aiurea...

*

180 Da, în zadar schimb locurile și caut să-mi des-
chid ochii tot asupra altor priveliști; în zadar m-am
întors la Roma.

Sunt ca un vas de lut în care un parfum pre-
țios a sălășluit o clipă, care nu mai păstrează acum
185 decît amintirea vagă a parfumului ce l-a locuit.

Ideea morții, aci, în orașul acesta zis „etern“, o
întîlnești aproape la fiecare pas, o spune aproape
orice piatră, și-o impune orice lespede de marmoră
pe care amăgitorul spectru al gloriei a vrut să scrie
190 un nume, orice templu ridicat în fața soarelui, ca
să perpetueze un cult.

Ideea aceasta mă urmărește de cînd sunt aci și
nu mai pot să scap de ea.

195 Spectrul morții, cu toate aceste, nu mă-nspăi-
mîntă, și acum, obișnuit cu ea, singurul lucru care
mă chinuiește este chipul de a reda pămîntului
partea ce mi-a hărăzit-o și peste care puterea ne-
cunoscută, care poartă atîtea nume de cînd e lu-
mea, a suflat fluidul acela misterios care se cheamă
200 darul vieții.

De ce mă chinuiește acest gînd — nu știu. Așa,
subtilizat și redus cum sunt, voi reda pămîntului
așa de puțin din ceea ce mi-a închiriat o clipă!...

205 Ideea însă de a fi închis într-un loc și de a sta
o veșnicie într-un cuprins măsurat, într-o încăpere
silită, mă revoltă.

Cimitirele întiilor creștini, pe care le-am văzut
la St. Calixt și aiurea, necropolele acelea întune-
cate, saltarele acele înguste săpate unul peste altul
210 în zidul întunecat unde nu mai pătrunde lumina,
promiscuitatea aceea silită a putreziciunii la un loc,
în aerul muced, sub greutatea păturilor de pămînt
care te despart de lumină și de cerul boltit, de-
desuptul căruia viața continuă să-nflorească și să
215 rodească — mă înspăimîntă.

Cot la cot aproape cu ceilalți, întinși pe spate, neclintți, să fii silit să stai, când viața cu eternele-i prefaceri își urmează mersul ei, să știi că stai inert, cu mâinele pe piept, în catacombele triste, unde creștinismul te-a relegat în așteptarea trîmbiței care te va chema în fața lui Dumnezeu și a judecăței supreme...

Chinuit de gîndul acesta am mers să rătăcesc prin cimitirele Romei vechi; fără de țintă am mers sub lumina albă a soarelui și, la o răspîntie, din afundul unei străzi, am întîlnit un convoi pe care astăzi încă nu știu dacă l-am văzut cu adevărat, sau a fost o închipuire a fantaziei mele...

Peste zidurile ce îngustau de-a stînga și de-a dreapta strada care cobora în pantă, copacii bătrîni își împreunau aproape ramurile, mișcînd la fiece batere de vînt capricioasele arabescuri țesute de cutremurul neconținut al frunzelor.

Un amestec de voci sună deodată și-n lumina cea tănuită un șir de călugări dintr-o sectă necunoscută mie apăru fără de veste. Un fel de cămașă lungă, fantastică, cenușie aproape, îi îmbrăca, începînd cu o glugă ascuțită, tăiată numai în dreptul frunții cu două găuri strîmte din care ochii vii priveau ca niște cheotori; în mîni purtau niște prapuri negre, iar în urma lor, într-un dric hodorogit, tras de-un singur cal, un mort necunoscut, coperit de un postav negru pe care sta scris în litere de argint:

„*Hic jacet pulvis, cinis et nihil*“*.

Mascați erau cei ce-l duceau, mascat și necunoscut și mortul —, și numai ochii care priveau prin cheotorile acele tăiate în postavul sur al glușilor, dimpreună cu glasurile acele îngemănate în rugă mă încredințau că văd în adevăr această stranie priveștiște și că nu e dezgustul meu de viață care și-o închipuie...

* Aici zace pulbere, cenușă și nimic.

E un fel de a fi îngropat și acesta, așa, aproape fantomatic, fără de fast și fără de fețe descoperite pe cari s-ar vedea curgînd lacrimile false. Durerea se cuvine să fie anonimă și lacrimile nevăzute de mulțimea indiferentă.

Spre care cimitir clandestin s-a îndrumat ca să doarmă necunoscutul mort nu știu.

Într-un tîrziu însă, m-am pomenit în cimitirul protestant, acolo unde, sub chiparoșii și pinii de-a pururi nemuritori, sub o simplă lespede de marmură, se odihnește inima cruțată de flăcările rugului care au mistuit trupul aruncat de valuri al celui mai eteric poet — inima lui Shelley...

Era-n amurg acum, și ciripitul pasărilor nevăzute cînta moartea soarelui deasupra acestei lespezi pe care pietatea unui prieten a săpat numai două cuvinte: „*Cor Cordium*“*.

Piramida uriașă a lui Cestius se înălța sub cer, întinzîndu-și umbra triunghiulară ca o sfidare obraznică aruncată vremilor și modestei lespezi sub care dormea această mică inimă în care se reflectase tot universul.

Eu nu am un nume, nici n-o să-l am. De-ar fi să dorm sub o piramidă, sau sub o simplă lespede, nu voi spune nimic trecătorului.

Eu voi să mă dezbrac de mine, pentru că n-am știut să-mi înnobilez lutul pe care mi l-a imprumutat natura.

Cum n-am izbutit să fiu nimic, trebuie să mă reîntorc în marele tot, să nu las o parte din mine locului, să mă amestec cît mai curînd în materia care ar putea renaște, să nu stau închis sub o piatră de mormînt, într-un săltar săpat într-un zid de țărînă, sub o piramidă obraznică sau sub un mausoleu fastuos, pe care mi l-aș putea plăti cu prețul economiilor mele. Singura mea dorință este de a mă reîntoarce cît mai curînd în marele tot, spre a reîncepe mai curînd o altă viață. Fiecare clipă pe care o mai trăiesc inutil, după o viață inu-

* Inima inimilor.

tilă, o socotesc ca un furt asupra vieții viitoare...

295 Hodina nu mă mai farmecă și mă gîndesc că la
inceputul călătoriei mele, urcînd amfiteatrul abrupt
pe care e zidit orașul Fiume, am fost atras de um-
brarele unor copaci ce de departe mi se arătau ca
o grădină liniștită în care florile înfloresc și rid
300 la soare... Cu cît urcam, atras de viziunea asta fer-
mecătoare, dasupra zidurilor albe presărate de cio-
buri de sticlă ascuțite pe care le seamănă pe-acolo
pretutindeni instinctul egoist de proprietate, marea
se dezvălea tot mai mult, luminată de albul pînzelor,
de fluturatul steagurilor de pe catargurile co-
răbiilor ancorate în radă.

305 Grădina cea fericită, cînd am ajuns sus, pe
culme, nu era decît un cimitir. Și era atîta liniște
și tihnă acolo, după poarta care-l despărțea de lume,
deasupra zbuciumului mării și-al vieții !

310 Poarta aceea, pe care am împins-o intrînd, mă
izola în adevăr așa de mult de oameni... loc mai
visat pentru hodină nu-mi puteam închipui că se
găsește pe pămînt... Și cu toate acestea, am redeschis
poarta și-am reintrat printre oameni.

315 De ce-am reintrat și-am căutat să fac pe turis-
tul și pentru ce acuma m-am reîntors în Roma și
stau privind de pe terasa hotelului unde mă găsesc
apoteoza soarelui care se culcă departe, după cu-
pola „Sfîntului Petru“ ?

320 Din Piața de Spania un miros puternic de flori
urcă stăpînit de aroma amețitoare a crinilor.

E un miros puternic ce-mi da fiori de dragoste
în altă vreme...

325 Jos, în vasta luntre de piatră, apele gilgăiesc și
cîntă, rochii clare de femei primăvărâtec îmbrăcate
luminează ceasul ăsta pe care vor să-l cucerească
umbrele amurgului, și acum o mandolină a prins
să cînte.

330 Viața cheamă... cheamă florile, ispitesc rochiile
clare ce luminează întunerecul amurgului acestuia
trist ; apele jos cîntă, spunînd că toate curg și trec,
și acum, în negura albăstrie care se lasă, încep și

clopotele să sune, să cheme, să renască o speranță
în mine, să spuie parcă de o viață viitoare...

*

M-am reîntors la Napoli.

335 Și acum, de pe puntea corăbiei care mă duce
aiurea, privesc nemărginirea valurilor care se-nalță
și murmură împrejurul meu. O putere uriașă și ne-
văzută tulbură apele la infinit și talazurile înflorite
340 de spumă se fugăresc, sar unul peste altul, se-nga-
mănă, se boltesc în cupolă, se farmă ca un zid fra-
gil cu temelii netrainice, ca să reînceapă mai de-
parte același joc neodihnit.

345 În fund, cu toate aceste, e hodină și viața ur-
mează tihnită în adîncimile nemăsurate ale albiei
în care ne-am născut.

Departe, orașul zgomotos se surpă încet-încet și
numai de-a lungul cheiului valurile izbite se înalță
și se fugăresc ca niște fantome cu giulgiuri albe.

350 Pe cer, Vezuviul își înșamnă dunga lui de fum
și norii ce se grămădesc spre dînsul par niște va-
goane fantastice duse de-o locomotivă uriașă.

Acum nu se mai vede nici dunga de fum a Ve-
zuviului, ci numai apa și cerul, ca la-nceputul lu-
milor.

355 Și, față de imensitatea asta, parcă-mi regăsesc
liniștea sufletului ; gîndul acela obscur, ideea aceea
de a mă reîntoarce la neființă, de a dispărea fără
a lăsa o urmă, mi se pare acuma așa de firească,
încît parcă aș fi îndeplinit-o, și acum revin, ca spi-
360 rit, și gîndesc la sfîrșitul meu.

Aceasta este moartea pe care-o căutam.

365 În curînd, cînd nu va mai fi nimeni pe punte,
mă voi lăsa încetișor s-alunec în ape și voi dispă-
rea în adîncuri.

365 Voi aștepta să răsară luceafărul de seară, să iau
în ochii mei o scînteiere din alte lumi, înainte de
a-i închide pe totdeauna.

370 Valurile acestea în veșnic neastîmpăr mă vor
lua ca pe o jucărie și mă vor purta o clipă cu ele,
apoi, scufundîndu-mă, voi trece de pătura apelor,

unde nu mai străbate lumina, în regiunea fantasti-
cului, unde monștri hidoși așteaptă pradă lor, unde
algele rămuroase se răsfiră ca niște evantaliuri și
unde stîncile abrupte par decorurile ruinate ale cine
375 știe căror palate din alte vremuri.

Acolo, dus în voia întîmplării, mă voi desface
și mă voi amesteca pentru a reveni la suprafață.
Și, gîndind la aceste, nici o jale nu mă-ncearcă
380 pentru viața mea trecută, nici o amintire nu mă-n-
duioșează pentru lutul pe care vream să-l părăsesc
și să-l arunc mării, nici o părere de rău pentru acel
ce a fost și n-a știut să-și trăiască viața la timp.

Nu vor arde pentru mine luminări, fosforescen-
țele mării fiindu-mi indestulătoare. Clopote nu vor
385 suna, zgomotul talazurilor înlocuindu-le cu priso-
sință. De lacrimi nu voi avea nevoie, apele mării
avînd destulă amărăciune în ele.

Voi dispărea cu voluptatea că am înlăturat tot
fastul și minciunile ce înconjoară moartea...

390 Luceafărul de seară a prins acum să schinteie
ca o lacrimă albă, și ochii mei se bucură parcă de
această ultimă priveliște pe care-o adună.

La nesfîrșit, valurile joacă, se fugăresc, forfotă
ca într-un uriaș cazan așezat deasupra unui vulcan.

395 Mîine însă furtuna se va potoli dasupra mea,
și-n suflul meu se va face pace...

Notele aceste ce le-am scris vor aminti trecerea
mea efemeră pe pămînt și poate vor sluji ca povăț
celor ce nu-și trăiesc viața la timp.

400 Un ultim adio, ție, luceafăr alb, singura lacrimă
peste mormîntul mișcător de ape în care am să
dorm...

PIETATE

Cum se schimbă și se prefac toate, cu cit
s-adaogă anii; generațiile se succed, case vechi se
dărîmă și altele noi se clădesc, creînd tot alte pers-
pective.

5 La noi, mai ales, s-ar părea că nimic nu e sta-
tornic și că o fantezie șugubață și cu toane com-
bină, face și desface la infinit lucrurile. Averile
parcă nu au nici un temei; casa rămasă din pă-
rinti, în care fii, nepoți și strănepoți ar putea să
10 trăiască tot așa de tihnit ca și înaintașii lor, în loc
să fie adăugată, înfrumusețată și adaptată vieței
moderne, ca-n alte țări, e vîndută într-o bună zi; și
larii, fără nici o pietate, ajung prin hala vechitu-
rilor ori sunt lăsați în voia soartei.

15 De-o pildă, cine s-ar fi dus să petreacă acu vreo
doi ani la una din vilele celebre de la Șosea, unde
risipitorii așa-zisului nostru *high-life* se duc noap-
tea sub adăpostul discret al coșurilor ridicate ale
muscalilor — aceste arhive ambulante ale păcatelor
20 bucureștene — ar fi văzut într-un salon, transfor-
mat în *chambre séparée*, o priveliște care ar fi pu-
tut să-l pună pe gînduri.

Firește că acel cineva trebuia să fie un senti-
mental care înțelege poezia intimă a lucrurilor vechi,
moștenite, care ar fi purtat cu dînsul pretutindeni
25 nostalgia unui cămin risipit și deznădejdea tîrzie a
pierderilor ireparabile...

Într-o casă veche boierească, tăinuită de privi-
rile trecătorilor în umbra copacilor bătrâni, fere-
strele luminate licăresc printre crengi și cheamă
30 parcă din întuneric. La poartă, o lanternă suspectă
arde și se clatină la fiecare bătaie de vânt.

Cițiva muscali, alcătuind o masă informă cu caii
și trăsurile lor, par încremeniți de cînd lumea, dor-
35 mind pe capre. Dinăuntru, la fiecă deschidere de
ușă, cînd trec chelnării cu șervete albe sub braț,
răzbesc sunete de viori amestecate cu arpegii de
ghitară.

Și sentimentalul nostru, în noaptea aceasta de
40 toamnă, ademenit de un grup de prieteni și plictisit
de viața lui monotună, a intrat și el pe poarta
făgăduitoare de plăceri scump plătite.

Iată-l într-o rotundă albă, în mijlocul tovarășiei
sale vesele, la o masă încărcată cu tot soiul de bu-
45 nătăți. Sticlele de șampanie, în ciubărașele cu ghea-
ță, stau cu șervetele la gît, decapitate, ca o mărturie
glorioasă a entuziasmului ce a cuprins pe come-
meseni. Crizanteme zburlete se ofilesc împrăștiate
pe masă, exalînd ca un miros ușor de camfor.

Luminările, sub abajururile lor roze, răsfrîng
50 schinteieri pe cristalul paharelor, în care tremură
ambrozia modernă.

Cîteva femei amețite pe jumătate, unele fumînd,
altele rîzînd cu hohot, fac o larmă de păsări exo-
55 tice, ș-un dialect special ajută la comunicarea pu-
ținelor gânduri ce pot să domicilieze în asemenea
capete.

Sentimentalul caută-mprejur.

De afară, nici un zgomot nu poate străbate prin
60 zidurile groase și solide ale casei bătrînești. Albul
varului alcătuieste un cadru de inocență acestui
desfrîu. În afară de masa și scaunele pe care stau
comesenii, nu e nici un alt mobilier, decît o dor-
meză veche, în stil Empire.

65 Și, cum își plimbă ochii distrați și vagi prin
această veche încăpere, două portrete atîrnate pe
zid, drept în fața lui, îl fac să tresară uimit.

În cadrele vechi aurite, doi bătrîni din alte vre-
muri privesc parcă nedumeriți la comeseni.

70 El, îmbrăcat în giubeaua lui de boier din epoca
Regulamentului Organic, cu ișlicul tradițional, cu
ochii dulci, albaștri și parcă șterși, privind peste
hotarele vremii; ea, o băbușcă cu bărbia ascuțită
sub care e înnodată panglica bonetei drotate*, de
75 sub care scapă două rînduri de zulufi albi, frumos
înșurubați, stă înțepată, cu un șal scump de cașmir
pe umeri, în mina stîngă, albă ca de sidef, ține
niște mătânii de lemn de odogaci**, și ochii ei ne-
gri, rămași parcă tineri încă, se uită întrebător la
80 bătrînul ei tovarăș, care nici el nu pricepe ce-n-
seamnă năvala asta de intruși barbari în sanctuarul
familiei lor.

Dar ușa se crapă binișor și, pe gîtul unei ghi-
tare, un cap negru și soios se ivește, urmat de alte
85 două capete la fel, care zîmbesc, străfulgerînd cu
dinții albi în întuneric.

Sunt „artiștii“.

Un acord zglobiu de țimbal vorbește pentru
dînșii.

90 Și iată femeile, ca o furtună, într-un foșnet zgo-
motos de mătăsuri, dau scaunele într-o parte și un
cake-walk dezmățat i-amestecă pe toți, îmbrîncind
pe bietul visător, care se uitase cu cotul răzemat de
zid, privind la cele două portrete.

95 Naiul fluieră deznădăjduit, arcușul vioristului își
pierde părul ca prins de o peladă subită, și ciocă-
nelele izbesc cu putere în coardele țimbalului, tre-
zind vibrații sonore în sticlăria de pe masă.

100 Danțul merge nebun, lovește pereții, parcă ar
vrea să-i dea la o parte, răstoarnă scaunele, crește
tumultuos într-un amestec amețitor și din ce în ce
mai desfrînat, sub ochii încremeniți ai bătrînilor,
care privesc din ramele lor la scena aceasta de sa-
turnalii sălbatece.

* Drotat — încrețit.

** Odogaci — arbust exotic, a cărui scoartă exală un
miros plăcut.

105 Parcă se-ntreabă unde sunt lucrurile lor, unde liniștea aceea patriarhală ce domnea după zidurile groase, unde-s divanurile lor largi și încăpătoare, scoarțele și chilimurile trainice, iconostasul cu icoanele îmbrăcate-n cămăși de argint, dasupra că-
110 rora candela nestinsă arunca necurmat lumina ei plină de pace și de sfințenie ?

Ochii bătrînului prind parcă viață și privesc su-
părați la bătrînă ; ochii bătrînei cată și ei deznă-
dăjduiți, caută pe cineva din ai lor, pe cel din
115 urmă, pe nemernicul vlăstar ce i-a uitat acolo, în părete, în cadrele lor aurite, și i-a vîndut dimpreună cu casa strămoșească, fără teamă de blestem, fără pic de remușcare...

Caută... dar nimeni nu vine să deie afară turma
120 asta de dezmățați... Nimeni nu vine, căci toți s-au dus aiurea, unii prin cimitire, alții prin casele de joc, lăsîndu-i pe ei, sărmanii, să vadă singuri pen-
tru ce-au muncit, pentru cine au trudit, pentru cine au adunat.

125 Și sentimentalul, dezgustat, ridicînd o crizan-
temă căzută, se furișează pe ușă și iese în aerul curat al nopții.

Afară se luminează de zi, și copacii, în dimi-
neața umedă, freamătă din puținele frunze ce le-au
130 mai rămas.

O tristețe nemărginită îi cuprinde inima și-și
aduce aminte de atîtea alte căminuri risipite, de
atîtea alte gospodării ruinate, de atîtea alte tipuri
dispărute. Scene și tablouri din albumurile lui Raf-
135 fet și Szathmary i se luminează în treacăt, și, clă-
tinînd din cap, apucă pe alee, spre oraș, gîndindu-se
la ce a mai rămas din Bucureștii vechi și la lipsa
de pietate a contemporanilor lui.

PEȚITORII AMFITRITELI

Era pe vremea cînd zeii locuiau pămîntul, cînd
fiecare izvor își avea naiada lui și orice peșteră adă-
postea un satir, cînd marele Pan încă nu era mort.

Pe vremea aceea, la poalele muntelui Atlas,
5 într-o grotă fermecată, cu părății de marmoră albă,
trăia, ferită de razele soarelui și de ochii oamenilor,
Amfitrita, tinăra fiică a lui Okeanos.

Frumusețea ei neasemănată era preamărită de
toate noroadele mărilor și nu era vietate să nu-i
10 aducă prinosul ei de slavă : darurile se îngrămădeau
la intrarea peșterii ei, algele cele mai mlădioase se
împleteau să-i facă așternut, scoicile în fel de fel
de fețe se îmbinau în curcubeie și se deschideau sin-
gure, îmbiînd-o cu mărgăritare, mărgeanurile cele
15 mai curate își întindeau ramurile și se lăsau rupte
ca să le culeagă mîna ei și să și le împletească în
plete.

Vestea frumuseții sale ajunse într-o zi pînă la
uriașele palate din fundul mării, unde Neptun trăia
20 singuratic și ursuz, spre marea întristare a po-
porului lui de nimfe și sirene, ale căror jocuri și
cîntece nu mai izbuteau să-l desfete.

Și așa, într-o bună dimineată, luîndu-și hlamida
cea mai scumpă, după ce-și pieptănă cu tridentul
25 cît putu mai frumos pletele verzi și barba lui încil-

cită, punîndu-și pe cap coroana lui de trestie, își părăsi palatul fără să spună nimănui nimic și porni și el să vadă minunea de care zvonea tot norodul mărilor.

30 Umblînd pe talazuri cu barba lui lungă, răsfi-
rată de vînt, după multă cale, ajunsese în sfîrșit la
poalele muntelui Atlas.

Pe urma lui, numai doi delfini, apărînd și dis-
părînd în valuri, înotau neștiuți de el, doritori parcă
35 să vadă unde se duce așa de gătit împăratul lor.

Soarele apunea ca un ochi galben care pîndește,
și în ceasul acela o lumină de aur se revărsase, îm-
brăcînd întunecatul munte care sprijinește cerul la
marginea lumii.

40 În lumina aceea rumenită, cînd soarele sta să
se culce, Amfitrita tocmai ieșise din ape și acum se
urca pe țarm, storcîndu-și pletele roșcate ca o
flacără.

Picăturile se prelingeau pe trupul ei alb, rostogolindu-se ca niște mărgăritare. Ochii îi străluceau
45 ca două stele vinete, și, în clipa cînd cu brațele
amîndouă înălțate peste creștet își aduna pletele,
scoțîndu-și înainte sîinii tineri, rămase încremenită,
văzînd pe cel ce se apropia alergînd pe ape.

50 Era așa de ciudată arătarea ce venea, zeul acela
necunoscut cu fața arsă de vînturi, cu ochii mari
și mlăștinoși, cu barba plină de scoici și nisip, încît
la început dădu să fugă.

Dar măreția lui întunecată, cununa de trestii și
55 tridentul plin de alge, pe care-l ținea ridicat în aer,
o făcură să încremenească din nou, recunoscînd pe
Neptun, zeul mărilor.

Inima lui Neptun se opri parcă din bătaie, sim-
țînd un farmec ce nu-l mai încercase pînă atunci.

60 Toată asprimea lui de stăpîn se îndulci la pri-
virea frumoasei nimfe, și glasul lui care nu știa să
rostească decît cuvinte de poruncă îngînă un cuvînt
dezmierdător.

Ea, sfioasă și cu ochii plecați în fața acestui
65 pețitor neașteptat, cu viclenia ei de femeie, pricepu
că numai cîștigînd vreme l-ar putea domoli, căci o
însăpămînta numai gîndul că ar putea să-i fie soție.

Și cruntul și temutul zeu, împăcat de un zîmbet,
70 se reîntoarse în palaturile lui, ca să revie și a doua,
și a treia zi.

Amfitrita însă nu mai apăru, și ființa aceea di-
vină cu trupul ei alb, pe care picăturile de apă se
rostogoleau ca niște mărgăritare, brațele acele ro-
tunde ridicate peste creștet, sîinii aceia tineri și
75 ispititori, în ceasul acela aurit de apusul soarelui,
îl tulburau și nu-i mai îngăduiau nici o clipă de
repaos.

Muntele Atlas care sprijină bolta cerului se lu-
mina de același amurg, soarele se culca în valuri,
80 lumina scădea, și Neptun, singur și ursuz, în fie-
care seară, aștepta zadarnic vedenia fermecătoare
care-i furase mințile.

Apoi, obosit de așteptare, pornea furtunatic pe
mări, ridicînd în calea lui talazuri. Apele tulburate
85 din pacea lor vuiiau și numai noaptea tîrziu, cînd
ajungea el acasă, se potoleau încetul cu încetul.

Palaturile lui atît de vesele și pline de zgomot
amuțise, nimfele și nereidele îfundase cotloanele
cele mai ascunse.

90 Nimeni nu mai îndrăznea să apară înaintea lui.
Singuri numai cei doi delfini ce-l urmăriseră cu-
noșteau taina acestei adînci întristări a stăpînului
mărilor.

Și ca doi bătrîni care văzuseră multe și cunoș-
95 teau sufletul femeii, au sfătuit ce-au sfătuit și au
hotărît să meargă singuri în pețit.

Pe cînd Neptun plîngea, lovînd cu tridentul zi-
durile de cleștar ale iatacului său împărătesc, del-
finii noștri s-au pornit la dînsa și, mai afundîndu-se,
100 mai ieșînd la suprafață, au ajuns în sfîrșit la țînta
călătoriei lor.

Amfitrita, stînd culcată pe marginea mării, pe nisipul cald, visa, privind fața apei care se ridica și cădea săltată de tumbelile și giumbușlucurile delfinilor, și ca o femeie ce era, se ridică pe un cot ca să-i vadă.

Un mărgăritar uriaș, pe care juca parcă toată strălucirea lunii, se rostogoli deodată la picioarele ei.

O lumină dulce se făcu, luminînd preajma, și, pe cînd privea uimită, unul din delfini prinse să-i vorbească și să-i spună păsurile împăratului lor.

Ea își acoperi ochii cu pletele numai aducîndu-și aminte de fața aceea cruntă și arsă de vînturi, de ochii aceia mari și mlăștinoși, de barba lui plină de scoici și nisip — și se înfioră.

Dar celălalt delfin începu atunci să înșire boğățiile și comorile nemăsurate, pe care va fi ea stăpîină, luîndu-l pe Neptun.

Pletele se deteră de pe frunte într-o parte și ochii vineți străluciră, lacomi, și apoi, întinzînd mîna încet spre boaba uriașă de mărgăritar, începu să se joace cu ea și zîmbi.

Urișenia zeului cu cununa de trestii pe creștet se îndulci parcă și sufletul ei femeiesc, poftitor de tot ce străluce, viclenia ei înăscută, gîndul de-a fi soția unui împărat așa de mare, toate astea și altele multe o înduplecară în sffrșit.

Și seara a fost nuntă mare în palatele din fundul mărilor.

Nimfele și nereidele ieșiră din cotloanele lor, făcînd palatul ca oglinda, noctilucii și-au aprins luminile, stelele de mare și meduzele au întins ghirlandele lor luminoase în toate părțile, ca să primească după cum se cuvine pe nuntași.

Și s-a întins o masă uriașe, la care au benchetuit zeii cum știau ei să benchetuiască pe atunci.

Iar cînd a fost să-și ia Neptun mireasa și să intre în iatacul lui, i-au ieșit și delfinii în cale să-și capete răsplata cuvenită, că numai lor li se datora toate acestea.

Cei mari însă, odată ce și-au văzut visul cu ochii, nu se mai uită la cine s-a trudit și i-a ajutat; și, cum i-a văzut pe scări, așa, cu solzii verzi și mustețile lor zburlite, i s-a făcut scîrbă — și luîndu-i de coadă i-a aruncat cît colo în înaltul cerului, de stau și astăzi și străjuiesc cu ochii lor de aur pe bolta nemăsurată a tării.

ÎN SPITAL

Sunt în spital.

Am intrat într-un amurg de iarnă, venind de departe, din mahalaua mea, prin zăpada căzută de curînd. Din cînd în cînd îmi întorceam capul privind la urmele însemnate de pașii mei și mă gîndeam, așa bolnav cum sunt, că urmele mele se vor acoperi în cîteva minute și poate niciodată nu le voi mai însemna întorcîndu-mă spre casă.

Cum am intrat în clădirea asta severă și parfumată de acid fenic, tot soiul de presimțiri rele m-au cuprins. Aș fi vrut să mă întorc, dar acum pășisem pragul. Coridorul pustiu și tăcut, în care pasul meu trezea ecouri prelungi, mi s-a părut un drum spre moarte.

Peste cîteva minute, am devenit un anonim, o umbră, un număr oarecare. Tot ce-am avut, în afară de boala de care sufăr, mi le-au luat de la intrare, și în schimb mi-au dat un halat și o scufie în care m-am găsit destul de ridicol.

Mi-am luat în primire patul ce mi-era destinat, în fundul sălii, lângă o fereastră. Cînd am intrat în sală, toți noii mei tovarăși, cu scufii și halaturi, ca niște *alter-ego*, unii afundați între perne, alții sprijiniți pe-un cot, sau stînd pe marginea patului, și-au întors ochii spre mine. Și în toți ochii am citit parcă aceeași nemulțumire întrebătoare, care parcă spunea :

„Cine-o mai fi și ăsta? Și ce boală mai aduce cu el?”

30 Plictisit de această primire dușmănoasă, m-am așezat în pat și mi-am tras plapuma peste ochi.

Cînd m-am trezit, ce ceas era nu știu. Un singur bec lumina liniștea sinistră, întreruptă din cînd în cînd de cîte-un oftat prin somn sau scîrșitul unui pat.

35 Lumina ce se-mpărțea fantastic peste cei cari dormeau sub plapumele albe, ca pe niște întroieniți, mă făcea să mă cred că sunt căzut pe un cîmp de război acoperit de zăpadă și plin de morți și din care suspinele răniților răzbeau slabe din cînd în cînd.

40 Era oftatul atîtor învinși în lupta aprigă a vieții, și, fără să vreau, un sentiment de milă m-a cuprins și mi-am iertat frații de suferință pentru primirea dușmănoasă de peste zi.

45 Dimineața, în așteptarea doctorului, am căutat să fac cunoștință cu vecinii mei, dar în zadar am încercat să intru în vorbă cu ei, cel din dreapta fiind imobilizat de-o fractură, iar cel din față fiind bandajat peste fălci. Am renunțat deci la orice convorbire, mărginindu-mă să ascult și să privesc în sală. Erau oameni de toate categoriile și naționalitățile : hamali estropiați de ridicarea poverilor, căruțași cu picioarele frînte de prăbușirea vreunui mal, lucrători cu mîna apucată de cine știe de transmision — mai cu seamă accidente speciale chirurgiei.

55 Unii steteau cu piciorul prins în scripăt, alții cu mîna imobilizată în scînduri — și toți povesteau pentru a suta oară poate amănuntele nenorocirii care a dat peste dînșii, vătîndu-se și căinîndu-se unul pe altul.

60 Pe la 9, doctorul cel mare, urmat de-o ceată de tineri în bluze albe, trecu de la pat la pat, stabilind ici o diagnoză, colo schimbînd un pansament, dincolo dînd o poruncă pentru operație, și, după ce mi-a prescris și mie ce aveam de urmat, trecu în altă sală.

70 În timpul acesta, vecinul meu, un individ uscă-
țiv, care, dealtfel, părea că nu suferă de nimic,
dete plapuma la o parte și, după plecarea docto-
rului, începu să umble de la pat la pat, cercetînd
pe unii și pe alții, și pe un ton plîngător întrebîndu-i pe rînd :

75 — Da ție ce ți-a dat ?

Și după ce bolnavul spunea doctoria prescrisă, îl implora pe același ton :

— Apoi să-mi dai și mie !

80 Și nu se lăsa pînă nu-l împărțea fiecare din
medicamentul lui.

Cum mi-au adus și mie doctoriile, originalul meu
vecin care părea că suferă de toate boalele, deși nu
suferea de nici una, veni și la mine și mă întrebă :

— Da ție ce ți-a dat ?... Dă-mi și mie.

85 Și atîta stăruință punea în rugămintea lui re-
petată, încît n-am putut să-l refuz pînă la sfîrșit.
Mi-am împărțit deci sarea amară cu simpaticul meu
vecin, care-o înghiți cu deliciu, spre marea mea
mirare.

*

90 Ziua trecu monotonă și fără incidente, în aștep-
tarea operației mele care urma să se facă a doua
zi. Peste noapte, un oftat prelung m-a deșteptat.

95 M-am ridicat să văd de unde vine oftatul și,
în sala de alături, într-un pat împrejmuț de un pa-
ravan, am văzut un om care se lupta din greu cu
moartea. Un căpățel de luminare de ceară picura
lipit de vergeaua de fier a patului, luminînd figura
palidă a părăsitului de toți. Coșul pieptului i se
urca și niște miini slabe zgîriau prostirea, parcă
100 voind s-o înlătore ca pe-o povară.

Un avînt de compătimire mă împingea către el
să-l ajut, dar în minutul acela un individ fantoma-
tic apăru din fundul coridorului, veni cu pași gră-
biți, intră în sală și, apropiindu-se de patul celui
care murea, își înalță capul peste paravan și, spri-
105 jinit așa, începu să urle îngrozitor.

Într-un minut toți bolnavii se treziră, speriați de
larma aceasta neobișnuită, gardienele și internul
alergară, încercînd în zadar să potolească pe urlător.

110 Dar acesta se încleștase acum cu amîndouă mîi-
nile de speteaza patului și, cu instinctul cînelui
care presimte moartea, urma să urle...

Cu mare trudă l-au ridicat și l-au dus.

115 Horcăiturile celui bolnav de la o vreme s-au stins
și căpățelul de luminare înfipt pe vergeaua patului
acum nu mai străjuia decît un mort...

*

Zece zile au trecut de la operație.

Încep să mă vindec.

120 O serie de bolnavi s-au schimbat și alte figuri
au apărut. Vecinul meu hipocondru a fost dat
afară.

125 Pe fereastră zăresc cerul albastru, și același dor
ca și pe mine îi stăpînește parcă pe toți, același
neastîmpăr ciudat, mai cu seamă pentru cei mai
mulți cari, aci, oricum, sunt la un adăpost și au
tot ce le trebuie...

O sete nebună de a fi liberi, de a-și relua ocu-
pațiile, de a îndura orice griji și necazuri ale vieții,
numai să fie liberi !

130 Regimul acesta disciplinat devine de la o vreme
o tortură.

135 Și eu, ca și dînșii, nu am alt gînd decît să scap
mai degrabă de zidurile astea goale și de paturile
acestea care sunt ca niște sicrie din care unul se
duce, ca să vie altul să-i ieie locul...

TRADUCERI LIRICE ȘI EPICE
DIN VOLUME

Paul Verlaine

AMORUL SFĂRÎMAT

Ieri peste noapte vîntul a sfărîmat Amorul
Ce-n colțul cel mai dulce ce-l tăinuiește parcul
Adesea ne oprise din drum, săgetătorul,
Cu zîmbetul pe buze, tînzînd în aer arcu.

5 Ieri peste noapte vîntul l-a sfărîmat. Și-acuma
Puzderia de marmor rotește-n zori — și-i trist
Să vezi sub arbor soclul ce mai păstrează numa
Iscălitura ștearsă a bietului artist.

10 Ce trist se-nalță soclul stingher ! Luîndu-și zborul,
Întristătoare gînduri se duc iar, ca să vie
În visul meu de jale în care viitorul
Îmi prevestește-o soartă mîhnită și pustie...

15 E trist din cale-afară... Chiar tu, așa-i, femeie ?
Rămii pierdută parcă, deși firea-ți ușoară
Se bucură de-un flutur de purpură ce zboară
Prin pulberea de marmor purtată pe alee...

CÎND RĂSARE LUCEAFĂRUL

Depart-e-n zări prin ceață sta luna-nsîngerată ;
Din neguri jucăușe abia se mai cunoaște
Cîmpia care adoarme și-ncep să cînte broaște
În papura de-un tremur de vînt înfiorată.

5 Se-nchid palizii nuferi pe-a apelor oglindă,
Și plopi ce stau de strajă, înalți și drepți în zări,
Cresc unul lîngă altul ca niște arătări ;
Iar spre tufișuri zborul de licurici colindă.

10 Și buhne deșteptate, cu-aripi ce-abia mai bat,
Vislesc aerul negru și se strecoară mute,
Iar largul tot se umple de străluciri pierdute :
Alb, Venus se aprinde, și noaptea s-a lăsat.

ALEAN

Căminul cald, și lampa cu tainica-i lumină,
Spre reverie fruntea pe mîna cînd se-nclină,
Și ochii duși în ochii iubiți din cale-afară
Și liniștea ce cade în fiecare sară,
5 Cînd ceaiul aburește și cărțile-s închise,
Și așteptarea sfîntă cu dulcea-i moleșală,
Cînd noaptea își desface hlamida-i nupțială...
Ah, toate, toate-aceste mă urmăresc în vise,
Mereu, fără-ncetare, sperînd de azi pe mîni
10 De-atîtea luni trecute, de-atîtea săptămîni !

CÂNTEC PRIBEAG

Clavirul ce-l sărută o mină delicată
Abia de mai străluce în seara viorie,
Pe cînd un cîntec molcom, o veche melodie,
Abia luptînd din aripi, sfios și slab adie
5 În liniștea odăii de Dînsa parfumată.

Ce-i leagănul acesta ce cu mișcarea-i lină
Mi-alint-atît de dulce durerea mea întreagă ?
Ce vrei tu de la mine, cîntare-atît de dragă ?
Ce-ai vrut să-mi spui, cîntare, tu ce-n curînd,
10 Zbura-vei pe fereastra deschisă spre grădină ?
pribeagă,

GREEN

Privește flori și roade, și foi, și ramuri, iacă
Și inima-mi ce numai doar pentru tine bate :
N-o-nsîngera cu-a tale mîini albe și curate
Și ochii tăi primească o jertfă-așa săracă.

5 Îmbrobonat de roua ce vîntul din grădină
Pe frunte mi-a-nghetăt-o în boabe lucitoare,
Îngăduie ca truda-mi să-ți cadă la picioare,
Visînd la vremi frumoase care-i vor da hodină.

10 Pe sinu-ți feciorelnic tu lasă-mi să se culce,
Las' capul meu ce încă de sărutări răsună,
Tihnit să se potoale, să uite de furtună
Și să adorm acuma cînd dormi atît de dulce.

EPITALAM DE VARĂ

Va fi-ntr-o zi de vară senină, nu-i așa ?
Și uriașul soare, părtaș la bucurie,
În haina-ți de mătăasă privindu-te-o să știe
Să-ți facă mai frumoasă chiar frumusețea ta.

- 5 Ca un cort nalt albastru, tot ceru-ntins în zare
Bogat își va desface larg faldurile sale
Pe-a noastre frunți plecate ce-or fi așa de pale
De-atîta fericire și lungă așteptare.

- 10 Și-un vînt nespus de dulce, cînd seara-ncet se lasă,
Se va juca șagalnic cu scumpele-ți veșminte ;
Iar stelele din ceruri își vor aduce-amînte
Să binecuvinteze pe mire și mireasă...

SĂRBĂTOAREA PÎINII

E sărbătoarea sfîntă — a pîinii sărbătoare !
Văd iarăși locuri scumpe, întors din pribegie.
E-un murmur lung și-afară e-atît potop de soare,
Încît și umbra pare că e trandafirie.

- 5 Se prăvălește aur sub fulgerul de seceri
Ce scînteie și trece foșnind ca o aripă ;
Cîmpia geme toată de-a brațelor întreceri,
Schimbînd mii de priveliști pe fiecare clipă.

- 10 E-atîta sîrg și luptă — zoresc secerătorii
Sub soarele ce arde pe-a holdelor podoabă,
Și care poartă grijă ca strugurii-n podgorii
Să prindă-un pic de miere în fiecare boabă.

- 15 Ai grijă dar de pîine și vin, bătrîne soare !
Păstrează-ne pămîntul bogat și dă-ne, tată,
Paharu-n care rîde o rază de uitare,
Copii ! această clipă e binecuvîntată !

- 20 Căci din odrasla mîndră ce-o dăruie pămîntul,
Din lamura curată aleasă din natură,
Își seceră și-și strînge pe seama lui Preasfîntul
Să aibă trup și sînge de cuminecătură.

ÎN PARCUL VECHI DE ZILE...

În parcul vechi de zile, pustiu și înghețat,
Doi inși cu pași de umbră ușor s-au strecurat.

Li-s ochii stinși sub gene și buzele uscate,
Și slabele lor vorbe abia de-s înginate.

5 În parcul vechi de zile, pustiu și înghețat,
Două năluci trecutul din somn l-au deșteptat.

— Mai ți-amintești tu astăzi de-acele ceasuri
sfinte ?...

— De ce mai vrei tu oare ca să-mi aduc aminte ?...

10 — Când îmi auzi de nume, tot mai tresari ș-acu ?
Îți mai apar în visuri, ca altădată ? — Nu.

— Ah, zilele frumoase, nespuse de fermecate,
Când ale noastre buze se-mpreunau ! — Se poate...

— Ce-albastru era cerul și mare viitorul !

— Dar, frînt, spre cerul negru s-a dus, luîndu-și
zborul.

15 Așa, printre ovăzuri ce le-ncurcase vîntul
Mergeau, și numai noaptea le-a auzit cuvîntul...

NU ESTE-AȘA ?...

Nu este-așa că-n ciuda acelor proști și răi
Ce vor privi cu pizmă a noastră bucurie,
Vom fi arare mândri și buni în veci cu ei ?

5 Nu este-așa că-n tihnă și plini de voieșie
Vom merge calea dreaptă ce steaua ne-o arată,
Nepăsători de cine ne vede ori ne știe ?

Răznite ca-ntr-o neagră pădure fermecată,
A noastre două inimi cînta-vor în iubire,
Cum cîntă noaptea două privighetori deodată.

10 Iar lumea, de-o fi bună cu noi, ori cu-ndîrjire,
Puțin o să ne pese. De-ar fi să ne sfișie,
Nici dragoste, nici ură, nimic n-o să ne mire.

15 Legați de cea mai scumpă și trainică frăție,
Ca într-o za vrăjită noi vom pași-n lumină,
Iar teamă de nimica atunci n-o să ne fie.

Ci fără nici o grijă de valul ce-o să vină
Eu mîna mea voi pune-o duios în mîna ta,
Și-om merge-așa înainte, cu inima senină

A celor ce s-adoră deoparte, nu-i așa ?

ALBASTRĂ-I ZAREA

Albastră-i zarea peste streșini
Și-așa senină,
Un arbor fruntea peste streșini
Încet și-nclină.

5 Și clopotul în turn acolo
Lin auieste,
O pasere pe ram acolo
Se tinguiește.

10 O, Doamne, dulce-i viața asta
Și-așa-i de bine,
Și dinspre țîrg prigoana asta
Ce pașnic vine...

Tu, care plîngi mereu acuma,
Ce-ai făcut oare,
15 O, spune-mi unde ți-s acuma
Anii în floare ?...

MELANCOLIE

Somn negru s-a întins
Pe-ntreaga-mi ființă,
Orice vis s-a stins —
Dormi orice dorință !

5 Nimic nu mai vreau,
Nu mai știu ce este
Nici bine, nici rău —
Ce tristă poveste !

10 Ca un leagăn sînt
Mișcat fără vrere
Pe-un gol de mormînt —
Tăcere ! Tăcere !

AMURG

Amurgu-aranca cea din urmă pară
Și-un vînt mișca lin nuferii de ceară.
Uriașii nuferi cu fețe ofilite,
Lucind printre stuhuri pe ape-adormite.
5 Eu rătăceam singur, plimbîndu-mi năcazul
Sub plete de sălcii ce-mprejmuiiau iazul
Peste care ceața-nchipuia o mare
Deznădăjduită, albă arătare,
Și unindu-mi plînsul cu-al larilor vaier
10 Ce bătînd din aripi se chemau prin aer,
Printre sălcii triste, unde singuratic
Îmi plimbam năcazul, cînd giulgiul noptatic,
Întinzînd asupra-i umbra-i mortuară,
Veni ca să-nece cea din urmă pară
15 Și nuferii veștezi cu fețe ofilite,
Uriașii nuferi pe ape-adormite !...

CAVALERUL

Pe cale Nenorocul, un călăreț mascat,
În inima-mi bătrînă, trecînd, m-a săgetat.

Din ea un val de sînge zbucni pe holda-n floare
Și-apoi din flori în aer s-a ridicat în soare.

5 Atuncea cavalerul degrabă a descins
Și, dîndu-se aproape, cu mîna m-a atins

Și degetu-i puternic de fier l-a-nfipt în rană,
Rostindu-și jurămîntul cu glas plin de dojană.

10 Atunci ca prin minune a prins vioi să bată
O inimă în mine, mai mîndră și curată,

Bătea întinerită o inimă fecioară,
Mai bună și mai sfîntă decît odinioară.

Năuc stam, prins de-un tremur, și nu-mi venea a
crede
Ca omul care-n slavă pe Dumnezeu îl vede.

- 15 Dar călărețul darnic din nou a-ncălecat
Și dînd din cap spre mine din goană a strigat,

De parcă-i aud încă al glasului ecou :
— Măcar de-acum ia sama să nu te prinzi din nou !

MARCO

- Cînd Marco trecea cu ochii de foc,
Nu era flăcău să nu stea pe loc,
Căci în ochii ei fulgera lumină
Și pe urma ei tot cădea-n ruină.
5 Mistice mirese umpleau preajma toată,
Că plîngînd pe urmă-i sufletul murea,
Pe părul ei roșu o vrajă lucea,
Și rochia-i straniu cînta fermecată —
Cînd Marco trecea.
- 10 Cînd Marco cînta, mîinele-i pe clape
Din veacuri pierdute rechemau aproape
Toată adîncimea cîntecelor moarte,
Și glasul ei dulce urca mai departe
În nemărginirea viselor ce mint,
15 Și însuflețirea atuncea purta
Pînă sus la ceruri pe cel ce-asculta
Vocea-i nentreruptă cu sunet de-argint —
Cînd Marco cînta.
- 20 Cînd Marco plîngea, spadele-n schintei
N-aveau strălucirea lacrimelor ei ;
Buzele ei roșii se făceau de pară
Și în deznădejde era ca o fiară ;
Clocotind turbată creștea ca o lavă,

25 Furia ei roșă, și-atunci se părea
Că e o leoaică ce codrii trezea
Răcnindu-și sălbatec mînia grozavă —
Cînd Marco plîngea.

Cînd Marco juca, fusta ei de-atlaz
30 Mergea și venea viu ca un talaz ;
Ca trestia-n vînt se-ndoia pe șold,
Sînilor ei albi dîndu-le imbold.
Fulgera în treacăt. Picioru-i sprintar
Strălucind, obraznic, sus își ridica
Albele-i splendori, și-un foșnet pornea
35 Ca un vînt năprasnic noaptea-ntr-un umbrar —
Cînd Marco juca.

Cînd Marco dormea, te făcea buimac
Mireasma de-amor ce plutea-n iatac,
Sub prostiri conturul formelor divine
40 Undoia — și-n umbra perdelelor fine
Urca răsufllarea-i în mișcări ritmate ;
Un somn fericit și lin închidea
Ochii ei, și-n taina ce dulce cădea
Adormeau pe poliți lucrurile toate —
45 Cînd Marco dormea.

Și-apoi cînd iubea, valuri de desfrîu
Năvăleau — cum curge din rană un rîu
De sînge ce fierbe și-aleargă bogat —
Din trupul ei fraged, iertat de păcat ;
50 Șuvoiul rumpea zăgazul din loc,
Îneca gîndirea și tot ce-ntîlnea
Tîra după dînsul, și iar revenea
Sălbatec și lacom cum arde un foc —
Și-apoi îngheța.

DRUMUL MEU

A circiumelor larmă, gunoaiete pe stradă,
Castanii morți ce-și lasă frunzișul să le cadă ;
Tramcare zgomotoase se-mproșcă-n drum cu tină,
5 Și între patru roate abia pot să se țină,
Holbîndu-și ochii roșii și verzi, în fapt de sară :
Dezmoșteniți ce-alene spre cluburi se strecoară,
Fumînd fuduli sub nasul agenților de pază ;
Ploioase șandramale ; clădiri ce lăcrimează ;
Canaluri potopite, drum fărîmat de cai —
10 Ah, și aceasta-i calea pe care merg spre rai !

ÎN CODRU

Sînt unii slabi de înger sau nencercați de viață
Pe care codru-i cheamă la dînsul ca vrăjiți,
Miresme dulci i-alintă ; — aceia-s fericiți :
Dar mistice fioruri pe alții îi îngheață.

5 Sînt fericiți aceia ! Dar eu ce-n suflet port
O neagră remușcare ce-alungă ai mei pași,
Eu tremur în pădure ca și un ucigaș
Care s-ar teme-n cale să nu-ntîlnească-un mort.

10 Cînd trec sub aste ramuri ce joacă și s-afundă
În bolți sub care vecinic domnește-o neagră pace
Și-o noapte și mai neagră — eu nu știu cum se face
Că mă cuprinde-o spaimă nebună și profundă.

15 Dar mai cu seamă vara : roșata din apus
S-amestecă prin neguri și-albastrul se preschimbă
Atunci în foc și-n sînge — și-a clopotului limbă
Răsună ca un plîns tot mai aproape-adus.

Cald se ridică vîntul și crește greu încoace
Ca un duh rău ce trece și vine înapoi,
Neliniștește-o clipă stejarii mari — apoi,
20 Plutind ca o miasmă, în aer se desface.

E noapte-acum și-i ceasul cînd îți dedeau fior
Poveștile bunicii. Izvoarele-ntre ele
Se sfătuiesc prin tufe, ca făcători de rele
Ce stau și pun la cale în umbră vreun omor...

SCRISOAREA

Iar cincisprezece zile — și cât timp ne desparte
Acum ! Fără-ndoială, din cele mai amare
Dureri, cea mai cumplită e-acea de-a fi departe.

- 5 Întii cu drag ne scriem, și punem grijă mare
Să ne-amintim întruna o vorbă, o mișcare,
Și ochii, glasul celui ce-acum departe este,
Și ceasuri lungi cu dînsul stăm singuri de poveste.
Dar orice gînd ne vine, orice simțiri ne-ncearcă,
Și ce vorbim atuncea cu cel departe, parcă
10 Rămîne șters în ceață și-n veci plin de-ntristare.

- O ! lipsa, dintre rele, e răul cel mai mare !
Să te mîngîi cu fraze și vorbe să-ți înșiri ;
Să cauți în izvorul cel tulbur de gîndiri
Speranțelor trudite să le mai dai putere,
15 Și să nu afli alta decît amar și fiere,
Și iat-apoi, mai rece și mai pătrunzător
Ca fierul, și mai iute ca pasărea în zbor
Și ca talazul mării, cînd îl ridică-n slavă
Șimunul din pustiiuri aducător de-otravă,
20 Așa te săgetează deodată bănuiala
Pe care ți-o deșteaptă în inimă-ndoiala.

- Așa să fie oare ? Adevărat să fie ?
Pot pune eu credință pe dulcea-i mărturie ?
Nu se gîndește dînsa la alte lucruri oare
25 Acum, cînd, printre lacrimi, citesc a ei scrisoare ?
Și cînd zilele mele trec triste și domoale
Cum trece-un rîu, o floare neogîndind în cale,
Ea poate că privește în lume, zimbitoare,
Că-i veselă și poate mă uită ? Cine știe !
30 Și-i recitesc scrisoarea plin de melancolie.

ANGELUS

Cu aur viu și lucitor jaratec
O auroră de sfârșit de vară
Zbucnește fără veste furtunatic
Pe orizontul înroșit de pară.

5 Murind, albastră, noaptea-nduișată
Scînteie-n aer tot mai străvezie,
Și-apusul plin de umbra-nfiorată
Aprinde-o margine trandafirie.

10 Cîmpia rîde aburind în zare.
Din soarele ce prinde să se vadă
Pieziș, o rază-aprinde rîul, care
Străfulgeră departe ca o spadă.

15 S-au deșteptat iar zvonurile vieții
Și joacă toate-n plutitoarea ceată
Ce se ridică-n faptul dimineții
Desprinsă din umbrare și fineață.

Priveștiile vagi și-ndepărtate
Apar și pier în zarea luminoasă.
Un colț de sat începe să s-arate
20 Pierdut. Arar, din umbră, cîte-o casă

Pripit și-aprinde geamul și aruncă
Un fulger alb ce-ncearcă să străbată
Misterul nopții din tăcuta luncă.
Acum, ici-colo, cîte-un turn s-arată.

25 Lumina crește-ntruna și se-mparte,
Zvîrlind scîlpiri de pluguri în ogoare ;
Și iată-n sat cocoșii, de departe,
Cu glasuri mîndre și poruncitoare

30 Vestesc că-i ceasul friguros al pînii
În silă, fără foame, mestecate,
Și-al ochilor frecați de podul mîinii...
Se-aude-un plîns de osii ferecate.

35 Din coperișuri se înalță fumul,
De lătrături răsună tot cătunul.
Plugarii grei, trecînd agale drumul,
S-abat prin hanuri unul cîte unul,

Iar aerul se umple-n astă vreme
De zvonuri lungi de clopote sfărmate
Ce suie ca un cor greu de blesteme
40 Spre slava Celui-plin-de-bună-tate.

ÎN SURDINA

Liniștiți în adumbrirea
Ce din ramuri se desface
Dragostea să ne-o pătrundem
De-o așa adîncă pace.

5 Ca-ntr-un vis frumos și tainic
Duși să ne topim cu-ncetul
În melancolia vagă
Ce-o împrăștie brădetul.

10 Ține-ți brațele în cruce,
Ochii-nchiși pe jumătate
Și din inimă ți-alungă
Orice dor într-însa bate.

Să ne-adoarmă ca într-un leagăn
Adierele ușoare
15 Care trec și mișcă-n tremur
Iarba arselor răzoare.

Iară cînd dintre stejarii
Negri va cădea-nserarea,
Glas al deznădejzii noastre
20 Va cînta privighetoarea.

CATERINCA

Frumos fanfara sună și mîndru orga cîntă,
Și pentru mine parcă-s aceleași amîndouă.
Căci una te pătrunde de-o-nfiorare sfîntă,
Cealaltă îți insuflă ca o viață nouă
5 De cînd te naști pe lume și pînă te-nmormintă.

Dar după-aceste două, din zvonurile toate
Ce rătăcesc prin lume, nimic nu mi-e mai drag
Decît o caterincă, din care curg fărmate
Atîta plîns și vaiet trezite de-un pribeag
10 Într-un amurg de soare, pe căi îndepărtate.

Pe drumuri, cînd pierdute și cînd apropiete,
Purtînd aceeași jale, aceleași lacrimi storc...
Se-nalță vreo revoltă ori mor niște regrete?...
Ah, mai curînd nu-s oare a visurilor cete
15 Ce din morminte iarăși în leagăne se-ntorc,

Ca să se-ntoarcă iarăși din leagăne-n morminte ?
Mereu și pretutîndeni, etern apus de soare,
Drum îmbrăcat de toamnă în jalnice veșminte,
Ceas zăbovit pe cale cînd bietul suflet moare
20 De-o neagră plictiseală ce nu-i chip s-o alinte...

Henrik Ibsen

ÎN ALPI

O noapte de vară domnește pe vale
Și-o-nvăluie-n giulgiuri de umbre cernite ;
Pe munte, rămase la mijloc de cale,
Dorm neguri tihnite.
5 Și nori cenușii atîta de deși
Se strîng, că privirea să bată nu poate
Spre-nalții ghetari urieși,
Ce stau toată ziua de pază pe sate
Cu frunțile lor de soare scăldate.

Dar iată că după perdeaua de nori
Smălțat în podoabe de mîndre colori,
Un sat odihnit strălucește și pare
O insulă prinsă în mijloc de mare ;
10 Ori poate-i un vultur ce iese din ceață,
15 Vreo navă departe, pe valuri drumeață,
Și-n fund clădăria de-nalte ghetare,
Ca niște giganți în haine de fier
Ce-amenință parcă pe Domnul din cer.

Privește acuma, colo, o pășună
20 Tivită-ntr-o horbotă albă de nea,
Departe albastrele stînci, și colea,
Lucind ca o albă bucată de lună,
O casă tihnită.

25 Ce straniu e locul în care-i zidită,
Și cât is de stranii stăpînii din ea,
Departe de lume, cuprinși de șivoaie
Ce curg pretutindeni și calea li-o taie.

Dar pentru ei bolta cerească-i mai largă
Și soarele parcă mai darnic răsare.
30 Privește la fata păstorului, sus,
Ce dulce visează cu sufletul dus,
În vreme ce-ntruna pe-obraji îi aleargă
Cînd purpura rază de soare,
Cînd umbra cu-albastre sclipiri trecătoare.

35 Visează-ndelung la un chip fără nume,
De-un silf rătăcit în mica ei lume,
Ce-o duce departe,
Departe, pe căi nensemnate de urme...
Încep să răsune
40 Tălângi de la turme,
Și gîndul ei zboară spre soare apune
Și-o duce... Nu știe nici ea în ce parte !

În Alpi vremea bună ce iute se trece !
De ierburi zăpada e-atîta de aproape,
45 Curînd în mantaua ei albă și rece
Pășunile toate va sta să le-ngroape.

Și-atuncea, copilă, din nou te-i întoarce
Să stai lîngă vatră — și-n vreme ce-i toarcă,
O rază a soarelui roș ce coboară
50 În Alpi să se culce,
Te-o face să uiți, în visarea ta dulce,
Că-i iarnă afară.

ÎN NEMĂRGENIRE

I

De-acuma traista la spinare
Și flinta mea din cui desprinsă —
Închisă-i lacra, vatra-i stinsă,
Împing și grelele zăvoare.
5 Trec pragul la bătrîna-n casă
Și, sărutîndu-i mîna,-i spun :
— Te las, măicuță, sănătoasă !
Iar m-a cuprins un dor nebun
Să urc la munte. Rămas bun !

10 Șerpuitoare suie-o cale
Sus spre pădurea-ntunecată.
În jos, cit ochii pot să bată,
Se pierd în neguri fiord și vale.
15 La megieș cînd trec, e noapte,
Și-ncetînel, cînd mă strecor,
Aud prin flori ca niște șoapte
O rochie foșnind ușor,
Și-o umbră stă lîngă stobor *.

* Stobor — gard.

20 Veșmîntu-i alb atunci lucește
Și „bună sara“ draga-mi spune.
Era frumoasă de minune
Ca floarea care-n munte crește.
Zîmbea privind pe supt pleoape —
Stoborul doar ne despărtea,
25 Dar cînd m-am dat de ea aproape
Atuncea am văzut abea
Din ochi scăpîndu-i o mărgea.

Cu brațul i-am cuprins mijlocul,
Tresaltă pieptul de fecioară ;
30 Acuma-i albă ca de ceară,
Acuma-i roșie ca focul.
I-am juruit că-mi este dragă
Și că bărbatul ei eu sînt
Nu de-azi pe mîni, ci viața-ntreagă —
35 Ea sta cu ochii în pămînt,
Și parcă nu-mi da crezămînt.

Și mă rugă așa de bună,
Așa frumos, c-am stat cuminte
Și-am prins a rîde ca-nainte,
40 Dar inima-mi bătea nebună.
Eu o rugai din nou, și iată
Abia tăcuse rîsul ei,
Mi s-a părut c-aud deodată
Un hohot viu de trol^{*} și zei,
45 Sunînd prelung din stei în stei.

Atunci șerpuitoarea cale
Ne-a dus încet înspre pădure,
În urma noastră neguri sure
Acopereau și fiord și vale.

* *Trol* — spiriduș, în mitologia scandinavă.

50 Călcam pe margini de abisuri,
Purtați, se vede, de-un noroc,
Așa eram pierduți în visuri,
Și ce-a mai fost, nu știu deloc.
Dar fruntea mea era de foc.

55 Cu brațul am coprins-o iară,
Ea pe genunchii mei se lasă,
Atunci mi-a fost cu drept mireasă,
Și-n umbră trolii iar cîntară,
Iar dac-au ris ș-atuncea zeii
60 Nu știu, că mie nu-mi păsa —
Dar știu atîta că femeii
Nespus de frică îi era
Și trupu-i gingaș tremura.

II

Privesc de sus și soarele răsare,
Jos valea e de neguri încă plină,
Ghețarii însă fulgeră-n lumină.
Un petic roș, pierdut în depărtare,
5 Se rupe-ncet din ceața dimineții :
E casa mamei, mica noastră casă,
Acolo unde mama mea, duioasă,
A sîrguit luptînd cu greul vieții.
Acolo am crescut, și cine știe
10 De-atuncea dacă sufletul meu, poate,
De-a pururi însetat de libertate,
Și-a mai lărgit a lui împărăție.

O umbră sprintenă în prag apare
Și, din oceagul de la casa mică,
15 Un fir de fum albastru se ridică —
Se duce mama la ghilit, îmi pare.
La casă sînt atîtea trebi mărunte !
Da, mama-i umbra ce pe drum zorește.

- „Lucrează, mamă, Domnul răsplătește
20 Pe cei ce știu nevoile să-nfrunte.
Iar eu urcînd pe plaiurile acele,
Pe unde urme renii doar mai lasă,
Vă voi aduce de la ei, acasă,
Blăni scumpe ție și miresei mele.“
- 25 Ce n-ar da ochii mei acum s-o vadă !
Desigur ea prin somn și-aduce-aminte...
Visează, uită ce-a fost mai-nainte,
Visează, tu, iubita mea, visează !
Iar dacă nu visezi, și stai deșteaptă,
30 Gonește, dragă, orice amintire...
Nu ți-am jurat eu oare să-ți fiu mire ?
Tu uită ca și mine, și așteaptă.
Dar pîn-atuncea lucrul ți-l împarte :
Fă-ți zestrea, pune de război în casă,
35 Să-ți fie gata haina de mireasă —
Că nici biserica nu e departe.
- Ce dureroasă este despărțirea
Cînd ai pe lume o ființă scumpă !
Dar cînd e scris de tine să se rumpă,
40 Și mai cumplită crește-atunci iubirea.
De-acum îmi pare că o nouă soartă
Mă cheamă, și că tot ce-a fost se stînge.
În mine nu mai fierbe-același sînge
Și viața mea de pîn-acum e moartă.
45 Căci prea era de tot șovăitoare
Și se zbătea mereu, în neputință
Să scape de păcat și de căință —
De-aceea am călcat-o în picioare !
- Iar sufletu-mi de tot ce-a fost nemernic
50 S-a dezlegat și-a izbutit să scape
Și sînt al meu de-acum, tot mai aproape
De mine și de Cel-atotputernic.

- O clipă-mi mai arunc privirea roată
Pe văi, pe fiorduri și păduri cărunte,
55 Apoi pornesc voios în sus, la munte,
Ca să mă pierd în lumea minunată
De care numai renii au de știre.
Adio dară, maica mea duioasă !
Adio dară, dulcea mea mireasă !
60 M-avînt de-acuma în nemărginire !

III

- Amurgul în nouri de pară s-aprinde,
De-ai crede că arde întreg universul.
Convoiul din urmă de neguri descinde,
Pe rișe, ici-colo-și întîrzie mersul.
5 Trudit îmi e ochiul și calc fără spor,
Și sufletu-mi plin e de gînduri cernite,
Dar iată în cale-mi surid pe-un pripor
Flori fără de seamăn, ca-n sînge stropite,
De vîntul de seară plecate ușor.
- 10 Aici stînd o clipă, din florile-acele
Am rupt cea mai mîndră și la pălărie
Am pus-o, tovarăș de cale să-mi fie ;
Apoi, subț o creangă, aproape de ele,
În noaptea senină să dorm m-am culcat.
15 Dar gînduri mîhnite, atuncea, veniră
Ca babele care, duminica-n sat,
Cînd ies de la slujbă, pe cale se-nșiră :
S-au strîns, se certară și iar m-au lăsat.
- De-aș fi eu acuma măcar lingă tine !
20 Tu, floarea mea ruptă ieri seară pe cale !
Aș sta ca un cîine — și mult mi-ar fi bine —
Culcat pe-o pulpană a rochiei tale.
În ochii tăi limpezi pierdut aș căta
Și demonul care mă duse-n ispită,
25 Atunci cînd văzut-am înfrîngerea ta,
De-ar fi să apară acuma, iubită,
De dreapta-mi urgie el n-ar mai scăpa.

Spre naltele ceruri aş vrea să-mi iau zborul,
Să cer în genunchi, drăgălaşa mea floare,
30 Să-ţi scalde-n eternă lumină şi soare
Viaţa întregă Atotştiutorul !
Dar nu, căci prea mîndru mă simt şi n-aş vrea,
Nimica, o, Doamne, să cer de la tine,
Dar dacă poţi face ceva pentru ea,
35 Atuncea ascultă-mi dorinţa : mai bine
Fă-i calea vieţii spinoasă şi grea !

Ţişnească torente speriate din munte
Pe unde va merge ; primejdii să-i semeni,
Pe negre prăpăstii, cînd trece pe punte ;
40 Să-i singere mersul de asprele cremeni,
Cînd urcă pe rîpe mîncate de ploi ;
Atunci eu în braţe luîndu-mi stăpîna,
La sînul meu strînsă, vom trece-amîndoi,
Ş-asupra-i nu-ntinde-ndrăzneată, Tu, mîna,
45 O, Doamne, c-atuncea dăm piept amîndoi !

IV

Din miazăzi soseşte un vînător bizar,
Noianuri fără margini el a avut să-nfrunte
Şi gînduri mute-i joacă pe palida lui frunte
Ca razele nocturne a soarelui polar.

5 Surîsu-i străluceşte în lacrimi răsfrînt,
Şi gura-i, deşi tace, parcă i-aud cuvîntul.
Dar cine-i el ? Ce spune ? Mai clar grăieşte vîntul,
Cînd trece prin pădure şi murmură un cînt.

Şi nici nu poţi pricepe ce gînduri se ascund
În ochii lui cei limpezi, ca şi acele lacuri
Hrănite de gheţare, în care par de veacuri
10 Că dorm oglinzi curate pe-abisuri fără fund.

Dar iată, negre gînduri, ca păsările-n zbor,
S-alungă speriate şi pacea li-o distramă —
15 Atunci, ca marinarii, băgaţi bine de seamă,
Căci nimeni nu se-ntoarce din adîncimea lor ! —

La o răscruce-n munte mi-a răsărit în drum,
Eu însoţit de puşcă, iar el de-un cîine mare.
Acolo ne legarăm c-un jurămînt de care,
20 De-aş mai avea tărie, m-aş lepăda acum.

Ce mă ţinea de dînsul legat, nu pot să spui,
Şi m-am luptat eu totuşi, dar n-a fost cu putinţă
Să scap de el — iar astăzi nici nu mai am voinţă :
Văd că-s cu trup şi suflet pe vecimicie-al lui !

V

— Pentru ce arar tu plîngi spre seară
Cînd gîndeşti la maică-ta bătrînă ?
Au dormeai, sub pătura de lînă,
Mai tihnit ca sus, sub cer, afară ?

5 — Plîng, căci mă gîndesc în pacea serii
Că-mi era acas-aşa de bine.
Blînd torcea motanul lîngă mine,
Iar eu dus mă dam robit visării.

— Pentru ce visezi tu ca nebunii ?
10 Mult mai bună-i lupta, nu te teme !
Deci trăieşte-ţi viaţa, că ai vreme
Să visezi sub sălcii cu străbunii.

Suie unde renul trece-n goană,
Ploi şi vînt de-i înfrunţa în cale,
15 Tot mai bine-aşa, decît în vale
Prund să sfăremi ca să capeţi hrană.

— Dar aud purtat de vînt încoace
Glas de clopot blînd sunînd... — Ce-ți pasă !
Las' să sune ! Apa zgomotoasă
20 Murmură mai dulce la răstoace.

— Prind la schit creștinii să s-adune,
Printre ei e mama cu nevasta...
— Crezi că nu-i păcat în lumea asta
Vremea să ți-o pierzi în rugăciune ?

25 — Orga-n bolți psalmodiază cîntul,
Albe ard făcliile-n altare...
— Dar mai albi lucesc ghețarii-n soare,
Și mai viu pe culmi buciună vîntul !

30 — Haide dar, de crezi tu că-i mai bine,
Tot mai sus, mai sus, spre zarea largă —
Cui îi place la biserici, meargă —
Taie drum — de-acuma merg cu tine !

VI

Se face toamnă, plîng domol
Tălângile îndepărtate,
Reintră turmele-n ocol,
Lăsîndu-și dulcea libertate.

5 Curînd și iarna va veni
Să-mbrace-n alb coasta rîpoasă,
Potecile s-or troieni
Și-i vremea să cobor acasă.

10 Dar dacă sufletul ți-e dus,
Mai ai tu casă ? Ai tu vatră ?
El m-a-nvățat uitarea, sus,
Și mi-este inima de piatră.

Oricît trudești, jos de rămii,
Nu poți purcede-o faptă mare,
15 Puternic cresc ai mei plămîi
Pe culmi, și-aici mă simt eu tare.

Întreaga zi nu-mi aflu loc,
Dar sara-ntors cu prada-n spate,
20 Mă hodinesc, privind la foc,
Și mă îmbăt de libertate.

Vin noaptea duhuri, fel de fel,
Dar vîntătorul le cunoaște ;
Mi-a dat un coif vrăjit de el,
Și nici o frică nu mă paște.

25 Pe culmile-mbrăcate-n nea
Gîndirea de oțel se face —
Nici un cirip de păsărea
Nu-ți tulbură senina pace.

30 De-oi fi eu tot așa și-n mai,
Îmi iau și mamă și soție,
Le-aduc din chinuitul trai
În vasta mea împărăție.

Tot ce-am aflat le-oi arăta
Și-or duce-o numa-n ris și glume,
35 Și-ntre ghețare vor uita
C-au mai trăit pe altă lume.

VII

Simt că nu mai am putere
Și urîtul greu m-apasă,
Prea-s de mult în munți ; — mă cere
Inima din nou acasă.

5 O zi numai, și-apoi iară
Voi urca pe coasta-naltă,
Unde cîteșitrei la vară
Vom petrece laolaltă.

10 Haide ! Însă flori mărunte
Ning, și-acum nu se mai poate !
Iarna e stăpînă-n munte :
Căile-s închise toate.

VIII

Și săptămîni trecură iar grămadă.
M-am potolit și nu mai vin să-mi ție
Părerile de rău tovărășie.
Izvoarele de mult dorm subt zăpadă.
5 Sus, luna albă printre piscuri trece
Și stelele ard mari în noaptea rece...

10 Cînd cade-amurgul, nu mai am hodină,
Plec din bordei ca dintr-o închisoare
Și-alerg pe culmi albite de ninsoare,
Pîn' ce pe-un pisc, rămas încă-n lumină,
Mă uit în adîncimile albastre
Cu gîndul dus la plaiurile noastre.

15 E pace sfîntă-n văi. Dar făr' de veste
Un zvon purcede-n liniștea pustie
Și umple tot văzduhul de-armonie.
Ce-nsamnă oare zgomotele-aceste
Ce tulbură, acolo jos, cătunul ?...
Sînt clopotele ce vestesc Crăciunul !

20 Mi-aduc aminte-acuma. Da, sînt ele.
În satu-ntreg e mindră sărbătoare...
La megieș, lumini licăritoare
S-aprind pe la ferești ca niște stele :

O stea străluce și la casa noastră
Și ochii-mi cată țintă la fereastră.

25 De unde stau, ca un palat din basme
Îmi pare-acum sărmana noastră casă.
Aici, pustietatea-i fioroasă
Iar piscurile-nalte par fantasme.
Și parcă glasuri dragi prind să mă cheme
30 „Întoarce-te-napoi cît mai devreme !“

Dar deodat-un hohotit demonic
Mă face să tresar, plin de sfială ;
În umbră văd atunci o față pală :
Rînjea ciudatul vînător, ironic :
35 — Pricep eu jalea ce acum te-apasă :
Ce slab de înger ești ! Ți-e dor de-acasă...

Și iarăși brațele-mi devin vînjoase,
Recapăt îndrăzneală și virtute,
Și singele mai cald mi-aleargă iute,
40 Înviorat de gînduri sănătoase,
Nimic de-acum din drum n-o să m-abată :
Las' clopotele-n voia lor să bată !...

Neașteptat atunci o slabă zare
Străluce peste casa părintească...
45 Întîi abia începe să clipească —
Ai spune-un palid răsărit de soare —
Apoi perdea de fum o prinde-n față
Și flacăra zbucnește uriașă.

Mii de scînteii se războiesc prin aer
De luminează pîn' departe locul ;
Cuceritor se-ntinde, crește focul ;
Neputincios mă zbucium, și mă vaier ;
50 — Ei și ? — șoptește El încet — ce-ți pasă ?
La ce să plîngi cînd arde-o biată casă ?

55 Aveau atîta rost acele șoapte,
Că, îngrozit, eu am uitat de toate :
Știa cu-atîta artă să-mi arate
Cît de frumos e-acest tablou de noapte :
60 Cum flăcările cresc și se-mpreună
Jucînd în ploaia razelor de lună.

Cu ochii adumbriți, clipea din gene,
Parcă-ar fi vrut nimica să nu-i scape. —
Atunci trecu pe lîngă noi aproape
Un cor de glasuri dulci, aeriene,
65 Și-am înțeles că biata mamă-i moartă
Și îngerii cîntînd spre cer o poartă :

„Blajină ai trecut prin viață,
Și-ai fost blajină în dureri,
70 Sărmana mamă din popor ;
De-aceea te-nălțăm ușor
Deasupra muntilor de gheață,
În noaptea de Crăciun, la cer !“

Cît ai clipi, s-a stins ca o părere
Ciudatul vinător, și-n noaptea clară,
75 Deși eram cuprins de-o jale-amară,
La ce să mint ?... priveam, fără de vrere
Cu drag cum flăcările se-mpreună,
Jucînd în ploaia razelor de lună...

IX

Lumină era pîn' la mijloc de munți.
Și clopote, vesele-n aer sunînd,
Vuiiau zgomotoase cum sună la nunți ;
5 Vedeam vorniceii pe caii mărunți
Pe șleaul din vale în goană trecînd.

Lungi salve de pușcă pocneau la vecin ;
Jucău stegulețe pe stîlpi, la zaplaz ;

Creștea veselia sub cerul senin,
Dar eu, pe-un pripor, rîdeam cu venin,
10 Și lacrimi de foc îmi curgeau pe obraz.

Urcau pîn' la mine cîntările lor,
Frînturi de cuvinte aduse de vînt,
Lovindu-mi auzul, batjocoritor —
15 Atunci de durere-am crezut c-o să mor,
Văzînd că sînt singur de-acum pe pămînt.

Pe poartă irumpe bogatul alai ;
Stă smirna voioasa mireasă pe-un murg.
Străluce la soare bogatul ei strai,
În urmă îi flutură părul bălai —
20 Îl știu eu al cui e, de-atunci, din amurg !

Ea trece pîriul, merg caii domol,
S-apeacă mireasa spre mine ușor...
Ajunge de-acuma ! Mi-e sufletul gol —
Pășească-n lumină voiosul lor stol —
25 De-acum am scăpat de dureri și de dor !

Pe gura prăpastiei negre rămas,
Plutesc peste valea-nflorită de vară,
Și văd mica ceată cum trece la pas —
Acum ei aleargă, acum fac popas,
30 Și toate le vede privirea mea clară.

Văd albe năframe în vînt jucătoare
Și roșii zăbune, ca pete de foc.
Biserica albă încinsă de soare,
Frumoasa mireasă, iubita mea floare —
35 Și-n urmă pășește pierdutul noroc.

Din culmea vieții privesc eu la toate,
Și toate își au înțeles pe deplin.
Mă uit ca la lucruri de veacuri uitate
Și nimenea nu m-ar cunoaște azi, poate,
40 Văzîndu-mă cît sînt de calm și senin !

Atuncea demonicul riset răsună
Și-același ciudat vînător văd că vine :
— Prietene dragă, de-acum cale bună !
Noi nu mai avem nimic împreună,
45 Poți merge-nainte și fără de mine !

Firește că astăzi destul sînt de tare,
Destul până astăzi mi-ai fost de-ajutor
Și ori pe ce drum să apuc sînt în stare,
Nici inima-n mine măcar nu tresare —
50 De piatră rămîn de acum până mor.

Gustat-am din cupa supremelor plîngeri,
Și nu mai mă sperie astăzi nămeții —
Fărmată mi-e nava de-atîte vasfrîngeri,
Mi-e rupt de furtună copacul vieții. —
55 Revăd printre ramuri trecînd călăreții.

În goană de-a lungul se-nșiră alaiul,
Și-n frunte pe poarta bisericii trece
Frumoasa mireasă — și-i flutură straiul !
De-acuma, iubit, senin fie-ți traiul
60 Și viața senină de-acum ți-o petrece !

Ci eu, oțelit, tot mai sus voi răzbate
Și tot mai de sus voi privi peste voi —
Pe culmile-nalte, de nimeni umbrate,
E cerul aproape, și e libertate —
65 Tîrască-se alții, de vor. în noroi !

MINERUL

Subpămînteană boltă, te sfăramă
Subt loviturile grelei cazmale,
Tot mai adînc îmi voi purcede cale
Păn' voi trezi un sunet de aramă.

5 În adîncimile necercetate
Din munți mă cheamă un bogat tezaur,
Acolo, îngrădite-n briie de-aur,
Dorim strălucind movili de nestemate.

O pace și-o tăcere nepătrunsă
10 Domnește-n veci în astă închisoare.
Deschide-mi drum, cazma biruitoare,
S-ating comoara inimei ascunsă.

Voios ca un copil eram odată,
Trăind sub cerul sămănat de stele,
15 Flori surîdeau în calea vieții mele,
Căci inima-mi p-atunci era-mpăcată.

Dar mai tîrziu uitat-am de lumină,
Căci nici un cîntec vesel nu străbate,

20 Nici murmurul răchitelor plecate
În întunericul pustiu din mină.

Și viața mea era strălucitoare,
Cînd am descins aici înția oară
Și așteptam un spirit să-mi răsară
Ca să-mi dezlege-a vieții ghicitoare.

25 Dar până azi pe lume nimeni încă
Nu m-a-ndreptat pe cale-adevărată,
Nici o schinteie nouă nu s-arată
Să-mi lumineze noaptea cea adîncă.

30 A fost o simplă amăgire oare ?
Nu poți s-ajungi prin umbră la lumină ?
Și totuși lumea, sus, e-așa senină,
Iar ochii mei orbesc, privind la soare.

35 Dar nu ! mai bine-n pacea nepătrunsă
Ce-n veci domnește-n neagra închisoare :
Deschide-mi drum, cazma biruitoare,
S-ajung comoara inimei ascunsă...

40 Și pîn' la cel din urmă ceas al vieții
Ridică-te, cazma, și cazi întruna,
Că-i încă noapte, ca întotdeauna,
Și nu știu unde-s zorii dimineții.

ALBATROSUL

Departa-ocolo, unde parcă
s-atinge marea și cu cerul,
Își face albatrosul cuibul,
cum povestește corăbierul.

5 În spuma apelor își scaldă
aripete-i din undă-n undă
Și-alunecă pășind pe valuri,
dar niciodată nu s-afundă.

10 Cu marea urcă și coboară
și strigă-n vreme de furtună
Și tace, cînd pe marea calmă
stă să se-ntoarcă vremea bună.

Nici nu înoată peste ape
și nici prin aer nu vîslește,
15 Și-ntre abis și cer ai spune
că e un vis care plutește.

Cînd în văzduh, cînd peste ape
aripa ta se tot desface —
Sărmană pasăre-poetă,
20 cum n-ai tu nicăirea pace !

Și ce-i mai trist, că lumea rîde
cînd tu rîvnești să urci la cer,
Spunînd că toate acestea-s basme
scornite de vreun corăbier...

COPIII REVERIEI

Tăcere e-n odaie și-i liniște afară.
Eu stau visînd sub lampa cu streșina plecată,
În jurul meu e-o umbră în purpur înecată,
5 Și-atunci fără de veste copiii mei s-arată,
Plutînd voioși prin fumul albastru de țigară.

Sosesc bătînd din aripi aleșii reveriei,
Se rup din umbra dulce șagalnicele cete,
Vin feți-frumoși de mină cu drăgălașe fete
Și flutură prin aer bălaiele lor plete,
10 Iar eu mă pierd cu dinșii în lumea bucuriei.

Dar cînd ne e mai vesel și mai cu farmec jocul,
Privirea mea-ntîlnește oglinda — și prin ceață
Văd în halatu-i simplu pe-un om cu ochi de gheață
Privindu-mă ironic și mohorit la față,
15 Și-atunci, ca prin minune, s-a risipit norocul.

Îmi pare c-o tăcere de plumb pe toți se lasă ;
Cu degetul la gură stă unul ; cu mirare
Se uită-n lături altul, văzînd așa schimbare...
Dar ce copil pe lume nu-și pierde firea oare
20 Cînd intră fără veste un om străin în casă ?...

FRICA DE LUMINĂ

Pe cînd eram copil la școală,
umblam voios, cu fruntea sus.
Și nu știam ce este frica,
pîn' soarele cădea-n apus.

5 Dar cînd, dinspre păduri și fiorduri,
cernite neguri coborau,
Vedenii din povești uitate
deodată mă înconjurau.

10 Și, de-nchideam o clipă ochii,
în visuri le vedeam mereu,
Și-atuncea Dumnezeu mai știe
ce se făcea curajul meu !

Dar astăzi m-am schimbat cu totul
și stranie-i a mea schimbare,
15 Acum, cu-nțîia raz-a zilei,
curajul meu întreg dispăre.

Acuma, în puterea zilei,
cobolzii * calea mi-o ațîn,
20 Și pentru ochii mei lumina
azi este cel mai groaznic chin.

Dar, cum se lasă noaptea, iarăși
cu drag la mine o rechem :
Zbor ca un șoim peste hotare,
acolo unde nu-i blestem !

25 Prin foc și apă voi răzbate
și voi sfărma orice cătușe,
Uitînd de-nfiorarea spaimei
pîn' ziua bate iar la ușe.

30 Atunci din nou m-apucă groaza
și cad învins, făr' de putere,
De cum presimt că, surgunită
de zorii zilei, noaptea piere.

Și vezi, de-aceea fug de soare
cu tot cortegiul lui feeric :
35 Da, de-oi purcede-o faptă mare,
voi plăsmui-o-n întuneric !...

* *Cobold* — în mitologia popoarelor germanice, duh care ia înfățișare de pitic; apără casele sau pietrele prețioase din munți.

NĂVI ARSE

Cu năvile-ntoarse spre sud s-a pornit
Din nordul ce doarme în ceață,
S-a dus către ceruri c-un trai mai tihnit,
Spre țări mai bogate-n viață.

- 5 Aprinsele faruri de pază în zări
El nu le mai vede pe mare, —
Dar florile mîndre din caldele țări
Îi deteră-n schimb alinare.

- 10 Și dacă ajunse la capăt de drum,
Își arse el năvile-n pripă,
Și numai o diră albastră de fum
Spre nord flutura în risipă.

- 15 Dar cum se-nnoptează, acuma, un sol,
Cînd cad obositele gene,
Din țara cu soare pornește spre pol,
La casa ascunsă-n troiene.

ȘIVOIUL

Amenința furtuna și-un nor s-a spart apoi,
Cît ai clipi, pîrîul s-a prefăcut șivoi.

Și-n timp ce uraganul venea cumplit și greu,
În clocote șivoiul creștea și el mereu.

- 5 Apoi a stat furtuna. Și norii s-au pierdut,
Și-atunci șivoiul, iarăși, pîrîu s-a prefăcut.

Doar lacrimi pe frunze cîntau, picînd ușoare,
Din cînd în cînd, asemeni unor mărgăritare.

- 10 O dungă albă prundul era ca mai-nainte :
Secase iar pîrîul sub arșița fierbinte.

Și la răstimpuri, totuși, dulci picurii de ploaie
Tot mai cădeau ici, colo, zvonind din foaie-n foaie,

De se părea că încă tot cîntă un izvor,
La care-a stat odată un tînăr visător.

DIN „BRAND“

EJNAR

Agnes, mîndru flutur plin de vrajă,
Jocul meu încearcă să te-nșele
Și te-oi prinde în curînd în mreajă —
5 Mreaja fi-vor cîntecele mele.

AGNES

Dacă-s flutur cu-aripi sclipitoare,
Mreaja ta spre mine n-o întinde.
Lasă-mă să zbor din floare-n floare,
10 Joacă-te, de vrei, dar nu mă prinde !

EJNAR

Agnes, mîndru flutur plin de vrajă
Firele se strîng tot mai aproape —
În curînd îmi vei cădea în mreajă —
15 Aripile nu pot să te scape.

AGNES

Dacă-s flutur cu-aripi aurite,
Lasă-mă să zbor voios în soare,
Și, de cad în mreaja ta, iubite,
20 Cruță-mi praful de pe aripioare.

EJNAR

Cătinel te-oi lua cu mîna, dragă,
Te-oi închide-n inimă, la mine,
Și-acolo de-i vrea, viața-ntreagă
25 Te-i juca cum ți-o plăcea mai bine !

TERJE VIGEN

- Intr-un ostrov, departe, pe-o stîncă solitară,
Trăia în alte vremuri un om bătrîn și straniu,
El nu făcea la nimeni, desigur, nici un rău
Nici cînd stetea acasă, nici cînd umbla pe ape.
5 Dar ochii cîteodată îi scăpărau sălbatec
Și mai cu seam-atuncea cînd bîntuia furtuna,
Atuncea nebunia părea că-l cucerește.
Și rari erau aceia ce-ar fi avut curajul
Atunci cu Terje Vigen să steie față-n față.
- 10 Și l-am văzut eu totuși, o dată însă numai,
Era în port, și marea mult darnică-i fusese,
Și el, subt albe plete, cînta voios în luntre,
Mai sprinten și mai vesel ca un năier nevîrstnic.
Șăgalnice cuvinte el arunca la fete,
15 Și haz făcea cu ceata copiilor zburdalnici.
Dar, salutînd, în barcă sări fără de veste
Și, desfăcîndu-și pînza, asemeni unui vultur,
Își îndrumă avîntul spre-ostrovu-i plin de soare.
- 20 Și-acuma vă voi spune eu vouă, pe-ndelete,
Tot ce se povestește pe-ascuns de Terje Vigen.
Și dacă pe alocuri vă vine greu a crede,
Nu vă-ndoiți, căci totuși s-a întîmplat odată.
Căci chiar de n-am știință din spusa lui de toate,

- Le știu de la aceia cari au trăit cu dînsul,
25 Acei ce-au stat de față la ceasul lui din urmă
Și i-au închis pleoapa să-și doarmă-n pace somnul,
Cînd a-mplinit cu cinste șazeci de ani în capăt.

- Fusese-n anii tineri un soi de-mpușcă-n lună,
Și încă de cu vreme și-a părăsit căminul,
30 Ca un pilot nevîrstnic o luă pe ape razna,
Și într-o dimineată fugi la Amsterdam,
Dar într-o zi deodată îl prinse nostalgia
Și s-a întors în țara Norvegiei, acasă,
Pe nava „Reuniunii“ cu căpitanul Pram.
- 35 Dar nimeni din localnici nu mai recunoscure
În el pe copilandrul fugar de altădată,
Așa cum era astăzi bărbat în toată firea,
În straie orășene ca orice om cu cheag.
Dealtminterea, părinții dormeau de mult sub glie,
40 Ca și cei ce-l știuse, vecini și rubedenii.
Rămase el pe gînduri și trist vreo două zile,
Apoi de la o vreme își scutură obida,
Nemaiputînd să simtă sub talpa lui pămîntul,
Îl prinse iarăși dorul de marea mișcătoare.
- 45 Un an după aceea se-nsoară Terje totuși,
Dar hotărîrea asta fu luată așa de-n pripă,
Încît îl apucară părerile de rău,
Că-i nevoit acuma să stea buștean acasă.
Tîriș-grăpiș a dus-o o iarnă încheiată,
50 O iarnă însă plină de chef și veselie.
Ferestrele-i sub streșini rîdeau ca-n foc de soare
Și florile la geamuri cu perdeluțe albe
Se străvedeau în casa cu roșu zugrăvită.
- 55 Dar cînd, în primăvară, porni în fiord zăporul,
Din nou porni și Terje pe bordul unei nave.

Apoi se-ntoarse toamna, și când, subt ceruri, stolul
Sălbatecelor giște îl întâlnește pe Terje,
Atunci simți o jale că inima i-o strânge :
Venea robust și teafăr din țări scaldate-n soare,
60 Și trebuia să zică rămas bun la prieteni,
Rămas bun de la soare și celelalte toate,
Și-i răsări în față trist spectrul unei ierne.

Căzu ancora-n funduri, și, liberi, mateloții
Se înfundau prin cârciumi în pîlcuri zgomotoase.
65 Zuliar o clipă Terje privi în urma lor,
Și iată-l fără veste în pragul casei sale.
În taină el se uită la geamuri, prin perdele,
Și înăuntru-și vede nevasta lui cum toarce,
Alătura de dînsa el vede-un dulce înger
70 Cum rîde într-un leagăn, cu-obrajii înfloriți.

Și s-a făcut că Terje, din clipa-aceasta sfîntă,
S-a fost schimbat cu totul, muncind și zi și noapte,
Găsind până și vreme să-și legene copila,
Duminicile, seara, cînd muzici zvăpăiate
75 Horeau fără de preget în cârciuma de-alături,
El pe genunchi pe Ana și-o lua, cîntîndu-i vesel,
Lăsînd-o să se joace cu pletele lui brune.

Dar iată anul groaznic, o mie opt sute nouă,
De care se mai spune și-acum ce grea năpastă
80 A fost ca să îndure norodul cel sărman.
Corăbiile vrăjmașe stăteau de strajă-n porturi,
Și-avan se mai făcuse pămîntu-n anu-acela :
Flămînd era săracul, și-abia-nfrupta bogatul.
Nu mai sluja nimica să ai vînjoase brațe,
85 Și molima și moartea băteau din ușe-n ușe.

O zi sau două Terje rămase iar pe gînduri,
Apoi, de la o vreme, își scutură obida.
Își aminti de vechea și buna lui amică,
De mișcătoarea mare,
90 Și pînă astăzi știe să spună orișicine
Cum a știut atuncea să-nfrunte Terje moartea.

Cum sta să cadă vîntul, străbate Terje marea,
Pentru ai lui, pe-o barcă, vîslind voinic din rame.
Și-alese cea mai mică din luntri, ca să poată
95 S-ajungă mai degrabă la Skagen în Iutlanda.
Catarg și pînze dînsul acasă le lăsase,
Găsindu-se mai sigur astfel de drumul lui.
De valuri, n-avea frică, era-nfrățit cu ele,
Și de-ocolea cu grijă el stîncile de mare
100 Mai mult avea în grijă ca nu cumva să-l vadă
Englezii de pe nave care-l pîneau din hune *.

Încrezător se duse în steaua lui cea bună,
Vislind din răspuțere în luptă grea cu marea,
Și-ajunse viu și teafăr la Fladstrand, cum plecase,
105 Spre-a duce-acas' povara atît de mult dorită
Și Domnul singur știe de era grea povara :
Trei butoiașe pline cu grîu, nimica toată,
Dar pentru-ai lui comoară era, și mîntuirea.

Luptînd pentru viața femeii lui și-a Anii,
110 Trei nopți lungi și trei zile visli el, îndrăznețul,
Și-a patra dimineată, cînd se iviră zorii,
Întrevăzu uscatul ivindu-se din neguri.
O, nu, nu erau neguri, ci munții țării sale,
Înalții munți, giganții cu piscurile albe,
115 Și peste toți, deasupra, își ridică albastră
Spinarea Imenăes, îl cunoștea prea bine...
O avîntare încă, da, va avea puterea !

* Hună — platformă rotundă în partea de sus a catargului.

120 Viu i se umflă pieptul, spre cer înaltă ochii,
Dar ruga îi îngheață pe buze fără veste.
Îi năzărește oare ? În fața-i, printre neguri,
Ce se desfac în falduri cu legănări de umbră,
Un vas englez răsare, înaintînd cu-ncetul
Spre sundul Hesnöes.
125 Dar barca-i fu văzută, o salvă izbucnește,
Și trecerile toate i-au fost pe loc închise.

Cu toate-acestea, vîntul din zori îi e prielnic,
Și Terje drum își taie, zorînd spre soare-apune.
Corabia vrăjmașă atuncea las-o luntre,
Aude bietul Terje cum cîntă marinarii,
130 Și-atunci cu îndîrjire își întetește vîsla,
În timp ce marea-n juru-i se umflă clocotînd.

Cu mîini însîngerate vislește el, cînd iată
Ajunge la Groslingen, la stîncile cumplite
Ce stau de pîndă-n mare, la răsărit de Homburg.
135 Sălbatecă e marea în locurile-acele,
Cînd vîntul se răscoală — și dai de fund aproape.
Acolo joacă spuma cînd galbenă, cînd albă
Chiar cînd e vremea bună și ziua liniștită.
Dar cînd se-ntartă marea, pe vremuri de furtună,
140 Ferită-n adăposturi, ea pare potolită,
Și apele acolo nu se prefac talazuri.

Spre-acest liman s-avîntă corabia lui Terje
Trecînd ca o săgeată.
145 Dar, pas cu pas, în urma-i, pe dira care-o lasă,
Zorește vasul sprinten cu cincisprezece oameni.
Atunci în surdul vuiet al mării-n stînci izbite,
Își strigă Terje ruga spre Dumnezeu, cu spaimă :
„Dincolo de aceste stînci de nisip, așteaptă
În mica mea căsuță, rămase singurele,
150 Nevasta și copila, bucata lor de pîine“.

Dar poate mateloții i-acoperiră glasul
Să nu-l audă Domnul și-a fost pe-a lor să fie,
Așa ca-ntotdeauna cînd ei ne pradă-n fiorduri.
Terje-atingea nisipul cînd fu ajuns din urmă
155 De barca cea vrăjmașă.
— Stai ! strigă ofițerul și, ridicîndu-și vîsla,
Izbește fundul luntrei lui Terje cu putere.
Sar scîndurile-n lături și luntrea se desface
Și apa dă năvală atunci cu valuri pline,
160 Luînd cu ea comoara atît de greu adusă.
Dar cumpătul lui Terje nu se pierdu o clipă,
Dă-n lături marinarii armați ce-l împresoară
Și se aruncă unde e apa mai adîncă,
Dispare-n fund și iarăși pe ape se arată,
165 Dar unde-și scoate capul e urmărit de focuri,
Și săbii scînteiază, pîn' ce e smuls din mare
Și-i dus pe bordul năvii, ce salută cu-o salvă.

La proră, căpitanul, aproape-un copilandru,
Stetea-n picioare mîndru, umflîndu-se în pene
170 De-ntîia biruință ce-o cîștigase-n cale.
Ci Terje, dîndu-și seama că s-a sfîrșit cu dînsul,
Îngenunche și plînse acum, el, omul tare,
Se milogea pe puntea corăbiei dușmane,
Iar ei rîdeau, englezii, de lacrimile lui.

175 Porni să bată vîntul din răsărit, și nava
Acum biruitoare ieși în largul mării.
Tăcu atuncea Terje. Se isprăvisse toate.
De-aci-nainte singur își va păstra amarul,
180 Și cei cari îl robise vedeau acum bine
Că se stinsese-o rază și nu știu ce plecase
De pe înalta frunte a celuia robit.

Rămase rob acolo ani îndelungi de-a rîndul,
Cinci ani — cum mi se spune — în slujbă la ponton.
185 Și tot visînd întruna la vatra lui pierdută,
I se curba grumazul și păru-i cărunțise.

Dar taina lui în suflet el și-o ținu închisă,
Ca singurul lui bine și singura-i comoară.

190 Iar de trecură anii și se făcu iar pace,
O navă suedeză aduse prizonierii,
Și între ei și Terje s-a reintors acasă.
Dar când descinse iarăși, călcînd pămîntul țării,
Avea la mîna Terje o carte de pilot.

195 Supt pletele-i cărunte puțini recunoscură
Pe cel care plecase ca tînăr marinar.
Căsuța lui iubită era în mîini străine,
Și-află de la stăpînul cel nou al casei soarta
De care-avură parte femeia și copila.
„Plecase el, și-n urmă-i, cum nimeni n-avu milă,
200 Femeia lui și fata muriră și de-atunci
Dorm supt aceeași cruce în țintirimul obștei.“

Trecură iarăși anii, și-ncărunțitul Terje
Era pilot acuma într-un ostrov, departe,
El nu făcea la nimeni, firește, nici un rău,
205 Nici cînd stetea acasă, nici cînd umbla pe ape,
Dar ochii cîteodată îi scăpărau sălbatec
Și mai cu sam-atuncea cînd bîntuia furtuna,
Atuncea nebunia părea că-l cucerește,
Și rari erau aceia ce-ar fi avut curajul
Atunci cu Terje Vigen să steie față-n față.

210 Dar într-o seară vîntul se ridică pe mare,
Pe țarm, în luciul lunii, se frămîntau piloții,
Văzînd o biată navă engleză cum se luptă
Cu pînza sfîșiată, și cum un roșu steag
Făcea de pe catarguri semnale desperate.

215 Pe loc atunci o barcă se dezlipi de țărături
Și străbătu-ndrăzneată pe marea furioasă :
Și dintr-o săritură ajunsese Terje iahtul.
Părea stăpînul mării pilotul cel cărunt,
Și cînd întinse mîna și-o puse greu pe cîrmă
220 I s-a supus furtuna ca unui uriaș.
Spre larg apucă iahtul, cu luntrea după dînsul,
Iar lordul și femeia cu un copil în brațe
Se-apropie de Terje, ce salută c-un gest :
— Bogat eu te voi face pe cît ești de sărac,
225 Dacă ne scoți cu bine din stîncile acestea.

Dar, în aceeași clipă, pilotul lasă cîrma,
Se-ngălbeni la față grozav, și-atunci, pe buze
Îi flutură un rînjit ce-l aștepta de mult.
Acuma iarăși marea purta spre țărături iahtul,
230 Și nava cea superbă intră iar între stînci.
— Nu mai m-ascultă vasul, descindeți iute-n barcă,
Veniți, milord, milady, cu mine să vă duc,
Căci iahtul e pe ducă, o știu de bună samă,
Dar nu-i departe țarmul, și mi-e știută calea.

235 Juca fantastic luna pe barca mișcătoare,
Ce-nainta spre țărături cu sarcina ei scumpă.
La spate sta pilotul înalt și viguros,
Și ochii lui în noapte aveau luciri de fulger,
Spre stîncile Groslingen trecu ca o săgeată,
240 Vislind mereu spre capul din sundul Hesnões.

Acolo, lăsă cîrma, și pînza desfăcută,
Cu visla ridicată puternic, sus, deodată,
Izbi cu-o lovitură cumplită fundul bărcii,
În care, înspumată, dădu năvală apa.
245 În groaz-acestei clipe atît de neașteptate,
Făcîndu-se ca pînza de albă, biata mamă
Cu brațele-amîndouă își ridică copila
Și, dînd un țipăt groznic, strigă nebună : — Ana !

250 La numele acesta căruntul om tresare,
Cu repegiune-apucă iar pînzele și cîrma
Și-asemeni unei păsări, cu repegiune, luntrea
Împarte-n două spuma și unda argintată,
Împrejmue vîltoarea și se izbi de prunduri.

255 Dar dup-aceste prunduri sta marea liniștită,
Și-abia pîn' la genunche urca bătaia apei.
260 Strigă atuncea lordul : — Țineți-vă de barcă !
Vai, ne-o răpește marea ! Sintem pierduți de-acuma.
Ci, surîzînd, pilotul le spuse : — Fiți pe pace !
Căci luntrea ce ne poartă acuma e aceeași
260 Ce s-a-necat odată cu trei balerci de grîu.

O amintire moartă din vremile trecute
Pătrunse ca un fulger a lordului gîndire.
Aminte își aduse atunci de matelotul
Ce-n genunchease-odată plîngînd pe a lui punte.
265 Și-atunci îi strigă Terje : — Tot ce-am avut pe lume
Ți-a stat ție-n putere și-a ta trufie oarbă
A fost să mi le piardă. Acum e ceasul plății !

Atuncea mîndrul nobil englez ingenunchează,
La rîndul lui, în fața pilotului norveg.
270 Proptit de vislă, Terje stătea ca-n anii tineri,
Cu scăpărări în ochii lui plini de nendurare,
Cu pletele-i răsfrînte de-al mării uragan.

— Pe cînd brăzdai tu marea cu nava ta măreață,
Eu pentru-ai mei, cu trudă, mînam micuța-mi barcă,
275 Și lesne ți-a fost ție să-mi iei din gură pîinea
Și să răspunzi cu hohot la lacrămile mele !
Femeia ta bogată, ca primăvara-i mîndră,
Ca o mătase dulce sînt mîinile ei albe —
De muncă scorojite ale femeii mele.
280 Erau îns-ale mele acele mîini trudite.

Bălan îți e copilul și ochii i-s albaștri,
Precum sînt heruvimii în cer, la Dumnezeu ;
Pe cînd a mea copilă era așa de pală,
285 Cum sînt în veci copiii de oameni nevoieși,
Dar vezi, oricum, atîta aveam și eu pe lume ;
Da, dînsa mi-era totul și alt n-aveam nimica,
Decît comoara-aceasta în veci neprețuită !
Și tu nu ți-ai dat seama ce preț aveau acestea !
290 Dar ceasul răzbunării acuma a sunat
Și vei trăi ca mine, în goana unei clipe,
Tot chinul fără seamăn atîtor jalnici ani
Ce mi-au curmat grumajii și-mi înălbiră capul,
Răpindu-mi toată partea de fericire-n lume.

Cuprinse-atunci copilul, c-un braț în sus ținîndu-l,
295 Cu cellalt pe femeie de mijloc cuprinzînd-o,
Strigă : — Napoi, milorde ! Un pas de-i face încă,
Femeia și copila nu vor mai fi-ntre vii.
Stătea pierit la față și nemișcat milordul,
Cu inima în flacări și ochii rătăciți.

300 Dar a lui Terje frunte era senină însă
Și calm acuma pieptul i se-nălța-n răsuflet.
Blajin plecă el mîna care purta copila,
Îi sărută cucernic micuțele ei brațe
Și răsufală puternic ca un scăpat din ocnă.

305 Cu vocea lui sonoră, firesc el prinse-a spune :
— Acuma Terje Vigen și-a revenit în fire,
Ca un șuvoi sălbatec curgea singele-n mine
Cerînd o răzbunare.
310 Și inima-mi, sărmana, bolea de ani de zile,
Stătînd de ani de zile închisă totdeauna.
Ca iarba de pe stîncă plecată spre prăpăstii,
Priveam setos de-a pururi pe-abisurile mării.
S-a împlinit măsura, să fim de-acum pe pace.
Tu mi-ai luat norocul, dar dăruindu-ți viața,
315 Mi-am regăsit hodina.
Întreabă tu pe Domnul de-i bine ce-am făcut !

În zori de zi cu toții scăpaseră cu viață,
Și iahtul chiar, el însuși, sta ancorat în port...
320 Și-oricît el nu spusese o vorbă nimănuia,
Lui Terje-i merse vestea în toată-mprejurimea.
Dar negrele lui visuri și cruda amintire
Le-a dus cu ea furtuna din noaptea blestemată,
Și de atuncea Terje purtă mai sus ca nimeni
325 Acea senină frunte ce se-nclinase-odată
Atîta de umilă pe puntea unei nave.

Cînd lordul cu soția veni cu tot alaiul
Cu drag ca să salute pe cel ce-i mîntuise
De stîncele cumplite și oarbele talazuri,
Blajin dezmiardă Terje copila cea bălaie,
330 Și-i zice : — Cînd năpasta era mai nempăcată,
Dac-ați scăpat cu zile, să mulțumiți copilei.

Plecă la urmă iahtul din sundul de Hesnøes,
Avînd sus pe catarguri culori norvegiene,
Și cînd coti spre stînce de spumă argintată,
335 Cu salve lungi de tunuri ei salutară stînce.
O lacrimă atuncea alunecă pe geana
Lui Terje, care singur privea în urma navei.

„Am suferit eu multe, dar mi-am primit răsplata,
Șopti el, însă astfel se vede mi-a fost scris.
340 Dar orișicum, Stăpîne, fii lăudat în veci !“

.
Eu l-am văzut pe urmă, o dată însă numai,
Era în port, și marea mult darnică-i fusese,
Și el subț albe plete cînta voios în luntre,
Mai sprinten și mai vesel ca un năier nevîrstnic.

345 Șăgalnice cuvinte el arunca la fete,
Și haz făcea cu ceata copiilor zburdalnici.
Dar, salutînd, în barcă sări fără de veste,
Și desfăcîndu-și pinza, asemeni unui vultur,
Își îndrumă avîntul spre-ostrovu-i plin de soare.

350 În țintirim, la Fjoere, lung am privit mormîntul
Pus în bătaia aspră a vîntului de nord ;
Era sărman mormîntul și părăsit de lume,
Însă pe-un braț de cruce de vreme innegrită
Puteai citi la soare, lucind în slove albe :
355 Un nume : Terje Vigen și leatul morții sale.

Din darul de la soare și-al vînturilor mării,
Crescuse iarba-naltă și aspră pe mormînt,
Dar iarba era-n două cu flori sălbătăcite.

EPIGONILOR

Cu glas înalt slăvindu-l gloata
acum în jurul lui se strînge —
Dar slava lui și-a cîștigat-o
vărsindu-și nobilul său singe.

5 Și torța care a purtat-o
călăuzindu-vă prin ceață,
Din mîni i-ați smuls-o cu puterea
și l-ați lovit barbar în față.

10 Iar spada lui strălucitoare
ce v-a deprins s-o faceți roată,
Spre pieptul lui viteaz a-ntors-o
nesocotita, oarba gloată.

Și dac-a dus război de moarte
cu ceata spiritelor rele,
15 L-a dus în van, căci voi și astăzi
sînteți prieteni buni cu ele.

Ci totuși mai găsiți cu cale
că vi se datorește vouă
20 Comoar-acestui suflet mare
s-o împărțiți cu el în două ?

În lături dar cu-atîta vilvă,
căci n-amăgiți pe cei străini :
Lăsați-l ca să doarmă-n pace
pe cel încununat cu spini !

Fr. Halm

CAMOËNS

POEM DRAMATIC ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

DON LUIZ DE CAMOËNS
DON JOSÉ QUEBEDO DE CASTEL-BRANCO,
mare negustor
PEREZ, fiul său

5 PAZNICUL marelui spital din Lisabona

Acțiunea se petrece într-o chilioară din spitalul Lisabonei,
în ziua de 10 iunie 1580.

O mică odăiță cu zidurile șterse și tencuiala căzută pe-a-locuri. În dreapta, la mijloc, un pat, alături o spadă cu o harfă dasupra. Fereastră cu gratii la dreapta. Mai încoace, o masă cu un jeț: pe masă, manuscrisul Lusidelor. La stînga, altă masă cu două scaune; pe masă: cărți, hîrtii, călimară, pene de scris, pergamente. Amurg.

SCENA ÎNȚIIA

CAMOËNS, NEGUSTORUL QUEBEDO DE CASTEL-BRANCO, PAZNICUL

CAMOËNS

5 *(cu părul și barba cărunte, cu o urmă de rană la mijlocul frunții, cu un bandaj peste ochiul stîng, doarme în pat.)*

QUEBEDO

(imbrăcat în bogat costum spaniol, intră prin ușa din mijloc.)

10

PAZNICUL

(cu un mănunchi de chei la briu și cu o carte enormă la subsuoară, îl urmează.)

QUEBEDO

(gîfîind, la început cu glas scăzut)

15 Afurisită scară ! Trei rînduri am urcat !
Mai este ?

PAZNICUL

Nu, senore !

QUEBEDO

20 (ștergîndu-și nădușala)

Fii, Doamne, lăudat !
Sînt tot numai o apă ! Afurisită scară !
De-abia pot să răsufli... Aice este dară !
(Iși scoate scufa.)

PAZNICUL

25 (deschizînd condica cea mare și întinzîndu-i-o)

Senor, citește singur de nu te-ncrezi în mine :
Don Luiz de Camoëns, numărul cinci. Prea bine !
Și-acuma uite colo... Nu scrie cinci ?

QUEBEDO

30 (aruncînd o privire-n carte, înaintea pușin)

Ba da !

Omul acesta însă știi cine-i, dumneata ?

PAZNICUL

35 De und' să-l știi ?

QUEBEDO

Din faimă ! Că-i doar vestit în lume !
N-ai auzit de dînsul ?

PAZNICUL

40 Senor, noi n-avem nume,
Ci *numere*, și faima nu intră-n casa asta...
Don Luiz de Camoëns, numărul cinci, și basta !
Atîta e-n registru...

(Inchide condica.)

256

45

QUEBEDO

Prea bine ! Văd că ești
Un om cu rînduială !

(Examinînd odaia)

Hm ! Gratii la ferești !

50 San Jago ! Ce chilie ! Ce ziduri ! Ce tavan !

PAZNICUL

Aici țineam sărmanii nebuni închiși mai an.
Dar asta, cum venise sfîrșit de oboseală
Și vrea să steie singur, fiind odaia goală,
55 L-am așezat într-însa așa cum a cerut.

QUEBEDO

(ironic)

Unde steteau nebunii ? Prea bine ai făcut !
Așa om, vezi, îmi place ! Dea Dumnezeu să poți
60 În balamucul asta să mi-i aduni pe toți
Mizgălitorii ăștia de rime...

(Se-ntoarce și se uită înapoi.)

St ! Nu-i el ?

PAZNICUL

65 (același joc)

Da. Să-l deștept ?

QUEBEDO

(oprindu-l cu mîna ridicată)

Nu... lasă-l ! Vorbește-n cetînel !
70 Nu vreau să-i tulbur somnul... O să-l aștept.

PAZNICUL

(îndreptîndu-se către ușă)

Senor,

Mă-nchin atunci, și Domnul să-ți vină-n ajutor,
75 Spre-a-ți izbîndi dorința !...

257

QUEBEDO

(întinzându-i o piesă)

Îți mulțumesc, amice...

Primește...

80

PAZNICUL

(cu o reverență)

Sluga !

QUEBEDO

Lasă...

SCENA A DOUA

CAMOËNS, în așternut ; QUEBEDO

QUEBEDO

(înaintează și se lasă binișor pe un scaun lângă masa din stînga, fără să piardă pe CAMOËNS din ochi)

5

Ei, iată-mă și-aice !

San Jago ! Cîntă cale și trudă, vai de mine !

Oleacă de odihnă cred că mi se cuvine !

Poftim, eu prin spitaluri ! Dar ce să faci ! Păcate !

Cînd ți-e cuprins copilul de duhuri necurate,

10

Alergi ! Auzi, să-mi facă el neamul de rușine,

Să mizgălească versuri, să uite el de mine,

Să-ndruga la picioare mereu și să dorească

Cununi de lauri ! Dînsul, ce-o să mă moștenească,

Și lauri ! El, și lauri ! De parcă nu i-s tată,

15

De bani nici să n-audă ! De glorie se-mbată :

Camoëns pentru dînsu-i supremul ideal !

(Cu un ton ironic și compătimitor)

Și, uite, colo-i omul, priviți-l în ce hal !

O plapomă de lauri pe el, priviți, mă rog !

20

Fără de-un ochi, și palid, și trist, și slăbănog,

Acesta-i cîntărețul *Lusiadelor* faimoase

Ce la Oran, sub zidul Ceutei, se luptase !

În cușca asta tristă mărețul bard apune :

O spadă ruginită și-o liră fără strune

25 E-averea lui întregă ! Și viața lui ce-a fost ?

Mizerie și luptă ! O, trai fără de rost !

Don Luiz de Camoëns, numărul cinci — și-atît !

Cum scrie la registru...

(Mulțumit de sine)

30

Eu, însă, amărit,

Batjocorit de dînsul, numit de el netot,

Eu, ce purtam porecla de Calaverul-Cot,

Eu, care vînd stafide și număr portocale,

Eu voi fi fost acela — dar astăzi am parale,

35

Sînt mulțumit de mine și gras, și în putere,

Am trei rînduri de case și am patru galere

Ce vîntură oceanul cu prețioasă marfă :

Eu sun în pungă aur, el a cîntat din harfă !

Ha ! cînd l-o vedea Perez, desigur, va-nțelege

40

Și, aruncîndu-și harfa, ca mine va alege.

Da, trebuie să-l vadă, să vie, să audă

Din propria lui gură ce neagră și ce crudă

I-a fost această viață !...

CAMOËNS

45

(se mișcă puțin și suspină ca un om care se deșteaptă.)

QUEBEDO

St !... Geme... s-a trezit !

CAMOËNS

(cu un suspin)

50

Deci iar un somn de-o clipă abia m-a amăgit,

Doar oi simți pe urmă durerea și mai vie,

Nu somnul cela dulce ce ține-o veșnicie,

Nu era moartea însăși, ci numai umbra ei.

QUEBEDO

55

(face, fără să vrea, o mișcare.)

CAMOËNS

(cu liniște)

Ce mișcă ? — Om la mine ? Văd bine ochii mei ?

(Surprins și cu îndoială)

60 Cine ești tu ? Ce cauți ? Ce vînt întîmplător
Te-a rătăcit pe-aicea ?

QUEBEDO

(ridicîndu-se și făcînd cîțiva pași spre el)

N-am rătăcit, senor !

65 Știam pe cine caut : nu sînt adus de vînt...

CAMOËNS

(ridicîndu-se pe jumătate, sprijinit cu brațul pe pat)

Așa e ! Da, uitasem aproape cine sînt !

Veneați, de bună samă, pentr-un epitalam ?

70 Sau poate-o serenadă ?

(Arătînd pe masa din stînga)

Alegeți, după voie... găsiți carmine gata :

Luați, că le dau ieftin.

(Cu o grimasă)

75 Cu doi reali bucata.

QUEBEDO

(refuzînd)

O, nu, senor !

CAMOËNS

80 (care în timpul acesta s-a ridicat din așternut și cu greu
sprijinîndu-se în spadă, trecînd pe dinaintea lui QUEBEDO,
ajunge la jeț, obosit și fără ironie)

Atuncea le vreți chiar pe măsură ?

Sînt istovit acuma și mintea mi-e obscură,

85 Îmi e cu neputință să mai compun nimic.

De-abia mai am tărie din pat să mă ridic ;

Luați din astea gata, că nu mai pot să scriu...

(Arată pe masa de alături și așază spada dasupra.)

QUEBEDO

90 Eu nu vin după versuri, eu după alte viu !
Privește-mă în față, don Luiz, privește bine,
Nu mă cunoști ?

CAMOËNS

(examinează pe QUEBEDO ; după o mică pauză)

95 Mai știi eu ?

QUEBEDO

(vesel)

Nu-ți amintești de mine ?

CAMOËNS

100 (ca mai sus, dînd din cap cu îndoială)

Nu prea, senor !

QUEBEDO

La Calvas am fost colegi.

CAMOËNS

105 (pe gînduri)

Cu mine ?

QUEBEDO

(rîzînd)

110 Cu dumneata, firește, la Calvas... Dar cu cine ?
Ne luam de păr adesea și-ades m-ai scărmanat...
Gîndește-te ! Se poate așa să fi uitat ?

CAMOËNS

(cuprinzîndu-și fruntea)

115 Senor ! Să am iertare, orcîte-mi spui, nu pot
Să-mi mai aduc aminte. Mi-e capul slab de tot,
Nu te mai pot cunoaște !

QUEBEDO

San Jago ! Domnul meu,
 Ascultă-mă atuncea să-ți spun. Ascultă. Eu
 120 Sint chiar José Quebedo de Castel-Branco, știi,
 Fiul Marghitei care te-a botezat...

CAMOËNS

(după puțină gîndire)

Să fii
 125 José Quebedo ?

QUEBEDO

(încîntat de sine)

Sigur ! Chiar în persoană ! Eu !
 Cap de dovreac pe vremuri era numele meu,
 130 Așa-mi spuneai, ții minte ?...

CAMOËNS

(întunecat și ursuz)

Și ce voiești cu mine,
 José Quebedo ?...

QUEBEDO

(volubil)

Asta-i ! Mă miră cum îți vine
 Să mai întrebi ? Venisem să văd ce-ai devenit ?
 Îți merge rău, pesemne ; pari foarte prăpădit.
 140 Pe cînd, uit'te la mine, abia mă-ncape locul,
 Așa-i, se vede, lumea. O roată e norocul !

CAMOËNS

(aprobîndu-l, cu resignare)

Întocmai ca o roată !

QUEBEDO

(prietenos)

Sărac între săraci !
 145 Tu în spitalul ăsta uitat și singur zaci,

Fără de-un ochi, albit ești, cu brazde-adînci pe
 frunte...

150

CAMOËNS

Ce ai, José Quebedo, cu pletele-mi cărunte
 Și urmele săpate de-a lungul frunții mele ?

QUEBEDO

(tot mai lingușitor)

Ei, vremile se schimbă și ne schimbăm cu ele !
 Nu mai ești astăzi zveltul și mîndrul favorit
 Simpatizat de dame și de cei mari slăvit !
 Nu mai ești azi Camoëns' acel ce-ai fost odată !

CAMOËNS

Da, nu mai sint acela ! — Dar orșicit dispreț
 Am astăzi de mărirea trecutei tinereți —
 (măsurîndu-l cu privirea și respingîndu-l)

N-aștept eu de la tine nici sprijin, nici avînt :
 Nu un Quebedo poate să judece ce sint !

165

QUEBEDO

(la dreapta, aparte)

Auzi, smintit ! San Jago ! ți-aș arăta eu ție,
 De nu mi-ar fi de Perez...

(Tare, pe un ton lingușitor)

170

Tot plin de dușmănie !

Eu m-așteptam să aflu o mină amicală,
 Credeam că-ți fac plăcere. Ești năcăjit de boală,
 Că de n-ai fi, desigur, m-ai fi primit ca frate,
 Și n-ai lua în samă greșelile uitate,
 175 Ci am vorbi mai bine de ce era-nainte...
 De casa părintească îți mai aduci aminte ?
 Mai știi tu piața unde ne adunam la joc
 Și-naltele zaplazuri... ?

CAMOËNS

(cu un zîmbet blajin)

180

Ei da !

QUEBEDO

(vioi)

185 În orice loc,
Tot tu erai mai sprinten, tot tu mai îndrăzneț,
Ai fi urcat un munte după un cuib răzleț,
Primejduindu-ți viața la fiecare pas...

CAMOËNS

(arătînd semnul)

190 Da, semnul ăsta-n frunte de-atuncea mi-a rămas !

QUEBEDO

(ca mai sus)

Parcă mă văd și-acuma, cînd ne scăldam. Ții minte ?
Noi nu-ndrăzneam, tu însă...

195

CAMOËNS

(cu însuflețire)

Tot eu eram nainte !

(Cu tot mai multă căldură)

200 Mă aruncam în valuri și mă luptam cu ele,
Păn' ce simțeam deodată că brațele mi-s grele,
Și m-așezam pe spate ca apa să mă poarte,
Pe cînd voi, plini de spaimă, steteați pe mal, departe.
(Se ridică, deschizînd larg brațele)

Ce vremuri fericite !

205

(După o pauză)

Quebedo !

QUEBEDO

(înaintează spre el.)

CAMOËNS

210

Mina ta !
Mi-ai fost dușman de moarte, odată, nu uita !
(Cu indoială)

Și mi-ai părut...

(Căutînd să alunge o amintire urită)

215

Dar poate mă-nșel... Vin lîngă mine !
Întîii ani de școală i-am petrecut cu tine,
Și-acum, în amurgitul funebru-al vieții mele,
Tot tu mi-aduci aminte de vremile acele
Mai vesele... Sînt singur ! și chiar dacă mi-ai fi
220 Dușmanul cel mai mare, eu tot ar trebui
Să te primesc, Quebedo, ca pe-un amic iubit !
(Îl îmbrățișează.)

QUEBEDO

(după o pauză, ștergîndu-și ochii)

225

Și cum ți-a mers de-atuncea, de cînd ne-am
despărțit ?

Tu ai rămas ; eu însă m-am dus cu tatăl meu
Din Calvas la Figuera — și-acolo-am dat de greu.
Nu era glumă — muncă !

230

(Se plimbă braț la braț cu CAMOËNS, apoi s-așază amîndoi la masă.)

CAMOËNS

Pe mine, vezi tu, soarta
M-a dus în templul unde științele și arta
Domnesc.. și la Coimbra, supt liniștitul cer,
235 Am evocat eroii divinului Homer
Și-am stat la sfat cu Dante... Acolo-am înțeles
Ce este frumusețea și că sînt un ales.
În mine-atunci o mare lumină s-a făcut :
Tot ce-mi dormea în suflet nelămurit și mut
240 A căpătat o formă, culoare și grai viu,
Și-am presimțit atuncea cine eram să fiu !

QUEBEDO

(întrerupîndu-l)

245

Eu, dragul meu, știi bine, că nu-nvățam nimic
Și am intrat din vreme, frumos, ca ucenic
La un băcan...

CAMOËNS

(insuflețit, evocînd)

250 Cu anii eu am crescut și-apoi
Am resimțit nevoia de orizonturi noi ;
Mă apăsa a școlii viață monotonă :
Și am văzut atuncea măreța Lisabonă,
Și strălucirea Cîrții, pe regele-n splendoare,
255 Înconjurat de sfetnici în haine orbitoare !
Eu însă stam deoparte, privînd ca aiurit...

QUEBEDO

(înterupîndu-l)

Așa priveam la toate și eu, cînd am zărit
Întii palatul bursei și lumea cea bogată...

260

CAMOËNS

(fără să-l audă)

Atuncea am văzut-o pe ea întiași dată !
Și peste lumea-ntreagă căzu ca o perdea,
Tot universul parcă se întrupase-n ea !
265 Și astfel, precum Domnul în negrul infinit
A aruncat sămînța luminii, de-a-nflorit
Întunecatul haos cu moartele-i ruini,
Tot astfel o privire din ochii ei senini,
În noaptea mea din suflet, lucind, cînd a căzut,
270 Adîncurile-i negre în rai s-au prefăcut !

QUEBEDO

Și eu, tocmai ca tine ! Jupînul meu avea
O fată — și ce fată ! frumoasă ca o stea !
Și-avea parale omul, dar și eu, econom
275 Și chipeș, fără stare, dar vezi, și eu, un om...

CAMOËNS

(cu același avînt poetic)

Iubeam ! Iubirea noastră era un cînt sonor,
Era un glas de harfă, trezit întîmplător,
280 De-o mîină nevăzută ce-alunecă pe strune
Și face altă harfă ascunsă să răsune,

Să cînte fără voie, cu fiecare undă,
Cînd una se trezește, cealaltă să răspundă...
Iubeam ! Iubirea noastră a fost o fulgerare
285 Ce scrie-o dungă-n aer, străluce și dispare !

QUEBEDO

(ca mai sus)

Eu l-am convins pe socru din două, trei cuvinte.
El a zis „da“, firește, și, ca un om cuminte,
290 Invidiat de-o lume, făr' să mai am habar,
Mi-am luat de braț mireasa și-am dus-o la altar...

CAMOËNS

Ferice de iubirea ce-a fost încununată !
(Cu melancolie)

295 Eu n-am avut norocul ! Ursita blestemată
Ne-a despărțit, zulară. Ea într-o sihăstrie
S-a răzlețit de lume, și moartea timpurie
I-a veștejit obrazii și-a stins-o ca pe-o floare.
(Cu insuflețire)

300 Pe mine însă viața m-a prins ca o vultoare !
Sunau prin țară trîmbiți de-alarmă, și cu drag
Am alergat spre semnul făcut de negrul steag,
Am asaltat Ceuta, și de-am scăpat de moarte
Sînt făr-un ochi de-atuncea...

305

QUEBEDO

Nici eu n-am avut parte
De-o viață mai ca lumea. Neîmpăcata soartă
A vrut să răposeze sărmana mea consoartă.
Am plîns și eu ca tine și-n urmă am uitat,
310 Căci avea zestre fata...

CAMOËNS

Și eu m-am consolată.
Da, îmi aduc aminte, după ce-am fost rănit,
Parcă revăd spitalul, și cum stăteam lungit,
315 Legat tot în bandaje, cu noapte-n jurul meu
Și-n mine întuneric, și-atunci — cum să spun eu —

Venea — ba nu, mai bine, căzu — nu, plutea lin...
Venea, dar nu știu cine, și ca un duh divin
M-a străbătut în suflet, strălucitor ca para
320 Și pașnic ca lumina cînd se coboară seara,
Dogoritor ca sorii și dulce ca un plîns,
Părea cînd glas de tunet, cînd glas de harfă stîns,
Și eu eram un altul, deși eram tot eu !
Tot mai înguste cercuri scria în jurul meu,
325 Venea tot mai aproape, și nu știu cum, m-a dus
Ca un vârtej prin spațiu, sus, parcă tot mai sus,
(Pauză.)

Și nu mai știu.

(Pauză.)

330 Și-n urmă, cînd m-am trezit din vis,
Eu mi-am găsit pe-o filă întîiul cîntec scris,
Și noaptea mea din suflet s-a-mpoporat de stele
Parcă golisem cupa nenorocirii mele ;
Iar sufletu-mi pe-aripa cîntării, avîntat,
335 De tot trecutul jalnic atunci s-a dezbrăcat.

QUEBEDO

Eu, cum ți-am spus, amice, cu banii m-am zbătut...
I-am însutit prin mărfuri, am dat cu împrumut,
Am învîrtit negoțuri și alte daraveri,
340 Iar azi sînt posesorul unei frumoase-averi...
(După o pauză)

Și ce-am făcut la urmă cu zilele ? Nu știu.

CAMOËNS

(povestind mai departe)

345 Eu am plecat în lume cu sufletul pustiu,
Lăsînd o cruce-n urmă, și-apoi am dispărut
Din mijlocul acelor ce nu m-au cunoscut,
Spre Indii mi-am luat drumul, ca Vasco-odinioară,
M-am dus acolo unde-i eterna primăvară
350 Și-am făurit departe de țărîmul meu natal
Un cînt ce preamărește tot neamul portugal,
De-a mers pînă la Tage al cîntului ecou

Și al lui Vasco nume l-am renviat din nou
Și pin' departe-n Thule *Lusiadele* l-au dus...

355

QUEBEDO

Da, se zvonea prin țară... dar cîți bani ți-a adus ?

CAMOËNS

(cu o mișcare mînioasă)

Batjocură și ură în schimb eu am avut !
360 Cel ce-a cîntat strămoșii mai bine-ar fi tăcut
Și-ar fi lăsat în pace divinii uriași
Spre-a nu trezi mînia piticilor urmași !
De-aceea ei crezură că versul meu e-o armă,
N-au priceput că-i numai un strigăt de alarmă ;
365 Pe ce-am pus preț, aceea s-a prefăcut dispreț
Și patria lui însăși lovi în cîntăreț !

QUEBEDO

(se ridică cîștigat de indignarea poetului.)

CAMOËNS

370 Nu-mi place să mă tîngui, căci tînguirea-i vană,
Dar vezi, oricît de tare-s, eu port în mine-o rană
Ce sîngeră întruna, și-o simt și-acum fierbinte
Arzînd nevindecată, ca să-mi aduc aminte
De ceasul rău în care plecat-am în exil.
375 (Trece nervos pe dinaintea lui Quebedo.)

QUEBEDO

(s-apropie și-i pune mîna pe umăr)

Ei, dar păstrează-ți firea, și nu mai fi copil !
Cine nu speculează greșit ? Cu toți greșim.
380 O-ncurci cîteodată, arare izbutim.

CAMOËNS

Dar mai tîrziu norocul din nou m-a cercetat.
Sebastian, pe tronul părinților urcat,
Și-a amintit de mine ce stam la închisoare
385 Și mi-a redat iar cerul și partea mea de soare,
C-un gest a dat în lături zăvoarele pe uși,
În zgomot surd căzura greoaiele cătuși,

390 Și-a răsărit în mine o nouă primăvară.
Dar iată bate ora funestă pentru țară :
Sebastian, victimă a vitejiei sale,
Căzu luptînd eroic. O ! zi plină de jale
Care ne-ai dat lui Filip ! O, ceas nefericit,
De ce eu ție oare ți-am supraviețuit ?

QUEBEDO

395 Da, tristă zi, și alte mai triste înc-au fost !
Și mai cu seamă ție ți-a mers grozav de prost...

CAMOËNS

400 Lumina ce-mi lucise așa scurt timp s-a stins,
Posomorît amurgul cu umbra-i m-a cuprins,
Cinstit odinioară de toți, bogat eram ;
Acum, rămas pe drumuri, nimica nu mai am —
Așa e roata lumii ! Uitat de toți, bolnav,
Îmi rămăsese-un singur prieten : un biet sclav,
Pe care îl cinstisem adesea ca pe-un cîne,
405 Dar el rupea în două bucata lui de pîne
Și-o împărțea cu mine ; cînd am căzut la pat,
El m-a-ngrijit, sărmanul, și noapți de veghe-a stat.
La el găseam o vorbă de dulce mîngăiere,
Și-apoi cînd bătrînețea i-a luat orice putere,
410 A-ntîns în stradă mîna, cerșind fără rușine,
Pîn' ce și-a dat și viața, sărmanul, pentru mine...

(Cu recunoștință adîncă, amintindu-și)

Sărmane cîne negru ! — Să-i răsplătească Domnul !
Acei din groapă numai pot ști ce dulce-i somnul !

415

QUEBEDO

(întors spre stînga)

Cred c-a venit momentul să-i spun ce am de spus.

(Face cîțiva pași spre CAMOËNS, tare)

420 Nefericit prieten, ce jalnic trai ai dus !
Ce slabă răsplătire, vai, după atîta trudă !
Și flori așa bogate — ce ironie crudă ! —
Să dea astfel de roade ! Tu, bardul ideal,
S-ajungi la bătrînețe să mori într-un spital !
Așa te-ntorci acasă, tu care ai plecat...

270

425

CAMOËNS

Așa mă-ntorc !

QUEBEDO

430 Ei, frate, mă uit la amindoi,
Și mă gîndesc la vremea lăsată înapoi,
Cînd ne-am pornit pe lume pe căi deosebite :
Tu ai umblat prin stele — da, iartă-mă, iubite,
Eu n-am crezut ca tine în visuri și păreri,
Privește,-s om cu stare. Am care cu poveri
Pe drumuri, și galere pe marea-ndepărtată !
435 Din ce-nălțimi la mine priveai tu altădată...
Eu n-am purtat pe frunte în veci cununi de laur,
Și cred și-acum că visul nu se preschimbă-n aur !

CAMOËNS

440 Pe-un negustor succesul îl pune în valoare,
Dar sînt anume lucruri prea fine, pentru care
Balanță nu există... Cum oare crezi că totul
Se măsură pe lume cu fundul sau cu cotul ?
De vrei, de foi de dafin vorbește cît îți place,
Dar frunzele de laur tu lasă-le în pace !

445

(Cade în melancolie.)

QUEBEDO

(aparte)

450 De tagma mea se leagă ? ! Pe viul Dumnezeu !
Vin' tu la mine numai, să fiu la largul meu,
Și ți-oi plăti eu ție !

(Cu ton prefăcut)

Camoëns ! cer iertare.

455 N-am spus-o să te supăr și de cumva îți pare
Că te-am rănit, ascultă ! Vrei tu să-mi faci plăcere ?
Ieși din spitalul ăsta ! De ți-am vorbit de-avere,
E că nutresc nădejdea că vei veni la mine.
Am încăperi destule și îți va fi mai bine
Decît aici ! M-auzi tu, Camoëns ? Spune ! Da ?

CAMOËNS

460

(îngîndurat și neliniștit)

Ce spui tu ? Cum ? Se poate ? La tine ?

271

QUEBEDO

Casa mea
Îți stă deschisă. Haide ! Vrei oaspete să-mi fii ?

465

CAMOËNS

Eu, oaspete ? Cui ? Ție ! Crezi tu ?... Nu, ce prostii !
Știu că ai gânduri bune ! Dar nu, îți mulțumesc !
(*li întinde mina mișcat*)

470

Sînt fericit și-aicea, și-aicea tot trăiesc !
Prisosul mesei tale dă-l la săraci mai bine.
Așa mi-am vrut eu soarta și-așa mi se cuvine...
La ce să-ți calc eu pragul, să-ți cad povară ție,
Nici eu să nu mă bucur — că eu n-am bucurie !

QUEBEDO

475

(*mai stăruitor*)

Tu, o povară, mie ? Nu ! Un prieten bun
Ca tine ? Dimpotrivă, cinstit de vrei să-ți spun,
În casa mea cu sfatul mi-ai fi de mult folos...

CAMOËNS

480

(*zîmbind cu resemnare*)

Eu, de folos ? Eu, sfaturi ? Eu, bietul visător,
Ce nimănui pe lume n-a fost de ajutor
Și m-am slujit pe mine cu-atît folos ?...

QUEBEDO

485

Ei, frate !
Ascultă-mă mai bine și o să-mi dai dreptate !
(*Cu mîinile pe umerii lui CAMOËNS.*)

490

Am un copil, nădejdea întregii mele vieți,
Și l-am crescut cu grijă, nu ca pe alți băieți.
Mi-l vedeam cu mintea crescînd avutul meu,
Zidind pe temelia pe care-am pus-o eu ;
Cînd uite că, deodată, cuprins de-o nebunie,
Le-a dat deoparte toate și nu mai vrea să știe
De tatăl său, de-avere, relații excelente,
495 Nu — pînă-n gît s-afundă acum în pergamente,

Nimic din ce-i pe lume nu-l mai interesează
Și scrie toată ziua la versuri și visează ! —

CAMOËNS

(*rizînd*)

500

Deșertăciuni !

QUEBEDO

Așa e ! Și eu i-am spus la fel,
Dar unde-i chip acuma să te-nțelegi cu el ?
De cînd a-ntrat în slujbă la muze...

505

CAMOËNS

(*rizînd*)

Toți visează,
Dar toți visează numai !

QUEBEDO

510

Întruna aiurează,
Degeaba-l rog întruna. Și nu știu ce să fac,
Căci boala asta-mi pare că-i boală fără leac.
(*Căutînd vorbele potrivite*)

515

Dar totuși — dacă dînsul — cum zic, ar fi să vadă
Cum ți-au plătit ei ție — să te-aibă ca dovadă,
Pe tine, da, pe tine, supremu-i ideal,
Pe marele Camoëns să-l vadă-ntr-un spital,
Atuncea...

CAMOËNS

520

(*pricepînd, cu o ironie amară*)

Să mă vadă ! Trimite-mi-l ! Să vie !
Și las' că am să-l vindec de-această nebunie !
Eu, prostul, care traiul netrebnic și-l defaimă,
Văd c-am ajuns acuma ca un subiect de spaimă...

525

QUEBEDO

(*plin de speranță*)

Și ai să faci tu asta ? Să-l sfătuiești de bine ?

CAMOËNS

(hotărît)

530 L-oi sfătui, cum trebui, trimite-l dar la mine.

QUEBEDO

(arată spre ușa din stînga, în fund)

Atunci îl chem îndată. E chiar aice, jos.
535 Primește-l și-i vorbește. Și-apoi te-om lua frumos
Și-n casa lui Quebedo vei merge. Spune, vii ?

CAMOËNS

(refuzînd)

Om mai vedea noi ! Lasă ! Mergi sănătos !

QUEBEDO

540 Că nu te las ! Cu bine ! Să știi

(Aparte, în treacăt)

Da bine l-am adus !

545 Cînd Pérez s-o convinge de cele ce i-am spus,
De vrea, poate să-și deie și duhul, ce-mi mai pasă !
(Pleacă prin fund, ușa din mijloc.)

SCENA A TREIA

CAMOËNS

(se așază la mescioară, înclinînd capul, și se înfioară)

Mi-e frig ! Simt cum mă lasă treptat-treptat puterea,
Amurgu-mi împînzește cu umbra lui vederea !

5 De ce mă prinde frigul ? Să fie moartea oare
Ce vine ca să-mi deie suprema sărutare ?

M-au părăsit cu toții și singur mă apropii,
Nesprijinit de nimeni, de marginile gropii.

10 Mai fericit acela ce nu s-a abătut
De căile știute de toți și nu a vrut
Să-și taie drum el însuși...

(Pauză.)

El, cînd e scris să moară.

15 Cu dragoste pioasă ai săi îl împresoară,
Tihnit înclină fruntea și împăcat se duce,
Căci are cine-i pune pe piept mîinele cruce
Și cine să-i închidă pleoapele-nghețate !

(Cu renunțare)

20 Dar eu, rătăcitorul ! O, vis înșelător,
Eu m-am răznit pe lume și singur am să mor !
Cînd m-a cuprins furtuna pe ape-ndepărtate,
Și-a fost ca să-mi fărîme de-o stîncă biata navă,
(ia manuscrisul Lusiadelor și-l ridică în sus)

25 Tu mi-ai redat putere în clipa cea grozavă :
Ca să te scap pe tine, răscumpărînd uitarea,
Nu te-am lăsat din mîină și m-am luptat cu marea,
Lăsînd să-mi piar-avutul în vîlmășagul spumii :

(arată manuscrisul)

30 Voi însă, *Lusiade*, ați fost păstrate lumii !
Nefericite cînturi, cunună blestemată ;
De dragul vostru numai eu am luptat odată
Și-am renunțat la toate măruntele plăceri,
Spre-a recunoaște-acuma că tot ce poți să ceri
35 Vieții, ca pe lume să poți fi fericit,
E-a nu rivni nimica, spre a nu fi rivnit !

(După o pauză, cu un fior)

Iar mă cuprind fiorii ! Mi-e frig... Camoëns moare !
Și nimenea nu vine în ceasul ăsta mare
Să-i dea o mîngiere. — O noapte e trecutul
40 Și noapte viitorul ; de-abia se ține lutul,
Praf s-a ales din toate : credințele-s pierdute...
Cununile de laur în pulbere-s căzute...

(Ridicîndu-se cu înflăcărare)

45 Ce i-am cerut eu vieții și ce mi-a dat ea mie ?
Ce-a fost, la urma urmei, decît o nebunie ?
Himera nendurată, ce-mi da întruna pinteni,
A dispărut ca fumul ce piere la răspinteni ;
Dar a avut dreptate și adevăr a zis :
Că sterp rămîne pomul ce l-ai sădit în vis !
50 (Cade istovit în jeț. Ușa la stînga, în mijloc, se deschide.
PEREZ intră grăbit. Se-ntunecă din ce în ce mai tare.)

SCENA A PATRA

CAMOËNS, PEREZ

PEREZ

(în prag)

În chilioara asta-i ; așa-i precum mi-au zis...

5

(In extaz)

El este, da, el este ! Așa-i vedeam în vis
Sublima lui figură ; dar, totuși, mai senină,
Și dulcea lui privire mai plină de lumină ;
Și înclinata-i frunțe mai mîndră, mai semeată !

10

Orcum ar fi, tot el e ! Și dacă trista-i viață
L-a-ncovoiat, văd totuși pe luciul feței pale
Pecetea genială a cîntecelor sale !

(Inaintînd în fața lui CAMOËNS, cu adîncă venerație)

Don Luiz de Camoëns ! Salut !

15

CAMOËNS

(liniștit și măsurat)

Cine-mi vorbește ?

PEREZ

E fiul lui Quebedo și Perez se numește !

20

CAMOËNS

(pe gînduri)

Tu, fiul lui Quebedo ?

PEREZ

(cu bucurie)

25

Da, maistrul meu iubit !

Sînt fiul lui Quebedo, cum spui, și am venit
După îndemnul tatei ca să te iau la noi !

CAMOËNS

(ridică mîna în semn de răspuns.)

30

PEREZ

Vin poate prea devreme ?

CAMOËNS

(cu privirea ținută la el)

Nu, încă nu-i tîrziu !

35

Apropie-te dară ! Și-ascultă cît sînt viu !

PEREZ

(se supune.)

CAMOËNS

(grav)

40

Stă cheruvimul morții între noi doi, și ceasul
Mult așteptat de mine acum zorește pasul !
Eu am să mor, ascultă deci pîn' mai sînt în viață
Și vorba mea din urmă păstrează-o ca povață.

PEREZ

45

(cu teamă și totuși demn)

Să mori tu ? ! O ! Camoëns, nu, asta niciodată !

CAMOËNS

(afirmînd din cap)

50

Ascultă-mă, copile, căci vremea-i măsurată !
Vrei să slujești altarul ce l-am slujit și eu ?
E drept ce-a spus Quebedo ?

PEREZ

E-adevărat, stăpîne !
Pe viul Dumnezeu,

55

CAMOËNS

Gîndește-te ce-alegi,
Știi tu că viața-ntreagă de-a pururea ți-o legi ?
Gîndește că ai zile și sufletu-ți, străin
De lumea asta încă, e-atras spre ce-i divin ;
De-aceea poezia tu o rîvnești și-o ceri,
60 Că sufletu-ți purcede, ca dînsa, tot din cer.

Căci a dori e una și alta-i a putea,
Nu-i dat orcui pricepe să poată și crea,
A presimți nu-nseamnă că ai găsit...

65

PEREZ

Știu bine
Că, de primesc cu toții, nu dăruiește-oricine !

CAMOËNS

70 Așa e, da ; de-aceea în suflet tu ți-o scrie :
Deci orșice te cheamă, o vanitate fie,
Sau chiar copilărescul imbold de-a imita,
Ori singele ce-alergă umplînd inima ta,
Sau poate numai nervii întinși peste putere,
Nu te-nșela. Căci arta cîntării de se-nvață —
75 Pe un poet natura îl cheamă la viață.
Faci totul prin voință, dar geniu se naște
Din ceruri el purcede și ceru-l recunoaște !

PEREZ

(după o scurtă pauză)

80 Nu despre cel ce-i astăzi pot să-ți vorbesc eu ; dar
Pe-acel ce va să vie îl văd așa de clar !
Ca un copil cuminte eu am crescut visînd,
Și n-aveam bucurie decît atuncea cînd
Puteam citi în tihnă ; privind adînc în mine,
85 Umblam ca orb prin viață și nu-mi găseam un loc,
Și singurul tovarăș de visuri și de joc
Mi-era poleiul lunei în nopțile senine ;
Tăcerea pentru mine avea un tainic glas,
De zgomotele zilei străin eu am rămas,
90 Iar inima-mi ursuză s-a răzlețit de-ai mei,
Eram în vîrst-aceea cînd nici nu știi ce vrei...

(Insuflețit și cu înălțare)

Dar am citit atuncea *Lusiadele*-ți divine,
Și-atunci ca o lumină s-a revărsat în mine,
95 Simțirea mea ascunsă, cum se deschide-o floare
Ce a tînjit la umbră, a înflorit la soare !
Pierise îndoiala, nu mai eram acel
Copil fără voință ! Pe urma lui ! *Ca el !*

278

100 Mi-a scris o mină-n suflet cu litere de pară
Și parcă mii de glasuri deodată îmi strigară :
Ca el ! Ca el ! Pășește-i pe urmă-i nencetat.
Răspunde-acum, stăpîne, de sînt sau nu chemat ?

CAMOËNS

(prietenos, cu bunăvoință)

105 Pe Dumnezeu ! Ai spune-o — căci ochiul tău
străluce !
Se poate... însă totuși — ești încă la răscruce,
Ursita îți suride, urmeaz-o în tot locul,
Și crede-mă pe mine, ascultă și socoate :
Nu trece pragul casei poetului norocul !

110

PEREZ

Să pot s-ajung ca tine, și mă lipsesc de toate !

CAMOËNS

(pe un ton părintesc)

O, orb ce ești ! Mărirea te cheamă așadar !
115 (Se ridică.)

120 Ți-e dor să simți pe tîmple cununa de stejar,
Dorești să ai pe frunte un diadem de stele !
Dar frunzele se scutur și stelele pălesc :
Vezi ce mi-a dat mărirea în schimbul vieții mele !
Acei ce fără vilvă viața și-o trăiesc,
În liniște ei numai sînt fericiți pe lume
Și prea puțin le pasă de n-au lăsat un nume !

PEREZ

(sever)

125 O, am văzut, alături de-atîția falși eroi,
Cununa celui vrednic zvîrlită în noroi !
(Solemn)

Orcît aș fi de tînăr, mărirea nu mă-ncîntă,
Spre alte culmi simțirea și mintea mea s-avîntă !

279

(ironic)

Știi alte culmi dincolo de glorie și aur ?
Ce vrei tu ? Și ce cauți ?

PEREZ

135

De ani, ca pe-un tezaur
Eu mi-am păstrat în suflet închis secretul meu,
Dar ți-l voi spune ție, cel uns de Dumnezeu.
Nu lauri, nici mărire, nici fericire cer :

(cu înălțare)

140

Voiesc să fiu aripa ce stăruie spre cer,
Vreau să fiu geana roșe ce-anunță aurora.
Voiesc s-aprind în suflet simțirea tuturor
Din propria-mi văpaie ce-o simt arzînd în piept ;
În certele din taberi s-arunc cuvîntul drept ;
145 Nu-s friguri, nici orbire, dar simt ce sînt în stare
Și că aceasta este suprema mea chemare !

CAMOËNS

(cu melancolie)

150 O, vis al tinereții pe-aripi de serafim,
Cît de străin de lume e-avîntul tău sublim !

(Către Perez)

Vrei să înveți pe oameni spre cer să-ntoarcă fața ?
Și să le-aprinzi simțirea ? Dar poți aprinde gheața ?
Poți să trezești c-un sunet pe surdul din născare ?

155

PEREZ

(cu fruntea ridicată)

Tu ai făcut-o asta ! Da, tu ai fost în stare
Să faci minunea asta ! Niciicînd n-am fost ca azi.
Încrede-te în mine, că simt, ca-ntr-un extaz,
160 Că Dumnezeu vorbește acum prin gura mea,
Tu ai zvirilit scînteia în suflute, și ea
S-a strecurat în inimi, zburînd din loc în loc :
Pîn' s-a aprins și arde acum ca un foc :
În mii de oameni astăzi trăiește al tău cînt !

165

Și poate să se-ntoarcă pămîntul în pămînt,
Căci cîntecele tale vor vieții în veci :
Nu iei decît pămîntul în lumea-n care treci !

CAMOËNS

(atîns de vorbele lui, aparte)

170

Aprinși îi sînt obrajii și ochii lui de foc !
În vorba lui răsună un glas de prooroc
Ce-mi răscolește-n suflet întreg trecutul meu !
Să fie dînsul solul trimis de Dumnezeu ?

(După o pauză, întunecat)

175

În zile viitoare privirea ta plutește,
Dar uite ce-i prezentul !

(Cu mîinile împreunate pe piept)

Eu sînt aci, privește !

180

Acesta-i cîntărețul *Lusiadelor* ! Eu sînt !
Vezi unde se sfîrșește cel mai măreț avînt,
Răsplata-i sărăcia și moartea-ntr-un spital !

(Părintește)

Ascultă-mă, renunță la orice ideal !

PEREZ

(gata de jertfă)

185

Eu ! Niciodată ! Dacă mizeria-i răsplata
Acelui bun și vrednic, atuncea eu sînt gata
De jertfă, căci atuncea mizeria i-o fală
Și spinul se preface cunună triumfală,
190 Și e un rai spitalul ! Să fiu Camoëns eu,
Să pot din letargie trezi poporul meu,
Să pot zvirli o rază asupra unui veac,
Și-atunci puțin îmi pasă că voi muri sărac
Și nebăgat în samă, de voi fi fost ca tine !

195

CAMOËNS

(cu tărie)

Pe umbra funerară ce-asupra-mi simt că vine,
Pe dulcele și-amarul vieții ce-am trăit,
Pe zeei toți pe care visînd i-am bănuit,

- 200 Pe visurile mele și tot ce-mi este sfânt —
Tu ai o datorie și-un drept pe-acest pământ,
Pe tine nu te mină ambiția deșartă,
Nici vana strălucire în visul tău de artă,
Ești un trimis din ceruri, tu nu te înspăimînti
205 De-acest pământ nevrednic, tu ești făcut să cînți
Și să ajungi pe culme, o, inimă curată !

PEREZ

(căzîndu-i la picioare)

- Zici tu că voi ajunge ? O, spune-mi înc-o dată !
210 O, spune-mi drept ! Răspunde !

(Apucîndu-i mîna)

Voi fi eu un poet ?

CAMOËNS

(atingîndu-l pe creștet)

- 215 Tu ești ! Urmează-ți drumul ! Da, ești, eu și-o
repet !

Și-orcare-ți este soarta, și-orcît de greu calvarul,
De vei simți arare că prea e plin paharul
De chinuri, ceasul ăsta să ți-l aduci aminte,
Gîndește-te că vorba și duhul tău fierbinte
220 A risipit o clipă întunecata ceață
Din ochii lui Camoëns, că el, plecînd din viață,
Cuprins de îndoială a renviat prin tine
Și în avîntu-ți tînăr s-a regăsit pe sine :

225 Vezi mîna asta rece ce se ridică-ncet
Și te binecuvîntă, sfințindu-te poet !
Să ți-o aduci aminte ! Și-acuma du-te ! Viața
Te cheamă ! Mergi la luptă ! Și fii tu dimineata
Căci eu acu-s amurgul și soarele meu moare !

(Se așază în jețul din față.)

230

PEREZ

(se ridică cu ochii înflăcărați)

Nu, cîntecele tale rămîn nemuritoare !
Camoëns, pe-al tău nume e scris eternitate !

CAMOËNS

- 235 Mă fac un trup cu dînsa ! O simt, da, ai dreptate,
Am fost poet și-atîta, dar am rămas întreg,
De ce-mi plîngeam eu soarta, acuma nu-nțeleg,
Cînd chinul este însuși o binecuvîntare,
Și Dumnezeu îl pune în orice suflet tare,
240 Căci numai prin durere poetul prinde glas !
Ce-am fost întotdeauna același am rămas,
Gîndirea-mi aruncată n-a fost cenușă-n vînt,
Și va trăi de-aceea dincolo de mormînt !
245 Pot să pășesc în fața Celui Înalt de-acum :
A încolțit sămînța ce-am aruncat-o-n drum

(cu înflăcărare)

Și visurile mele se fac eternitate !

PEREZ

- 250 Ce vii mai ard a tale priviri înflăcărate,
Stăpîne !

CAMOËNS

Al meu suflet aripele-și întinde
Și din adîncul ăsta de neguri se desprinde !
Mă-nalță...

- 255 (Se ridică din jeț susținut de PEREZ, o muzică molcomă
începe în orchestră, soarele în amurg se răsfrînge din
dreapta, înecînd chilia.)

CAMOËNS

(ca un vizionar)

- 260 Simt acuma cum tot mai sus s-avîntă,
Cum sferele-n rotire armonioase cîntă !
Mă-ntîmpină cu freamăt al spiritelor cor !
Lumină văd ! Tot cerul e-un astru orbitor !
Privirea mea s-afundă în vremi c-ntr-o viltoare,
265 Mărgele-s ale vieții clipite trecătoare !
Tot cerul se deschide și îngerii coboară !
Un chip iubit odată îmi strălucește iară,
Un luminos luceafăr după o noapte lungă !
Ea-ntinde o cunună pe fruntea mea s-ajungă —

270 Văd steagul țării mele în falduri cum o-mbracă...
O, țară, slavă ție ! Și neagra noapte dacă
Te-acopere acumă, cînd ceasul o să bată,
Te vei trezi mai mîndră de cum erai odată...

(Muzica încetează treptat.)

275

(Urmărind viziunea)

Cum, vrei să mă lași iarăși ? O, ia-mă sus, cu tine !
Cîntați ! Începeți iară, o, armonii divine !...
Cad lanțurile ! Dați-mi lumină ! Vreau lumină !

(Cade în jeț neînsuflețit, dar cu figura luminată, sprijinit

280

de PEREZ.)

Théodore de Banville

GRINGOIRE

COMEDIE ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

LUDOVIC XI
PETRE GRINGOIRE
SIMON FOURNIEZ
OLIVIER LE DAIM

- 5 LOYSA, fiica lui S. Fourniez
NICOLA ANDRY, sora lui Simon

*Pajii regelui, valeții lui Simon Fourniez, ofițeri și arcași
ai gardei scoțiene.*

- 10 *Acțiunea se petrece la Tours, la Simon Fourniez, în
martie 1469.*

- 5 *Scena înfățișează o frumoasă odaie gotică, mobilată
cu luxul sever al burgheziei avute. Fundul e cuprins de
un cămin mare de piatră, cu coloane îngemănate și în-
late, împodobit cu trei figurine așezate pe etajere. De o
parte și de cealaltă a căminului, câte-o ușă cu două ca-
naturi, de stejar, ca și pervazul de pe părete. Aceste uși
dau pe un gang de scară luminată de ferestre trilobate,
puțin cam scunde, cu mici vitraliuri romboidale. Tavanul
cu grinzi zugrăvite, împodobite cu ornamente de metal. Pe
10 zidurile laterale, două ferestre în bolți adânci, cu perdele
de mătase. La stînga, un mare bufet cu trei etajere și
cu baldachinuri ieșite în afară, încărcate cu tipsii de ar-
gint și cu mîncăruri alese. La dreapta, un orologiu de
aramă, a cărui mașinărie, ciocan și clopot se văd. Pe
15 podele, o scoarță groasă de rogojină, jățuri, masă pătrată
și scaune de stejar.*

- 20 *La ridicarea cortinei, OLIVIER LE DAIM stă în pi-
cioare lîngă fereastra din dreapta. Doi pajii ai regelui stau
nemișcați înaintea bufetului. LOUIS XI, așezat într-o
strană mare, sculptată, căptușită cu perine de purpură și
aur, SIMON FOURNIEZ și NICOLA ANDRY stau împre-
jurul unei mese încărcate de roade și de ulcioare de ar-
gint umplute cu vin. NICOLA, isprăvind povestea ce o
spunea, se ridică pentru a turna de băut regelui.*

SCENA I

REGELE, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY,
OLIVIER LE DAIM, DOI PAJI

NICOLA

(ridicându-se și turnînd de băut REGELUI)

5 Da, sire, așa s-a întîmplat că, în zilele răposatului rege, tatăl maiestăței-voastre, jupînița Godegrand a luat de bărbat pe un spînzurat, căruia niște dieci îi tăiaseră funia, ca să facă haz, și pe care l-au așezat apoi în iatacul bătrînei fete, pe cînd era
10 dusă la vecernie.

REGELE

(rîzînd)

Minunat!... Jupîn Olivier Le Daim, ce zici de nostimada asta?

15

OLIVIER

Zic, sire, că flăcăul nu fusese bine spînzurat.

REGELE

20 Nici vorbă. Tu vezi totdeauna lucrurile sub adevărata lor înfățișare. (Către NICOLA ANDRY.) Ori-cum, veselă poveste. E o plăcere să te asculte cineva, frumoasă Nicola. Dar de ce nu stai mai aproape?

NICOLA

Fiindcă nu se cade, sire.

25

REGELE

Apropie-te!

NICOLA

Nu-ndrăznesc.

30

REGELE

Bine, atunci am să îndrăznesc eu!

NICOLA

O, sire!

REGELE

Da' cîți ani vei fi avînd?

35

NICOLA

Am douăzeci și patru, sire.

REGELE

Apoi la vîrsta aceasta nu se cade să rămîi văduvă, mai ales cînd ești cea mai mîndră floare din orașul nostru, Tours. Nu ți se zice oare dumitale „frumoasa postăvăreasă“?

40

NICOLA

O, sire, mi-au dat porecla asta fiindcă am fost cîntată așa într-o baladă care-a ajuns vestită în toate șezătorile de iarnă.

45

REGELE

Și cine a făcut acea baladă? Vreun îndrăgostit de ochii aceștia drăcoși?

NICOLA

50 Un îndrăgostit! Oh! nu, sire. E Gringoire.

REGELE

Cine e acest Gringoire?

OLIVIER

Un om de nimic, sire.

55

SIMON

Un comediant, un soitariu fără pereche. E, cum aș spune, cel mai năuc și mai flămînd dintre copiii pribegi.

NICOLA

60 Un biet îpușcă-lună, sire.

REGELE

Ceea ce nu-l împiedică, după cîte văd, să se pri-ceapă la femeii frumoase și să preamărească pe cea mai frumoasă dintre toate.

NICOLA
(căt-re SIMON FOURNIEZ)

Nu vezi că regele îmi face curte pe față ? Apă-
ră-mă, frate !

SIMON

70 O, maiestății-sale regelui nostru îi place să glu-
mească ; dar tu ești o femeie destul de cuminte și
știi să te aperi și singură.

NICOLA

75 Atunci, sire, îngăduiți-mi să beau în sănătatea
aceluia care pedepsește cu asprime în regatul acesta
pe toți cei cari se dedau la pîngăritul căsnicilor și
necinstirea femeilor !

REGELE

(stăruitor, către NICOLA)

80 Ah, aceasta e trădare pe față, și am să mă răzbun !

NICOLA

(îngenunchind înaintea REGELUI și ridicîndu-și pcharul)

Beau în sănătatea regelui ! și pentru adînci bă-
trînețe !

REGELE

(oprindu-se)

85 Cu femeia isteață nici dracul nu face cîrd !

NICOLA

Să biruiască pe toți potrivnicii săi !

REGELE

90 Ba zău, cei mai nemiloși dintre toți sunt ochii
aceștia care mă ard ca focurile Gheenei ! Dar ce
să fac împotriva unui dușman pe care n-am cum
să-l bat, nici să-l fugăresc ? Se va zice dar de regele
95 Loys că i-a fost frică !

NICOLA

Dac-ar zice cineva una ca asta, englezii de la
Dieppe și svițeranii de la Basel ar răspunde că
acela a mințit.

SIMON

Bine-ai grăit, surioară ! Și dacă regele e cel mai
vrednic căpitan din regatul său, el e și seniorul cel
mai drept și mai puțin mîndru, așa să știi. De aceea
105 îndrăznesc să-i mulțămesc de cinstea pe care ne-a
făcut-o, binevoind să ia loc la masa unuia dintre
pîrgarii săi...

REGELE

Zi dintre prietenii săi, Simon Fourniez. Tu nu
ești pentru mine un simplu pîrgar, un orșicine. N-am
110 uitat ceasurile bune pe care le-am petrecut în gră-
dina ta, chiar aceasta care-ți înconjoară casa ta pri-
mitoare, pe cînd nu eram decît delfinul Franței. În
ceasul acela așa de greu, cînd făceam pe socoteala
mea ucenicia aspră a vieții, tu, umilă și credin-
115 cioasă slugă, tu m-ai ajutat cu punga ta ; mai mult
încă, ți-ai pus pentru mine viața în primejdie. Știu
cum... Acestea sunt amintiri pe care nimic nu le
poate șterge, bune și vrednice prietene Simon...
Unde mai pui că fiică-ta, Loysa, e fina mea.

SIMON

120 A, sire, iertați-mă, plîng de bucurie. N-am aștep-
tat eu, pentru a vă sluji, ca maiestatea-voastră să
fiți regele și stăpînul atotputernic ; căci a fost de
ajuns numai o clipă ca să ne înțelegem. Pîrgar din
125 popor, gîndind și simțind la fel cu dînsul, am ghicit
cu cîtă aprindere iubeați biata noastră țară sfi-
șiată. Ne trebuia un căpitan, mină de fier și viteaz,
care să fie pentru noi un tată, iar un stăpîn neîn-
durat pentru păstorii cari prea ne tundeau ca pe
130 oi. Maiestatea-voastră erați omul nostru și noi v-am
priceput.

REGELE

Asta e vorbă sănătoasă. Pe legea mea, Simon
Fourniez, ai dreptate : norodul și pîrgarii mei, iată
135 ce mi-e mai drag pe lume. Dacă am venit azi să
mă așez la masa ta e că, slavă Domnului, pot în
sfîrșit să mă odihnesc puțin : mi se cade ! Vreau

până diseară să mă desfătez în bună pace în mijlocul
vostru și să-mi fac gustul de a nu mai fi regele.
140 Zilele urâte de la Peronna și Liège au trecut, dragii
mei! (*Frecîndu-și minile*) Vărul meu, ducele de
Burgundia, își pierde vremea prin meleagurile Guel-
drei și ale landgraviatului Alsaciei!

NICOLA

145 Dar se zice că vicleanul vrea să înscăuneze în
Șampania pe fratele maiestății-voastre, ducele de
Normandia...

SIMON

150 Ca să-și păstreze o trecătoare între Ardeni și
Burgundia lui.

REGELE

Da, a fost vorba de așa ceva. Eh! ducele Carol
e șiret și mare hitru.

SIMON

155 (*ghicind pe REGELE*)

Dar se pot găsi și alții mai șireți și mai hitri
ca el.

REGELE

160 Ce-ai zice, de-o pildă, prietene Simon, dacă, lip-
sindu-se de Șampania, fratele meu ar primi în
schimb Guyenna și Aquitania?

SIMON

Aș zice că i-ați jucat un renghi.

REGELE

165 Și ar fi totuși un schimb bun pentru un tânăr
cărui îi place să petreacă, așa cum e dumnealui,
fratele nostru. De aceea cred că are să primească.

OLIVIER
(*înaintînd*)

170 Credeți, sire?

292

REGELE

Și de ce nu, Olivier? (*Bînd o gură de vin.*)
Pe La Balue l-am însărcinat să facă învoiala. Pun
mare temei pe La Balue — e slugă credincioasă.

175 OLIVIER

Așa de credincioasă, încît maiestatea-voastră
are să rămîie în curînd surprinsă.

REGELE

(*punîndu-și paharul pe masă*)

180 Ce vrei să zici?

OLIVIER

Eu, sire? Nimic. (*Aparte*) Să nu-i stricăm che-
ful, că mi-e de folos.

REGELE

185 (*ridicîndu-se și mergînd spre el*)

Ce înseamnă aceasta, jupîn Olivier? Ce ai, de
mormăiești așa între dinți? Nu cumva tăgăduiești
că am toate cărțile în mînă și că folosul e de par-
tea mea?

190 OLIVIER

Nicidecum, sire. N-ar fi fost firesc lucru ca cel
mai isteț jucător să piardă mereu.

REGELE

195 Și am să cîștig, copii! Deci să ne înveselim, Si-
mon; toarnă-mi vinul tău vechi, care e chiar sîn-
gele porfiriu al frumoasei noastre Turene!

SIMON

(*umplînd paharul REGELEI*)

200 E al maiestății-voastre, sire! (*VALEȚII și PAJII*
*duc masa într-un colț al sălii și pregătesc jățul re-
gelui.*)

REGELE

(*după ce a băut*)

205 Și acum am să-ți arăt că, dacă mă iubești, n-ai
a face cu un ingrat.

293

SIMON

Ah, sire !

REGELE

210 Războiul nu e totul, cumetre ! Negoțul, o știi bine, e și el puterea unei țări. Și am daraveri însemnate de lămurit cu prietenii mei, flamanzii.

SIMON

Bine.

REGELE

215

(*așezându-se în jăț*)

Și mi-a venit în gând să te fac ambasadorul meu.

SIMON

220 Ambasador, eu ? Maiestatea-voastră s-a milostivit să se gândească la mine pentru asemenea însărcinare ? Dar asta nu se poate. Mă pricep eu cum să vorbesc cum trebuie cu niște seniori ?

REGELE

225 Tocmai că nu cu nobili vei avea a face, ci cu țesători și căldărari. Care altul m-ar putea sluji mai bine ca tine ?

SIMON

(*incurcat*)

Dar... dar prăvălia mea, sire ?

REGELE

230 Ia lasă !... E cea mai îmbulzită de mușterii din tot târgul. La nevoie, postavurile tale s-ar vinde și singure.

NICOLA

235 Sire, eu am ghicit mai degrabă la ce se gândește fratele meu. Nu-l îngrijește pe el prăvălia, ci Loysa, pe care nu-l rabdă inima să o lase în paza nimănui, nici chiar a maiestății-voastre, nici a mea !

294

SIMON

Încaltea dacă Loysa ar fi măritată !

240

REGELE

Dacă e numai pe atât, s-o mărităm.

SIMON

245 Dacă maiestatea-voastră crede că e lucru lesne ?? Parcă eu nu mă gândesc mereu la asta ? Dar Loysa se încapăținează, și pînă acum n-a vrut nici în ruptul capului.

REGELE

Poate să am eu mai multă trecere.

SIMON

250 Dar pînă una-alta, nu văd nici mirele !

OLIVIER

(*apropiindu-se*)

Lucrul cel mai greu nu este ăsta, cumetre Simon. Loysa nu e oare frumoasă ca o zină ?

255

REGELE

(*privind pe OLIVIER*)

Ai băgat de seamă ?

OLIVIER

Orb să fii ca să nu vezi !

260

REGELE

Așa e. Și pe lângă atîtea farmece de drăgălășenie și frumusețe, Loysa mai întrunește și altele. Are un tată cu imașuri...

SIMON

265

Imașuri minunate !

REGELE

Cu podgorii...

SIMON

Care dau vinul cel mai bun din Tours !

295

REGELE

Și pe colinele vecine...

SIMON

Multe și frumoase mori pe cari vîntul nu le mai lasă să doarmă !

REGELE

Și apoi Loysa e fina noastră. Trage și asta la cîntar.

SIMON

280 E o căsătorie minunată pentru un negustor bogat din orașul nostru. Și asta i-o cînt eu toată ziua ; dar nu vrea să m-asculte.

OLIVIER

Atunci, dacă i-ai propune ceva mai deasupra ?

SIMON

285 Mai deasupra decît un negustor ?

REGELE

290 N-ai ghicit, Simone ? Pe meser Olivier, de pildă, care, după o tinerețe plină de zbugium și de ștregării, pare foarte dornic, drept încheiere, să-și pună capul sub evenghelie.

SIMON

(făcînd pe modestul)

295 Asemenea încheiere nu face pentru domnul bărbier al maiestății-voastre. Pronia cerească, fără-n-doială, îi păstrează ceva mai bun.

OLIVIER

Cum ?

SIMON

(cu bonomie)

300 Zic și eu ca toată lumea.

REGELE

Dacă e așa, să întrebăm pe Loysa. Fii pe pace, cumetre, am făcut eu lucruri mai grele. Dar uite,

unde e drăguța mea Loysa ? Îmi face cumva în necaz ?... Că doară știe cît de dor îmi e s-o văd zîmbind și s-o ascult cum ciripește...

SIMON

Uite-o, sire, vine. Parc-ar fi ghicit dorința maiestății-voastre... și pe a mea.

SCENA II

REGELE, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY,
OLIVIER LE DAIM și LOYSA

REGELE

(surizînd LOYSEI cu bunătate)

5 Tu ești, Loysa mea ?

LOYSA

(ingenunchînd pe o pernă la picioarele REGELUI)

Da, sire... Oh ! cum era să vă uit !

REGELE

10 Știi ce-mi spunea prietenul meu Simon ? Spunea că ții la mine tot așa de mult ca și dînsul și că, tot ca și dînsul, ai fi în stare să faci orice pe lume pentru mine.

LOYSA

15 Încercați, sire !

REGELE

(ținîndu-i capul între mîinile sale și privind-o cu duioșie)

20 Ascultă. Voiesc să fii mulțumită. La nime pe lume nu țin mai mult, căci (confidențial), nu ți-am spus-o niciodată (cu gravitate), dacă stelele nu mint, am cuvinte temeinice să cred că fericirea mea e legată de a ta.

LOYSA

(cu avînt)

25 Atunci, faceți-mă fericită numaidecît !

REGELE
(aparte)

Suflet de porumbiță !... (Loysei) Vrei să m-ascultî ?

30 LOYSA
Oh ! din toată inima !

REGELE
Atunci, fetico, trebuie să te măriți.

35 LOYSA
Aceasta voiati să-mi cereți ?

REGELE
Da.

40 LOYSA
(cu părere de rău)
Oh ! ce păcat !

REGELE
Și de ce oare, drăguță ? Iată-te mare, frumoasă, rumenă și înflorită ca luna lui april ; o așa comoară nu poate rămîne fără stăpîn. Spune un cuvînt, și
45 vei căpăta pe cel mai mîndru dintre negustorii din Tours. Surizi ? Mi se pare că te pricep : postăvarii și bogasierii din vechiul nostru tîrg au pămînturi și podgorii la soare, dar cei mai mulți dintre ei au și părul alb și umerii aduși. Pe cînd acela la care-ți
50 fuge gîndul, cînd ești singurică, e un tînăr ucenic, cu plete bălaie, dar fără altă bogăție decît cotul său ? Nu e asta o piedică ! Pe legea mea, ți-oi înzestra ucenicul așa de bine, încît să-și poată ospăta stăpî-
55 nul la care a slujit pe o pînzătură cum e catifeaua și numai în vase și tacîmuri de argint ! Zi-i dar pe nume fără teamă.

LOYSA
Sire, ce-mi pasă mie de e ucenic sau negustor.

SIMON
(cu minie)

60 Pesemne că ne găsești pe noi prea de rînd pentru tine ?

LOYSA
(căt-re REGE)

65 Nu tocmai eu am să înjosesc breasla căreia ta-tăl meu îi face cinste...

SIMON
Eh, dar atunci ?

70 LOYSA
(urmînd)

Dar nu văd nici o deosebire între o prăvălie și o temniță. Ce ! să stai așa, în umbra și uritul acesta, cînd lumea e așa de mare, cînd sunt atîtea zări, atîtea izvoare, atîtea stele !

75 REGELE
Nu vrei negustor ?... Nu spui nimic ?...

LOYSA
Sire...

80 NICOLA
Fii pe pace, sire. Loysa nu-mi ascunde nimic și voi spovedi-o.

LOYSA
N-am taine, mătușică... Regele o știe bine, mămă-mea era fată de postăvar din Tours. Cînd era
85 copilă, cum se juca pe malul Loirei, a fost furată de țigani. După doisprezece ani, a fost regăsită, ca prin minune, tot cuminte, curată și blindă. Dar, din viața ei pribeagă, rămăsese cu dragostea de a trăi sub cerul liber și cu dorul de zările nemărgi-
90 nite. Tata a luat-o de soție cu o sinceră prietenie și i-a făcut viața fericită...

SIMON

Draga de ea !

LOYSA

95 Și cu toate acestea, a murit tinăra, orcît de bine și cu orcîtă dragoste fusese îngrijită. Visa mereu la țările binecuvîntate unde roadele și florile nasc împreună la soare !... În vinele mele curge sîngele mamei : iată de ce, sire, nu vreau să iau de soț
100 un negustor.

SIMON

Prințesă !

REGELE

Vrei un oștean ?

105

LOYSA

Nu, sire. Să stau acasă, cînd bărbatul meu ar înfrunța întîmplările și primejdiile războiului, n-ar fi să-ndur ca o nemernică chinurile fiecărei clipe ?

REGELE

110

Atunci inima nu-ți spune nimic ?

NICOLA
(cătore REGE)

Nimic, sire !

LOYSA
(mirată)

115

Ba da, dar ceea ce-mi spune nu-nțeleg nici eu. (Se apropie de REGE și, gînditoare, își reazemă capul pe jățul lui.) Mă tem că iubesc un om care, fără îndoială, nu există, deoarece l-aș vrea viteaz ca un căpitan și destoinic de o faptă mare, dar blînd ca o femeie. Și — spuneți voi, dacă visările mele nu sunt nebune ! — cînd visez la iubitul meu necunoscut, îl văd uneori bolnav și plăpînd și avînd

125 nevoie de ocrotirea mea, ca și cum i-aș fi mamă. Vedeți dar că sunt încă o fetiță care nu știe nici ea ce vrea și că trebuie să-mi lăsați vreme ca să pot citi eu singură mai limpede în inima mea.

SIMON

130 Lasă mai bine o pisică să-ți depene un ghem de ață. Ah ! nu vrei bărbat. Ei bine, îți spun eu una : am să te dau după unul mai repede decît crezi.

LOYSA

Nu, tată. Lasă-mă singură cu florile mele, să mă bucur de aer și de soare.

135

SIMON

Soare ! (REGELUI) Sire, porunciți-i să m-asculte.

REGELE

A, Simone ! Aci nu mai sunt regele...

140

LOYSA
(cu alintare)

Tată dragă, ține-mă lîngă tine, nu mă alunga !

SIMON

145 Ascultă ! Știi ce am să-ți fac într-o bună zi ? Am să te închid cu cheia în iatacul tău și n-am să-ți dau drumul decît atunci cînd te vei pleca voinței mele.

LOYSA

(făcînd o reverență)

150

Nu te supăra, tată. Mă duc eu singură, numai-decît. Dar (împreunîndu-și mîinile) nu mă mărita ! (REGELUI) La revedere, nașule.

REGELE

Biata Loysa !

155 (LOYSA iese cu o grațioasă mutră de copil supărat.)

SCENA III

REGELE, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY,
OLIVIER LE DAIM

REGELE

Iar ai speriat păsărica, cumetre Simon.

5

SIMON

Vreau s-o fac să m-asculte. Trebuie să m-arăt eu tare, deoarece maiestatea-voastră n-a voit să-și hotărască fina să fie fericită.

REGELE

10

Ei, oamenilor nu le place să-i facă alții fericiți, precum nici țiparilor să fie jupuți de vii!

OLIVIER

Aceia de cari vorbește maiestatea-voastră sînt niște ingrați.

15

REGELE

Adică toată lumea.

SIMON

Ah! Sire, sunt un tată prădat, gîtuit. Adio, ambasada mea. N-am să dau ochii cu căldărarii maiestății-voastre.

20

REGELE

Liniștește-te. Dacă Loysa face nazuri, e că nu iubește încă pe nimeni. Nu rămîne decît să-i cău-
tăm pe acela pe care l-ar putea iubi.

25

NICOLA
(căt-re REGE)

Și Loysei noastre o să-i treacă dorul de a mai vedea alte țări, din ziua cînd cineva va fi pentru dînsa tot universul!

30

REGELE

Bun! Dar e vorba acum să-l găsim pe acel cineva. (Afară se aude o larmă mare și hohote de

ris prelungit.) Ce e zarva asta? (SIMON FOURNIEZ se duce la fereastra din dreapta și deodată izbucnește de ris.) Ce e acolo?

35

SIMON
(rîzînd)

Sire, e Gringoire.

OLIVIER
(aparte)

40

Gringoire! aci!... Nătărăii — l-au lăsat să s-a-propie de această casă!

SIMON

Ah! iată-l în fața ospătăriei vecinului meu. Ui-te-l cum fură puii din ochi! Ai spune că mîncă fumul, sire! Ce mai diavol și Gringoire ăsta!

45

OLIVIER

Da, și diavolul ăsta se oprește cam des sub fe-
restrele casei dumitale și, mai ales, sub acele ale
fetei dumitale.

50

REGELE

Unde vezi răul?

SIMON

Are cîntece așa de nostime! (Cîntă)

Satana s-a făcut bărbier!

El ține briciul...

(întîlnind privirea lui OLIVIER LE DAIM și sfîrșind
printre dinți)

într-o gheară!

(Aparte)

60

Eh, drace! uitasem!

OLIVIER

Și cîntecele acestea, jupîne Fourniez, se pare că sunt gustate pe aci.

65

NICOLA
(cu hotărîre)

Ba bine că nu.

OLIVIER
Luauți seama și nu vă prea lăudați cu ele.

70 REGELE
Și pentru ce, mă rog ?

OLIVIER
Pentru că, printre aceste cîntece nerușinate, care nu cruță pe nimeni...

75 REGELE
Văd.

OLIVIER
(continuînd)
Este și o *Baladă a spînzuraților*, cum i se zice, și care ar putea să pună juvățul de gîtul cui a făcut-o.

80 NICOLA
(aparte, cu spaimă)
Juvățul !

85 REGELE
Ce fel de vorbă e aceasta, Nicola ? Cum ? Acesta e acel împușcă-lună de care-mi vorbeai ? Apoi acesta întoarce capul norodului !...

90 SIMON
Parcă el știe ce face ? Gringoire, sire, e un copil.

OLIVIER
Un copil rău și primejdios ca toți cei de teapa lui. Viersuitorii ăștia sunt un soi de nebuni cari nu știu de ce sunt lăsați slobozi, cu toate că cel mai teafăr dintre ei se hrănește cu luciul de lună și se poartă cu mai puțină judecată decît o fiară imblînzită.

95 NICOLA
Oh ! (Către REGE) Adevărat e, sire ?

REGELE
100 N-o fi tocmai așa, și meser Olivier Le Daim e prea sever. S-ar părea, Nicola, că ții mult la viersuitorul acesta care te-a cîntat ?

NICOLA
105 Da, sire, mărturisesc pe față că mi-e drag.

REGELE
Ți-e drag ?

NICOLA
110 Foarte. Și dacă Gringoire n-ar fi mîndru ca un padișah, ar găsi totdeauna un locșor la căminul nostru și o masă bună. Cînd l-am văzut întîiași dată, sunt acum trei ani, în acea iarnă grea care a fost atunci, de a stat pămîntul două luni alb de ninsoare, Gringoire ședea aciuat sub poarta unei case și ținea pe genunchi doi copilași rătăciți, pe care-i găsisese scîncind după mama lor și tremurînd de frig. Își dezbrăcase de pe umeri biata lui haină zdrențuită ca să-i învelească-n ea și, rămas aproape gol, legăna micuții, cîntîndu-le o rugăciune către Maica Precista.

120 REGELE
(după un moment de visare)
Vreau să văd pe acest Gringoire.

OLIVIER
125 Ah !

NICOLA
Ah ! Sire ! Iată un gînd vrednic de un rege ! Bietul băiat ! I-a venit și lui norocul !

OLIVIER
130 S-aduc în fața maiestății-voastre un vagabond ca acesta !

REGELE
Am zis : vreau !

135

OLIVIER
(schimbîndu-și gîndul)

Fie! (Se-nclină în fața REGELUI și pleacă să dea o poruncă ofițerilor așezați în camera vecină.)

REGELE

140 Petrecerea aceasta face cît și alta. Și apoi o masă, cît de bună, parcă nu e bună dacă nu se sfirșește cu ceva snoave și mucalitudini.

SIMON

145 Și eu sunt tot de părerea asta. Gringoire o să ne spună una de-ale lui, cum știe el... Acea a lui Pathelin, de-o pildă... Bee... bee... bee... bee..!

OLIVIER
(REGELUI)

150 Maiestatea-voastră va fi ascultat. Gringoire are să vină, și-l voi pune să spună cîteva rime. Numai, nu făgăduiesc că vor fi pe placul maiestății-voastre!

REGELE

155 Vom vedea. Și dacă baladele lui n-or fi tocmai așa de răutăcioase pe cît spui, și deoarece Gringoire e așa de flămînd, avem aci cu ce să-l cinstim. (Se așază mîncări pe masă.) Cred că o să-i placă și lui.

SIMON
(mergînd spre ușă)

160 Iată-l.

SCENA IV

GRINGOIRE intră în mijlocul arcașilor, palid, tremurînd și ca amețit de foame.

GRINGOIRE

5 Ba nu, zău, domnilor arcași, unde mă duceți? (Arcașilor) Ce mă-ntindeți așa? (Arcașii tac.)

10 15 20

Ăstia-s scoțieni, de nu mă pricep. (La un semn a lui OLIVIER LE DAIM, arcașii dau drumul lui GRINGOIRE și ies odată cu pașii.) Ce face? Bine că m-au slăbit! (Văzînd pe REGE și pe OLIVIER) Cine-or fi seniorii ăstia? (Adulmecînd bucatele) Doamne sfinte, ce mirodenii! Nu cumva mă pofteau la masă? Mă pofteau, cu sila, să mă ospăteze! Parcă mai era nevoie de silă! Că eu nu veneam de bună voie! (Admirînd masa așternută) Plăcinte, vînaturi, ulcioare cu vin spumos. (Către REGE și OLIVIER LE DAIM) Înțeleg... Ați ghicit că domnii arcași mă duceau la răcoare pe nemîncate și atunci ați trimis după mine ca să mă scăpați din ghearele lor, să iertați — și ca să mă găzduiți, cum au făcut odată olarii cu Homiros!

REGELE

Spui drept, meștere Gringoire? N-ai prînzit încă?

GRINGOIRE

25 Prînzit? Nu, mesere. Nu astăzi.

NICOLA

(întînd către REGE)

Se și vede. Uitați-vă la el cît e de galben și tras la față.

30 GRINGOIRE
(îmbărbătat)

Doamna Nicola Andry!

SIMON

(întînd și el)

35 Leșină de foame!

GRINGOIRE

Jupîn Simon Fourniez! De zăpăceală nici nu ți-am recunoscut casa.

OLIVIER
(lui GRINGOIRE)

N-ai prinzit, mi se pare? Atunci cred că vei primi să iei o aripă de pui?

GRINGOIRE
(ca halucinat)

45 Cum să nu! Două aripi și un picior!

OLIVIER

Iată un vin care ar putea să deștepte și un mort.

GRINGOIRE
(înaintînd spre masă)

50

Aci e de mine!

OLIVIER
(oprindu-l cu un gest)

55 Un minut, mă rog. Cinstit lucru ar fi să te așezi astfel la masă, fără să-ți dai obolul și să-ți plătești tacîmul?

GRINGOIRE
(descurajat)

Să plătesc? N-am o para chioară!

60

OLIVIER

Dacă muzele nu sunt darnice de aur și argint, au știut în schimb să te încarce cu alte daruri. Ai o închipuire vie, gînduri alese, darul rimelor.

GRINGOIRE
(cu tristețe)

65

Asemenea daruri nu slujesc la nimic cînd ți-e foame, și astfel mi se întîmplă astăzi. Ce zic astăzi? În toate zilele.

OLIVIER

70

Nu m-ai înțeles. Vreau să spun că înainte de a-ți astîmpăra foamea, să ne spui vreo odă din acelea pe care ți le-au inspirat muzele.

GRINGOIRE

75 Oh, jupîne, foamea mea e mai zorită decît urechile dumneavoastră. (Dă să se apropie de masă.)

OLIVIER
(oprindu-l)

Mai stai... Versurile, întăi. Mincarea și băutura, pe urmă.

80

GRINGOIRE

Credeți-mă... sunt foarte răgușit.

NICOLA
(lui GRINGOIRE)

Îndrăznește!

85

GRINGOIRE
(aparte)

Haidem! Văd eu bine că lucrul cel mai cuminte e să mă supun. (Tare) Vreți să vă zic ceva din poemul meu *Încercări nebune*?

90

OLIVIER

Nu!

GRINGOIRE
Despre *Jupîn Proces și chipul său*?

95

OLIVIER
(intrerupîndu-l)

Nu. O baladă mai curînd. Sunt mai de ale noastre.

GRINGOIRE
(încîntat)

100

Ei bine, atunci aceea care are de refren: „Căci Domnul miluiește pe toți cei milostivi...”

OLIVIER

105

Nu asta. Zi-ne mai bine balada aceea... balada... știi?... care umblă în tot tîrgul și care desfată așa de tare pe cei cărora li se spune pe furiș.

NICOLA
(aparte)

Ah ! pricep, în sfîrșit !

110 GRINGOIRE
(bănuitor)

Nu știu despre ce vrei să vorbești.

NICOLA
(aparte)

Ce suflet rău !

115 OLIVIER

Bun ! Vrei să spui că nu știi *Balada spînzuraților* ?

GRINGOIRE
(stăpînindu-și o tresărire)

120 Ce e aia ?

OLIVIER
Ultima baladă pe care ai făcut-o.

GRINGOIRE
(însăimîntat)

125 Nu e adevărat.

NICOLA
Desigur.

REGELE
Lasă, Nicola. Ascultă.

130 NICOLA
(aparte, privind pe GRINGOIRE cu milă)

Săracul ! Bărbierul o să-l facă mici fărîmi.

135 OLIVIER
Și cine ar putea mă rog, în zilele noastre, dacă nu ilustrul poet Gringoire, să facă o baladă ca asta, ale cărei rime își răspund așa de frumos de

la o strofă la cealaltă, ca niște chemări de goarnă în pădure ?

140 GRINGOIRE
(măgulit)

E drept că rimele sunt cu dibăcie potrivite !

OLIVIER
Ah ! vrea să zică o știi ?

145 GRINGOIRE
(aparte)

Renumele mă dă de gol ! (*Tare*) Mi-ar fi, credeți-mă, foarte anevoie să v-o spun. N-o știu.

150 OLIVIER
Te socoteam, ca pe noi, o slugă credincioasă a stăpînului nostru, dar avînd îndrăzneala de a nu-ți ascunde gîndirea și de a spune adevărul tuturor, chiar și regelui.

GRINGOIRE
(cam șovăind)

155 Ah ! d-ăștia mi-ești dumneata !

OLIVIER
Dar deoarece m-am înșelat, Dumnezeu să te aibă în a sa pază, meștere Gringoire. Uite ușa.

160 GRINGOIRE
(cu părere de rău)

Să părăsesc eu casa asta, mirodeniile astea, fără să mă fi înfruptat !

OLIVIER
Dumneata o vrei.

165 GRINGOIRE
Acesta e chinul lui Tantal care furase un cîine de aur din Creta ! Mi-e însutit de foame decît adineauri. (*Cu deznădejde*) Mesere...

OLIVIER
170 S-a isprăvit ; și să ne despărțim fără supărare.
(*Îl împinge spre ușă.*)

GRINGOIRE
(*dezolat*)

Da.

OLIVIER
175 Păcat de bunătate de prinz ! Ia privește gîsca !

GRINGOIRE
Îmi lasă gura apă.

OLIVIER
180 (*luînd tava cu mîncare de pe masă și arătîndu-i-o
lui GRINGOIRE*)

Ia uită-te colea carne grasă și gustoasă ! (*Se
apropie de GRINGOIRE și i-o trece pe sub nas.*)

GRINGOIRE
185 Îmbătător miros ! Seniorul acesta are dreptate.
El vorbește verde, dar e cu inimă bună. (*Furat de
foame*) Haide, dacă vrei cu orice preț...

NICOLA
(*cu spaimă*)

190 Ce are de gînd ?

OLIVIER
(*oprind pe NICOLA cu privirea, sever*)
Doamnă Andry !

GRINGOIRE
195 Și dumneata, doamnă, vrei s-o ascuți ? Atunci,
bine, dacă toată lumea vrea...

REGELE
Firește.

GRINGOIRE
200 Am să vă zic *Balada spînzuraților*. (*REGELUI,
cu orgoliu și confidențial*) E de mine. (*Naiv*) E o

205 idee care mi-a trăsînit prin cap trecînd prin pă-
durea de la Plessis, unde erau o groază de spînzurați. Îi atîrnase acolo, pesemne, de teamă ca roua
dimineții să nu le ude tălpile !

NICOLA
(*aparte*)

N-o să tacă ?

REGELE
210 (*lui GRINGOIRE*)

S-auzim.

GRINGOIRE
Să vă spun.

BALADA SPÎNZURAȚILOR

215 De-ntinsele lor brațe stejarii cei comați,
În zori, cînd zîna Flora din somn ușor tresare,
Și-au atîrnat ciorchine de oameni spînzurați,
Ce, legănați de vînturi, s-or pîrgui la soare.
220 Pădurea, de pometuri d-acestea roditoare
— Pometuri nezărite de nimeni nici în vis —
Acea pădure mîndră cum alta lumea n-are,
E vesela livadă a regelui Loys.

OLIVIER
Nu începe rău !

225 NICOLA
(*REGELUI*)

Îndurare !

REGELE
(*cu liniște, către GRINGOIRE*)

230 Mai departe ?

GRINGOIRE
Toți acei inși sunt jalnici și tac, îndurerați !...
Căzuți pe cine știe ce gînduri uimitoare,
Și veșnic de cumplite vîrtejuri apucați,
235 Ei se-nvîrtesc întruna cu tresăriri ușoare,
Pe cînd, pieziș, îi pișcă săgețile din zare...

— Priviți, din slava voastră, îngeri din paradis,
Cum umbra li se-ntinde sub ziua ce răsare!...
E vesela livadă a regelui Loys.

240 OLIVIER
(*repetînd refrenul cu ironie*)

E vesela livadă a regelui Loys !

REGELE
(*cu același calm*)
245 Minunat. (*Lui GRINGOIRE*) Zi-nainte.

GRINGOIRE
Strofa a treia e ce e.

REGELE
Cu adevărat ?

250 GRINGOIRE
O să vedeți.
Toți spînzurații-aceaia, de diavol ascultați,
Cer alți și alți tovarăși pentru spînzurătoare...
Și-n vreme ce spre norii, d-azur înconjurați
255 S-aprinși d-ale lui Febus sclipiri fulgerătoare,
A dimineții rouă se-naltă-n dulce boare,
Un stol de ciori pornite din funduri de abis
Pe tigva lor s-așază cu ciocuri și cu gheare...
E vesela livadă a regelui Loys.

260 NICOLA
(*aparte*)
Nenorocitul de el ! (*GRINGOIRE se-ntoarce,*
toată lumea tace.)

GRINGOIRE
265 Eh, v-a plăcut ? (*Aparte*) Nimeni nu face haz.
Numai moșului parcă i-a mers la inimă. El se pri-
cepe, desigur.

REGELE
(*lui GRINGOIRE*)
270 Dar parcă de obicei mai vine și o închinare
după cele trei strofe ?

GRINGOIRE

Oh ! am înțeles eu numaidecît că nu ești un
ageamiu !

275 REGELE
Închinarea trebuie să înceapă, după cîte știu,
cu vorba „Principe“ !

GRINGOIRE
280 Oh ! asta nu poate lipsi, cum nici ochii lui Ar-
gus de pe coada păunului ! Principe ! Numai vezi
că eu nu cunosc nici un principe.

REGELE
Păcat !

GRINGOIRE
(*cu fineță*)
285 Știu că aș putea foarte bine să închin balada
mea ducelui de Bretania sau monseniorului de Nor-
mandia.

REGELE
290 Ce e drept. Și de ce nu o faci ?

GRINGOIRE
(*simplu*)
Pentru că eu țin prea mult la Franța, chiar și
la regele Loys, orșicum ! Dar sunt ca dumneata. Îi
295 spun verde păcatele... Cine știe să iubească...

REGELE
Știe și să pedepsească. E adevărat. Acum să ve-
dem închinarea.

GRINGOIRE
300 Închinare

O, principe, cel codru, sonor și des, în care
Atîtora de soarta miloasă le fu scris
S-atîrne ca ciorchine sub negrele umbrare,
E vesela livadă a regelui Loys.

305

OLIVIER
(lui GRINGOIRE)

Meștere Petre Gringoire, cine ar mai fi în stare să șlefuiască versuri așa de nostime și de mucalite !

310

GRINGOIRE
(cu modestie)

Oh, mesere !

REGELE

315

Poți să fii mîndru de așa laudă. Toată lumea știe ce reputație de om de gust are jupîn Olivier Le Daim !

GRINGOIRE

Olivier Le Daim !

OLIVIER

Maiestății-voastre v-o datoresc, sire !

320

GRINGOIRE

Regele !

REGELE

Da, regele !

325

GRINGOIRE
(cu deznădejde)

Regele ! S-a dus prînzul pe copcă ! (GRINGOIRE, speriat, rămîne nemișcat. Toți tac.)

REGELE
(căt-re GRINGOIRE)

330

Ai amuțit ?

GRINGOIRE

Sire, dacă am amuțit, e că stau pe gînduri.

REGELE

335

Gîndești poate că după ce ai cîntat așa de frumos pe spînzurați...

316

GRINGOIRE

...ar fi nostim...

OLIVIER

...să fii spînzurat la rîndul tău.

340

GRINGOIRE
(care-și simte ștreangul de gît)

Mamă !

NICOLA

(rugătoare, REGELUI)

345

Sire !

REGELE

(uitîndu-se la NICOLA cu un aer de înțelegere și arătînd pe OLIVIER LE DAIM)

350

Dumnealui a vorbit fără-nvoiala mea. Dar poate să fi spus drept.

NICOLA

(încet, REGELUI)

Am văzut pe rege zîbind. Regele iartă.

REGELE

355

(cu bonomie)

N-am zis asta.

GRINGOIRE

Spînzurat ! (REGELUI, pe un ton copilăros) Fără să prînzesc !

360

REGELE
(privindu-l)

Ai mai fi în stare ?

GRINGOIRE

365

Ba bine că nu. Dar maiestatea-voastră n-o să mă lase să prînzesc.

317

REGELE
(rîzînd cu poftă)

370 Oh! Cum poți să-ți închipui una ca asta! Ar fi o răzbunare nevrednică de un creștin și de un gentilom! Nu-mi trimit eu prietenii la culcare pe nemîncate. Ai să prînzești.

GRINGOIRE
Bine c-a dat Dumnezeu!

375 REGELE
Mîncă și bea cît vei putea, dacă ți-e pofta inimii.

GRINGOIRE
(cu fața radioasă, mergînd spre masă)
Las' pe mine!

380 REGELE
(cătore NICOLA)

Jupiniță Nicola, cred că ai de unde alege. Dumneata să-i umpli paharul!

385 NICOLA
Despre asta cu plăcere, bietul băiat! (Aparte)
Regele e în toane bune!

SIMON
Încaltea să s-aleagă cu ceva.

390 REGELE
Dumneata, Olivier, vei sluji mosafirul nostru.

GRINGOIRE
Lasă că mă slujesc eu și singur!

OLIVIER
Eu, sire?

395 REGELE
Poți s-o faci fără a fi înjosit, s-o știi de la mine. Nu uit că te-am făcut nobil. Dar un senior poate sluji un poet.

GRINGOIRE
(cu mîndrie)

400

Așa vine vorba? Ei bine, sire (punîndu-se în genunchi), iertați-mă! Sunt vinovat față de maiestatea-voastră; dar deoarece mi se ia viața, mai mult nu pot să dau!

405 REGELE
(aparte)

Bine. (Arătînd lui GRINGOIRE masa) Așază-te repede!

410 GRINGOIRE
(ridicîndu-se)

E drept că n-am vreme de pierdut (se așază la masă și mîncă. OLIVIER LE DAIM îl servește, NICOLA ANDRY îi toarnă de băut), dacă ospățul acesta e scris să fie cel de pe urmă din viața mea! (REGELE s-a așezat într-un jăț lîngă GRINGOIRE și petrece privindu-l. GRINGOIRE bea și mîncă cu o lăcomie deznădăjduită.) Cel de pe urmă! Ce spun eu! E chiar cel dintîi! (Atacă plăcinta enormă.) Ia uitați-vă ce mai plăcintă, cu metereze și turnuri!... N-o să mă credeți? Eh bine, așa ceva visam eu de cînd m-am născut! Înțelegeți? De cînd țiu minte, mereu mi-a fost foame. Asta mai merge un an, doi ani, zece ani; dar la urma urmei, foamea e tot foame! Nu era dimineată să nu spun stelelor albe: „Ce, și astăzi tot zi de post e?” Și-mi răspundeau blajinele stele, dar pîne de unde să-mi dea? N-aveau nici ele. (Lui OLIVIER LE DAIM, care-i trece o mîncare) Mii de mulțumiri, mesere. (REGELUI) Ce lesne trebuie să-ți vină să fii bun, cînd mîncinci așa bunătațuri. Eu sunt foarte bun de felul meu, credeți-mă. Mi se face milă de cele mai ticăloase ființe.

435

NICOLA
(REGELUI)

Suflet fără de prihană !

GRINGOIRE
(urmînd)

440 Și totuși, astăzi pentru întâiași dată m-apropii,
fie chiar cu ochii, de asemenea mîncări ! (NICO-
LEI ANDRY, care-i toarnă de băut) Mulțumesc,
doamnă ! Oh ! ce limpede e drăguțul ! Ah ! (Bea.)
Asta-ți aduce-n suflet veselie, soare și toate vir-
445 tuțile ! Ce bine am să trăiesc ! Cine spunea c-am
să fiu spînzurat ? Vă mărturisesc că nu mai cred
în ruptul capului ! (REGELUI) La ce v-ar sluji să
spînzurați un țincușor al Caliopei și al maestrului
cor parnasian, care ar putea, sire, să povestească
450 isprăvile maiestății-voastre neamurilor viitoare și
să le facă tot așa de nepieritoare în amintirea oa-
menilor, ca și acele ale lui Amadis din Galia și ale
cavalerului Perseus.

REGELE

Începuseși așa de bine !

455

GRINGOIRE
(deplorabil)

Nu prea !

REGELE

460 „Toți spînzurații aceia, de diavol ascultați,
Cer alți și alți tovarăși pentru spînzurătoare...”

GRINGOIRE
(stînd parcă la îndoială)

Oh, cer, cer... vedeți, sire, bunul-simț și cu
mine nu ducem casă bună. (Cu modestie) Eu n-am
465 decît geniu. Eh, dar la urmă, spînzurați-mă, ce-mi
pasă ! Ce-mi mai bat eu capul pe degeaba ! (Se
ridică.) Ce mai caut eu pe planeta aceasta răcită ?
Am iubit rozele și strălucitul crin, am cîntat ca
greierul, am jucat mistere întru slava sfinților și

320

470

nu văd ce n-am făcut, doar atît că n-am lăsat după
mine alți mici Gringoiri cari să tremure de foame
și să doarmă pe pămîntul gol. Și la urma urmei, la
ce ar fi slujit ? Singurul lucru pe care uitasem să-l
475 fac pînă astăzi a fost să prînzesc. Și am prînzit
bine. Jicnisem pe regele, bunul nostru stăpîn : i-am
cerut iertare-n genunchi. Daraverile mele sunt rîn-
duite, toate merg strună, și acuma, jupîne Simon
Fourniez, binecuvîntez seara aceea de vară în care
480 pentru întâiași dată am trecut pe dinaintea casei
dumitale.

SIMON

Ce seară ?

(GRINGOIRE se reazămă mai întîi de jățul REGELUI ; apoi,
fără a băga de seamă ce face, se așază în el de-a binclăa.

485

OLIVIER LE DAIM se repede furios, dar REGELE oprește
cu privirea pe bărbier și-i face semn surizînd să nu tul-
bure pe GRINGOIRE.)

GRINGOIRE

(lăsîndu-se pierdut în reveria lui extatică și încet-încet
490 sfîrșind prin a uita prezența celor dimprejurul lui)

Uite, un poet flămînd aduce mult cu un fluture
speriat. În seara aceea de care spuneam — era
ceasul cînd soarele apunînd înveșmîntă cerul cu
purpură trandafirie și cu aur — trecînd pe piață,
495 văzui strălucind în rețeaua lor de plumb ferestrele
dumitale, pe care amurgul le umplea de fulgere și
de văpăi, și, nu știu pentru ce, m-am simțit atras
de flacăra ! Mă apropiai, și cînd am văzut printre
frumoasele geamuri înflăcărare sclipind purpura po-
500 metelor, strălucind juvaericalele și scînteind vasele
de argint, am înțeles că masa era pusă și am rămas
în extaz. Deodată, chiar deasupra acestei săli, o
fereastră se deschide și un cap de fată se ivi, dră-
gălaș și sperios ca acela al Diane, marea nimfă
505 cu suflet tăcut, cînd soarbe aerul liber al pădurii.
Razele de aur ce se jucau în părul ei și pe frun-
tea ei dalbă îi puneau ca o cunună cerească și
mi-am închipuit numaidecît că era o sfință din pa-
radis !

321

NICOLA
(*încet, REGELUI*)

Era Loysa !

GRINGOIRE

515 Părea așa de neprihănită și de mândră ! Dar pe
urmă am înțeles că nu era decît un copil, văzînd
un surîs de o bunătate nespūsă fluturînd în lu-
mina buzelor ei trandafirii ! Acum, înțelegeți de
ce am rămas încremenit locului și nu puteam
520 să-mi iau ochii de la casa aceasta, unde se găseau
la un loc adunate toate cîte eram ursit să nu le
am niciodată : un prînz ales servit în vase scumpe
și o fecioară vrednică de lauda îngerilor.

REGELE
(*încetișor, NICOLEI*)

525 Eh, Nicola, iată un biet visător care slăvește
cum se cuvine pe scumpa mea fină ! Ce zici ?

SIMON
(*aparte*)

530 Mare noroc și pe fiică-mea să atragă privirile
acestei umbre de om străveziu ca un geam de fe-
linar !

GRINGOIRE

535 Și am revenit în toate zilele, pentru că nimic
nu ne momește ca surîsul amăgitor al himerelor !
Dar cum a spus un înțelept, la urmă toate se îm-
plinesc, chiar și cele dorite. Astăzi, în sfîrșit, am
prînzit ca Baltazar, prințul Babiloniei. Ș-apoi am
dorit altceva, căci așa e omul făcut, să n-aibă saț.

REGELE
(*rezemîndu-se de jăful unde șade GRINGOIRE*)

Și ce ai dorit ?

GRINGOIRE
(*observîndu-și greșala și ridicîndu-se cu grabă*)

545 Aș fi dorit să mai văd o dată pe acea frumoasă
copilă de la fereastră.

SIMON

Ba ți-ei mai pune pofta-n cui !

OLIVIER
(*aparte*)

550 Bine !

GRINGOIRE
(*care n-a auzit pe SIMON FOURNIEZ, continuînd*)

555 Dar voi revedea-o, pentru că mă siliți să plec
înaintea ei și că mă trimiteți s-o aștept în cer
unde stau toți îngerii ! Deci, ce-mi pasă mie de
acum !... și dacă mi-a bătut ceasul, pot să mor cu
voie bună și fără nici o teamă !

REGELE
(*aparte*)

560 Acesta e om !

NICOLA
(*aparte*)

Și regele tot n-a iertat !

565 REGELE
(*încetișor, NICOLEI*)

Ia spune-mi, Nicola ! Crezi tu că Loysa ar pu-
putea iubi pe acest Gringoire ?

NICOLA

Cum ?

570 REGELE
Nu te minuna ! Ar putea să-l iubească ?

NICOLA

Să dea Dumnezeu, însă... (*li arată fața suptă a
lui GRINGOIRE.*)

575 REGELE
Te-nțeleg. (*Aparte*) Poate că are dreptate. (*După
ce a stat visător și ca vorbind cu sine*) Orcum, în

580 lumea asta mică ce ar încăpea în cuprinsul palmei mele, zăresc omul și sforile care-l mișcă, tot așa de bine ca și în cele mai ilustre intrigi, și mă voi desfăta să văd sfârșitul acestei întâmplări.

OLIVIER

Sire, pot să-l iau de acum pe meșterul Gringoire ?

585

REGELE

(necăjit de stăruințele lui OLIVIER LE DAIM)

Nu, lasă-l. Vreau să vorbesc cu el singur un minut.

OLIVIER

590

Cum se poate ?

REGELE

(cu severitate)

Ai înțeles ? Pleacă ! Și nimeni să nu mai intre aci fără să-l chem.

595

OLIVIER

(aparte)

Regele ăsta nu face două parale, când e bun. Are să facă vreo prostie. Dar, răbdare ! *(Se înclină în fața REGELUI și iese cu o furie stăpinită.)*

600

REGELE

Dragul meu Simon și dumneata Nicola, lăsați-mă, rogu-vă, singur cu meșterul Gringoire. Am ceva să-i spun.

GRINGOIRE

605 *(aparte, în timp ce SIMON FOURNIEZ și NICOLA ANDRY se înclină înaintea REGELUI și ies)*

Mie ! Sfinte Petre, ce o să-mi spună ?

324

SCENA V

REGELE, GRINGOIRE

REGELE

Petre Gringoire, mi-s dragi semenii tăi, când fac versuri frumoase ca tine. Te iert.

5

GRINGOIRE

(căzînd în genunchi)

Ah, sire. „Căci Domnul miluiește pe toți cei milostivi !“

10

REGELE

Da, te iert, dar cu o condiție.

GRINGOIRE

Făceți ce vreți cu mine !

REGELE

Vreau să te-nsor.

15

GRINGOIRE

Oh, sire, de ce nu mă iertați încalte pe deplin !

REGELE

Ce fel, poate flămînd ! Nu cumva ai fi de plîns avînd o gospodină bună la casa ta ?

20

GRINGOIRE

(ridicîndu-se)

Sire, vreți să mă pedepsiți mai cumplit decît mi se cade. Nu mă simt în stare să iau de nevastă cine știe ce bunică din zilele lui Carol Magnul.

25

REGELE

Aceea de care îți vorbesc a împlinit abia șapte-sprezece ani.

GRINGOIRE

Atunci o fi slută de o mănîncă pămîntul !

325

REGELE

Dimpotrivă : e tânără și frumoasă ca un trandafir îmbobocit.

GRINGOIRE

(pălind)

35 Ghicesc, sire. Dar liber și fără pată sub soare, sunt prea sărac pentru a mă lipsi de cinste și de renume.

REGELE

40 Taci. Fecioara pe care vreau să ți-o dau de soție e mai curată ca albul ermelin, pe care nimic nu trebuie să-l întineze.

GRINGOIRE

45 Nu vă bateți joc de mine? Dar eu n-am alt pat decît pădurea verde, nici alt blid decît podul palmii. Cum să mă gospodăresc eu numai cu atita zestre?

REGELE

Nu te-ngriji de asta. Pricepi tu că n-o să fac eu lucrurile pe jumătate.

50

GRINGOIRE

Sire, sunteți darnic ca soarele! Dar cine va hotărî tinăra fecioară să mă ia pe mine?

REGELE

55 Cine? Chiar tu! Vei privi-o cum priveai prinzul jupînului Simon și-i vei zice : „Vrei să fii soția mea?”

GRINGOIRE

N-am să îndrăznesc niciodată.

REGELE

60 Trebuie să-ndrăznești.

GRINGOIRE

Asta e ca și cum m-ați pune să țin cu drimba hangul *Iliadei*!

REGELE

65

N-ai decît să te faci plăcut.

GRINGOIRE

Tocmai. Cu mutra asta! Mă simt urît și umilit, și cînd am vrut să gîngăvesc cuvinte de dragoste, au fost așa de rău întîmpinate, încît de atunci mi-am luat de seamă. Să vă spun, sire. Într-o zi — asta s-a întîmplat în pădurea vecină —, am văzut trecînd pe o prestură buiestrașă o nobilă doamnă rătăcită de ceilalți vînători. Fața ei strălucea de o lumină dumnezeiască, și rochia ei era cu totul și cu totul de aur. Căzui în genunchi și întinzînd mîinile către acea nimfă eroică strigai : „Oh, ce frumoasă ești!” Ea își opri calul și prinse a rîde atît de tare și așa de îndelung, încît mi-a fost teamă să n-o văd murind pe loc... Altădată, am îndrăznit să vorbesc de dragoste unei țărance, tot așa de sărmană ca și mine și îmbrăcată ca vai de capul ei. Cu asta am pățit-o altfel. S-a uitat la mine cu atita milă și era atît de mîhnită că nu izbutea să mă găsească frumos, încît, fără să spună un cuvînt, două lacrimi mari i-au izvorit din ochi, pe care le-au strîns îngerii, fără îndoială.

REGELE

Vrea să zică te părăsești tu singur, cînd îți dau mijloc să trăiești?

90

GRINGOIRE

Himeric!

REGELE

95 Nu ți-e rușine! Ciudată nemernicie a unui om ce stă la-ndoială, cînd are la-ndemină o armă mai puternică decît lănci și spade! Ce? Ești poet, adică dibaci în vicleniile și dezmierdările vorbirii, și dragostea de viață nu te inspiră deloc? Află de la mine : cîtă vreme mîntuirea noastră atîrnă de cineva și n-avem limba tăiată, nimic nu e pierdut. Acum un an, Gringoire, regele acesta, care-ți vorbește acum, unde se afla? Ți-aduci aminte? La

100

Peronna, la ducele Carol. Prizonierul ducelui Carol. Prizonierul unui vasal interesat să-l prăpădească, violent, neștiind singur dacă voia sau nu
105 voia să-l răpuie... E simțirea nelămurită care te-ncearcă la începutul marilor ispite! Pe cine vedea împrejurul ducelui? Pe vrăjmașii săi, niște trădători! Temnicerul său se prefăcea că avea socoteli vechi de răfuit. Drept locuință plăcută avea un
110 turn întunecat unde cursese sîngele unui rege al Franței, asasinat de un Vermandois! Aurul său era socotit așa de pierdut, încît aceia, prin care îl trimetea la credincioșii săi, îl vîrau în buzunarele lor. Nimic nu putea să-l mai scape, decît mintea lui
115 ageră... Dar a izbutit, slavă Domnului! să vorbească dușmanului său, și iată-l aci, temut, învingător, stăpîn pe sine și pe ceilalți, plătind și răsplătind... Pe cînd tu, Gringoire, tu care ai gustat
120 din mierea divină, pe cine ai tu de înduplecat? Pe cine? O copilă, o fetiță cu toane, o femeie, o ființă schimbătoare și nestatornică care se poate plămădi ca ceara moale. Și ți-e frică?

GRINGOIRE

Da.

125

REGELE

Și să mori găsești că e mai lesne?

GRINGOIRE

Da, sire, căci dacă vorbesc, după cum voîți, acestei copile necunoscute, știu dinainte ce are să
130 se-ntîmple: va rîde cu hohote ca tînăra Diană din pădure...

REGELE

Nu va rîde.

GRINGOIRE

135

Atunci va plînge ca cerșetoarea. Ori una, ori alta. Eu nu sunt făcut să fiu iubit, și nu voi mai iubi niciodată.

328

REGELE

Nu ești sincer. Dar te ghicesc. Zici că ți-e teamă de aceea de care vreau să-ți leg nădejdea vieții? Zici că nu poate să te iubească, Gringoire? Atunci, pentru ce ai păstrat în ochii tăi icoana vie a frumuseții sale de înger? De ce ți-e inima plină de dînsa? De ce doreai s-o revezi adineauri?

145

GRINGOIRE

Pe cine, sire?

REGELE

Pe ea, pe cine alta! Pe copila de la fereastră, pe aceea pe care ai iubit-o de cum ai zărit-o, pe
150 aceea pe care vreau să ți-o dau și pe care tu n-oi vrei, pe fata lui Simon Fourniez, pe Loysa.

GRINGOIRE

(aiurit)

Ce?

155

REGELE

Ei bine, da, e una și aceeași. Tot te mai temi de ea? Tot mai vrei să mori și-acuma?

GRINGOIRE

(gata să leșine)

160

Oh! Sire, nu mai spuneți că e vorba de ea, căci atuncea chiar mor pe loc.

REGELE

(urmărind curios pe GRINGOIRE)

165

Te credeam mai tare. Ce are să fie cînd vei vedea-o aci, îndată?

GRINGOIRE

Numai cît gîndesc, și mi se taie picioarele și simt c-am să mă-năbuș.

REGELE

170

Haide! haide! e vreme să isprăvim. (Se duce la ușă și cheamă) Hei! cumetre Simon! Nicola!

329

(*Rizind, lui GRINGOIRE*) Pe cinstea mea, am crezut că ai să leșini ca o femeie !

SCENA VI

Aciași, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY, LOYSA

NICOLA
(*intrînd*)

A iertat !

5 SIMON
(*aducînd pe LOYSA pe care la început REGELE n-o vede*)
Sire, iată-ne.

REGELE
(*lui SIMON FOURNIEZ*)

10 Bine, Simon, dar fiică-ta ?

SIMON
(*scîncitor*)

15 Sire, n-am avut curajul s-o mai țin închisă în colivie ! M-am înduioșat ca un prost ce sunt. (*REGELE surîde.*) Sunt slab de înger, nu e așa ?

REGELE
(*rizînd*)

Dimpotrivă. Cheam-o aci.

20 GRINGOIRE
(*aparte*)

Ea este ! (*Se reazimă de o mobilă, gata să leșine.*)

LOYSA
(*REGELUI*)

25 Sire, am fost dezrobită cu toate onorurile războiului. (*Sărută pe SIMON FOURNIEZ, care se lasă sărutat și-și șterge o lacrimă.*) Mi s-au deschis porțile cetății fără să depun armele.

REGELE
(*pe un ton glumeț*)

30

Bine !... Dar acum mai ai de căpătat și iertarea regelui.

LOYSA
(*rizînd*)

35 Oh ! regele ! Nu mi-e frică de el. (*Încet, REGELE*) El e drept.

REGELE

40 Așa e. (*Ia pe LOYSA sub brațul său și vorbește încet, așa ca numai LOYSA și NICOLA să-l audă*)
Ia spune, cum îl găsești pe băiatul acela ?

LOYSA
(*căutînd cu ochii*)

Unde ?

REGELE

45 Colo.

LOYSA
(*după ce s-a uitat la GRINGOIRE*)

Nu e frumos. Pare trist, umilit.

50 NICOLA
(*încet, REGELUI*)

Ce spuneam eu, sire ?

REGELE
(*NICOLEI*)

55 Vreau să am inima împăcată. Vreau să știu dacă lumina ascunsă a sufletului nu poate să înfrumusețeze uneori o biată față și dacă flacăra subtilă a duhului n-ajunge ca să trezească amorul ! (*LOYSEI*) Petre Gringoire, credinciosul meu, are să-ți ceară ceva din partea mea. Acordă-i cîteva clipe.

60

SIMON

El, sire? Muritorul ăsta de foame să vorbească în numele maiestății-voastră. (*Rizînd*) Ah! ah! ah! asta e bună!

65

REGELE
(*lui SIMON FOURNIEZ*)

Din îndemnul meu, o să lași, nu e așa, pe Loysa cîteva minute singură cu dînsul?

SIMON

70 Oh!... cît despre asta, sire, cît o pofti! Nu e nici o primejdie. Gringoire e un momitor de fete pe care aș putea să-l așez fără teamă, ca momiiile de speriat păsările, în livada mea.

75

GRINGOIRE
(*aparte, cu durere*)

Și dînsa aude!

REGELE
(*LOYSEI*)

Ascultă pe tînărul acesta, te rog. Vrei, Loysa?

80

LOYSA

Oh! bucuros!

REGELE

Bine, fata mea. (*Văzînd că se deschide ușa*) Dar cine intră aci fără porunca mea! Olivier?

SCENA VII

Aceiași, OLIVIER LE DAIM

REGELE
(*lui OLIVIER LE DAIM*)

5 Te oprisem, domnule, în chiar interesul dumitale, să fii de față la o convorbire în care aveam de hotărît despre soarta Loysei.

OLIVIER
(*aparte*)

10 Sosesc la timp. (*Tare*) Cînd e vorba de interesele maiestății-voastre, nu se cuvine, dacă e nevoie, să trec peste orice poruncă?

REGELE

Cunosc eu cuvintele acestea fățarnice. Trebuie să m-ascuți, și atîta tot.

15

OLIVIER

Chiar atunci cînd cele mai scumpe planuri ale regelui meu sunt amenințate?

REGELE

(*arătînd pe cei de față*)

20

Ce planuri? Vorbește, domnule!

OLIVIER

De față cu ei?

REGELE

25 De față cu toți! Vorbește, îți spui, și vai de tine dacă mă tulburi degeaba!

OLIVIER

30 Deie Domnul, sire, ca maiestatea-voastră să n-aibă de pedepsit decît neascultarea credincioasei sale slugi. Dar va trebui să pedepsească alte crime mult mai primejdioase decît aceasta.

REGELE

Ce vrei să zici?

OLIVIER

Schimbul acela între Guyenna și Șampania...

35

REGELE

Eh!... schimbul acela?

(*Tresărînd și depărtînd cu un gest pe LOYSA.*)

OLIVIER
Schimbul acela nu se face.

40 REGELE
Ai zis ?

OLIVIER
Monseniorul, fratele maiestății-voastre, nu-l primește.

45 REGELE
(scos din fire)
Nu-l primește ?

OLIVIER
50 Voiati, sire, ca ducele de Burgundia să nu afle gândurile maiestății-voastre.

REGELE
Da.

OLIVIER
A aflat.

55 REGELE
Cine e trădătorul ?

OLIVIER
Trădătorul, sire, e cel ce prin scrisorile sale înștiința pe ducele Carol. Am izbutit, în sfârșit, să pun mâna pe una din ștafetele lui. Sire, citiți (și înfățișează o scrisoare desfăcută), și maiestatea-voastră va spune dacă mi-am făcut datoria.

60 REGELE
(după ce a aruncat o privire pe scrisoare)
65 La Balue ! El, creatura mea ! (Citind) „Credeti fără pic de bănuială pe un servitor discret care e mai puțin omul regelui decât al vostru...” Ah, La Balue ! fătul meu, pentru ca să te poți căi de fapta

70 aceasta, vei avea pe seama ta o noapte atit de lungă, de neagră și de adâncă, încit cu mare greu să-ți mai poți aduce aminte de strălucirea soarelui și de lumina zilei.

LOYSA
(care nu poate s-audă, dar pe care minia REGELUI o înspăimintă)

75 Ce are regele ? Nu l-am văzut niciodată așa !

REGELE
(ridicându-se)
Dar ce spun eu ? A fugit, desigur !

80 OLIVIER
Nu atit de departe ca să nu-l pot ajunge.

REGELE
(răsufliind)
Nătărăul ! L-avem în mină ! Multămes, Olivier.

85 Ești o slugă bună, un prieten credincios. N-am s-o uit. (Cu o furie mereu crescîndă) Ah, minia mea dormea și mi-o redeșteaptă ! Deci, nu s-a isprăvit încă, domnilor nemulțămiiți, și vă trebuie pilde folositoare : le veți avea ! Vă-nchipuiți că Franța nu e decât o grădină înflorind în jurul castelelor voastre oblonite ? Nu, dragii mei : Franța e o pădure al cărei pădurar sunt eu... și voi doborî la pămînt orce ramură care mă supără, cu juvățul, cu spada, cu securea !

90

95 OLIVIER
Sire, monseniorul La Balue e un prinț al bisericii.

REGELE
Știu. Viața lui e sfîntă. Nu mă voi atinge de viața domnului de La Balue. (Pălînd de furie) Dar îi păstrez un adăpost... Să plecăm !

100

SIMON
(apropiindu-se de REGE)

Sire !

105

REGELE
(întorcîndu-se)

Ce ! Ce este ? Ce vrei tu ?

SIMON

Maiestatea-voastră pleacă fără să-mi spună...

110

REGELE

Ce-am să-ți spun ? N-am pierdut destulă vreme
cu taifasul în taraba ta ?

SIMON
(înecat)

115

Taraba mea ?...

REGELE

Vezi-ți de cot, creștine ! Vezi-ți de cot !

SIMON
(nemaîdîndu-și seama de ce spune)

120

Mă duc, sire... Cotul e jos.

OLIVIER

Dar Gringoire...

REGELE
(ca în vis)

125

Gringoire ? Ce e asta, Gringoire ?...

OLIVIER

Răzvrătitul care-și bate joc de dreptatea maies-
tății-voastre.

REGELE

130

Își bate joc ? Să-l spînzure !

NICOLA

Sire, maiestatea-voastră uită că l-ați iertat.

336

REGELE
(venindu-și în fire)

135

E adevărat. Rău am făcut. Am ascultat de-nțîia
pornire, care nu e bună de nimic. Pentru un rege
iubit de dreptate, îngăduința e o crimă. Bunăta-
tea, iertarea dau naștere la ingrați.

NICOLA

140

Oh, sire !

REGELE
(NICOLEI)

Lasă-mă. (Lui GRINGOIRE, cu asprime) Ca să-ți
răscumperi viața, îți pusesem o condiție...

145

NICOLA

Dacă n-o poate îndeplini ?

REGELE

150

Cu atît mai bine ! Atunci e că Dumnezeu nu
vrea să iert. (Lui GRINGOIRE) Dar asta te privește.
De aci pînă-ntr-o oră vei fi hotărît tu de viața ta.
Nu-mi ajung prinții și seniorii ? Fie ! Mă voi co-
borî, dacă e nevoie, să caut rebeli de pedepsit pînă
și-n noroi ! (NICOLA vrea să vorbească. REGELE,
cu gestul, îi impune tăcere) Destul ! Destul ! (Iese.)

155

LOYSA

(lui SIMON FOURNIEZ)

Ce s-a întîmplat, tată ? Ce este ? (Privind cu
spaimă la ușa pe unde a ieșit REGELE) Ce schim-
bare !

160

SIMON
(arătînd pumnul lui GRINGOIRE)

Vezi-ți de cot ! Și pentru păcătosul acesta să-mi
facă regele așa ocară ? Un vagabond, un desculț !

OLIVIER

165

Jupîne Simon Fourniez și dumneata, Jupîneasă
Nicola Andry, plecați ; iar Loysa (arătînd pe GRIN-
GOIRE) să rămînă singură cu omul acesta !

337

SIMON
Desculțul acesta cu fata mea ?

170

NICOLA
(luînd pe SIMON)

Regele vrea !

SIMON
(lui GRINGOIRE)

175 Măscărici ! Tirăie-bruu ! (Smucindu-se din minile
NICOLEI și întorcîndu-se furios) Comediant !

LOYSA

La revedere, tată !
(SIMON FOURNIER și NICOLA ANDRY ies.)

180

OLIVIER

Peste un ceas. (Mergînd la ușă și adresîndu-se
ofiterului care stă afară) Ia seama ca soldații să
părească fiecare ușă a casei acesteia și să nu iasă
185 nimeni sub pedeapsa de moarte. (Dispare. Ușa se
inchide)

SCENA VIII

GRINGOIRE, LOYSA

GRINGOIRE
(aparte)

5 Haide, Gringoire, că mare lucru nu e. Copleșit,
cum ești, de batjocurile lor, fă-te iubit de ea. În
cîtă vreme, bunii mei seniori ? Într-o clipă, îndată.
Ei, așa vezi ! Ce n-ai spus-o mai devreme ? E așa
de lesne !

10

LOYSA
(aparte)

Ce se petrece oare ? Cine o fi omul acesta ? Re-
gele, care vrea să-l ascult, îl împovărează în același
timp cu toată mînia sa. Ce-o să-mi ceară ? Ce pot

15 face eu pentru el ? (Tare, lui GRINGOIRE) Ai ceva
să-mi spui ?

GRINGOIRE

Eu ? Nicidecum.

LOYSA

Altfel mi-a spus regele.

20

GRINGOIRE

Ah, da ! Regele m-a însărcinat să vă fac o pro-
punere caraghioasă și ciudată.

LOYSA

N-ai decît s-o faci.

25

GRINGOIRE

N-aveți s-o primiți.

LOYSA

Spune-o orcum !

GRINGOIRE

30

Regele m-a însărcinat...

LOYSA

Ce ?

GRINGOIRE

Dacă ați vrea... (Aparte) Nu e chip, și pace !

35

LOYSA

Dacă aș vrea...

GRINGOIRE

Nu... dacă aș putea... Mă înșel ! În sfîrșit, dom-
nișoară, regele... vrea să vă mărite.

40

LOYSA

Știu. Regele mi-a spus-o. Dar pe cine porun-
cește să iau ?

GRINGOIRE

45 Vă lasă toată voia, domnișoară. Aveți orcînd dreptul de a refuza. Dar omul pe care regele vi-l propune, el trebuie să se facă iubit de dumnea-voastră.

LOYSA

Dar, la urma urmei, cine e omul acela ?

50

GRINGOIRE

Ce vă pasă ? (*Dînd din umeri*) Nu-l puteți iubi.

LOYSA

Dar și dumitale ce-ți pasă ? Spune, ce este, în sfîrșit ?

55

GRINGOIRE

60 Ce este ? Oh ! am să spun numaidecît. Închi-
puieste-ți, de-o pildă. Dumneata ești gingașă și fer-
mecătoare, el urît și prăpădit. Dumneata ești bogată
și ai toate darurile, el e sărman, flămînd, aproape
gol ! Dumneata ești veselă și zburdalnică, și el, cînd
nu e nevoit să stîrnească rîsul trecătorilor, e mel-
lancolic. Vedeți dar prea bine că a vă propune pe
acest nenorocit e ca și cum ar fi să-mperechezi un
huhurez noptatic cu ciocîrlia dimineții.

65

LOYSA

(*aparte, cu spaimă naivă*)

Să fie el ? O, nu. (*Tare*) Rîzi de mine. Regele
mă iubește și nu se poate să fi ales așa de rău
pentru mine.

70

GRINGOIRE

În adevăr, așa ceva nu se poate, dar cu toate astea
e așa.

LOYSA

75 Dar cum se face că nenorocitul acesta pe care
mi-l zugrăvești a atras asupra-i atențiunea maiestă-
ții-sale ?

GRINGOIRE

80 Atențiunea maiestății-sale ? Bine ai zis. Și-a
atras-o, și încă mai mult decît ar fi dorit-o. Cum ?
Făcînd versuri.

LOYSA
(*uimită*)

Versuri.

GRINGOIRE

85 Da, domnișoară. O petrecere de pierde-vară. Asta
va să zică a potrivi între ele cuvinte care să sune
la ureche ca o muzică înșesată, care de bine, de
rău, să descrie frumos tot soiul de lucruri și printre
care să-mperecheze din cînd în cînd sunete gemene,
90 al căror acord sună-n aiurire ca niște clopoței de
aur.

LOYSA

95 Ce ? Un joc așa de ușuratic ? Așa de copilăros ?
Cînd sunt pe lume spețe, cînd poți să te lupți, cînd
poți să trăiești ?

GRINGOIRE

100 Da, poți să trăiești ! Dar ce vrei ? Visătorului
acestuia — și în toate vremile a fost cîte unul de
felul lui — îi place mai bine să povestească faptele,
amozurile și isprăvile altora în cîntece, în care min-
ciuna se amestecă cu adevărul.

LOYSA

Dar acesta e un nebun sau un nevrednic.

GRINGOIRE

(*sărînd, aparte*)

105

Un nevrednic ! (*Tare, cu mîndrie*) Acel nevred-
nic, domnișoară, în vremi cari sunt departe de noi,
tîra după pașii săi armatele și le dedea avîntul care
cîștigă bătăliile eroice. Pe nebunul acela un popor
de înțelepți și de semizei îl asculta cîntînd din
110 harpă, ca pe un glas venit din cer, și-i încununa
fruntea cu laurul verde !

LOYSA

115 Asta mai merge la păgînii idolatri, dar la noi, în
ziua de astăzi...

GRINGOIRE
(cu melancolie)

Astăzi ? E altceva. Toată lumea gîndește ca și
dumneata.

120 LOYSA

Dar cine a putut îndemna pe... protejatul rege-
lui să-și ia un astfel de meșteșug ?

GRINGOIRE
(cu simplitate)

125 Nimeni. Meșteșugul pe care-l are cîntărețul
acesta trîndav, poetul acesta (*așa i se zicea pe vre-
muri*) nimeni nu-l sfătuieste să și-l ia. Dumnezeu
i-l hărăzește.

LOYSA

130 Dumnezeu ! și pentru ce ? Pentru ce ar osîndi
el niște făpturi omenești să fie nefolositoare și scu-
tite de orice datorie ?

GRINGOIRE

135 Dar Dumnezeu nu are asemenea intenții dispre-
țuitoare. Fiecare aci, pe pămînt, își are datoria sa,
și poetul o are și el. Uite, am să-ți vorbesc de un
lucru care te va face poate să zîmbești, pe dumneata
care ești numai tinerețe și gingășie ! Căci dumneata
n-ai cunoscut niciodată, fără-ndoială, chinul acesta
140 amar de a suferi de durerile celorlalți, de a-ți zice,
în clipele cînd te simți mai fericit : „În clipa chiar
cînd simt eu bucuria aceasta, sunt mii de ființe care
plîng, care gem, care îndură chinuri neînchipuite,
care, deznădăjduite, văd murind încetul cu încetul
145 ce le este mai drag pe lume și simt că li se rupe
din inimă fășii însîngerate“. Lucrul acesta nu ți s-a
întîmplat dumitale !

LOYSA

150 Te-nșeli. Să știu că atîtea ființe suspină, se-n-
covoaie sub poveri, se sfîrșesc, și să mă simt vi-
tează, voinică și să nu le pot sări în ajutor, iată ce
mă face adeseori să mă urăsc singură ! Iată de ce
aș vrea să fiu bărbat, să țin o spadă și să-mi dau
155 singele pentru a răscumpăra pe cei ce sufăr pe
nedrept.

GRINGOIRE
(exaltat)

160 Atunci se cheamă că ai inimă ! Eh bine, vrei să
știi un lucru ? Sunt pe pămînt, chiar în țările cele
mai bogate, mii de ființe care s-au născut nevolnice
și nevolnice vor muri !

LOYSA

Vai !

GRINGOIRE

165 Sunt robii iobagi legați de brazdă care trebuie
să dea seniorului toată munca lor și care văd foa-
mea, boala secerînd alături de dînșii copilașii lor
ofiliți și infrigurați. Sunt sârmanele fete părăsite,
care strîng la pieptul lor uscat pruncul ce scîncește
170 după laptele — vai ! secat. E țesătorul înghețat și
istovit care-și țese în neștire giulgiul ! Ei bine, uite
ce face poetul : toate durerile acestea ale altora el
le simte ; toate lacrimile acestea necunoscute, toate
tinguirile acestea de plîns ce nu s-aud trec în gla-
sul lui, i se amestecă în cîntec, și odată ce cîntecul
175 acesta înaripat, viu, a scăpat din inima lui, nu mai
e spadă, nici caznă care să-l poată opri ; el flutură
departe, fără odihnă, mereu, în aer, și zboară din
gură-n gură, pătrunde în castel, în palat, izbuc-
180 nește în mijlocul ospățului zgomotos și spune stă-
pînitorilor pămîntului. Ascultă !

Stăpîni, ce și voi fi-veți odată judecați,
Gîndiți-vă la cine nimic pe lume n-are ;
Fiți milostivi cu gloata de bieți nevinovați,

185 Stîlciți de bir, datornici cu sîngele, și care
Sunt osîndiți ogorul ce nu e-al lor să-l are...
Blestemul îi apasă, așa le-a fost urșit,
Și chinul niciodată nu le-a fost îndulcit ;
Cel mai ferit de Domnul abia la mal o scoate ;
190 Ger, viscol, ploaie, rouă, chiar soarele iubit
Sărmanilor nevolnici sunt chin și jale toate !

LOYSA
(cu durere)

Ah, Dumnezeuule !

195 GRINGOIRE

Mai ascultă :

Iobagii ce-n bordeie de vii zac îngropați
Tînjesc mai rău ca vita răpusă de samare.
Dacă culeg pomete din arbori încărcăți,
200 De pun să coacă pita la-ncinsele cuptoare,
De-ntind ospăț de nuntă sau de vreo sărbătoare,
Stăpînul se repede, mereu mai îndîrjit.
Pe robul său, de spaimă pe loc încremenit,
Ca hrăpărețul vultur el gheara și-o abate
205 Și-i ia tot dintr-o dată, strigîndu-i : „Am sosit !“

LOYSA
(care cade în genunchi, plîngînd)

Oh !

210 GRINGOIRE
(cu o bucurie nebună)

Plîngi ?

LOYSA
(cu aprindere)

„Sărmanilor nevolnici sunt chin și jale toate !“

215 GRINGOIRE

O, Doamne !

LOYSA
(mergînd spre GRINGOIRE și privindu-l cu o curiozitate mișcată)

220 Și acel ce vorbește astfel, cu o voce așa de mîndră,
așa de elocventă, și cu atîta duioșie în minia
lui este protejatul regelui ! De ce credeai dar că nu
l-aș putea iubi ?

225 GRINGOIRE
(cu amărăciune)

De ce ?

230 GRINGOIRE
Și luptătorul acesta atît de resemnat, atît de îndrăzneț,
care înfruntă toate primejdiile pentru alții,
are nevoie să fie sprijinit și mîngîiat în însăși dez-
nădejdea lui. Pe omul acesta vreau să-l cunosc.
Cine e ?

235 GRINGOIRE
(cît pe ce să se dea de gol)

Vrei să-l cunoști ?

LOYSA
Da... Și să-l scap de el însuși.

GRINGOIRE
Să-l scapi ?

240 LOYSA
Mai stai pe gînduri ?

GRINGOIRE
Să-l scapi de el însuși... și de rege. (Aparte)
245 Ah ! mișelule ! Cum îți dă prin minte așa ceva ?
Înălțat cu ea în raiul îngerilor, te mai gîndești a te
coborî în nemernicia ta și s-o tîrăști cu tine ? Mori,
ca să fii vrednic de-o fericire cu care nu te vei mai
întîlni. Mori, ca să nu fii mai prejos de dînsa și
s-o scapi la rîndul tău !

250

LOYSA

Ce vrei, în sfârșit, să răspund regelui ? Cum îl cheamă pe omul acesta ? E dreptul meu s-o știi !

GRINGOIRE

(aparte)

255

La ce bun dacă nu l-a ghicit !

LOYSA

(aparte)

Ah, speram că-și va spune singur numele !

GRINGOIRE

(aparte)

260

Aud venind ?... *(Văzînd că intră OLIVIER)* E Olivier. E mîntuirea ! Slavă Domnului, ștreangul acesta pe drept va fi al meu, căci am muncit să-l capăt.

SCENA IX

Aceiași, OLIVIER LE DAIM

OLIVIER

(intrînd, lui GRINGOIRE)

S-a-implinit ceasul.

5

GRINGOIRE

Atît mai bine !

LOYSA

Așa degrabă ?

OLIVIER

10

Să plecăm, dar ! *(Aparte)* Să nu-i vină regelui iarăși vreun gust să-l ierte !

GRINGOIRE

Adio, domnișoară, și toți sfinții să te aibă-n pază !

346

15

LOYSA

Dar misiunea dumitale nu e-ncheiată.

GRINGOIRE

Iartă-mă, domnișoară. Lui meser Olivier nu-i place să aștepte.

20

LOYSA

Și unde vrea să te ducă ?

GRINGOIRE

La o serbare ce n-are nici un rost fără mine.

LOYSA

25

(văzînd că intră pajii care vestesc pe REGE)

Regele ! Toate au să se lămurească !

SCENA X

Aceiași, REGELE, apoi SIMON FOURNIEZ și NICOLA ANDRY

LOYSA, GRINGOIRE și OLIVIER LE DAIM se înșiră de o parte și de alta a ușei. REGELE intră fără să-i vadă. Iși freacă mîinile și figura îi exprimă o bucurie mare. *(Străbate scena și merge să se așeze într-un jăf la stînga.)*

5

REGELE

Dacă mai e pe pămînt o bucurie deplină și fără seamăn, dacă mai e o voluptate care să fie în adevăr divină, apoi e aceea de a pedepsi pe un trădător ! Mai ales cînd trădarea n-a izbutit și nu mai poate cășuna ! Ah, acuma mă simt bine ! Nimic nu s-a primejduit, dimpotrivă, și tot eu sunt stăpîn pe împrejurări... *(Zărînd pe OLIVIER LE DAIM)*

10 Tu ești, bravul meu, credinciosul meu ? Ce faci tu aci ?

15

OLIVIER

Sire, împlineam poruncile maiestății-voastre.

347

REGELE
20 Poruncile mele? (*Vede pe GRINGOIRE și-și aduce aminte de toate*) Gringoire? (*Înțelegînd că OLIVIER vrea să-l ia*) Ah! un moment!

OLIVIER
Dar...

REGELE
25 (*fără să-l audă*)
M-ai slujit cu credință, Olivier. Și te voi răsplăti.

OLIVIER
30 Sire, maiestatea-voastră mă și răsplătește binevoind să prețuiască zelul meu!

REGELE
E prea puțin. (*Concediîndu-l cu un gest*) Du-te, Olivier. Lasă-mă să pun eu lucrurile la cale. N-ai să pierzi nimic.

OLIVIER
35 (*înclinîndu-se*)
Sire, nu încapă decît cîștig, încrezîndu-mă în maiestatea-voastră!

REGELE
40 (*în sine*)
Căpitănatul podului de la Meulan, și am scăpat de el. (*Observînd pe LOYSA*) Loysa! Tu ești, draguță? Ce stai acolo? Ți-e frică de mine?

LOYSA
45 Cam. Ați fost așa de răutăcios.

REGELE
50 (*ca trezîndu-se din vis*)
Răutăcios? Ah, da! Să nu mai vorbim de asta. Vederea ta mă-nveselește. Vino! (*O sărută pe frunte*) Dar unde-i taică-tău? (*De un minut, SIMON*)

FOURNIEZ și NICOLA ANDRY au intrat pe ușa din stînga, rămîn în fundul scenei și privesc cu curiozitate pe REGE.)

LOYSA
55 Se ascunde de maiestatea-voastră. Ați fost așa de aspru cu el.

REGELE
Eu! Ce am putut să-i spun eu bunului și dragului meu prietin?

LOYSA
60 (*arătînd pe SIMON*)
Uite-l colo, lîngă ușa. Nu cutează să s-apropie.

REGELE
65 (*lui SIMON FOURNIEZ*)
Și de ce, mă rog? Vino mai aproape. Haide, amice Fourniez. Dar unde erai?

SIMON
Unde eram? (*Cu amărăciune*) La taraba mea!

REGELE
70 La tara...! (*Surîzînd*) Vrednice Simone, te-am jignit. Mîna ta. Nu sunt supărat pe tine. Te iert.

NICOLA
75 (*înaintînd*)
Multă mărinimie. Maiestatea-voastră a binevoit să bruftuiască așa de strașnic pe frate-meu, încît nu se putea să n-aibă și pică pe dînsul.

REGELE
80 Nicola! Greșit am fost să nu iau seama la cuvinte de față cu o femeie de duh ca tine! Veniți încoa, dragii mei, aci, lîngă mine. Și tu, Gringoire, asemenea. Avem ceva de pus la cale între noi. (*Lui GRINGOIRE*) Eh, meștere, cred că ți-ai împlinit vi-

85 sul. Da. Sunt incredințat că fina mea a știut să pre-
țuiască bărbatul pe care i l-am propus.

SIMON

Ce bărbat ?

REGELE

Nu e așa, Loysa ?

90

LOYSA

(prefăcându-se că nu înțelege)

Ce anume, sire ? De cine vorbiți ?

REGELE

De bărbatul pe care ți l-am hotărît.

95

SIMON

Care bărbat ?

REGELE
(LOYSEI)

Îl primești ?

100

LOYSA

Nu.

REGELE
(surprins)

Nu ?

105

LOYSA
(aparte)

De data asta n-are încotro, trebuie să vorbească.

REGELE

Nu-l vrei tu, Loysa ?

110

LOYSA

(privind pe furis pe GRINGOIRE)

Nu pot să iau de bărbat un necunoscut... al că-
rui nume nici nu mi s-a spus măcar.

350

NICOLA
(REGELUI)

115

Ah ! Nu mă-ndoiam. A fost brav pînă la capăt !

LOYSA

Știam eu bine că era-n primejdie.

REGELE

120

(LOYSEI)

Gringoire nu ți-a spus că a jignit pe regele, stă-
pînul său, făcînd oarecare *Baladă a spînzuraților* și
că, pentru a-și răscumpăra viața...

LOYSA

125

(ghicind)

... trebuia, într-un ceas, într-o clipă...

REGELE

... să se facă iubit de tine !

LOYSA

130

(cu un țipăt de bucurie)

Ah ! *(Mergînd spre GRINGOIRE pe care-l ia de*
mînă) Sire, vă ceream adineauri un bărbat în stare
să poată săvîrși o faptă eroică, un viteaz, care să
aibă mîinile nepătate de sînge... Eh, bine, iată-l sire.
135 Dați-mi-l ! Îl iubesc. Eu sunt aceea care cer să vă
țineți de cuvînt, și voi fi mîndră să fiu tovarășa lui
pînă la moarte.

REGELE

(lui SIMON FOURNIEZ)

140

Eh, Simone ?

SIMON

Înțeleg, Sire. Vreți învoirea mea ?

REGELE

Mi-o vei da ?

351

145

SIMON

(*rizind*)

Maiestatea-voastră știe că nu avem obiceiul să ne refuzăm nimic unul altuia.

REGELE

(*rizind*)

150

Mulțămesc, cumetre! (*Lui GRINGOIRE*) Dar tu, Gringoire, ce mai ai de zis?

GRINGOIRE

(*ului de bucurie*)

155

Sire, nu rîde.

REGELE

Dar nici nu plînge. (*Încet, lui GRINGOIRE*) Mai e nevoie să-i spun cuvîntul pentru care erai așa de sfios?

160

GRINGOIRE

(*arătîndu-și cu melancolie bietul său chip*)

Pentru ce, sire, dacă nu vede!

REGELE

(*către SIMON FOURNIEZ*)

165

Scumpul meu ambasador!

SIMON

(*radios*)

Ambasador!

REGELE

170

Iată-ți fata măritată. Pregătește-te de plecare pentru Flandra. (*Luînd la fiecare braț pe NICOLA ANDRY și LOYSA*) Ești mulțumită de mine Nicola?

NICOLA

175 Da, sire. Sînteți un adevărat rege! Pentru că știți să iertați. Și ce e mai dulce pe lume? Un spînzurat nu e de nici un folos nimănui...

LOYSA

180 ... pe cînd o pasăre din pădure sau un poet care cîntă slujesc cel puțin să spuie că zorile s-arată și că primăvara va să vie.

Cortina cade

Al. Dumas-tatăl

STRIGOIU CARPAȚILOR

CARPAȚII

...Sunt poloneză, născută la Sodomir, adică într-o țară unde legendele devin cu vremea un cult, unde credem în datinele noastre de familie tot atît, ba poate mai mult decît în evanghelie. La noi nu e 5 castel să nu-și aibă umbra lui, nici bordei cît de sărac, fără spiritul lui familiar. Bogat ori sărac, palat sau colibă, fiecare își are duhul lui bun și duhul lui rău. Cîteodată duhurile acestea se iau la ceartă și se războiesc, și atunci pridvoarele răsună 10 de zgomote așa de misterioase, turnurile vechi urlă și gem așa de înspăimîntător, zidurile se cutremură și se clatină din temelii așa de grozav, încît, cuprinși de spaimă, din palate și colibe, de-a valma, țărani și boieri o rup la goană spre biserică unde 15 stă crucea și sfintele daruri, singurele în stare să ne ocrotească împotriva Necuratului care ne bîntuie.

Tot în țara asta însă, mult mai grozave, mai aprige și mai neîmpăcate ca duhurile, două principii stau față în față și luptă — acestea sînt tirania și libertatea. 20

Anului 1825 îi fu dat să vadă între Rusia și Polonia o luptă dintre acele după care ai crede că s-a istovit tot sîngele unui popor, precum adesea se istovește tot sîngele unei familii. 25

Tatăl meu și amîndoi frații mei se ridicase contra noului țar și se înrolase sub steagul independenței poloneze, steag mereu înfrînt, dar reinălțat mereu.

30 Într-o zi am primit vestea că fratele meu cel mai mic a fost ucis, în alta că cel mai mare e rănit de moarte; în sfîrșit, într-un amurg, după ce ascultasem cu groază bubuitul tunului care se apropia mereu, am văzut și pe tata revenind cu vreo
35 sută de cavaleri ce-i mai rămăsese din cei trei mii de oameni pe care îi comanda.

Se reîntorcea cu gîndul să se închidă în castel și să moară sub zidurile lui, apărîndu-le. Tatăl meu, care nu știa ce-i frica, tremura pentru mine. Căci
40 pe el, în adevăr, nu-l aștepta decît moartea, știind bine că nu va cădea cu zile în mîinile dușmanilor lui; pe cînd pe mine nu mă aștepta decît robia, necinstea și rușinea.

Atunci a ales o sută de oameni din cei care îi
45 mai rămăsese, a chemat pe intendent, îi dădu tot aurul și juvaerele ce le mai aveam și, amintindu-și că, pe vremea cînd Polonia s-a împărțit de a doua oară, mama își aflase un adăpost nepătruns în mănăstirea Sahastrului, tăinuită în mijlocul Carpaților,
50 îi porunci să mă ducă în mănăstirea aceea, zicîndu-și că, dacă a găzduit pe mamă, va găzdui și pe fiică.

Cu toată marea dragoste ce-o avea el pentru mine, ne-am despărțit fără lung rămas bun. După
55 toate prevederile, a doua zi rușii trebuiau să ajungă la castel, deci vreme de pierdut nu mai era.

Am îmbrăcat în grabă o amazonă, un strai cu care mă îmbrăcam de obicei cînd însoțeam pe frații mei la vînătoare. Mi-am înșăuat calul cel mai
60 cuminte din grajd; tatăl meu mi-a pus la coburi pistoalele lui, o minune a manufacturei de Tula, m-a sărutat și a dat poruncă de plecare.

Timp de o noapte și o zi făcurăm douăzeci de
65 poște urmînd malurile uneia din acele ape fără de nume care se aruncă în Vistula. Odată drumul acesta făcut, eram scăpați de ruși.

La cele din urmă raze ale soarelui, văzurăm scînteind culmile ninse ale munților Carpați.

70 Pe la amurgitul zilei următoare ajunserăm la poala munților; în sfîrșit, a treia zi, dimineața, am început să înaintăm într-una din strîmtorile lor.

Carpații noștri nu seamănă deloc cu munții civilizați din Apusul vostru. Tot ce natura are mai
75 grandios se înfățișează privirilor în cea mai desăvîrșită a sa măreție.

Piscurile lor bătute de vijelii se pierd în nori, acoperite de zăpezi eterne; urieșii codri de brad se oglindesc în limpezimea strălucitoare a lacurilor; și în aceste lacuri niciodată vîsla n-a vîrstat o diră,
80 niciodată plasa de pescar n-a tulburat cristalul, adînc ca azurul cerului; glas de om răsună arar din vreme în vreme, îngînînd o doină moldovenească, căreia îi răspund doar mugetele fiarelor sălbatece, și laolaltă trezesc cine știe ce ecou singuratic, care se

85 deșteaptă mirat de zgomotul ce-i aduce aminte că mai trăiește. Depărtări mari călătorești pe sub bolți întunecate întrerupte de minunile neașteptate pe care singurătatea le descopere la fiecare pas și care te uimesc și îți farmecă mintea. Acolo, primejdia te
90 pîndește de pretutindeni și nu-i o primejdie, ci sunt mii de primejdii de tot soiul; dar n-ai vreme să te temi de ele, atît sunt de mărețe. Acum întilnești șivoaie crescute din topirea gheturilor și cari, să-

rînd din stîncă în stîncă, potopesc fără de veste poteca îngustă ce-o urmează, potecă deschisă de fiara
95 fugărită de vînător; acum dai de copaci mîncăți de vreme care se dezrădăcinează și cad cu un zgomot asurzitor ca al unui cutremur de pămînt; acuma, în sfîrșit, pornesc vijelii ce te împresoară de nouri
100 din cari vezi cum fulgerul țîșnește, se subțiază și se zvîrcolește asemenea unui balaur de foc.

Și apoi, după ce te-ai cățarat pe piscuri rîpoase, după ce-ai străbătut păduri necălcate, după ce ai văzut munți și codri nemărginiți, vezi stepele
105 numite fără hotar, adevărată mare cu talazuri și furtunile ei, întinderi neroditoare, cu gheburi nemăsurate, peste care privirea bate la nesfîrșit, și atunci

nu mai este groaza care te coprinde, ci o mîhnire
110 îți strînge inima, o nesfîrșită și adîncă melancolie
pe care nimic n-o mai poate risipi, căci fața pămîntului,
oricît ar putea să bată ochiul, e aceeași mereu.
Urci și cobori mereu aceleași povîrnișuri, cău-
tînd în van o urmă de drum ; și vîzîndu-te pierdut
115 așa în singurătatea asta, în mijlocul pustiului, îți
vine să te crezi singur pe lume, și melancolia ta
se face deznădejde. Într-adevăr îți spui : la ce bun
să mai mergi degeaba, cînd pasul nu te duce nicăi-
rea : nu dai nici de cătun, nici de palat, nici de
120 colibă, nici urmă de locuință omenească. Arar nu-
mai, ca pentru a mîhni și mai mult priveliștea asta,
vezi cîte un eleșteu fără trestii, fără sălcii, care
doarme în covata unei văi, ca o mare moartă, și
care-ți taie drumul cu apele lui pline de mătreață
125 verde, deasupra cărora cîțiva bitlani se înalță cu țipele
lor prelungi și ascuțite la apropierea pasului
tău. Apoi faci un ocol, urci o colină care-ți ține
piept, cobori în altă vale, mai urci o colină, și așa
întruna, pînă ai străbătut un lanț de dealuri cari
scad mereu.

130 Dar, odată trecut de lanțul acesta de dealuri,
de cotești spre miazăzi, priveliștea atunci devine
iarăși măreață. Atunci zărești un alt briu de munți
și mai înalți, mai pitorești, mai bogați în podoabe ;
păduri imense îi îmbracă, pîraie vii îi străbat ; um-
135 bra și apa redau viață peisagiului ; arar sună clopotul
vreunei sihăstriei, cîte-o caravană șerpuiește ur-
cînd coapsa vreunui munte... În sfîrșit, în lumina
amurgului, vezi ca un pîlc de păsări albe rezemate
una de alta căscioarele vreunui cătun, care parcă
140 s-au strîns la un loc de frica unui atac nocturn,
căci odată cu viața s-a ivit din nou și primejdia, și
acum nu mai ai a te teme de lupi și de urși, ca în
munții pustii care i-ai străbătut, ci de cetele de
haiduci cărora trebuie să le ții piept.

145 Între acestea ne apropiam de ținta călătoriei
noastre. Zece zile, de cînd eram pe drum, trecură
fără ca să ni se întîmple nimic. Acuma întrezăream

150 piscul muntelui Pion *, care întrece cu un cap toată
semeția aceasta de uriași și pe a cărei coastă me-
ridională se află mănăstirea Sahastrului la care
mergeam. Încă trei zile de drum, și eram acolo.

Era pe la sfîrșitul lunei lui iulie ; ziua fusese
dogoritoare și, cu o voluptate fără seamăn, pe la
ceasurile patru, începurăm să aspirăm înția ră-
155 coare a serei. Depășisem turnurile în ruină ale Ce-
tății Neamțului. Acuma coboram spre o cîmpie care
începea să se zărească printre spărturile muntelui.

De unde eram, puteam urmări curgerea Bistri-
ței cu maluri înflorite. Ocolem o prăpastie, din
160 fundul căreia se rostogolea riul ce părea de sus ca
un simplu șuvoi. Poteca era așa de strîmtă, încît
abia puteau pași doi cai buziș. Călugărul nostru ne
arăta calea, înclinat pe un oblic, și cînta un cîntec
morlac, cu trăgănări monotone și ale cărui cuvinte
165 le urmăream cu un interes deosebit. Vorbele cîn-
tecului erau făcute tot de cîntăreț. Cît despre me-
lodie, ar trebui să fii muntean ca dînșii ca s-o poți
reda în toată jalea ei sălbatecă, în toată posomorita
ei simplitate.

170 Deodată se auzi detunătura unei arme de foc,
un glonț șuieră. Cîntecul amuți, și călăuzul, rănit
de moarte, se prăvăli în fundul prăpastiei, în vreme
ce calul său se opri înfiorat, inclinîndu-și capul is-
teț spre adîncul prăpastiei unde pierise stăpînul lui.

175 În același timp se făcu o larmă mare, și din
povîrnișurile muntelui se ivi o ceată de treizeci de
haiduci ; eram împresurați de toate părțile.

Toți puseră mîna pe armă și, deși luați repede,
180 ai noștri, fiind soldați vechi și deprinși cu luptele,
nu se lăsară mai prejos și răspuseră ; eu însămi,
ca să dau pildă, apucaii un pistol și, simțînd gravi-
tatea situației, strigai : „Înainte !“ și dădui pinteni
calului care o luă la goană spre cîmpie.

185 Dar noi aveam de-a face cu munteni care să-
reau din stîncă în stîncă întocmai ca niște demoni

* Ceahlăul.

ai prăpăstiilor, descărcînd arma din goană și reușind să ne ție astfel mereu în bătia puștilor.

Dealtfel, manevra noastră fusese prevăzută.

190 La o cotitură unde drumul se deschidea, dînd într-un tăpșan, un flăcău ne aștepta cu vreo doisprezece oameni călări; cum ne văzură, dederă pinteni cailor și ne izbiră în față, în timp ce aceia care ne urmăreau se coborîră de-a valma pe povîrnișuri și, tăindu-ne orice mijloc de retragere, ne învăluiră
195 din toate părțile.

Situația era gravă, și cu toate acestea, deprinsă din copilărie cu priveliștea războiului, eu putui s-o observ fără să pierd nici un amănunt.

200 Toți acești oameni, îmbrăcați în piele de oaie, purtau enorme pălării rotative, împodobite cu flori de munte, întocmai ca ungerii. Fiecare avea în mînă cîte o flintă turcească pe care o avînta în aer după fiecare descărcătură, scotînd răcnete sălbatice — și la brîu cîte un iatagan și o pereche de pistoale.

205 Căpetenia lor era un flăcăiandru de vreo douăzeci și doi de ani, cu fața palidă, cu ochii negri, cu plete inelate ce-i cădeau pe umeri. Era îmbrăcat în caftan moldovenesc garnisit cu blană și încins cu o eșarfă cu dungi de aur și de mătase. Un iatagan strălucea în mîna lui și patru pistoale îi scînteiau la cîngătoare. În timpul luptei scotea strigăte aspre și nearticulate ce nu mai semănau a glas omenesc și care cu toate astea exprimau voința sa, căci la strigătele sale oamenii ascultau, lungindu-se la
210 pămînt ca să se păzească de salvele soldaților noștri și ridicîndu-se repede ca să descarce armele la rîndul lor, doborînd pe cei care mai rămăsese în picioare, isprăvind pe răniți și schimbînd în urmă lupta în măcel.

220 Văzusem căzînd unul după altul ca la două treimi din apărătorii mei. Patru mai rămăsese încă teferi, și aceștia se strînseseră în jurul meu, neîncercînd să ceară iertarea ce erau siguri că n-au s-o capete și stăpîniți de un singur gînd — acela de
225 a-și vinde cît mai scump viața.

Atunci tînărul căpitan scoase un strigăt și mai expresiv ca celelalte, întinzînd vîrfurile săbiei spre noi. Fără îndoială această poruncă însemna că să învăluie într-un cerc de foc pe cei cîți mai rămăsesse și să ne împuște pe toți laolaltă, căci lungile flinte moldovenești se înclinară cu o singură mișcare. Am înțeles atunci că ne-a sosit ceasul din urmă. Ridicai ochii și mîinile la cer, cu o ultimă rugă, și așteptam moartea.

230 În acest moment, văzui, nu coborînd, ci aruncîndu-se, săltînd din stîncă în stîncă, un alt tînăr, care se opri deodată sus pe un stei, de unde stăpînea cu privirea toată scena aceasta, asemenea unei statui pe un pedestal și care, întinzînd mîna peste cîmpul de bătaie, nu rosti decît o vorbă:

— Ajunge!

240 La glasul lui, toate privirile se ridicară spre el și toți parcă știau de frica acestui nou stăpîn. Numai un bandit puse pușca la ochi și trase. Unul din oamenii noștri dete un țipăt: glonte îi sfărîmase brațul stîng. Se întoarse repede, ca să s-arunce asupra omului care-l rănise; dar abia făcuse calul patru pași, cînd un fulger sclipi deasupra capetelor noastre și haiducul nesupus se rostogoli cu capul sfărîmat de un glonte.

250 Atîtea emoțiuni diferite îmi sleiseră puterile. Am leșinat.

255 Cînd mi-am venit în fire, eram culcată pe iarbă, cu capul sprijinit pe genunchii unui om, din a cărui făptură nu zăream decît o mînă albă plină de inele cu care-mi împresură mijlocul, în vreme ce în fața mea, nemișcat, cu brațele în cruce, cu sabia subțioară, stătea tînărul moldovean care ne atacase cu ceata lui.

260 — Costachi, zicea pe franțuzește și cu un ton poruncitor cel ce îmi sprijinea capul pe genunchi, spune oamenilor tăi să plece numaidecît și lasă în grija mea pe femeia asta!

265 — Frate! frate! răspunse cel agrăit, care parcă se silea să se stăpînească. Frate, ia seama, că răbdarea are un capăt; îți las castelul, lasă-mi mie co-

drul ! În castel tu poți da porunci cît îți place, dar aici eu sunt atotputernic ! Un cuvînt să spun, și ai fi silit să m-ascuți.

270 — Costachi, ți-s frate mai mare ! Vreau să spun că sunt stăpîn pretutindeni, în codru ca și în castel, și acolo și aici. O, am sînge brîncovenesc ca și tine, sunt neam de domn care e deprins să poruncească, și poruncesc.

275 — Poruncește slugilor tale, Grigoriță ; dar oștenilor mei, nu !

— Oștenii tăi sunt niște hoți de codru, Costachi... și am să-i spînzur pe toți de zidurile cetăței, dacă nu m-ascultă numaidecît.

280 — Ei, bine, încearcă și poruncește-le !

Atunci am simțit că acela care mă sprijinea își retrase genunchiul și îmi reazămă binișor capul de un bolovan. Îl urmării cu ochii plini de spaimă și văzui atunci pe același tînăr care picase parcă din

285 cer în mijlocul luptei, abia întrezărit de mine, căci ieșinasem chiar în momentul cînd începu să vorbească. Era un flăcău de douăzeci și patru de ani, înalt la stat, cu niște ochi mari, albaștri, în care puteai citi o hotărîre și o voință neobișnuită. Ple-

290 tele lui lungi, bălaie, îi cădeau pe umeri, îi încadrau obrazii tineri și fragezi, dîndu-i înfățișarea arhanghelului Mihail ; buzele lui se deschideau într-un zîmbet disprețuitor și lăsau să se vadă un îndoit șirag de mărgăritare ; privirea lui de vultur

295 era fulgerătoare. Era îmbrăcat într-un soi de tunică de catifea neagră ; o cușmulită în felul bonetei lui Rafael, împodobită cu o pană de vultur, îi acoperea capul ; avea pantalonul strîns pe picior și pantofi horbotați. O cingătoare cu un cuțit de vînătoare

300 înfipt într-însa îi cuprindea mijlocul ; purta pe umăr o carabină cu două focuri. El întinse mîna, și mîna aceasta întinsă părea că impune chiar și fratelui său. Rosti cîteva cuvinte pe moldovenește. Cuvintele lui făcură o adîncă impresie asupra haiducilor.

305 Atunci, în aceeași limbă, tînărul căpitan vorbi la rîndul său, și eu am ghicit că în vorbele sale

erau amestecate amenințări și blesteme. Dar, la acest discurs lung și înfierbîntat, cel mai mare dintre frați nu răspunse decît cu un cuvînt. Haiducii plecară capetele. Făcu un gest, haiducii se înșirară îndărătul nostru.

310 — Ei bine ! fie, Grigoriță, zise Costachi din nou pe franțuzește. Femeia asta n-are să meargă în peșteră, dar tot va fi a mea ! E frumoasă, eu am cucerit-o, și o vreau !

Și zicînd aceste cuvinte, se năpusti asupra mea și mă luă în brațe.

320 — Femeia aceasta va fi dusă la castel și dată-n grija mamei mele, iar pînă atunci n-o voi lăsa singură, răspunse protectorul meu.

— Aduceți-mi calul ! strigă Costachi pe moldovenește.

Zece haiduci săriră pe loc și-i aduseră calul cerut.

325 Grigoriță își roti ochii o dată, apucă de friu un cal fără stăpîn și încălică dintr-un salt fără să pună piciorul în scară.

Costachi se aruncă-n șea aproape tot așa de lesne ca și fratele său, cu toate că mă ținea încă în brațe și porni în galop.

330 Calul lui Grigoriță parcă primise același imbold, și amîndoi caii își alăturară capetele din goană.

335 Era curios să vezi pe acești doi călăreți zburînd alături, posomorîți, tăcuți, pîndindu-se unul pe altul fără să aibă aerul a se vedea, dînd friu liber cailor cari îi duceau într-o goană nebună prin păduri, printre stînci și prăpăstii.

340 Cum eram cu capul inclinat pe umăr, zăream ochii frumoși ai lui Grigoriță pironiți în ochii mei. Costachi băgă de seamă, îmi înălță capul și nu mai văzui decît privirea lui întunecată care mă sorbea. Închisei pleoapele, dar în zadar, prin învelișul lor nu încetam a vedea privirea lui sfredelitoare care mă pătrundea pînă în fundul nimei. Atunci o stranie halucinație începu să mă stăpînească : mi se părea că sunt Leonora din balada lui Bürger, furată de calul și călărețul strigoi, și, cînd am simțit că ne-am

350 oprit, abia am deschis ochii de groază, așa eram de încredințată că voi vedea în jurul meu numai cruci sfărîmate și morminte deschise.

Ceea ce văzui nu era cituși de puțin mai vesel : era ograda unui castel moldovenesc zidit pe la o mie patru sute.

CASTELUL BRÎNCOVENILOR

Atunci Costachi mă lăsa să alunec din brațele lui la pămînt și aproape în aceeași clipă cobori lingă mine : dar, oricît de repede îi fu mișcarea, Grigoriță descălicase și mai repede.

5 Intocmai cum zisese Costachi, în castel fratele său era stăpînul.

10 Cum zăriră pe cei doi tineri și pe străina ce-o aduceau, slujitorii alergară întru întîmpinare ; dar, cu toate că se grăbeau să-i mulțumească pe amîndoi, simțeau că grija cea mai mare și cinstea cea mai adîncă tot lui Grigoriță i-o purtau.

Două femei se apropiară ; Grigoriță le dete o poruncă în limba moldovenească și-mi făcu semn cu mîna să le urmez.

15 Era atîta respect în privirea care însoțea acest gest, încît nu mai stătui la gînduri. Cinci minute după aceea, mă aflam într-o cameră care, oricît de goală și cu neputință de locuit ar fi părut omului celui mai puțin pretențios, era desigur cea mai frumoasă din tot castelul.

20 Era o încăpere pătrată, cu un fel de divan de stofă verde, care slujea și de pat și de canapea. Cinci sau șase mari fotolii de stejar, un sipet uriaș, și într-unul din ungherele acestei mari odăi, un baldachin ce semăna cu o strană împărătească.

Perdele nu se vedeau nici la pat, nici la ferești.

25 La odaia aceasta ducea o scară unde, în firide, în picioare, mai mari ca în natură, stăteau trei statui ale Brîncovenilor.

30 În această cameră, nu peste mult, urcară bagajele, printre cari se găseau și lăzile mele. Femeile

se grăbiră să mă slujească. Dar căutînd să-mi dreg puțin neorînduielele ce întîmplarea de mai sus o adusesese hainelor mele, mi-am păstrat totuși lungă

35 mea amazonă, veșmint mai potrivit decît oricare altul în mijlocul lumii în care mă găseam.

D-abia mă gătisem puțin, și auzii că-mi bate cineva ușor la ușă.

40 — Intră ! răspunsei eu, firește pe franțuzește. Căci franțuzeasca, precum știți, era pentru noi, polonezii, o a doua limbă maternă.

Grigoriță intră.

— Ah, doamnă, ce bine îmi pare că vorbești franțuzește.

45 — Și eu, de asemeni, domnule, sunt fericită că pot vorbi această limbă, căci mulțumită numai acestei împrejurări am fost în măsură să prețuiesc mărinimia dumitale față de mine. În graiul acesta m-ai apărut împotriva gîndurilor rele ale fratelui dumitale ; și tot în graiul acesta vin să îți aduc recunoștința mea !

55 — Mulțumesc, doamnă. Era foarte firesc să sar în ajutorul unei femei în împrejurarea în care te găseai. Vinam prin munți, cînd au ajuns pîn' la auzul meu bubuiturile de pușcă ; am înțeles îndată că era vorba de un atac și am alergat într-acolo. Am ajuns la vreme, din fericire — dar îmi dai voie să aflu și eu prin ce întîmplare o femeie nobilă ca dumneata s-a rătăcit prin munții noștri ?

60 — Sunt poloneză, domnule, i-am răspuns eu. Amîndoi frații mei au căzut în luptele cu rușii. Tatăl meu, care a rămas să apere castelul nostru împotriva dușmanului, trebuie să fi căzut și el acuma. Și eu, la porunca tatălui meu, fugind de atîtea nenorociri, veneam să caut adăpost în mănăstirea Sahastrului, unde și mama mea, în tinerețele ei, și tot în împrejurări ca acestea, aflase un azil.

70 — Ești dușmana rușilor ; atunci, cu atît mai bine, zise tînărul ; acest lucru îți va fi de mare ajutor în castel, iar noi avem mare nevoie de toate puterile noastre, ca să înfruntăm războiul care

amenință. Acum, pentru că știu cine ești dum-
75 neata, doamnă, află cine suntem noi. Numele de
Brincovan cred că nu-ți este străin. Nu este așa,
doamna mea? Mama mea e ultima prințesă ce
poartă acest nume, ultima odraslă a ilustrului șef
pe care au pus să-l ucidă Cantemireștii, acești slu-
80 garnici curtezani ai lui Petru I. Mama mea a fost
măritată mai întâi cu Șerban-Vodă, prinț ca și ea,
dar de un neam mai puțin vestit. Tatăl meu fusese
crescut la Viena; el a fost în măsură deci să pre-
țuiască bunurile civilizației. El își pusese în gând
85 să facă din mine un european și așa am cunoscut
Franța, Italia, Spania și Germania. Mama (știu bine
că nu se cade unui fiu să povestească cele ce am
să-ți spun, dar cum, pentru mîntuirea noastră, tre-
buie să ne cunoști bine, vei înțelege pricinile ace-
90 stui destăinuiri); cum îți spun, mama, care în vremea
întîiilor călătorii ale tatălui meu, pe cînd eu eram
încă numai un copil, se dase în dragoste nelegiuită
cu o căpetenie, Iordaki Koproli, jumătate grec, ju-
mătate moldovan, scrise tatii ca să-i spună verde
95 și să-i ceară despărțenie, zicîndu-i în cererea ei că
o Brincoveancă nu mai vroia să mai fie femeia unui
om care se înstrăina din ce în ce mai mult de țara
lui. Vai, tata nu mai avu nevoie să-și dea consim-
țămîntul lui la această cerere, care poate să-ți pară
100 ciudată dumitale, dar care la noi e lucrul cel mai
obicinuit și mai firesc: tata tocmai murise de un
anevrism, și, în locul lui, eu am primit scrisoarea
mamei.

Nu-mi rămînea altceva decît să urez mamei toate
105 fericirile. Aceste urări i le aduse o scrisoare a mea
care îi vestește că e văduvă. Tot prin această scri-
soare îi ceream să-mi dea voie să-mi urmez mai de-
parte călătoriile, lucru ce mi-a fost îngăduit.

Eram hotărît să mă așez în Franța sau în Ger-
110 mania, ca să nu fiu nevoit să mă gălesc față cu
un om care mă ura și pe care nu puteam să-l iu-
besc, adică în fața soțului mamei mele — cînd, fără
veste, îmi veni știrea că „contele“ Iordaki Koproli

fusese asasinat, după cum se zicea, de bătrîni ca-
zaci ai tatălui meu.

115 M-am grăbit să mă reîntorc. Iubeam pe mama.
Înțelegeam singurătatea ei, nevoia de a avea pe lîngă
ea, într-un asemenea moment, ființele care-i erau
scumpe. Fără ca să-mi fi arătat vreodată prea
120 multă dragoste, oricum, eram copilul ei. Și într-o
dimineață, m-am reîntors, pe neașteptate, acasă. Am
găsit aici un băietan, pe care l-am luat mai întîi
drept un străin și de care am aflat mai tîrziu că
mi-e frate.

Era Costachi, fiul adulterului, pe care îl legi-
125 timase a doua căsătorie. Costachi, ființa sălbatică
pe care ai văzut-o, care nu ascultă decît de patî-
mile lui, care n-are nimica sfînt pe lumea asta de-
cît pe mama și care mi se supune cum se supune
un tigru brațului care l-a biruit, dar cu un veșnic
130 scrișnet nutrit de o vagă nădejde că o să mă sfîșie
într-o zi... În castel, în locuința Brincovanilor și
a voievozilor, sunt încă stăpîn, dar, odată afară din
această locuință, dincolo de acest hotar, el redevine
copilul sălbatec al codrilor și al munților, care vrea
135 să plece totul sub voința lui de fier. Cum s-a în-
duplecat să m-asculte astăzi, cum m-au ascultat
oamenii lui, nu știu; poate printr-o veche obiș-
nuință, o rămășiță de sfială. Dar ți-o spun drept
că n-aș vrea să-l mai pun o dată la încercare. Ră-
140 mîi aici, nu părăsi odaia aceasta, curtea asta, îm-
prejmuirea acestor ziduri, în sfîrșit — și răspund
de toate. Dar de faci un pas afară din castel, nu
mai răspund de nimic, decît doar că voi muri apă-
rindu-te.

145 — Nu voi putea dar să-mi urmez drumul după
dorința tatălui meu, spre mănăstirea Sahastrului?

— Fă-o, încearc-o, poruncește-mi și te voi în-
tovărăși, dar eu voi rămînea în drum și dumneata...
dumneata nu vei ajunge acolo.

150 — Ce-i de făcut atunci?

— Să rămîi aci. Să aștepți, să lași să te povă-
țuiască întîmplările și să te folosești de împrejurări.
Închipuiește-ți că ai căzut într-un viespar de ban-

155 diți și că numai curajul dumitale te poate ajuta,
că numai judecata rece te poate mintui. Mama, cu
toată slăbiciunea ei pentru Costachi, rodul amoru-
lui ei, e bună și darnică. Dealtfel, e o Brîncove-
neasă, adică o adevărată prințesă. Ai s-o vezi, ea
160 te va apăra de sălbatecele porniri ale lui Costachi.
Pune-te sub scutul ei. Ești frumoasă, are să te iu-
bească. Dealtfel (și se uită la mine cu o privire
nespusă) cine ar putea să te vadă și să nu te iu-
bească? Vino acum în sufragerie, unde ei ne aș-
teaptă. Nu te arăta încurcată, nici bănuitoare, vor-
165 bește pe leșește, căci nimenea nu cunoaște limba
aceasta aici. Eu voi tâlmăci mamii ce vei spune și
fii pe pace, căci n-am să-i spun decît ce trebuie.
Mai ales, nici vorbă despre cele ce ți-am spus, să
nu bănuiască nimeni că suntem înțeleși între noi.
170 Nici nu poți să-ți închipui pînă unde merge șire-
tenia și viclenia celui mai sincer dintre ai noștri.
Îl urmași pe scara luminată de torțele de rășină,
care ardeau ținute de mîinile de fier ce ieșeau din
ziduri.

175 Era vădit că în onoarea mea se făcuse luminația
aceasta neobișnuită.

Ajunserăm în sufragerie.

Îndată ce Grigoriță deschise ușa și spuse pe
moldovenește un cuvînt care mai tîrziu am aflat
180 că înseamnă „străina“, o femeie puternică se în-
dreptă spre noi.

Era prințesa Brîncoveanu.

Purta părul alb împletit în cozi în jurul capu-
lui, purta o scufă de zipelină, împodobită cu un
185 surguci, mărturie a obîrșiei ei princiare, purta o
tunică de stofă de aur, cu pieptarul semănat de
pietre scumpe, îmbrăcat peste o rochie lungă de
stofă turcească, împodobită tot cu aceeași blană ca
și scufa de pe cap. În mîni ținea un șir de mătănii
190 de chihlibar pe care le scăpăta printre degete.

Lîngă ea, Costachi, purtînd un splendid costum
maghiar, părea și mai straniu încă. Era îmbrăcat
într-un vestmînt de catifea verde, cu mîneci largi,

195 care-i cădea pînă din jos de genunchi, pantaloni
de cașmir roș, pantofi de marochin horbotați cu aur.
Capul îi era descoperit și pletele lui lungi, albastre
aproape de negre ce erau, îi cădeau pe gîtul gol,
cuprins ușor de o cămașe de mătase albă.

200 Mă salută cu stîngăcie și rosti cîteva cuvinte
moldovenești pe care nu le-am putut înțelege.

— Poți să vorbești franțuzește, frate, zise Gri-
goriță. Doamna e poloneză și pricepe limba aceasta.

205 Atunci Costachi rosti în franțuzește cîteva cu-
vinte tot atît de neînțelese pentru mine ca și acele
pe care le rostise în limba lui moldovenească, dar
mama, ridicînd poruncitor brațul, îi întrerupse.

Era vădit lucru pentru mine că spunea fiilor ei
cum că ea se cuvenea să mă primească. Atunci în-
210 cepu pe moldovenește un discurs de bună venire,
cărui fizionomia sa îi dădea un înțeles ușor de
tâlmăcit. Îmi arătă masa, îmi îmbie un scaun lîngă
ea, arătă cu un gest casa întregă, ca pentru a-mi
spune că toată era a mea și, așezîndu-se ea cea
dîntii, cu o demnitate binevoitoare, făcu semnul
215 crucii ortodoxe și începu o rugăciune.

Atunci fiecare se așază la locul lui, loc rînduit
de etichetă. Grigoriță, lîngă mine. Eram streină și
prin urmare îi cream un loc de cinste lui Costachi,
lîngă mama lui, Smaranda. Așa o chema pe prințesă.

220 Grigoriță își schimbă și el veșmîntul. Purta
și el o tunică maghiară, ca și frate-său, numai tu-
nica lui era de catifea roșie-închis, și pantalonii
de cașmir albastru. O minunată decorație îi atîrna
la gît, și decorația asta era *Nisham*-ul sultanului
225 Mahmud.

Ceilalți meseni ai casei mîncău la aceeași masă,
fiecare la locul care se cuvenea după rangul ce-l
avea.

230 Prînzul fu trist: Costachi nu-mi spuse un cu-
vînt, cu toate că fratele său avu tot timpul grije de
a-mi vorbi pe franțuzește. Bătrîna însă mă îmbie
cu de toate ea însăși, cu acel aer solemn care n-o
părăsea nici o clipă. Grigoriță spusese adevărul, era
o adevărată prințesă.

235 După prinz, Grigoriță înaintă spre bătrână să
explice pe moldovenește nevoia pe care trebuia s-o
resimt de a fi singură și cât de mult mi-era trebuin-
cioasă hodina după emoțiunile unei astfel de zile.
240 Smaranda dete din cap în semn de aprobare. Îmi
întinse mâna, mă sărută pe frunte ca pe fata ei și-mi
ură noapte bună în castelul ei.

Grigoriță nu se înșelase. Minutul acela de sin-
guratate îl așteptam cu cea mai mare nerăbdare.

245 Am mulțumit dar prințesei care mă însoți pînă
la ușa unde mă așteptau cele două femei, care mă
conduseră înainte în iatacul meu. O salutai la rîndul
meu, precum și pe fiii ei amîndoi, și intrai în ace-
lași apartament din care ieșisem cu un ceas înainte.

250 Sofaua devenise un pat. Atîta schimbare se
făcuse.

Am mulțumit femeilor, făcîndu-le semn că am
să mă dezbrac singură, și ele ieșiră numaidecît, cu
plecăciuni cari arătau că aveau poruncă să facă
tot ce le voi spune eu.

255 Rămăsei în odaia asta imensă, pe care lumina-
rea mea, mutată din loc în loc, nu izbutea s-o lu-
mineze decît din partea unde eram, fără a izbuti
niciodată să lumineze încăperea. Era un straniu joc
de lumină, care alcătua o luptă între lucirea lu-
260 minărei mele și razele de lună care pătrundeau pe
fereastra fără perdele.

Afară de ușa pe care intrasem și care se des-
chidea pe scară, două alte uși dedeau în odaia mea,
dar aveau niște uriașe zăvoare cari se închideau pe
265 dinăuntru; era de ajuns ca să pot dormi liniștită.

Mă îndreptai spre ușa de intrare, pe care o cer-
cetai. Și ușa asta, ca și celelalte, avea zăvoarele ei.

Fereastra se deschidea pe o prăpastie. Am în-
țeles că Grigoriță se gîndise bine, cînd îmi alesese
270 odaia aceasta.

În fine, revenind spre sofaua mea, am găsit pe
o măsuță așezată lingă căpătîi un bilețel îndoit.
L-am deschis și l-am citit leșește :

275 „Dormi liniștită și nu te teme de nimic, cît vei
rămînea înăuntru castelului.

Grigoriță“

Am urmat sfatul ce mi se dase și, oboseala fiind
mai mare decît grijile mele, m-am culcat și-am
adormit.

FRĂȚII

Din ziua aceea am rămas în castel, și din acel
moment începe drama care am să v-o povestesc.

Frații amîndoi s-au înamorat de mine, fieștecare
după cum era firea lui.

5 Costachi, începînd chiar de a doua zi, îmi spuse
că mă iubește și-mi hotărî că mai degrabă mă va
ucide decît să mă lase oricărui altuia.

Grigoriță nu-mi spuse nimic, dar în schimb fă-
cea tot ce-i sta în putință ca să mă slujească și
10 să-mi poarte de grijă de tot ce poate da o creștere
îngrijită, cu toate amintirile unei tinereți petrecute
în cele mai strălucite curți ale Europei. Vai, nu era
greu! Cum a prins să vorbească, am simțit că gla-
sul lui îmi dezmiarda sufletul și de la cea dintîi
15 privire am simțit că ochii lui pătrund pînă în adînc-
cul sufletului meu.

Timp de trei luni împlinite, Costachi îmi și
spusese de o sută de ori că mă iubește, și eu îl
uram; Grigoriță înău nu-mi spusese nici cel mai
20 mic cuvînt de dragoste. Și cu toate aceste, simțeam
bine că, oricînd mi-ar fi cerut, m-aș fi dat lui.

Costachi uitase de vînturile lui; nu mai păra-
sea castelul. Deocamdată lăsa totul în sarcina unui
soi de locțiitor, care din vreme în vreme venea să-i
25 ceară poruncile și dispărea.

Smaranda mă iubea și ea cu o patimă care mă
înspăimînta însă. Ea ținea parte fățișă lui Costachi
și părea și mai geloasă de mine decît el. Numai cum
nu pricepea nici leșește, nici franțuzește, și cum
30 nici eu nu pricepeam moldovenească, nu prea pu-

team să-i vorbesc de Costachi al ei, dar învățase să rostească pe franțuzește trei vorbe pe care mi le rostea mereu de câte ori mă săruta pe frunte :

— Costachi iubește pe Hedwiga.

35 Într-o zi am aflat o veste groaznică ce puneau vîrf nenorocirilor mele. Celor patru care supraviețuiseră în lupta din pădure li se dăduse libertate și ei pleaseră îndărăt în Polonia, lăgîndu-se cu jurămînt că unul dintre ei se va reîntoarce înainte
40 de a se împlini trei luni, ca să aducă vești de la tata.

Într-adevăr, unul dintre ei reapăru într-o dimineață. Castelul nostru fusese ars și dărîmat pînă la pămînt, și tata căzuse apărîndu-l.

45 Rămăsesem așadar singură pe lume.

Costachi se făcu și mai stăruitor, și Smaranda și mai dezmierdătoare. Dar, cum eram în doliu, n-aveau ce să facă.

50 Costachi revenea mereu, spunîndu-mi că, cu cît sunt mai singură, cu atît am mai multă nevoie de un sprijin. Maică-sa îl ajuta, stăruind încă și mai mult decît dînsul.

65 Grigoriță îmi vorbise despre puterea ce o au moldovenii de a-și stăpîni simțirile atunci cînd nu vor să li se citească în suflet. Și el era o pildă vie.

70 Era cu neputință de a fi mai sigură de amorul cuiva, de cum eram eu de amorul lui, și cu toate acestea, dacă m-ar fi întrebat cineva de ce eram așa de sigură, n-aș fi știut să răspund. Nimenea în castel nu ne văzuse strîngîndu-ne minile sau privindu-ne ochi în ochi. Numai gelozia putea să-l facă pe Costachi să bănuiască cum că Grigoriță îi este rival, cum numai singur amorul meu putea să mă lumineze asupra acestui amor.

85 Cu toate aceste, mărturisesc că puterea asta de a se stăpîni a lui Grigoriță mă neliniștea. Eram bine încredințată, dar nu-mi era de ajuns, aveam parcă nevoia de a fi și mai încredințată, cînd, iată că într-o seară, auzii bătînd incetîșor la una din cele
90 două uși despre cari v-am spus că se închideau pe dinăuntru. După felul cum bătea, am ghicit că

chemarea aceasta este a unui prieten. M-am apropiat și am întrebat cine e acolo ?

75 — Grigoriță, răspunse un glas, pe care-l recunoscuî îndată.

— Ce voiești de la mine ? am întrebat tremurînd toată.

— Dacă te încrezi în mine, răspunse Grigoriță, dacă mă socoți un om cinstit, fă ce ți-oi spune eu.

80 — Ce anume ?

— Stinge-ți lumina, ca și cînd te-ai fi culcat, și, peste o jumătate de ceas, să-mi deschizi ușa.

— Revino peste o jumătate de ceas, fu singurul meu răspuns.

85 Am suflat în luminare și am așteptat.

Inima îmi bătea cu putere, căci am înțeles că trebuia să se petreacă ceva neobișnuit. Jumătate de ceas se scurse, și auzii o bătaie și mai ușoară în ușa, ca întîia dată. Trăsesem mai dinainte zăvoarele, așa că n-aveam decît să deschid ușa.

90 Grigoriță intră și, fără să mi-o spuie el, am împins ușa după dînsul și am tras zăvoarele.

Stătu o clipă locului, fără a spune un cuvînt, făcîndu-mi semn să tac. Apoi, cînd se încredință că
95 nici o primejdie nu ne amenință deocamdată, mă duse în mijlocul vastului iatac și, simțind că nu mă mai țin picioarele de tare ce tremurau, alergă să-mi aducă un scaun.

— O, Doamne ! Ce se petrece și de ce toate
100 aceste prevederi ? întrebai eu.

— Pentru că viața mea, ceea ce n-ar însemna nimic, pentru că și a dumitale, atîrnă de cele ce am să-ți spun.

105 L-am apucat atunci de mîna, cuprinsă de spaimă. El îmi duse mîna la buzele lui și mă privea în același timp, voind parcă să-mi ceară iertare de atîta îndrăzneală. Eu mi-am plecat ochii în pămînt : ceea ce însemna că poate să facă cu mine
ce vrea.

110 — Te iubesc, rosti el cu vocea lui melodioasă ca un cînt. Mă iubești tu ?

— Da, i-am răspuns eu.

— Vroiești să fii femeia mea ?
— Da.
115 El își trecu mâna peste frunte cu un suspin adînc de fericire.
— Atunci nu te vei împotrivi să vii cu mine ?
— Oriunde.
— Căci înțelegi, urmă el, că nu putem să fim
120 fericiți decît fugînd de aci.
— O, da, i-am răspuns, să fugim !
— Tăcere ! zise el tresărînd. Tăcere !
— Ai dreptate...
Și tremurînd m-am apropiat de dînsul.
125 — Iată ce-am pus la cale, îmi zise. Iată de ce am stat atîta vreme fără să-ți mărturisesc că te iubesc. E că voiam, odată sigur de iubirea ta, să nu ne mai poată despărți nimic. Sunt bogat, Hedwigo ! nemăsurat de bogat, dar cum sunt boierii moldoveni : bogat în pămînturi, în turme, în robi.
130 Ei bine, am vîndut minăstirii Hangelui, pe un milion, moșii, turme și tîrguri. Mi-au dat trei sute de mii de franci în aur, iar restul în cecuri asupra Vienii. Un milion are să-ți fie de-ajuns ?
135 I-am strîns mîna.
— Iubirea ta ar fi fost de-ajuns, Grigoriță.
— Ei bine, ascultă ! Mîine mă duc la minăstirea Hangelui, ca să pun la cale toate cele cu starițul. El îmi ține caii gata de plecare. Caii ne
140 vor aștepta de la nouă ceasuri, ascunși la o sută de pași de castel. După cină, te vei urca în iatac ca și azi, ca și azi vei stinge lumina și ca și azi voi pătrunde la tine. Dar mîine, în loc să plec singur, mă urmezi ; ajungem la ușa ce dă spre
145 cîmp, vom găsi caii, ne vom arunca în șa și poimîne în zori de zi vom fi la depărtare de treizeci de poște.
— De ce nu suntem acum poimîne !
— Scumpa mea Hedwigă !
150 Grigoriță mă strînse pe inima lui și buzele noastre se întîlniră.
O, nu mă mințise, era un om cinstit acela căruia îi deschisem ușa iatacului meu. Dar el pri-

155 pricepea bine că, dacă nu cu trupul, eram însă cu tot sufletul a lui.
Noaptea se scurse fără să pot închide ochii o singură clipă. Mă vedeam fugînd cu Grigoriță, mă simțeam dusă de el, precum fusesem dusă de Costachi. Numai de data aceasta, fuga asta grozavă,
160 înspăimîntătoare, întunecată, se preschimba într-o dulce și fermecată îmbrățișare, căreia iuțea îi dedea și mai multă voluptate, căci iuțea are și ea voluptatea ei.
Ziua veni.
165 Am coborît.
Mi se păru că salutul lui Costachi era mai posomorît decît de obicei. Zîmbetul său nu mai era o ironie, ci o amenințare.
Cît privește pe Smaranda, ea mi s-a părut ca
170 de obicei.
În timpul dejunului, Grigoriță porunci să i se gătească caii. Costachi părea că nici nu bagă de seamă.
Pe la unsprezece, Grigoriță ne salută, anunțînd
175 că se va întoarce numai către seară și rugînd pe maică-sa să nu-l aștepte cu masa ; apoi, întorcîndu-se cu fața spre mine, mă rugă să-l iert că trebuie să plece. Ieși. Ochii fratelui său îl urmăriră pînă ce părăsi odaia. Și în acest minut scăpără din
180 acești ochi atîta ură, încît m-am înfiorat.
Ziua se scurse plină de neliniște, după cum vă puteți închipui. Nu spusese nimica nimănui, doar în rugăciunile mele dacă îndrăznisem să spun ceva lui Dumnezeu. Și cu toate acestea, mi se părea că
185 gîndurile mele mi le știa toată lumea, că orice privire se aținea spre mine putea să pătrundă și să citească în fundul inimei mele.
Prinzul a fost un chin : posomorît și întunecat, Costachi, care vorbea destul de rar, de data asta
190 de-abia dacă îngăimă două-trei cuvinte pe moldovenește cu bătrîna, și glasul lui, de cîte ori l-auzeam, mă făcea să mă-nfior.
Cînd m-am sculat ca să mă urc în iatacul meu, Smaranda, ca de obicei, mă sărută și, sărutîndu-mă,

195 îmi spuse cuvintele acestea ce nu le mai auzisem
opt zile din gura ei :

— Costachi iubește pe Hedwiga.

Fraza aceasta mă urmări ca o amenințare și,
odată în odaia mea, îmi părea că o voce fatală îmi
200 murmură mereu la ureche : „Costachi iubește pe
Hedwiga !“

Or, amorul lui Costachi era moartea, cum îmi
spusese Grigoriță.

Pe la șapte seara, cum ziua începuse să scadă,
205 văzui pe Costachi străbătînd curtea. Privi îndărăt
ca să mă vadă la fereastră, dar m-am retras re-
pede, să nu mă zărească.

Eram tulburată, căci, după cît am putut să-l
urmăresc de la fereastra mea, îl văzusem îndrep-
tîndu-se spre grajduri. Mi-am luat curaj, am tras
210 zăvoarele de pe ușă și m-am strecurat în camera
de alături, de unde puteam să văd tot ce va face.

Într-adevăr se îndrepta spre grajduri. Porunci
să-i scoată calul său favorit și îl înșeuă singur, cu
215 grija omului ce nu lasă nimic nebagat în seamă.

Purta același veșmînt ca întîia dată cînd îl vă-
zusem. Drept orice armă însă își încinsese numai
spada. După ce își înșeuă calul, mai aruncă încă
220 o privire spre fereastra mea. Apoi, nezărindu-mă,
sări în șea, porunci să i se deschidă aceeași poartă
pe care Grigoriță ieșise și trebuia să se întoarcă
poate — și porni la galop pe drumul minăstirei
Hangului.

Atunci inima mea se strînse de spaimă și o pre-
simțire fatală îmi spuse că Costachi pleacă să-i
225 iasă în drum fratelui său.

Rămăsei la fereastră cît timp am putut să deslu-
șesc drumul care la un sfert de poștă de castel
făcea un cot și se pierdea în întunericul codrului.
230 Dar noaptea se făcea din ce în ce mai neagră și
drumul nu se mai văzu.

Am mai zăbovit încă.

În sfîrșit, neliniștea mea crescua așa de tare,
încît mi-am adunat toate puterile și am coborît

235 în sala de jos, unde trebuia să aflu întîiele știri
despre unul ori despre cellalt dintre frați.

Întîia mea privire căzu pe Smaranda. Pe fața ei
nu se citea nici o neliniște. Porunca slugilor să
240 aștearnă masa și tacîmurile celor doi frați, ca de
obicei.

Nu îndrăzneam să întreb pe nimeni. Dealtfel,
pe cine aș fi întrebat ? Nimeni în castel, afară de
Costachi și Grigoriță, nu m-ar fi putut înțelege.

Cel mai mic zgomot mă făcea să tresar.
245 De obicei cinam pe la nouă ore.

Mă coborîsem la opt și jumătate și nu conte-
neam a urmări cu ochii minutarul, al cărui mers
îl puteam zări aproape clipă cu clipă pe vastul ca-
dran al orologiului.

250 Minutarul călător păși sfertul de ceas.
Sfertul sună.

Vibrația se prelungi sumbră și tristă, apoi mi-
nutarul își reluă mersul taciturn și-l văzui din nou
străbătînd distanța cu regularitatea și încetineala
255 unui vîrf de compas.

Cîteva minute înainte de nouă, mi se păru că
aud tropotul unui cal în curte.

Smaranda îl auzi și ea, căci întoarse capul spre
fereastră, dar noaptea era prea neagră și ochii ei
260 n-au putut să zărească nimic.

O ! dacă s-ar fi uitat la mine în minutul acela,
ce ușor ar fi putut ghici ce se petrece în inima
mea !

265 Nu se auzise decît tropotul unui singur cal și
era foarte firesc.

Știam bine eu că n-o să se întoarcă decît un
singur călăreț.

Dar care din amîndoi ?

Se auziră pași răsunînd în sală.

270 Pașii aceștia erau înceți și păreau că apasă pe
inima mea.

Ușa se deschise și în întuneric se desenă o
umbră.

Umbra aceasta se opri un minut în prag.

275 Inima mea se oprise și ea.
Umbră înaintă și, pe măsură ce intra în cercul
de lumină, îmi venea sufletul la loc și mie.
Recunoscusem pe Grigoriță.
280 O minută de zbucium mai mult, și inima mea
s-ar fi sfărîmat.
Recunoscusem pe Grigoriță, dar era palid ca un
mort. Era de ajuns să-l vezi numai și ghiceai că
ceva grozav trebuie să se fi petrecut.
— Tu ești, Costachi? întrebă Smaranda.
285 — Nu, mamă, răspunse Grigoriță cu o voce
surdă.
— Ah, iată-te, în sfîrșit! răspunse ea. De cînd,
mă rog, faci pe mama ta să te aștepte?
— Mamă, răspunse Grigoriță, aruncînd o privire
290 spre pendulă, nu sunt decît nouă ore.
Și în același timp, în adevăr, nouă ceasuri su-
nară.
— Ai dreptate, răspunse Smaranda, unde e fra-
tele tău?
295 Fără să vreau, m-am gîndit că era aceeași în-
trebare pe care Dumnezeu i-o pusese lui Cain.
Grigoriță nu răspunse nimic.
— N-a văzut nimeni pe Costachi? întrebă Sma-
randa.
300 Vătaful curții întrebă și el pe ai lui.
— Pe la șapte, răspunse el, prințul a fost pe
la grajduri, și-a înșeuat calul singurei și a luat
drumul Hangului.
În minutul acesta ochii mei întîlniră ochii lui
305 Grigoriță, și nu știu, adevăr a fost sau părere, dar
am văzut lunecînd pe fruntea lui ca o lacrimă de
sînge. Mi-am dus încetîșor degetul la frunte, ară-
tîndu-i locul unde mi s-a părut că am văzut stropul
de sînge. Grigoriță mă pricepu, își scoase năframa
310 și o duse la frunte.
— Da, da! murmură Smaranda, i-o fi ieșit în
cale vreun urs, ori vreun lup, și s-o fi luat ca de
obicei după dînșii. Iată pentru ce un copil face pe
maică-sa să-l aștepte. Unde l-ai lăsat Grigoriță?
315 Răspunde!

— Mamă, răspunse Grigoriță cu o voce mișcată,
dar sigură. N-am ieșit cu fratele meu împreună.
— Bine, răspunse Smaranda, să aducă la masă.
320 Luați-vă locul fiștecare și să închidă porțile! Cei
ce au rămas afară, afară să doarmă!
Cele dintii două porunci fură ascultate.
Smaranda se așeză în capul mesei, Grigoriță
de-a dreapta, și eu de-a stînga.
325 Apoi servitorii ieșiră pentru a împlini a treia
poruncă, adică pentru ca să închidă porțile cas-
telului.
În acel moment, un zgomot mare se stîrni în
curte și un copil de casă dete buzna înspăimîntat
pe ușă, strigînd:
330 — Măria-ta! calul prințului Costachi s-a întors
singur acasă și plin tot de sînge.
— Da, murmură Smaranda, ridicîndu-se palidă
și amenințătoare, așa s-a rentors într-o seară la
castel și calul lui tată-său.
335 Aruncaî privirea spre Grigoriță; nu mai era
polid, ci parcă i se luase pînza de pe obraz.
Într-adevăr, calul lui Koproli venise singur în-
tr-o seară la castel, plin de sînge și-abia după un
ceas apoi servitorii îi regăsiseră trupul neînsuflețit
340 și acoperit de răni.
Smaranda luă o torță din mîna unui copil, sări
spre ușe, o deschise și coborî în curte.
Calul, sforăind de spaimă, era ținut de patru
slujitori ce-și încordau puterile ca să-l domolească.
345 Smaranda înaintă spre dobitoc, privi sîngele de
pe șea și văzu o rană brăzdată pe naltul frunții.
— Costachi a fost ucis fătîș, zise ea, în luptă
dreaptă și de-un singur potrivnic. Căutați-i trupul,
copii! Pe urmă vom căuta pe ucigaș.
350 Cum calul revenise pe poarta Hangului, toți slu-
jitorii deteră năvală pe poarta aceea și torțele lor
se răspîndiră în întunericul cîmpiei și al pădurii,
precum pe-o frumoasă seară de vară ard licuricii
în cîmpiile Nizzei și ale Pisei.

355 Smaranda, ca și cum ar fi știut dinainte că nu vor zăbovi mult ca să-l găsească, rămase în picioare, așteptînd în pragul porții.

O lacrimă nu picura din ochii acestei mame îndurerate, și, cu toate acestea, simțea clocotind deznădejdea în fundul sufletului ei.

360 Grigoriță sta la spatele ei, și eu stam lângă Grigoriță. Un moment, parcă vroise să-mi dea brațul când am ieșit din sală, dar n-a îndrăznit.

365 Cam după un sfert de ceas, la cotul unui drum, scînteie o torță, apoi două, apoi scînteiară toate torțele. Numai, de data aceasta, în loc să se răspîndească pe cîmpie, ele împrejmuiau parcă acum pe cineva.

370 Și niște năsălii pe care un om era culcat apărură încet în lumină.

Convoiul înainta încetinel, dar înainta.

După zece minute fu lângă mine.

375 Văzînd pe mama care își aștepta feciorul mort, cei ce-l purtau își descoperiră fără voie capetele și apoi intrară tăcuți în curte.

Smaranda îi urmă, și noi urmarăm pe Smaranda.

Ajunserăm astfel în sala cea mare, unde fu așezat mortul.

380 Atunci, cu un gest de supremă măreție, Smaranda dete la o parte pe toți și, apropiindu-se de mort, puse un genunchi în pămînt dinaintea lui, dete într-o parte șuvițele de păr ce-i cădeau ca un val pe obraz, îl privi lung, fără a vărsa o lacrimă,

385 apoi, descheindu-i vesmîntul, îi desfăcu încet cămașa plină de sînge.

Rana roși în dreptul pieptului.

Era de bună seamă făcută de lama unui junghi cu două tășuri.

390 Mi-am adus aminte că în ziua aceea chiar văzusem la coapsa lui Grigoriță un lung cuțit de vînătoare.

Privii spre coapsa lui, dar cuțitul nu mai era.

395 Smaranda ceru apă, își muie năframa în apa aceea și spălă rana. Un sînge proaspăt și curat împurpură marginile rănii.

400 Priveliștea ce-o vedeam era cumplită și măreață în același timp. Odaia aceea mare, învăluită de fumul tortelor de rășină, fețele acelea barbare, ochii aceia strălucitori de sălbăticie, veșmintele acelea stranii, mama aceasta ce socotea după sîngele cald că de puțînă vreme îi murise fiul, tăcerea aceea adîncă, întreruptă numai de plînsul haiducilor al căror șef era Costachi — toate acestea — o mai spun încă o dată — erau într-adevăr cumplite și mărețe de văzut.

În sfîrșit, Smaranda își apropie buzele de fruntea fiului său, apoi, ridicîndu-se și dîndu-și pe spate lungile-i cosițe albe care se despletiseră :

410 — Grigoriță, zise ea.

Grigoriță tresări, scutură din cap și, ca trezit dintr-un vis :

— Mamă ? răspunse el

— Apropie-te, fiul meu, și ascultă-mă !

415 Grigoriță se supuse, înfiorat, dar se supuse.

Pe măsură ce s-apropia de mort, sîngele, mai îmbelșugat și mai roșu, gîlgiia din rană. Din fericire, Smaranda nu mai privea într-acolo, căci, la vederea acestui sînge care învinuia, n-ar mai fi avut nevoie să caute pe ucigaș.

420 — Grigoriță, zise ea, știu bine că tu și Costachi nu vă iubeați ; știu bine că ești Vaiwady după tată, după cum el este Koproli, dar după mama voastră erați amîndoi Brîncoveni ; știu bine că tu

425 ești un apusean, iar el, un copil al munților orientali, dar, în sfîrșit, prin sînul ce v-a purtat pe amîndoi, voi sunteți frați. Ei bine, Grigoriță ; vroiesc să știu dacă trebuie să ducem pe fiul meu acolo unde doarme tatăl său, fără ca să mai fie

430 nevoie să facem jurămîntul obișnuit, dacă, în sfîrșit, pot să-mi plîng copilul liniștită, ca o femeie ce sunt, știind bine că nu vei întîrzia răzbunarea.

— Numeste-mi pe ucigașul fratelui meu, doamnă, și poruncește ! Și-ți jur că înainte de a

435 trece un ceas, dacă o dorești, el nu va mai fi printre vii.

— Jură oricum, Grigoriță ! jură, sub frica blestemului, auzi tu, fiul meu ? jură că ucigașul va muri ; că nu vei lăsa piatră peste piatră din casa lui, că fie mama, fie copiii, fie frații, fie femeia sau logodnica lui vor pieri de mâna ta. Jură și, jurînd, cheamă asupra ta mînia cerului dacă-ți vei călca jurămîntul. Dacă-ți vei călca jurămîntul, întorcă-se asupra ta nevoile, disprețul prietenilor și blestemul mamei tale !

445 Grigoriță întinse mîna asupra cadavrului.

— Jur că ucigașul va muri ! zise el.

La auzul acestui straniu jurămînt al cărui înțeles numai eu și cel mort poate eram în stare să-l pătrundem, am văzut, sau mi s-a părut că văd o minune grozavă săvîrșindu-se. Ochii mortului se deschiseră și se țintiră spre mine mai vii decît nu-i văzusem niciodată, și am simțit ca și cum aceste două raze s-ar fi închegat pătrunzînd ca un fier arzător în inima mea.

455 Și, nemaifiind în stare să îndur mai mult, am leșinat.

MINĂSTIREA HANGU

Cînd mi-am venit în fire, eram în ietacul meu, culcată în pat ; una din cele două slujnice îmi sta la căpătîi. Am întreat-o unde-i Smaranda ; mi-a răspuns că veghează lingă fiul său mort. Am întreat-o unde e Grigoriță ; mi-a răspuns că era la minăstirea Hangului.

5 Nu mai era vorba de fugă. Costachi nu era mort ?

10 Nu mai era vorba de căsătorie. Puteam eu să iau de bărbat pe un fratricid ?

Trei zile și trei nopți se scurseră astfel, tulburate de visuri stranii.

În ceasurile mele de veghe sau cînd dormeam, mă urmăreau neconținut ochii aceia cari trăiau sin-

15 guri în fața împietrită de moarte. Era o vedenie îngrozitoare.

În dimineța acestei zile, mi-au adus din partea Smarandei un vestmînt cernit, de văduvă. M-am îmbrăcat cu el și m-am coborît. Casa era goală. 20 Toată lumea era la biserică. Mi-am îndreptat pașii spre locul de adunare.

În minutul cînd am apărut în prag, Smaranda, pe care n-o văzusem de trei zile, trecu pragul și veni spre mine. Părea o statuie a durerii. Cu o mișcare înceată, asemeni unei statui, ea mă sărută cu buzele ei înghețate pe frunte și cu un glas care părea că iese din mormînt, rosti obișnuitele cuvinte :

— Costachi te iubește.

30 Nu vă puteți închipui ce rău îmi făcură cuvintele acestea. Această declarație de iubire, rostită la prezent, în loc de a fi rostită la trecut, acest „te iubește“ în loc de „te-a iubit“, amorul acesta de dincolo de mormînt, care venea să mă caute în viață, îmi răscoli toată ființa.

35 În același timp o simțire stranie puse stăpînire pe mine, ca și cum, în adevăr, aș fi fost femeia aceluia care era mort, și nu logodnica celui care trăia.

40 Sicriul acela mă atrăgea spre el, fără să vreau, într-un chip chinuitor, precum se zice că șarpele atrage pasărea pe care o fascinează. Căutam cu ochii pe Grigoriță. L-am zărit, pierit la față, stînd în picioare, rezemat de o coloană, cu ochii la cer. 45 N-aș putea spune dacă m-a văzut ori nu.

Călugării minăstirei Hangului împrejmuiiau mortul, cîntînd psalmodiile ritului grecesc, arareori armonioase și mai mult monotoane.

50 Vroiam să îngîn și eu o rugăciune ; dar ruga murea pe buzele mele. Mîntea îmi era așa de tulburată, încît mi se părea mai curînd că stau în fața unui sobor de demoni, decît în mijlocul unor preoți.

55 În momentul cînd au ridicat mortul, am vrut să-l urmez ; dar puterile nu-mi ajutară. Simțeam

că mi se-nmoaie picioarele și m-am sprijinit de ușa. Smaranda păși spre mine și făcu un semn lui Grigoriță. Grigoriță ascultă și se apropie. Atunci Smaranda îmi vorbi pe moldovenește.

60 — Mama îmi poruncește să-ți repet cuvînt cu cuvînt ceea ce va spune, înghină Grigoriță.

Ea vorbi din nou și cînd isprăvi :

— Iată ce spune mama, zise el : „Plîngi pe fiul meu, Hedwigă ; îl iubeai, nu este așa ? Îți mulțumesc pentru lacrimile și dragostea ta. De aci înainte ești copila mea, ca și cum ai fi fost soția lui Costachi. De acum înainte ai o patrie, o mamă, o familie. Să dăm prinosul de lacrimi ce-l datorăm morților și apoi să redevenim amîndouă vrednice de cel ce nu mai este... eu, mama, și tu, soția lui ! Adio ! Întoarce-te acasă ; eu voi urma pe fiul meu pînă la marginele gropii. Și odată ce-l voi îngropa, mă voi închide în durerea mea și n-ai să mă mai vezi pînă nu voi birui-o ; fii liniștită, am s-o ucid, 75 căci nu vreau să mă ucidă ea pe mine.“

Acestor cuvinte spuse de Smaranda și tîlmăcite de Grigoriță n-am putut răspunde decît printr-un suspin. M-am întors în odaia mea.

80 Convoiul se îndepărtă. L-am văzut dispărînd la cotitura drumului. Mînăstirea Hangului era la o jumătate de poștă depărtare de castel, în linie dreaptă. Dar locurile deluroase sileau drumul să se abată, și, urmînd acest drum, depărtarea sporea cu două ceasuri.

85 Eram în luna lui noiembrie. Zilele se făceau din nou reci și mici. La cinci ceasuri era noapte de-a binele.

Pe la ceasurile șapte, am văzut reapărînd torțele. Era convoiul care se întorcea.

90 Mortul se odihnea în mormîntul părinților lui. Toate se isprăviseră.

...V-am spus ce simțire stranie pusese stăpînire pe mine de la nenorocita întîmplare care ne cer-nise pe toți și mai cu seamă de cînd văzusem ochii aceia de mort deschizîndu-se mari și privind 95 la mine.

100 În seara aceea, doborîta de zguduirile de peste zi, eram încă și mai tristă. Ascultam cum sună unul după altul ceasurile în turnul vechi al castelului și mă întristam tot mai mult, pe măsură ce timpul strecurat mă apropia tot mai mult de ceasul în care Costachi murise.

Auzii sunînd nouă ceasuri fără un sfert.

105 Atunci o stranie simțire mă cuprinsese. O groază plină de fiori îmi cutreieră tot trupul și mă îngheță. Și apoi, în același timp cu această groază, un fel de somn neînvinș îmi îngreua toate simțurile, pieptul mi se înăbuși și ochii mi se acoperiră ca de o ceață. Mi-am întins brațele în aer și, pășind de-a îndăratele, m-am lăsat pe pat. Cu toate acestea, simțurile nu mă părăsiseră într-atît, încît să nu pot auzi ca un pas ce se apropia de ușa mea ; apoi mi s-a părut că ușa se deschide și în urmă n-am mai văzut, nici n-am mai auzit nimica. Simțeam numai o durere vie la gît. După aceasta, am 115 căzut într-o letargie desăvîrșită.

Pe la miezul nopții m-am deșteptat. Lampa mea ardea încă. Am dat să mă scol, dar eram atît de slabă, că a trebuit să încerc de două ori. Totuși mi-am biruit slăbiciunea și cum, trezită, simțeam la gît aceeași durere pe care o simțisem prin somn, m-am tîrît, sprijinindu-mă de ziduri, pînă la oglindă și m-am privit în ea. Un punct roș, ca o împunsătură de bold, îmi însemna artera de la gît. Am 120 crezut întîi că vreo gînganie m-a pișcat pe cînd dormeam și, cum eram zdrobită de oboseală, m-am culcat din nou și am adormit.

A doua zi, m-am trezit ca de obicei. Ca de obicei am vroit să mă scol din așternut, îndată ce am deschis ochii, dar simții o slăbiciune pe care n-am simțit-o decît o singură dată în viață, adică a doua zi după o zi cînd îmi luase sînge.

130 M-am apropiat de oglindă și am rămas uimită văzîndu-mă ce palidă sînt.

135 Ziua trecu tristă și mohorîta ; simțeam că se petrecea ceva straniu ; picioarele nu mă mai țineau și orice mișcare mă obosea.

Noaptea veni ; mi-au adus lampa ; slujnicele,
după cît am înțeles din semnele lor, vroiau să ră-
140 mină cu mine, dar n-am voit, și ele plecară.

La același ceas ca în ajun resimții aceleași
simptome. Am vroit să mă scol și să strig „ajutor“,
dar nu putui să ajung la ușă.

Auzii, ca prin vis, orologiul din turn bătînd
145 nouă fără un sfert. Aceiași pași răsunară ; ușa se
deschise, dar nu vedeam, nu auzeam nimic, ca și în
seara trecută, și am căzut din nou răsturnată
pe pat.

Ca în ajun, m-am trezit pe la miezul nopții, nu-
mai m-am trezit și mai slabă și palidă ca în ajun.

A doua zi, aceleași lucruri se petrecură din nou.

Eram hotărîtă să mă cobor lingă Smaranda, așa
prăpădită cum eram, cînd o slujnică intră în odaia
mea și rosti numele lui Grigoriță.

155 Grigoriță o urma.

Am cercat să mă ridic pentru ca să-l primesc,
dar am recăzut în jețul meu. El dete un țipăt vă-
zîndu-mă și vroi să alerge spre mine. Dar avui pu-
terea să întind un braț spre dînsul.

160 — Ce vîi să cauți aici ? l-am întrebat.

— Vai, veneam să-mi iau rămas bun ! Veneam
să-ți spun că părăsesc lumea asta, care mi-e nesu-
ferită fără iubirea ta și fără ființa ta. Veneam să-ți
spun că intru în minăstirea Hangului.

165 — Ființa mea ai pierdut-o, Grigoriță, i-am răs-
puns eu ; dar nu și iubirea mea, căci, vai, tot te
iubesc, și marea mea durere e că de acum iubirea
aceasta e aproape o nelegiuire.

— Atunci pot să nădăjduiesc că ai să te rogi
170 pentru mine, Hedwiga ?

— Da, numai n-am să am vreme să mă rog
mult timp, adăugai eu surizînd.

— Dar ce ai și pentru ce ești așa de pierită
la față ?

175 — Ce am?... Am... că Dumnezeu se îndură de
mine și are să mă cheme la dînsul.

Grigoriță se apropie de mine, îmi luă mîna, pe
care nu avui puterea să i-o retrag, și mă privi
țintă :

180 — Paloarea asta nu-i firească, Hedwiga. Cum
ți-a venit ?

— Dacă ți-aș spune-o, m-ai crede că-s neună,
Grigoriță !

185 — Nu, nu, spune, Hedwiga ! Te implor ! Aci
sîntem într-o țară care nu seamănă nici unei alte
țări, într-o familie ce nu seamănă nici unei fa-
milii. Spune-mi, spune-mi tot ; te implor, Hedwiga.

I-am povestit totul : acea stranie vedenie care
mă stăpînea la ceasul cînd Costachi a fost să
190 moară ; groaza aceea fără nume, amoțirea aceea
ciudată ; frigul acela de gheață ; acel leșin care mă
dobra pe pat ; zgomotul acela de pași care mi se
părea că-l aud, ușa aceea care credeam c-o văd
cum se deschide, în sfîrșit, durerea aceea vie, ur-
mată de o paloare și de o slăbiciune tot mai mare.

195 Crezusem că povestirea mea o să-i pară lui Gri-
goriță un început de nebunie, și am isprăvit-o cu
un fel de sfială, cînd, dimpotrivă, băgai de seamă
că el mă asculta cu cea mai mare încordare.

200 După ce am isprăvit, el rămase pe gînduri un
minut.

— Cum spui, somnul te ia în fiecare seară pe
la nouă fără un sfert ?

— Da, orice aș face ca să-i stau împotrivă.

205 — Cum spui, ți se pare că vezi deschizîndu-se
ușa ?

— Da, cu toate că o închid cu zăvoarele.

— Cum spui, simți o durere vie la gît ?

210 — Da, cu toate că pe gîtul meu abia de se
vede o urmă de roșată.

— Îmi dai voie să văd și eu ?

Îmi plecai ușor capul pe umăr. El privi lung
cicatricea.

215 — Hedwigo, zise el după un timp, ai tu încre-
dere în mine ?

— Mă mai întrebi ? îi răspunsei eu.

— Crezi tu în cuvîntul meu ?

— Ca în sfînta scriptură.
— Ei bine, Hedwigo, pe cuvîntul meu, îţi jur
220 că nu mai ai opt zile de trăit, dacă nu te învoieşti
să faci, începînd de astăzi chiar, ceea ce am să-ţi
spun.
— Şi dacă mă învoiesc ?
— Dacă te învoieşti, vei scăpa, poate.
225 — Poate ?
El tăcu.
— Orice ar fi să se întîmple, Grigoriţă, voi face
tot ce-mi vei porunci să fac.
— Ei bine, ascultă, zise el ; şi, mai cu seamă,
230 nu te înspăimînta. În ţara ta, ca şi în Ungaria, ca
şi în România noastră, este o credinţă.
Mă înfiorai, căci credinţa aceasta îmi venise în
minte.
— Da, îi răspunsei eu ; am văzut în Polonia
235 oameni loviţi de această nenorocire.
— Vrei să vorbeşti de strigoi, nu este aşa ?
— Da, în copilăria mea am văzut dezgropîndu-se
în cimitirul unui sat al tatălui meu patru-
zeci de oameni cari muriseră în cincisprezece zile,
240 fără ca să se ştie pricina morţii lor. Şaptesprezece
dintre ei aveau toate semnele strigoilor, adică au
fost găsiţi neatînşi şi rumeni ca nişte oameni vii :
ceilalţi erau victimele lor.
— Şi ce-a făcut obştea ca să scape de ei ?
245 — Le-a înfipt cîte un par în inimă şi i-a ars
pe urmă.
— Da, aşa se face de obicei ; dar pentru noi,
aceasta nu ajunge. Ca să te scap de strigoi, trebuie
întîi să-l ştiu cine-i, şi, pe ce am mai sfînt, am să-l
250 aflu. Da, şi dacă e nevoie, voi lupta piept la piept
cu el, oricine ar fi să fie !
— Ah ! Grigoriţă ! strigai eu cu spaimă.
— Am zis că oricine ar fi să fie, şi o mai zic
încă o dată ! Dar, ca să izbutim cu noroc în această
255 încercare, trebuie să mi te supui la tot ce-ţi voi
cere.
— Spune !

— Fii gata la ceasurile şapte. Coboară-te în bi-
serică. Trebuie să-ţi birui slăbiciunea, Hedwigo.
260 Trebuie numaidecît !... Acolo, ne vom cununa. În-
voieşte-te, iubita mea. Trebuie, ca să te pot apăra,
ca înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor să am
dreptul să veghez asupra ta. Pe urmă ne vom în-
toarce aci, şi atunci vom vedea...
265 — O, Grigoriţă, strigai eu ; dacă este el, te va
ucide !
— Nu-ţi fie teamă de nimic, iubita mea Hed-
wigo, numai învoieşte-te !
— Ştii bine că voi face tot ce doreşti tu, Gri-
goriţă !
270 — Pe deseară, atunci.
— Da, fă tot ce crezi că e de făcut, şi eu am
să te urmez, n-ai nici o grijă.
Ieşi. Un sfert de ceas după aceea văzui un că-
lăreţ galopînd pe drumul mînăstirii. Era el ! Abia
275 l-am pierdut din ochi şi, căzînd în genunchi, am
prins să mă rog cum nu se mai roagă nimeni în
ţările noastre lipsite de credinţă şi am aşteptat să
bată orele şapte, înălţînd spre Domnul jertfa gîndu-
rilor mele ; nu m-am ridicat decît în clipa cînd
280 am auzit sunînd ceasurile şapte. Eram slăbită şi
palidă ca o moartă ; mi-am aruncat pe cap un
hobot negru, am coborît scările ţinîndu-mă de zi-
duri şi am intrat în biserică fără să întîlnesc pe
nimeni. Grigoriţă mă aştepta cu părintele Vasile,
285 stariţul mînăstirii Hangu. Purta la coapsă o sabie
sfîntă, moştenire de la un străbun cruciat care
luase Constantinopolul cu Villehardouin şi Balduin
de Flandra !...
290 — Hedwigă, zise el, lovindu-şi minerul sabiei
cu mîna ; cu ajutorul lui Dumnezeu, iată cine va
rupe vraja ce-ţi ameninţă viaţa. Apropie-te dar cu
hotărîre ! Iată un sfînt părinte care, după ce m-am
spovedit lui, ne va cununa.
295 Slujba începui, şi nu cred că s-a făcut vreodată
slujbă mai simplă şi mai solemnă. Popa singur
slujea ; singur el ne puse cununile pe cap ; în veş-
minte cernite amîndoi, făcurăm ocolul altarului, şi-

300 nînd cîte o luminare în mină; apoi preotul, rostind cuvintele sfinte, adăugă :

— Plecați de acum, copiii mei, și Dumnezeu să vă dăruiască tăria și curajul de a lupta împotriva Necuratului. Aveți cu voi și nevinovăția și dreptatea, și-l veți învinge. Plecați de acum și fiți binecuvîntați!

305 Sărutarăm sfînta evangheliie și ieșirăm din biserică.

Atunci, pentru întia dată, m-am rezemat de brațul lui Grigoriță. Și mi s-a părut că, la atingerea acestui braț vînjos, în apropierea acestui suflet, îmi reveneam în fire. Mă credeam sigură de biruință, pentru că Grigoriță era cu mine. Urcarăm din nou în iatacul meu.

315 Ceasul bătut opt și jumătate.
— Hedwiga, îmi zise Grigoriță; nu mai avem vreme de pierdut. Vrei tu să te culci ca de obicei și toate cele să se petreacă în timpul somnului? Vrei tu să rămii îmbrăcată și să vezi tot?

320 — Lîngă tine nu mă tem de nimic. Vreau să stau deșteaptă și să văd tot.

Grigoriță scoase din sîn o crenguță de mirt sfințin, încă umed de agheasmă, și mi-l dete.

325 — Ia dar crenguța asta, îmi spuse el, culcă-te pe pat, spune rugăciunile Maicii Domnului și așteaptă liniștită. Dumnezeu e cu noi! Bagă de seamă însă să nu-ți scape crenguța din mină, cu ea poți birui tot iadul! Nu mă chema, nu mă striga. Roagă-te, nădăjduiește și așteaptă.

330 M-am culcat pe pat, mi-am pus mîinile cruce pe piept, și peste ele crenguța sfințită; Grigoriță însă se ascunse după baldachinul de care v-am vorbit și care acoperea un unghi al camerii.

Socoteam minutele, și Grigoriță le socotea, fără îndoială, și dînsul.

335 Cele trei sferturi răsunară.

Zgomotul ciocanului nici nu se stinsese încă și mă și apucase aceeași toropeală, aceeași groază, același frig de gheață; dar mi-am apropiat crenguța sfîntă de buze, și acestea pieriră.

340 Atunci am auzit foarte lămurit zgomotul aceluiaș domol și măsurat care răsuna pe scară și se apropia de ușa mea. Apoi ușa mea se deschise încet, fără zău, ca împinsă de-o putere supranaturală, și atunci... Atunci l-am zărit pe Costachi palid, cum îl văzusem pe năsălii. Lungile lui plete negre, revărsate pe umeri, picurau de sîngere. Purta veșmîntul lui obișnuit. Numai era descheiat la piept, lăsînd ca să se vadă rana sîngerată... Tot era mort într-însul: carnea, veșmîntul, mersul — numai ochii, ochii aceia grozavi trăiau încă. La vederea acestora, lucru ciudat: în loc să simt o groază și mai mare, am simțit că mi se îndoiește curajul. Dumnezeu mi-l trimisese, desigur, ca să-mi pot da seama de starea în care mă găseam și să mă apăr împotriva celui necurat.

350 La cel dintîi pas pe care strigoii îl făcu spre patul meu, privii cu îndrăzneală în ochii aceia de plumb, întinzînd asupra-le crenguța sfințită.

360 Strigoii încerca să înainteze. Dar o putere mai mare decît a sa îl țintui locului și se opri.

— O, murmură el, nu doarme, știe tot!

Vorbea pe moldovenește, și cu toate acestea înțelegeam, ca și cum aceste cuvinte ar fi fost rostite într-o limbă cunoscută.

365 Stam așa unul în fața celuilalt: strigoii și cu mine! fără ca să-mi pot lua ochii de la ochii lui, cînd am văzut, fără să fi avut nevoie de a întoarce capul în partea ceea, pe Grigoriță ieșind de după baldachin, asemeni arhanghelului nimicitor, cu spada ridicată. Își făcu cruce cu mîna stîngă și înainte încet cu spada întinsă spre strigoii. Acesta, la vederea fratelui său, își trăsese și el din teacă sabia, cu un hohot de rîs grozav.

375 Dar de-abia sabia lui se atinse de fierul sfînt, și brațul îi căzu nemișcat de-a lungul trupului. Costachi dete un strigăt plin de deznădejde și amar.

— Ce vrei tu? grăi cătră fratele său.

— Pe viu! Dumnezeu, zise Grigoriță, îți poruncesc să răspunzi.

380 — Spune! zise strigoiul, scrișnind din dinți.
— Te-am pîndit eu la drum?... Nu! Te-am atacat eu?... Nu! Te-am lovit eu?... Nu! Te-ai aruncat în spada mea, și iată tot! Așadară, în ochii lui Dumnezeu și ai oamenilor, nu sunt vinovat de

385 fratricid! Deci tu n-ai avut o menire dumnezeiască, ci infernală; deci tu ai ieșit din mormînt, nu ca o umbră sfîntă, ci ca un strigoi blestemat și vei reintra în mormînt!

390 — Cu dînsa, da, strigă Costachi, încordîndu-și puterile ca să mă ia.

— Singur! strigă la rîndul lui Grigoriță; femeia aceasta este a mea!

Și rostind aceste cuvinte, îi atinse rana sînge-rată cu vîrfului fierului sfînt.

395 Costachi dete un țipăt, ca și cum o spadă de foc l-ar fi atins, și, ducîndu-și mîna la piept, făcu un pas îndărăt. În același timp și cu o mișcare ce părea legată de-a celuilalt, Grigoriță făcu un pas înainte. Atunci, ochi în ochi cu mortul, cu vîrfului

400 spadei în pieptul fratelui său, porni într-un mers încet, înfiorător, solemn, asemenea mersului lui Don Juan sau al Comandorului, strigoiul retrăgîndu-se în fața spadei sfîntite, sub voința neîndurată a semnului lui Dumnezeu, acesta urmărindu-l fără a

405 rosti un cuvînt, amîndoi oftînd din greu, amîndoi fără pic de sînge în obraz, cel viu împingînd pe mort înaintea lui și silindu-l să plece din castelul care-i fusese locuința și să intre în mormînt.

O, era ceva înfiorător de văzut, vă mărturisesc!
410 Și cu toate acestea, purtată eu însămi de o putere mai mare, nevăzută, necunoscută, fără să-mi dau seama de ceea ce făceam, m-am ridicat și m-am luat după dînsii.

415 Scoborîrăm scările, luminate numai de ochii plini de pară ai lui Costachi.

Străbăturăm așa pridvorul și ograda.

Trecurăm pragul porții cu același pas măsurat: strigoiul pășind îndărăt, Grigoriță cu brațul întins spre el, și eu pe urma lor.

420 Cursa asta fantastică dură un ceas.

Trebuia să ducem mortul înapoi la groapa lui; numai, în loc de a lua drumul obișnuit, Costachi și Grigoriță tăiaseră drumul de-a dreptul, nemaiținînd seama de picioarele care parcă pierise. Sub picioarele lor, pămîntul se netezea, șiroaiele secau, copacii se retrăgeau, stîncele se dedeau la o parte. Aceeași minune se întîmpla și pentru mine, ca și pentru ei; numai tot cerul mi se părea coperit de un hobot* negru, luna și cerul dispăruse și nu vedeam nimic alta decît ochii de foc ai strigoiului scînteind în noapte.

Astfel ajunserăm la Hangu.

Astfel trecurăm printre gardul de mărăcini care împrejmuia cimitirul.

435 De-abia intrați acolo, am zărit în umbră groapa lui Costachi săpată alătura de a tatălui său, pe care n-o știam, și cu toate acestea am ghicit-o.

În noaptea aceea știam toate cele.

Pe marginea gropii deschise, Grigoriță se opri.
440 — Costachi, zise el, nu s-a isprăvit încă toate pentru tine, și un glas ceresc îmi spune că vei fi iertat, dacă te vei pocăi: făgăduiești să reintri în mormîntul tău, făgăduiești tu să nu mai ieși din el, făgăduiești tu, în sfîrșit, să te întorci spre Dumnezeu, lepădîndu-te de Satana?

— Nu! răspuse Costachi.

— Te pocăiești? întrebă Grigoriță.

— Nu!

— Pentru cea din urmă dată, Costachi!

450 — Nu!

— Bine, atuncea cheamă în ajutorul tău pe Satana, după cum eu chem pe Dumnezeu în ajutorul meu. Și vom vedea încă o dată cine va birui!

455 Două strigăte răsunară în același timp; spadele se încrucișară scăpătînd schintei și lupta dură un minut ce mi s-a părut un veac.

Costachi căzu. Și am văzut spada cea înfricoșată, am văzut-o înfigîndu-se în trupul lui și ținîndu-se în pămîntul de curînd răscolit.

* Hobot — vâl.

460 Un răcnet suprem, ce n-avea nimic omenesc,
trecu prin aer.

Am dat fuga.

Grigoriță rămăsese în picioare, dar se clătina.

Am alergat și l-am sprijinit în brațe.

465 — Ești rănit? l-am întrebat eu plină de teamă.

— Nu, îmi răspunse el; dar într-un asemenea
duel, dragă Hedwigo, nu te ucide rana, ci lupta.
Cu moartea m-am luptat, și voi fi al morții!

470 — Iubitul meu! iubitul meu! să plecăm de aci!
să plecăm de aci! Și viața poate va reveni iarăși.

— Nu, iată mormîntul meu, Hedwigo. Dar să
nu pierdem timpul: ia o mină din țărîna asta im-
bibată de sînge și pune-o pe mușcătura ce ți-a fă-
cut-o strigoiul. E singurul chip de a te apăra pe
475 viitor împotriva îngrozitoarei lui iubiri.

M-am supus înfiorîndu-mă. M-am plecat să iau
un pumn din țărîna aceea plină de sînge și, ple-
cîndu-mă, am văzut cadavrul pironit în pămînt:
spada strălucitoare îi străpungea inima și un sînge
480 negru gilgia ieșind din rană, ca și cum abia acuma
ar fi murit.

Am plămădit pămîntul acela amestecat cu sînge
și l-am lipit de mușcătură.

485 — Acum, Hedwiga mea adorată, zise Grigoriță
cu glas slăbit, ascultă bine ultimele mele povețe.
Părăsește țara cît vei putea mai curînd, depărtarea
singură te poate mîntui. Părintele Vasile știe ulti-
mele voințe și le va îndeplini. Hedwigo, o sărutare,
cea din urmă și singura, Hedwigo, eu mor!

490 Și zicînd aceste, Grigoriță căzu lîngă fratele său.

În orice altă împrejurare, în mijlocul acestui ci-
mitir, lîngă groapa aceasta deschisă, cu aceste două
cadavre unul lîngă altul, mi-aș fi pierdut mințile,
dar, cum am mai spus-o, Dumnezeu pusese în mine
495 o tărie deopotrivă de mare cu întîmplările la care
nu mă făcuse martoră numai, ci și făptașă.

În minutul acela cînd priveam în jurul meu,
căutînd un ajutor, deodată poarta minăstirii s-a
deschis și călugării, duși de părintele Vasile, intrară
500 doi cîte doi, purtînd torțe aprinse și cîntînd tropa-
rele morților.

Părintele Vasile sosise chiar atunci la minăstire,
căci prevăzuse cele ce s-au întîmplat și, în frun-
tea întregului sobor, intra acum în cimitir.

505 Așa m-a găsit în viață între cei doi morți.

Fața lui Costachi era chinuită de cele din urmă
zvircoliri; Grigoriță a fost îngropat alături de fra-
tele său, creștinul, de cel blestemat.

510 Smaranda, aflînd această nouă nenorocire și
amestecul ce l-am avut eu, vroi să mă vadă, și, ve-
nind să mă găsească la minăstirea Hangului, i-am
povestit tot ce se petrecuse în noaptea aceea gro-
zavă. I-am povestit de-a fir-a părul toate peripe-
țiile acestei fantastice istorii, dar ea m-a ascultat
515 ca și Grigoriță, fără mirare, fără frică.

— Hedwigo, răspunse ea, după un moment de
tăcere, oricît de stranii sunt cele ce-mi povestești,
știu cu toate acestea că nu mi-ai spus decît ade-
vărul. Neamul Brîncovenilor e blestemat pînă la
520 a treia și a patra generație. Și aceasta, pentru că
un Brîncovan a ucis un preot. Dar blestemul acum
s-a sfîrșit, căci, cu toate că ești soție, ești încă fe-
cioară; cu mine, neamul se stinge. Dacă fiul meu
ți-a dat un milion, primește-l. După mine, în afară
525 de milosteniile ce am de gînd să le fac, prisosul
averii mele va fi al tău. Acuma, ascultă povața so-
țului tău: pleacă numaidecît în țările unde Domnul
nu îngăduie să se întîmple astfel de groaznice lu-
cruri. N-am nevoie de nimeni ca să-mi plîng copiii.
530 Adio! Nu te mai îngriji de mine. Zilele ce or să
vie sunt numai ale mele și ale lui Dumnezeu!

Și, sărutîndu-mă pe frunte ca de obicei, mă lasă
și plecă să se închidă în castelul Brîncovenilor.

535 Opt zile după aceste întîmplări, am plecat în
Franța.

După cum nădăjduise Grigoriță, nopțile mele se liniștiră și nu mai fură cercetate de cumplitul strigoi. Cu timpul, m-am însănătoșit chiar pe deplin și nu păstrez din această întâmplare decît doar paloarea asta de moartă, care însoțește pînă la mormînt pe orice ființă care a fost sărutată de un strigoi...

PROZĂ ORIGINALĂ DIN PERIODICE

ECATERINA PITIȘ

„Poezii“, Minerva, 1909. Un volum 163 p. în 8

Dacă urci într-o zi de primăvară pe Tîmpa, de
sus, de la cerdacul de piatră ferecat, priveliștea ce
ți se înfățișază e într-adevăr uimitoare. În față ți
se desfășoară în toată întinderea ei liniștită și bo-
5 gată vestita țară a Bîrsei, cu sate risipite sub um-
brare, cu arături așa de frumos grăpate, încît ți se
par de sus cine știe ce covoare scumpe de catifea.
Semănăturile răsărite, cu verzele lor deschis și fra-
ged, înveselesc ochiul pînă departe, unde linia zării
10 se amestecă cu cerul.

Dincoace, Postovarul își ridică fruntea ninsă,
privind ca un uriaș uimit la atîta tinerețe, iar de
cauți în jos, la picioarele tale, pădurile de pretu-
tindenii se rostogolesc tumultos ca o cascadă cu ta-
15 lazuri verzi, ducînd cu ele parcă de-a rostogolul ca
niște jucării un vâlmășag de case, de grădini, de
biserici, ca apoi să le arunce la întîmplare și să clă-
dească tihnitul oraș al Brașovului...

Acolo, în suburbia liniștită a Scheiului-Vechi,
20 departe de zarva lumii și de toate frămîntările vieții
noastre bucureștene, într-o căsuță mică și modestă,
ascunsă în fundul unei grădini cu pomi înfloriți
ce-și scutură neconținut petalele albe și trandafirii,
visează scriindu-și povestea zilnică a inimei ei o față
25 palidă, cu ochii mari, albaștri, și cu părul inelat în
cîrlionți aurii...

Povestea acestei inimi bune și curate e de o melancolie înduioșătoare... E atîta liniște împrejurul ei, atîta singurătate o împresură, încît ai spune că-și aude inima bătînd, și în ritmul bătăilor ei își urzește versurile...

În ele nu vei găsi preocupările femeilor moderne; pe strunele acestei lire discrete nu rătăcește nici un ecou al emancipării feminine sau al altor probleme sociale.

Nici o tendință de a uimi prin erudiție, nici o înclinație de înregimentare la vreo școală literară...

Versurile Ecaterinei Pitiș au totuși un farmec neîntîlnit la celelalte poete ale noastre.

O sensibilitate într-adevăr feminină o face să găsească note și accente ce te înduioșează și te îmbie să visezi cu dînsa; imagini eterice, aproape impalpabile, te urmăresc și te fac să repeți fără de voie versuri ca următoarele:

Aș vrea să fiu o rază de lună ori de stea,
Să-ți lunec în odaie ușor printre perdea,
Și să mă joc zglobie pe cărți și pe hîrtii,
Iar tu să cați la mine, să nu mai poți să scrii...

Aș vrea să fiu o floare uitată într-un răvar,
Să împart cu tine visuri și jale și amar,
Să stau la ferestruie și să înfloresc frumos,
Căsuța să se umple de farmec și miros...

Tot talentul ei e făcut numai din sensibilitate. Ei îi ajunge că iubește, că suferă și visează. De aci toată ușurința cu care se exprimă. Un fluture, o floare, o rază îi sunt de ajuns ca s-o facă să cînte... Arare numai, umbra unei îndoieli, dorul de-o viață necunoscută, mai intensă și mai bogată în dureri și bucurii, întunecă seninătatea sufletului ei resemnat, și atunci își plînge închisoarea ei înflorită:

La geamul meu pe-o ramură în floare
Venit-a-n zbor să cînte-o ciocîrlie,
Pieri apoi ușoară și zglobie
În ploaia cald-a razelor de soare.

65 Pe urma ei canaru-n colivie
Se uită dus, bătînd din aripioare,
Și-ntr-un tîrziu, din strîmta închisoare
Vibrează lin o tristă melodie.

70 Și drag, mi-e drag, că dînsul, ca și mine,
Prin cînturi dulci și triste și curate,
Durerea lui încearcă să-și aline.
Pe amîndoi același dor ne bate,
Și amîndoi trăim în țări străine...

75 E dorul poate-al unei lumi pe care acest suflet delicat și bun ar fi mai bine să n-o cunoască nicio-dată. La noi e atîta răutate, atîta invidie, atîtea școli și curente, atîți maestri și discipoli, atîta zgomot zadarnic și certuri care n-au nimic de-a face cu arta, încît, după cîțiva ani pierduți în vîlmășagul acesta pestriț, cu greu te-ai mai putea recunoaște... Care dintre noi a rămas senin și încrezător? Cine nu-i înarmat pînă-n dinți și nu stă gata a da o lovitură pentru lovitură? În mica republică a literilor noastre, domnește o eternă stare de asediu, și vai de acela care nu știe să lupte sau să se înjosească...

85 Rămînă dar sufletele bune și curate în sihăstriile lor înflorite, departe de zarva lumii și de toate frămîntările noastre, căci natura e mai bună sfătuitoare ca orice maestru, cîntecul păsărilor mai isteț ca orice teorii, mirosul florilor mai dulce și mai mulțumitor ca orice tîmîieri și laude interesate... Rămînă acolo și cîntă-ne în graiul simplu al naturii, care singur este cel adevărat!

UN CONGRES AL SCRITORILOR !

De un timp, de cînd instituțiile de editură și-au clădit palate splendide, instalate cu tot confortul mașinismului modern, cu vitrine largi și luminoase, în care cărțile nouă se impun ochilor trecătorilor, de cînd ziarele cu tiraj fac jertfe colosale pentru a-și asigura tot mai mulți cititori — s-ar părea că o eră nouă s-a deschis și pentru cei cari s-au devotat literaturii. Reviste ca *Viața românească* sînt învinuite că îmbuibă pe inșiabili literați cu toate onorurile și le căptușesc buzunarele cu infolii de bancnote pe care ei să poată să-și însemne impresiile zilnice; biblioteci de popularizare se întrec între ele să puie la îndemîna publicului mic și mare, în traduceri scumpe, capodoperile literaturilor străine și cele indigene, adică produsele scriitorilor celor mai mari reduse la prețurile cele mai mici; teatrul și-a deschis larg porțile, dînd sume fabuloase fericților traducători ai unor piese ca *Heidelbergul de altădată*, *Don Carlos*, *Falimentul*, *Amorul vechiază* etc. În sfîrșit, un scriitor de astăzi, în imaginația senină a burtăverzilor, trebuie să ia porții uriașe. Un scriitor din zilele noastre ar trebui să aibă cel puțin un palat la Șosea, o vilă la Sinaia, un iaht sub presiune în portul Constanța și un automobil la scară, deocamdată aeroplanelle nereprezentînd destulă siguranță pentru prețioasa

persoană a maestrului respectiv. Vor mai opina unii că acest om tras de mîneacă din toate părțile trebuie să se bucure într-adevăr de o constituție extraordinar de robustă, ca să nu rămînă ciung ca Venera de Milo în mijlocul atîtor sollicitudini.

*

Cu toate astea, scriitorul român este o ființă ingrătă prin excelență, inșiabilă, irascibilă, grandomană, care nu se mai mulțamește cu nimic și să tîngue pretutindenii că moare literalmente de foame !

Firește că, rar de tot, intilnești printre ei și excepții fericite. De o pildă, noi cunoaștem unul care o viață întregă s-a străduit ca să ridice prestigiul scriitorilor noștri, nu numai în țara noastră, dar și în ochii Europei : a alergat bietul om de la București la Paris, și de la Paris la București, a adus oameni de legi și reprezentanți ai pîrlîților de scriitori de pe aiurea, ca să pună odată friu nesățioasei lăcomii a îmbuibăților noștri confrăți, a provocat un congres la Ateneu, sub a cărui cupolă solemnă s-au discutat cu gravitate drepturile nesocotite a sus-numiților pîrlîți și intrarea României în hora convențiilor literare ; apoi, plin de bunăvoință și animat de cele mai bune intenții pentru propășirea literaturii, s-a gîndit să clădească și o casă comună, un palat al literaților ; a alergat pe la primărie, a obținut teren — iată cum literatura cîștiga teren ! — și apoi, cu ajutorul celor mai mari arhitecți, a pus piatră peste piatră și a izbutit să facă această a zecea minune : casa literaților. Invidia și răutatea, însușiri îndeobște cunoscute ale literaților noștri, fiind așa de mari, încît nu pot sta doi la un loc, nu într-o casă, ci nici la o revistă sau gazetă, au hotărît pe Solness constructorul să locuiască singur în Thebaida lui, precum singur locuiește la propria-i revistă.

Iată ce poate realiza un scriitor cu bunăvoință în țara românească !

65 În fond însă, viața noastră este mult mai tristă.
Lăsînd gluma la o parte, e timpul ca să distrugem
legenda aceasta aurită, la adăpostul căreia tocmai
cei nechemați, oameni cari n-au aproape nimic co-
mun cu literatura, își asigură o existență comodă
70 și un cascaval inexpugnabil!

Soarta literatului modern este cea mai de plîns
poate din cîte există în țara noastră. Tipul acesta
de proletar intelectual este nespun de trist, și pro-
blema existenței lui cu atît mai dureroasă, cu cît
75 el ține mai mult la ideile lui sau are veleități de
independentă. În zilele noastre de specializare, tre-
buie să te devotezi unui lucru căruia să-i dai toată
energia ta, toată inima și tot sufletul tău. Greșesc
80 amar aceia — și sînt cei mai mulți — cari socotesc
literatura ca un lux și ca o ocupație de diletanți.
În realitate, nici o carieră nu cere o mai îndelungă
pregătire și o mai intensă stăruință și continuitate,
devotament mai mult și mai mari sacrificii, pentru
a crea ceva durabil.

85 De aceea, poate, scriitorii — mai cu seamă la
noi — fac impresia unor oameni dezorbitați. Va
trece multă vreme, probabil, pînă cînd organismul
nostru social îi va recunoaște ca pe niște elemente
utile și hotărîtoare pentru propășirea adevărată a
90 unui neam.

Pînă atunci însă, o, tovarăși cari suferim de
aceleași răni inveterate, cum nu mai avem nimic
de așteptat, nu credeți că ar fi timpul să uităm tot
ce ne dezbină, toate nemulțumirile trecătoare și por-
nirile vrăjmașe dintre noi și să ne apropiem și să
95 ne sfătuim într-un congres, doar am realiza odată
o adevărată societate a oamenilor de litere din țara
românească ?!

SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI

RĂSPUNSUL D-LOR D. ANGHEL ȘI ST. O. IOSIF

D-le redactor,

La întrebările dv., drept răspuns am putea să ne
cităm singuri, reproducînd articolul publicat acum
cîteva săptămîni tot în prețitul dv. ziar. Este ade-
vărat însă că atunci aveam prea puțină nădejde în
5 realizarea unei societăți a scriitorilor, de care vor-
beam mai mult ca de un fapt din domeniul lucru-
rilor nerealizabile.

Cea mai bună dovadă că nevoia unei astfel de
10 societăți se simte astăzi mai mult ca oricînd este
entuziasmul plin de făgăduință cu care ideea a fost
întîmpinată în toate cercurile ce se interesează de
literatură. Societatea va lua ființă deci și va dura,
în ciuda apostolicelor sarcasme de rău gust ale rău-
15 voitorilor care s-au grăbit să compare pe scriitorii
noștri cu o asociație de fabricanți de cizme — ui-
tînd, probabil, că pe Hans Sachs și pe Tolstoi nu
cizmăria i-a împiedicat să facă literatură cel puțin
tot așa de înaltă ca unii din apostolii noștri cu stil
20 ciobotăresc.

Societatea va lua ființă, fiindcă exprimă dorința
noastră, a tuturor cari își cîștigă existența prin
scris și cari își fac o glorie din aceasta și, mai ales,
pentru că o cer împrejurările de cele mai multe ori
25 nespun de grele în care trăiesc scriitorii în mijlo-
cul unei societăți de îmbuibăți cari disprețuiesc și
găsesc că e un lux inutil acest fel de a-ți cheltui

energia. Va lua ființă, fiindcă o voim, însemnăm ceva și avem conștiința forțelor noastre.

30 Printr-o selecție care să elimineze elementele parazitare sau inutile, prin uitarea tuturor dușmăniilor și resentimentelor personale, prin energie, entuziasm sincer și devotament absolut, vom ajunge, desigur, cât mai curînd, la înjghebarea temeinică a
35 societății visate. Cît e vorba de mijloacele de realizare, societatea avînd un scop economic, putem urma și noi pilda asociațiilor similare, neținînd de astă-dată nicidecum la gloria de a fi originali sau novatori. Firește că, la început, nu pot să fie toate
40 desăvîrșite; experiența însă ne va învăța și, dacă unele nemulțumiri inevitabile se vor ivi, sperăm că timpul le va nivela și pe acestea ca pe multe altele.

45 Foloasele pe cari o societate de acest fel le-ar aduce culturii noastre în genere sunt netăgăduite. Noi, de pildă, cari am dat de atîtea ori concursul gratuit și grațios diferitelor serbări prin diferite orașe, împreună cu, și fără marele „meșter“ care
50 ne acordă azi brevetul de cizmari, suntem în măsură să cunoaștem ce influență binefăcătoare pot avea asupra publicului nostru aceste șezători, organizate însă în mod sistematic și cu scopuri pur culturale. Societatea ar fi chemată astfel să se pună
55 în legătură directă cu „marele“ public, care, din nefericire, astăzi e atît de mic, să-l crească și să-i formeze gustul pentru literatură.

Iar scriitorului, care va găsi un colțișor de adăpost și recreare în mijlocul celor deopotrivă cu el, îi va spori încrederea în sine, atît de necesară pentru a stăruii înainte în meseria lui, căci și scrisul
60 — oricît s-ar spune — este o meserie astăzi, și poate cea mai nobilă din cîte sunt.

Iată, în cîteva cuvinte, ce credem noi despre societatea ce e pe cale de a se întocmi și pentru care
65 suntem gata a face toate jertfele, încredințați că colaborăm la o faptă bună.

D. Anghel și St. O. Iosif

GAZETA LUI WILY

Locuiam pe-atuncea în fundul unei curți într-o mahala de muncitori, la un tîmplar neamț. Eram în anii aceia cînd începeam să scriu și aveam cel mai mare respect pentru a patra putere, care domiciliază în chioșcurile de pe bulevard.

5 Gazda mea era un muncitor harnic și totdeauna vesel. Eu geluiam versuri, el traverse, și asta ne legase ca pe doi oameni cari pun preț pe vreme și-și cîștigă existența prin munca lor. Între noi doi
10 nu era nici o taină, eu îi spuneam păsurile mele, el mie pe a lui și nu mi se părea că sunt așa de străin în vălmășagul Bucureștilor. Cu deosebire, avea mare respect de mine, văzîndu-mă că citesc și scriu mereu și din cînd în cînd descoperînd numele
15 meu iscălit în josul vreunei coloane de ziar.

Într-o seară, pe cînd tocmai isprăvisem un poem, în care cîntam bucuriile vieții casnice, la care rîvneam pe-atunci, iată și Wily că intră la mine și, închizînd ușa cu grijă, se apropie de masa mea cu
20 un aer misterios și-mi spune :

— Domnule *Dichter*, multe ticăloșii se mai petrec pe lumea asta! Eu am să-ți spun ceva care să dai la gazetă. Știi ticălosul ăla bețiv din fundul
25 curții...

— Ei, ce-i cu el ?

— Apoi acela are un copil de la nevastă-sa dinții, o fetiță ca de șase ani și-o ține în pimniță și

nu-i dă de mâncare decît la două zile. Am văzut-o
ieri, cînd mi-a căzut o daltă acolo : mai mare mila,
30 numai pielea și ciolanele pe dînsa. Nu crezi dum-
neata că ar fi bine să-ți iei pălăria și paltonul și
să te duci la gazetă să spui ce se petrece aici ?

— M-oi duce, Wily...

A doua zi de dimineată, luîndu-mi informațiile
35 și notîndu-mi acest caz senzațional, m-am dus la
redacția unui ziar răsîndit, unde am făcut cum
mă-ndemnase Wily.

Veneam cu inima-mpăcată că săvîrșisem o faptă
creștinească, denunțînd pe acel tată denaturat, ca
40 să vorbesc în limbajul simpaticilor noștri reporteri.
Ajung acasă, caut pe Wily, să-i povestesc.

El însă, pînă să deschid eu gura, îmi luă înainte
și-mi zise zîbind :

— Păcat de deranj, domnule *Dichter*. S-a pu-
45 blicat deja la gazetă...

— Ce gazetă ? întreb eu mirat, știind că-n afară
de mine tîmplarul n-avea nici o legătură cu presa.

— Apoi în gazeta mea...

— Care gazetă a dumatiale ?

50 — *Bukarester Tageblatt* ! zise el cu o vădită sa-
tisfacție, zîbind.

— Să văd și eu numărul...

Atunci tîmplarul, deschizînd ușa, începu să
strige :

55 — *Amalie, komm hier !*

Nevastă-sa, o nemțoaică rumână, ștergîndu-și
mînile cu un șervet, cu gestul lui Pilat din Pont,
apăru în pragul ușei. Wily atunci strigă :

60 — Iaca *Bukarester Tageblatt*, numărul cel mai
nou... și cel mai bine informat !

Și-mi spuse pe urmă că-n lipsa mea, pe cînd ca
un reporter care a pus mîna pe o știre senzațională
alergam într-un suflet la redacție, nevastă-sa, care
prinsese veste de acest caz monstruos de sechestra-
65 re, îmi luase înainte și umpluse toată mahalaua,
provocase descinderea autorităților, liberarea victi-
mei și arestarea monstrului, făcîndu-mi astfel inu-
til demersul meu plin de nobile intenții...

De-atunci, atît eu cît și prietenul meu Wily am
70 rămas foarte sceptici față de progresul pe care-l
face reportajul cotidianelor din zi în zi. La ce bun
atîtea automobile, telefoane, aeroplane, chiar și alte
invenții puse în slujba reportajului modern, cînd
gura unei „Amalie“ poate cu atît succes să le în-
75 locuiască !

IERI ȘI ASTĂZI

Un artist, să-i zicem poet, romancier, deși pînă acum n-a existat, sau nuvelist, era privit pînă astăzi la noi ca un individ apocaliptic, adică un individ care trebuie, neapărat, să poarte plete lungi — nici într-un caz să fie chel — să se hrănească cu foi veștede cînd e toamnă, cu flori de cireș cînd e primăvară, și să consume o enormă cantitate de luciu de lună în orice anotimp. E just că și perioada posteminesciană a ajutat mult întru înjghebarea unui astfel de tip nereal. Un observator judicios, dacă ar fi cetit și ar poseda, ca noi, toată eflorescența noilor trubaduri de la Eminescu și pînă în zilele noastre, ar putea să constate următoarele :

După stingerea marelui nostru bard, un potop de poezii, în care tinerii de pe atunci își cheltuiesc vremea scumpă a tinereții plîngînd dureri imaginare, în loc s-o trăiască în toată deplinătatea simțurilor și inteligenții lor. E un donchișotism romantic, cum rareori s-a întîlnit în alte literaturi. Fiecare se credea obligat să-și aibă o amantă ideală, căreia să-i dedice tot surplusul lui de energie, plus toate florile cîmpului și toată garnitura de rigoare.

Aceasta nu este de mirat. Toți poeții mari au avut aceeași înfrurire asupra generației imediate. La noi s-a localizat, limba românească nefiind o limbă europeană. În alte părți, a trecut granițele,

s-a întins, a cîștigat teren și ar fi urcat pînă-n Marte, dacă mijloace de comunicație posibilă ar fi fost și dacă britanismul colonizator, de pildă, ar fi putut să aibă veleități de colonizare interplanetară.

Această epidemie de sentimentalism exasperat și monocord a fost variată de o notă nouă, adusă și răspîdită dintr-un focar care-și avea sediul în dealul Sărării din Iași, unde trona pe atunci leoninul portret al lui Karl Marx și acela al răposatului cavaler Lassalle. *Contemporanul* intrerupe pentru un moment cu nota lui socială eternele elegii ale epigonilor eminescieni. O serie nouă de accente începe să vibreze, plîngînd alte dureri decît ale amorului, acelea ale pîtecului poate, ale proletarului zgribulit care își găsise poetul în domniile Cuza, Mille și alți protagoniști ai idealurilor proaspăt aduse din străinătate. Acești noi truveri nu se deosebeau nici ca fizic, căci arborau aceleași straie soioase, cu care se mindreau, nici ca sinceritate, căci plîngeau dureri imaginare pe care nu le resimțise, își umflau glasul de o revoltă care era străină inimii lor ; precum ceilalți nu suferise încă de dragostea sau de trădarea unei amante, tot așa acești proletari imaginari nu suferise de surplusul unei munci mai mari decît opt ore de lucru, nici de bătaia Crivățului, nici de înmulțirea unei progeneraturi pe care n-aveau cu ce s-o hrănească, nici de tot convoiul de mizerii și nenorociri pe care le îndură fatal cei ce trăiesc din munca lor.

Au trecut vremile acele. O generație nouă s-a ridicat, o producție puternică, vioaie, continuă, o încercare veșnică spre desăvîrșire se accentuează de-atunci. O tendință evidentă de manifestare a personalității se afirmă din tot ce se produce astăzi. O sinceritate absolută reiese din opera tuturor scriitorilor tineri. Durerile imaginare au dispărut, falșul sentimentalism, supraproducția de luciu de lună, dragostea aceea stupidă, etalată ca pe o tarabă, nu se mai vede. Sentimentul acesta sublim care naște în fiecă om și care dominează lumea apare ca o notă tănuită. Imaginea abia-l spune, simbolul ici-

70 colo îl indică, suferințele proprii au căpătat o în-
nobilare. De asemeni durerile altora nu se mai ma-
nifestă prin sufletul celui care n-a suferit și n-a
încercat încă durerile lui proprii.

75 De-atunci s-au format scriitorii cari au ajuns la
o vîrstă cînd îți poți da seama de tot realismul bru-
tal al vieții. Sînt firi încercate, sînt oameni cari au
căutat să se dezrobească și să lupte pentru idealul
80 lor propriu, care este arta. De aci mirarea celor mai
mulți de a vedea că poeții și în genere scriitorii de
astăzi au veleități de a-și spune și ei cuvîntul lor
în toate chestiunile care frămîntă vremile noastre
tulburi. De aci neîncrederea că acești oameni cari
ar trebui să se ocupe exclusiv cu variațiile lunii sau
cu nuferii de pe băltoace ar putea și ei să aibă o
idee de ceea ce se petrece în jurul lor.

85 De aci curiozitatea bunilor burghezi pentru ac-
centul de revoltă, pentru ironia crudă, pentru cu-
vîntul biciuitor care-l găsesc în versul sau în proza
scriitorilor noștri de astăzi. Lor niciodată nu le-a
trecut prin minte că în afară de a fi scriitori, sin-
tem și noi cetățeni și că, prin urmare, nimic din
90 ce e comun durerilor și bucuriilor celorlalți nu
poate să ne fie străin. Un artist, prin firea lui, prin
educația lui, prin complexitatea care o are, simte de
obicei mai profund și poate fi deci mai capabil să
exprime și să servească o cauză.

95 Prin urmare, voi toți cari ați stat pînă acum în
umbră timizi, dibuind un cuvînt, chinuind un vers,
cizelînd o frază, voi, cari v-ați lăsat intimidați de
tupeul cutărui X ales de guvern ca mandatar al
națiunii sau de cinismul cine știe cărui sociolog cu
100 teorii și sisteme infailibile, scuturați-vă, recăpătați
încrederea în voi și în experiența voastră proprie
cîștigată cu atîtea jertfe. Spuneți-vă că tratatele și
cărțile le stau tuturor la dispoziție, că inteligența
noastră nu poate fi mai prejos decît a lor, că sim-
țirea noastră poate fi mai puternică și că mijloa-
105 cele noastre de exprimare pot fi mai potrivite pen-
tru a pune o idee în mișcare, pentru a semăna un
gînd bun, pentru a propaga o credință salutară.

Astfel vom împrăștia legenda scriitorului eteric
care consumă luciu de lună și vom ajunge să fim
și noi luați în seamă ca forțe utile societății, așa
că nu-și va mai permite orice burtă-verde să ne
privească de sus și să ne trateze de visători.

REPRESIUNE

O negură deasă acopere oraşul. De-abia se vede la doi paşi. Umbre apar şi dispar ca după nişte cortine. Felinarele luptă greu împotriva acestei năvale de întuneric, în care guri nevăzute îşi amestecă strigătele, lansînd apelul ştirilor senzaţionale ale gazetelor de tiraj.

5 Imi iau şi eu gazetele şi, ajuns acasă, le răsfoiesc cu nerăbdarea unui bucureştean ce sunt. Mirosul acesta de tipar proaspăt e pentru mine un
10 parfum înviorător, o otravă de care nu mă pot lipsi, cum nu se pot lipsi alţii de morfină sau de opiu. Citesc, şi ca unul ce am frecventat multe redacţii şi am corectat multe ineptii ale multora dintre con-
15 fraţii mei cari mai persistă şi astăzi în jurnalism, revăd tradiţionala foarfecă, nelipsita pensulă cu gumă, îndurătoarele biurouri pline cu teancurile lor de gazete cosmopolite şi autohtone, atotştiutoarea
20 *Enciclopedie* a lui Larousse — şi o melancolie ciudată mă cuprinde. Văd diverse capete aplecate pe foile albe, văd mini febrile minuind neobosite ju-
căria primejdioasă, unealta făcătoare de glorie sau dărîmătoare de celebrităţi, pliscul de oţel care zgî-
25 rîneşte, inoculează, vindecă sau ucide — şi diverse nume îmi revin în minte. În jurnalele cum-
părate, pe unele din ele le regăsesc, la distanţă de ani, cum fără mirare e fatal să regăseşti pe un
osîndit la ocnă tăind acelaşi bloc de sare.

Pe raţa unora joacă un zîmbet de mulţumire, pe-a altora o crispaţie dureroasă; în timp ce-şi aştern proza pe hîrtie, o mîină nevăzută parcă vine
30 şi le pune o mască ce exprimă lăcomia, şantajul, răzbunarea, ura ori durerea şi revolta pornită din adîncimea sufletelor curate şi cinstite.

Alung aceste vedenii şi urmez să citesc proza
35 zilelor de azi. Alătura de nume cunoscute de gazetari profesionişti, diletanţi necunoscuţi, nume de-
zi, încearcă să se afirme. Restul — e fatalul balast anonim, inspirat de direcţia unui partid şi impus de
oficină.

40 O notă comună însă dă un caracter de unitate gazetei româneşti, şi aceasta este violenţa de limbaj
şi lipsa totală de urbanitate în stil. Singure gaze-
45 tele populare ca *Minerva* şi *Universul* respiră o altă atmosferă, infectată şi ea, din nenorocire, de
o altă plagă care este reportajul senzaţional, cu tot
bagajul lui de crime monstruoase, de sinucideri tra-
gice şi delapidări ingenioase. Fantezia aceasta sin-
geroasă se repercutează şi ea în sufletele naive ale
50 diverşilor cititori, probă contagioasele sinucideri de
la staţia B.-M, sau altele. Literatura e sporadică, to-
lerată şi considerată ca materie de umplutură, sau
cel mult ca un lux costisitor, de reclamă.

În haosul acesta de interese multiple şi nu tot-
deauna curate, care se învâlmăşesc şi luptă să-şi
55 cîştige un public, un tip de gazetar adevărat, cu
convîngeri proprii şi nestrămutate, gata de jertfă
şi abnegaţie, un pionier al unei cauze mari, nu s-a
putut forma la noi. În orice caz, multfluctuantul şi
binevoitorul d. Panu nu este acela. E adevărat că
60 au trecut cîteva figuri luminoase, dar un Cezar
Bolliac, un C. A. Rosetti, un Eminescu n-au avut
urmaşi. Un temperament, un gazetar-tip, un pasio-
nat de meseria lui, a fost, poate, Toni Bacalbaşa,
dar probabil că ar fi urmat şi el să devie un opor-
65 tunist, vîinator de portofolii ministeriale — şi pentru
ce nu? — ca atîţia alţii, cari au trecut prin presă
şi au ieşit cu degetele pline de cerneală şi cu con-
ştiinţa încărcată de cine ştie ce idei subversive,

70 aruncate-n treacă, ca o neghină, spre a dispărea apoi în turma bine hrănită a bugetivorilor.

Din aceste pricini gazetele noastre în genere nu poartă pecetia unei personalități. Zadarnic se cheltuiesc bani, circulă subscripții printre partizani, apar reviste și ziare noi cu toată reclama cuvenită —
75 căci toate se aseamănă, purtînd doar o firmă deosebită. Aceeași lipsă de entuziasm adevărat și mai cu seamă de convingere caldă și nestrămutată le caracterizează deopotrivă. Și pentru ce ne-am mira atunci cînd vedem că simpatiile și gologanii publicului merg spre un jurnal ca *Adevărul*, care apără
80 interese potrivnice poate neamului nostru, le apără cu perfidie, cu sistem, dar cu încăpăținarea inerentă omului care are o convingere și un țel bine stabilit. Nu represii barbare, nu decrete de expulzare, nu interpelări violente vor putea coborî tira-
85 jul și opri din mers mica și primejdioasa unealtă pe care o dețin în minile lor ce nu cunosc hodina! Nu disprețul și batjocura față de niște oameni cari își slujesc cauza lor cu credință, ci un ziar bine
90 făcut, o tribună totdeauna elocventă, un laborator în care să se dezbată și să se lămurească toate problemele mari și dureroase ale sufletului nostru zbu-
ciumat de astăzi, și un om, în sfîrșit, un om intransigent, implacabil, întreg, care să-și jertfească toată
95 hodina și sufletul lui.

Prin urmare, adevărata gazetă românească, dezinteresată, care să nu vîneze nici cîștigul, nici popularitatea directorului ei — rămîne încă de făcut.

STERIADE

Un om jovial și totdeauna bine dispus vădește un echilibru sufletesc, trădează o sănătate morală. Și aceasta e caracteristica pictorului Steriade. Exuberanța și veselia anilor de studiu, petrecuți la Mü-
5 nich și Paris, le-a luat cu dînsul, depășind pragul atelierelor în care a lucrat și intrînd în vîlmășagul vieții, unde a căutat să-și afirme talentul și originalitatea. Lumea curioasă, amestecată, turbulentă și entuziastă, care frecventează academiile de pic-
10 tură de la Paris, lumea pantalonilor de catifea și a beretelor, lumea aceea de fete tinere, modeluri peste zi și metrese de esteti peste noapte, în sfîrșit, tot amestecul acela pe care Henry Bataille îl zugrăvește așa de frumos în la *Femme nue*, cu glu-
15 mele, suferințele și bucuriile, cu dialectul specific — și care nu există la noi, deși d. Pompiliu Eliade ar vrea să-l transplanteze, traducînd piesa — i-a dat lui Steriade ceva fermecător și comunicativ, pe
20 care nu-l au alți maiștri gravi de la noi. Exuberanța și veselia le-a luat cu dînsul, și acestea l-au făcut bun, căci o impresie adîncă de bunătate și milă respiră din toată ființa lui.

A călătorit și a știut să vadă, și ceea ce a lucrat a luat direct după natură. În atelier n-a făcut
25 decît să desăvîrșească, de aceea și însușirea de căpetenie a operelor lui e sinceritatea. Nu știe, nici

nu vrea să facă frumos și lins, nu-i un decorator
de buduaruri și un înveselitor de ginecee. O notă
socială pronunțată se vădește la el. Lumea celor
30 umili îl ademenește îndeobște, viața porturilor cu sa-
lahorii ei încovoiați sub poveri, cu corăbiile încărcate
de mărfuri, cu toată atmosfera de muncă și
energie cheltuită pentru cîștigarea pîinei de toate
35 zilele. Suburbii vechi cu căsuțe șubrede, colțuri de
natură ce n-ar fi ademenit pe nimeni capătă viață
și-și dezvăluiesc parcă tot misterul sub penelul lui
puternic. Figuranții lui nu sunt figuranți de paradă,
ci recrutați din vălmășagul vieții adevărate : țigăncile
40 sunt turci, și nu „juni turci“ europenizați —
frumosul convențional, în sfîrșit, pentru el nu
există.

Dar considerații mai amănunțite asupra picturii
lui, a felului cum lucrează, cum își pregătește paleta
45 și își îmbină culorile vi le vor spune alții, mai
competenți — căci, vai, nu ne lipsesc oamenii competenți
în orice materie. Noi ne mulțămim să vedem în Steriade
un artist cu personalitate proprie, care-și caută drumul
50 în plin aer, nefăcînd concesii tradițiilor, preocupat
numai de ceea ce simte și găsește el vrednic și
interesant de a fi redat. Îl salutăm deci cu toată
bucuria și încrederea ca pe un viitor maistru al
picturii noastre !

LITERATURA DE SĂRBĂTORI

În seara aceasta de ajun, senină, deasupra orașului
tihnit ai spune că Dumnezeu își aprinde pe rînd
candelile în ramurile nevăzute ale unui uriaș
pom de Crăciun, care ne aduce aminte că e timpul
5 darurilor — și ne gîndim ce dar am putea da și
noi celor mici. E o problemă pe care, desigur, și-o
pun mulți.

Celor nevinovați — păpușile, ori soldații de
plumb, sau toate dihăniile și paiatele vorbitoare
10 se cuvin, dar este o vîrstă la care copilul întoarce
capul plictisit de la jucărele. E începutul adolescenței,
și firește că adolescenței i se cade alt fel de
daruri.

În străinătate, problema aceasta e dezlegată de
15 mult : n-aveți decît să deschideți orice revistă sau
gazetă în preajma sărbătorilor și veți vedea o
nomenclatură întreagă de cărți scrise anume pentru
tinerime.

Toate genurile sunt reprezentate pentru a putea
20 dezvolta imaginația și a trezi curiozitatea minților
fragede. Icoana — gravura — în primul plan ; căci
ca să insufli copiilor gustul rar și neprețuit al
lecturii e bine ca întîiele cărți ce i le dai să se
adreseze mai întîi ochilor și apoi minții. Pentru
25 francezii au, de pildă, minunata comoară a poveștilor
lui Perrault, sau *Romanul vulpii*, sau întîmplă-

30 rile lui Cadet Rousselle, *Regele Dagobert* etc.; în
altă ordine de idei, pe bunul La Fontaine, unde fie-
care de mic se deprinde să-și controleze după tipa-
ruri simțimintele, să urască șiretenia, să hulească
minciuna, să se înfioare de zgîrcenie și să se de-
35 prindă să fie bun cu aproapele și milostiv cu dobi-
toacele. Germanii au, în afară de frații Grimm, o
întreagă literatură de povestiri morale și educative.
40 Toate țările își au, în sfârșit, literatura lor pentru
copii și nu cruță nici o jertfă materială pentru a
tălmăci, a împrumuta una alteia și a ilustra în chi-
pul cel mai artistic acest fel de cărți. Pictorii cei
mai mari nu se cred înjosiți punându-și verva pe-
nelului lor în slujba unor astfel de opere; scriitorii
cei mai reuți și ei continuă tradiția.

În schimb, ce putem găsi la noi? Ce s-a făcut
pentru educația, în afară de litera școlii, a copiilor și
aceea a poporului care este și el alt copil? Colin-
45 dați librăriile noastre, opriți-vă la vitrinile luminate
și căutați: ce-ați putea alege? Există vreo ediție
ilustrată a poveștilor lui Creangă? Se pot numi
oare ilustrații mîzgăliturile fantastice, cu care un
editor de altfel plin de rîvnă pentru cartea româ-
50 nească a înzestrat pe Ispirescu? Cîteva povești de
Carmen Sylva, basmele lui Andersen traduse de
curînd de doamna Vlahuță, cu ilustrații reproduse;
Păcală și *Legenda țiganilor* de P. Dulfu — cam
atît pentru partea imaginativă, căci nesăratele și
55 nepipăratele anecdote ale domnului Speranția nu le
putem trece în acest inventar. Cît privește partea
recreativă și științifică — tocmai aceea care ocupă
un loc mai important în educația timpului nostru —
în afară de manualul lui Tom-Titt și cîteva alte tra-
60 duceri răzlețe din Flammarion — neant desăvîrșit.
Antologiile raționabile și bine selecționate lipsesc de
asemenea.

Librarii fac ce pot și ce le convine. Dar credința
noastră este că nu lor le incumbă această sarcină,
65 ci în primul rînd Ministerului de Instrucțiune Pu-
blică.

Există la Casa școalelor — după cît știm — un
fond respectabil pentru tipărirea de cărți bune și
răspîndirea lor în popor. În fiecare an acest fond
70 cu multiple nule figurează în buget — și dispare
ca prin farmec, nelăsînd nici o urmă trainică în ce
privește tipărirea. Nu exagerăm dacă afirmăm că
în afară de *România pitorească* și *Din trecutul
nostru* a domnului Vlăduță, precum și *Povestea unei
75 coroane de oțel* a domnului Coșbuc, aproape nici
o carte de seamă nu ne este cunoscută nouă. Pro-
babil că se tipăresc în vreo tipografie clandestină,
ca în Rusia, și se răspîndesc pe sub mînă, ca în
Ardeal; cel puțin noi, în peregrinările noastre prin
80 țară, n-am avut plăcerea să le vedem prin casele
oamenilor. În orașe, lipsa lor se împlinește prin
cărți străine, mai ales franțuzești; la țară însă, cel
ce face tabloul minunat al țaranului român, stînd
la adăpostul Crivățului și citînd lingă vatră, încon-
85 jurat de familia lui, Biblia sau alte cărți tipărite sub
oblăduirea Ministerului nostru de Culte — minte.
Noi mărturisim că n-am văzut nici urmă de carte —
nici pe poliți, nici pe masă, nici după ușă. Poate
vor fi în lăzile de zestre, sau aiurea? Nu se știe!

90 Ceea ce se știe însă e că la țară, în noaptea de
Ajun, cînd Dumnezeu își aprinde luminile uriașului
candelabru ceresc, luminînd deopotrivă tot pămîntul,
în casele de prin sate, oamenii, ca și acum cî-
teva veacuri, dacă stau strînși în jurul vetrii, de-
95 plîng aceleași dureri, își spun aceleași povești și
legende moștenite din moș-strămoși, ascultă la gea-
muri aceleași colinde și deapănă același fir, conti-
nuînd astfel tot vechea tradiție orală.

UN INCENDIU

CRONICĂ FANTEZISTĂ

Un autodafé în toată regula, un fel de manifestare în contra întregii prese, a avut loc mai deunăzi în str. Regală : un chioșc — din ce pricini nu se știe — fie din cauza gazetelor incendiare pe care le conținea, fie din alte motive, s-a aprins și a incinerat întreaga producție săptămînală a scriitorilor noștri politici și literari.

Era un amestec bizar de flăcări, de limbi de foc de toate nuanțele, de scînteii multicolore, care te făceau să te gîndești fără de voie la diversitatea de opinii, de principii și de păreri ce le cuprindeau foile incinerate. Vîntul ce rătașea în treacăt pe la acea oră împrăștia bucăți furate la întîmplare, frontispicii efemere pe cari puteai citi : *Furnica, Lily, Țînțarul, Scoica, Falanga, Neamul românesc, Noua revistă română, Săptămîna, Viața nouă, Biblioteca modernă, incendiarul 1907, Revista ilustrată, Minerva literară, Sămănătorul* (*Facla* nu apăruse încă, deci nu i se poate imputa nimic deocamdată) — plus nomenclatura tuturor cotidianelor...

Mărturisesc că întîmplarea asta m-a pus pe gînduri și m-am întrebat : dacă incendiul acesta s-ar fi generalizat, mistuind toate chioșcurile, ar fi fost o mare pierdere pentru cultura românească ?

Nu știu. Pentru chioșcar însă pierderile au fost considerabile. Și cum reporterii nu se găseau la cea-

sul acela înaintat de noapte pentru a face o dare de seamă amănunțită ca să arate ce a mai scăpat din acest flagel, îmi iau eu ingrata sarcină de a reda cîteva fragmente din producția intelectuală a contemporanilor mei pe care le-am cules pe locul „sinistrului“.

Notez un fragment din revista craioveană *Ramuri* cari probabil fiind încă prea verzi au fost mai cruțate de furia elementului atotpurificator. Partea cruțată de flăcări — dar vai ! nu și de posteritate — a fost tocmai un articol datorit ilustrului pedagog Bogdan-Duică privitor la *Cometa* — nu cea apărută incognito zilele acestea pe cer, ci aceea care — grație d-lui Pompiliu Eliade — n-a consimțit să apară pe scena Teatrului Național... Păcat că articolul era fragmentat, ca și nasul criticului — fapt care m-a inspirat și m-a făcut să improvizez, la lumina incendiului, următoarea gingașă dedicație :

LUI DUICĂ

A fost un critic care
Credea că are nas
Să facă disciplină
Și ordine-n Parnas.

Deci se porni să scrie
Cu aprigu-i plaivas,
La orice poezie
Strîmbînd mereu din nas.

Dar după-atîtea critici,
Din gloriosu-i nas
Abia contururi triste
Și umbre-au mai rămas...

Răscolesc mai departe, ca un peticar, în mormantul de foi, și găsesc un alt fragment dintr-o gazetă, la care am colaborat odată — pe vremea cînd I.V.H. nu era, încă, „sfredelușul“ d-lui Pompiliu Eliade... Mărturisesc că mi-a părut rău de modestia simpa-

65 ticolui Alberic de la Teatrul Național, văzînd că
prețuiește așa de mult manopera struțului care, cînd
e încolțit de-aproape, își vîră capul în nisip — în
cazul de față în culise — crezîndu-se astfel invi-
zibil și inviolabil.

70 Focul însă se-ntețea mereu și cum o flacără
verde, infernală, zbugnea, și cu toată apa ce-o con-
țineau cotidienele în descrierile inundațiilor din
Franța, nu se da biruită, ci se aprindea tot mai
tare, am înțeles că situația desperată în care se afla
acum chioșcul era datorită revistei d-lui Motru...
dar :

75 În fața-acestei triste scene
Mi-am zis :
De Motruis
Nil nisi bene...

80 Chioșcul trosnea acum îmbrățișat de flăcări,
ajutate de focul sacru al revistelor tinere și mai
ales de uscăturile celor bătrîne — o singură foaie
rezista cu toate acestea în mijlocul vălvățiilor mis-
tuitoare. Era un incombustibil articol care ar fi re-
zistat, desigur, și marilor incendii istorice care au
85 mistuit Templul din Efes, Biblioteca din Alexandria
și acum de curînd Tîrgul Cucului din Iași.

Și materialul rezistent ca cremenea era datorit,
firește, simpaticului Mihalache, această creație a
d-lui Maiorescu și — recreație a noastră.

90 Acum, ca să termin această senzațională dare de
seamă asupra acestui îngrozitor incendiu, țin să vă
spun că, din toate ziarele și revistele distruse, sin-
gură *Cumpăna* n-a ars și aceasta pentru bunul
motiv că nu se mai afla nici un număr în chioșcul
95 fatal, toate fiind vîndute de peste zi !

„APROPO DE POETA RIRIA“

RĂSPUNS D-LUI PANU

5 De la un timp încoace și mai cu seamă de cînd
am izbutit a ne gospodări în casa noastră — un vis
de atîta timp urmărit — vedem cu părere de rău
că aproape la fiecare pas trezim o nemulțumire,
exasperăm o susceptibilitate, punem degetul, fără
să vrem poate, pe cine știe ce rană ascunsă. De-aci
unii ajung să ne tăgăduiască orice talent, alții ne
învinuiesc că umblăm să căutăm cearta cu lumî-
narea, că sîntem arțăgoși, grandomani, pizmătareți
10 și cite altele.

Noi știm un singur lucru : că în contra aceluia
care are atîtea defecte și nici o calitate, nu se plînge
nimenea și de scrisul sau vorba lui nu se discută.
În orice caz poate că suntem greșiți de multe ori,
15 că chiar avem o parte din defectele enunțate mai
sus ; nici într-un caz însă, după știrea noastră și
după obiceiul de control ce ni l-am impus, dublu
mai cu seamă de cînd scriem împreună, n-am fost
necuviincioși față de nimeni și cu atît mai puțin față
20 de venerabilul d. Panu, după cum pretinde d-sa în
Săptămîna din 22 ianuarie 1910.

Dar mai întii, ca să poată fi înțelese cuvintele
de mai sus, datorim oarecari lămuriri cititorilor
noștri care poate n-au citit articolul d-lui Panu și
25 nu cunosc nici cauzele care l-au provocat. Iată
despre ce e vorba :

Acum șase luni, d. Panu, care este un adorator al poetei Riria, scrisese un „studiu“ plin de elogii despre opera acestei doamne, care încearcă de atîția ani să cucerească cu orice preț celebritatea. Un sentiment de adîncă și sinceră compătimire ne-a cuprins atunci — față de d. Panu, bineînțeles — văzînd pînă unde poate să se coboare cu amabilitatea un om de talia d-sale și am scris un articol care după multe peripeții și tribulațiuni s-a publicat, în sfîrșit, în ziarul *Viitorul*. În acel articol arătam că masa își asimilează judecăți gata formulate și se supune celor ce știu s-o domine și că, din acest punct de vedere, greșelile îndrumătorilor sunt cu atît mai primejdioase și de neiertat, cu cît aceștia sunt personalități mai superioare. Ori tocmai acesta era cazul d-lui Panu, care, continuăm a crede și astăzi că a făcut o mare greșeală, cînd, din bunăvoință, s-a extaziat în fața elucubrațiilor de rău gust ale doamnei Riria, pe care, dealtfel, le cita, comentîndu-le — nu cu puncte și cu exclamații, după cum zice că am făcut noi, ci cu fraze curtenitoare și ditirambice și avînturi juvenile de efeb, curioase la un om ce *mărturisește* 61 de ani.

Recităm articolul d-lui Panu și nouă ni se pare că ar fi scris de același tînăr neofit care frecventa odinioară — e mult de-atunci! — muzele și se căznea să traducă sonetele geniale ale lui Petrarca, visînd la dulcea Laura. Versurile lui de-atunci trădează o lipsă de îndemînare explicabilă la un diletant în ale literaturii, cum era și cum mărturisește că a rămas — în ciuda vîrstei — venerabilul nostru pontif. Să fie aceasta o înrudire tainică, o explicație plauzibilă pentru ce d. Panu a rămas un mare admirator de versuri detestabile? Nu știm. Amintirile sale omit această parte clandestină din activitatea sa.

E cert, dealtfel, că pe acest teren d. Panu n-a evoluat. Poezia adevărată pentru d-lui, și mai cu seamă versul, a fost un lucru care era menit să dispară odată cu progresul civilizației, a fost o jucărie de copii, o pierdere de vreme a popoarelor pri-

mitive, după cum a căutat s-o probeze într-o serie de articole pe care le-a publicat în reposatul jurnal *Ziua*, scos pe vremuri cu d. Caragiale, articole neiscălite și uitate poate de d-sa, pe care însă ni cerem voie să i le reamintim (căci le-am citit, ca multe altele, și pe acestea, deși d-sa pretinde că amîndoi la un loc nu vom fi în stare să vedem, să citim și să auzim atîtea cîte a fost în stare d-sa pînă la vîrsta la care a ajuns și pe care i-o dorim, dealtfel, matusalemică).

Toate aceste constatări exacte ne-au făcut să relevăm în articolul nostru faptul că d. Panu, dificilul critic al marelui Eminescu, a găsit, în sfîrșit, un subiect demn de admirația d-sale. N-am făcut decît să cităm versurile pe care le-a ales d-sa, n-am adăogat o virgulă, nici o interjecție măcar, și am făcut apel pur și simplu la bunul simț al cititorilor ca să judece. Ce sîntem noi de vină, dacă acele nenorocite stihuri erau ridicole și că marele pontif, după doi ani de zile de cînd anunțase un studiu asupra literaturii noastre, n-a descoperit decît talentul d-nei Riria? Unde-a văzut d-sa că am fi supărați? Dimpotrivă, noi am jubilat cînd l-am scris — și după tonul dojenitor cu care ni răspunde, s-ar părea că singurul supărat e în adevăr numai d. Panu.

Este oare o lipsă de cuviință a-ți spune părerile? O greșală a-ți aduce aminte de un moment înălțător din viața unuia din contemporanii tăi? Probează aceasta că prin contrast am vrut să arătăm mersul neînduratului Cronos, care nu cruță nimic, nici pe poeta Riria, nici chiar pe d. Panu? Calificativul grav de *ramolit* de care, ca de o grațioasă atenție din partea noastră, pomenește d-sa, l-am rostit noi undeva? Am arătat noi oare vreo preferință la ce vîrstă am dori să atingem această beătă stare? Sincer răspundem că nu.

Deci ocupe-se înainte, dacă aceasta-i face plăcere, după cum ne amenință, cu poeziile d-nei Riria: urce, dacă mai e loc liber, în circa Pegasului zburdător și plimbe-se prin cele șapte vămi ale văzduhului, în timp ce inspirata bardă îi va susura ge-

110 nialele versuri, care au făcut deliciul d-lui Panu
și care sună astfel :

Să nu sape nimeni șanțuri înspre adâncimea mare,
Nici ridice la redate către-al dorurilor pisc,
Căci pe virfurile-nalte nori neașteptați se isc ;
Iar spre adâncimi săpate cu dorințe de pierzare

115 Nu se știe-al cărui nume scri-va soarta pe-al ei disc,
Și nici cine-mbogăți-va cu dureri al vieții fisc !

120 Noi însă mărturisim că, oricît ne-ar părea de
rău și oricît de „prezumptuoasă“ ar fi tinerețea
noastră cutezătoare, nu-l vom mai urma, de teamă
să nu-l supărăm cu nevinovatele noastre reflexii,
care aveau păcatul de a fi prea sincere poate, dar
nu erau nici într-un caz lipsite de cuviință.

CRONICA MEA

EVADĂRI SENZAȚIONALE. — IARAȘI D. PANU. —
DIN AVENTURILE LUI MIHALACHE. — D-L I. C. BRĂ-
TIANU, A. MIRA ȘI BOGDAN-DUICA

5 La Iași se-ntimplă lucruri stranii de-o vre-
me-ncoace. Ziarele aduc tot soiul de vești senzațio-
nale. Epidemii groaznice, demne de pana unui Man-
zoni, crime monstruoase, incendii neronice și cite
alte catastrofe care au sfârșit prin a pune pe gânduri
pe pașnicii cetățeni ai tihnitului oraș.

Să fie oare acestea niște semne apocaliptice, niște
somații cerești în legătură cu apropierea celor două
comete ?

10 Dăunăzi citeam, de pildă, că o ceată de bandiți
fioroși au izbutit să evadeze din penitenciarul local,
această sinistră pinacotecă de figuri patibulare ; și
iată că acum ni se semnaleză o altă evadare mult
mai senzațională, de data asta din adevărata Pina-
cotecă, acest penitenciar al artei ! Mai mulți pen-
sionari celebri ai acestui local, reușind să înșele
vigilența temnicerului Bardasare, au dispărut, stre-
curîndu-se printre galerii și lăsînd în locul lor niște
simple copii ! Bandiții evadați din penitenciar au
20 fost prinși și condamnați, pentru a se învăța minte,
la regimul celular ; clienților d-lui Bardasare însă,
numiților Rembrandt, Correggio, Teniers, Van Dyck,
spaniolului Murillo și altora, nu li s-a putut încă da
de urmă și fug probabil și-acuma.

25 Era fatal ca această senzațională dispariție să
provoace o panică generală. Făcîndu-se cercetări și

cerându-se o anchetă, d. Bardasare, directorul Școlii de bele-arte din Iași, s-a grăbit să facă cunoscut printr-o scrisoare că de mai multă vreme a semnalat atît Parchetului, cit și Ministerului lucrurile suspecte care se petreceau în muzeu. D-sa pretinde că această evadare s-ar datori mai cu seamă unor țărani suspecti, care-și petreceau timpul ducînd viața cea mai destrăbălată, jucînd cărțile toată ziua, în tovărășia unui oarecare Teniers, care a dispărut odată cu dinșii. Mai semnaleză pe un bătrîn „văzut de jumătate, dirijat spre stînga, cu capul în față și privirea lăsată în jos“, caracteristica bandiților și răufăcătorilor din școala numitului Rembrandt.

Aceștia, după d-sa, ar fi instigatorii. Dealtfel, mai pretinde că localul era bîntuit, cînd l-a luat în primire, în 1901, și de... Stahi! Dar afirmațiunile d-lui Bardasare devin interesante cînd afirmă cu tărie că, la urma urmei, acei dilecvenți, adică Rembrandt, Correggio, Murillo etc. nici n-ar fi existat!

Deci să presupunem că nu s-a întîmplat nimic și să ne împăcăm cu gîndul că cel puțin bandiții de la penitenciar au reintegrat celulele lor.

*

D. Panu recidivează și cu o adorabilă ignoranță a vieții și producției noastre literare — deși pretinde că este un fel de *je-sais tout* — pare dispus a-și părăsi înaltele preocupări politice, pentru a-și reface o virginitate literară. Îl asigurăm că suntem gata să cotizăm pentru a-i trimete floarea de lămîiță, după care rîmnește, și credem că nu va lua acest mic cadou din partea noastră drept un nou semn de necuviință.

Trecem peste comentariile gratuite și sentimentalismul lacrimatoriu cu care întîmpină manifestul scriitorilor în chestia Porn, acestea fiind chestii de principiu care nu se discută mai cu seamă cu d. Panu, fiind cunoscute simpatiile d-sale pentru neamul lui Israel. Cît e vorba însă de părerea d-sale că revista noastră *Cumpăna* n-avea nici un

rost să apară, cînd sunt atîtea reviste la care am fi putut colabora, noi ne permitem a-l întreba: de ce mai apare atunci *Săptămîna*, cînd sunt atîtea reviste și ziare la care nu se simte lipsa colaborării d-sale? Mai spunea d. Panu mai deunăzi că tinerețea e „prezumptuoasă“, dar ni se pare că nici bătrînețea nu se lasă mai prejos... Dar... „apropo de d-na Riria“... Pe cînd vom avea deliciul să jubilăm citind noul articol asupra acestei poete mondiale?...

*

Am fi dat mult să fim o oglindă, pentru a putea răsfrînge chipul simpaticului Mihalache, în momentele cînd i-au căzut sub ochi frumoasele și demnele scrisori ce i le adresează în *Viitorul* d-nii Em. Gârleanu și I. Minulescu, colaboratori ai *Falangii* și ai *Convorbirilor critice* pe care eminentul critic — o autoritate, după cum mărturisește singur — le dirijează cu atîta tact.

E un caz unic în viața noastră literară, și ne facem o plăcere reproducîndu-le. Iată scrisoarea d-lui Gârleanu:

„Domnule Director,

În ultimul număr al revistei *Convorbiri critice*, revistă la care am colaborat de la înființarea ei, a apărut o notiță ironică la adresa Societății scriitorilor români. Cum și eu am fost unul dintre întemeietorii acestei societăți și cum acest fapt îl voi considera totdeauna ca partea cea mai frumoasă din viața mea de scriitor, țin să dezaproab prin publicitate aceste atacuri, fie ele glumețe, la adresa societății — și le voi dezaproba totdeauna, ori de la cine vor veni.

Cu atît mai mult de data aceasta, cînd, personal, am intervenit pentru înlăturarea notiței despre care e vorba și cînd nu s-a ținut seamă de rugămintea mea.

31/I 1910, București

Em. Gârleanu“

Iată ce spune și d. Minulescu :

30 „*Domnule Director,*

Dați-mi voie să protestez și eu alături de prietenul Gârleanu contra violențelor de prost gust și de proastă calitate literară, strecurate în revista *Convorbiri critice* la adresa Societății scriitorilor români.

35 Ca vechi colaborator al sus-numitei reviste, regret. Ca membru în comitetul societății, surîd.

Regret, fiindcă *maniile* la oamenii trecuți de o vîrstă oarecare pot deveni cu timpul periculoase pentru ei înșiși, și surid fiindcă aceleași *manii* rămîn totuși vecinic amuzante. *À bon entendeur, salut...*

1 februarie 1910

Ion Minulescu“

45 Asemenea gesturi, care fac onoare prietenilor noștri, dovedesc o dată mai mult spiritul de solidaritate care domină între membrii Societății scriitorilor și ar trebui să dea de gîndit acelor cari prin clewetiri nerușinate caută să tulbure o mișcare atît

50 de frumoasă și dezinteresată.

*

Se pare că laurii ce i-am cules cu prilejul banchetului meu de anul trecut, care în strălucire a întunecat pe acela de la Tîrgoviște, nu-l lasă pe d. prim-ministru I. I. C. Brătianu să doarmă liniștit. De aceea, se vede, a pus pe admiratorii d-sale să-i organizeze un nou banchet, la care dintre literați n-a luat parte decît colegul nostru d. Brătescu-Voinești.

10 *Menu*-ul, nu-i vorbă, a fost destul de copios, dar nici pe departe nu l-a atins pe al meu. Ieie cititorii volumul al doilea din *Caleidoscop*, care a apărut zilele acestea — și compare !

15 Cu această ocazie îmi fac o plăcere să previn și pe ilustrul meu critic d. Bogdan-Duică să se grăbească a-și procura volumul, căci, cu apariția aceasta de comete, nu se știe dacă cititorii vor avea răbdarea și puțința să-l mai aștepte doi ani ca să-i poată citi înaltele judecăți ce le va emite despre noua mea lucrare. Și ar fi păcat !

*

20 La Teatrul Național, *Prostul* continuă să ție — afișul.

CALEIDOSCOPUL LUI A. MIREA

— VOLUMUL AL DOILEA —

Există o revistă în Germania — și nu dintre cele mai puțin importante — care a introdus obiceiul original de a lăsa pe autori singuri să-și facă critica operei lor și să se prezinte oarecum în fața publicului.

5 E just că nimeni nu poate fi mai indulgent pentru copiii săi decât părinții, pentru opera lor decât autorii. Nu ne ieie dar în nume de rău cititorii dacă, cu ocazia apariției volumului al doilea al *Caleidoscopului lui A. Mirea*, pentru a scăpa de multe întrebări indiscrete cari ni se fac mereu și cari au început a deveni plicticoase de la un timp, vom încerca să dăm oarecari lămuriri asupra felului nostru de a lucra și a genezei acestei colaborări.

15 Faptul în sine nu e nici nou, nici așa de rar. Nu e nevoie ca să cităm colaborări identice cari au devenit ilustre, cum ar fi, de pildă, Goethe și Schiller, Erckmann—Chatrion, frații Goncourt, Arno Holz și Schlaf, frații Rosny și alții. Colaborarea nu împoartă, ci opera ce rezultă din această colaborare.

20 Noi am început prin a traduce. Citirile comune, cu exaltarea firească a unor oameni ce simt frumosul, au născut în noi dorința de a le exprima în limba noastră, de a le da o formă. De aci tovarășia. 25 Ori, lucrul e firesc : vorba aduce vorba ; cu nimeni nu te simți mai bine decât cu un tovarăș al gându-

rilor cari le simți confuze în tine ; simțirile tale tainice prind să se lămurească, să capete contur, chemate de vorbă, mișcate de o judecată, evocate 30 printr-un cuvânt just, fixate într-o imagine. Totdeauna te simți mai elocvent, mai ingenios, mai îndrăzneț în fața cuiva care te înțelege și răspunde gândurilor tale. Cuvântul caută ripostă, din care scapără lumina, precum spada caută spadă și naște 35 o scînteie. Farmecul vorbei e cuceritor, el aduce amintirile, el deșteaptă lucrurile adormite în cine știe ce colț de creier, el luminează deodată o privilegiște văzută și umbrită de vreme.

40 Și pe urmă, între doi înși ce și-au cultivat oarecum sensibilitatea, se stabilește ca un fel de fluid nevăzut, care-i face de multe ori să gîndească același lucru, să rostească simultan aceeași vorbă, să închege același vers. Aceasta poate părea ciudat multora, dar este așa.

45 Noi, în seri tîrzii, după ceasuri de muncă încordată, am rămas uimiți de multe ori auzindu-ne spunînd aceeași frază sau același cuvînt care ne lipsea, fapt care ne-a făcut să credem într-o fatalitate bizară a formelor, a expresiilor ce trebuiau 50 să fie ineluctabil așa și nu altfel. În ceasurile acele, cele mai frumoase ceasuri poate, cînd sufletele noastre vibrau atît de unison, elaborarea se făcea într-un chip uimitor și aproape fără nici o sforțare — și odată subiectul pus și discutat, se îmbrăca 55 de la sine, parcă ar fi fost cineva nevăzut care ne-ar fi dat imagina justă. Zilele, însă, în cari fiecare era tulburat de cine știe ce gînduri sau ne cazuri proprii, vremea cheltuită era inutilă și producția noastră fără nici o noimă. Subiectul, care ni se părea absurd atunci, reluat altădată, reinvia 60 și căpăta valoare în ochii noștri.

Așa am scris multe versuri ; lirismul din noi l-am pus în *Legenda funigeilor*, cu gîndul de a scrie mai tîrziu pentru teatru, dialogul fiind pentru colaborație forma cea mai potrivită. Împrejurările 65 însă ne-au deviat.

70 Dar opera dramatică cere izolare, liniște, concentrare și continuitate. Și tocmai nota caracteristică a timpului în care trăim e zbuciumul necurmat, e goana după existența zilnică, e sentimentul de revoltă care naște surd la fiecare pas și un apel neconținut la luptă a tuturor forțelor spre îmbunătățirea societății noastre. Fatal era să fim furați și noi de acest turbure vârtej.

75 Am suprimat dar pe liricii din noi, amînînd pentru vremuri mai prielnice veleitățile noastre. Hărțuiți pe nedrept, îmboldiți de meschinăriile diverselor reviste, dezgustați de noroiul ce încerca să arunce asupra noastră, nevoia de a răspunde, de a ne apăra și a lovi la rîndul nostru ne-a hotărît într-o bună zi să încercăm satira, scriind în acest gen cea dintîi bucată care se chema *O dramă într-o colivie* și după care au urmat toate celelalte. Pseudonimul ales a fost luat la întîmplare, necre-
85 zînd că vom continua în sensul acesta și că acest pseudonim va ajunge vreodată să figureze pe frontispiciul a două volume scrise în doi ani consecutivi sub titlul *Caleidoscopul lui A. Mirea*, care a avut pînă și deosebita cinste de a fi premiat de
90 Academia Română.

În acest al doilea volum, cititorii vor găsi un ansamblu bizar de veselie și tristețe, de revoltă și
95 resignare, de sarcasm și duiosie, de ură și indulgență, de răbdare și impetuozitate. Vor vedea în treacăt privesți rupte din viața zilnică, vor simți reflexul pasiunilor cari au frămîntat lumea noastră în anii din urmă. Vor întîlni forme și ritmuri diverse și, dacă au suflet, se vor îndurera și vor
100 zîmbi, cum am făcut și noi cînd le-am scris.

Noi ne-am făcut, prin urmare, reclama cuvenită.

Ce va aduce anul nou, nu știm. Dar ceea ce știm este că, orice ar spune critica română, nouă ne este absolut indiferent.

UN ERUDIT

D-lui Bogdan-Duică

5 Multă paciență li se mai cere custozilor de biblioteci pentru a face în lumea aceasta pe un om erudit! Ei singuri pățimesc, suferind toate capriciile maniacului, stîrnind colbul depus de vremuri pe rafturile unde nici o mîină nu se mai întinde, urcînd și coborînd scările cu teancuri de cărți vechi pe brațe, ca atleții de iarmaroc cari ar da reprezentării gratuite ca să-și arate forța muschiulară — sînd umiliți ceasuri îndelungate în așteptare ca
10 eruditul să-și isprăvească un pasaj interesant, sau să-și ia cine știe ce note, sau să-și strîngă fișele nenumărate în care se încheie tezaurul muncii lui de șoarec de bibliotecă.

15 Tipul acesta de erudit sterp, care muncește și se trudește de ani de zile ca muntele lui Esop pentru a naște un șoarec, există și la noi. De o pildă, eu am avut fericirea să cunosc unul care, pentru a-l putea recunoaște și d-voastră, vă voi spune, trecînd peste alte detalii, că aducea cu vestitul spătar
20 Milescu, acel mare erudit ce-și pierduse, după cum se știe, o parte integrantă și destul de decorativă a figurii sale, rămînînd totuși o figură în istoria literaturii noastre.

25 Eruditul meu e un om posac, veșnic nemulțumit ca un dispeptic — probabil pentru că înghite foarte mult și mistuie prea puțin. Din frageda tinerețe a îngurgitat, ca struțul cel lacom, pe nealese, tot ce

30 i-a căzut sub mină. Autori clasici, tratate de filozofie, romane, drame, comedii, — în sfârșit *menu*-ul cel mai variat și mai contradictoriu. Și, firește, ca omul care ar începe mîncarea de la desert spre supă, acuma pătimeste. Cetînd atîta, natural că i-au venit veleități de literatură — și a scris omul, căci 35 nimic nu-i mai contagios ca poligrafia. Contactul cu unul dintre maeștrii noștri i-a dat gustul să încerce și el gimnastica versului. Și-a frînt nasul, se-nțelege, în această acrobație, pătîmind deopotrivă atît el, cît și nefericitul autor pe care a vroit să-l traducă. Logodna lui cu muza poeziei a fost 40 sfințită printr-un inel faimos al regelui Candaules — logodnă, însă, care s-a stricat, frumosul mire nefiînd pe placul capricioasei Polymnii...

45 După această înfrîngere dureroasă, ratatul poet gîndi că nu e serios să scrii versuri, cînd ai o fire de erudit ca a lui. Aruncă o privire scrutătoare asupra trecutului nostru și cugetă la marea operă ce o are de făcut.

50 Își zise indignat că sunt atîtea figuri care dorm în umbră și trebuie reabilitate cu orice preț, se revoltă contra prostiei și nerecunoștinței contemporanilor acestor mari figuri și se năpusti asupra bibliotecilor fără întîrziere ca un titan ce ar vrea să rezidească o lume.

55 Rafturile prăfuite se goleau, teancurile de cărți coborau în cascade, praful se ridica și juca în razele de soare, făcîndu-i o aureolă luminoasă. Cu stînga el foileta, cu dreapta nota, cu picioarele înlătura grămezile de volume și colecții de ziare vechi care amenințau să-l clădească de viu, ca pe regretata soție a meșterului Manole. Bibliotecile își dublase personalul față cu acest Gargantua intelectual.

65 Și-alesese un poet și, cum se documenta asupra lui, culegînd cel mai mic amănunt, cea mai obscură aluzie, cea mai infimă întîmplare din viața acestuia, văzu că este imposibil a scrie viața acestui om și a reabilita opera sa, fără a pune în lumină și a reabilita întreaga epocă. Coborî deci iarăși tomu-

70 rile, jucă iarăși praful în soare, bibliotecile își triplară acum personalul — și eruditul nostru începu să sape din nou, ca un cobold încăpățînat, la zidul de întuneric ce amenința să se năruie peste dînsul.

75 Ani de zile munci din nou așa, spre consternarea bieților custozi, adună munți de fișe, de note și glose — și cînd, în sfârșit, cu figura radioasă, crezu că a sfîrșit, văzu că nu era încă decît tot la început. Epoca aceasta, în care trăise scriitorul, nu era decît o pătură din imensul sediment al veacurilor în care se alcătuiseră cultura noastră.

80 Văzînd aceasta, nu se descurajă. Își numără anii și-și zise : nici veșnicia nu mă va putea abate ! Și, cu îndărătnicie, reîncepu.

85 Aceeași scenă se repetă. Încăpățînatul erudit îmbătrîni, custozii apucați în tinerețe, unii trecură la pensie, alții muriră. Cărți noi apărură și fură uitate de toți, viața afară se preschimba urmîndu-și calea ei firească, comete vagabonde împlinindu-și ciclul reapăreau —, dar coboldul nostru, care aducea cu spătarul Milescu, nu se da... Și probabil, 90 cînd gongul ceresc va vesti în univers că a sosit momentul judecății din urmă, cînd cortina de tenebre va trebui să cadă peste toată această lume, eruditul nostru nici atunci nu va isprăvi și va fi foarte plictisit că trebuie să renunțe definitiv la 95 monumentala lui operă abia începută !

POVESTE PENTRU GINTEA LITERARĂ

Ce curioasă și aparte lume mai este și aceea a ginții noastre literare !

5 După atâtea deziluzii și zile triste trăite cine știe cum, după toate amărăciunile simțite la fiecare pas, după atâtea înfrîngeri dureroase, te miri cum acești veșnici copii pot să spereze și să se iluzioneze de cea dintîi rază ce le-o trimite un șugubăt ciob de oglindă. O adiere, a șoaptă ajunsă pînă la ei, sporește, se face rumoare și ia proporții nemăsurate. Entuziasmul se comunică și se propagă
10 de la unul la altul, precum două streșini apropiate se aprind una pe alta. Ochii lor sunt niște lentile măritoare, timpanele lor, mai sensibile ca niște diapazoane, vibrează și repercută cel mai mic zvon de îndreptare spre bine... Și de aci să vedeți sfaturi,
15 conciliabile, intrigi, discuții, planuri, nemulțumiri, aluzii, pizme, intervenții, pretenții și cîte de toate !

20 Așa, mi-aduc aminte că acum cîteva luni o știre în adevăr senzațională a pus în mișcare toată turbulenta și irascibilă gintă ! Unul dintre noi, într-o bună zi, fiind chemat de un arhont al poeziei noastre, aduse într-un cerc îmbucurătoarea veste că în
25 curînd se va încheia pe totdeauna cu lungul șir de suferințe și nevoi ce păreau a fi apanajul etern al celor ce fac în țara românească literatură. Vestea

ce-o aducea tovarășilor lui de suferinți de la marele arhont era că ministerul, în sfîrșit, înduioșat de lungul martirolog al acestor fii ai patriei, exploatați așa de inuman pe toate căile de milionarii editori, de analfabeții directori de gazete, de clandestinii administratori de reviste, ba chiar pînă și de
30 cei mai obscure anticari (acest ultim refugiu și necropolă a tuturor gloriilor naufragiate) — ministerul, cum spuneam, înduioșat pînă la lacrimi, s-a hotărît să intervină în favoarea lor, înființînd un
35 mare institut de editură !

Senzația era extremă, și atît trubadurii, cit și prozatorii, în minutul acela, făcură probă de un lirism fără seamăn, neatins încă în istoria literaturii
40 noastre. În fața ochilor lor halucinați se înălța deodată, orbitor, un palat alb cu ferestre largi; timpanele lor vibrau de bîziitul motoarelor; mașinele aruncau ca o cascadă foaie după foaie, kilometri de proză și versuri curgeau; mîni sprintene fetuiau
45 și broșau, piramide de volume se ridicau și dispăreau, împrăștiindu-se peste imensul sol al țării.

Era un entuziasm indescriptibil !

O sumă considerabilă se alocase pentru această întreprindere, un comitet ales pe sprinceană — aici
50 nu se prea înțelegau, uitîndu-se cam chiorș și de sus unii la alții, barzii și prozatorii noștri — trebuia să prezide și să dea sancțiunea manuscriselor menite a vedea lumina zilei. Planul, în adevăr, era ingenios și mirific. Mecena acela fără figură nu-și
55 rezerva decît scoaterea cheltuielilor, adică 10% din vînzarea cărților, rămînînd ca restul să umple punga pînă atuncea, vai ! atît de goală a fiecărui pacient al muzelor și al diverselor bănci și zărăfii, plus al muntelui de pietate și al nenumăratelor lui
60 sucursale !

Din ziua aceea, picior de scriitor român nu mai călca pragul cafenelelor. Toți se dăduse afund. Constelațiile mansardelor ardeau pînă tîrziu, o consumație neobișnuită de hîrtie se resimțea pe piață,
65 o pădure de „Kohinoruri“ și „Faberi“ dispăreau zilnic din vitrinele librăriilor, crampa scriitorului

făcea ravagii și, pentru întâia dată în viața lor, aezii și prozatorii regretau lipsa de educație a ambedextrilor.

70 Fiecare isprăvise ori un roman, ori un poem în douăzeci și patru de cînturi; criticii se bucurau și ei de această neobișnuită producție ce avea să le dea material pentru atîtea volume.

75 Cei mai în vîrstă își alcătuiau operele complete, dezgropau de prin saltare și coșnițe manuscrise îngălbenite, înseilau amintiri trunchiate, înnodau fragmente risipite, prescriau crîmpeie din scrisori vechi — și, în sfîrșit, era o jubilară generală.

80 O panică îngrozitoare se răspîndi în lumea editorilor și cîteva case mari amenințau să dea faliment. Zadarnic, cu zîmbetul pe buze și cu mîna plină de bilete de bancă, se prosternau în fața scriitorilor, căci erau dați afară pe ușă fără cruțare, cum fusese și ei la rîndul lor dați afară în altă vreme.

85 Dar lunile trecură și starea de asediu benevolă a mansardelor încetă. Ca sloiurile eractice, cînd vine zăporul, unul cîte unul coborîră din nou copiii muzelor. Ospitalierele cafenele se umplură iarăși, și marmurele meselor, de atîta timp mute, prinseră din nou glas ca-n poezia lui Ervin... Pesimistele șfarturi legară iar prietenie cu multoptimiștii dezertori — și acum, că romanele, poemele, studiile etc. erau gata, convorbirile reîncepură.

95 Cînd se regăsiră cu toții, din această arcă modernă, o deputăție fu trimisă după informații să vadă ce mai e cu faimoasa casă de editură, făgăduită de oblăduire prin gura arhontelui.

100 Deputăția se-ntoarse cu buzele umflate. Faimoasa casă nu fusese decît un mit. Bunul și milosivul arhonte, care plîngea cu lacrimi de crocodil soarta sărmanilor scribi proletari, tineri și bătrîni, foști, prezenți și viitori, trădase cauza, căutînd să amestece întreg *Universul* în tainicile și grandioasele planuri ale oblăduitorului, care-și retrăsese grăunțele, plin de mîhnire, pentru mai nobile scopuri.

110 Considerabila sumă ce se alocase spre înființarea marelui institut de editură proiectat s-a repartizat aiurea.

115 Și acum, cînd alba casă ce se-nălța în fața ochilor voștri halucinați s-a surpat, acum, cînd timpanele voastre sensibile nu mai prind bîzîitul motoarelor, iar piramidele de volume au dispărut ca prin farmec, o, voi toți, vecinici copii cari vă iluzionați de cea mai slabă rază pe care v-o aruncă un șugubăț ciob de oglindă, voi toți cari sperați o îndreptare spre mai bine, adunați-vă cu toții din nou: porniți discuții, aprindeți-vă la față și judecați, dacă ați priceput povestea mea, spuneți dacă e frumos și bine ce s-a făcut? Iar, după aceasta, luați-vă la subsuoară manuscrisele cu atîta trudă scrise și sunați sfios la ușa editorilor, de nu vreți să fiți dați afară, urcați din nou treptele redacțiilor și gîndiți-vă că, oricum, ca ultimă speranță vă mai rămîne totuși necropola bunilor și ospitalierilor anticari.

CRONICA MEA

Intr-una din cronicile mele spuneam că la Iași, de-o vreme încoace, se întâmplă lucrurile cele mai stranii. Se zvonea atuncea că mai mulți bandiți fio-roși, ca Rembrandt, Correggio, Teniers și alții, în-șelînd vigilența paznicului lor Emanuel Bardasare, au reușit să evadeze din celulele lor.

O anchetă în urmă a liniștit opinia publică, de-clarînd că numiții bandiți n-au existat decît în imaginația febrilă a reporterilor avizi de știri sen-zaționale. Indus în eroare, am crezut și eu aceasta și eram gata să fac amendă onorabilă pentru cro-nica scrisă și subscrisă și să iau parte la jubileul Școalei de bele-arte din Iași, organizat de un co-mitet pus sub președenția multoropsitului de toți Emanuel P. Bardasare.

Eram animat de cele mai bune intenții, cînd, iată, ziarele înregistrează o nouă ispravă a celebra-lui Emanuel. Acum e vorba de efracții nocturne, de diplome false, de ruperi de sigiliu și șnururi de registre, de escaladări de arhive în societatea d-lor Atanasiu și Penel, de-o întreagă machinație demnă de investigațiile unui Sherlock Holmes! Eu, însă, care n-am talente de polițist, nici rangul de inspec-tor, ca să pot face o anchetă, nici destulă vreme, ca să scriu un roman criminal, m-am mulțumit, pentru distracția cititorilor mei, să improvizez,

după obiceiul care mă caracterizează, următoarea baladă, în care am căutat, păstrînd culoarea locală, să fixez în timp și-n spațiu tristele figuri ale eroilor de la Școala de bele-arte din Iași și pe care o in-titulez

BALADA LUI BARDASARE

La ora cea misterioasă,
Cînd Stahi doar deambulează,
35 Cînd cu o voce cavernoasă
Preasfîntul Spiridon vibrează
De unsprezece ori,

Pe lingă zid, pe sub lucarne,
De-un timp, în fiecare seară,
40 Învăluite-n macferlane,
Trei umbre negre se strecoară
Ca trei răufăcători...

În mîni lanterne surde poartă,
Și-n fața unui edificiu
45 Deschid cu false chei o poartă
Al cărei antic frontispiciu
E mîzgălit de ploii.

Tăcuți pe-un gang se furișază,
Trag poarta după ei și suie
50 Pe trepte vechi care oftează...
Ah, cine ar putea să spuie
Ce fac aști trei strigoi!

Răsună cea din urmă treaptă,
Și bezna-n urma lor s-așterne...
55 Spre cancelarie îndreaptă
Acuma surdele lanterne
Lumini de licurici.

Atinsă-abia, o clampă sare
Și, iată, pe furiș pășește
60 Emanuel P. Bardasare,
Tîrînd pe urma lui hoșește
Pe ceilalți doi complici...

— La lucru, frați, cât mai e vreme !
Să punem mâna pe registre !
65 Iar ceilalți doi : — O, nu te teme,
Încrede-te în noi, magistre,
Că nu uităm nimic !

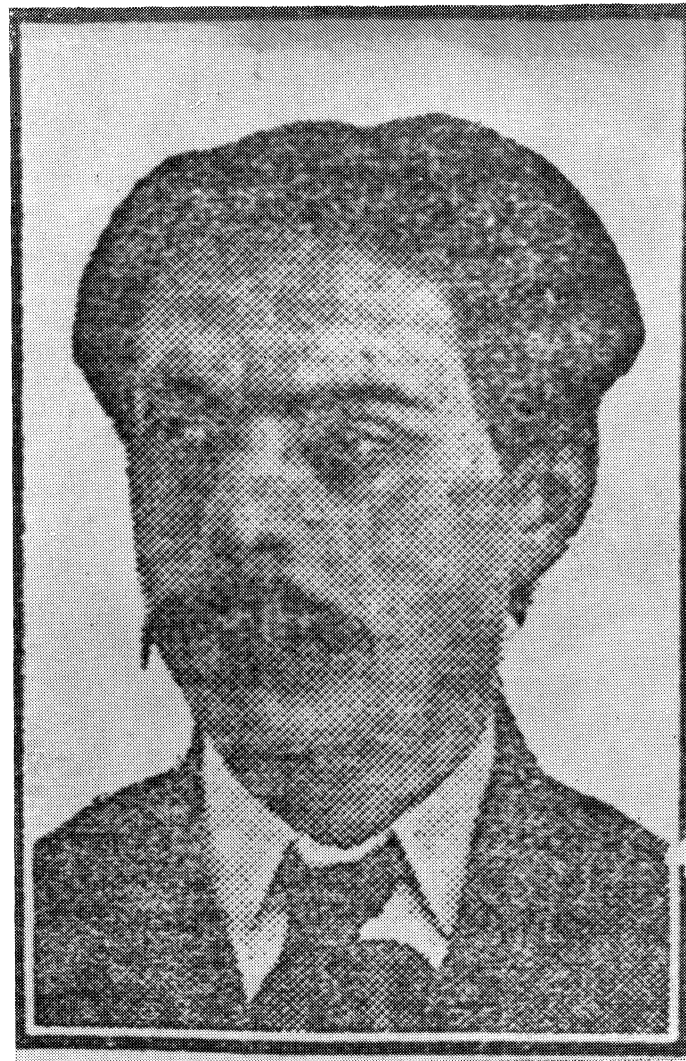
Desfac peceti și taie șnururi
Și din arhivă rup dosare...
70 Nu ți-am știut așa cusururi,
Emanuel P. Bardasare,
Ilustrul meu amic !

Lui însă parcă nici nu-i pasă
Și înainte operează,
75 Pîn' ce cu vocea-i cavernoasă
Preasfântul Spiridon vibrează
De douăsprece ori...

Plini de medalii și diplome,
Învăluți în macferlane,
80 Coboar-atunci ca trei fantome
Pe lângă zid, pe sub burlane,
Cei trei răufăcători...

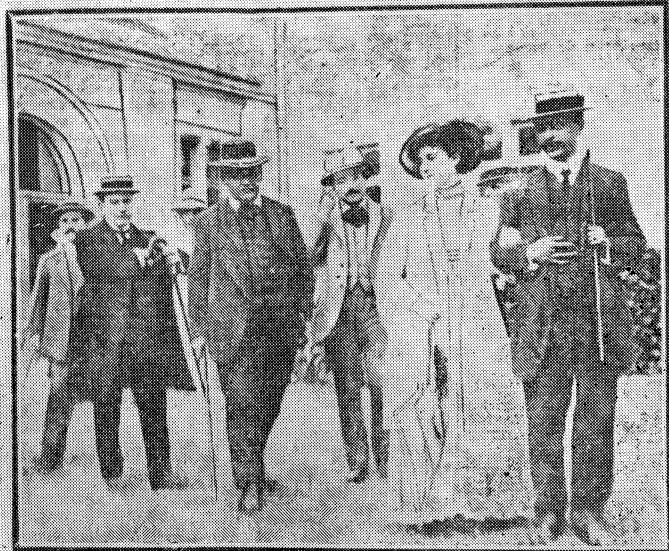
Aceasta este balada.

85 Eu mi-am făcut datoria și trec de-acum cuvîntul
justiției, ca să și-o facă și ea cât mai grabnic, pen-
tru a nu fi nevoit, Doamne ferește, să mai impro-
vizez și alte balade. Dealtfel, știți că mie nu-mi
place să mă repet.

St. O. Iosif (în *Minerva*, nr. 41, 1909)

Societatea scriitorilor Români

De la stânga spre dreapta, în primul plan, se pot observa d-nii Cincinat Pavelescu, Mihail Sadoveanu, N. Beldeceanu, d-na Natalia Iosif și d. St. O. Iosif.

După o adunare a Societății scriitorilor români (în *Minerva*, nr. 262, 1909)

TRADUCERI DIN PERIODICE

PE ȚĂRM

Culcat pe țărmul mării, tu mîinile-amîndouă
Le umple cu nisipul bălai, aprins de soare,
Și, fir cu fir, dă-i drumul prin degete să plouă.
Apoi, cînd somnul ochii veni-va să ți-i fure,
5 Nainte de-ai închide, mai lasă-i duși aiure
Pe marea potolită și-n nesfirșita zare ;
Iar cînd cel de pe urmă grăunte o să-ți scape,
Și mîinile deodată le vei simți ușoare,
Nainte de-a deschide iar grelele pleoape,
10 Gîndește-te că viața ce ni s-a dat își cerne
Nisipul ei de-a valma cu-al mărilor eterne.

ARĂTARE

Galopul greu de ape gonind spumează-n zare.
Se-apropie. Privește-l! Vin valuri în mișcare
Și-n lovituri de bice ridică vântul toată
Năprasnica lor turmă și-o-mpinge ca pe-o gloată.

5 Privește. Unul cade și, uite, celălalt
Cum după el să viră hursuz și, mai înalt,
Îi trece peste umăr și-l lasă dintr-un salt;
Apoi și el se sparge, pe cînd un altul sprinten —
În coapsele-amîndouă ca săgetat de-un pinten —
10 Nechezător se-nalță și se prăvale-n larmă
De vînt ce-și trage duhul și apă ce se farmă.

O, armăsari năvalnici cu coamele de spumă!
Privit-am multă vreme, bătut de vijelie,
Nebuna voastră goană spre țarmuri cum se-ndrumă,
15 Și-aștept ca din viltoare unul din voi să vie,
Ca, grabnic desfăcîndu-și aripile-i muiate,
Să-mi spună : „Hai, stăpine ! pe mări cu mine vin !“
Și să mă las în voia Pegasului marin.

Shelley

CĂTRĂ NOAPTE

Coboară grăbită pe marea-n apus,
O, noapte măreață !

Din peștera unde, cît soarele-i sus,
Ascunsă în valuri de ceață,

5 Petreci solitară, urzind la fuiorul
Atîtor destinuri,

Tu, care odihnă și farmec ne dai
Sau lacrimi și chinuri,

O, noapte temută și dragă, răsai,
10 Ia-ți repede zborul !

Înfășură-ți trupul în haină de fum,
Stropită cu stele,

Și-ai zilei ochi limpezi sărută-i acum,
Orbește-i cu pletele-ți grele ;

15 Alunecă-n urmă cu pasul ușor
Pe-a mărilor unde,

Și-n casa acelui bogat și sărac
Oriunde-i pătrunde,

Atinge-le toate cu firul de mac...

20 O, vino, tu, mult așteptată cu dor !

În zori cînd văzut-am lumina în sus
Pe culmi dînd năvală,

Am plîns după tine ; cînd roua s-a dus
 Și-amiaza cu grea zăpușală
25 S-a stîns orbitoare, căzînd pe grădine,
 Și ziua trudită,
Stînd gata s-adoarmă sub cerul senin,
 Visa plictisită,
Urită de toți ca un oaspe străin,
30 Am plîns după tine.

Surora ta, Moartea, venind mi-a grăit :
 „M-alegi tu pe mine ?“
Copilul tău, Somnul, cu ochiul umbrit,
 Îmi zise c-un murmur de-albine :
35 „Vreai tu să mă-alătur de tine ușor ?
Mă vrei tu pe mine ?...“ Dar eu le-am răspuns :
 „Nu vreau nici să dorm, nici să mor !“

Căci Moartea veni-va, cînd nu vei muri,
 Așa timpurie !
40 Și somnul atunci cînd departe vei fi,
 Curînd și el o să vie.
Nici una, nici altul nu poate să-mi dea
 Ce sper de la tine,
Norocul pe care eu ție ți-l cer
45 Să-mi fie mai bine,
O, noapte, coboară degrabă din cer
 Și-aleargă spre mine !

Arany

AGNES

Agnes, pe izvor plecată,
Spal-un tort, cu gîndu-aiure ;
Pinză albă-nsîngerată
Cearcă unda să i-o fure...
5 Îndurare, Doamne sfinte !

— Ce faci, Agnes ? o întrebă
Un ștregar, gloata se strînge...
— Am tăiat un pui și-n grabă
Mi-am pătat tortul de sînge !...
10 Îndurare, Doamne sfinte !

Megieși spre ea se-ndreaptă :
— Agnes, unde ți-e bărbatul ?
— Nu intrați, că se deșteaptă,
Doarme încă adoratul !
15 Îndurare, Doamne sfinte !

— Agnes, hai la închisoare
Zice paznicul. Ești gata ?
— Vai, dar pot pleca eu oare
Pînă nu se duce pata ?
20 Îndurare, Doamne sfinte !

Neagră-i temnița și mare,
Doar o rază de lumină,
Însă raza asta-i soare ;
Noaptea de năluci e plină...
25 Îndurare, Doamne sfinte !

Biata Agnes, ziua-ntreagă
Stă privind, și-n bezna oarbă
Cearcă raza s-o aleagă,
Lacom ochiul ei s-o soarbă...
30 Îndurare, Doamne sfinte !

Dar cum face o mișcare
Prind nălucile să joace,
De n-ar fi raza de soare,
Ar innebuni — și pace !
35 Îndurare, Doamne sfinte !

Vremea trece-așa, cînd iată
Se deschide poarta mică
Și pornind la judecată
Agnes dreaptă se ridică.
40 Îndurare, Doamne sfinte !

Se gătește cu năframa,
Părul negru și-l adună
Și se chipuie de teama
Ca să nu pară nebună. —
45 Îndurare, Doamne sfinte !

Cînd trecu de prag umilă,
Sta la masa verde sfatul
Dă bătrîni — privind cu milă
Parcă i-ar ierta păcatul. —
50 Îndurare, Doamne sfinte !

— Agnes, ce-ai făcut nu-i bine ;
Fapta ta e vinovată,
Chiar ibovnicul pe tine
Azi aruncă vina toată.
55 Îndurare, Doamne sfinte !

— De săcure mîine moare
Cel ce ți-a ucis bărbatul,
Iară tu în închisoare
Îți vei ispăși păcatul !
60 Îndurare, Doamne sfinte !

Agnes împrejur privește,
Toate mințile-și adună,
Prinde tot ce se vorbește
Și se-ntreabă de-i nebună ?
65 Îndurare, Doamne sfinte !

Însă tot ce ei descintă
De bărbat — ciudat îi pare,
Pe ea pata o frămîntă ;
Pata care nu dispare...
70 Îndurare, Doamne sfinte !

— O, stăpîni, dacă vă lasă
Inima, fiți cu-ndurare :
Am un lucru greu acasă,
Nu-l pot face-n închisoare !
75 Îndurare, Doamne sfinte !

Mi-s prostirele pătate,
Agnes cată să le spele,
Că de-or sta însîngerate
Ce mă fac atunci cu ele ?
80 Îndurare, Doamne sfinte !

Trist-ascultă adunarea
Strania ei tinguire,
Scrisă li-este cugetarea
Fiecăruia-n privire...
85 Îndurare, Doamne sfinte !

— Mergi la casa ta, femeie,
Și prostirele le strînge.
Zile Dumnezeu să-ți deie
Să le poți spăla de sînge...
90 Îndurare, Doamne sfinte !

Și se-ntoarce Agnes iară
La izvor, cu gîndu-aiure.
Și cum spală, unda clară
Cearcă tortul să i-l fure.
95 Îndurare, Doamne sfinte !

Spală azi și spală mîine,
De mult pînza-i fără pată —
Însă pentru ea rămîne
Tot ca-n noaptea blestemată.
100 Îndurare, Doamne sfinte !

Zorile, cînd stau să-nceapă,
Serile întîrziate,
Joacă umbra ei pe apă,
Vîntu-i flutură în plete...
105 Îndurare, Doamne sfinte !

Iar în nopțile cu lună
Cînd pe ape-s numai șoapte,
Maiul ei mereu răsună
Și străluce-albind în noapte. —
110 Îndurare, Doamne sfinte !

Mor obrații ei și anii
Trec ; nemilostiv e cerul.
Albii ei genunchi, sărmanii,
Vineți sînt cît ține gerul...
115 Îndurare, Doamne sfinte !

Peste ochi îi cad cărunte
Pletele întunecate,
Și pe față, și pe frunte
Ici-colo brazde-s săpate. —
120 Îndurare, Doamne sfinte !

Dar ea spală, nu ia-n samă,
Spală zdrențele rămase
Din prostirea ce-o distramă
Goana apei furioase...
125 Îndurare, Doamne sfinte !

A. Lebert

VOIEVODUL NEBUN

Intr-un castel, departe, pe țărmul unei mări,
Uitat stă de-ani de zile albitul voievod.
Și vremea el și-o trece privind pierdut în zări
Cum crește-n depărtări

5 Călătorind spre dînsul al apelor norod.

Cînd soarele se-nalță din marea azurie
El crede că-și zărește pierduta lui cunună,
Își amintește iarăși de-a lui împărăție
Și-atunci, fără să știe,

10 Pe mîna-și lasă fruntea și mințile-și adună.

Cînd valurile mării voiesc ca să-l ajungă
Și pîn' la turn se-nalță, tinzînd să se acațe,
Cînd tunetul vuieste c-o hohotire lungă
Și somnul i-l alungă,

15 Alb, voievodu-nalță truditelile lui brațe.

Plin de minie strigă, plecat pe balustradă :
— Ce duhuri de răscoală prin țara mea aleargă ?
Astîmpără-te-odată, popor setos de sfadă !
Dar apele grămadă

20 Izbesc în zid și crește furtuna tot mai largă.

Pe marginea ferestrii el strigă-n gura mare
Și palid e ca luna bătrînul voievod.
Un semn cu mîna face, se-nclină tot mai tare,
Dar se prăvale-n mare —

25 Și-atunci se potolește al apelor norod.

Richard Wagner

BALADA LUI LOHENGRIN

Departe-ntr-o misterioasă țară
E un castel ce-i spune „Monsalvat“
Și-un templu sfânt ca o minune rară
Cu pietre scumpe și-aur îmbrăcat.

5 Acolo este un potir de aur
Adus de-un stol de îngeri pe pământ.
Păzit ca un neprețuit tezaur
De cel ce-i dintre oameni cel mai sfânt.

10 Din an în an o porumbiță vine
Spre-a-l înzestra cu proaspete puteri :
E Graalul, care dă virtuți divine
Fidelei sale străji de cavaleri.

Și-acel de Graal ales să-i ție strajă
Cu daruri peste fire-i înarmat
15 Ferit de orice necurată vrajă
Și de puterea morții apărat.

Și cel trimis să lupte-n țări străine,
Luînd virtutea sub viteazu-i scut,
Din orice luptă neînvins revine,
20 Dacă de nimeni nu e cunoscut.

E-așa de sfânt-a Graalului ființă,
Că orice ochi profan l-ar întina.
Dați cavalerului său, deci, credință,
Căci dacă nu — atunci va dispărea.

25 Silit vă spun dar rostul tainei sfinte :
De sfântul Graal trimis aice vin,
Și Parsifal este al meu părinte :
Sunt cavalerul lui — sunt Lohengrin.

Gustav Falke

PE ALTĂ STEA

A cortului de purpură perdea
O gingașă și albă mină-o dă-ntr-o parte,
Cu-obrajii înfloriți de tinerețe,
Crăiasa mea salută sfinta zi.

5 De ieri ne-am strămutat pe altă stea,
La milioane poște depărtare
De la pământ. Cînd ieri ne-am despărțit,
Dasupra sta al lunei sarbăd disc,
Și-un glas de paznic aspru mă gonea
10 De la zăbrelile grădinii tale,
Simțind pe hoțul cel de mult pîndit
Ce vrea să fure merele de aur.

De ieri ne-am strămutat pe altă stea,
Și-o noapte, din a cărei pace sfîntă
15 Un cor de sute de privighitori
N-ar fi putut să-i ia nimic din farmec,
Ne-a dat uitarea. Cearta, sumeția
Și toate nebuniile terestre
Departate au rămas în urma noastră
20 Și orice amintire a murit.

A cortului de purpură perdea
O gingașă și albă mină-o dă-ntr-o parte,

Cu-obrajii înfloriți de tinerețe,
Crăiasa mea salută sfinta zi.
25 Ce mîndră ești în rama aurorii
A șapte sori ce-mprejmue-n ghirlandă
Al fericirii noastre baldachin !
Mătasa albă, prinsă-n copce d-aur,
Învăluiește mlădiosul trup,
30 Nici o podoabă de prisos nu-ncarcă
Frumosul trup mai cast decît un crin.

De ieri ne-am strămutat pe altă stea,
Și niciodat' mai mîndră dimineată
N-a mai urmat unei mai mîndre nopți...
35 A cortului de purpură perdea
O gingașă și albă mină-o dă-ntr-o parte,
Cu-obrajii înfloriți de tinerețe,
Crăiasa mea salută sfinta zi.
Oleacă fruntea ți-o înclini,
40 Și ochii tăi orbiți sunt de lumină,
Și stai uimită încă de-amintirea
Acestei nopți și-a dulcei sale taine.
Dar furtunatec brațu-mi te-mpresoară,
Și furtunatec gura mea sărută
45 Pe gura ta solia dimineții.
Apoi înlănțuiți ne pierdem pașii
Beți de noroc în raiul aurit,
De pas de om în veci netulburat.
A noastră-i steaua care azi ne poartă,
50 De la-nceput, și ea iubirii noastre
A fost ursită de la început
În crugul lumilor de Dumnezeu.

ȘARPELE ȘI PILA

- Se spune că un șarpe vecin c-un ornicar,
(Pentru-ornicar desigur un neplăcut vecin)
Intrîndu-i în dugheană, cătase în zadar
Ceva ca să mănînce, dar nu găsi altfel
5 Decît o simplă pilă cu zimții de oțel,
Pe care îmbălinț-o cu negrul său venin
A încercat s-o roadă.
Și-i spuse-atuncea pila : — O, minte mult neroadă !
Nu vezi că sunt, sărmane, mai tare decît tine ?
10 Micuța mea reptilă, reptilă fără minte !
Tu nu-ți cunoști pesemne măsura năzuinții,
Și pîn' s-ajungi să-mi faremi măcar un zimț din
mine,
Tu mai degrab', mă crede, ai să-ți fărîmi toți dinții...
Căci mie nu mi-e teamă decît de-al vremii dinte.
- 15 Luați aminte-acestea, o, spirite de rînd
Ce, neputînd să faceți nimic, trăiți mușcînd.
Dar truda voastră toată-i redusă la neant.
Vă-nchipuiți, nemernici, că dinții voștri oare
Pot să distrug-atîtea lucrări nepieritoare ?
20 Cînd ele-s de aramă, de-oțel, de diamant.

BABA ȘI CELE DOUĂ FETE-N CASĂ

- A fost odată-o babă și două fete-n casă
Și fetele acestea cînd se porneau a toarce
Nu le puteau întrece nici meșterele Parce.
Și n-avea altă grijă bătrîna uricioasă
5 Decît să dea de lucru la cele două fete.
De-abia creștea din mare Cel-cu-aurite plete,
Vîrtelnițe și fuse deodată se trezeau,
Și fetele torceau,
Torceau fără hodină.
10 Cum zic, nici încă bine nu se făcea lumină
Că-n liniștea adîncă
Și începea să cînte cocoșul, blestematul,
Pe loc și baba Cloanță
Mai blestemată încă
15 Își petrecea o zdreanță
De fustă jerpelită,
Lua-n mîna un opaiț și fuga da la patul
În care cele două sărmane torcătoare
Dormeau buștean cum doarme la vîrsta lor oricare.
20 Abia făcea ochi una, din visul ei trezită,
C-un braț întins cealaltă sărea înspăimîntată
Și amîndouă odată
Șopteau într-un scrișnit :
— Ei, lasă că ți-o coacem, cocoș afurisit !
25 Și cum au pus la cale, așa au și urmat :
Deșteptătorul aprig a fost deci sugrumat,

Dar soarta lor prin asta nu s-a făcut mai dulce,
Și n-apucau acuma nici bine să se culce,
Căci baba mai devreme se deștepta acuz,
30 Umblînd prin toată casa cum umbl-un spiriduș.

Tot astfel se întîmplă că ades,
Cînd crezi să-ți dregi niște afaceri rele,
Și mai anapoda îți ies :
35 Să se ferească dar acei ce fac
Ca fetele poveștii mele,
Ca să nu dea și ei din puț în lac.

TÎNĂRA VĂDUVA

Orice femeie plînge cînd i-a murit bărbatul :
Bocește cît bocește, și-apoi își ia de seamă,
Uitînd pe răposatul.
Încet, încet, cu vremea, plăcerile-o recheamă
5 Și-așa de mult se schimbă că nu mai are-a face
Vădana cea de astăzi cu cea de-acum un an.
Pe cît părea că-ți spune : „Hai, du-te-n colo“ una,
Pe atît cealaltă pare că-ți zice : „Vino-ncoace !“
Cu ahturi și suspine se văicăra întruna,
10 Căinînd fără de preget pe bietul răposat :
Așa oricare spune că e nemîngîiată,
Dar nimeni să n-o crează,
Că nu-î adevărat,
Cum vom vedea îndată
15 Din cele ce urmează :

Bărbatul unei tinere femei
Pleca să exploreze veșnicia,
Și ea țipa de răsuna văzduhul :
— Stai, nu pleca, să-mi dau cu tine duhul !
20 Așteaptă-mă cu tine să mă iei !
Bărbatul totuși n-a mai așteptat
Și singur a făcut călătoria.

Frumoasa îns-avea, cum s-a-ntîmplat,
 Ca tată-un om întreg, cu mintea rece :
 25 El de-a lăsat potopul ca să sece,
 Ca s-o împace într-o zi i-a spus :
 — Copila mea, destule lamentații !...
 Ce-i pasă celui dus
 Dacă-ți îneci în plîns a tale grații ?
 30 Gîndește-te la vii, și nu la morți,
 Nu spun nici eu ca doliul să nu-l porți
 Și dacă vine unul să te ceară
 Să-l iai așa, orbiș, numaidecît ;
 Dar, de-o mai trece vremea, bunăoară
 35 Și-o fi să-ți vie-un mire în pețit
 Voinic și tînăr, zvelt și nu urît,
 Ba chiar mai fercheș decît răposatul —
 Îngăduie-l. — Ah, zise ea, bărbatul,
 Ce-mi trebuie acuma, e un schit !

40 Deci, n-a mai zis nimic bătrînul tată.
 Dar de-a trecut o lună încheiată,
 Pe zi, pe ceas, vădana cîte-oleacă
 Se preschimba văzînd cu ochii :
 La pieptănat, la albituri, la rochii —
 45 Căci, în sfîrșit, și doliul te îmbracă
 De nu e chip să porți altă găteală...
 Și iată Cupidon că dă năvală
 Cu ceata lui de îngerași în casă,
 Și risetul, și cîntecul, și jocul
 50 Își recîștigă pretutîndeni locul,
 Iar văduva neconținut
 Întinerind se face mai frumoasă...
 Bătrînului acuma nu-i mai e frică
 De răposatul soț prea mult iubit,
 55 Dar cum zîmbea și sta mereu tăcut,
 A prins ea singură-ntr-o zi să-i zică :
 — Ascultă, tată, ce s-a mai făcut
 Logodnicul de care mi-ai vorbit ?

CÎRPACIUL ȘI FINANCIARUL

Cît ține ziulica un biet cîrpaci cînta.
 Ți-era mai mare dragul să-l vezi și să-l ascuți :
 Cînta cît îl lua gura, trăgînd la aghioase,
 Căci era vesel omul cum nu-s pe lume mulți.
 5 Vecinului său însă, un om bogat ce sta
 În propriile case,
 Nu-i prea ardea de cîntec și de dormit mai rar :
 Era un financiar.
 De se întîmpla spre ziuă să-nchidă un ochi-abia,
 10 Cu vesela lui larmă
 Se și pornea cîrpaciul și nu-l lăsa să doarmă.
 Și financiarul nostru mereu se tînguia :
 „Ah, pentru ce pe lumea aceasta oare Domnul
 Nu a lăsat din piață să poți să-ți cumperi somnul
 15 Ca pîinea ori ca vinul ?“
 Deci, plictisit, odată el își chemă vecinul
 Cel cîntăreț, și-i spuse : — I-ascultă, măi Grigore,
 Cam cît cîștigi tu oare pe an ? — O, monseniore,
 Pe an ? rîzînd răspunse mehenchiul de cîrpaci,
 20 Eu nu lucrez cu anul, trăiesc de azi pe mîine,
 Ca oamenii săraci ;
 Și-s mulțumit la urmă s-o pot urni din loc,
 Căci orice zi mi-aduce bucata ei de pîne.
 — Ei bine-atuncea, spune
 25 Cam cît cîștigi pe zi ?
 — Cum dă, una cu alta, mai mult după noroc.
 Dar vezi, unde-i beleaua (căci asta de n-ar fi,

Am cîştiga altminteri parale și mai bune)
Se-ntîmplă peste an
30 Destul de multe ori
Că șade lucrul baltă ; mai pune sărbători,
Căci popa d-aia-i popă, să-ncarce calendarul,
Și-acuma vezi de-aice un biet cîrpaci sărman
Cît poate să cîştige ? Surise financiarul
35 De-atîta simplitate și-i zise apoi : — Voiesc
Să duci și tu de-acuma un trai mai omenesc :
Na-ți dară suta asta de scuzi, să ai și tu
La vreme de nevoie. Atunci i se păru
Cîrpaciului că vede atîta bănărit
40 Cît ar putea să aibă un veac de cheltuit
Toți nevoiașii lumii, și-ajuns odat-acasă
În beci el își îngroapă comoara, dimpreună
Cu voia lui cea bună.
Adio aghioase : îi amuțise glasul
45 Ca un blestem din ceasul
De cînd avea și dînsul, mă rog, ce să păzească.
Nici somn nu vrea de gene acum să se lipească,
Și grijile și spaima în casa lui intrară.
Cît ține ziulica pîndea, și noaptea iară,
50 De se-ntîmpla motanul
Să facă tărăboi,
Motanu-i fura banii. Pînă-n sfîrșit, sărmanul,
Nemaiputînd, dă fuga la omul cel avut
Care dormea acuma el pentru amîndoi :
55 — Dă-mi cîntecele, zise, și somnul meu pierdut
Și ia-ți scuzii-napoi !

MUSCA ȘI CHERVANUL

Pe creasta nisipoasă și-abruptă-a unui plai
Încinsă viu de-un soare de-amiaz dogoritor,
Urca la deal chervanul purtat de șase cai,
Se dase jos cu toții : bătrîni, popi și femei.
5 Suflau greu bidiviii, trăgînd din rășputeri,
Cînd numai iat-o muscă s-apropie în zbor
Și chip ca să-i îndemne cu bîziitul ei,
Cînd la rotași aleargă și cînd la prăștieri,
S-așază cînd pe unii, cînd pe ceilalți de-i pișcă
10 Și-n sinea ei socoate că ea-i pricina dacă
Chervanul se mai mișcă.
Se mută de pe oiște la vizitiu pe nas
Și-ndată ce chervanul se mai urnește-oleacă
Și tot mai fac un pas,
15 Ea gloria întreagă pe seama ei și-o pune,
Se plimbă încolo-ncoace ca să se afle-n treabă
Zorînd pe toți, de-ai spune
Că e un șef ce-aleargă pe cîmpul de război
Spre-a-și înteți oștenii să nu deie-napoi
20 Și-a cîştiga izbînda c-o clipă mai degrabă.
Și musca, în această strădanie obștească,
Se tînguia că dînsa și numai ea muncește,
Și nimeni alt n-ajută pe cai să se urnească :
Părintele în cartea de rugăciuni citea
25 Taman la timp, firește ! O doamnă, iar, cînta.

Poftim ! că nouă parcă de cîntece ne-ardea !
Și-așa cucoana muscă zbura neastîmpărată
Și biziia întruna făcînd mii de prostii.
Chervanu-n fine ajunge pe deal cu chiu cu vai

30

Și musca mea îndată
Strigă : — Uf ! Bogdaproste ! Să răsufăm, copii !
Că doar destulă trudă pînă v-am scos pe plai,
Să-mi dați ce mi se cade, vă rog, domnilor cai !

35

Tot astfel unii oameni c-o prefăcută grabă
S-amestecă în toate, ca musca legendară,
Pe cînd, la o adică, nu-s buni de nici o treabă
Și s-ar cădea mai bine să fie dați afară.

CALUL CARE VOI SĂ SE RĂZBUNE PE CERB

- În alte vremuri caii trăiau în libertate,
Cînd oamenii la masă cu ghindă se hrăneau
Și caii și asinii prin codri locuiau.
Nu mai vedeai p-atuncea ca-n aste vremi ciudate
- 5 Atîtea tarnițe și șele,
 Atîtea palate și armuri,
 Și butci, și diligente grele,
 Cotiugi, rădvane și trăsuri,
 Nici nunți și-ospețe, ca acum,
- 10 Un cal, cum zic, pe atuncea voind să se răzبune
 Pe-un cerb bun de picior
 Și neputînd să-l prindă din fugă nicidecum,
 El unui om se plîNSE, cerîndu-i ajutor,
 Și omul nostru grabnic un frîu în gură-i pune,
- 15 În spate i s-aruncă și-l îmbolește-atît
 Păn'ce din goană cerbul e-ajuns și omorît.
 Spre om atuncea calul, gătîndu-se de cale,
 Se înturnă și-i zise : — Îți mulțămesc frumos !
 Sînt sluga dumitale !
- 20 Te las de-acum și-n codrii mă-ntorc iar înapoi !
 — Ba nu, răspunse omul ; mai bine stai la noi,
 Căci vād acum prea bine la ce ești de folos.
 Rămii, mă rog, și-ascultă, că n-o să-ți pară rău,
 Căci vei avea și paie, și fîn, și grajdul tău.

- 25 Dar vai, la ce sînt bune pe lumea asta toate,
Cînd nu poți să te bucuri de ele-n libertate ?
Acum văzuse calul că a brodit-o prost,
Dar prea tîrziu, căci grajdul era acum zidit ;
Și rob, trăi cu friul de gît pîn-a murit.
30 Să fi iertat jignirea, cuminte-ar mai fi fost !

Căci orice bucurie ți-ar da o răzbunare,
Prea scump plătită-i totuși c-un preț, fără de care
Viața-n lumea asta își pierde orice rost.

LEUL BOLNAV ȘI VULPEA

- Din partea maiestății-sale,
Care bolea-ntr-o vizuină,
Vestit fu ginților vasale
Din fiecare neam să vină
5 Să-l vadă o deputăție,
Făgăduind că au să fie
Primiți frumos și ei și-alaiul.
Cuvînt de leu scris și scris :
Bun pașaport să-l aibă slabii
10 În contra colților și-a labii.
Și s-a făcut cum a zis craiul :
Sosi trimis după trimis.
Vulpii doar n-au vrut să vină,
Și unu-a spus din ce pricină :
15 — Toți pașii însemnați pe cale
Spre curtea maiestății-sale
Arată numai calea mearșă,
Nici unul însă urma-ntoarsă.
Aceasta nu ne prea convine !
20 Măria-sa deci ne slăbească
Cu cartea sa împărătească !
O fi ea bună, cred : deși
Cum intri în birlog vād bine,
Dar nu prea vād cum poți ieși !

PLUGARUL ȘI COPIII LUI

Munciiți, fiți vrednici și n-aveți habar,
Că de pământ, este pământ de-ajuns.
Simțind că vine moartea, un plugar
Își adună copiii și-ntr-ascuns
5 Le spuse : — Dragii mei, să m-ascultați,
Să nu cumva să-nstrăinați
Moșia noastră din strămoși lăsată,
Că-ntr-însa o comoară e-ngropată,
Dar unde, nu știu bine ; căutați
10 Și veți găsi-o negreșit.
Întoarceți brazda cum veți strînge mana,
Săpați, grăpați, scurmați și nu lăsați,
Un petic de pământ întelenit.

Și de-a murit bătrînul, s-au purces
15 Flăcării mei pe scormonit pământul
În lung și-n lat, așa că s-au ales
Cu roada însutită la cules.
Bani n-au găsit. Dar drept a fost cuvîntul
Ce-l spuse tatăl, cînd a fost să moară :
20 Că munca este o comoară.

FEMEIA ÎNECATĂ

Nu sunt din cei ce spun : „Ce lucru mare !
Se-neacă o muiere !“
Ci tocmai dimpotrivă mi se pare
Demn de jălit acest sex fără care
5 N-am mai simți, oricum, nici o plăcere.
Ce spun aici nu e fără temeii,
Fiindcă-i vorba în fabula aceasta
De soarta unei tinere femei
Ce și-a aflat un trist sfîrșit în valuri...
10 Bărbatu-și căuta nevasta
Spre a-i face-n dureroasa-mprejurare
O cît mai creștinească-nmormîntare.
Și cum a fost că, pe acele maluri
A rîului în care s-a-necat,
15 Treceau și niște oameni în plimbare
Ce nici habar n-aveau de întîmplare,
Bărbatul întrebîndu-i de n-au dat
Cumva de urma jumătății sale,
— Nu, îi răspunse unul dintre ei,
20 Dar caut-o pe apă, mai la vale.
— Nu, n-o căuta la vale, dacă vrei
S-o mai găsești, al doilea i-a spus,
Ci mergi pe cursul rîului în sus :
Căci orișicît de povîrnit ar fi
25 Și iute rîul care-n jos o duce,
Ea, numai spre-a se-mpotrivi,
De-a-ndoasele a căutat s-apuce.

Glumețul meu greșise ceasul, poate :
Dar cît e vorba de-ndărătnicie
30 Nu pot să știu de nu avea dreptate,
Acum, păcat al sexului să fie,
Sau nu, acest puternic obicei,
Un lucru sigur e că din femei
Oricare l-a avut de la născare
35 Aceea îl păstrează pînă moare,
Și dacă s-ar putea, ar contrazice
Și pe cealaltă lume ca și-aice.

DOBITOACELE BÎNTUITE DE CIUMA

O molimă cumplită, o urgie
Prin care ceru-n dreapta sa minie
Vroia să certe păcătoasa lume,
În fine ciuma (ca să-i zic pe nume),
5 De care greu mai scapă cine zace,
Se înădise printre dobitoace.
Boleau pe-un cap, și parcă-n vindecare
Nici nu le mai venea măcar să creadă,
Nu mai aveau nici poftă de mîncare ;
10 Nici lupi, nici vulpi nu mai pîndeau
Blajina și nevinovata pradă,
Și turturelele se ocoleau :
Nu mai era amor și deci nici veselie...
Și sfat ținînd atunci bătrînul leu
15 A zis : — Prieteni, cred că Dumnezeu
Anume ne-a trimis așa urgie
De multele păcate să ne certe.
Jertfească-se deci cel mai plin de vină,
Căci poate astfel pronia divină
20 Se va-ndura pe toate să ne ierte.
Istoria nu este plină oare
De-asemene exemple-nălțătoare ?
Să fim dar drepți și nimeni să nu mință,
Să spună toți ce au pe conștiință.
25 De pildă eu-s cam hulpav, dragii mei,
Și am pe cuget turme-ntregi de miei.

Și care a fost, mă rog, greșeala lor ?...
Ba uneori mi s-a întâmplat să-nghit
Și pe păstor.
30 Sunt gata deci de jertfă, negreșit.
Dar mai întâi să facă toți ca mine,
Căci pe dreptate cred că se cuvine
Să se jertfească cel mai vinovat.
— O, sire !, zise vulpea, m-ei ierta,
35 Ești prea mărinimos măria-ta.
Ce ? niște mieii, acolo, de-ai mâncat,
E mare lucru ? Nu ! Mîncîndu-i,
Deosebită cinste le-ai făcut.
Iar cît privește pe păstor, la rîndu-i
40 I se cădea răsplata să-și primească
Fiind dintre aceia ce socot
Că lumea noastră pot s-o stăpînească.
Astfel deci vulpea încheind discursul,
Aplaudă auditorul tot.
45 Și multă vorbă nu s-a mai făcut,
Cînd a vorbit pe urmă tigrul, ursul,
Sau oricare alt magnat temut
De relele ce el le făptuise.
Cei mai șireți și cei mai răi de dinți
50 Ai fi jurat că toți sunt niște sfinți.
Veni-n sfîrșit măgarul, care zise :
— Prin curtea unei mănăstiri trecînd,
Ispita, iarba dulce, eu flămînd,
Sau poate cine știe ce gînd drăcesc
55 M-a-mpins o gură doar să șterpelesc.
Deci am greșit, o spun aicea verde !
Atîta fu de-ajuns pentru a-l pierde !
Un lup mai cult pe loc luînd cuvîntul
Probă numaidecît că Urecheatul,
60 Această blestămată lighioană,
Acest riios măgar e vinovatul
Că le-a adus a cerului prigoană,
De s-a umplut de molimă pămîntul.

65 Era, mă rog, de neiertat păcatul :
Să paști tu iarbă care nu-i a ta !
Desigur numai moartea mai putea
Să spele-așa păcat nemaivăzut !
Și cum au zis, așa au și făcut...

70 Deci, după cum ești mare ori mic, la judecată,
Tot astfel intri-n ocnă, ori ieși basma curată.

JUNCA, OAIA ȘI CAPRA ÎN
TOVĂRAȘIE CU LEUL

Odată, capra, junca și oaia, sora lor,
C-un leu, peste meleaguri atotstăpînitor,
Au prins, pe cît se spune, tovărășie bună
Să-mpartă și ciștigul și paguba-mpreună.
5 În lațurile caprei un cerb frumos căzînd,
Ea veste la tovarăși îndată le-a trimis.
Sosiți aceștia — leul, pe labă numărînd,
Strigă : — Să rupem prada în patru părți egale.
Și-o sfirtică îndată precum a zis :
10 Firește, întîia parte fu a măriei-sale :
— Aceasta, zise dînsul, a mea e, căci pe mine,
Cum știți, mă cheamă Leu,
Deci este dreptul meu ;
A doua parte-asemeni pe drept mi se cuvine
15 Și-anume pe cuvîntul că eu sunt cel mai tare ;
Confisc și-a treia parte ca mai viteaz, și-acum
Poftim de vă atingeți de-a patra orișicare
De vreți să vă sugrum !

OALA DE LUT ȘI OALA DE FIER

Odată oala cea de fier
Pofti pe cea de lut la drum,
Dar dînsa nu primi nicicum,
Găsînd că este mai cu loc
5 Ca să mijească lîngă foc
Decît să plece-n lumea largă ;
Că-i trebuia așa puțin,
Un te-miri-ce ca să se spargă :
— E altceva cu dumneata
10 Și nu știu ce te-ar reținea,
Căci poți să duci la tăvăleală.
— Te iau pe cheazășia mea,
Răspunse atunci cealaltă oală,
Căci de cumva vreun lucru tare
15 Îți iese-n drum din întîmplare,
M-oi pune între el și tine
Și te-oi feri cum e mai bine.
Cealaltă n-a mai zis nimică
Și atunci cu scumpa sa amică
20 Pornește-alături la plimbare.
Și cum se duc pe trei picioare
Șontîc-șontîc așa cum pot
Și tot ciocnite bot în bot,

25 La zdruncinarea cea mai mică,
Nu merseară prea multă cale și biata oală cea de lut
De-a ei tovarășă izbită întreagă hîrburi s-a făcut
Făr' să mai aibă ce să zică.

Ia sama bine dinainte cu cine stai să te-nsoțești
Ca una din aceste oale de vrei cumva să n-o pățești.

CHITICUL ȘI PESCARUL

Chitic-chitic va crește mare,
Doar Dumnezeu de-o vrea să-l ție ;
Eu însă cred că-i o prostie
Să-l faci scăpat în așteptare,
5 Că-i greu să-ți cadă-n plasă iar.

Un crăpușor prea mititel
Fu prins odată de-un pescar.
„E bun și ăsta,-și zise el,
Văzînd ce-a prins ; am mezelicul
10 Poftim la traistă așadar !“
Și-a spus pe limba lui chiticul :
— Din mine, vezi că n-ai ce-alege,
Abia de ai ce înghiți :
Las' păn' m-oi face crap în lege
15 Și-atuncea iar m-ei pescui,
Și mă vei vinde mult mai bine,
Pe cînd acum ți-ar trebui
Să prinzi o sută de-alde mine
Ca să gătești un fleac de ciorbă !
20 — Fleac ! zise omul : da, nici vorbă !
Dar știi că ești isteț de cap ;
Să dau eu o mîncare bună,
Păn' ce va fi chiticul crap ?
Nu, chiar diseară-am să te pap !

25 Căci : ce-i în mîină nu-i minciună.

VULPEA ȘI BUSTUL

Cei mari, în mare parte, sunt niște măști de teatru.
Aceasta, vezi, prostește pe vulgul idolatru.
Măgarul, cu ce vede, cu atîta se alege ;
Dar vulpea-i cercetează, din contră, cu temei,
5 I-ntoarce și-i sucește ; și-apoi cînd înțelege
Că e pospaiul numai, și alta nu-i de ei,
Le spune, înțeleapta, cuvîntul ce-a găsit
Văzînd odată bustul unui erou vestit.
Era un bust gol, falnic, mai mare ca natura,
20 Și lung privindu-l vulpea și admirînd sculptura :
„Frumos cap, zise dînsa, dar creieri nici defel !“

Cîți mari boieri pe lume nu-s busturi ca și el ?

MAGARUL ȘI STĂPÎNII SAI

Îndurerat, măgarul unui zarzavagiu
Își tînguia Ursitei trudită lui viață.
— Cocoșii pot să cînte oricît de dimineață,
Pe mine mă trezește și mai de timpuriu.
5 Și pentru ce ? Spre-a duce niște legume-n piață ;
Vă-ntreb eu : face asta să-mi strice mie somnul ?
Înduioșat Destinul atunci îi schimbă domnul,
Și trudnicul măgar
Intră ca să slujească acum pe-un tăbăcar.
10 Povara și mirosul cel greu de piei dubite
Curînd jigniră simțul neobrăzatei vite.
„Hei, unde e acuma stăpînul meu, cel vechi,
Cînd el mergea-nainte,
Oricum, mi-aduc aminte
15 Tot mai ciordeam ici-colo o frunză de curechi.
Aici nu mai e plească, sau de primesc vreun dar
Nu sînt decît ciomege.“ — Schimbă stăpînul iar.
Și cea din urmă dată căzu pe-un cărbunar.
— Iar plîngeri... Ce ? întrebă Ursita cu minie,
20 Un urecheat să-mi deie atît de lucru mie
Cît n-ar putea-mpreună o sută de-mpărați ?
Ce crede că pe lume nu-s și-alții-mpovărați
Și n-am eu altă treabă decît să văd de el ?

25

Avea dreptate Soarta. Cu toți sîntem la fel,
Căci nu se-mpacă nimeni cu starea lui de viață,
Și cea mai rea din toate
E veșnic cea de față.
Și orișicît ar face oricărui pe voie,
Noi tot îi batem capul și-l plictisim pe Joe.

VORBA LUI SOCRATE

Socrat o casă-odată vrînd să-și facă,
Toți îi găseau cusururi fel de fel,
Ba unul că-năuntru-i prea săracă
Și nu e demnă de un om ca el ;
5 Ba altuia fațada nu-i plăcea,
Și mai ales cîrteau toți din pricină
Că încăperile-s din cale-afară mici.
— Ce, casă-i asta ? Abia te-nvîrți în ea !
— Dea cerul, zise el, să fie plină
10 Așa cum e, de-adevărați amici !

Și-avea Socrat dreptate cînd spunea
Că pentru-aceștia casa-i e prea mare :
Că ți-e prieten, jură fiecare,
Dar cine se încrede e nebun.
15 Căci, orișicît de-obișnuit îți pare,
Nimic mai rar ca un prieten bun.

GREIERUL ȘI FURNICA

Greierul, sunînd ghitarra
Toată vara,
Ifiliu s-a pomenit
Crivățul cînd a venit.
5 N-avea bietul nici fărîmă
De muscuță sau de rîmă...
Merse foamea deci să-și zică
La vecina lui furnică
Și-o rugă ca să renunțe
10 La vreo două, trei grăunțe
Păn' la anul viitor.
— Îți plătesc ce-ți sînt dator
Cu dobînzi cînd am să treier,
Pe cuvîntul meu de greier !
15 Dar furnica-i cam avară,
Asta-i singuru-i păcat.
— Ce-ai făcut tu astă-vară ?
Ea pe greier l-a-ntrebat.
— Apoi zi și noapte eu
20 Am cîntat, de nu-ți displace...
— Ai cîntat ? Ei, n-am ce-ți face.
Acum joacă, fătul meu !

ȘIVOIUL ȘI RIUL

Prăpăstios și spumegînd la vale
Cădea cu zgomot un șivoi din munte.
Vira în sperieți tot ce-ntîlnea,
Și tot i se ferea din cale,
5 Și nici un călător nu îndrăznea
Puternica lui stavilă s-o-nfrunte.
Doar unul, urmărit de hoți de-aproape,
Dădu prin el de-a dreptul ca să scape :
Cu toată larma nu păți nimica
10 Și se alese numai doar cu frica.
Prinzînd atunci la suflet omul meu,
Cum hoții încă-l urmăreau mereu,
În calea lui a întîlnit
O apă ale cărei valuri
15 Curgeau așa domol și liniștit,
Că nu-i păru să fie-așa de mare :
Nici urmă de prăpăstioase maluri,
Doar prund mărunt ; el intră de-a călare,
Și calul izbuti să-l scape
20 De hoți, nu însă și de negrul val.
Și amîndoi, și călăreț și cal,
S-au dus de-a dreptu-n Stix să se adape ;
Se duseră-amîndoi înot, frumos,

Pe celălalt tărîm necunoscut,
Să se mai scalde și în alte ape...

Ferește-te de omul cel tăcut,
Că cel limbut nu e primejdios.

FATA MARE

O fată oarecare, cu nasul cam pe sus,
Credea că i se cade să ieie de bărbat
Și tinerel, și chipeș, și bun, și dezghețat,
Nici prea zular, nici rece; și afar'de cite-am spus
5 Vroia fetița noastră să aibă și-avuție
Și rang, și duh — de toate,
Dar toate să le aibă pe lume cine poate?
Și nu că n-a vrut soarta prielnică să-i fie,
Căci au pețit-o oameni ce nu-s de lepădat;
10 Dar n-a vroit frumoasa să-i ieie de bărbat.
„Cum? Eu? Să iau pe ăștia? Eu? Ce, nu vă e bine
Să mi-i aduceți mie? Vai! ăștia-s de luat?
Uitați-vă la ei!
Acesta nici nu știe vorbi unei femei!
15 Și slutul cela crede că face el de mine?“
Și toți aveau cusururi,
Căci fetele-nrezute așa au fost de-a pururi,
Cum știți: nici cu prăjina să nu le-ajungi la nas.
Astfel că după toate partidele de seamă,
20 Veni-n sfîrșit și rîndul ciurucului rămas.
Dar ea rîdea întruna: „Zău, că-s prea bună eu,
Să-i mai primesc în casă, cînd nimenea nu-i
cheamă!
Cred dînșii că, pesemne, mi s-a urît ca fată?
Dar slavă ție, Doamne, că dorm în patul meu
25 Destul de bine noaptea, și singură culcată.“

Și se umfla în pene fetița cea drăguță ;

Dar vîrsta, vai, nu cruță :

Adio, curtezani !

Neliniștiți trecură așa vreo doi-trei ani.

30 Și-apoi veni-ntristarea : simțea cum se desface

De ea pe-ncet și risul, și jocul, și amorul,

Cum farmecu-și ia zborul

Și-ncepe-a nu mai place.

Pe urmă, sulimanuri. Cerca, însă-n zadar,

35 Să păcălească timpul, acest ascuns tilhar.

O casă ruinată

O mai lipești și ține : de ce, ah, nu-s mijloace

Să-ntinerești și-o față de zbîrcituri brăzdată !

Nu mai vorbea frumoasa acum ca altădată,

40 Că-i tot spunea oglinda : „Ia-ți repede-un bărbat !“

Precum și-un dor într-însa îi da întruna ghes,

Căci cît de năzuroasă, femeia-i tot femeie,

Și-așa frumoasa noastră, după ce an cu an,

A tot stat la tocmeală, mereu, și-a tot ales,

45 A fost prea fericită, cînd s-a aflat s-o ieie

La urmă-un bădăran.

STEJARUL ȘI TRESTIA

Stejarul zise trestiei odată :

— Pe fire să te superi ai cuvînt.

O păsărică ți-este o povară,

Și cea mai slabă batere de vînt,

5 Ce-abia-ncrețește apa, te doboară

Și îți înclină capul spre pămînt.

Cînd fruntea mea, asemeni unui munte,

Las'că stă-n drumul razelor de soare,

Dar poate chiar furtuna s-o înfrunte.

10 Zefir mi-e tot ce-ți pare ție Crivăț !

Măcar de-ai fi avut și tu norocul

Să crești sub umbra mea ocrotitoare

Ce-acoperă până departe locul :

N-ai fi avut atîtea împotrivă-ți

15 Și n-ai mai fi știut ce e furtuna.

Voi însă creșteți mai întotdeauna

Pe malurile umede, pe unde

Împărătește vîntu-n voia lui...

V-a oropsit natura, cum îți spui !

20 — Atîta grije, trestia-i răspunde —

Îți face cinste, dar e de prisos.

Eu mai degrab de vînturi nu mă tem ;

Mă-ndoi, dar nu mă frîng. Ai stat vînjos

Și n-a putut furtuna cît de mare

25 Pînă acuma să te culce jos,

Dar s-așteptăm la urmă să vedem.

Și-abia sfirși cînd iată că din zare
Se și stîrnește cel mai strașnic vînt
Ce-a alergat vreodată pe pămînt.
30 Stă dîrz stejarul ; trestia se-nclină.
Pornește-atuncea și mai îndirjit
Și, îndărătnic, nu se lasă vîntul
Pînă ce cade, smuls din rădăcină,
Giganticul copac nebiruit,
35 Ce atingea și cerul, și pămîntul !

CALUL ȘI LUPUL

Un lup, în anotimpul cel plin de desfătare,
Cînd vînturile calde fac iarba de-nverzește
Și orișice jivină cotlonu-și părăsește
Să-și cate de mîncare ;
5 Un lup, zic, cînd natura începe să renască,
Zări un cal afară pe cîmp lăsat să pască.
Vă-nchipuiți, firește, ce vesel fu amicul.
„Halal vînat, își zise, dar cum să-i vin de hac ?
Ei, dac-ar fi berbece, aș ști eu ce să-i fac,
10 Pe cînd acuma trebui să-l iau cu șiretlicul..
Să-ncerc ?“ Și deci se-ndreaptă cu pasul măsurat,
Se dă drept un discipol din al lui Hipocrat,
Ce știe și puterea și tainele ce zac
În ierbile de leac :
15 Că, fără vorbe late, el poate lecui
Orișice boli. Și dacă cumva s-ar învoi
Și domnul cal să-i spună pe șleau ce boală are
El, lupul, pe degeaba l-ar face sănătos,
Căci, cum îl vede astfel, nempiedecat că paște,
20 Ca doftor el cunoaște
Că trebuie să aibă vreo meteahnă mare.
— Am, zise dobitocul,
O bubă sub copită.
— Ei, dragă, zise lupul, e foarte gingaș locul !
25 Am cinstea osebită
De-a fi slujit adesea pe domnii noștri cai,
Și știu chiar și să tai.

Pindea preabunul doftor mai bine cum ar face
Bolnavul să-și înșface.

- 30 Dar calul mirosise și-i dă o lovitură
De-i face harcea-parcea măselele din gură.
Trist zise-n sineși lupul: „Așa-mi trebuie mie!“
De treaba lui să-și vadă orice meșteșugar.
Te-apuci de spițarie
35 Cînd n-ai fost toată viața decît un măcelar !

VULPEA, MAIMUȚOIUL ȘI DOBITOACELE

- Se spune că odată cînd s-a stîns
Un leu ce-a-mpărățit în țara lor,
Jivinele într-un divan s-au strîns
Ca să-și aleagă-un nou stăpînitor.
5 Fu scoasă deci coroana cea de aur
Din lada ei păzită de-un balaur,
Dar care cine pe-o frunte și-o punea
Nici unuia nu i se potrivea,
Căci capetele li erau făcute
10 Ba mari de tot, ba mici, ba prea cornute.
Veni și maimuțoiul și, rîzînd,
Mai mult de haz coroana încercînd
Făcu în preajmă-i mii de ștrecării,
De giumbușlucuri și maimuțării,
15 Trecu printr-însa ca printr-un inel,
Și toți, atît s-au minunat de el,
Că l-au ales și i s-au închinat.
Vulpoiul doar era cam supărat,
Fără să-și dea pe față supărarea,
20 Dar cînd a fost să-și facă închinarea,
I-a zis : — Cunosc eu o comoară, sire,
De care nimeni încă n-are știre,
Ori prin prerogativele regale
Orice comoară e-a măriei-tale !
25 Și cum era ahotnic, unsul țării,
Spre-a n-o scăpa, aleargă în persoană,
Dar dete-n loc de bani peste-o capcană.

- Vulpoiul zise-n numele adunării :
— Când singur tu nu știi să te păzești,
30 Mai ai obraz ca să ne-împărățești ?
Și-atunci cu toții l-au luat la goană,
Că nu-i oricine vrednic de coroană.

GUZGANUL DE LA TÎRG ȘI GUZGANUL DE LA ȘES

Cîndva guzganul tîrgovăț,
Pofti guzganul de la șesuri,
Ceremonios, la un ospăț,
La niște rămășiți de presuri.

- 5 Pe un covor vechi de Turchia
Era ospățul rînduit,
Vă-nchipuiți dar veselia
Ce-ntre prieteni a domnit.

- 10 La masă n-a lipsit nimică
Din tot ce este mai de soi —
Dar cineva, poftim, le strică
Tot cheful cînd era în toi.

- 15 Aud pe sală parcă merge
Un pas spre ușă-ncetinel —
Cel tîrgovăț atunci o șterge,
Și camaradul, după el.

Dar zgomotul se potolește,
Pe loc guzganii reapar ;

20 Și gazda oaspele-și pofteste :
— Hai, și-om șede la masă iar !

— Îți mulțămesc, ruralul spune ;
La mine mini vin să prânzești ;
Nu vreau să spun că nu sînt bune
A tale-ospete-mpărătești,

25 Dar, vezi, la noi petreci în vrere,
Netulburat. Nu mai rămîn.
Lehamite de-așa plăcere,
Ca să mănînci cu frica-n sîn.

IEPURELE ȘI BROAȘTELE

Un iepure-n culcușul său visa,
Că ce poți face altceva acasă ?
Și-o întristare adîncă-l apăsa,
Că animalul ăsta-i trist și plin de frică.
5 „Cînd ai o fire așa de ticăloasă —
Zicea — atunci viața ta-i un chin :
Nu poți să-nfrupți în tihnă-o bucățică.
Toți te pîndesc, n-ai nici un ceas senin.
Așa trăiesc eu. Frica nu mă lasă
10 Să dorm, decît cu ochii mari deschiși...
«Îndreaptă-te», mi-ar spune oarecine,
Dar are leac o boală ca a mea ?
Și-apoi, de ar fi ca să vorbim fățîș.
Nu-s oamenii și ei fricoși ca mine ?“

15 Astfel sărmanul iepure vorbea
În vreme ce neliniștit pîndea
Cu ochii speriați și-ntrebători :
O șoaptă-o umbră îl băga-n răcori.
Și mult nenorocitul dobitoc
20 Pe cînd gîndea la soarta-i ticăloasă,
Aude-un zvon și-i fu de-ajuns, pe loc
Să spele putina de-acasă.

Dar cum trecea pe lângă un băltoc,
Hop, broaștele sărind se dau afund
25 Și-n mlaștină care-ncotro s-ascund.
„Oh! — zise el — și eu, precum vedeți,
Pot face, dar, ce mi se face mie!
Și eu, cînd trec, bag lumea-n sperieți!
Și cum de am atîta bărbăție?
30 Cum? Sunt jigodii ce se tem de mine?
Sunt așadar grozav de fioros?
Văd deci că orișicît ești de fricos,
Poți da de-un altul mai fricos ca tine!“

BOREU * ȘI PHOEBUS **

Cîndva Boreu și Phoebus văzură-un călător
Ce, ca un om prevăzător,
Se îmbrăcase bine. Deda în toamnă-acum
Cînd paza cea mai mare nu-i de prisos la drum;
5 Ba plouă, ba e soare,
Și mîndra cingătoare
A Irisei *** dă celor ce vor să plece veste
Să-și ia cu ei cojocul în lunile aceste
(De aceea luni cu toane latini le-au numit.)
10 Deci călătorul nostru, temîndu-se de zloată,
Își ia cojoc nu glumă, știi colea, imblănit.

— Vezi ăsta, zise Vîntul, și-o fi închipuit
Că a scăpat de grijă; nu știe el, săracul,
Cînd m-oi zborși o dată
15 Că nu-i rămîne-un nastur; că pot numaidecît
De-oi vrea să-i smulg cojocul și să i-l zvîrl la
dracul!
Și-așa ne-o trece poate și nouă de urît.
— Ții mult? Hai o prinsoare să facem amîndoi.

* *Boreu* — personificare a vîntului de nord, la elini.

** *Phoebus* — Soarele.

*** *Iris* — în mitologia elină, simbol al curcubeului și mesageră a zeilor.

20 Răspunde-atuncea Phoebus, cine-o putea din noi
Să-i scoată mai degrabă drumețului cojocul...
Începe, îți îngădui ca să-mi întuneci focul.

Și-a fost destul atita — și vîntul, hait! pornește,
Se ghiftuie de nouri, se umflă, clocotește,
Face-o drăcească larmă,

25 Huiește, țipă, urlă și spulberă și darmă
Și nave și coperișuri, cătînd să-și facă loc —
Și toate-aceste numai pentru un biet cojoc!
Dar călătorul nostru lupta neîntrerupt
Ca nu cumva furtuna să-l ia pe dedesupt.

30 Aceasta-i fu scăparea : trudea degeaba vîntul
Și-oricît de mult lupta,
Nici celalt nu se da.

Degeaba-l lua de guler și-i scutura veșmîntul.
Dar cum trecu răstimpul prinsorii ce-și pusese,

35 Răzbind îndată, iese

Și soarele din nor,
Dezmiardă și pătrunde apoi pe călător
Și sub cojoc la urmă să nădușească-l face

Silindu-l să-l dezbrace,
40 Deși nu-și arătase nici pe un sfert tăria...

Mai bună e blîndețea, ca samavolnicia.

LEUL ȘI MUSCA

— Hai, cară-te de-aicea, scîrnăvie!
Cam astfel într-o bună zi un leu
Vorbea cu-o musculiță supărat.

Ea însă îl pofti la bătălie :

5 — Crezi tu, îi zise, nu cumva că eu

Mă tem de faima ta de împărat?

Mai tare decît tine este boul

Și tot ți-l duc oriunde după plac.

Și nici nu isprăvi ce-avea de spus,

10 Că și sună semnalul de atac,

Tot ea și trimbițașul și eroul.

Deci iat-o că acum se-nalță sus

Și cînd îi vine bine-apoi, pe negîndite,

Pe-al leului grumaz căzînd săgeată,

15 Îl face ca să-și iasă din sărite.

Turbează patrupedul și ochiu-i se dilată,

Răcnește : toată preajma-i cuprinsă de teroare

Și numai musculița-i vinovată

De panica aceasta-ngrozitoare. —

20 Un flecușeț de gîză — și-o clipă nu-i dă pas :

Cînd îl înțepă-n spate și cînd pe bot îi sare,

Cînd i se vîră-n nas.

Mînia lui întrece atunci orice hotare.

Triumfă nevăzutul dușman, și face haz,

25 Văzîndu-l că nu are

Nici dinți de-ajuns, nici gheare

Ca să-și sfișie carnea de ciudă și năcaz.

Se sfîrtică el singur nefericitul leu,
Se biciuie pe șolduri cu încordata-i coadă,
30 Plesnind în van văzduhul, dar furia-i grozavă
Sleindu-l, îl doboară — și iată-l jos, grămadă. —
Insecta se retrage din luptă-apoi cu slavă :
Cum și-a sunat asaltul, izbînda-acum și-o sună,
Aleargă s-o vestească, întregii lumi s-o spună,
35 Dar întilnește-n cale
O plasă de paing
Și moartea dumisale.

Spunîndu-vă aceste ce țintă-am vrut s-ating ?
Sunt două : una este că între inamici
40 Mai de temut adesea sunt tocmai cei mai mici ;
Și-a doua : că de-oricîte primejdii te ferești,
Poți ca să mori atuncea cînd nici nu te gîndești.

COMENTARII

PROZĂ ORIGINALĂ DIN VOLUME

(p. 9)

[LA DUMBĂVENI]

Prefață fără titlu la volumul *Traduceri din Paul Verlaine*, Minerva, București, 1903, p. 3—4 (semnat: D. Anghel — St. O. Iosif).

Latifundiar cu preocupări culturale și gesturi de mecenate, Leon Ghica obișnuia să invite la conacul său din nordul Moldovei scriitori și pictori, cărora le oferea astfel posibilitatea de a lucra și a se odihni într-un cadru pitoresc. Împreună cu alți confrăți, St. O. Iosif a fost oaspetele său în 1902 câteva luni, din martie pînă în iunie. D. Anghel s-a aflat și el acolo un răstimp. Bustul lui Eminescu (r. 6), realizat de O. Spaethe, a fost inaugurat după ce poeții începuseră să traducă din Paul Verlaine, anume spre sfîrșitul lui iulie 1902.

(p. 10)

[PAUL VERLAINE]

NOTĂ BIOGRAFICĂ

Postfață la volumul *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 91—93.
R. 28—34: relațiile lui Paul Verlaine cu grupul parnasienilor au fost trecătoare și nu depășesc propriu-zis anul 1866, cînd poetul își publică primul volum, *Poèmes Saturniens*, și figurează în culegerea *Parnasse contemporain*, alături de șeful școlii parnasienne, Charles-Marie-René Leconte de Lisle (1818—1894) și discipolii acestuia: Léon Dierx (1838—1912), René Sully Prudhomme (1839—1907), Catulle Mendès (1841—1909); r. 46—49: după de-

zastrul de la Sedan (capitularea lui Napoleon al III-lea, la 2 septembrie 1870) și instaurarea Comunei din Paris, Paul Verlaine s-a „compromis” prin aceea că, fiind funcționar municipal și având prieteni printre comunarzi, a fost numit șef al oficiului de presă al primăriei în noua organizare.

(p. 14)

[HENRIK IBSEN]

PREFAȚĂ

În volumul *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, București 1906, p. 5—7 (semnat : St. O. Iosif și D. Anghel).

R. 1—5 : fraza de apărare a *Sămănătorului* împotriva învinuirii că și-a „zăvorit porțile împotriva oricărei înrîuriri a vreunei mari literaturi străine” se adresează îndeosebi cercului simbolist de la *Viața nouă*. Poeții ar fi oferit un argument încă mai convingător, citind traduceri din Paul Verlaine pe care le publicaseră în revista lor. *Sămănătorul* a tipărit într-adevăr adesea traduceri. Dar, desigur, nu frecvența acestora și nici chiar selectarea lor nu constituia problema, ci orientarea de principiu a revistei și literatura originală pe care o promova, ruralismul și tradiționalismul rezistent la inovațiile suspectate și respinse ca expresii ale decadentismului ; r. 6 : prietenul care a finanțat tipărirea volumului și căruia acesta îi e dedicat este folcloristul M. Lupescu ; r. 26—27 : Cristiania este vechiul nume (până în 1924) al capitalei Norvegiei, Oslo ; r. 35—36 : Henrik Ibsen a publicat *Pretendenții la coroană* în 1863, iar la Roma a plecat în 1864 ; r. 42—43 : inaugurarea Canalului de Suez a avut loc în noiembrie 1869 ; ca și în alte rînduri, dramaturgul a revenit atunci în Norvegia pentru scurtă vreme, plecînd apoi din nou în străinătate, unde a rămas pînă în 1891 ; r. 51—55 : „anii din urmă” petrecuți în patrie reprezintă totuși un deceniu și jumătate : Henrik Ibsen a murit la Cristiania în ziua de 23 mai 1906.

Culegerea de traduceri *Poezii de Henrik Ibsen* a apărut în iulie 1906, încît ar putea fi socotită un omagiu adus dispărutului. Dar St. O. Iosif și D. Anghel au început să-și publice traduceri în periodice încă din 1902.

(p. 16)

[GEORGE POPOVICI / T. ROBEANU]

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ ȘI BIBLIOGRAFICĂ

Postfață nesemnată la volumașul T. Robeanu (Dr. George Popovici), *Poezii postume*. Cu o prefață de N. Iorga, București, Minerva, 1908, Biblioteca „Minervei”, nr. 6, p. 75—78.

Cu data de 20 martie 1908, St. O. Iosif îi scria la Cernăuți prietenului său Sextil Pușcariu : „O întîmplare curioasă ne-a făcut să dăm peste poeziile lui Robeanu. Anghel, entuziasmat, mi-a comunicat entuziasmul pe care, de altfel, îl aveam în stare latentă. De aici am urmărit toată opera lui publicată, am citit și copiat împreună cele publicate în *Convorbiri literare*. E un precursor incontestabil, care nu s-a manifestat însă decît ca diletant și nu și-a desăvîrșit opera, fiind ocupat desigur în altă direcție. E un spirit complex, pozitiv poate, dar care a avut o parte misterioasă de visător. Poezia la el a fost un fel de refugiu, un loc de hodină, o streșină de umbră supt care a căutat un loc de adăpost liniștit, fericit că nu știe nimeni unde se ascunde. Pseudonimul lui discret a fost masca sentimentului în mijlocul mulțimei pe care a trebuit s-o suporte. În el sunt indicați *trouvaille*-uri, gesturi abia schițate, neguri care trebuiau să se risipească, aspirații care trebuiau să se cristalizeze, evocații istorice care trădează mai mult decît dragoste de neam și istoricul, ci însuși omul de rasă. E un instinctiv, un senzitiv care, supt înfățișarea concretă cu care l-a îmbrăcat natura, ia parte inconștientă la toate imboldurile pe care cine știe ce atavism le-a sădit în el. E un adevărat erou, înzestrat cu toate darurile omului care trebuie să învingă și care cu toate aceste cade jertfă convențiilor sociale. Toate indicațiile unei drame superior de mișcătoare se ghicesc din puțina lui operă poetică. Îți poți închipui deci interesul ce comportă viața acestui om.” În continuare, St. O. Iosif îl ruga pe Sextil Pușcariu să culegă date despre viața și scrierile lui T. Robeanu, adresîndu-se și preotului Eusebiu Popovici, tatăl poetului, căruia îi scrisese de asemenea. (Scrisoarea, în St. O. Iosif, *Opere*, IV, Editura Minerva, București, 1981, p. 430—431). *Notița* este desigur redactată pe baza informațiilor primite de la cei solicitați. După ce-au adunat poeziile lui T. Robeanu, D. Anghel și St. O. Iosif i-au adresat lui N. Iorga următoarea scrisoare :

Stimate domnule Iorga,

Sentimentul comun de admirație pe care l-am avut față de George Popovici ne-a făcut odată să adunăm puținele lui poezii, și aceasta pentru simpla plăcere de a le avea strânse la un loc și a le putea citi din vreme-n vreme.

Ne-am gândit acum că ar fi păcat ca activitatea sa literară să rămână necunoscută și de aceea le-am dat Institutului „Minerva” pentru biblioteca de popularizare.

Intenția noastră era să scriem o prefață. Atunci ni-am adus aminte de articolul d-tale pe care l-am recitit. Credem că nimeni n-ar putea scrie mai frumos și cu mai multă pietate despre acel ce a fost G. Popovici.

Te întrebăm dar dacă permiți să reproducem acest articol în fruntea culegerii, ca prefață.

Poeziile fiind culese, ne-ai îndatora dac-ai binevoi să ne răspunzi un cuvânt imediat.

Primește, te rugăm, salutările noastre distinse.

St. O. Iosif
D. Anghel“

Bd. Academiei, București

(Scrisoarea, în *ed. cit.*, p. 599.)

Articolul lui N. Iorga, reprodus ca prefață „cu învoirea autorului” este intitulat *O lacrimă pentru George Popovici* și a apărut în *Sămănătorul*, IV, nr. 30, 24 iulie 1905, p. 527. Tipărirea volumașului s-a încheiat chiar în luna septembrie 1908. În numărul 10, octombrie 1908, p. 128, *Viața românească* l-a recenzat sub semnătura I. S. (Izabela Sadoveanu), apreciind prefața și „pietatea d-lui Iorga pentru prietenul săvârșit din viață”, nu însă și „versurile banale și searbede ale lui Robeanu”. Este evident că recenzenta nu știa cine editase culegerea, astfel că i-o atribuia lui N. Iorga.

(p. 19)

I. PĂUN-PINCIO

În *Minerva*, I, nr. 18, 1 ianuarie 1909, p. 2 (cu titlul: *Figuri dispărute. I. Păun-Pincio*)*; în volumul *Portrete*, Editura librăriei Leon Alcalay, București, 1910, p. 17—20.

* De cele mai multe ori, poeziile și-au semnat bucățile de proză cu numele lor (în ordinea: D. Anghel și St. O. Iosif); vom nota în paranteză numai cazurile când au semnat altfel.

R. 8—9: deși și-au pus amintirile „la un loc”, cei doi poeți nu și-au adus aminte anul în care a murit Ion Păun-Pincio. Acesta s-a stins din viață în prima zi a anului 1895. Așadar, când a fost scris articolul, se împlineau paisprezece, nu doisprezece ani. Dealtfel, mai departe (r. 72), anul este dat fără ultima cifră; r. 14—44: această parte cuprinde amintirile lui D. Anghel, căci el l-a luat pe Ion Păun în Italia, pe cheltuiala sa, la începutul anului 1893; r. 31—36: tânărul poet a scris într-adevăr foarte puțin despre călătoria sa în Italia: două pagini, pe care le-a publicat cu titlul *Note și impresii în Adevărul*, VII, nr. 1822, 28 martie 1894, p. 2. Succintele însemnări confirmă aprecierea lui Anghel în ceea ce privește faptul că vizita în muzeu îl obosea pe prietenul său, dar nu și în privința forței și a justeței impresiilor acestuia. Amintirea călătoriei în Italia revine și în două scrisori ale lui Ion Păun-Pincio, datate „Brăila, 18 iulie '93”, respectiv, „Brăila, 30 decembrie '93”, publicate postum și reproduse în culegerea I. Păun-Pincio, *Versuri, proză, scrisori*, Editura de stat pentru literatură și artă, „Biblioteca pentru toți”, 1955, p. 200—201 și 203—204; r. 36—37: D. Anghel pare a se înșela și când afirmă că misticismul era o însușire caracteristică a lui Păun-Pincio. Acesta era un contemplativ și un sentimental. Ascultînd orga, visa „cu lacrimile în ochi”, dar în fața unui tablou cu subiect religios — *Cele trei mironosițe* — îl încercau gânduri dintre cele mai profane: una dintre mironosițe „are aerul unei ștregărițe și mă prind c-ar fi ispitit și pe Isus din groapă... Ce ochi mari și plini de o leneșă patimă — și cum îmi venea s-o sărut” (*ed. cit.*, p. 122). Dealtfel, în articolul *Sentimentul religios și arta*, Păun-Pincio explică nașterea religiei corespunzător concepției materialiste, constată lipsa de religiozitate propriu-zisă a țaranului român și încheie cu observația: „Astăzi, pe ruinele credinței, prind a miși în artă zorile unui sfînt și sincer altruism” (*ed. cit.*, p. 113—114); r. 46—51: de prezența lui Ion Păun la adunările socialiștilor își vor fi amintit în egală măsură D. Anghel și St. O. Iosif. Cel dintîi l-a și cunoscut probabil pe ceva mai vîrstnicul moldovean (n. 1868) la Cercul de studii sociale din București, pe care-l frecventau amîndoi în anul 1892. La rîndu-i, St. O. Iosif a luat și el parte, prin 1894—1895, la unele adunări ale Clubului muncitorilor, fiind introdus aici de Ion Păun-Pincio, cu care se împrietenise la Iași; r. 55—60: într-un articol scris pentru *Ade-*

vărul literar îndată după moartea prietenului său, dar neapărat atunci, St. O. Iosif evocă dragostea despre care acesta îi făcea confesiuni în capitala Moldovei, mărturisindu-i că vrea s-o cînte într-o poezie intitulată *Iaşule cu ochi albaştri* (cf. articolul *Ion Păun*, în St. O. Iosif, *Opere*, IV, ed. cit., p. 270—271). Poezia lui Păun-Pincio în care „se schițează un gest de revoltă și trece o flamură roșie“ este *Întii Mai*; r. 70—87: detaliile din această ultimă parte a articolului au fost cu siguranță furnizate de poetul *Patriarhalelor*. Suferința, moartea și înmormîntarea lui I. Păun-Pincio l-au impresionat profund pe St. O. Iosif, care l-a vizitat la spital pe bolnav cu puțin înainte de a se sfîrși, apoi a luat parte la ceremonia funeabră.

În afară de paginile scrise pentru *Adevărul literar*, Iosif l-a mai evocat pe poetul mort prematur în schița *Monumentul* (1895) și în *Elegie* (1912). În *Elegie* revine amintirea steagului roșu, a faptului că la sosirea cortegiului mormîntul încă nu fusese săpat și chiar a ceții ce s-a lăsat spre seară peste cimitir. În afară de Gherea, citat și în articol, la înmormîntare au mai luat parte A. Bacalbașa, C. D. Anghel, C. Mille și alții. D. Anghel se afla probabil peste hotare.

(p. 22)

LA ȚARĂ

În *Minerva*, I, nr. 279, 5 martie 1909, p. 1; în volumul *Ci-reșul lui Lucullus*, *Minerva*, București, 1910, p. 115—120.

Cum notam pe marginea ciclului *Sonete rustice*, schița aceasta, ca și sonetele, înregistrează desigur impresii ale lui St. O. Iosif din timpul popasurilor sale la Tecucele.

(p. 26)

[PREFATĂ LA CARMEN SAECULARE]

În volumul *Carmen saeculare*, Editura librăriei Socec, București, 1909, p. 3—10.

R. 11—13: despre succesul repurtat la reprezentație de poemul dramatic, v. amănunte în vol. I al ediției de față, în comentariul la *Carmen saeculare*; r. 20—46: citatele despre eroismul voievozilor români, respectiv, despre valențele literare a numeroase episoade din istoria românilor sînt desprinse din

Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană rostit de Mihail Kogălniceanu în ziua de 24 noiembrie 1843. În al doilea citat, punctele de suspensie marchează omisiunea propoziției: „grozăvii care să vă ridice părul pe cap“. Omisiunea este explicabilă: poeții erau preocupați de evocarea trecutului ca o epocă de înfăptuiri glorioase, iar Mihail Kogălniceanu apăsa prea tare pe aspectele terifiante, ca și cînd în acestea ar fi constat interesul literar al istoriei.

(p. 30)

[FR. HALM]

NOTIȚĂ BIO-BIBLIOGRAFICĂ

Prefată la volumul *Camoëns*. Poem dramatic într-un act, Editura librăriei Socec, București, 1909, p. 3.

Ca dramaturg, scriitorul austriac Friedrich Halm (mort la 22 mai 1871) s-a bucurat într-adevăr de mare succes în vremea sa, fiind mai prețuit decît contemporanul său Franz Grillparzer (1791—1872) care-i era incomparabil superior. Astăzi este privit ca un epigon palid al lui Schiller. Dramele sale de idei, printre care *Der Sohn der Wildnis* (*Fiul pustiului*, 1842) și *Der Fechter von Ravenna* (*Gladiatorul din Ravenna*, 1854), se remarcă printr-o certă dibăcie a construcției, dar sînt minate de un retorism grandilocvent și de incapacitatea conturării unor caractere vii. Poezii ale lui Fr. Halm au fost traduse la noi, încă înainte de 1900, de Miron Pompiliu și Grigore Lazu.

R. 7—10: drama *Griseldis* (nu: *Griselidis*) aduce în scenă o eroină — Griselda — dintr-o nuvelă a lui Boccaccio reluată și de Gerhart Hauptmann în piesa *Griselda* (1909); drama *Der Sohn der Wildnis* a fost tălmăcită prin 1890 de actorul Vasile Leonescu (1866—1927); traducerea n-a fost tipărită; manuscrisul se păstrează la Arhivele Statului din Iași (ms. 367).

(p. 31)

A. D. HOLBAN

O AMINTIRE

În *Ordinea*, II, nr. 428, 17 mai 1909, p. 1 (semnat: D. Anghel); în *Portrete*, p. 39—44.

Pamfletul îi aparține deci lui D. Anghel, care l-a și retipărit în volumul său *Fantome*, Editura Minerva, București, 1911, p. 173—181.

R. 7: „veteranul om politic“ A. D. Holban (1836—1917) a avut o carieră politică sinuoasă, lucru, de altfel, nu rar în epocă. Mai întâi membru al Frațiunii libere și independente și adversar al junimiștilor, a trecut în Partidul liberal, sub auspiciile căruia, în 1870 și 1875, a fost ales deputat. În 1883, a aderat la conservatori, declarându-se devotat față de Lascăr Catargiu, dar n-a întîrziat să se alăture fracțiunii junimiste. În 1892, era deputat al colegiului al III-lea de Roman, ales pe lista junimistă. În *O viață de om așa cum a fost*, N. Iorga îl numește „ultra-conservatorul A. D. Holban“; r. 66—68: A. D. Holban a făcut studii în Franța, la Institutul imperial de agricultură (ulterior: Școala națională de agronomie) de la Grignon, mică așezare lângă Versailles, unde a obținut în 1860 diploma de inginer agronom. Autorii francezi, pe care D. Anghel își amintește a-i fi văzut în vrafurile de cărți și hîrtoage din casa agronomului, sînt citați pentru a evidenția nivelul scăzut al lecturilor acestuia: Paul de Kock (1793—1871), romancier și dramaturg, autor a numeroase scrieri adesea licențioase; Émile Gaboriau (1832—1873), autor de romane polițiste, considerat a fi creatorul genului în Franța; r. 79—82: dintre periodicele conduse la Iași de A. D. Holban, Biblioteca Academiei R.S.R. nu posedă *Capitala bandei negre*; *Darabana* a apărut în 1874—1875, iar *Patria* — „ziar cotidian al Partidului liberal-conservator“ — în 1884—1886 și 1893.

Portretul atît de negru, creionat de D. Anghel, îl nedreptățește în oarecare măsură pe A. D. Holban. Din alte mărturii, reiese că avea bune cunoștințe economice și financiare. Totodată, nu era lipsit de calități oratorice. G. Panu, care a gravat în genere cu mult acid galeria sa de tipuri parlamentare, scria despre el în 1893 că este un „orator de valoare“, cu „frază scurtă și incisivă, cu glasul cam casant, cu expresia justă și cu o mare căldură“, „dușmanul declamatoriei și al frazelor bombaste“. G. Panu relevă însă și latura îngroșată în portretul său de D. Anghel: caracteristica oratoriei lui A. D. Holban era „pasiunea de multe ori oarbă, pasiunea dusă pînă la ură și mai totdeauna pînă la nedreptate“ (*A. D. Holban*, în *Portrete și tipuri parlamentare*, București, Tipografia „Lupta“, 1892, p. 59—61).

În *Ordinea*, II, nr. 432, 24 mai 1909, p. 1 (semnat: A. Mirea); în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 17, 19 martie 1910, p. 267—269 (semnat: A. Mirea); în *Cireșul lui Lucullus*, p. 229—235.

În primăvara anului 1909, redacția ziarului *Ordinea* crease o cronică zilnică destinată unor teme precise: științifice, literare etc. (*Cronica de luni, de marți* etc.). *Cronica de sîmbătă*, care apărea de fapt în numărul de duminică, a fost încredințată lui D. Anghel și St. O. Iosif, care semnează pînă la sfîrșit A. Mirea. Colaborarea a luat sfîrșit în iunie 1909, din motivele arătate mai departe în comentariul la articolul *D. Panu și poezia noastră*.

În *Ordinea*, II, nr. 438, 31 mai 1909, p. 1 (semnat: A. Mirea); în *Portrete*, p. 29—34.

Prilejuită de recentul deces al lui Vasile Cosmovici — în ianuarie 1909 — evocarea completează albumul amintirilor lui D. Anghel despre Parisul tineretelor sale.

R. 10—11: Etienne Dolet (1509—1546) este o personalitate reprezentativă pentru cultura franceză în evul mediu. Tipograf, erudit și poet, s-a manifestat ca un spirit liber și neconformist, ceea ce, în circumstanțele vremii, i-a fost fatal. Acuzat de erezie, a fost strangulat, după care trupul său a fost ars pe rug. Autor al unor lucrări polemice (*Dialogus de imitatione Ciceroniana*) și filologice (*Comentarii linguae latinae*, *La manière de bien traire d'une langue en autre*), a scris și poezii, printre care un ciclu compus în închisoare, în așteptarea execuției (*Cantique d'Etienne Dolet, prisonnier à la Conciergerie de Paris, sur la désolation et la consolation*); r. 40—45: după 1890, cînd D. Anghel l-a putut vedea și asculta în cafeneaua Steinbach, Jean Moréas (1855—1910) nu mai propovăduia „noua religie a simbolismului“, de care se lepădase, ci reîntoarcerea la tradiția clasică franceză, în care scop fondase în 1891, împreună cu cîțiva confrăți, așa-numita „Școală romană“; r. 68—69: piesa istorică a lui Vasile Cosmovici, *Domnița Olena*, a fost publicată în 1898 (Tipografia Elzevir, București) și reprezentată la Teatrul Național din București în ianuarie 1900. Așadar, piesa aparține ma-

turității, nu „anilor tineri“ ai autorului (data nașterii acestuia nu ne e cunoscută, dar chiar din context reiese că pe la 1900 Cosmovici nu mai era tânăr); r. 78—89: printre tinerii ce preluaseră *Sămănătorul* — nu mult „mai târziu“, ci după abia doi ani de la premiera *Domniței Olena* — se aflau și semnatarii *Portretelor*. Povestirile, publicate la intervale mari de Vasile Cosmovici în *Sămănătorul* (1901, 1903, 1906), sînt, respectiv: *Ostaș fără voie*, *Lipsca*. *Infrîngerea de la Lipsca*, *Intrarea dușmanilor în Paris și mazilirea împăratului Napoleon în 1814*; r. 92—100: aflîndu-se o vreme în preajma lui B. P. Hasdeu, la a cărui publicație, *Revista nouă*, colaborase cu versuri în 1889—1891, Vasile Cosmovici nutrea o reală pasiune pentru istorie. I-a lipsit însă puterea de a da viață figurilor și episoadelor asupra cărora se documenta altminteri temeinic. Nici *Domnița Olena*, nici, cu atît mai puțin, cealaltă tragedie istorică, *Miron Costin* (București, 1905), nu depășesc nivelul unor înjghebări convenționale, lipsite de forță dramatică. „A scris — nota N. Iorga, la moartea scriitorului — o *Doamnă Oltea*, care s-a reprezentat și cuprinde multe versuri bune. Apoi a vrut să redea tragedia lui Miron Costin, căreia i se poate găsi numai cu greu o vrednică motivare dramatică“ (*Vasile Cosmovici*, ianuarie 1909; în *Oameni cari au fost*, I, Editura pentru literatură, „Biblioteca pentru toți“, nr. 368, 1967, p. 206—207).

(p. 43)

NECULAI BELDICEANU

(1845—1896)

În *Ordinea*, II, nr. 444, 7 iunie 1909, p. 1 (semnat: A. Mi-rea); în *Portrete*, p. 3—9.

Data nașterii, înscrisă între paranteze, trebuie corectată: 1844.

Evocarea îi aparține lui D. Anghel, căci el a frecventat la Iași, prin 1890—1891, cenaclul literar cu simpatii socialiste al lui N. Beldiceanu.

R. 35—40: poemul *Pămîntul*, o compunere didactică, despre geneza și evoluția planetei, a fost publicat în revista ieșeană *Albina*, în 1893—1894; r. 80—88: pasionat în egală măsură de epigrafie, ca și de arheologie, N. Beldiceanu a publicat în 1888 lucrarea *Epitaful aflat la Bunești și a lăsat în manuscris o cercetare despre Inscripțiile și notele adunate din mănăstirile*

Moldovei și Bucovinei; r. 89—94: N. Beldiceanu își cristalizase o teorie despre corespondența dintre sunete și culori, în urma unor experiențe de „audiție colorată“, efectuate împreună cu Eduard Gruber, care-l folosea ca mediu (cf. „portretul“ *Eduard Gruber*; de asemenea, M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească“*, ed. cit., p. 97); r. 101—104: nemulțumirile „familiare“ (sic!) care au întunecat viața lui N. Beldiceanu au dus la despărțirea de soția lui după douăzeci de ani de căsnicie. O altă împrejurare care l-a mîhnit profund pe poet a fost moartea unuia dintre fiii săi (cf. poezia *Sorin*); r. 115—131: aprecierile despre valoarea operei poetice a lui N. Beldiceanu sînt exagerate, din simpatie pentru cel evocat. Pastelurile profesorului ieșean, chiar dacă aduc uneori „o notă mai exactă în descripție“ (G. Călinescu), sînt tributare, aproape pînă la pastişă, celor ale lui Alecsandri. În căutarea unui „drum nou“, autorul poemului *Pămîntul* n-a ajuns prea departe, iar „concepția grandioasă“ din respectivul poem nu și-a aflat expresia artistică pe măsură, astfel încît calificativul de „poet mare“ rămîne total inadecvat. Captarea de izvoare noi de inspirație din știință, ca și efectul de inovații formale (versurile poliritmice) au desigur meritul unor anticipări, nu al unor înnoiri reale ale poeziei românești. N. Beldiceanu nu s-a „dezrobit de influența generației în care a trăit“ nici în poeziile publicate în *Contemporanul*. În poeziile sale cu tematică socială se recunoaște de la întîiul vers modelul eminescian (*Amurgul veacului*), sau răsună tonul de compasiune sentimentală întîlnit la toți poeții din cercul *Contemporanului*; r. 140: săpăturile de la Cucuteni ale arheologului amator au inaugurat cercetări dintre cele mai fertile asupra vieții oamenilor din trecutul îndepărtat de pe teritoriul țării noastre. N. Beldiceanu a sintetizat rezultatele explorărilor sale în lucrarea *Antichitățile de la Cucuteni* (1885).

(p. 48)

EDUARD GRUBER

În *Ordinea*, II, nr. 450, 14 iunie 1909, p. 1 (semnat: A. Mi-rea); în *Portrete*, p. 21—27.

R. 24—26: încă student al Facultății de litere de la Universitatea din Iași, pe care a absolvit-o în 1884, Eduard Gruber (1861—1896) a fost numit profesor suplinitor la Liceul național

din același oraș. A funcționat acolo în această calitate pînă în 1886, cînd a plecat la Paris, pentru studii; r. 28—35: „Grig“ este magistratul ieșean Grigore I. Alexandrescu (1860—?), de asemenea unul dintre intelectualii cu preocupări literare care au frecventat cenaclul lui N. Beldiceanu. A colaborat, cu povestiri și articole de critică, la revistele *Asachi*, *Convorbiri literare*, *Arhiva*. C. Dobrogeanu-Gherea l-a apreciat într-adevăr ca narator, numindu-l „talentatul nuvelist“, dar i-a combătut cu severitate opiniile total negative despre drama *Năpasta* a lui I. L. Caragiale (cf. articolul *Criticii noștri și „Năpasta“*, în *Studii critice*, II, Editura Socec, București, 1891; reprodus în C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, II, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956, p. 117—146). Grigore I. Alexandrescu l-a cunoscut pe Ion Creangă, iar îndată după moartea acestuia a făcut parte, împreună cu A. D. Xenopol și Eduard Gruber, din comitetul care a adunat și publicat în două volume operele marelui povestitor. Pentru respectiva ediție, a scris *Biografia lui Ioan Creangă*. Ca și Eduard Gruber, și-a sffrșit viața bolnav de nervi; r. 36—46: aprecierile cu privire la mișcarea de idei și orientările în literatură pe la 1890 sînt, evident, subiective. Polemicile în legătură cu rolul și locul artei în societate nu fuseseră „tulburi“, iar în urma lor scriitorii nu se aflau în situația de a-și „pipăi drumul în întuneric“. Odată cu încetarea apariției *Contemporanului* (în 1891), pozițiile cîștigate aveau să fie apărate de alte publicații. Nu-i mai puțin adevărat însă că, teoretic și practic, în literatură apar nuanțări importante și tendințe inovatoare ce dau perioadei de la răscrucea celor două veacuri un caracter specific; r. 41—42: „Sonia lui Dostoievski“ este Sonia Marmeladov din *Crimă și pedeapsă*, iar „calul-martir“ — care l-a impresionat puternic pe A. Vlahuță (cf. conferința acestuia *Onestitatea în artă*) — apare în poemul lui Nekrasov *Despre vreme*; r. 63—64: filozoful francez Théodule Ribot (1839—1916) este autorul unor studii de psihologie experimentală. Jean-Martin Charcot (1825—1893), celebrul neurolog, îl interesa, desigur, pe Gruber mai ales prin cercetările sale asupra hipnotismului; r. 66—70: cu distihul citat începe poezia *Voyelles* de Arthur Rimbaud; r. 76—77: ca și în alte rînduri, citatul este dat din memorie. Forma corectă a celui de-al doilea vers: „Lăcrămează liliacul clătinat de-al nopții vînt“. Titlul poeziei: *În fîntîrim* (în volumul Artur Stavri, *Poezii*, 1888—1894, Bucu-

rești, Editura Tipografiei nouă Gr. Panaitescu, 1894, p. 29—30); r. 101: Eduard Gruber, preocupat temporar de problemele limbii, a publicat un *Studiu asupra genului elementelor latine în românește, în comparație cu celelalte limbi romanice*, Iași, 1884; r. 101—111: a doua plecare în străinătate a lui Eduard Gruber, în 1889, n-a avut un caracter intempestiv, cum ar reieși din această evocare, ci s-a produs ca urmare a obținerii unei burse, cu sprijinul lui Titu Maiorescu. După ce a lucrat timp de doi ani în laboratorul de psihologie experimentală al lui Wilhelm Wundt (1832—1920), Gruber și-a luat doctoratul în 1893. La congresele de psihologie de la Paris (1889) și Londra (1892), cercetările sale privitoare la audiția colorată au suscitāt într-adevăr interes.

(p. 53) DOMNUL PANU ȘI POEZIA NOASTRĂ

În *Viitorul*, III, nr. 588, 4 (17) iulie 1909, p. 1—2 (semnat: A. Mirea); în *Portrete*, p. 77—84.

Acesta este articolul pe care „criticul“ din poezia *Victima florilor de turnesol* se plînge că nu l-a putut plasa. De fapt, fusese refuzat numai de ziarul *Ordinea*, în împrejurările ce se vor vedea mai jos.

R. 33—37: în *Săptămîna*, G. Panu publica, număr de număr, povestiri *Din lumea animalelor*, adunate mai apoi într-un volum cu același titlu, apărut la Editura „Adevărul“, București, [f.a.]; cealaltă scriere, la care se face aluzie, este cunoscuta evocare *Amintiri de la „Junimea“ din Iași*, din care în volum se tipărise numai prima parte, la aceeași editură, București, 1908; r. 65—67: „Privighetoarea Socolei“, o curtezană din Iași, cu o voce fermecătoare, este eroina unei nuvele cu același titlu de N. Gane; r. 124: doctorul Nicolae Manolescu (1850—1910), vestit în epocă, este considerat unul dintre întemeietorii oftalmologiei românești; r. 146—160: amintirea primirii triumfale făcute la Iași lui George Panu îi aparține lui D. Anghel. Ca urmare a violentelor atacuri antidinastice, publicate în gazeta sa *Lupta* (v. articolul *Omul periculos*), Panu fusese acuzat în 1887 de lezmajestate și condamnat la închisoare. Pentru a evita detențiunea, publicistul plecase peste graniță, dar, ales deputat, se întorsese în țară și fusese grațiat. Primirea la Iași i s-a făcut în ziua de 7 martie 1888.

Aprecierile elogioase, cu exagerări ce frizează realmente ridicolul, asupra poeziilor Ririei fuseseră publicate de G. Panu în revista — „scrisă“ exclusiv de el — *Săptămîna*, IX, nr. 22, 12 iunie, p. 345—348, și nr. 23, 19 iunie 1909, p. 360—363, sub titlul *Cinturi și poeme de Riria*. Oricît de respectat ar fi fost G. Panu pentru meritele sale de publicist și pentru atitudinea sa civică din trecut, o concluzie ca: „Riria este o poetă aproape ireproșabilă și ca formă și ca fond“ incita la o replică severă. D. Anghel și St. O. Iosif și-au scris deci articolul și l-au prezentat ziarului *Ordinea*, unde colaborau săptămînal. Directorul ziarului, Iancu Păucescu, prietenul căruia în ianuarie 1908 A. Mirea îi dedica poezia *Omul de zăpadă*, a considerat inoportună publicarea articolului. Reacția cuplului D. Anghel-St. O. Iosif a fost, ca de obicei, promptă și categorică. Cei doi poeți nu i-au acordat lui Iancu Păucescu nici măcar circumstanțe atenuante, ignorînd justificarea politică a refuzului acestuia: A. D. Xenopol, soțul Ririei, era la Iași principalul fruntaș al partidului takist. Dar tocmai din acest motiv *Viitorul*, ziar liberal, s-a arătat dispus să găzduiască în coloanele sale articolul refuzat de *Ordinea*. Așadar, în fond, deși era vorba despre o chestiune literară, au acționat tot resorturi politice. Dealtfel, *Viitorul* avea obligații față de A. Mirea, care participase cu un zel vrednic de o cauză mai bună la campania împotriva conservatorilor-democrați, în 1908. Totuși, deși polemiza uneori violent cu *Ordinea*, redacția *Viitorului*, ca și cum n-ar fi dorit să fie implicată direct în cazul în speță, a publicat articolul și materialele însoțitoare cu mențiunea: „*Discuții libere (Două scrisori și un articol — Moravuri politico-literare — de A. Mirea)*“ și următoarea notă introductivă: „Primim de la d-nii D. Anghel și St. O. Iosif următoarele scrisori, adresate d-lui I. Peucescu, directorul ziarului *Ordinea*, dimpreună cu un articol, pe care ne roagă să le publicăm și pe care le publicăm în acest loc de discuții libere.“ De precizat că „locul“ — coloanele din dreapta paginii întii — nu mai fusese ocupat de vreo „discuție liberă“. Iată scrisorile:

„Domnule director,

Ordinea de la 26 iunie c. vestea cititorilor săi pentru numărul ce avea să apară a doua zi obișnuitul foileton de simbătă al subsemnatului.

Acest foileton, din considerații care vă privesc pe dv., nu s-a publicat.

Datorim însă cititorilor noștri — mulți, puțini cîți îi avem — o lămurire pentru a ști de ce de astăzi înainte nu vor mai întîlni simpatica noastră figură în subsolul d-voastră.

Cînd ați binevoit a ne ceda acest subsol — e drept că eram în căutarea unui adăpost, după multe peregrinări pe la alte ziare, unde ori spiritul de partid — și noi nu facem parte din nici un partid — ori considerații de gașcă — ierte-ni-se acest cuvînt — se împotriveau felului nostru de a fi.

Dv. însă, cînd ne-ați făcut distinsa onoare de a ne chema să colaborăm la *Ordinea*, nu ne-ați pus nici o condiție. Cunoașteți sinceritatea și independența convingerilor noastre, disprețul pentru tot ce e fațadă și reclamă nejustificată, precum și sentimentul de răspundere ce-l avem oricînd iscălim un lucru. Era, dealtfel, o afinitate între noi și dv., sau, cel puțin, am crezut-o. Cu părere de rău constatăm astăzi că în gazetele noastre — fără deosebire de culoare politică — un literat n-are ce căuta. Orice părere mai independentă — fie ea tot pe-atîta de justă — e supusă unei cenzuri pe care noi n-o putem admite. Mai constatăm că un scriitor, cînd intră la o gazetă, trebuie să-și ia din biroul redacției zgarda și obezile care să-i aducă mereu aminte că e în slujba cutărei persoane care are cutare șef, al cărei prieten are cutare legături de rudenie, pe care le-ai putea jigni — Doamne ferește! — spunînd un adevăr într-o chestiune literară...

Dar lăsăm toate acestea și, nemaivoind să purtăm «simbetele» literare nimănuia, ne vedem siliți, cu părere de rău, domnule director, să vă rugăm să vestiți cititorilor dv. că A. Mirea emigrează din nou, ca să se mute aiurea, de unde probabil se va muta iarăși, pînă ce va avea mijloacele (dacă le va avea vreodată!) să se acieze la propria lui gazetă, în care va fi liber să spună tot ce crede și gîndește de contemporanii lui.

Deocamdată puteți da ordine portarului dv. să atîrne dasupra subsolului părăsit biletul «de închiriat» și vă urăm din toată inima să găsiți un locatar mai puțin incomod și mai maleabil decît

A. Mirea

București, 27 iunie 1909*

„Domnule director,

Am avut onoarea să vă adresăm scrisoarea de mai sus, cu data de 28 iunie c., în care vă exprimăm sincerile noastre doleanțe pentru refuzul dv. de-a publica articolul intitulat *Domnul Panu și poezia noastră*.

Dintr-un sentiment de delicateță, explicabil între vechi prieteni, n-am voit să divulgăm din ce considerații ați refuzat publicarea acelui articol, dar am căutat să explicăm cititorilor noștri — căroră, credem noi, le datorăm o explicație — în ce condiții am intrat la *Ordinea* și pentru ce o părăsim.

Dintr-o încăpăținare ce vă caracterizează și care poate n-ar putea fi înlăturată decât printr-o trepanație, în care excelează — după cât se spune — fratele ilustrului dv. șef* — n-ați voit să ne dați posibilitatea de a ne explica față de cititorii noștri și înțelegeți bine că în această situație nu mai putem păstra condescendența de pînă acum și ne vedem siliți să justificăm purtarea noastră.

Afle publicul dar adevăratele motive pentru cari articolul a fost respins și colaborarea noastră zădărnicită. Ni s-a spus că d-na Riria este soția d-lui A. D. Xenopol, istoricul bine cunoscut și care e unul din mulții șefi ai partidului conservator-democrat din țara noastră. Ni s-a mai spus, fără a ni se pune vreo condiție sau a ni se cere vreo discreție, că acest mare savant, în admirația nelimitată ce are pentru soția d-sale — sentiment de altfel destul de legitim — scrie singur articole ditirambice pe cari le publică *Ordinea* și alte gazete binevoitoare partidului, sub semnături imaginare; că merge chiar pînă a împinge bunăvoința de a se trudi să scrie elucubrațiile pe cari le semnează d-na Riria; și că, în afară de aceste meschine considerente, cari nu privesc pe d. Take Ionescu și mai puțin pe noi, în cazul cînd articolul nostru s-ar fi publicat, d. Xenopol, de bună seamă, jignit în amorul său propriu de scriitor colaborator legitim al d-nei Riria, ar fi fost obligat să-și dea dimisia, cu siguranță, primejduind situația partidului la Iași.

Acestea sunt faptele în toată ridicula lor goliciune și iată dar cum doi poeți inofensivi, cari nu fac din arta lor o meserie

* Fratele lui Take Ionescu, medicul Thoma Ionescu (1860—1926), unul dintre creatorii chirurgiei moderne în România.

politică, fără să viseze măcar, erau cît p-aci să zdruncine din temelii situația unui partid atît de viguros, printr-un simplu articol de bun-simț literar!

Față cu astfel de întîmplări catastrofale, nu ne rămîne decât să regretăm că, în lungul timp cît am frecventat pe prietenul nostru d. Iancu Peucescu, n-am fost în stare să ne dăm seama că între portarul *Ordinei* și directorul ei nu este nici o deosebire. Primiți etc.

Iată acum și articolul în chestiune.

A. Mirea*

Scrisoarea a doua, r. 22—27: *Ordinea* publica într-adevăr articole ditirambice despre versurile Ririei, al cărei volum *Cînturi și poeme* era caracterizat „cea mai de seamă culegere de versuri de la Eminescu încoace, fiind inspirată de aceleași izvoare de gîndire“. Pseudonimul Leandru al semnatarului recenziei despre volum (în nr. 358, 19 februarie 1909, p. 1—2) nu este însă al lui A. D. Xenopol, ci al publicistului I. Duscian. Încîntat de „reflexiile filosofice“ ale Ririei, recenzentul se extaziază: „Poeta a gîndit ceea ce a scris, a prins în forma nepieritoare a versului toată flacăra gîndirii sale“.

G. Panu a răspuns articolului lui A. Mirea abia după o jumătate de an. D. Anghel și St. O. Iosif i-au replicat și atunci (*Apropo de poeta Riria*).

(p. 58)

TRANDAFIRII ROȘII

Cu titlul *Din legendele Creațiunii. Trandafirii roșii*, în *Minnerva*, I, nr. 209, 15 iulie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 123—129.

Motivul central al legendei — trandafirul roșu și-a căpătat culoarea din sîngele unei privighetori — pare a fi o reminiscență de lectură. Îl aflăm în *Privighetoarea și trandafirul* de Oscar Wilde. La Wilde, motivul este însă încadrat în altă structură epică: unui student îndrăgostit, fata pe care o iubește îi cere, pentru a i se dăruî, un trandafir roșu. E ca și cum i-ar cere luna de pe cer, deoarece prin acele ținuturi nu creșteau trandafiri cu flori roșii. Mișcată de zbuciumul tînărului, o privighetoare pornește în căutare și află totuși o tufă

din această speță, dar care nu înflorește. Cîntînd îndelung în bătaia lunii, cu pieptul apăsător pe o ramură steapă, privighetoarea moare cu inima străpunsă de un spin, iar din sîngele ei se ivește rîvnita floare roșie.

D. Anghel și St. O. Iosif transpun motivul în universul fantastic pur al legendei, într-un ansamblu în care răzbat unele elemente din mitologia poporului nostru (divinitatea care intervine pentru a răsplăti, a pedepsi, sau a modifica), dar textura poetică, prea încărcată, rămîne străină de simplitatea legendei populare. S-ar putea spune că și stilistic, prin caracterul poematizat, legenda *Trandafirului roșu* pare tributară modelului englez probabil. Ca un detaliu din biografia și bibliografia lui D. Anghel, să amintim că acesta l-a cunoscut pe Oscar Wilde la Paris prin 1894, iar mai tîrziu, în 1911, a tradus din opera acestuia *Pescarul și sufletul său* (Biblioteca „Minerva”, nr. 103).

Tot D. Anghel va relua legenda trandafirilor roșii, într-o variantă total deosebită, în povestirea *Jertfa* din culegerea sa de proză *Oglinda fermecată*, Editura revistei „Flacăra”, București, 1911, p. 99—105. Subiectul povestirii — un tînăr înroșește cu sîngele său, sacrificîndu-și viața, trandafirul alb, pentru a obține astfel leacul care s-o vindece pe fiica unui împărat — este bine cunoscut din basmul dramatizat *Trandafirul roșu* de Zaharia Bărsan. Cum piesa a fost scrisă și reprezentată după apariția povestirii lui D. Anghel, în 1915, s-a pus problema paternității subiectului. Zaharia Bărsan și-a revendicat paternitatea, declarînd că el imaginase subiectul și i-l povestise cu ani în urmă poetului. *Despre „Trandafirul roșu” a d-lui Z. Bărsan și „Jertfa” lui D. Anghel*, cf. Eugen Lovinescu, *Critice*, III, Editura Ancora, S. Benvenisti & Co., 1927, p. 109—112.

O altă variantă a legendei, cu titlul *Trandafirul*, îi aparține lui Emil Gârleanu și a apărut în *Falanga literară și artistică*, I, nr. 4, 31 ianuarie 1910, p. 2 și în *Din lumea celor cari nu cuvîntă*, București, Editura „Convorbirilor literare”, 1910. Schița *Trandafirul* este așadar ulterioară *Trandafirului roșu* de D. Anghel-St. O. Iosif și anterioară povestirii *Jertfa*. De fapt, între *Trandafirul* și toate celelalte scrieri, inclusiv poemul în proză al lui Oscar Wilde, nu există decît o singură notă comună: floarea trandafirului s-a înroșit din sîngele unei ființe. În rest, totul e diferit: trandafirul, împodobit la început cu flori albe și neînțezat cu ghimpi, este invidios pe spinul învecinat

pe care nu-l atinge nimeni, în vreme ce el se vede mereu despuiat de flori de către drumeți. La ruga sa, Dumnezeu îi acoperă ramurile cu ghimpi, dar trecătorii continuă să-l despoaie și, rînindu-se, îi înroșesc floarea. Cum se vede, la Emil Gârleanu lipsește nu numai motivația erotică, ci și ideea de jertfă din celelalte scrieri.

Cu mult înaintea autorilor români pomeniți mai sus, Veronica Micle a imaginat și ea, în versuri naive, o *Poveste a rozei*, în care roza albă se înroșește din pudicitate feminină. Creatorul — „A zis rozei: — Floare dalbă, / Înflorind tu să fii albă, / Și corola ta să fie / Semn de nevinovăție. // Dar cînd fu ca să-nflorească, / Sînul să și-l dezvelească, / La ea omul a privit / Și ea-ndată s-a roșit...” (în culegerea *Poezii*, Iași, Biblioteca Șaraga, I, nr. 22—23, 1909, p. 32—33).

(p. 62)

AL DOILEA COLONIZATOR AL DACIEI

În *Minerva*, I, nr. 227, 2 august 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 53—59.

„Al doilea colonizator al Daciei” este Dimitrie Anghel, tatăl poetului, proprietar al moșiei Cornești din apropierea Iașilor, unde poetul s-a născut și și-a petrecut copilăria.

(p. 66)

SĂRMANUL VIJBOVSKI

În *Minerva*, I, nr. 234, 9 august 1909, p. 1; în *Portrete*, p. 55—59.

(p. 69)

CIREȘUL LUI LUCULLUS

În *Minerva*, I, nr. 242, 17 august 1909, p. 1; în *Cumpăna*, I, vol. II, nr. 18, 15 aprilie 1910, p. 287—291 (într-o notă de subsol, precizarea: „Din volumul cu același titlu ce apare zilele acestea în editura Minerva”); în volumul cu același titlu, p. 5—12.

Dacă detaliile de peisaj din povestire sînt exacte, cele istorice se subordonează intenției artistice: frumusețea, simbolizată prin cireșul alb de flori primăvara, este mai de preț și

mai trainică decît gloria și bogățiile cucerite în războaie. Momentul se situează în anul 63 î.e.n., cînd Cnaeus Pompeius (106—48 î.e.n.) l-a învins pe Mithradate al VI-lea Eupator, regele Pontului din Asia Mică. Dar, în acel an, Lucius Licinius Lucullus (cca 109—57 î.e.n.) nu împlinise nici 50 de ani, nefiind deci nicidecum „bătrînul Lucullus“ „obosit de ani“. Generalul Lucullus comandase el armata romană în prima parte a celui de-al treilea război mithradatic (74—63 î.e.n.) și anume pînă în anul 66 î.e.n., cînd fusese înlocuit la comandă prin Pompeius, doar cu vreo trei ani mai tînăr. Un bărbat în plină putere a devenit în povestire un „bătrîn alb ca o fantomă“, un moșneag cu „gene bătrîne“, pentru a i se potrivi rolul înțeleptului ce meditează asupra caducității gloriei.

Numărul 18 este cel din urmă al revistei *Cumpăna*. Cei patru redactori care o „scriaseră“ singuri pînă la nr. 17 nu mai puteau susține materialicește apariția săptămînală. Cum anunță la rubrica *Note și reflexii* se deciseră — după aproape o lună de întrerupere — s-o reia mensual „în formă schimbată, lărgindu-și terenul de muncă prin înmulțirea numărului de colaboratori“. În locul mențiunii: „Scrisă de“..., pe coperta, acum portocalie, apare: „Fondată de“... La acest unic număr mensual colaborează Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, Natalia Iosif, Eugen Lovinescu, Const. Mironescu, D. Anghel și St. O. Iosif, D. N. Ciotori, Vasile Savel și Ioan Birseanu. Se remarcă absența lui Mihail Sadoveanu și Ilarie Chendi.

(p. 74) UMBRA CASEI

În *Minerva*, I, nr. 244, 19 august 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 13—19.

(p. 78) DIN LUMEA PARCELOR

În *Minerva*, I, nr. 257, 1 septembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 73—81.

Figuri de bătrîne populează opera ambilor poeți. O bătrînă, văduvă de mult, își vîntură cu nostalgie amintirile în schița *Pe gînduri* de St. O. Iosif. Dar chipurile și atmosfera

mai sumbră din povestirea aceasta despre cele trei „Parce“ ne îndrumă mai curînd spre unele pagini ale lui D. Anghel, între altele, spre *A patra Parcă* (în *Oglinda fermecată*, ed. cit., p. 119—122).

(p. 83) SCRISOARE VECHE

În *Minerva*, I, nr. 270, 14 septembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 85—91.

Chiar dacă imaginară, scrisoarea aceasta va fi avînd totuși ca punct de plecare un episod din biografia lui D. Anghel, spre care ne îndrumă și numele adresantului. Acest nume, puțin obișnuit la români, Enric, apare în două povestiri din *Oglinda fermecată*: *Culegătorul de stele căzătoare* (p. 55—62) și *Din tainele lunii* (109—115).

(p. 87) POVESTEA UNEI CONSOLE

În *Minerva*, I, nr. 272, 16 septembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 63—69.

Detaliile biografice ne îngăduie să-l identificăm fără dubii în narator pe D. Anghel. În septembrie 1909, acesta locuia într-o cameră de hotel (la hotelul „Luvru“) (r. 9—16); mama sa, grecoaica Erifilia Leatris, venise din Orient (de la Constantinopol) (r. 30—31); el a plecat „în lume“, după risipirea vechii gospodării.

(p. 91) MAESTRUL

În *Minerva*, I, nr. 278, 22 septembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 143—151.

Poezia *Vagabondul*, menită să caracterizeze situația materială a eroului povestirii, nu poate fi, desigur, trecută ca atare în zestrea poetică a lui A. Mirea. Dar atît povestirea în ansamblu, cît și poezia se înscriu în sfera protestului, frecvent și divers formulat de D. Anghel și St. O. Iosif, împotriva condiției precare a artistului în societatea vremii. Tema revine în repetate

rînduri în creația lui St. O. Iosif, între altele, în *Harpistul* (1903), cu un moto din Goethe: „Cine nu și-a mâncat niciodată piinea în lacrimi“.

(p. 97) RĂZBUNAREA LUI ARGHIR

În *Minerva*, I, nr. 286, 30 septembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 23—30.

(p. 102) GHEORGHE DIN MOLDOVA

În *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 102—103 (semnat: D. Anghel); în *Portrete*, p. 11—15.

R. 1: Gheorghe din Moldova (Gheorghe Kernbach) (n. 1859) a murit subit la 21 septembrie 1909, la Iași, unde ocupa funcția de prefect al județului. Corpul său a fost adus la București și înhumat la cimitirul Sfînta Vineri; în convoiul funebru s-au aflat primul-ministru I. C. Brătianu, C. Stere, Mihail Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, Emil Gârleanu, Ilarie Chendi, Ion Minulescu etc.; r. 35—38: la Roma, în 1893, D. Anghel s-a îmbolnăvit de febră tifoidă, împrejurare cînd tovarășia lui Ion Păun-Pincio, pe care-l luase cu el, i-a fost de folos; r. 85—95: versurile lui Gheorghe din Moldova, cu mici diferențe față de textul citat de Anghel, se pare, din memorie, aparțin poeziei *Nunta* (în grai moldovenesc), reprodusă în culegerea *Versuri și proză*, Editura „Viața românească“, Iași, 1912.

Numărul pe octombrie al *Vieții românești* l-a omaginat pe fostul colaborator, publicînd, în afara „portretului“ semnat de D. Anghel, versuri din manuscrisele poetului, trei fotografii și o evocare datorată Izabelei Sadoveanu: *Gheorghe din Moldova. Amintiri* (p. 105—108).

(p. 106) RĂSPLATA LUI CRITON

În *Minerva*, I, nr. 314, 28 octombrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 31—40.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 25—27 (semnat: D. Anghel); în *Portrete*, p. 45—49.

Doctorul Cristian Racovski (1873—1941), originar din Bulgaria, a activat în cadrul mișcării socialiste din România, unde intenționa să se stabilească definitiv. În 1905, a contribuit, alături de I. C. Frimu, C. Dobrogeanu-Gherea și alții, la reparația ziarului *România muncitoare*, în paginile cărui a și publicat diverse articole. Peste doi ani, în 1907, a făcut parte din delegația socialiștilor români la Congresul Internaționalei a II-a de la Stuttgart. La al treilea congres al Partidului social-democrat din România, ținut în ianuarie 1908, a fost ales în comitetul central. Chiar atunci, considerat ca un agitator periculos, guvernul liberal l-a expulzat. Strădaniile sale de a obține anularea deciziei au rămas fără rezultat. În toamna anului 1909, a încercat totuși să reîntre în țară, dar a fost arestat la graniță. Au urmat proteste în presă, întruniri ale socialiștilor români, încheiate uneori cu intervenția forței represive și arestări. Articolul lui D. Anghel, care se îndepărtase de mult de mișcarea socialistă, se înscrie obiectiv în campania de apărare a drepturilor celui surghiunit.

De peste hotare, C. Racovski a păstrat legăturile cu socialiștii români, iar la începutul lunii ianuarie 1912 a obținut autorizația de a se întoarce în România. Supus în continuare ingerințelor, în 1917 a trecut în Uniunea Sovietică, unde i s-au încredințat munci de răspundere în partid și stat.

(p. 115)

UN ARIVIST

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 27—28 (semnat: St. O. Iosif); în *Portrete*, p. 51—54.

St. O. Iosif, în strînse legături de prietenie cu artiștii plastici asociați în gruparea „Tinerimea artistică“, împărtășește averșiunea acestora față de oficialul a cărui ascensiune nu-și afla nici o justificare în meritele sale artistice. „Arivistul“ ar putea fi I. C. Stăncescu, sau, încă mai probabil, George Demetrescu Mirea, pictori mai vîrstnici, prizonieri ai manierismului academic, promovați în funcții importante.

În *Minerva*, I, nr. 354, 7 decembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 165—173.

R. 4: expoziția jubiliară, inaugurată în iunie 1906, fusese închisă la sfârșitul lui noiembrie același an. Așadar, în toamna lui 1909, se împlineau trei, nu doi ani de când expoziția „răposase“. Dar poate că poeții notau cu un an mai târziu impresii eulose în 1908, sau dădeau formă definitivă și tipăreau, fără a-l aduce la zi, un text scris mai înainte, când nu publicau decît versuri.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 43—45 (semnat: D. Anghel); în *Cireșul lui Lucullus*, p. 95—101.

R. 13—19: referirea se face la cunoscutele versuri satirice din *Scrisoarea III*: „Vestejiți fără de vreme, dar cu creieri de copil, / Drept științ-avînd în minte vre un vals de Bal-Mabil“. Remarca lui D. Anghel, sunînd oarecum ca un reproș la adresa marelui poet care a înfierat „vestitul Bal-Mabil“ fără a-l fi văzut și fără a-i fi putut pricepe farmecul, este lipsită de sens. În satira sa, Eminescu nu condamnă „danțul“ și localurile de petrecere ca atare! Dealtfel, se pare că în epocă Bal-Mabil devenise la noi un simbol al frivolității. Într-un editorial intitulat *Spiritul mercantil*, publicat de gazeta *Stindardul*, I, nr. 10, 8 aprilie 1876 — așadar cu cinci ani înainte de *Scrisoarea III* — la întrebarea „Ce este tinerimea?“ se răspunde prin: „Vedem de o parte coconașii din juna dreaptă, cei din București, școala de la Mabil...“

În *Minerva*, I, nr. 368, 21 decembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 105—111.

R. 15—18: constructorul de avioane și pilotul francez Louis Blériot (1872—1936) a făcut demonstrații de zbor la București, pe hipodromul Băneasa, în ziua de 18 octombrie 1909, în prezența oficialităților și a peste o sută de mii de oameni, printre

care și mulți veniți anume din provincie; r. 101: în „răposatul Palade“ îl identificăm pe G. D. Palade care prin 1884—1885 conferența la Cercul de studii sociale, în sala „Franzlaru“ din București, alături de C. Mille, C. Bacalbașa și alții. Devenind membru al Partidului liberal, a fost în mai multe rînduri ministru. A murit în 1903.

În *Minerva*, I, nr. 373, 29 decembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 115—163.

R. 68—69: în ansamblul epic imaginar, cîteva amănunte aparțin istoriei reale a vremii. Astfel, „chestiunea Orientului“ preocupa intens opinia publică încă din toamna anului 1908, cînd Bulgaria își proclamase independența, iar Austria anexase Bosnia și Hertegovina; r. 88: în aprilie 1909, sultanul Abdul Hamid II fusese detronat; r. 149: cu telegrama despre succomberea directorului general al teatrelor, D. Anghel și St. O. Iosif fac o glumă macabră pe seama lui Pompiliu Eliade, care ocupa în 1909 respectiva funcție...

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 88—90 (semnat: A. Mirea); în *Portrete*, p. 85—90.

R. 1—10: adversitatea scriitorilor față de Alexandru Davila, care era director al Teatrului Național din București de la 1 februarie 1905, s-a manifestat încă din 1906, în urma cunoscutele incidente din ziua de 13 martie. Directorul a fost învinuit atunci că a admis organizarea, de către societatea de binefacere „Obolul“, a unui spectacol în limba franceză pe prima scenă a țării și că, în timpul manifestației studentești din piața teatrului, s-a solidarizat cu forța represivă. Printre publicațiile care au întreținut atunci agitația s-a aflat și ziarul conservator *Epoca*, în paginile căruia Ion C. Bacalbașa (1863—1918) semna cronică dramatică. La o întrunire care s-a ținut în sala „Dacia“, au vorbit N. Iorga și B. St. Delavrancea, iar un număr de scriitori din toată țara și-au exprimat adevărate acțiuni de protest: B. P. Hasdeu, N. Gane, I. Al. Brătescu-Voinești,

I. A. Bassarabescu, Elena Farăgo, Matilda Cugler-Poni, N. Vulovici etc. Ideea, cristalizată încă din 1906, a fost aceea că Alexandru Davila a impus la Teatrul Național o orientare străină de interesele dramaturgiei românești, prin predilecția sa față de repertoriul străin, în special francez. Ca urmare a unei îndelungate campanii de presă pe această temă, la 27 februarie 1908 N. Iorga l-a interpellat în Camera deputaților pe Spiru Haret, care era ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor, în legătură cu direcția Teatrului Național, reformulând cunoscuta acuzație. Peste două zile, la 29 februarie, treizeci de scriitori se adresau și ei ministrului printr-un memoriu, în care, ca argument al aceleiași acuzații, menționau că repertoriul Teatrului Național e constituit „în proporție de mai mult de trei sferturi din piese străine“. Între alții, memoriul era semnat de D. Anghel, St. O. Iosif, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Ilarie Chendi, George Ranetti. Proporția indicată nu corespundea adevărului (cf. Mihai Vasiliu, *Al. Davila*, Editura Meridiane, București, 1965, p. 97—100), dar Spiru Haret, incitat și de refuzul directorului de a da urmare unor dispoziții ale sale, l-a destituit la 12 martie 1908; r. 11—13: cei doi poeți îl numesc pe Pompiliu Eliade, cu ironie, „pedagog normalist“, fiindcă își făcuse studiile la Școala normală superioară din Paris; r. 15: Paul Gusty (1858—1944) funcționa la Teatrul Național ca director de scenă încă din 1885; r. 19—32: „vechile vremuri“, când D. Anghel și St. O. Iosif îl cunoscuseră pe Alexandru Davila, se situau cu numai șapte ani înainte: *Balada strămoșilor* a apărut în *Sămănătorul*, I, nr. 38, 15 decembrie 1902, p. 177. Ca director de teatru, Alexandru Davila a fost într-adevăr autoritar. Curând după numire, a intrat în conflict cu C. I. Nottara, care a și părăsit Teatrul Național, urmat de un alt mare actor, Petre Liciu; 35—63: în 1909, Alexandru Davila a înființat o companie teatrală proprie, ale cărei reprezentații au fost adăpostite de Teatrul Leon Popescu (Teatrul Liric). Stagiunea s-a deschis în seara de 12 septembrie 1909, cu piesa *Stane de piatră*, traducere de Em. D. Fagure a unei piese relativ recente (*Stein über Steinen*) de Hermann Sudermann (1857—1928). Înainte de piesă, s-a reprezentat „instantaneul“ *Incepem!* de I. L. Caragiale; r. 66: Pompiliu Eliade era mărunt de stat, de aceea poeții îi spun „figurina de Alberich“. Alberich era piticul paznic al comorii Nibelungilor; r. 68—104: în pornirea lor, despre ale cărei cauze am vorbit mai înainte, D. Anghel și St. O. Iosif îl ne-

dreptățesc pe Pompiliu Eliade, care a fost unul dintre bunii directori ai Teatrului Național, prin orientarea sa estetică, prin acțiunea de îmbogățire a repertoriului, prin salutare măsuri organizatorice; r. 104—105: „raportul“ este volumul pe care l-am citat: *Teatrul Național din București în 1908—1909*; r. 112: „bine-nrudit“ este o aluzie la faptul că Pompiliu Eliade era cumnat al ministrului Spiru Haret.

(p. 139)

ARTUR STAVRI

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 103—104; în *Portrete*, p. 35—38.

R. 1—20: născut la Botoșani în 1869, Artur Stavri era deci cu trei ani mai în vîrstă decît D. Anghel, care l-a cunoscut mai bine prin 1888—1891 la Iași, în cadrul Cercului socialist și al cenaclului lui Niculae Beldiceanu. Mai tîrziu, ca și alți intelectuali apropiați în tinerețe de mișcarea socialistă, Artur Stavri devenise membru al Partidului liberal, iar în 1907 fusese numit prefect de Dorohoi. A debutat în 1888, la *Contemporanul*; la *Convorbiri literare* a colaborat începînd din anul următor; r. 26: titlul corect al culegerii lui Leconte de Lisle (1818—1894): *Poèmes barbares* (1862); r. 46—56: săptămînalul *Pagini literare* (1899—1900) a fost într-adevăr creația lui Artur Stavri, care a editat-o singur pînă la numărul 25 din 10 decembrie 1899, când i s-a asociat Ion Gorun (Alexandru Hodoș). Importanța revistei constă într-adevăr, în primul rînd, în faptul că a obținut colaborarea „elementelor celor mai disparate“, printre care cei mai de seamă scriitori ai vremii: I. L. Caragiale, G. Coșbuc, A. Vlahtuță, Mihail Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif și mulți alții; r. 81—82: volumul *Luminișuri* de Artur Stavri a apărut în Editura „Vieții românești“, Iași, 1910. Ilarie Chendi l-a recenzat favorabil, animat de aceeași simpatie pe care i-o purtau autorului D. Anghel și St. O. Iosif (*Poeziile lui Stavri*, în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 134—138).

(p. 142)

TIPURI DISPĂRUTE

Partea a II-a, în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 108—109 (semnat: D. Anghel); integral, în *Portrete*, p. 61—69.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 8, 15 ianuarie 1910, p. 123—125 ; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 43—49.

R. 43—54 : „arheologul pasionat“ este profesorul și poetul Niculae Beldiceanu, care a făcut săpături pe cont propriu nu numai la Cucuteni, ci și în alte numeroase locuri din Moldova (în județele Iași, Vaslui, Suceava). Episodul narat, petrecându-se la „o moșie din județul Vaslui“, ar putea fi plasat la Rafaila sau la Belcești, așezări din județul respectiv.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 155—158 (semnat : A. Mirea) ; în *Portrete*, p. 71—76.

După o întrerupere relativ îndelungată, societatea corală „Carmen“, înființată de D. G. Kiriac în 1901, își reluase în decembrie 1909 activitatea printr-un concert foarte bine primit de public. Succesul concertului, salutat de *Cumpăna* (nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 92—93) într-o notă anonimă la rubrica *Efe-meride*, îi va fi determinat pe D. Anghel și St. O. Iosif să scrie articolul despre muzician.

R. 1—36 : festivitatea care a avut loc la Arenele romane spre sfârșitul lunii august 1906 („pe la 22 sau 23 august“ — scrie C. Bacalbașa) a reunit coruri nu numai din „țară“, ci și din ținuturile pe atunci subjugate : Bucovina, Banatul, Transilvania, între altele coruri din Reșița-Montana, Bocșăneni, Bozoviceni, Cacova, Beiuș, corul „Hilaria“, corul din Coștei, Oravița, Sîm-Miclăuș, corul „Armonia“ etc. În final, toate cele opt sute de voci au interpretat, sub bagheta lui D. G. Kiriac, piesele *Hai la horă!*, *Pui de lei*, *Deșteaptă-te române*. La cel din urmă s-a asociat și foarte numerosul public. Cum subliniază amintita notă din *Cumpăna*, festivitatea de la Arenele romane a dovedit „că noi nu suntem uniți numai prin graiul comun, ci și prin cîntecul comun“. C. Bacalbașa va aprecia și el că manifestația corurilor reunite a fost „divina prefață a măreției istorice de la 1918“ (*Bucureștii de altădată*, III, București, Editura ziarului „Universul“, 1930, p. 133). Compozitorul și dirijorul Dumitru G. Kiriac, căruia în text i se spune George Kiriac, se numea de

fapt Dumitru Georgescu ; r. 37—42 : cu cincisprezece ani în urmă, socotind din 1906, nici unul dintre cei doi poeți nu se găsea la Paris. Cronologia trebuie deci corectată prin scăderea unui număr mai mic de ani, pentru a obține anii 1895—1896, cînd tînărul compozitor fusese trimis pentru studii în capitala Franței. În acea vreme, la Paris, se afla D. Anghel, astfel încît amintirile din articol îi aparțin lui ; r. 89—94 : versurile citate din O. Carp aparțin poeziilor *Triolete*, respectiv, *Din povești* (în *Poezii* de O. Carp, Stabilimentul de arte grafice Albert Baer, București, 1906, p. 51—52 ; 21—22). *Din povești* este dedicată „Lui D. G. Kiriac“ (forma corectă a primului vers : „O cră-iasă-și plimbă jalea“).

Partea I (r. 1—179), în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, 19 februarie 1910, p. 187—190 ; partea II, *ibid.*, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 201—203 ; împreună, în *Cireșul lui Lucullus*, p. 207—226.

Confesiunea este a unui erou imaginar, însă detaliile despre locuri, monumente, priveliști, evocate ca „văzute“, îi aparțin lui D. Anghel, care a vizitat Italia timp de mai multe luni în 1893 și a revenit acolo în câteva rînduri.

R. 260—269 : părăsind Anglia în 1817, Percy Bysshe Shelley (1792—1822) a locuit în Elveția, apoi în Italia, unde, începînd din 1820, s-a stabilit în orașul La Spezia. Pasionat de sportul navigației cu vele, în 1822 a plecat cu iahtul său „Ariel“ la Livorno, iar la întoarcere a fost surprins de o furtună, nu de-parte de țarm, în golful La Spezia. S-a înecat împreună cu un prieten pe care-l luase la bord. Din inițiativa lui Byron, trupul poetului a fost incinerat, iar cenușa, înhumată la Roma, lîngă piramida lui Cestius. Prietenul care a conceput inscripția de pe lespedeza funerară este Byron ; r. 362—389 : felul sinuciderii și chiar locul par a fi sugerate de modul în care și-a pus capăt zilelor, în aprilie 1908, doctorul Ioan G. Radovici (1868—1908), fost militant socialist. Suferind de o boală incurabilă, Ioan G. Radovici s-a aruncat de pe bordul unui piroscaf, în mare, lîngă Palermo. D. Anghel îl cunoștea de prin 1895 de la Paris, unde frecventau cercuri socialiste. Datele biografice și psihologice, ca și motivul sinuciderii din „spovedanii“ nu îngăduie identificarea eroului acestora cu persoana reală.

În *Cireșul lui Lucullus*, p. 133—139.

R. 134—135: dacă, în context, citarea lui Raffet este indicată, a lui Szathmary apare ca mai puțin potrivită. Graficianul francez Denis Auguste Marie Raffet (1804—1860), care a călătorit prin țările române în 1837, a realizat un mare număr de schițe, litografiate, reprezentând tipuri și monumente, printre care și aspecte din București. Litografiile lui Carol Pop de Szathmary (1812—1888) înfățișează mai ales portrete de personalități, sau scene de aiurea, încît productivul pictor, litograf și fotograf nu poate fi considerat un evocator al Bucureștiului de altădată.

În *Cireșul lui Lucullus*, p. 187—194.

În *Cireșul lui Lucullus*, p. 197—203.

Bolnavul venit la spital dintr-o mahala îndepărtată este St. O. Iosif. Aflat pentru a doua oară la Iași, în primele luni ale anului 1897, poetul a suferit o operație și și-a făcut convalescența în spitalul „Sfîntul Spiridon“.

Volumele de proză ale lui D. Anghel și St. O. Iosif au trezit interesul criticii îndeosebi prin noutatea stilului. Ca de obicei, cea mai promptă și binevoitoare recenzie a apărut în *Viața românească* (V, nr. 5, mai 1910, p. 262—263). Semnatarul recenziei despre *Cireșul lui Lucullus*, aceeași I.S. (Izabela Sadoveanu), este de părere că D. Anghel și St. O. Iosif „ne-au dovedit că nu știu face decît mici capodopere, fie în versuri, fie în proză. Povestirile scurte din volumul de față nu sînt compoziții pentru revistă și, deși scrise în fuga condeiului, fără pretenție, aproape fiecare din ele e o operă desăvîrșită... Nu știi ce să admiri mai mult: puterea de evocare a descripțiilor, imaginile prețioase din viziunile viu colorate și poetice, sau măsura și gustul cu care aceste frumuseți sînt dăruite cetitorului“. În „darea de seamă“ asupra volumelor *Cireșul lui Lucullus* și *Portrete*, Ilarie Chendi, care scrisese cu nici trei ani înainte despre „abnegația ciudată“

a celor doi poeți ce-și contopeau personalitatea, se referă cu admirație la „colaborarea frățească“ și „măiestria cu care aceștia știu să-și îmbine gîndurile și în forma nelegată a prozei“. „Iată-ne îmbogățiți — exclamă criticul — cu doi noi prozatori de frunte, mai puțin povestitori, mai mult impresioniști și cugețatori, în scrisul cărora fantazia poetică continuă să lucreze cu vioiciune, iar spiritul de observație să dea la iveală finețe neîntrerupte.“ Avem a face cu o proză „de elită“, „cultă“, poate „genul prozei viitoare“. Chendi apreciază *Portretele* și pentru „datele și observațiunile de preț“ utile istoriei literare (*D. Anghel și St. O. Iosif, „Cireșul lui Lucullus“ și „Portrete“, în Luceafărul*, IX, nr. 15—16, august 1910, p. 387). Recenzia concomitentă a lui C. I. Făgețel identifică în bucățile din *Cireșul lui Lucullus* o dublă atitudine artistică, rezultată din îmbinarea a două temperamente, dintre care unul „e deprins să privească mai mult în afară, culegînd formele supt care se prezintă viața, iar celălalt e deprins să se coboare în sine însuși, îndeletnicindu-se mai mult cu analiza interioară a stărilor sale sufletești“. Cel dintîi e prezent în *La țară, Din lumea Parcelor, În parcul Expoziției, În spital*, vădînd o rară putere de observație, capabilă să surprindă esențialul unui peisaj și semnificația acestuia; cel de-al doilea se regăsește în *Povestea unei console, Scrisoare veche, Spovedanii și Pietate*. Forma povestirilor dezvăluie „însușiri de plasticitate și precizie“ (*Dări de seamă. D. Anghel și St. O. Iosif: „Cireșul lui Lucullus“, în Ramuri*, V, nr. 15—16—17, 1—15 august—1 septembrie 1910, p. 418—419). Cu mai multă exigență este tratată proza celor doi poeți de recenzentul *Convorbirilor critice*, Arminiu (M. Dragomirescu), care consideră volumul *Cireșul lui Lucullus* o „transpunere searbădă, fără păstrarea mijloacelor, a forței, a realității, a profunzimii“. Realitatea e diluată printr-un „stil artificial cu aparență de ireproșabil și agreabil“ — în genul întrucîtva la modă — „istoric, filozofic — vechiul «istoric» Anatole France“. Se exemplifică cu povestirea ce dă titlul volumului, o povestire după o „schemă nesigură și șubredă, punctele de relief sînt șterse și totul se leagănă în gol.“ Defectele prozei acesteia sînt convenționalismul, lirismul, sentimentalitatea difluentă, manierismul. Izbutate sînt numai bucățile în care autorul își leagă sentimentele de un obiect — ca în „minunata *Poveste a unei console*“, sau în care își expune direct sentimentele și impresiile, ca în *Spovedanii* și *La țară*. Totul aparține unui gen ușor, sînt „articole vremelnice,

de modă“, scrise foarte elegant, dar care n-au legătură cu ade-
vărata literatură decît prin mijloacele de descriere, realmente
„alese și bogate“ („Cireșul lui Lucullus“ de D. Anghel și St. O. Io-
sif, în *Convorbiri critice*, IV, nr. 6, 25 iunie 1910, p. 400—402).

TRADUCERI LIRICE ȘI EPICE DIN VOLUME

Paul Verlaine

(p. 183) AMORUL SFĂRÎMAT

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755 * ;
în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 5—8.

În revistă, traducerea este dedicată : „D-lui Leon Ghica“.

Cu titlul *L'Amour par terre* face parte din al doilea volum
publicat de Paul Verlaine — *Fêtes galantes*, 1869. Pentru con-
fruntare, iată originalul :

Le vent de l'autre nuit a jeté bas l'Amour
Qui, dans le coin le plus mystérieux du parc,
Souriait en bandant malignement son arc,
Et dont l'aspect nous fit tant songé tout un jour !

5 Le vent de l'autre nuit l'a jeté bas ! Le marbre
Au souffle du matin tournoie, épars. C'est triste
De voir le piédestal, où le nom de l'artiste
Se lit péniblement parmi l'ombre d'un arbre.

10 Oh ! c'est triste de voir debout le piédestal
Tout seul ! Et des pensers mélancoliques vont
Et viennent dans mon rêve ou le chagrin profond
Évoque un avenir solitaire et fatal.

Oh ! c'est triste ! — Et toi-même, est-ce pas ? es touchée
D'un si dolent tableau, bien que ton oeil frivole

15 S'amuse au papillon de pourpre et d'or qui vole
Au-dessus des débris dont l'allée est jonchée.

* Cu puține excepții, traducerile sînt semnate : D. Anghel
și St. O. Iosif.

Cum se vede, traducerea, cursivă, este și exactă, cu excep-
ția v. 2—4 unde adăugarea epitetului „cel mai dulce“ și elimi-
narea adverbului „malignement“ slăbesc forța evocatoare. „Cu
zîmbetul pe buze“ exprimă bunăvoință, ceea ce e la antipodul
ideii din original.

(p. 184) CIND RĂSARE LUCEAFĂRUL

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755 ;
în *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111, în *Tradu-
ceri din Paul Verlaine*, p. 39—42.

Originalul poartă titlul *L'heure du berger* și face parte din
Poèmes saturniens, 1866.

(p. 185) ALEAN

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755 ;
în *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111 ; în *Tradu-
ceri din Paul Verlaine*, p. 17—19.

Fără titlu, face parte din ciclul *La bonne chanson* (XIV),
1870.

În original, tortura așteptării are o intensitate pe care tra-
ducerea nu reușește s-o preia :

Oh ! tout cela, mon rêve attendri le poursuit
Sans relâche, à travers toutes remises vaines,
Impatient des mois, furieux des semaines !

(p. 186) CÎNTEC PRIBEAG

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756 ;
în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 73—75.

În original fără titlu, face parte din volumul *Romances sans
paroles*, 1874.

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 61—64.

Cu același titlu, originalul aparține ciclului *Aquarelles* din volumul *Romances sans paroles*.

Traducerea este exemplară pentru modul cum D. Anghel și St. O. Iosif transpun în limba română, adesea vers cu vers și aproape cuvânt cu cuvânt, originalul, fără ca strofa să poarte urma stingheritoare a vreunui efort :

Voici des fruits, des fleurs, des feuilles et des branches,
Et puis voici mon coeur, qui ne bat que pour vous.
Ne le déchirez pas avec vos deux mains blanches
Et qu'à vos yeux si beaux l'humble présent soit doux.

Poeții români modifică schema rimei, dar aceasta nu are importanță.

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 757 ; în *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 112 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 69—72.

În revistă este datată : „Dumbrăveni, luna iulie 1902“.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (XIX).

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 43—46.

Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (XXI).

În *Sămănătorul*, II, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 83—86.

În revistă este datată : „București, septembrie 1902“.

Originalul poartă titlul *Colloque sentimental*, fiind inclus în *Fêtes galantes*.

Efectul tulburător al poeziei este obținut în bună măsură prin lapidaritate. Distihurile capătă o elocvență pe care orice adaos ar fi diminuat-o, iar replicile rapide cad ca niște lovituri de pumnal. Traducătorii au intuit perfect aceasta și, îngăduindu-și unele substituiri lexicale, au evitat cu măiestrie diluarea. Spre confruntare, transcriem originalul :

*Dans le vieux parc solitaire et glacé
Deux formes ont tout à l'heure passé.*

*Leurs yeux sont morts et leurs lèvres sont molles,
Et l'on entend à peine leurs paroles.*

*Dans le vieux parc solitaire et glacé,
Deux spectres ont évoqué le passé.*

— *Te souvient-il de notre extase ancienne ?
— Pourquoi voulez-vous donc qu'il m'en souviennne ?*

— *Ton coeur bat-il toujours à mon seul nom ?
Toujours voit-tu mon âme en rêve ? — Non.*

— *Ah ! les beaux jours de bonheur indicible
Où nous joignons nos bouches ! — C'est possible.*

— *Qu'il était bleu, le ciel, et grand, l'espoir !
— L'espoir a fui, vaincu, vers le ciel noir.*

*Tels ils marchaient dans les avoines folles,
Et la nuit seule entendit leurs paroles.*

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 896—897 ; în *Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 159 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 65—68.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (XVII).

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 897; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 9—12.
Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (VI).

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 30 (fără titlu, numerotată: I); în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 87—90.

Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (V).

Versul scurt nepermițând nici transpunerea literală, nici parafrazări, sinonimia rămâne singura soluție, cu condiția să nu slăbească metafora și să nu strice armonia strofei. D. Anghel și St. O. Iosif îndeplinesc această condiție, iar în final traduc ad-litteram cuvântul-cheie, cu toată încărcătura sugestivă.

Ca un leagăn sint	Je suis un berceau
Mișcat fără vrere	Qu'une main balance
Pe-un gol de mormint —	Au creux d'un caveau :
Tăcere ! Tăcere !	Silence, silence !

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 31—32 (fără titlu, numerotată: II); în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 13—16.

Cu titlul *Promenade sentimentale*, în *Poèmes saturniens*.

Versiunea românească nu omite nici un detaliu de peisaj și redă ireproșabil atmosfera, menținând cu fidelitate mijloacele expresive din original (imagini, repetiții):

	Le couchant dardait ses rayons suprêmes
	Et le vent berçait les nénuphars blêmes ;
	Les grands nénuphars, entre les roseaux.
	Moi, j'étais tout seul, promenant ma plaie
5	Au long de l'étang, parmie la saulaie
	Où la brume vague évoquait un grand
	Fantôme laiteux et désespérant...

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903; p. 32—33 (fără titlu, numerotată: III); în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 35—38.

În revistă, următoarele diferențe față de textul din volum: după v. 4, urmează distihul, omis din volum, dintr-o eroare de transcriere sau de tipar:

Răcnii — și peste ochii-mi căzu un văl noptatec,
Și inima-mi se stinse într-un fior sălbatec. —

corespunzător versurilor din original:

L'ombre éteignit mes yeux, un cri vint à ma bouche,
Et mon vieux coeur est mort dans un frisson farouche.

V. 5 Atuncea călărețul degrabă a descins

V. 18 — Măcar de-acu-nainte să nu te prinzi din nou!

Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (I).

Obligați de măsura versului, traducătorii au tălmăcit în primul vers „*Le Malheur*“ prin „*Nenorocul*“, termen nu chiar impropriu, dar, oricum, nu de aceeași violență. De asemenea, e de remarcat că nepreluarea epitetului „*vieux*“, în distihul omis din *Traduceri din Paul Verlaine*, prejudiciază expresivității.

În *Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 91—92; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 29—34.

În revistă, o notă de subsol: „Din volumul de traduceri ce va apărea în curînd“.

Originalul, cu același titlu, în *Poèmes saturniens*.

În *Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 92; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 53—55.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (XVI).

Peisajul citadin dezolant este recreionat de traducători cu

mină sigură, totuși tabloul face o impresie intrucitva mai puțin sumbră decât în original. Epitetul „zgomotoase“ este insuficient pentru „ouragan de ferraille... / Qui grince...“, dar prejudiciul principal e adus de un anume dezacord între atmosfera poemului și sonoritatea versului. În franceză, frecvența vocalei închise „u“ (ou), reluată și în rima a patru versuri din zece, conferă expresiei o gravitate pe care versiunea românească n-o preia satisfăcător. Elocvent în acest sens este finalul :

„Bitume défoncé, ruisseaux comblant l'égout,
Voilà ma route — avec le paradis au bout.“

„Canaluri potopite, drum fărîmat de cai —
Ah, și aceasta-i calea pe care merg spre rai.“

(p. 202)

ÎN CODRU

În *Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 158 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 25—28.

În revistă, nota de subsol : „Din volumul de traduceri aflat sub presă“

Originalul, cu titlul *Dans les bois*, în *Poèmes saturniens*.

Mai puțin riguroși ca de obicei, traducătorii își îngăduie omisiuni ce scad tensiunea dramatică din original. Exemplificăm cu strofele a doua și ultima :

Ils sont heureux ! Pour moi, nerveux, et qu'un remords
Epouvantable et vague affole sans relâche,
Par les forêts je tremble à la façon d'un lache
Qui craindrait une embûche ou qui verrait des morts.

La nuit vient. Le hibou s'envole. C'est l'instant
Où l'on songe aux récits des aïeux naïves...
Sous un fourré, là-bas, des sources vives
Font un bruit d'assassins postés se concertant.

(p. 204)

SCRISOAREA

În *Sămănătorul*, II, nr. 16, 20 aprilie 1903, p. 245 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 77—81.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (X).

(p. 206)

ANGELUS

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 484—485 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 47—52.

În revistă :

v. 22 Un fulger alb ce cearcă să străbată

Originalul, în volumul *Jadis et naguère*, 1884, cu titlul *L'Angélus du matin* (care s-ar fi putut traduce prin „clopotul de utrenie“).

(p. 208)

ÎN SURDINA

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 485—486 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 21—24.

Cu titlul corespunzător, *En sourdine*, în *Fêtes galantes*.

Traducerea preia în mod liber strofele din original, armonizînd versurile după tiparul eminescian :

Ca-ntr-un vis frumos și tainic Fondons nos âmes, nos coeurs
Duși să ne topim cu-nctetul Et nos sens extasiés,
În melancolia vagă Parmi les vagues langueurs
Ce-o împrăstie brădetul. Des pins et des arbousiers.

(p. 210)

CATERINCA

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 486—487 (semnat : St. O. Iosif și D. Anghel) ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 57—60.

În revistă :

v. 9 Atîta plîns și vaier trezite de-un pribeag

Originalul, fără titlu, în *Epigrammes* (VI), unde este dedicat lui Octave Mirbeau și are ca moto : „...l'orgue de Barbarie“.

Titlurile date de D. Anghel și St. O. Iosif poeziilor neintitulate în original sînt acceptabile și în cazurile cînd nu constau într-un fragment din primul vers. Procedul intitulării altfel decât cu începutul poeziei nu e în genere recomandabil, deoarece, chiar cînd nu lasă loc unei interpretări arbitrare, face dificilă identificarea. În privința traducerii de către poezii ro-

mâni a titlurilor existente în original, sînt de făcut unele obiecții. Titlul *L'heure du berger* a fost corect transpus prin *Cînd răsare luceafărul* („*Étoile du berger*“ — planeta Venus, luceafărul). Dar *În parcul vechi de zile* nu preia ironia amară din titlul *Colloque sentimental*, iar *Amurg* e un titlu neutru în raport de *Promenade sentimentale*.

Începute la Dumbrăveni, traduceri din Paul Verlaine au fost continuate fără întîrziere de cei doi poeți la București. La 30 septembrie 1902, St. O. Iosif îi scria lui Virgil Ciofleac, care se găsea din nou peste hotare: „Dup-amiază traducem din Verlaine, avem pînă acum treisprezece traduceri. E o halima cu ele! Toată lumea care ne cunoaște nu găsește decît cuvinte de laudă și-ncurajare, și asta îl împinge pe Mitif s-atace bucățile cele mai grele. Să vezi cum ne certăm, eu — citeodată și din lene — spun de la-nceput că nu se pot traduce asemenea versuri, că sînt prea rafinate și nu-mi plac; el atunci s-aprinde cum îl știi și stăruiește pînă ce mă convinge — și pe urmă merge strună. Cînd găsim un vers frumos, e un triumf! Sare în sus și strigă și se bucură parcă ar fi descoperit o comoară“ (v. St. O. Iosif, *Opere*, IV, ed. cit., p. 404—405).

Apariția volumului a trecut aproape neobservată. Numai dr. S.P. (Sextil Pușcariu) a publicat o succintă recenzie în Transilvania, remarcînd că, fiind vorba de un poet foarte dificil, „nouă ne-a trebuit ca subtilul și rafinatul Anghel să dea mîna cu melancolicul Iosif, pentru ca să avem niște traduceri cu adevărat bune ale lui Verlaine“ (*D. Anghel și St. O. Iosif*, „*Traduceri din Paul Verlaine*“, în *Luceafărul*, III, nr. 4, 15 februarie 1904, p. 105). La p. 106, *Luceafărul* reproduce *În parcul vechi de zile* și *Cîntec pribeag*.

Deși citată și comentată la noi încă înainte de 1900, poezia lui Paul Verlaine pare a fi căpătat pentru prima dată veșmint românesc datorită lui D. Anghel și St. O. Iosif. Traduceri răzlețe vor publica mai tîrziu în periodice Const. T. Stoika, N. Davidescu, N. Budurescu, Mihai Cruceanu, Elena Farago etc. O culegere va tipări N. Timiraș, cu titlul *Poeme creștine*, București, [f.a.] (68 p.). Mai recent, a apărut o antologie de *Versuri*, în românește de G. Georgescu, la Editura pentru literatură universală, București, 1967 (116 p.).

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 34, 24 noiembrie 1902, p. 74—76 (semnat: St. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, București, 1906, p. 41—43; „Biblioteca pentru toți“, nr. 399, p. 41—43.

Cei doi poeți necunoscînd limba norvegiană, este sigur că au tradus poeziile lui Henrik Ibsen după o versiune intermediară, franceză sau germană. Faptul că, în semnătură, cel dintîi nume este al lui St. O. Iosif ar putea fi o dovadă că textul intermediar a fost german. Dacă este așa, poetul n-a putut avea la dispoziție decît volumul *Gedichte* von Henrik Ibsen. Vollständige Ausgabe. Übertragen und erläutert von L. Passarge, Leipzig, Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., [1881], 140 p. (cu 59 de titluri). Cum se va vedea mai jos, colaționarea prin sondaj cu traduceri ale lui L. Passarge nu poate duce la o concluzie fermă. Sub aspect formal, tălmăcirile poezilor români corespund celor germane, uneori transpunerea se apropie și în amănunte de cea a lui L. Passarge, alteori este liberă, fără a se îndepărta propriu-zis ca înțeles. S-ar putea ca traducătorii noștri, neavînd în față originalul, să se fi considerat mai puțin obligați să respecte, cu obișnuita lor rigoare, textul intermediar.

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 35, 24 noiembrie 1902, p. 137—140; nr. 36, 1 decembrie, p. 145—148; nr. 37, 8 decembrie, p. 162—166 (semnat: St. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 9—33; „Biblioteca pentru toți“, nr. 399, p. 9—33.

În original, poemul poartă titlul *Pas Vidderne*, ceea ce s-ar traduce prin „coastele abrupte ale fiordurilor“. Titlul dat de L. Passarge: *Auf dem Hochgebirge* — „în munții cei înalți“. Iată, în germană, cele trei catrene din partea VII a poemului:

Lange Wochen sind vergangen,
Doch vom Widerstreit getrieben
Kann ich nicht zur Ruh gelangen: —
Talwärts muss ich zu den Lieben.

- 5 Auf 'nen Tag nur steig' ich nieder
Wo ich galt als bald verschollen;
Kehre dann zur Höhe wieder,
Wo zu drei'n wir wohnen wollen.

- Fort, nur fort! — Hu, welch ein Stürmen,
10 Schneegestöber, — Hagelschlossen, —
Rings sind hohe Wehentürmen: —
Nun ist jeder Weg verschlossen.

În traducere literală: „Au trecut săptămîni lungi, / Totuși, imboldit de sentimente contrarii / Nu-mi pot găsi liniștea: — / Trebuie să cobor în vale la cei dragi. // Am să cobor doar pentru o zi, / Unde sînt socotit ca aproape dispărut; / Apoi mă reîntorc pe înălțimi, / Unde vom locui în trei. // S-o pornesc, s-o pornesc! — Vai, ce vijelie, / Viscol, grindină, — / În jur sînt troiene înalte: / Acum orice drum este închis.“

Cum se vede, cele trei strofe ale lui Șt. O. Iosif și D. Anghel exprimă în mare ideile din corespondentele germane, dar numai strofa a doua e mai apropiată de cea a lui L. Passarge, cu excepția circumstanțialei de loc din v. 3, omisă integral. Ultimul vers al fragmentului apare ca o traducere exactă din germană; restul strofei oferă însă o foarte palidă imagine a înăsprii vremii în munți. „Însă flori mărunte / Ning“ evocă un început feeric de iarnă, nu o dezlănțuire a stihilor.

(p. 227)

MINERUL

În *Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 230—231 (semnat: Șt. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 36—38; „Biblioteca pentru toți“, p. 36—38.

De astă dată, versurile românești ar putea fi considerate drept o traducere a celor germane, doar cu mici diferențe.

Exemplificăm cu strofa I (lucrurile stau la fel și cu celelalte strofe):

Felswand, brich mit lautem Ton
Meiner schweren Hammerfrohn!
In die Tiefe muss ich dringen,
Bis ich hör' den Erzgang klingen.

În loc de „perete de stîncă“, poezii spun „subpămînteană boltă“, și omit „cu zgomot mare“; în loc de „ciocan“, spun „cazma“, dar în rest totul e aproape aidoma.

(p. 229)

ALBATROSUL

În *Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 232 (semnat: Șt. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 39—40; „Biblioteca pentru toți“, p. 39—40.

În revistă, strofele sînt distihuri lungi ca în traducerea lui L. Passarge. Și de data aceasta, versurile românești arată ca o traducere a celor germane:

Die Sturmschwalbe brütet, wie uns die Schiffer sagen,
Wo hinaus ins Meer die letzten Riffe ragen.

Im Wasserausgang der schäumenden Wellen schwingt sie
Die Flügel, die Wage tritt sie, nimmer versinkt sie.

Doar v. 2 și penultimul distih al traducerii germane sînt talmăcite în românește liber, dar cu respectarea ideii.

(p. 231)

COPIII REVERIEI

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 963 (semnat: Șt. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 44—45; „Biblioteca pentru toți“, p. 44—45.

(p. 232)

FRICA DE LUMINĂ

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 964; în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 52—54; „Biblioteca pentru toți“, p. 52—54.

În revistă, strofele sînt distihuri și prezintă următoarele diferențe față de textul din volum:

v. 5 Dar cînd, dinspre păduri și mlaștini,

v. 33—34 De-aceea silă mi-e de soare

Și de cortejul lui feeric:

Versurile finale prezintă un paralelism perfect cu versiunea germană (spre deosebire de rest, care, în raport de aceasta, apare ca o traducere liberă) :

Ja, vollbring' ich einmal was Grosses,
Ist's gewiss eine Tat der Nacht.

(p. 234)

NĂVI ARSE

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 46—47 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 46—47.

Poezia e o confesiune a marelui dramaturg, care, trăind multă vreme în străinătate, în Germania și Italia, era stăpinit de dorul de patrie.

Dacă acordăm credit traducerii lui L. Passarge — germanii sînt în genere traducători scrupuloși — versiunea lui St. O. Iosif și D. Anghel are aspectul unei tălmăciri libere, în care poezii, intuind exact emoția din original, o exprimă fidel, însă cu alte cuvinte, imagini, metafore ; ei păstrează însă metaforele principale : „năvile arse“ („*verbrannte Schiffe*“), „o diră de fum... spre nord“ („*der Rauch... nach Norden, ein Hauch*“), „Dar cum se-nnoptează, acum, un sol...“ („*Reitet ein Reiter / In jeder Nacht*“).

(p. 235)

ȘIVOIUL

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 48—49 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 48—49.

(p. 236)

DIN „BRAND“

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 50—51 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 50—51.

Acest fragment din dramă (act. I) figurează și în volumul lui L. Passarge, cu titlul *Agnes* și fără numele personajelor.

(p. 238)

TERJE VIGEN

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 55—74 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 55—75.

Drama lui Terje Vigen evocă o perioadă dureroasă din istoria Norvegiei (v. 78—85). Țara suferea din cauza blocadei engleze, deoarece, începînd din 1807, Danemarca, sub dominația căreia se afla, era angajată în război cu Anglia aliată cu Suedia. La cinci ani după ce fusese capturat de englezi (1809), Terje Vigen este adus acasă de o corabie suedeză (v. 182—190), deoarece la încheierea păcii (1814), Norvegia fusese cedată de Danemarca Suediei.

(p. 250)

EPIGONILOR

În *Sămănătorul*, V, nr. 21, 21 mai 1906, p. 404 (semnat : St. O. Iosif și D. Anghel) ; în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 34—35 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 34—35.

În revistă, strofele sînt distihuri cu versuri lungi, astfel că rima este pereche. O notă de subsol precizează : „Din *Poezii de Henrik Ibsen* traduse de St. O. Iosif și D. Anghel, apărute zilele acestea“. Pe foaia de gardă a volumașului se menționează : „Editat de M. Lupescu“. Editorul e folcloristul căruia poezii îi vor dedica *Idolul părăsit* din *Caleidoscopul lui A. Mirea*. Volumașul poartă ca moto citatul : „«Cel mai tare om este acela care stă singur.» Ibsen, în *Dușmanul societății*“. Fraza e rostită, în ultima sa replică, de doctorul Stockmann, personajul principal din *Un dușman al poporului*.

În cadrul rubricii *Cronică*, *Sămănătorul* din 4 iunie 1906 (nr. 23, p. 458) consemnează din nou apariția volumașului, cu adaosul : „Traducerile acestor meșteri traducători nu se mai laudă. Toți le dorim însă mai multe“. Dintre celelalte reviste literare, numai *Viața nouă* mai recenzează cartea, și o face în termeni negativi : „în traducerea aceasta, Ibsen e scoborit, și scoborit la nivelul celor mai țărănești, mai populare versuri ale revistei *Sămănătorul*. Ai impresia că traducătorii au ținut să dovedească înrudirea lor cu marele scriitor, au voit pare ca să spuie : «uite, și Ibsen e uneori ca noi»“. Se citează începutul poemului *În nemărginire* și alte versuri, după care se încheie cu întrebarea : „Unde-i simbolismul lui Ibsen, unde-i arta lui superioară, înțeleasă în toate țările și de toți cei în stare a pricepe literatura ?“ („*Poezii de Ibsen*“ traduse de Iosif și Anghel în *Viața nouă*, I, nr. 10, 15 iunie 1906, p. 232—233). În sfîrșit, într-un articol cu o temă mai largă, Ion Scurtu se referă și la

traducerile lui D. Anghel și St. O. Iosif : „Aceste două volumașe, sfioase în arătarea lor ca și autorii cari le-au insuflat viața, dar cuprinzând în sine cele mai scumpe nestimate ale traducerilor românești din poezia modernă, au fost aproape ignorate de un soi de critică, de un soi rău, și mai tot-așa de indiferent primite de marea majoritate a publicului nostru cetitor“ (*Traducerile literare la noi*, III, în *Sămănătorul*, V, nr. 31, 30 iulie 1906, p. 610).

Prima traducere românească din H. Ibsen se datorează lui Titu Maiorescu : *Copilul Eyolf* (1895). Au urmat traduceri de I. Hussar (*Liga tinerimei*, 1896), V. Popescu (*Rosmersholm*, 1896), Al. Antemireanu (*Strigoii*, 1897), Il. Chendi și C. Sandu (*Ziua invierii*, 1900), V. Hulubei (*Ioan Gavril Borckman*, 1905), B. Marian (*Nora sau Casa de păpuși*, 1906). St. O. Iosif și D. Anghel sînt cei dintîi care traduc din poeziile dramaturgului. După ei, publicistul Mihail Negru dă la iveală volumul Henrik Ibsen, *Poezii complete*. Traduse pentru întîia oară în românește de S., București, Tip. Agenției I. Brănișteanu, 1918, 156 p. Mihail Negru traduce în proză, argumentînd că ritmul și, mai ales, rima fac inevitabile „deturnările“ de la ideea originalului; dovadă : „minunatele lor versuri românești (ale lui Iosif și Anghel), sînt, în anumite pasagii, cu totul altceva decît versuri ale lui Ibsen“. Proza lui M. Negru nu este nici măcar literatură.

Fr. Halm

(p. 253)

CAMOËNS

POEM DRAMATIC INTR-UN ACT

În *Sămănătorul*, VII, nr. 17, 20 aprilie, p. 342—345; nr. 18, 27 aprilie, p. 368—372; nr. 19, 4 mai, p. 391—394; nr. 20, 11 mai, p. 406—412; nr. 21, 18 mai, p. 429—430; nr. 22, 25 mai, p. 453—455; nr. 24, 8 iunie 1908, p. 593—597; în volumașul *Camoëns*. Poem dramatic într-un act de Fr. Halm. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți“, nr. 480 [1908], 51 p. (volumașul nu are prefață); cu același titlu (și prefață), Editura librăriei Socec & Co, Biblioteca românească enciclopedică „Socec“, nr. 73, 1909, 51 p.

Pentru poemul dramatic *Camoëns*, publicat de Fr. Halm în 1838, problema caracterelor, ridicată, cum s-a văzut, pe marginea

operei dramaturgului, se pune mai puțin. Cît privește veridicitatea istorică a momentului, aceasta nici nu poate fi luată în discuție. José și Perez Quebedo sînt, desigur, personaje imaginare, iar vizitarea în spital a autorului *Lusiadelor* nici n-ar fi putut avea loc : Camoëns a murit de ciumă. Dar acestea sînt detalii de ordin secundar. Ceea ce interesează este glorificarea geniului gata de orice sacrificiu și a misiunii militante a poeziei, printr-o confruntare cu egoismul și spiritul mercantil.

R. 4 : pe masa din camera de spital, s-ar fi putut afla mai curînd un volum decît manuscrisul *Lusiadelor*, care fuseseră tipărite încă din 1572; sc. întîi, r. 5 : Luis Vas de Camoëns (Camoës) (1525—1580) a avut, ca și Cervantes, o viață aventuroasă. Între 1547 și 1549, poetul a luat parte la campaniile portugheze în Africa, unde și-a pierdut, în fața Ceutei, ochiul drept (nu stîngul, ca în poemul dramatic); sc. a doua, r. 232—236 : la Coimbra, Camoëns a făcut pînă în 1542 studii clasice; r. 300—304 : în realitate, nu avîntul eroic l-a îndemnat pe poet să se înroleze, ci impasul în care ajunsese datorită vieții sale zvăpăiate; r. 345—354 : nici în India n-a plecat Camoëns din principile declarate în tirada sa : în 1551, o dispută cu un curtean i-a adus un an de închisoare, apoi trimiterea în Orientul îndepărtat; în aceste împrejurări, poetul într-adevăr și-a scris capodopera, în care cîntă expediția lui Vasco da Gama în Indiile de est; v. 354 : Thule era considerată încă din antichitate cea mai nordică insulă; ar putea fi una din insulele arhipelagului Shetland, sau chiar Islandă (cf. balada *Regele din Thule*, în *Faust* de Goethe); r. 359—366 : se pare că neplăcerile de care se plînge aici poetul n-au fost nemotivate — i s-au imputat nereguli comise în funcțiile pe care le-a îndeplinit în Goa și în insula Macao; r. 382—390 : binefăcătorul lui Camoëns a fost regele Sebastian, care, drept recunoaștere a meritelor sale ca autor al epopeii *Lusiadele*, i-a acordat o pensie viageră; din păcate, în 1578, Sebastian a fost asasinat în cursul luptelor cu maurii din Africa; r. 391—393 : în 1580, regele Spaniei Filip al II-lea a cucerit Portugalia, devenînd și rege al acesteia, ca Filip I.

În ziua de 12 martie 1909, St. O. Iosif a citit traducerea poemului dramatic *Camoëns* la Societatea femeilor române. După cum aflăm din presă, poetul a început prin a comunica asistenței că directorul general al teatrelor n-a acceptat punerea în scenă a poemului; „sub cuvînt că ar fi plictisitor“. „Dacă-l ci-

tesc, a continuat poetul, publicul să fie incredințat că, departe de a avea intenția să-l obosesc, cred, dimpotrivă, că voi îndeplini condițiunea elementară a unui cetitor de a nu-mi plictisi publicul. Singurul plictisit după această cetire ar putea să fie d. director general al teatrelor, care a refuzat lumina rampei spre a face să strălucească acest mărgăritar al repertoriului german.“ După lectura urmată de informații biografice asupra lui Camoëns, publicul — incheie reporterul — „a aplaudat mult frumoasa traducere“ (*De la Societatea femeilor române*, în *Ordinea*, II, nr. 377, 13 martie 1909, p. 2).

Ca și *Cometa*, poemul dramatic *Camoëns* a fost totuși reprezentat la Teatrul Național din București în toamna anului 1911, sub directorul Ion Bacalbașa. La câteva zile după premieră, D. Anghel, înstrăinat de mai bine de un an de St. O. Iosif, a publicat un articol confesiv, din care extragem câteva pasaje: „Am fost dăunăzi la teatru și l-am văzut pe maestrul *Nottara* jucînd moartea lui *Camoëns* — și am rămas surprins cît de puțin poate să impresioneze sffrșitul unui geniu, cînd oficialitatea și reclama nu se amestecă. Decoruri triste și fumurii, inexistente aproape, o mohorîtă cameră de ospiciu cu lumină bolnavă, un pat sărac și câteva manuscrise. Nimic din feeria și iluzia scenei, nici o intrigă și nici un amor și, ce e mai paradoxal încă, nici o femeie.“ După ce dă un rezumat poetic al poemului dramatic, D. Anghel continuă, fericindu-l pe Camoëns pentru împlinirea sa ca artist: „Să poți muri așa, văzînd zorii unei apoteoze ce nu se va șterge niciodată, să te poți stinge tihnit și împăcat cu tine, să te domolești ca un sunet de harfă, să te risipești ca un cerc ce și-a înscris la infinit vibrațiile pe nemărginirea unei ape, ce vis fericit! Eu la aceasta mă gîndeam, privind jocul minunat al maestrului *Nottara* dăunăzi. Evadat din viața reală prin magicul joc al artistului, căutam în fundul sufletului meu și îmi întrebam puterile. La altele desigur însă se gîneau *Quebezi* din sală.“ Actorul nu i-a putut mișca pe cei mai mulți dintre spectatori. „Extraordinara lui creație de aseară însă va rămînea în mintea noastră. Felul profetic cum a știut să rostească versurile ne va răsuna mult timp în suflet și ne va fi un imbold și o reculegere, seninătatea și disprețul ce a știut așa de bine s-o [sic!] arate măririlor și deșertăciunilor ne va fi o pildă poate. Eu îi mulțumesc din tot sufletul pentru minutele de mulțumire ce m-a făcut să trăiesc aseară și îi doresc ca, odată ieșit din rol, să arate *Quebezilor* ce-l înconjură și

mișună în lume același dispreț pe care l-a arătat aseară sub masca lui Camoëns“ (*După reprezentarea lui „Camoëns“, în Rampa*, I, nr. 15, 3 noiembrie 1911, p. 1).

În mai 1912, Teatrul Național din București a reluat *Camoëns*, împreună cu *Cometa*.

Théodore de Banville

(p. 285)

GRINGOIRE

COMEDIE ÎNTR-UN ACT

În volumul *Gringoire*. Comedie într-un act de Théodore de Banville. Tradusă de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Tipografia cooperativă „Poporul“, 1910, 88 p.

Debutînd la nouăsprezece ani ca poet (*Les Cariatides*, 1842), sub influența lui Victor Hugo și Théophile Gautier, Théodore de Banville (1823—1891) a evoluat spre parnasianism, creînd o poezie de mare virtuozitate formală, dar săracă în emoție (*Odes funambulesques* (1857 etc.). În *Petit traité de poésie française* (1872), a formulat regulile despre mijloacele formale ale poeziei, pe care și le-au însușit parnasienii. A mai scris proză și teatru în versuri. Comedia *Gringoire*, apărută în 1866, s-a menținut multă vreme în repertoriul permanent al Comediei Franceze. În noiembrie 1911, o trupă pariziană a dat spectacole cu această comedie la București, pe scena Teatrului Național. Eroul piesei, Pierre Gringoire (Gringor) (1475—1538) a scris poeme didactice și alegorice, dar s-a făcut apreciat mai ales ca dramaturg și pamfletar. Cele mai cunoscute piese ale sale sînt *Jeu du prince des sots et de la mère sotté* (1511), satiră caustică împotriva papalității, și un misteriu despre faptele lui Ludovic al XI-lea, *La vie du monseigneur Sainct Loys*. Istoricii literari francezi consideră că atît în comedia lui Théodore de Banville, cît și în romanul *Nôtre-Dame de Paris* de Victor Hugo, figura lui Gringoire apare în contururi mult idealizate. În afară de celălalt personaj istoric — Ludovic al XI-lea (rege al Franței între 1461 și 1483) — Olivier Necker Le Daim este și el o persoană reală. Bărbier și confident al regelui Ludovic al XI-lea, a fost spîn-

zurat în 1484, curînd după moartea protectorului său. Data acțiunii comediei — 1469 — este corectă, fiind confirmată de evenimentele la care se face aluzie în text. Dar cum putea fi implicat în această acțiune Pierre Gringoire, care, în 1469, nici nu se născuse? Anacronismul este, desigur, voit: Banville îl pune pe Gringoire față în față cu regele pe care l-a satirizat în una din piesele sale.

Sc. I, r. 140—167: Replicile evocă momente din zbuciumata istorie a Franței sub Ludovic al XI-lea. Îndată ce a devenit rege, acesta a luat o serie de măsuri care au ridicat împotriva sa aristocrația. În 1468, ducîndu-se la Peronne pentru tratative cu ducele de Burgundia, Carol Temerarul, a fost luat prizonier și silit să semneze un tratat militar, prin care ceda fratelui său, Charles de France, Champagne. Schimbul sugerat în text s-a făcut în realitate: în locul provinciei Champagne, regele îi va da fratelui său Guyenne; r. 173—177: cardinalul Jean Balue (La Balue) (1421—1491), secretar de stat, nu va fi o „slugă, credincioasă” a regelui, cum se vede pînă la urmă și în comedie; întemnițat în 1469, va fi pus în libertate abia în 1480; sc. IV, r. 89: titlul este real — *Les folles entreprises* — dar poemul datează din 1505, pînă cînd, de la pretinsa întîlnire a lui Ludovic al XI-lea cu Gringoire, vor mai trece treizeci și șase de ani!; r. 214—304: Gringoire debitează cuplete din *Sotye nouvelle des chroniqueurs*, satiră împotriva abuzurilor din vremea domniei lui Ludovic al XI-lea, pe care o va da la iveală în 1515, deci peste patruzeci și șase de ani; r. 202—203: la Plessis-Les Tours, Ludovic al XI-lea construie un castel; pădurea era, așadar, la propriu „livada regelui Loys”; r. 287—288: ducele de Bretania și monseniorul de Normandia erau cei doi inamici ai lui Ludovic al XI-lea — Carol Temerarul și frațele regelui; r. 448—449: replica lui Gringoire e plină de umor — ceea ce va scrie el despre Ludovic al XI-lea va sluji gloriei acestuia ca funia spinzuratului...; r. 451—452: Amadis de Gaula (de Gaule), erou al unui roman cavaleresc iberic, datînd probabil din secolul al XII-lea; prelucrat în spaniolă de Garcia Rodriguez de Montalvo, va fi tipărit în 1508; în Franța a fost tradus începînd din 1524 de către Herberay des Essarts și tipărit între 1540 și 1546; sc. V, r. 102—105: aluzie la Carol al II-lea cel Simplu (879—929), care a murit în turnul de la Péronne, unde era ținut prizonier de Herbert al II-lea de Vermandois.

Comedia *Gringoire* a fost tradusă de D. Anghel și St. O. Iosif pentru Compania dramatică Al. Davila și a fost „jucată de aceasta la Constanța, cu prilejul inaugurării cazinului (cazinoului) în 15 august 1910”. Precizarea aceasta se face pe coperta volumului din 1910, pe care se dă și distribuția: „Ludovic XI — Al. Davila; Petre Gringoire — Ion Manolescu; Simon Fourniez — R. Bulfinski; Olivier Le Daim — Gh. Storin; Loysa — d-na M. Voic-Quintus; Nicola Andry — Elvass.” În aceeași interpretare, Compania Davila a reprezentat comedia și la București, la începutul anului 1911. După revenirea lui Al. Davila la direcția Teatrului Național din capitală, *Gringoire* s-a reluat cu succes și pe prima scenă a țării, tot cu Ion Manolescu în rolul titular (primul spectacol, la 24 noiembrie 1913).

Cu trei ani înainte de apariția traducerii lui *Gringoire*, o altă piesă a lui Théodore de Banville, *Sărutarea*, a fost tradusă de H. G. Lecca și publicată, împreună cu *Atalia* de Racine, de Editura Alcalay, în „Biblioteca pentru toți”, nr. 276, 1907.

Alexandre Dumas-tatăl

(p. 355)

STRIGOIU CARPAȚILOR

În *Ordinea*, II, nr. 366, 28 februarie; nr. 367—378 (cu excepția nr. 372, fără foileton), 1—14 martie 1909, p. 2; în volumașul cu același titlu, Minerva, Biblioteca „Minervei”, nr. 38, București, 1909, 106 p.

Povestirea fantastică a lui Dumas-tatăl era într-adevăr foarte indicată pentru un serial foiletonistic, într-o vreme cînd ziarele făceau efortul de a-și spori tirajul prin publicarea unor scrieri pe gustul curcilor celor mai largi de cititori. Încă de la începutul lunii februarie 1909, *Ordinea* a inserat zilnic anunțul că va începe tipărirea povestirii lui Al. Dumas-tatăl, cu precizarea: „Traducerea e minunată și e datorită talentaților noștri poeți D. Anghel și St. O. Iosif”.

Popularul romancier francez are asupra țării românești o viziune în bună măsură neconformă realității, corespunzător ignorării adevăratelor stări de lucruri din această parte a Europei și unor prejudecăți de felul acelor pe care Vasile Alecsan-

dri le ridiculizează în *Balta-Albă*. Munții Moldovei sînt pentru el o regiune locuită de oameni stăpîniți de patimi năvalnice, care-și trec timpul vinînd sau tîlhărind într-un peisaj sălbatic. Totuși, ca un autor specializat în reconstituiri istorice, Dumas-tatăl n-a purces la redactarea scrierii sale fără o documentare prealabilă. Ce va fi citit? Poate relatări ale unor călători francezi, fără îndoială și unele lucrări istorice. Dacă, în *Strigoii Carpaților*, datele istorice nu rezistă în amănunt unui examen critic, aceasta nu se datorează numai unui minus de informare, ci și modului liber în care scriitorul francez utiliza în genere știrile culese din documente.

Momentul în care începă acțiunea narată de Hedwiga, fiică a unui nobil polonez din Sandomir (Sandomierz, oraș pe Vistula), reamintește evenimente reale. „Lupta“ din 1825 dintre Rusia și Polonia este una dintre mișcările antițariste poloneze, care au precedat marea răscoală din 1830—1831. Cum se știe, prin hotărîrea Congresului de la Viena, în 1815, Polonia fusese împărțită din nou între Austria, Prusia și Rusia. Chiar în anul amintit, 1825, se suise pe tron țarul Nicolae I. Paginile ce urmează în povestire descriu cu remarcabilă plasticitate și adevăr peisajul pitoresc al Carpaților moldoveni. Va fi avut Dumas-tatăl la îndemînă *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir, care, ca și el, folosește pentru Ceahlău denumirea de muntele Pion? Ca un detaliu, să notăm că regiunea în care este plasată acțiunea este aceeași pe care o descrie V. Alecsandri în *O primblare la munți* (1844), unde se vorbește de asemenea despre mînăstirea Hangu. Coincidența nu poate fi, desigur, decît întîmpltoare.

Cît privește datele despre familia celor doi frați vitregi, pe care cel mai mare dintre ei, Grigoriță, le comunică Hedwigăi, mai totul este scornit de fantezia scriitorului. La 1825, un descendent al lui Brîncoveanu, aflat în Moldova (!), nu avea calitatea să vorbească, aproape ca o persoană oficială, despre iminența unui război. Tocmai atunci, între imperiul țarist și cel otoman intervenise o anumită înțelegere. Din 1722, în țările românești fuseseră restabilite domniile pămîntene, iar în 1826 avea să fie semnată Convenția ruso-turcă de la Akkerman. De asemenea, același personaj nu avea de ce să fie ostil rușilor și chiar Cantemireștilor. „Ilustrul șef“ al familiei — expresie ce nu se poate referi decît la domnitorul Constantin Brîncoveanu — n-a fost ucis la stăruința Cantemireștilor, ci a căzut victimă

uneltirilor propriilor sale rude. Poate că, totuși, Alexandre Dumas-tatăl aflase cîte ceva despre adversitatea dintre Dimitrie Cantemir și Constantin Brîncoveanu, din cauza orientărilor lor divergente în politica externă. În confesiunea tînărului Brîncoveanu apar și alte inadvertențe. Care Șerban-Vodă va fi fost primul soț al Smarandei și tatăl lui Grigoriță? Ultimul voievod cu acest nume a fost Șerban Cantacuzino, dar acela murise în 1688, cu peste un secol înainte de nașterea lui Grigoriță. Dealtfel, din spusele acestuia reiese că tatăl său nici n-a fost domn. Spre sfîrșitul povestirii, Smaranda Brîncoveanu îi va aminti fiului său: „ești Vaiwady după tată, după cum el (Costachi) e Koproli“, ca și cînd Vaiwady ar fi fost un nume propriu. Dar *waiwoda* e termenul folosit în lucrările istorice străine pentru voievod.

Desigur, asemenea inadvertențe nu aveau importanță pentru cititorii francezi, cu atît mai mult, cu cît în povestire datele istorice sînt oricum de ordin secundar. Alexandre Dumas-tatăl a reținut din izvoarele cercetate, alături de cîteva detalii pe care le-a prelucrat liber, și unele nume, folosindu-le independent de personajele reale care le-au purtat. Astfel, o Smaragda a fost fiica lui Șerban Cantacuzino, iar un Koproli, mare vizir pe la 1660.

Ținuta vestimentară a celor doi tineri, foarte pitorească, e verosimilă. Dar de ce va fi fost decorat Grigoriță de sultanul Mahmud? Mahmud era, într-adevăr, sultan în acea vreme; al II-lea cu acest nume, a domnit între 1808 și 1839. Alexandre Dumas-tatăl denumește corect și decorația turcă: *Nisham* (*nicham* sau *nichan*). Cu siguranță însă că nici un străbun al familiei Brîncoveanu n-a fost cruciat și n-a cucerit Constantinopolul cu Villehardouin și Balduin de Flandra. Pentru teribila luptă dintre un om viu și un strigoi, o spadă oarecare n-ar fi fost de ajuns — era nevoie de una moștenită de la un cruciat! În rest, trebuie spus că scriitorul francez se arată bine informat în privința credinței în strigoi la popoarele din răsăritul Europei, în trecut.

Piese și romane ale lui Dumas-tatăl au fost traduse la noi încă înainte de 1850. *Strigoii Carpaților* a apărut pentru prima dată în românește în tîlmăcirea fragmentară a lui G. Baronzii, cu titlul *Castelul brîncovenesc*, în volumul *Castelul brîncovenesc, Carnavalul Veneției și Visul vieții omenеști de Michel-Ange*, București, Tipografia Mitropoliei, 1852.

(p. 401)

ECATERINA PITIȘ

„Poezii“, Minerva, 1909

În *Ordinea*, II, nr. 456, 21 iunie 1909, p. 1 (semnat: A. Mirea).

Versificatoare modestă, Ecaterina Pitiș (1884 — ?) a colaborat mai la toate revistele literare importante de la începutul secolului, inclusiv la *Viața românească*. Recenzia pe care o face A. Mirea singurei sale culegeri, *Poezii*, este mai mult decât binevoitoare. Din articol, reiese că unul dintre dioscouri a vizitat-o pe poetă acasă, la Brașov, în Scheiul-Vechi. Acesta trebuie să fie St. O. Iosif, iar vizita va fi avut loc în 1907, când poetul a asistat la premiera pastoralei *Dragoste cu toane* de Goethe, pe care o tradusese, sau cu prilejul altei călătorii în Transilvania. Oricum însă, descrierea amănunțită a peisajului pitoresc privit de pe Tîmpa nu-i poate aparține decât lui, ca unuia ce s-a născut și și-a petrecut copilăria la Brașov. Diatriba împotriva „micii republici a literilor“ dominată de patimi și invidie, ca și îndemnul adresat „sufletelor curate“ de a rămîne departe de zarvă și frământări amintesc îndeaproape această *Scrisoare* a autorului *Patriarhalelor*:

Tu îmi scrii din cuibul pașnic de la țară, scumpe frate,
Că ți s-a urît de-atîtea visuri și singurătate,
Că ți-e dor de viață nouă și de lupta zgomotoasă...

5 Îți închipuî lumea noastră din oraș mult mai frumoasă
Și deplîngi monotonia zilelor pustii de toamnă
Care tot la gînduri triste fără voie te îndeamnă...

Mă întrebi de-ți dau eu sfatul ca să vii în Capitală,
Tu care-ai trăit de-a pururi într-o lume ideală,
Simplu, delicat și tainic în căsuța ta curată,

10 Unde larma surd-a zilei nu străbate niciodată...

O, rămii, rămii acolo, în căsuța de la țară,
Nu jertfi pe-ambiții vane liniștea ce te-mpresoară,
Nici mărețele priveliști ce natura ți le-mbie
Pe-un crîmpei de viață seacă fără pic de poezie...

(În *Voința națională*, XX, nr. 5537, ed. a 3-a, 17 septembrie / 1 octombrie 1903, p. 1; în *Opere*, IV, ed. cit., p. 115.)

Cu recenzia despre volumul Ecaterinei Pitiș, colaborarea lui A. Mirea la ziarul *Ordinea* ia sfîrșit, în împrejurările cunoscute. Redacția desființează *Cronica de sîmbătă*, deși le menține pe cele din restul săptămîinii. În spațiul rămas liber se dau reproducteri din *Noua revistă română*, sau traduceri.

(p. 404)

UN CONGRES AL SCRITORILOR

În *Minerva*, I, nr. 206, 12 iulie 1909, p. 1.

R. 1—16: deși tirajele erau reduse, comerțul cu cartea pare a fi fost într-adevăr rentabil. Numai așa se explică numărul relativ mare de edituri, dintre care unele iau ființă în primul deceniu al secolului. Printre casele de editură importante se numără în acea vreme Editura librăriei Socec & Comp., Editura librăriei școalelor C. Sfetea, Editura librăriei H. Steinberg, Editura Minerva, Editura Casa școalelor. În țară funcționau Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, la Craiova; Editura *Viața românească*, la Iași. La Brașov, cărțile românești erau publicate, între altele, de Librăria I. Ciurcu. De un succes deosebit se bucurau bibliotecile de popularizare, cu apariții periodice, numerotate: „Biblioteca pentru toți“, Biblioteca românească enciclopedică „Socec“, Biblioteca „Sămănătorul“, Biblioteca „Minerva“ etc. În privința ziarelor mari, „sacrificiile“ pe care le făceau pentru a spori numărul cititorilor ne apar astăzi surprinzătoare. Între altele, ofereau periodic, prin tragere la sorți, premii care constau în diverse obiecte, garnituri de mobilă și chiar case! Totul, bineînțeles cu multă reclamă, fotografii, scrisori de mulțumire etc. Un amănunt amuzant: la prima tragere a cupoanelor ziarului *Minerva*, proaspăt înființat, D. Anghel: a cîștigat un ceas de aur; r. 16—20: inițiativa de a încredința unor scriitori traducerea pieselor înscrise în repertoriul Teatrului Național îi aparține lui Pompiliu Eliade. Acesta apreciasse că pentru cele douăzeci și două de traduceri se plătise o sumă „fabuloasă“ — epitet reluat cu ironie de D. Anghel și St. O. Iosif. În realitate remunerarea fusese în medie de 500 de lei de traducere. Traducerea pieselor enumerate în articol aparține lui: Ovid Densusianu (*Heidelbergul de altădată* de W. Meyer-Forster), George Coșbuc (*Don Carlos* de Friedrich Schiller), Bo-

niface Hétrat (*Falimentul* de Bjornstjerne Björnston), Dimitrie Anghel (*Amorul veghează* de Caillavet și De Flers); r. 38—64 : literatul învinuit că și-a construit o locuință personală pe terenul obținut de la primăria capitalei pentru o casă a scriitorilor este Nicolae Petrașcu, directorul revistei *Literatură și artă română*; r. 91—98 : cum aveau s-o spună și cei doi poeți, glumind cu amărăciune, în *Congresul literaților*, reunirea într-un congres și apoi într-o asociație a tuturor scriitorilor, dincolo de dezbinări și animozități, a fost atunci un vis irealizabil. A se vedea în acest sens și mihnita parodie a lui I. Scurtu, *Un congres care nu s-a ținut* — Poveste cum n-a fost și nu mai este —, în *Sămănătorul*, VIII, 30 august 1909, p. 711—714.

(p. 407) SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI

RĂSPUNSUL D-LOR D. ANGHEL ȘI ST. O. IOSIF

În *Minerva*, I, nr. 259, 3 septembrie 1909, p. 1.

Răspunsul celor doi poeți se înscrie în ancheta inițiată de V. Savel, redactor al ziarului *Minerva*, spre sfârșitul lunii august 1909. Întrebările erau următoarele: „I. Se simte nevoia înființării unei societăți a scriitorilor? II. Cum s-ar ajunge la realizarea acestui scop cât mai curînd? III. Ce foloase reale ar aduce societatea culturii noastre naționale?” Au răspuns cu argumente în sprijinul înființării unei asociații C. Rădulescu-Motru, Ioan Adam, Il. Chendi, E. Lovinescu, M. Sadoveanu, I. Scurtu, N. N. Beldiceanu. Între răspunsurile tuturor acestora, cel al lui D. Anghel și St. O. Iosif este cel mai amplu, mai convingător și mai energetic. Dealtfel, cei doi poeți s-au și aflat de la bun început în fruntea grupului de confrăți ce-au depus eforturi pentru crearea societății. Încă înainte de ancheta lui V. Savel se și făcuse primul pas concret spre realizarea obiectivului. Anume, în ziua de 21 august 1909, un mănunchi de scriitori s-au întilnit la cafeneaua „Bulevard“, sub președinția lui D. Anghel și au decis (printr-un proces-verbal) înființarea unei asociații profesionale. A urmat, la 2 septembrie (așadar, cu o zi înainte de apariția răspunsului lui D. Anghel și St. O. Iosif) ședința de constituire legală, în foaierea Teatrului Național. Au participat, între alții, Ioan Adam, D. Anghel, N. N. Beldiceanu, Ilarie Chendi, P. Cerna, Ludovic Daus, N. Dunăreanu, Emil Gârleanu,

St. O. Iosif, E. Lovinescu, Ion Minulescu, M. Sadoveanu, I. Scurtu. Erau în total 26 de scriitori, dar alți 25, care lipseau, au fost „citați“ ca „membri activi“. S-a ales comitetul Societății scriitorilor români, cu următoarea componență: M. Sadoveanu — președinte; D. Anghel — vicepreședinte; Emil Gârleanu — secretar bibliotecar; Cincinat Pavelescu și Eugen Lovinescu — cenזורi; Artur Stavri, O. Goga, St. O. Iosif, Il. Chendi, I. Minulescu și Z. Bârsan — membri. În încheiere s-a hotărît să se trimită invitații de adeziune „vechilor scriitori“, printre care I. L. Caragiale, B. St. Delavrancea, A. Vlahuță, C. Gherea, N. Gane.

Pentru informații în legătură cu înființarea Societății scriitorilor români, a se vedea *Minerva*, I, nr. 248, 251, 254, 256, 260, 262, 265, 266, din august-septembrie 1909, toate la p. 1. Un articol interesant: *Istoricul societăților de scriitori români* de D. Teodor, în *Minerva*, I, nr. 263, 7 septembrie 1909, p. 4.

La 5 februarie 1910, a fost inaugurat localul Societății scriitorilor români în strada Academiei 21. Au vorbit M. Sadoveanu și Emil Gârleanu, iar Cincinat Pavelescu a citit două poezii. După inaugurare, scriitorii au luat masa împreună la restaurantul „Carpați“ (*Inaugurarea localului Societății scriitorilor români*, în *Seara*, I, nr. 28, 7 februarie 1910, p. 2).

(p. 409)

GAZETA LUI WILY

În *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 2—3.

Episodul narat pare a aparține biografiei lui St. O. Iosif, căci acesta s-a aflat în anii debutului la București, unde a locuit în odăițe mizere de periferie. Aluzia la „poemul“ în care tînărul poet cînta „bucuriile vieții casnice, la care rîvnea pe-atunci“, nu ne permite o identificare precisă ce ne-ar oferi un argument în plus. Care ar putea fi respectivul „poem“? *Visul unui slujbaş* (1895), vreuna dintre poeziile dezrădăcinatului transilvănean? Oricum, D. Anghel n-a cîntat niciodată bucuriile vieții casnice. În altă ordine de idei, a răsfoi presa (ce ziar și în ce an?!), în care poetul a publicat relatarea faptului divers, probabil succintă și nesemnată, ar fi o operație imposibilă.

În *Cumpăna*, I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 33—35 (semnat: A. Mirea).

R. 1—2: afirmația că pînă în 1909 n-a existat nici un romancier în literatura română ar trebui probabil interpretată în sensul că A. Mirea înțelege prin „romancier“ un autor în creația căruia romanul a ocupat un loc preponderent, dacă nu chiar exclusiv, nu un scriitor care a publicat, între altele, și romane. Altminteri ar rămîne de neînțeles ignorarea lui N. Filimon, Ioan Slavici etc. Oricum, cel puțin Duiliu Zamfirescu putea fi considerat un romancier; r. 8—19: autorii reiau teza veche, susținută, între alții, de A. Vlahuță (*Curentul Eminescu, Unde ni sînt visătorii?*..., 1892), dar în 1909 s-ar fi putut evita generalizarea („toată eflorescența noilor trubaduri...“) și s-ar fi putut aduce nuanțările necesare, pentru ca înriurirea lui Eminescu să nu apară ca un fenomen în ansamblu negativ. Epigonii marelui poet n-au fost singurii reprezentanți ai poeziei române din deceniile imediat următoare stingerii maestrului, iar influența acestuia, considerată în sensul ei major, nu ca imitație, a fertilizat întreaga dezvoltare ulterioară a poeziei noastre. St. O. Iosif și D. Anghel au preluat și ei la debut teme, vocabular, scheme de vers, imagini eminesciene, dar s-au eliberat, ca și alții, de pastişă, odată cu încheierea crizei de creștere. În cuvîntarea omagială din 1911 (*Prinosul unui iconoclast*), D. Anghel avea să spună, referindu-se la începuturile creației sale: „Pe cînd el (Eminescu, n.n.) își desfăta creștetul în lumină, bucurîndu-și privirile de priveliștile ce le vedea în zări, noi nu mai găseam nimic de spicuit și, rămași în umbra lui, îl întilneam pretutindeni, oriîncotro am fi vrut să apucăm“; r. 31—36: pe dealul Sărării, la Iași, se afla casa lui Ioan Nădejde, unde era instalată și redacția revistei *Contemporanul*, la care D. Anghel avea să deuteze în toamna anului 1890. Pe-atunci frecvența și el casa din Sărărie, participînd la întrunirile pe care avea să le evoce în paginile de amintiri intitulate *Povestea unui mușuroi* (în vol. *Fantome*, Minerva, București, 1911, p. 69—79); r. 41—55: în tinerețe, A. C. Cuza (1857—1947), viitorul om politic naționalist-șovin, a frecventat un răstimp cercurile socialiste și a colaborat la *Contemporanul* cu versuri de protest social. Constantin Mille (1861—1927), în vîrstă de abia douăzeci de ani, a

fost în 1881 primul director literar al *Contemporanului*, în paginile căruia și-a publicat poeziile pe care le va stringe în 1883 în volumul *Versuri*. Învinuirea de lipsă de sinceritate adusă „truverilor“ protestatari este, desigur, prea drastică, dar nu e mai puțin adevărat că nici cei doi amintiți, nici alții nu s-au aflat pe o poziție propriu-zis revoluționară, ca exponenți ai proletariatului.

În *Povestea unui mușuroi*, D. Anghel amendează indirect opinia critică, din *Ieri și astăzi*, despre protagoniștii idealurilor pe care le împărtășea pe la 1890 și el și pe care în 1909 le socotea împreună cu St. O. Iosif, ca fiind „proaspăt aduse din străinătate“. Paralela dintre tinerii dinainte de 1900 și cei de pe la 1910 capătă în *Povestea unui mușuroi* un sens opus celei din *Ieri și astăzi*: „Tinerimea aceea ce nu cunoștea viața, în care ambițiunile dormeau încă, dacă ar fi fost în altă țară, unde li s-ar fi cerut o jertfă imediată, cred că n-ar fi stat în cumpănă să-și sacrifice ce avea mai scump, să rupă cu părinți și rude pentru izbîndirea cauzei. Dacă i s-ar fi cerut să coboare în popor, nu s-ar fi dat într-o parte de la acest apostolat și, oricum, neputînd face mai mult, precum avea inima deschisă pentru cei ce sufar, avea și mină darnică și bunăvoință nesfîrșită. Era, în orice caz, superioară tineretului de astăzi, mai puțin egoistă, poate mai iubitoare de oameni, mai puțin pizmașă și lacomă și mai puțin grăbită de a ajunge. Era mai mult respect și aproapele nu mai era ca astăzi un concurent eventual, o piedică care trebuia abătută, o gură mai mult care cere pîne“. Desigur, pasajul acesta nu se referă nemijlocit la poeți și poezie, dar pune totuși în discuție sinceritatea celor două generații. Pe de altă parte, printr-o detaliere a idealurilor celor grupați în jurul *Contemporanului*, neagă obiectiv sorgintea străină a respectivelor idealuri; r. 56—94: pe cît de pesimistă e viziunea lui A. Mirea asupra poeziei posteminesciene, pe atît de optimistă este opinia sa despre literatura de pe la 1909. Mai interesantă decît această pendulare între extreme este sublinierea calităților poeziei noi, calități ce definesc de fapt simbolismul. Și încă mai vrednică de reținut este, din ultima parte a articolului, pledoaria pentru drepturile și capacitățile civile ale scriitorilor. În această privință, D. Anghel și St. O. Iosif reiau teoretic concepția exprimată și în poeziile *Înainte!* și *„Cumpăna“*.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 49—51. R. 43: *Universul*, fondat în 1884 de italianul Luigi Cazzavillan, și *Minerva*, editată începînd de la 13 decembrie 1908 de proprietarul editurii cu același nume, Gheorghe Filip, nu practicau violența de limbaj, deoarece, ca gazete independente de informație, nu participau la urta polemică politică; r. 57—59: în presa epocii, Gheorghe Panu (1848—1910) se detașează totuși ca o personalitate viguroasă, cu audiență largă. După caracterizarea lui N. Iorga, ziarul său *Lupta* (1884—1895) s-a remarcat prin „raționalismul articolelor sale prime, prin caracterul de șarjă al portretelor foarte cetite și foarte temute, ale tuturor personalităților care au luat parte în acel moment la viața politică și pe care șeful unui partid abia existent avea mai multă latitudine decît altcineva să le caracterizeze după adevăr, prin ironia crudă, care se întrebuița față de adversari...” (*Istoria presei românești*, București, Tipografia Adevărul, 1922, p. 147—148). Despre celălalt periodic al lui Panu, *Săptămîna*, N. Iorga scrie: „... încetînd *Lupta*, Panu a tratat toate programele politice românești cu aceeași puternică logică și cu mult talent satiric în *Săptămîna*, care și ea a cîștigat un foarte mare număr de cetitori (1901 și urm.). Fără a crea un curent și cedînd prea adesea pasiunii personale, ea a servit totuși să îndrepte atîtea porniri greșite ale politicii de partid” (*ibid.*, p. 148). D. Anghel și St. O. Iosif au însă perfectă dreptate cînd conferă lui Gheorghe Panu epitetul de „fluctuant”. Pe poziții „radicale” o vreme, acesta a aderat în 1897 la Partidul conservator; r. 62—66: scepticismul în legătură cu evoluția viitoare a lui Toni (Anton) Bacalbașa (1865—1899), dacă acesta ar fi trăit, se putea dispensa de orice notă ipotetică. Încă din 1895, Toni Bacalbașa devenise colaborator al ziarului conservator *Epoca*; în 1896, preluase funcția de prim-redactor al oficiosului liberalilor democrați, *Dreptatea*, iar în 1899 fusese ales deputat ca membru al Partidului conservator; r. 78—84: ostilitatea celor doi poeți față de *Adevărul* pare a fi determinată de unele comentarii defavorabile ale ziarului asupra revistei lor *Cumpăna*. Ca întotdeauna, împinși de o susceptibilitate excesivă, ei exagerează, ajungînd pînă la a-și însuși din presa politică reacționară acuzația gravă că, *Adevărul* apăra interese potrivnice poporului român. De reținut, totuși, dezacordul lor față de represiunile violente, într-o vreme cînd

aveau loc manifestații de stradă la Iași și la București și campanii în Parlament împotriva *Adevărului* (cf. articolul *Privire generală* de G. Panu, în *Săptămîna*, X, nr. 1, 8 ianuarie 1910, p. 593—605). Din 1895, *Adevărul* fusese preluat de C. Mille, care se rupsese de mișcarea socialistă, dar își păstrase convingerile democratice, imprimînd și ziarului o orientare corespunzătoare. „...Dar — vă scrie N. Iorga — și înainte de trecerea foii supt conducerea d-lui Constantin Mille, care se distinsese ca poet socialist și ca autor de nuvele realiste și aducea un condei ager și hotărîrea de a sfida prejudecățile, de a călca și anume interese pentru a servi ceea ce pentru dînsul era un crez de democrație, *Adevărul* a avut marele merit de a agita necontentit problemele de căpetenie înaintea unui public care, dacă se simțea atras către Panu prin perfecția apărentă a concluziilor sale, era mai bucuros să găsească același lucru într-o formă sentimentală fără multă filozofie, care corespundea mai bine pregătirii sale actuale” (*Istoria presei românești*, p. 149).

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 60 (semnat: A. M.).

Pe Jean Al. Steriadi (1880—1956) poeții îl cunoșteau din vremea cînd se aflaseră și ei peste hotare. În 1901, St. O. Iosif îi trimitea din Neuburg a. D. tînarului pictor o scrisoare în versuri (v. *Opere*, IV, ed. cit., p. 432—433).

Articolul a fost prilejuit de „expoziția de iarnă” a pictorului, deschisă la Ateneul Român în ziua de 3 decembrie 1909.

R. 11—17: în acțiunea sa de îmbogățire a repertoriului Teatrului Național cu traduceri îngrijite, Pompiliu Eliade a încredințat tîlmăcirea piesei *La femme nue* de Henri Bataille (1872—1922) lui George Ranetti. În 1909, traducerea, cu titlul *Modelul*, fusese predată, dar nu se trecuse la punerea ei în scenă.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 5, 24 decembrie 1909, p. 73—75 (semnat: A. Mirea).

R. 25—27 : dintre scrierile franceze pentru copii și tineret citate, câteva erau cunoscute și în România. Cu un an înainte, și chiar în ajunul sărbătorilor de iarnă, I. L. Caragiale publicase *Făt-Frumos cu moș în frunte*, traducere după *Riquet à la Houpe* de Charles Perrault (în *Convorbiri critice*, II, 15 decembrie 1908, p. 785 și urm.; retipărită în *Schițe nouă*, Editura Adevărul, București, 1910). Încă din 1875, *Romanul vulpii (Le Roman de Renard)* fusese localizat de Al. I. Odobescu sub titlul *Jupin Rânică Vulpoiul*. A treia scriere pomenită este *Cadet Rousselle*, baladă populară creată, se pare, în cadrul armatei de voluntari din 1792 ; r. 48—50 : editorul „plin de rîvnă pentru cartea românească” este Gheorghe Filip, proprietarul editurii Minerva, care publicase două volume conținând opera lui Petre Ispirescu, îngrijite și prefațate de St. O. Iosif : *Legende sau Basmele românilor și Poveștile uncheșului sfântos* (1907) ; r. 51—53 : unele povestiri răzlete de Hans Christian Andersen fuseseră traduse la noi cu mult înainte. Cea dintîi pare a fi fost *Carte de icoane fără icoane* tălmăcită de savantul M. Gaster și tipărită în *Revista literară* din Iași, în 1885 (la zece ani de la moartea scriitorului danez). Un volumaș cu titlul *Scăpărătoarea*. Din povestirile lui Andersen — a apărut în Biblioteca populară a „Tribunei”, nr. 22, Sibiu, Editura și tipografia Institutului tipografic, 1886. Cu o culegere din poveștile scriitorului danez, în traducerea lui Dumitru Stăncescu, a fost inaugurată „Biblioteca pentru toți” (1895) : *Povești alese*. Tot Dumitru Stăncescu a publicat *Carte de chipuri fără chipuri*, în aceeași colecție, nr. 100 (1896). Traducerea Ruxandrei Vlahuță, cea mai amplă de pînă atunci, poartă titlul *Mărgăritare*. Povestiri de Andersen, București, 1909. *Isprăvile lui Păcală* de Petre Dulfu (1856—1953) au apărut la București, în 1894 (ed. a II-a, în 1907), iar *Legenda țiganilor* de același autor, de asemenea la București, în „Biblioteca pentru toți”, nr. 70 (ediția a II-a, în 1900) ; r. 54—56 : epitetul „nepipărate” este o aluzie la titlul unuia dintre volumele lui Th. D. Speranția : *Anecdote pipărate* (București, 1903). D. Anghel și St. O. Iosif au despre prolificul anecdotist aceeași rea părere pe care o formulase în diverse rînduri și confratele lor Ilarie Ghendi. La apariția *Anecdotelor botezate* (București, 1903), acesta stăruise asupra lipsei de umor și de bun-simț a anecdotelor lui Speranția, care „falsifică pînă și morală cea mai de jos a poporului și forțează nota pornografică într-un mod unic pînă acum la noi”, astfel că „pot deveni destul

de periculoase” (citată din volumul *Foiletoane*, București, Editura Cartea românească, 1925, p. 142) ; r. 60 : lucrările de popularizare ale astronomului francez Camille Flammarion (1842—1925) au suscitât la noi un interes cu totul deosebit. În primul deceniu al secolului s-au tipărit în românește următoarele volume : *Astronomia populară* prescurtată de C. Dalon. Traducere de Th. M. Stoescu, București, 1900 ; *Tainele cerului*. Traducere de Haralâmb G. Lecca, București, 1904 ; *Ce e cerul ?* Astronomie populară. Traducere de Victor Anestin, București, 1908 („Biblioteca pentru toți”, nr. 357—359) ; *Sfîrșitul lumii*. Traducere de M. Costin, București, 1908 („Biblioteca pentru toți”, nr. 379) ; *Știința și cugătarea omenească*. Conferință, București, 1908 (Colecția „Lumen”, nr. 4) ; *Visuri înstelate*. Traducere de Sofia Nădejde, București, 1909 (Biblioteca „Minerva”, nr. 20) ; *Erupția vulcanului Krakatoa*. Traducere de S. G., București, 1909 (Biblioteca „Minerva”, nr. 53) ; *Cataclismul din Martinica*. Traducere de Victor Anestin, București, 1910 (Biblioteca „Minerva”, nr. 84).

După sărbătorile de iarnă, *Cumpăna* (I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 96) a revenit cu o notă anonimă, datorată probabil tot celor doi poeți, intitulată *Literatură de sărbători*. Nota consemnează în numerele de sărbători ale ziarelor „cîteva ilustrații slabe, cîteva lucrărișoare literare, semnate în mare parte de necunoscuți”, în rest „nimic ce-ar putea oferi, în lungile seri de iarnă, ceva demn de citit”. O excepție : *Tribună* din Arad, apărută în 60 de pagini, cu un „mănunchi întreg de articole, nuvele și poezii de-ale scriitorilor noștri”.

(p. 424)

UN INCENDIU

CRONICA FANTEZISTA

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 139—141. R. 14—18 : dintre periodicele enumerate, iată pe cele mai puțin cunoscute : *Lily* — „revistă galantă”, București, 1907 ; *Țințarul*, București, 1909—1910 ; *Scoica* — „revistă feministă”, București, 1909—1910 ; *Biblioteca modernă*, București, 1908—1912 ; 1907, București, 1910—1911 ; *Revista ilustrată*, București, 1908—1910. La apariția revistei 1907, sub direcția lui I. Păucescu, *Cumpăna* (I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 93) a ținut să noteze „impresia

excelentă prin sinceritatea și cinstea cu care e scris. Nici fraze mari, nici platitudini, nici lingușiri. E un glas al vremii, o pornire dezinteresată, o raritate în viața noastră publică". Cu cordialitate i-a salutat *Cumpăna* și pe confracții care au întemeiat *Falanga*, din care primul număr a apărut la 10 ianuarie 1910. Acești confracți erau: Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, Eugen Lovinescu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Zaharia Bârșan; secretarul de redacție al revistei (care și-a încetat apariția după scurt timp, la 9 mai, același an): Liviu Rebreanu; r. 37—38: poeții se referă la articolul pe care l-am menționat la comentariul asupra *Cometei*.

(p. 427)

„APROPO DE POETA RIRIA“

RĂSPUNS D-LUI PANU

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 153—155. Titlul pus între semnele citării este preluat de la G. Panu. Cu acest titlu, G. Panu publicase o replică la articolul lui A. Mirea *Domnul Panu și poezia noastră în Săptămîna*, X, nr. 3, 22 ianuarie 1910, p. 632—635. Era un răspuns mai mult mîhnit, de om ofensat, nedoritor să mai facă uz de armele gazetarului vehement și temut de altădată. Pe un ton obiectiv, Panu își exprimase prețuirea față de poeții D. Anghel și St. O. Iosif și, cu modestie, se declarase un „amator“ în critica literară, calitate care, după părerea sa, îi asigura imparțialitatea. Adăugase că intervenția celor doi poeți nu-l convinsese că a exagerat elogiind versurile Ririei, astfel că va reveni asupra acesteia. Într-adevăr, după o lună a publicat un nou articol, tot atît de admirativ: *Cinturi vechi de d-na Riria*, în *Săptămîna*, X, nr. 7, 19 februarie 1910, p. 695—698.

R. 1—21: regretul mărturisit de cei doi poeți în legătură cu animozitatea pe care le-o arătau diverse publicații (*Convorbiri critice*, *Viața nouă*, *Adevărul*, *Săptămîna* etc.) este, ca să fim drepecți, nemotivat, fiindcă adesea polemica o provocau ei și o împingeau — oricît s-ar disculpa — pînă la jigniri. Trebuie spus însă că revista celor patru, *Cumpăna*, a trezit multe antipatii și prin agresivitatea lui Ilarie Chendi; r. 49: în 1909, G. Panu avea într-adevăr vîrsta pe care o „mărturisea“: 61 de ani (s-a născut în 1848, a murit la 6 noiembrie 1910); r. 50—58 traducerile din Petrarca, versificate totuși cu oarecare dibăcie,

au apărut în *Convorbiri literare*, VII, nr. 1, 1 aprilie 1873, p. 38—39: *Caută singurătatea, dar amorul îl urmează, Depăr-tîndu-se de Laura, După moartea Laurei, văzînd Valchiusa*; r. 63—77: pasajul este elocvent pentru modul tendențios în care polemishii interpretează uneori opiniile celeilalte părți. Articolele lui G. Panu, la care se referă, au apărut (semnate cu inițiala G.) la rubrica săptămînală *Cronica literară*, în ziarul *Ziua* — „organ al Partidului democrat-radical“ — I, nr. 1, 11 ianuarie, p. 1; nr. 13, 25 ianuarie, p. 1—2; nr. 18, 1 februarie, p. 1—2 (cu titlul: *Apărătorii versului*); nr. 22, 8 februarie, p. 1 (cu titlul: *Poezia și versul*); nr. 29, 15 februarie 1896, p. 1—2 (cu titlul: *Viitorul versului*). Pe un spațiu, ce-i drept, prea întins pentru ceea ce voia să spună, cu reveniri inutile și cam confuz, G. Panu susține de fapt o idee interesantă, remarcabilă pentru ultimul deceniu al secolului trecut. Anume, că sensibilitatea modernă, ideile „complexe“ ale vremurilor noi nu-și mai află un veșmînt adecvat în vers. Dacă versul „a servit mult timp admirabil inspirației poetice — astăzi el o omoară“, deoarece „alungă prin mecanismul lui melodic cele de mai multe ori [sic!] inspirația, iar din cauza însăși a acelei muzici de cuvinte face pe poet să creadă că tot ce pune el în versuri e poezie“. În nici unul dintre articolele incriminate, Panu nu afirmă ceea ce-i atribuie D. Anghel și St. O. Iosif, punînd ei înșiși poezia pe același plan cu versul: „Poezia adevărată pentru d-lui, și mai cu seamă versul, a fost un lucru care era menit să dispară odată cu progresul civilizației, a fost o jucărie...“ Făcînd o distincție netă între *poezie* și *vers*, Panu precizează în termeni categorici: „Poezia va exista cît va exista omenirea, cît creierul va cugeta și inima (expresie populară) va simți“ și, mai departe: „Versul poate să fie scump numai acelor cari cred că artele sunt o simplă jucărie a facultăților noastre... Artele sunt în oricare stare de cultură o trebuință reală. Ceea ce e jucărie în ele este virtuozitatea, este jocul și combinația cuvintelor cu ritm și rimă“. Cum se vede, G. Panu contestă viabilitatea versului (tradițional), nu a poeziei, care este „eternă“. Cele cinci articole din *Ziua* constituie în fond o pledoarie pentru versul liber, expresie pe care Panu n-o folosește, astfel că, lipsînd și orice exemplu sau trimitere, rămîne de neînțeles care erau pentru el mijloacele de exprimare ale poeziei moderne; r. 79—80: calificativul „dificilul critic al ma-

relui Eminescu“ se referă la opiniile lui G. Panu despre Eminescu, formulate în *Amintiri de la „Junimea“*: „Căci trebuie să spun că Eminescu la început nu-mi plăcuse deloc, nu-mi plăcuse fiindcă fondul poetului era fals, nedrept, pretențios; pentru că și mai târziu Eminescu, dacă are inspirație admirabilă și o formă frumoasă, însă ca gânditor, dacă nu este mediocru, cele mai multe ori este absurd“. Pe marginea acestei fraze și a altor comentarii despre poezie, Eugen Lovinescu notează că Panu „n-avea nici o înțelegere pentru poezie, era un anestezic“ și: „era un antipoet“ (cf. E. Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, II, Casa școalelor, 1944, p. 145—146 și 147). Revenind la articolele despre vers, ar trebui să adăugăm că și în acele articole G. Panu ne apare ca un diletant care vehiculează idei împrumutate, insuficient limpezițe, despre poezie și mijloacele ei de expresie. Cazul „poetei Riria“ nu face decât să illustreze incompetența sa în materie.

(p. 431)

CRONICA MEA

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 168—171 (semnat: A. Mirea).

„Evadarea“ senzațională de la Pinacotecă, la care se referă prima parte a articolului, relevă un caz ilustrativ pentru lipsa de grijă arătată valorilor artistice de însemnătate națională, în unele instituții ale vremii. D. Anghel și St. O. Iosif, care-l ridiculizaseră pe Virgil Cioflec pentru alarmă falsă în legătură cu dispariția unui tablou de N. Grigorescu, dau acum importanță cazului, și pe bună dreptate. Gazeta *Evenimentul* din Iași, apoi câteva ziare bucureștene, printre care *Minerva* și *Seara*, s-au ocupat timp de aproape două luni (ianuarie—martie 1910) de „furtul de tablouri de la Pinacoteca din Iași“. Din respectiva Pinacotecă dispăuseră — se afirma — patru tablouri semnate, respectiv, de Teniers, un pictor din școala lui Rembrandt (nu de Rembrandt însuși, cum scrie A. Mirea), Albani Francisco (?). Originalele fuseseră înlocuite cu copii. Întrucât Pinacoteca din Iași se afla sub administrația Școlii de bele-arte, dispariția tablourilor a fost imputată de presă pictorului Emanoil Bardasare (1850—1935), directorul școlii. Acesta s-a disculpat, declarând în scrisoarea amintită în articol că tablourile lipseau încă de pe vremea fostului director, pictorul Constantin Stahi

(1844—1920). Ancheta ordonată de ministrul Instrucțiunii Publice a confirmat acuzațiile presei, atât în privința lipsurilor, cât și a incorectitudinii în eliberarea diplomelor. Em. Bardasare, precum și unii funcționari ai Școlii de bele-arte din Iași au fost trimiși în judecata Consiliului permanent al Instrucțiunii Publice, urmînd a se lua și alte măsuri. A. Mirea va reveni asupra cazului într-o altă *Cronică*.

*

În replica dată lui G. Panu în privința așa-numitului „caz Porn“, A. Mirea nu face figură onorabilă. Publicistul Eugen Porn, alături de care cei doi poeți semnaseră în diverse ziare, era secretar al profesorului C. Rădulescu-Motru și colaborator la *Noua revistă română* a acestuia. Cu puțin timp înainte publicase un articol în care făcuse apologia poeziei lui Panait Cerna, pe care-l socotea „cel mai mare poet care s-a produs după Eminescu“. Era, desigur, o exagerare inadmisibilă, calificată ca atare și de G. Panu. Dar, oricît s-ar fi simțit atinși în orgoliul lor de așezarea pe cea mai înaltă treaptă valorică a unui confrate mai tînăr, scriitorii, doar cu cîțiva ani mai vîrstnici, n-ar fi reacționat, desigur, cu atîta violență. E. Porn însă, pentru a scoate în relief meritele lui Panait Cerna creionase o imagine foarte întunecată a literaturii din acei ani. După opinia sa, simțul pentru adevărata poezie fusese tocit și pervertit, se scria o poezie mărunță pe gustul directorilor de publicații, asocierile de scriitori urmăreau obiective extraliterare, în sfîrșit, în revistele care ajunseseră prea numeroase se tipărea o literatură „de o mediocritate revoltătoare“. Porn adăuga că se constituiseră grupuri și grupulețe, fiecare cu criticul său, dispus să recunoască numai valoarea celor din grup. Îndeosebi în această din urmă afirmație, G. Panu descifra o aluzie „transparentă“ la cei patru scriitori de la *Cumpăna*. Aceștia s-au și considerat într-adevăr vizați. Era, firește, dreptul lor să răspundă, să-și exprime cît de energic dezacordul față de opiniile publicistului și să respingă învinuirea de părtinire, însă cu condiția să se mențină în limitele unei dispute literare. Riposta lor „insultătoare“ (epitetul îi aparține lui G. Panu) a fost urmată de un fapt pe care directorul *Săptămîinii* îl considera pe bună dreptate grav și-l dezaproba „cu desăvîrșire“. E. Porn era evreu și tocmai solicitase Senatului indigenatul. Cei patru scriitori de

la *Cumpăna*, care dețineau funcții în conducerea Societății scriitorilor români, au obținut adeziunea a încă unsprezece literați și au semnat un *Apel către domnii senatori* prin care recomandau să i se refuze solicitantului cetățenia, deoarece „are tendințe antiromânești, insultând toată mișcarea literaturii naționale de astăzi“. Acțiunea celor cincisprezece scriitori a avut efectul scontat. Reproducând în *Săptămîna Apelu* ca pe un document infamant, G. Panu a comis și el imprudența de a pune sub semnul întrebării utilitatea apariției săptămînalului *Cumpăna*: „Fără supărare, oare poeții noștri n-au reviste ca *Viața românească*, *Sămănătorul* etc., în care ar fi putut să continue să-și publice lucrările lor și să se dispenseze de a se uni cîțiva împreună, de a face o bisericuță și a-și scoate o mică revistă?“ (*Un incident literar regretabil*, în *Săptămîna*, X, nr. 4, 29 ianuarie 1910, p. 651—655).

*

„Notița ironică“ despre Societatea scriitorilor români, care a determinat protestul lui Emil Gârleanu și Ion Minulescu, a apărut în *Convorbiri critice*, IV, nr. 1, 25 ianuarie 1910, p. 61—62, sub titlul *Coroane veștede*. Nota era îndreptată în primul rînd împotriva lui Ilarie Chendi, pe care Mihail Dragomirescu îl considera „cel mai descalificat critic român“. „În sfîrșit — se mai spunea în notă — cel puțin scriitorii membri ai Societății scriitorilor români și-au găsit *criticul* care-i va ocroti cu vata unui stil mîngîietor și-al unei judecăți veșnic complezente.“ Coroana specială distribuită de Ilarie Chendi era „coroana membrilor Societății scriitorilor“. Dar, încheia nota, această societate „credem că are altă menire decît incurajarea unor asemenea sfruntate falsificări a valorilor“.

Ostilitatea lui Mihail Dragomirescu față de asociația profesională a scriitorilor era determinată, cum se vede, de animozități personale. Menținîndu-se o vreme în afara Societății scriitorilor români și în conflict cu ea, profesorul universitar i se va alătura ceva mai tîrziu, iar în 1911 va izbuti să obțină alegerea sa ca președinte, în locul lui Mihail Sadoveanu. Nu s-a ajuns la o conciliere. Dimpotrivă. Atmosfera mereu mai înveninată din cadrul societății a dus la o ruptură. Adunarea generală din noiembrie 1912 s-a desfășurat într-o asemenea atmosferă, încît o parte dintre principalii fondatori ai societății,

printre care Mihail Sadoveanu, D. Anghel și St. O. Iosif, au părăsit demonstrativ sala și și-au dat demisia.

*

Orgoliul poeților! A. Mirea zîmbește strîmb din invidie că I. Al. Brătescu-Voinești a fost singurul scriitor invitat la banchetul dat în onoarea primului-ministru I. I. C. Brătianu la hotelul Bulevard, în seara zilei de 29 ianuarie 1910. Primul-ministru era sărbătorit după restabilirea sa, în urma atentatului suferit nu demult.

*

Fraza finală din *Cronica mea*: „La Teatrul Național, *Prostul* continuă să ție — afișul“ informează printr-o aluzie nu prea grațioasă că direcția Teatrului Național continua să fie deținută de Pompiliu Eliade. Altminteri, piesa *Prostul* de Ludwigh Fulda, tradusă de Sofia Nădejde, avea realmente succes.

(p. 436)

CALEIDOSCOPUL LUI A. MIREA

VOLUMUL AL DOILEA

În *Seara*, I, nr. 26, 5 februarie 1910, p. 1 (nesemnat).

R. 15—20: numele lui Goethe și Schiller nu pot lipsi, evident, dintr-o enumerare a colaborărilor celebre. Dar cei doi prieteni iluștri n-au creat împreună opere mari, pe care să le publice sub semnătură comună. Au colaborat într-un anumit sens în ciclul distihurilor satirice (*Xenien*). Mult mai importantă a fost comuniunea lor spirituală, stimularea reciprocă, datorită căreia creația amîndurora a căpătat o vigoare nouă și a rodit capodopere. Cuplul Erckmann—Chatrion constituie o mai ilustrativă în-gemănare propriu-zisă a două condeie. Alsacianul Émile Erckmann (1822—1899) și Alexandre Chatrion (1826—1890) și-au obținut locul în istoria literaturii franceze exclusiv prin romanele și povestirile scrise împreună și publicate sub semnătura formată din numele de familie ale ambilor. După o conclurare de patru decenii, cei doi s-au despărțit, abia cu un an înaintea morții celui de-al doilea, în 1889, în urma unei dispute cu privire la drepturile de autor... Celebră mai ales datorită *Jurnalului* lor, colaborarea fraților Edmond Louis Antoine Huot de Goncourt

(1822—1896) și Jules Alfred Huot de Goncourt (1828—1870) este considerabil mai însemnată prin romanele ce-au inaugurat metoda naturalistă. Arno Holz (1863—1929) și Johannes Schlaf (1862—1914) au scris împreună nuvele, drame și poezii, dar conlucrarea lor, fertilă îndeosebi în iarna 1888—1889, a durat un răstimp scurt (până în 1892), după care cel dintâi i-a purtat fostului prieten o ură oarbă. În sfârșit, frații Joseph-Henri Boex (1856—1940) și Seraphim Justin François Boex (1859—1948) au publicat în colaborare câteva romane, sub numele de J.-H. Rosny Ainé și J.-H. Rosny Jeune, între 1887 și 1908, după care și-au continuat activitatea independent.

(p. 439)

UN ERUDIT

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 236—238 (semnat: A. Mirea).

Cum s-a arătat în comentariul asupra volumului al II-lea din *Caleidoscopul lui A. Mirea*, G. Bogdan-Duică a publicat în numărul de la 1 martie 1910 al revistei *Ramuri* o a doua recenzie despre întregul *Caleidoscop*. Recenzia nu era în ansamblu negativă, dar observațiile critice aveau un caracter destul de dur. În loc de a răspunde la aceste obiecții, poetul îngemănat își ascute din nou pana și o moaie în venin. Ca și în satirele din *Caleidoscopul lui A. Mirea* sau în „cronica fantezistă“ *Un incendiu*, ei fac haz pe socoteala înfățișării fizice a criticului („aducea cu vestitul spătar Milescu“, fiindcă era... cîrn) și reamintesc nefericita încercare a acestuia de a traduce în versuri drama *Inelul lui Ghighes (Gyges und sein Ring)* de Christian Friedrich Hebbel (1813—1863). Pînă aici, tonul zeflemist, oricum nedemn pentru „distincția“ pe care criticul o recunoștea celor doi poeți, ar putea fi pus pe seama orgoliului lor, prea ușor vulnerabil. Dar minimalizarea batjocoritoare a întregii activități a eruditului împinge lucrurile cam departe. Criticul nu le-a contestat niciodată talentul și n-a rostit vreo condamnare a operei lor în totalitate; r. 63—68: poetul ales, la care se face aluzie, ar putea fi Grigore Alexandrescu, despre care G. Bogdan-Duică a publicat un studiu în *Convorbiri literare*, 1900. Mai tîrziu, criticul, extinzîndu-și într-adevăr cercetarea asupra întregii epoci, a realizat o serie de monografii, pe care le va

aduna în *Istoria literaturii române moderne. Intîii poeți munteni*, Cluj, 1923.

(p. 442) POVESTE PENTRU GINTEA LITERARĂ

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 225—227 (semnat: A. Mirea).

După întemeierea Societății scriitorilor români, una dintre problemele acute ce se cereau rezolvate era aceea a asigurării unor condiții mai bune de editare a cărților. Idealul ar fi fost înființarea unei case de editură a scriitorilor, care i-ar fi eliberat pe autori de sub domnia bunului plac al editorilor particulari. Era și acesta, în circumstanțele epocii, un ideal irealizabil — cum avea să se și vadă — dar nu puțini au fost aceia care au crezut, ce-i drept, scurtă vreme, în el. Unul dintre aceștia a fost A. Vlahuță. Deși, de pe platforma pe care și-o consolidase, era la adăpost de penibila târguială cu editorii, iar, pe de altă parte, nu participase în nici un fel la inițiativele confrăților mai tineri, Vlahuță s-a simțit îndemnat să intervină cu autoritatea sa în sprijinirea acestora. Spre sfîrșitul anului 1909, el a publicat un articol în care saluta asocierea literaților și lansa un apel pentru o colectă publică menită să asigure fondurile necesare creării unei edituri administrate de scriitorii înșiși („Societatea scriitorilor“ — *O casă de editură*, în *Universul*, XXVII, nr. 344, 15 decembrie 1909, p. 1). Un post-scriptum la articol informa că la administrația ziarului *Universul* se și deschisese un registru special pentru subscripții, cea dintîi contribuție — importantă (2000 de lei) — fiind a directorului ziarului, N. Dimitrescu-Cîmpina. Scriitorii au întîmpinat cu satisfacție inițiativa. În chiar ziua apariției articolului, comitetul Societății scriitorilor români a trimis ziarului o telegramă, publicată a doua zi: „Ziarului *Universul*. Salutăm călduros ziarul care a îmbrățișat cauza scriitorilor și urăm izbîndă generoasei porniri, M. Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, Caton Teodorian“ (*Universul*, XXVII, nr. 345, 16 decembrie 1909, p. 1). Redactorii *Cumpenei* s-au declarat în favoarea inițiativei și în revista lor, publicînd în cadrul rubricii *Efemeride* următoarea notă nesem-

nată: „Terminasem rîndurile de mai sus*, cînd iată apare în coloanele *Universului* un articol în care d-l Vlahuță tratează aceeași chestiune a editurilor, însă dintr-un alt punct de vedere. D-sa este de părere că s-ar veni în ajutorul scriitorilor și s-ar putea evita o sumă de neplăceri cu editorii prin crearea unei «Case de editură», care, pusă sub conducerea și controlul Societății scriitorilor, să primească sarcina de a tipări operele de seamă, punînd cîștigul la dispoziția autorilor. Pentru urgenta realizare a acestui scop, d-l Vlahuță face apel la generozitatea publicului. Numitul ziar își și deschide coloanele pentru o subscripție publică, în fruntea căreia directorul său se înscrie cu o sumă considerabilă. Și, după toate probabilitățile — și cu toate glumele nesărate ale unui alt ziar din capitală, care cel dintîi ar fi trebuit să sprijinească o inițiativă atît de frumoasă pentru promovarea intereselor literaturii naționale — colecta aceasta va crește și problema «Casei de editură» va lua o formă concretă.

Printre scriitori, propunerea d-lui Vlahuță a făcut o impresie dintre cele mai bune. S-au bucurat cu toții că mișcările din anii din urmă pentru îmbunătățirea situației scriitorilor și pentru schimbarea în bine a condițiilor de creare a avut ecou și în preajma d-sale și l-au putut îndemna să se coboare în mijlocul acestor mișcări. Cîțiva dintre noi cunoaștem de mai-nainte ideile d-lui Vlahuță în chestiunea asta. De nu ne înșelăm însă, d-sa avea credința că va putea obține și din partea statului o parte de ajutor pentru «Casa de editură». Ar fi în adevăr corect, dacă nu s-ar renunța la acest gînd, deoarece în mod firesc statul ar trebui să fie în fruntea listei de subscripție.

Neapărat, optimiști din cale-afară nu putem fi și nu putem prevedea ce rezultat pozitiv va avea apelul d-lui Vlahuță. Pînă la punerea în practică a frumoasei idei, ar mai fi multe de lămurit. Și mai intervine și libera concurență a comerțului literar, din pricina căreia se vor întîmpina multe dificultăți. Dar să sperăm că vom învinge“ (*Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 61—62).

„Glumele nesărate“, la care se referă nota, au apărut în ziarul *Minerva*, fapt regretat de redactorii *Cumpenei*, colabora-

* În rîndurile respective, nu se vorbea despre o editură a breslei, ci se adresa scriitorilor îndemnul de a face „învoielii limpezi“ cu editorii, pentru a nu se lăsa „exploatați de nimeni“.

tori la respectivul ziar și în relații amicale cu patronul lui, dar explicabil: Gheorghe Filip era și directorul binecunoscutei edituri, astfel că vedea în inițiativa lui Vlahuță posibilitatea ivirii unei concurențe. Un răspuns la comentariul ironic al *Minervei* l-a dat și A. Vlahuță însuși, în articolul *O dată pentru totdeauna* (în *Universul*, XXVII, nr. 348, 19 decembrie 1909, p. 1). În același număr, și tot pe pagina 1, *Universul* a reluat din *Viitorul* un interviu cu Mihail Sadoveanu pe tema casei de editură a scriitorilor. Președintele Societății scriitorilor români consideră inițiativa drept „admirabilă“, deoarece realizarea ei i-ar fi eliberat pe autori de dependența de „toate celelalte case de editură care pînă azi n-au făcut altceva decît să exploateze operele literare“.

Subscripția a continuat cîteva zile, cu contribuții puține și parcimonioase. Cea mai mare sumă, după aceea depusă de directorul ziarului, a fost a unui avocat (300 de lei). Au mai trimis sume între 5 și 20 de lei diverși cititori din capitală și provincie. A. Vlahuță și B. Șt. Delavrancea au contribuit cu cîte 20 de lei, Anastase Simu, cu 100 de lei. Stăruim asupra acestor detalii, deoarece momentul ni se pare interesant și edificator pentru istoria breslei scriitoricești și, în general, pentru statutul literaților și al literaturii acum șapte decenii. Într-o săptămînă, suma colectată nu atinsese 3000 de lei, iar dacă scădem prima contribuție, se situa sub 1000 de lei. Spre confruntare, să amintim că pentru *Viforul*, publicat de *Universul* în foileton, B. Șt. Delavrancea era remunerat cu 4000 de lei; ce-i drept, un „record al onorariului“, după cum nota *Cumpăna*. Inițiativa nu pare a fi avut deci un ecou deosebit în rîndurile numeroșilor cititori ai *Universului*.

Lui A. Vlahuță, rezultatele i se vor fi părut totuși încurajatoare, astfel că s-a considerat îndreptățit să intervină din nou, pe tonul cuiva care, inițiator fiind, are autoritatea să dea indicații organizatorice concrete. El își numerotează „lămuririle“ ca într-un regulament: 1. „Se vor tipări numai acele scrieri cari, și prin limbă și prin cuprinsul lor, vor contribui la înălțarea sufletească a neamului nostru...“ 2. Consiliul de administrație va fi alcătuit din șapte fruntași ai literaturii; sînt propuși: I. L. Caragiale, B. Șt. Delavrancea, G. Coșbuc, I. Al. Brătescu-Voinești, I. Gorun, M. Sadoveanu, O. Goga. 3. Unul dintre aceștia va fi numit director. 4. Casa de editură „nu va funda nici librărie, nici tipografie. Aceasta i-ar da un caracter co-

mercial; s-ar tulbura astfel frumoasa operă pe care-și propune s-o îndeplinească". 5. Editura va încheia contracte cu o fabrică de hîrtie, cu o tipografie și o librărie. 6. Manuscrisul predat directorului va fi repartizat în aceeași zi unui membru al consiliului. Acesta își va da avizul, va fixa tirajul și onorariul. Pe baza hotărîrii acestuia, contrasemnate de încă un consilier, cașierul va plăti drepturile de autor. Întreaga operație urma să se încheie în opt zile de la depunerea manuscrisului. 7. Din șase în șase luni, directorul se va socoti cu librăria. 8. La finele anului, scriitorii vor primi, în afara drepturilor încasate, și o parte din cîștig. 9. Avansuri se vor da numai cu semnătura tuturor membrilor consiliului. (A. Vlahuță, *Casa de editură a scriitorilor*, în *Universul*, XXVII, nr. 350, 21 decembrie 1909, p. 1).

Caracterul utopic al acestor prevederi este izbitor, și numai naivitatea unui Vlahuță poate explica aberația. Cum ar fi putut funcționa editura în condițiile enumerate? Caragiale locuia la Berlin, Delavrancea era prins în activitatea politică, Goga trăia dincolo de munți... Dar chiar cu altă conducere, cum s-ar fi asigurat ritmul indicat? Absurdă era și cerința ca editura să nu capete un caracter comercial, cînd ceea ce-i interesa pe scriitori era tocmai aspectul economic al întreprinderii. Vlahuță rămînea prizonier al unei mentalități vechi, iar tonul său ritos, patronal, nu putea decît să-i nemulțumească pe scriitorii mai tineri care întemeiaseră societatea și care ar fi dorit ca editura să lucreze sub auspiciile acesteia. Reacția lor n-a întîrziat. După cîteva zile, în *Minerva* (!) și în alte ziare a apărut următorul text:

„Casa de editură a scriitorilor

O declarație a comitetului Societății scriitorilor români

Din partea Societății scriitorilor români primim următorul comunicat, cu rugămîntea de a-l tipări:

«Comitetul Societății scriitorilor români, întrunit pentru a discuta de aproape asupra propunerii făcute de d. Vlahuță în *Universul* cu privire la întemeierea unei case de editură a scriitorilor, a căzut de acord asupra următoarelor puncte:

1. Citînd mai întîi propunerea d-lui Vlahuță, comitetul a socotit că intenția propunătorului este ca proiectata casă de editură să se înjghebeze sub controlul și conducerea Societății scriitorilor români, înființată de curînd. Din această cauză, co-

mitetul, bucurîndu-se de interesul pe care d. Vlahuță părea că-l poartă societății și scopurilor ei economice — căci chestiunea editurii formează un punct din programul ei — a și felicitat pe propunător atît pentru inițiativa sa, cît și pentru spiritul de solidaritate ce părea că-l manifestă față de Societatea scriitorilor români.

2. Văzînd însă că într-un al doilea articol din *Universul* evită a mai vorbi de o legătură dintre societatea noastră și propunerea d-sale, ci își ia singur însărcinarea de a stabili amănunte și de a propune un colegiu de șapte inși cari, deosebiți de societate, să formeze o grupare nouă, să judece opere, să împartă ajutoare etc. — tot cestiuni cu care se însărcinase mai întîi societatea — comitetul ia această încercare a d-lui Vlahuță drept o tendință separatistă și personală și declară că nu poate sprijini propunerea de a înființa o casă de editură în aceste condițiuni.

3. Se înștiințează deci publicul că membrii comitetului Societății scriitorilor români nu au nici o legătură cu subscripția pornită de *Universul* și de d. Vlahuță.

Comitetul Societății scriitorilor români: M. Sadoveanu, D. Anghel, Em. Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Ilarie Chendi, St. O. Iosif, Ion Minulescu, Zaharia Bărsan» (în *Minerva*, I, nr. 372, 25 decembrie 1909, p. 3; v. și *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 96).

Istoricul săptămîinii de speranțe din decembrie 1909, pe care ni s-a părut util a-l desfășura aici, lămurește pe deplin *Povestea pentru gîntea literară*. Din *Poveste* mai aflăm însă și un alt amănunt, foarte important, anume că inițial institutul de editură proiectat urma să se înființeze cu fonduri alocate de un minister, evident, de cel al Cultelor și Instrucțiunii. Așadar, „marele (milostivul, bunul) arhonte ale poeziei noastre“, adică A. Vlahuță, obținuse o asemenea promisiune din partea „oblăduitorului“ — citește Spiru C. Haret, titularul amintitului minister în guvernul liberal. Acțiunea ulterioară a „arhontelui“ a fost cu atît mai păgubitoare: prin amestecul „întregului «Univers»“ (r. 104), așadar prin subscripția publică inițiată în colaborare cu ziarul *Universul*, cauza fusese trădată, fiindcă „oblăduitorul“, mîhnit, își retrăsese fondurile. Nu ne e prea clar de ce ministrul fusese atît de „mîhnit“ de apelul adresat publicului. Un prilej de mîhnire pentru oricine îl vor fi dat mai curînd

disensiunile ivite între scriitori. S-ar zice că prin *Povestea pentru gîntea literară* cei doi poeți au ținut să denunțe un vinovat pentru eșecul ce-i va fi dezamăgit pe mulți confrăți, poate și să răspundă reproșurilor unora că, prin poziția față de acțiunea lui Vlahuță luată de comitetul Societății scriitorilor români, această acțiune fusese torpilată. În penultimul alineat al *Poveștii*, ei se referă cu maliție nu numai la inițiativa lui Vlahuță, ci și la cele spuse de acesta în primul său articol cu privire la „greutățile adesea umiltoare” întîmpinate de scriitori în relațiile lor cu editorii: „plîngea cu lacrimi de crocodil...” (r. 101—103). În privința umiltoarelor greutăți, Vlahuță îi amintise și pe „frunțașii literaturii” din vremea lui Eminescu și Creangă, apoi menționase talentele „de azi” și pe „cele viitoare”.

(p. 446)

CRONICA MEA

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 16, 12 martie 1910, p. 250—252.
V. comentariul la *Cronica mea* din *Cumpăna*, nr. 11.

TRADUCERI DIN PERIODICE

H. de Régnier

(p. 451)

PE ȚĂRM

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 44.
Din opera poetului francez Henri de Régnier (1864—1936), care a oscilat între simbolism și impresionism, D. Anghel a mai tradus singur poezia *Plecarea* (în 1906) și, în colaborarea cu Ion Minulescu, *Oraș francez*. Poate că și în 1902 inițiativa traducerii a fost a lui.

(p. 452)

ARĂTARE

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 45.

Shelley

(p. 453)

CĂTRĂ NOAPTE

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 30, 20 octombrie 1902, p. 60—61.
Inițiativa traducerii din Shelley îi va fi aparținut lui St. O. Iosif, căci acesta a realizat (în 1900) excepționala tălmăcire a poemului *La o ciocîrlie*, datorat poetului englez.

Arany

(p. 455)

AGNES

În *Sămănătorul*, II, nr. 5, 2 februarie 1903, p. 73—77, cu mențiunea: „Baladă de ∞”.

St. O. Iosif cunoștea de la Brașov și de la Sibiu limba maghiară, a tradus mult din Petöfi Sándor, precum și o serie de „populare maghiare”, încît s-ar putea ca propunerea de a tălmăci balada lui Arany să fi venit de la el. Nu trebuie uitat însă că încă din 1899, deci înainte de a-l cunoaște pe St. O. Iosif, D. Anghel a publicat și el în versiune românească (realizată, desigur, după un intermediar francez) două „populare ungurești”, cărora le-a adăugat altele cîteva în 1901—1902.

A. Lebert

(p. 460)

VOIEVODUL NEBUN

În *Sămănătorul*, II, nr. 11, 16 martie 1903, p. 171—172.

Richard Wagner

(p. 462)

BALADA LUI LOHENGRIN

În *Minerva*, I, nr. 292, 6 octombrie 1909, p. 1. Textul a fost reluat de St. O. Iosif, cu mici diferențe, în volumul Richard Wagner, *Lohengrin*. Traducere în metrul original de St. O. Iosif,

București, Editura librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți“, nr. 633, [1911].

„Balada“, pe care Iosif a republicat-o în 1913 cu titlul *Cintecul Graalului*, face parte din scena a III-a a actului al III-lea din *Lohengrin*. Deși semnată împreună cu Anghel, traducerea îi aparține exclusiv. Deoarece am reprodus textul definitiv (din volum), iată variantele din *Minerva*:

v. 13—14 Ci-acel de Graal ales să-i ție strajă

v. 23 Cu daruri peste fire-i înzestrat

Dați deci oricărui cavaler credință

Gustav Falke

(p. 464)

PE ALTĂ STEA

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, februarie 1910, p. 180—181, cu mențiunea: „După ∞“.

Cu câțiva ani înainte (în 1904, respectiv 1906), St. O. Iosif a mai publicat, sub proprie semnătură, două traduceri din poetul german Gustav Falke (1853—1916): *Idilă și Rugă*.

La Fontaine

(p. 466)

ȘARPELE ȘI PILA

În *Minerva*, I, nr. 23, 7 ianuarie 1909, p. 2.

Originalul francez: *Le Serpent et la Lime*, cartea V, fabula 16.

(p. 467)

BABA ȘI CELE DOUĂ FETE-N CASĂ

În *Minerva*, I, nr. 43, 2 februarie 1909, p. 1.

Originalul francez: *La Vieille et les deux Servantes*, V, 6.

Traducerea, fidelă, este exemplară pentru modul cum D. Anghel și St. O. Iosif realizează cu discreție o anume „localizare“ în sensul apropierii de universul spiritual românesc. Fără a exclude total elementele mitologice, atât de specifice fabulelor

lui La Fontaine, ei înlătură nota de prețiozitate clasicistă, simplificând expresia, sau recurgând chiar la folclorul nostru. Astfel, „*les soeurs filandières*“ devin „meșterele Parce“ (v. 3); versul „*Dès que Téthys chassait Phébus aux crins dorés*“ este tălmăcit prin: „De-abia creștea din mare Cel-cu-aurite-plete“ (v. 6), versul „*Dès que l'Aurore, dis-je, en son char remontait*“, prin: „Cum zic, nici încă bine nu se făcea lumină“ (v. 10). Expresia neutră „*notre Vieille*“ capătă încercătură sugestivă prin evocarea unei figuri bine cunoscute din basmele noastre: „baba Cloanța“ (v. 13). Pentru cititorul român, „*tomber ... / De Charybde en Scylla*“ — din versurile finale — ar fi sunat livresc și desigur mai puțin elocvent decât „Ca să nu dea și el din put în lac“.

(p. 469)

TÎNARĂ VĂDUVĂ

În *Minerva*, I, nr. 134, 1 mai 1909, p. 1.

Originalul francez: *La jeune Veuve*, VI, 21.

Sub aspect formal, tălmăcirea e mai liberă decât altele, ceea ce se vedește și în sporirea considerabilă a numărului de versuri: de la 48 la 58. Rezultatul este însă un plus de plasticitate. Iată un exemplu: v. 9 din original: „*L'une fait fuir les gens, et l'autre a mille attrait*“ se dublează cu folos: „Pe cât părea că-ți spune: «Hai, du-te-ncolo» una, / Pe atât cealaltă pare că-ți zice: «Vino-ncoace!»“ (v. 7—8). Tot astfel, poziția concisă „*Lui criait*“ se amplifică, acoperind un vers întreg: „Și ea țipa de răsuna văzduhul“ (v. 18).

(p. 471)

CÎRPACIUL ȘI FINANCIARUL

În *Minerva*, I, nr. 211, 17 iulie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Le Savetier et le Financier*, VIII, 2.

Exactă ca și celelalte, și această traducere recurge la un limbaj familiar, întru totul adecvat: „*il faisait des passages*“ — „trăgînd la aghioase“ (v. 3). „*Le gaillard Savetier*“ — „mehenchiul de cîrpaci“ (v. 19), „*Le mal est que...*“ — „Dar, vezi, unde-i beleaua...“ (v. 27), „*et Monsieur le curé / De quelque nouveau saint charge toujours son prône*“ — „Căci popa d-aia-i popă, să-ncarce calendarul“ (v. 32) etc.

(p. 473)

MUSCA ȘI CHERVANUL

În *Minerva*, I, nr. 223, 29 iulie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Le Coche et la Mouche*, VII, 9.

(p. 475) CALUL CARE VOI SĂ SE RĂZBUNE PE CERB

În *Minerva*, I, nr. 253, 28 august 1909, p. 1.

Originalul francez: *Le Cheval s'étant voulu venger du Cerf*, IV, 13.

(p. 477)

LEUL BOLNAV ȘI VULPEA

În *Minerva*, nr. 262, 6 septembrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Le Lion malade et le Renard*, VI, 14.

Iată, spre confruntare, începutul fabulei franceze și versurile corespunzătoare din traducere:

„De par le Roi des animaux,
Qui dans son antre était malade,
Fut fait savoir à se vassaux
Que chaque espèce en ambassade

5 Envoyât gens le visiter,
Sous promesse de bien traiter
Les députés, eux et leur suite,
Foi de Lion, très bien écrite:
Bon passeport contre la dent,
10 Contre la graffe tout autant.“

„Din partea maiestății-sale,
Care bolea-ntr-o vizuină
Vestit fu ginților vasale
Din fiecare neam să vină
5 Să-l vadă o deputăție,
Făgăduind că au să fie
Primiți frumos și ei și-alaiul.
Cuvînt de leu scris și subscris:
Bun pașaport să-l aibă slabii
10 În contra colților și-a labii.“

Traducerea, foarte exactă, este totodată desăvîrșită ca expresivitate și cursivitate.

(p. 478)

PLUGARUL ȘI COPIII LUI

În *Minerva*, I, nr. 264, 8 septembrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Le Laboureur et ses Enfants*, V, 9.

Deși traducătorii lungesc versul penultim, morala păstrează caracterul sentențios din original:

„Bani n-au găsit. Dar drept a fost cuvîntul
Ce-l spuse tatăl, cînd a fost să moară:
Că munca este o comoară.“

„D'argent point de caché ! Mais le Père fus sage
De leur montrer, avant sa mort,
Que le travail est un trésor.“

Subiectul fabulei *Plugarul și copiii lui*, provenit de la Esop, a fost prelucrat în literatura noastră de Anton Pann, care-l dezvoltă în felul său într-o istorisire de 78 de versuri ample (capitolul *Despre negoș, iarăși*, în *Culegere de proverburî sau Povestea vorbii*).

(p. 479)

FEMEIA ÎNECATĂ

În *Minerva*, I, nr. 282, 26 septembrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *La Femme noyée*, III, 16.

Și subiectul acestei fabule se regăsește într-una dintre istorioarele ilustrative ale lui Anton Pann (în capitolul *Despre iușeală și minie iarăși* din *Culegere de proverburî sau Povestea vorbii*).

(p. 481) DOBITOACELE BÎNTUITE DE CIUMĂ

În *Minerva*, nr. 303, 17 octombrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Les Animaux malades de la Peste*, VII, 1.

Și aici, o excelentă transpunere a moralei (ca, dealtfel, a întregii fabule):

„Selon que vous serez puissant ou misérable,
Les jugements de cour vous rendront blanc ou noir.“

„Deci, după cum ești mare sau mic, la judecată,
Tot astfel intri-n ocnă, ori ieși basma curată.“

(p. 484) JUNCA, OAIA ȘI CAPRA ÎN TOVĂRAȘIE

În *Minerva*, I, nr. 307, 21 octombrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *La Génisse, la Chèvre et la Brebis en société avec le Lion*, I, 6.

Titlul sub care această fabulă a devenit cunoscută în România este *Dreptatea leului*, expresie intrată în uz pentru a caracteriza samavolnicia celui mai tare. De notat, însă, că fabula cu același titlu și aceeași „morală“ a lui Grigore Alexandrescu are alt subiect.

(p. 485) OALA DE LUT ȘI OALA DE FIER

În *Minerva*, I, nr. 309, 23 octombrie 1901, p. 1.

Originalul francez: *Le Pot de terre et le Pot de fer*, V, 2.

(p. 487) CHITICUL ȘI PESCARUL

În *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 6.

Originalul francez: *Le petit Poisson et le Pêcheur*, V, 3.

Deși permanent scrupuloși în reformularea în românește a textului francez, D. Anghel și St. O. Iosif sînt interesați în primul rînd, cum s-a văzut și pînă acum, de preluarea cît mai expresivă a ideii. Libertatea pe care și-o iau derivă nu din refuzul de a evita dificultățile, prin simplificare, ci tocmai din exigență. Cum ar fi sunat în românește „morală“ fabulei acesteia a lui La Fontaine:

„Un Tiens vaut, ce dit-on, mieux que deux Tu l'auras:
L'un est sûr; l'autre ne l'est pas?“

Ar fi rezultat o frază greoaie, de o platitudine regretabilă. Traducătorii au spus exact același lucru ca fabulistul, dar succint și mai grăitor, printr-o zicală:

„Căci: ce-i în mînă nu-i minciună.“

(p. 488)

VULPEA ȘI BUSTUL

În *Minerva*, I, nr. 333, 16 noiembrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Le Renard et le Buste*, IV, 14.

Cu singura deosebire că extinde cele două versuri mai scurte din original (v. 6 și 8) la dimensiunile celorlalte, traducerea preia modelul întocmai, vers cu vers și aproape cuvînt cu cuvînt. Deși juxtaliniară, transpunerea e plină de savoare.

(p. 489)

MĂGARUL ȘI STĂPÎNII SĂI

În *Minerva*, I, nr. 337, 20 noiembrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *L'Âne et ses Maîtres*, VI, 11.

(p. 491)

VORBA LUI SOCRATE

În *Minerva*, I, nr. 340, 23 noiembrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Parole de Socrate*, VI, 17.

(p. 492)

GREIERUL ȘI FURNICA

În *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 4, 6 decembrie 1909, p. 1.

Originalul francez: *La Cigale et la Fourmi*, I, 1.

Traducerea acestei fabule — poate cea mai celebră piesă a genului de la Esop încoace — constituie o performanță inegalabilă a cuplului D. Anghel — St. O. Iosif. Din limba franceză în românește, textul trece ca un desen copiat pe hîrtia de calc. Numărul de versuri (22), măsura, schema rimelor (cu o singură

abatere neimportantă) sînt respectate cu strictețe. Și totuși armonia simplă a ansamblului este desăvîrșită. Fără indicarea autorului francez, cititorul neavizat nu e încercat nici o clipă de bănuială că are în față o traducere. Popularizată de-a lungul deceniilor prin manualele școlare, fabula *Greierele și furnica* în versiunea lui D. Anghel și St. O. Iosif a devenit clasică în sensul cel mai propriu al termenului. Aurel Tita, autorul altminteri foarte merituos al traducerii integrale a fabulelor lui La Fontaine, s-a simțit evident stingherit, atunci cînd a intrat în competiție cu cei doi predecesori inspirați ai săi în transpunerea fabulei *La Cigale et la Fourmi* (și nu numai a acesteia). Cîteva versuri ale sale apar ca parafrazări ale unor pasaje din versiunea D. Anghel — St. O. Iosif :

„Petrecuse cu chitara
toată vara.

Iată însă că-ntr-o zi,
cînd vifornița porni,

5 Greierele se trezi
fără muscă, fără rîmă,
fără umbră de fărîmă.“
(Aurel Tita)

„Greierul, sunînd ghitara
Toată vara,

Ifiliu s-a pomenit
Crivățul cînd a venit.

5 N-avea bietul nici fărîmă
De muscuță sau de rîmă.“
(D. Anghel și St. O. Iosif)

(p. 493)

ȘIVOIUL ȘI RIUL

In *Minerva*, I, nr. 365, 18 decembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *Le Torrent et la Rivière*, VIII, 23.

(p. 495)

FATA MARE

In *Calendarul Minervei* pe 1910, XII, p. 100.

Originalul francez : *La Fille*, VII, 5.

(p. 497)

STEJARUL ȘI TRESTIA

In *Calendarul Minervei*, pe 1910, XII, p. 237.

Originalul francez : *Le Chêne et le Roseau*, I, 22.

(p. 499)

CALUL ȘI LUPUL

In *Minerva*, I, nr. 378, 2 ianuarie 1910, p. 1.

Originalul francez : *Le Cheval et le Loup*, V, 8.

(p. 501) VULPEA, MAIMUȚOIUL ȘI DOBITOACELE

In *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 8, 3 ianuarie 1910, p. 8.

Originalul francez : *Le Renard, le Singe et les Animaux*, VI, 6.

(p. 503) GUZGANUL DE LA TÎRG ȘI GUZGANUL DE LA ȘES

In *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 107 ; retipărită în *Minerva*, II, nr. 556, 5 iulie 1910, p. 1.

Originalul francez : *Le Rat de ville et le Rat de champs*, I, 9.

In *Cumpăna* :

v. 15 Cel tîrgoveț pe loc o șterge

v. 20 *Stai* și-om șede la masă iar.

v. 26 Neturburat. Nu mai rămîn.

(p. 505)

IEPURELE ȘI BROAȘTELE

In *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 165.

Originalul francez : *Le Lièvre et les Grenouilles*, II, 14.

(p. 507)

BOREU ȘI PHOEBUS

In *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 204—205.

Originalul francez : *Phébus et Borée*, VI, 3.

(p. 509)

LEUL ȘI MUSCA

In *Minerva*, II, nr. 469, 5 aprilie 1910, 1.

Originalul francez : *Le Lion et le Moucheron*, II, 9.

Cu această ultimă traducere din fabulele lui La Fontaine, colaborarea celor doi poeți a luat sfârșit. Ceea ce apare sub semnătură comună mai târziu, în cursul anului 1910, a fost realizat, sau dat la tipar pînă prin aprilie — mai, cînd s-a produs ruptura definitivă dintre ei. Așa se explică de ce fabulele, nu prea numeroase, totuși suficiente pentru o plachetă (sînt douăzeci și șase), au rămas în paginile periodicelor. O culegere a fost alcătuită postum, mult mai târziu (în 1929), și tipărită de Editura Cartea românească.

Regretabilă din multe motive, întreruperea colaborării dintre D. Anghel și St. O. Iosif a fost păgubitoare și prin aceea că a sistat seria tălmăcirilor din La Fontaine, cele mai bune de pînă atunci și, după părerea noastră, încă neegalate. Desigur, aici nu intră în discuție versiunile din La Fontaine ale lui Tudor Arghezi, care nu pot fi încadrate în sfera propriu-zisă a traducerilor.

Pînă în 1909—1910, transferul în românește al fabulelor clasice franceze acumulasă o experiență de peste un veac. Cea dintîi tălmăcire, dinaintea de 1800, îi aparține lui Ioan Cantacuzino (1757—1828). Cantacuzino a tradus *La Cigale et la Fourmi*, pe care nu mult mai târziu a reluat-o și Barbu Paris Mumuleanu. Din La Fontaine au mai tradus, ca să nu amintim decît două nume mari, Ion Heliade Rădulescu (*Corbul și vulpea*, 1829) și Grigore Alexandrescu (*Catîrul ce-și laudă nobilitatea*, 1832; *Vulpea, calul și lupul*, 1838; *Nebunia și amorul*, 1842). Traducerile lui Grigore Alexandrescu sînt întotdeauna „libere“, dacă nu chiar prelucrări și adaptări. La același, se mai întîlnesc împrumuturi (idei, pasaje) din La Fontaine, utilizate în compuneri proprii. În general, în secolul al XIX-lea, fabula interesează ca specie a literaturii satirice și militante, pentru eficiența ei într-o dispută de actualitate și cu adresă precisă, obligată să recurgă la alegorie. De aici, în cazul prelucrărilor și chiar a traducerilor, adecvarea modelelor străine la situații concrete, locale. D. Anghel și St. O. Iosif, lipsiți altminteri de preocupări didactice în creația lor, sînt poate cei dintîi care traduc la noi din La Fontaine din pur interes cultural și artistic. Cu o aplicație și un devotament lăudabile, începutul făcut de ei a fost dus cantitativ pînă la capăt, nu însă la același nivel artistic, de traducătorul pomenit mai sus, Aurel Tita, în masivul volum

Jean de la Fontaine, *Fabule*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.

Asupra receptării în România a operei fabulistului francez, a se vedea recenta lucrare a Georgetei Loghin, *La Fontaine în literatura română*, Editura Junimea, Iași, 1981 (despre traducerile lui D. Anghel și St. O. Iosif, la p. 94—99).

BIBLIOGRAFIE

A. OPERA

I ÎN PERIODICE

1. SCRIERI ORIGINALE ÎN VERSURI

Poezii și dramatice

- Inchinare Iașului* — *Sămănătorul*, V, nr. 14, 2 aprilie 1906, p. 265.
Lui Grigorescu — *Sămănătorul*, VI, nr. 31, 29 iulie 1907, p. 242.
O dramă într-o colivie — *Sămănătorul*, VI, nr. 35, 26 august 1907, p. 738—740.
Legenda funigeilor. Poem dramatic în trei acte — *Viața românească*, II, nr. 9, septembrie, p. 297—307 (Actul I); nr. 10, octombrie, p. 5—14 (Actul II); nr. 11, noiembrie 1907, p. 161—172 (Actul III).
Five o'clock — *Sămănătorul*, VI, nr. 38, 16 septembrie 1907, p. 797—780.
O lacrimă la dosar sau tribulațiile unei petiții — *Sămănătorul*, VI, nr. 40, 30 septembrie 1907, p. 837—840.
Cronica veselă [Bachică] — *Sămănătorul*, VI, nr. 41, 7 octombrie 1907, p. 860.
Doleanțele unu ex-trogloдит în preajma S-tului Dumitru — *Sămănătorul*, VI, nr. 43, 21 octombrie 1907, p. 898—900.
Protestul circiumarilor — *Sămănătorul*, VI, nr. 45, 4 noiembrie 1907, p. 938—940.
Crezul meu — *Viitorul*, I, nr. 1, 5 (18) noiembrie 1907, p. 2.
Scara lui Iacob — *Sămănătorul*, VI, nr. 47, 18 noiembrie 1907, p. 978—980.
Scrisoarea deschisă a unui melc — *Viitorul*, I, nr. 20, 24 noiembrie (7 decembrie) 1907, p. 1.
În zori — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 461.
Cișmigiul — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 461—462.

- Spleen* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 462.
Nuntă la țară — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 462—463.
Crai-nou — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 463.
Manifestație — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 463—464.
Ceasornicul „Independenței” — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 464—465.
Deschamps la Ateneu — *Sămănătorul*, VI, nr. 49, 2 decembrie 1907, p. 1020.
Cioflecărie — *Sămănătorul*, VI, nr. 50, 9 decembrie 1907, p. 1038—1040.
Povestea unei nopți de iarnă — *Viitorul*, I, nr. 37, 11 (24) decembrie 1907, p. 1.
Cioflecărie — *Reforma*, I, nr. 14, 16 decembrie 1907, p. 9.
Pantaloadă — *Sămănătorul*, VI, nr. 51, 16 decembrie 1907, p. 1060.
Vulcanii glodoși — *Sămănătorul*, VI, nr. 52, 23 decembrie 1907, p. 1088—1090.
Jos păpușile! — *Reforma*, I, nr. 15 și 16, 23 și 30 decembrie 1907, p. 9.
Pățania celor trei magi — *Viitorul*, I, nr. 51, 25 decembrie (7 ianuarie) 1907, p. 1.
Glasul lui Memnon — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 111—112.
Neurastenie — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 112—113.
Problemă — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 113.
Simbolism — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 114.
Hornarul — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 115.
Omul de zăpadă — *Viitorul*, II, nr. 56, 2 (15) ianuarie 1908, p. 2.
Corrida — *Sămănătorul*, VII, nr. 1, 1 ianuarie 1908, p. 20.
Carmen saeculare. Cîntul XI [1907] — *Sămănătorul*, VII, nr. 2, 6 ianuarie 1908, p. 21.
Suicidul și înmormîntarea unui critic de artă — *Sămănătorul*, VII, nr. 4, 20 ianuarie 1908, p. 78—80.
Reîntoarcerea — *Sămănătorul*, VII, nr. 5, 27 ianuarie 1908, p. 88—89.
Oglînda — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 309.
Nocturnă — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 309—310.

Ceainăria națională — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 310—311.

Asfințit de lună — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 311.

Idolul părăsit — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 311.

Pastel în metru antic — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 312.

Rachetă — *Sămănătorul*, VII, nr. 7, 10 februarie 1908, p. 140.

Sonete de mart — *Viața românească*, III, nr. 3, martie 1908, p. 461—463.

Unui poet necunoscut — *Sămănătorul*, VII, nr. 14, 30 martie 1908, p. 274.

„*Americanism literar*“ — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 113.

Controvers — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 113—114.

Prin viscocele Bucegilor — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 114—116.

Vremea premiilor — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 116.

Monstrul de fier — *Sămănătorul*, VII, nr. 16, 13 aprilie 1908, p. 332—334.

Cometa. Comedie în trei acte și în versuri — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie, p. 5—26 (Actul I); nr. 5, mai 1908, p. 231—249 (Actul II); nr. 6, iunie 1908, p. 378—395 (Actul III).

Sonete indignite: *Proprietarului meu* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 310.

Contrast — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 310.

Vis atavic — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 311.

Bețivul solitar — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 311.

Premiul meu — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 311—312.

Portret — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 312.

Excelsior! — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 312—313.

Nostalgie — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 313.

Preparative — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 313—314.

Defilare — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 314.

Colloquium — *Viața românească*, III, nr. 6, iunie 1908, p. 454—460.

Cometa. Comedie în 3 acte (Actul III, scena IV) — *Ordinea*, I nr. 173, 30 iunie 1908, p. 1—2.

La Șosea — *Viitorul*, II, nr. 230, 30 iunie (13 iulie) 1908, p. 1.

Sonete antimuzicale — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 120—121.

Elegie — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 121.

Viziune telegrafică — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 122.

Wagnerism — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 122.

Povestea unei nopți de iarnă — *Sămănătorul*, VII, nr. 28, 6 iulie 1908, p. 673—675.

Arca lui Noe — *Viitorul*, II, nr. 240, 10 (23) iulie 1908, p. 1.

Mănușă — *Sămănătorul*, VII, nr. 29, 13 iulie 1908, p. 697.

Epilog — *Sămănătorul*, VII, nr. 29, 13 iulie 1908, p. 698.

Răspuns — *Sămănătorul*, VII, nr. 31, 27 iulie 1908, p. 738.

Răspuns — *Ordinea*, I, nr. 197, 28 iulie 1908, p. 2.

Sonete rustice: *Prolog* — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 284—285.

Cucoșul — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 285.

Răsăritul soarelui — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 285.

Paingul — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 286.

Vis biblic — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 286.

Indignare reciprocă — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 287.

Amorul orb — *Ordinea*, I, nr. 213, 17 august 1908, p. 1.

Scrisoare — *Viața românească*, III, nr. 9, septembrie 1908, p. 427.

Răspuns la o scrisoare — *Sămănătorul*, VII, nr. 42, 12 octombrie 1908, p. 958.

Regina Mab — *Viața românească*, III, nr. 11, noiembrie 1908, p. 289—290.

Un fost ministru — *Viața românească*, III, nr. 12, decembrie 1908, p. 429—431.

Fantezii parlamentare — *Fotoliile vacante* — *Viitorul*, II, nr. 389, 7 (20) decembrie 1908, p. 1.

Noul Tannhäuser — *Viitorul*, II, nr. 390, 8 (21) decembrie 1908, p. 1.

Fleva la Quirinal — *Viitorul*, II, nr. 391, 9 (22) decembrie 1908, p. 1.

Sfântul din „Albastru“ — *Viitorul*, II, nr. 393, 11 (24) decembrie 1908, p. 1.

Discurs ținut la o întrunire a „Tinerimei artistice“ — *Viitorul*, II, nr. 397, 15 (28) decembrie 1908, p. 1.

Noul tribun — *Viitorul*, II, nr. 398, 16 (29) decembrie 1908, p. 1.
Incitatus redivivus — *Viitorul*, II, nr. 400, 18 (31) decembrie 1908, p. 1.
Sonet electoral — *Viitorul*, II, nr. 401, 19 decembrie (1 ianuarie) 1908, p. 1.
Takıştii la Piatra — *Viitorul*, II, nr. 402, 20 decembrie (2 ianuarie) 1908, p. 1.
Conferința d-lui Motru — *Viitorul*, II, nr. 408, 21 decembrie (3 ianuarie) 1908, p. 5.
Moartea circiumarului — *Viitorul*, II, nr. 405, 23 decembrie (5 ianuarie) 1908, p. 1.
Canibalism — *Viitorul*, II, nr. 407, 25 decembrie (8 ianuarie) 1908, p. 1.
Dacia Felix. Fragment — *Minerva*, I, nr. 13, 25 decembrie 1908, p. 2.
Carmen saeculare. Poem istoric — *Viața românească*, IV, nr. 1. ianuarie 1909, p. 63—61 (numerotare greșită; sînt 15 p.).
Revelionul unui confrate — *Minerva*, I, nr. 18, 1 ianuarie 1909, p. 2.
Deșteptarea Danubiului — *Sămănătorul*, VIII, nr. 4, 23 ianuarie 1909, p. 84—85.
Baladă. Fragment din poemul istoric *Carmen saeculare* — *Minerva*, I, nr. 40, 25 ianuarie 1909, p. 2.
Poetul și primăvara. Dramă în cinci sonete — *Viața românească*, IV, nr. 2, februarie 1909, p. 244—246.
Sonetul unui reumatic — *Minerva*, I, nr. 62, 16 februarie 1909, p. 1.
O plimbare la Șosea — *Viața românească*, IV, nr. 3, martie 1909, p. 397—401.
Fragmente inedite din *Carmen saeculare*. I *Doina*; II *Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia* — *Viața românească*, IV, nr. 3, martie 1909, p. 410—411.
Variațiuni asupra lui „cum“ — *Făt-Frumos*, III, nr. 1, 1 martie 1909, p. 9.
Cronica — *Minerva*, I, nr. 83, 9 martie 1909, p. 1.
Jos ramoliții! — *Făt-Frumos*, III, nr. 2, 15 martie 1909, p. 41.
Indignarea clopotului de la Mitropolie — *Minerva*, I, nr. 103, 29 martie 1909, p. 1.
Fantezie de Sf. Gheorghe — *Viața românească*, IV, nr. 4, aprilie 1909, p. 97—101.
Carmen saeculare. Partea a doua — *Viața românească*, IV, nr. 4, aprilie 1909, p. 115—124.

Prolog — *Ordinea*, II, nr. 400, 12 aprilie 1909, p. 1.
Mesagiul — *Ordinea*, II, nr. 46, 19 aprilie 1909, p. 1.
O plimbare la Șosea — *Ordinea*, II, nr. 408, 22 aprilie 1909, p. 11.
Banchetul lui A. Mirea — *Viața românească*, IV, nr. 5, mai 1909, p. 259—262.
In Cișmigiu. Fantezie — *Ordinea*, II, nr. 417, 3 mai 1909, p. 1.
Întoarcerea din război. Fragment inedit din *Carmen saeculare* — *Ordinea*, II, nr. 422, 10 mai 1909, p. 1.
Trecerea Dunărei. Fragment din *Carmen saeculare* — *Minerva*, I, nr. 144, 11 mai 1909, p. 3.
Versuri caniculare — *Viața românească*, IV, nr. 6, iunie 1909, p. 452—453.
Lui Eminescu — *Eminescu*, nr. comemorativ, 16 iunie 1909, p. 1.
Congresul literaților — *Viața românească*, IV, nr. 7, iulie 1909, p. 120—123.
Victima florilor de turnesol — *Minerva*, I, nr. 213, 19 iulie 1909, p. 1.
Scrisoare de dragoste — *Minerva*, I, nr. 216, 22 iulie 1909, p. 1.
Lui Eminescu — *Minerva*, I, nr. 220, 26 iulie 1909, p. 1.
Redingota — *Minerva*, I, nr. 248, 23 august 1909, p. 1.
Sărmanul Yorik — *Minerva*, I, nr. 260, 4 septembrie 1909, p. 1.
Poetul și lebedele — *Minerva*, I, nr. 269, 13 septembrie 1909, p. 1.
Balada lui Bucur. Fragment inedit din *Carmen saeculare* — *Luceafărul*, VIII, nr. 18, 15 septembrie 1909, p. 399.
Nu știu, n-am văzut — *Minerva*, I, nr. 275, 19 septembrie 1909, p. 1.
Artistul — *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 109—110.
Elegie — *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 128.
Afișe — *Minerva*, I, nr. 288, 2 octombrie 1909, p. 1.
Nocturnă — *Viața românească*, IV, nr. 11, noiembrie 1909, p. 293—294.
Traducînd pe La Fontaine — *Luceafărul*, VIII, nr. 21, 1 noiembrie 1909, p. 481.
Traducînd pe La Fontaine — *Viitorul*, III, nr. 686, 21 octombrie (3 noiembrie) 1909, p. 1.
Statuia lui Heine — *Minerva*, I, nr. 321, 4 noiembrie 1909, p. 1.
Toamnă — *Minerva*, I, nr. 326, 9 noiembrie 1909, p. 1.
Diligența — *Minerva literară ilustrată*, I, nr. 2, 22 noiembrie 1909, p. 2.

Inainte! — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 1, 29 noiembrie 1909, p. 1.
 „*Cumpăna*“ — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 1, 29 noiembrie 1909, p. 6—7.
Crepusculul zeilor I — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 20—21.
Centifolia — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 24—25.
Troica — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 45.
Necunoscutul — *Luceafărul*, VIII, nr. 24, 16 decembrie 1909, p. 544.
Grandomanie — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 51.
Artistul — *Calendarul Minervei* pe anul 1910, XII, p. 161—162.
Elegie — *Calendarul Minervei* pe anul 1910, XII, p. 208.
Crepusculul zeilor II — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 85.
Prolog — *Junimea literară*, VII, nr. 1, ianuarie 1910, p. 5—7.
Cometei — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 134.

2. SCRIERI ORIGINALE IN PROZA

Figuri dispărute. I. Păun-Pincio — *Minerva*, I, nr. 18, 1 ianuarie 1909, p. 2.
La țară — *Minerva*, I, nr. 79, 5 martie 1909, p. 1.
A. D. Holban — O amintire — *Ordinea*, II, nr. 428, 17 mai 1909, p. 1.
Hoțul — *Ordinea*, II, nr. 432, 24 mai 1909, p. 1.
Vasile Cosmovici — *Ordinea*, II, nr. 438, 31 mai 1909, p. 1.
Neculai Beldiceanu — *Ordinea*, nr. 444, 7 iunie 1909, p. 1.
Eduard Gruber — *Ordinea*, II, nr. 450, 14 iunie 1909, p. 1.
Ecaterina Pitiș — *Ordinea*, II, nr. 456, 21 iunie 1909, p. 1.
Două scrisori și un articol — Moravuri politico-literare — *Domnul Panu și poezia noastră* — *Viitorul*, III, nr. 588, 4 (17) iulie 1909, p. 1—2.
Un congres al scriitorilor — *Minerva*, I, nr. 206, 12 iulie 1909, p. 1.
Din legendele Creațiunii. Trandafirii roșii — *Minerva*, I, nr. 209, 15 iulie 1909, p. 1.
Al doilea colonizator al Daciei — *Minerva*, nr. 227, 2 august 1909, p. 1.
Sărmanul Vijbovski — *Minerva*, I, nr. 234, 9 august 1909, p. 1.
Cireșul lui Lucullus — *Minerva*, I, nr. 242, 17 august 1909, p. 1.
Umbra casei — *Minerva*, I, nr. 244, 19 august 1909, p. 1.

Din lumea Parcelor — *Minerva*, I, nr. 257, 1 septembrie 1909, p. 1.
Societatea scriitorilor români. Răspunsul d-lor D. Anghel și St. O. Iosif — *Minerva*, nr. 259, 3 septembrie 1909, p. 1.
Scrisoare veche — *Minerva*, I, nr. 270, 14 septembrie 1909, p. 1.
Povestea unei console — *Minerva*, I, nr. 272, 16 septembrie 1909, p. 1.
Maestrul — *Minerva*, I, nr. 278, 22 septembrie 1909, p. 1.
Răzbunarea lui Arghir — *Minerva*, I, nr. 286, 30 septembrie 1909, p. 1.
Gheorghe din Moldova — *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 102—103.
Răspлата lui Criton — *Minerva*, I, nr. 314, 28 octombrie 1909, p. 1.
Gazeta lui Wily — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 2—3.
Racovski — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 25—27.
Un arivist — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 27—28.
În parcul Expoziției — *Minerva*, I, nr. 354, 7 decembrie 1909, p. 1.
Ieri și astăzi — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 33—35.
Bullier — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 43—45.
Represiune — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 49—51.
Steriade — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 60.
Tainele celebrității — *Minerva*, I, nr. 368, 21 decembrie 1909, p. 1.
Literatura de sărbători — *Cumpăna*, I, vol. I, 24 decembrie 1909, p. 73—75.
Vacanța — *Minerva*, I, nr. 373, 29 decembrie 1909, p. 1.
Doi directori — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 88—90.
Artur Stavri — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 103—104.
Tipuri dispărute — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 108—109.
Idolul — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 8, 15 ianuarie 1910, p. 123—124.
Un incendiu — Cronică fantezistă — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 139—141.
 „*Apropo de poeta Riria*“. Răspuns d-lui Panu — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 153—155.

- Maestrul Kiriac — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 155—158.
- Cronica mea — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 168—171.
- Caleidoscopul lui A. Mirea*. Volumul al doilea — *Seara*, I, nr. 26, 5 februarie 1910, p. 1.
- Spovedanii I — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, 12 februarie 1910, p. 187—190.
- Spovedanii II — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 201—203.
- Poveste pentru gintea literară — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 225—227.
- Un erudit — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 236—238.
- Cronica mea — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 16, 12 martie 1910, p. 250—252.
- Cireșul lui Lucullus — Cumpăna*, I, vol. II, nr. 18, 15 aprilie 1910, p. 287—291.

3. TRADUCERI

Poezii, teatru, proză

- Din Verlaine. *Amorul sfărîmat — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755.
- Din Verlaine. *Cînd răsare luceafărul — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755.
- Din Verlaine. *Alean — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755.
- Din Verlaine. *Cîntec pribeag — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756.
- Din Verlaine. *Green — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756.
- Din Verlaine. *Epitalam de vară — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 757.
- Din Verlaine. *Sărbătoarea pînii — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15.
- Din Verlaine. *În parcul vechi de zile — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15.
- Din Verlaine. *Nu este-așa?... — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 896—897.

- Din Verlaine. *Albastră-i zarea — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 897.
- Din H. de Régnier. *Pe țarm — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 44.
- Din H. de Régnier. *Arătare — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 45.
- Din Shelley. *Cătră noapte — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 30, 20 octombrie 1902, p. 60—61.
- În Alpi* de Henrik Ibsen — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 31, 27 octombrie 1902, p. 74—76.
- Din H. Ibsen. *În nemărgenire — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 35, 24 noiembrie, p. 137—140; nr. 36, 1 decembrie, p. 145—148; nr. 37, 8 decembrie 1902, p. 162—166.
- Din Verlaine. *I [Melancolie] — Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 30.
- Din Verlaine. *II [Amurg] — Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 31—32.
- Din Verlaine. *III [Cavalerul] — Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 32—33.
- Agnes*, Baladă de Arany — *Sămănătorul*, II, nr. 5, 2 februarie 1903, p. 73—74.
- Din Verlaine. *Marco — Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 91—92.
- Din Verlaine. *Drumul meu — Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 92.
- Din Verlaine. *Cînd răsare luceafărul — Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111.
- Din Verlaine. *Alean — Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111.
- Din Verlaine. *Epitalam de vară — Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 112.
- Din Verlaine. *În codru — Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 158.
- Din Verlaine. *Nu este-așa?... — Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 159.
- Din A. Lebert. *Voievodul nebun — Sămănătorul*, II, nr. 11, 16 martie 1903, p. 171—172.
- Din Enrik Ibsen. *Minerul — Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 230—231.
- Din Enrik Ibsen. *Albatrosul — Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 232.

- Din Verlaine. *Scrisoarea* — *Sămănătorul*, II, nr. 16, 20 aprilie 1903, p. 245.
- Din Verlaine. *Angelus* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 484—485.
- Din Verlaine. *În surdină* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 485—486.
- Din Verlaine. *Caterinca* — *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 486—487.
- Din Henrik Ibsen. *Copiii reveriei* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 963.
- Din Henrik Ibsen. *Frica de lumină* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 964.
- Henrik Ibsen. *Epigonilor* — *Sămănătorul*, V, nr. 21, 21 mai 1906, p. 404.
- Fr. Halm. *Camoëns*. Poem dramatic într-un act — *Sămănătorul*, VII, nr. 17, 20 aprilie, p. 342—345; nr. 18, 27 aprilie, p. 368—372; nr. 19, 4 mai, p. 391—394; nr. 20, 11 mai, p. 406—412; nr. 21, 18 mai, p. 429—430; nr. 22, 25 mai, p. 453—455; nr. 23, 8 iunie 1908, p. 593—597.
- Din La Fontaine. *Șarpele și pila* — *Minerva*, I, nr. 23, 7 ianuarie 1909, p. 2.
- Din La Fontaine. *Baba și cele două fete-n casă* — *Minerva*, I, nr. 43, 2 februarie 1909, p. 1.
- Al. Dumas-tatăl. *Strigoii Carpaților* — *Ordinea*, II, nr. 366, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 28 februarie 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14 martie 1909, p. 2.
- Din La Fontaine. *Ținăra văduvă* — *Minerva*, I, nr. 134, 1 mai 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Cîrpaciul și financiarul* — *Minerva*, I, nr. 211, 17 iulie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Musca și chervanul* — *Minerva*, I, nr. 223, 29 iulie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Calul care voi să se răzbune pe cerb* — *Minerva*, I, nr. 253, 28 august 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Leul bolnav și vulpea* — *Minerva*, I, 6 septembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Plugarul și copiii lui* — *Minerva*, nr. 264, 8 septembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Femeia înecată* — *Minerva*, I, nr. 282, 26 septembrie 1909, p. 1.

- R. Wagner. *Balada lui Lohengrin* — *Minerva*, I, nr. 292, 6 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Dobitoacele bîntuite de ciună* — *Minerva*, I, nr. 303, 17 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Junca, oaia și capra în tovărășie cu leul* — *Minerva*, I, nr. 307, 21 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Oala de lut și oala de fier* — *Minerva*, I, nr. 309, 23 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Chiticul și pescarul* — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 6.
- Din La Fontaine. *Vulpea și bustul* — *Minerva*, I, nr. 333, 16 noiembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Măgarul și stăpînii săi* — *Minerva*, I, nr. 337, 20 noiembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Vorba lui Socrate* — *Minerva*, I, nr. 340, 23 noiembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Greierul și furnica* — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 4, 6 decembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Șivoiul și riul* — *Minerva*, I, nr. 365, 18 decembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Fata mare* — *Calendarul Minervei* pe 1910, XII, p. 100.
- Din La Fontaine. *Stejarul și trestia* — *Calendarul Minervei* pe 1910, XII, p. 237.
- Din La Fontaine. *Calul și lupul* — *Minerva*, I, nr. 378, 2 ianuarie 1910, p. 1.
- Din La Fontaine. *Vulpea, maimuțoiul și dobitoacele* — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 8, 3 ianuarie 1910, p. 8.
- Din La Fontaine. *Guzganul țîrgoveț și guzganul rural* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 107.
- Din La Fontaine. *Iepurele și broaștele* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 165.
- După Gustav Falke. *Pe altă stea* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, 12 februarie 1910, p. 180—181.
- Din La Fontaine. *Boreu și Phoebus* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 204—205.
- Din La Fontaine. *Leul și musca* — *Minerva*, II, nr. 469, 5 aprilie 1910, p. 1.
- Din La Fontaine. *Guzganul țîrgoveț și guzganul rural* — *Minerva*, II, nr. 556, 5 iulie 1910, p. 1.

II IN VOLUME

1. ORIGINALE

Legenda funigeilor. Poem dramatic în 3 acte, Iași, Editura „Viața românească”, 1907, 59 p.

Cometa. Comedie în 3 acte în versuri, București, Editura Librăriei Socec et Co., 1908, 76 p.

Caleidoscopul lui A. Mirea publicat de ~, vol. I, București, Minerva, 1908, 208 p. (Tabla de materii : Crezul meu, Scrisoarea deschisă a unui melc, Lui Grigorescu, Nuntă la țară, Deschamps la Ateneu, Povestea unei nopți de iarnă, Oglinda, Omul de zăpadă, Glasul lui Memnon, Pățania celor trei magi, Jos păpușile!, Pastel în metru antic, Five o'clock, Hornarul, Protestul circiumarilor, Crai-nou, Unui poet necunoscut, Doleanțele unui ex-trogloдит, Cișmigiu, Asfințit de lună, O lacrimă la dosar sau tribulațiile unei petiții, Idolul părăsit, Bachică, Sonete antimuzicale, Sonete de mart, Vremea premiilor, Nocturnă, Rachetă, Mănușa, Scara lui Iacob, Symbolism, Ceasornicul „Independenței”, „Americanism literar”, Controvers, Problemă, Prin viscoalele Bucегilor, Proprietarului meu, Contrast, Vis atavic, Bețivul solitar, Premiul meu, Portret, Excelsior!, Nostalgie, Preparative, Defilare, La Șosea, Monstrul de fier, Colloquium, În zori, O dramă într-o colivie, Cioflecărie, Pantalonađă, Corrida, Vulcanii glodoși, Suicidul și înmormântarea unui critic de artă, Elegie, Arca lui Noe, Epilog).

Carmen saeculare. Poem istoric, București, Editura Librăriei Socec et Co., Biblioteca românească enciclopedică „Socec”, nr. 63, 1909, 43 p.

Legenda funigeilor, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 534, 1909, 49 p.

Caleidoscopul lui A. Mirea publicat de ~, vol. II, București, Minerva, 1910, 170 p. (Cuprinsul : Regina Mab, Victima florilor de turnesol, Sonete rustice, Cucoșul, Răsăritul soarelui, Paingul, Vis biblic, Indignare reciprocă, Scrisoare, Variațiuni asupra lui „cum”, Un fost ministru, Cronica, Wagnerism, Revelionul unui confrate, Viziune telegrafică, Incitatus redivivus, Prolog, Neurastenie, Moartea circiumarului, Mesagiul, Poetul și lebedele, Indignarea clopotului de la Mitropolie, Amorul orb, Sonetul unui reumatic,

Jos ramoliții!, Lui Eminescu, Banchetul meu, Răspuns la o scrisoare, Poetul și primăvara, 1907, Elegie, Afise, Reintoarcerea, În Cișmigiu, Congresul literaților, Artistul, Versuri caniculare, O plimbare la Șosea, Toamnă, Statuia lui Heine, Redingota, Fantezie de Sf. Gheorghe, Traducând pe La Fontaine, Nu știu, n-am văzut, Diligența, Grandomanie, Sărmanul Yorik.

Cireșul lui Lucullus, București, Minerva, 1910, 235 p. (Tabla cuprinsului : Cireșul lui Lucullus, Umbra casei, Răzbunarea lui Arghir, Răsplata lui Criton, Idolul, Al doilea colonizator al Daciei, Povestea unei console, Din lumea Parcelor, Scrisoare veche, Bullier, Tainele celebrității, La țară, Trandafirii roșii, Pietate, Maestrul, Vacanța, În parcul Expoziției, Ochii diavolului, În spital, Spovedanii, Hoțul).

Portrete, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 580, 1910, 90 p. (Cuprinsul : Neculai Beldiceanu, Gheorghe din Moldova, I. Păun-Pincio, Eduard Gruber, Vasile Cosmovici, Artur Stavri, A. D. Holban — O amintire, Racovski, Un arivist, Sărmanul Vijbovski, Tipuri dispărute, Maestrul Kiriac, Domnul Panu și poezia noastră, Doi directori).

Le cerisier de Lucullus, col. Les milles nouvelles nouvelles, Paris, I. Gallequi, 1911—1912.

Cometa. Comedie în 3 acte în versuri, București, Biblioteca populară „Socec”, nr. 113—114, 1912, 93 p.

2. TRADUCERI

Traduceri din Paul Verlaine de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Minerva, 1903, 95 p. (Cuprinsul : Prefață; Amorul sfărîmat, Albastră-i zarea, Amurg, Alean, În surdină, În codru, Marco, Cavalerul, Cînd răsare luceafărul, Sărbătoarea piinii, Angelus, Drumul meu, Caterinca, Green, Nu este-așa?... , Epitalam de vară, Cîntec pribeag, Scrisoarea, În parcul vechi de zile, Melancolie; Notă biografică).

Poezii de Henrik Ibsen. Traduceri de St. O. Iosif și D. Anghel, București, Minerva, 1906, 74 p. (Cuprinsul : Prefață; În nemărgenire, Epigonilor, Minerul, Albatrosul, În Alpi, Copiii reveriei, Năvi arse, Șivoiul, Din „Brand”, Frica de lumină, Terje Vigen).

- Poezii* de Henrik Ibsen. Traduceri de St. O. Iosif și D. Anghel, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 399, 75 p. (Cuprinsul : același ca mai sus).
- Camoëns*. Poem dramatic într-un act de Fr. Halm. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 480, 51 p.
- Camoëns*. Poem dramatic într-un act de Fr. Halm. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Socec & Co., Biblioteca românească „Socec“, nr. 73, 1909, 51 p.
- Al. Dumas-tatăl, *Strigoii Carpaților*. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Minerva, Biblioteca „Minerva“, nr. 38, 1909, 106 p.
- Théodore de Banville, *Gringoire*. Comedie într-un act tradusă de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Tipografia cooperativă „Poporul“, 1910, 88 p.

III EDIȚII POSTUME

- Carmen saeculare*. Poem istoric în două părți, București, Editura Cartea românească, [1929], 40 p.
- La Fontaine, *Fabule*. Traduceri de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura Cartea românească, [1929], 73 p.
- Caleidoscopul lui A. Mirea*. Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Mihail Dragomirescu, Editura de stat pentru literatură și artă, Biblioteca pentru toți, [1956], 175 p.
- A. Dumas-père, *Nosferatul — Strigoii Carpaților* — (fără numele traducătorilor), Editura Succes, Clasicii groazei, 1942, p. 1—53.
- D. Anghel, *Poezii*. Ediție îngrijită și prefață de M. I. Dragomirescu, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, nr. 445 (cuprinde câteva poezii originale scrise în colaborare cu St. O. Iosif și toate traduceri realizate împreună cu acesta), p. 235—395.
- Legenda funișurilor*. Poem dramatic în trei acte, București, Editura Ion Creangă, 1971, 64 p.
- Caleidoscopul lui A. Mirea*. Poezii originale și tălmăciri. Ediție îngrijită, prefață, tabel cronologic și note de Ion Roman, București, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, nr. 779, 1974, 416 p.

- Cireșul lui Lucullus*. Teatru, proză, traduceri. Ediție îngrijită și note de Ion Roman, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, nr. 874, 1976, 460 p.

B. ARTICOLE ȘI STUDII DESPRE COLABORAREA D. ANGHEL—ST. O. IOSIF, ÎN PERIODICE ȘI VOLUME

- Anghel, D., *După reprezentarea lui Camoëns — Rampa*, I, nr. 15, 3 noiembrie 1911, p. 1.
- Arminiou, „*Cireșul lui Lucullus*“ de D. Anghel și St. O. Iosif — *Convorbiri critice*, IV, nr. 6, 25 iunie 1910, p. 400—402.
- Bogdan-Duică, G., *Corespondență din București*. „*Carmen saeculare*“ și „*Apus de soare*“ — *Luceafărul*, VIII, nr. 5, 1 martie 1909, p. 110—111.
- Bogdan-Duică, G., „*Cometa*“ — *Ramuri*, V, nr. 1, 1 ianuarie 1910, p. 4—9.
- Bogdan-Duică, G., „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“ — *Ramuri*, V, nr. 2, 15 ianuarie 1910, p. 25—30.
- Bogdan-Duică, G., „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“ — *Ramuri*, V, nr. 5, 1 martie 1910, p. 99—103.
- Calistrat, V., *Scrisori către A. Mirea — Sămănătorul*, VII, nr. 11, 9 martie 1908, p. 217.
- Cancel, P., „*Cometa*“ d-lor Iosif și Anghel la Teatrul Național — *Neamul românesc literar*, III, nr. 45—46, 27 noiembrie 1911, p. 727—728.
- Cazimir, Ștefan, *A. Mirea, precursor al lui Topirceanu* — Extras din *Analele Universității C. I. Parhon*. Seria științe social-filologice, nr. 15, 1959, 10 p.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 611.
- Chendi, Ilarie, *Literatura decadentă... St. O. Iosif și D. Anghel*, „*Legenda funișurilor*“ — *Viața literară și artistică*, I, nr. 49, 16 decembrie 1907, p. 389—390.
- Chendi, Il., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Cireșul lui Lucullus“, „Portrete“* — *Luceafărul*, IX, nr. 15—16, 1—16 august 1910, p. 387.
- Cioculescu, Șerban, *Dimitrie Anghel. Viața și opera*, Editura „Publicom“, București, 1945, p. 54—56, 75—102.

Clopraga, Constantin, „Caleidoscopul lui A. Mirea“ și Scrieri dramatice — în vol. *Literatura română între 1900 și 1918*, Editura Junimea, Iași, 1970, p. 346—350.

Ciorănescu, Al., *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, Casa școlărilor, 1943, p. 170—174, 191—196.

D., R., *Cu d-na Natalia Negru despre Iosif, D. Anghel și despre alții — Rampa*, XIV, nr. 3322, 18 februarie 1929, p. 1 și 3.

Dragomirescu, M., „Carmen saeculare“. Cîntecul XI de A. Mirea — *Convorbiri critice*, II, nr. 2, 15 ianuarie 1908, p. 86—87.

Dragomirescu, M., „Legenda funigeilor“ de St. O. Iosif și D. Anghel — *Convorbiri critice*, II, nr. 8, 15 aprilie 1908, p. 338—340.

Dragomirescu, M., „Cometa“ de D. Anghel și St. O. Iosif — *Convorbiri critice*, II, nr. 13, 1 iulie 1908, p. 541—542.

Dragomirescu, Mihail, *Cuvînt înainte la Caleidoscopul lui A. Mirea*, Editura de stat pentru literatură și artă, Biblioteca pentru toți, 1956, p. 3—4.

Dragomirescu, M. I., *Prefață la Dimitrie Anghel, Poezii*, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, nr. 445, 1968, p. XXI—XXIII și XXV—XXVII.

Eftimiu, Victor, *Doi poeți dispăruți: St. O. Iosif și D. Anghel — Ramuri — Drum drept*, XVII, 1 martie 1923, p. 67—74.

Eliade, Pompiliu, *Teatrul Național din București în 1908—1909*, Tipografia „Voința națională“, 1909, p. 64—67.

Făgețel, C. I., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Cireșul lui Lucullus“ — Ramuri*, V, nr. 15—16—17, 1—15 august—1 septembrie 1910, p. 418—419.

Filimon, Domnica, *Ecouri wagneriene*, postfață la Richard Wagner, *Olandezul zburător*, București, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, nr. 423, 1968, p. 271—283.

G. M. D., *De la Societatea femeilor române — Ordinea*, I, nr. 35, 5 ianuarie 1908, p. 2.

Gemedor, *Cronica teatrală. Teatrul Național: „Carmen saeculare“, poemă de D. Anghel și St. O. Iosif — Ordinea*, II, nr. 341, 28 ianuarie 1909, p. 1.

Goran, I., *Pe Bărăganul literar. Garabeți și botezați — Viața literară și artistică*, III, nr. 5, 3 februarie 1908, p. 5.

Horodincă, Georgeta, *D. Anghel — portret în evantai*, Editura Cartea românească, 1972, p. 42—45, 110—124, 182—184.

I., G., *St. O. Iosif și D. Anghel, „Legenda funigeilor“ — Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 480—481.

Ionescu-Sisești, G. C., [Recenzie] — *Ramuri*, III, nr. 21, 1 noiembrie 1908, p. 361.

Iorga, N., *Contra pamfletelor — Neamul românesc literar*, II, nr. 11, 14 martie 1910, p. 161—163.

Iorga, N., *Scriitorul de azi: d. D. Anghel — Neamul românesc literar*, II, nr. 44, 31 octombrie 1910, p. 688—691.

Lovinescu, E., *Dioscurii — Convorbiri critice*, II, nr. 14, 15 septembrie 1908, p. 567—574.

Lovinescu, E., *Critice*, ediție definitivă, II, Editura „Ancora“, S. Benvenisti & Co., București, [1926], p. 54—64.

Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane*, III, Editura „Ancora“, S. Benvenisti, București, [1927], p. 251—256.

Minulescu, Ion, „Cometa“ de Dim. Anghel și St. O. Iosif — *Viitorul*, II, nr. 254, 24 iulie (6 august) 1908, p. 1.

Minulescu, Ion, „Cometa“ lui Anghel și Iosif — *Românul*, I, nr. 225, 13/26 octombrie 1911, p. 6—7.

Moldovanu, Corneliu, *Anul teatral — Almanahul scriitorilor români pe 1913*, p. 113.

Negru, Natalia, *Helianta. Două vieți stinse. Mărturisiri*, București, Editura „Viața românească“, 1921, 224 p.

Negru, Natalia, *Și iată, mă gîndesc la voi... — Adevărul literar și artistic*, IX, nr. 419, 16 decembrie 1928, p. 5.

Panu, G., *Apropo de poeta Riria — Săptămîna*, X, nr. 3, 22 ianuarie 1910, p. 632—635.

Panu, G., *Un incident literar regretabil — Săptămîna*, X, nr. 4, 29 ianuarie 1910, p. 651—655.

P., S. dr., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Traduceri din Paul Verlaine“ — Luceafărul*, III, nr. 4, 15 februarie st. v. 1904, p. 105.

Roman, Ion, *A. Mirea*, în monografia *St. O. Iosif*, Editura pentru literatură, 1964, p. 99—124.

Roman, Ion, *Prefață la D. Anghel-St. O. Iosif, Caleidoscopul lui A. Mirea*, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, nr. 779, București, 1974, p. V—XXVIII.

Savel, V., *St. O. Iosif și D. Anghel — Luceafărul*, XIV, nr. 18, p. 366—371; nr. 20—21, 1919, p. 424—426.

Savel, V., *St. O. Iosif și D. Anghel — File trunchiate dintr-un carnet de însemnări*, în vol. *Contemporanii*, Arad, 1920, p. 83—90.

Săndulescu, Al., *G. Topîrceanu*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958, p. 106—108.

- Scurtu, I., *Traducerile literare la noi*, III — *Sămănătorul*, V, nr. 31, 30 iulie 1906, p. 610.
- Scurtu, I., *Un scriitor nou: A. Mirea* — *Sămănătorul*, VII, nr. 31, 28 iulie 1908, p. 719—723.
- Scurtu, I., „*Carmen saeculare*“, poemul dramatic al d-lor D. Anghel și St. O. Iosif — *Minerva*, I, nr. 40, 25 ianuarie 1909, p. 3.
- Scurtu, I., „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“, vol. II — *Seara*, I, nr. 58, 9 martie 1910, p. 1—2.
- S., I., St. O. Iosif și D. Anghel, „*Legenda funigeilor*“ — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 143—144.
- S., I., A. Mirea: „*Caleidoscopul*“ — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 295—296.
- S. I., T. Robeanu (Dr. Gheorghe Popovici): „*Poezii postume*“ — *Viața românească*, III, nr. 10, octombrie 1908, p. 128.
- S., I., D. Anghel și St. O. Iosif: „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“, vol. II — *Viața românească*, V, nr. 3, martie 1910, p. 466—467.
- S., I., D. Anghel și St. O. Iosif: „*Cireșul lui Lucullus*“ — *Viața românească*, V, nr. 5, mai 1910, p. 262—263.
- Spiru-Hasnaș, C., *Cronica literară. D. Anghel* — *Flacăra*, IV, nr. 5—6, 22 noiembrie 1914, p. 35—36.
- Streinu, Vladimir, *Colaborarea Iosif—Anghel* — *Revista Fundațiilor*, XIII, serie nouă, nr. 1, ianuarie 1946, p. 144—151.
- Teodorescu-Braniște, Tudor, *Recitind „Caleidoscopul lui A. Mirea“* — *Adevărul literar și artistic*, VII, nr. 292, 11 iulie 1926, p. 4.
- Trivale, Ion, St. O. Iosif, în *Cronici literare*, 1915, p. 340—341.
- Vârgolici, Teodor, *Dimitrie Anghel*, Editura tineretului, 1966, p. 116—132.
- Vraja, C., *Natalia Negru: „Helianta“* — *Viața românească*, XIV, nr. 1, ianuarie 1922, p. 141—142.
- Zamfirescu, Duilliu, St. O. Iosif și D. Anghel: „*Legenda funigeilor*“, „*Cometa*“, „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“, Raport de ∞ — *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXXI, 1908—1909, București, 1909, p. 265—269.
- „*Poezii*“ de Ibsen traduse de Iosif și Anghel — *Viața nouă*, II, nr. 10, 15 iunie 1906, p. 232—233.
- St. O. Iosif și D. Anghel: „*Legenda funigeilor*“ — *Viața nouă*, III, nr. 24, 15 ianuarie 1908, p. 533.

- „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“ — *Viața nouă*, IV, nr. 12, 1 august 1908, p. 243—244.
- D. Anghel și St. O. Iosif: „*Cometa*“ — *Viața nouă*, IV, nr. 21, 15 decembrie 1908, p. 427.
- *Serbarea de la Teatrul Național* — *Minerva*, I, nr. 41, 26 ianuarie 1909, p. 1.
- D. Anghel și St. O. Iosif: „*Carmen saeculare*“ — *Viața nouă*, nr. 5, 15 aprilie 1909, p. 98—99.
- *Înființarea Societății scriitorilor români* — *Minerva*, I, nr. 248, 23 august 1909, p. 1.
- *Constituirea Societății scriitorilor români* — *Minerva*, I, nr. 260, 4 septembrie 1909, p. 1.

INDICE DE TITLURI *

* Titlurile scrierilor în versuri și proză din *Cuprinsul*,
vol. I și II.

A. D. Holban — O amintire —	II, 31
Afișe	I, 228
Agnes — Baladă de Arany	II, 455
Albastră-i zarea — Verlaine	II, 194
Albatrosul — Henrik Ibsen	II, 229
Al doilea colonizator al Daciei	II, 62
Alean — Verlaine	II, 185
„Americanism literar“	I, 95
Amorul orb	I, 143
Amorul sfărîmat — Verlaine	II, 183
Amurg — Verlaine	II, 196
Angelus — Verlaine	II, 206
„Apropo de poeta Riria“	II, 427
Arătare — H. de Régnier	II, 452
Arca lui Noe	I, 132
Artistul	I, 224
Artur Stavri	II, 139
Asfințit de lună	I, 88
Baba și cele două fete-n casă — La Fontaine	II, 467
Bachică	I, 29
Balada lui Bucur	I, 401

Balada lui Lohengrin — Richard Wagner	II, 462
Banchetul meu	I, 193
Bețivul solitar	I, 107
Boreu și Phoebus — La Fontaine	II, 507
Bullier	II, 122

Caleidoscopul lui A. Mirea. Volumul al doilea	II, 436
Calul care voi să se răzbune pe cerb — La Fontaine	II, 475
Calul și lupul — La Fontaine	II, 499
Camoëns — Poem dramatic într-un act de Fr. Halm	II, 253
Canibalism	I, 390
Carmen saeculare — Poem istoric	I, 345
Caterinca — Verlaine	II, 210
Cavalerul — Verlaine	II, 197
Cătră noapte — Shelley	II, 453
Ceasornicul „Independenței”	I, 55
Centifolia	I, 412
Chiticul și pescarul — La Fontaine	II, 487
Cioflecărie	I, 7
Cioflecării și hilariante	I, 4
Cireșul lui Lucullus	II, 69
Cișmișul	I, 50
Cînd răsare luceafărul — Verlaine	II, 184
Cîntec pribeag — Verlaine	II, 186
Cîrpaciul și financiarul — La Fontaine	II, 471
Colloquium	I, 112
Cometa — Comedie în trei acte în versuri	I, 267
Cometei	I, 416
Conferința d-lui Motru — Model de reportaj științific	I, 388
Congresul literaților	I, 207
Contrast	I, 105
Controvers	I, 96
Copiii reveriei — Henrik Ibsen	II, 231
Corrida	I, 11
Crai-nou	I, 54
Crepusulul zeilor	I, 409
Crezul meu	I, 39
Cronica mea	II, 431

Cronica mea (Balada lui Bardasare)	II, 446
Cronica	I, 170
Cucoșul	I, 138
Cumpăna	I, 407

Defilare	I, 110
Deschamps la Ateneu	I, 57
Diligența	I, 234
Din „Brand” — Henrik Ibsen	II, 236
Din lumea Parcelor	II, 78
Discurs ținut la o întrunire a „Tinerimei artistice”	I, 382
Dobitoacele bîntuite de ciumă — La Fontaine	II, 481
Doi directori	II, 135
Doina (Fragment din „Carmen saeculare”)	I, 392
Doleanțele unui ex-trogodit în preajma Sf. Dumitru	I, 31
Domnul Panu și poezia noastră	II, 53
Drumul meu — Verlaine	II, 201

Ecaterina Pitiș	II, 401
Eduard Gruber	II, 48
Elegie (Ah, viață năcăjită de mici funcționari)	I, 226
Elegie (În cursul vieții mele-atît de triste)	I, 127
Epigonilor — Henrik Ibsen	II, 250
Epilog	I, 136
Epitalam de vară — Verlaine	II, 188
Excelsior!	I, 108

Fantezie de Sf. Gheorghe	I, 177
Fantezii parlamentare — Fotoliile vacante —	I, 374
Fata mare — La Fontaine	II, 495
Femeia înecată — La Fontaine	II, 479
Five o'clock	I, 20
Fleva la Quirinal — Baladă —	I, 379
Fragmente inedite din „Carmen saeculare”	I, 392
[Fr. Halm] Notiță bio-bibliografică	II, 30
Frica de lumină — Henrik Ibsen	II, 232

Gazeta lui Wily	II, 409
[George Popovici / T. Robeanu] Notiță biografică și bi- bliografică	II, 16
Gheorghe din Moldova	II, 102
Glasul lui Memnon	I, 67
Grandomanie	I, 235
Green — Verlaine	II, 187
Greierul și furnica — La Fontaine	II, 492
Gringoire — Comedie într-un act de Théodore de Branville	II, 285
Guzganul de la țirg și guzganul de la șes — La Fontaine	II, 503
[Henrik Ibsen] Prefață	II, 14
Hornarul	I, 74
Hoțul	II, 35
Idolul	II, 148
Idolul părăsit	I, 89
Iepurele și broaștele — La Fontaine	III, 505
Ieri și astăzi	II, 412
Incitatus redivivus	I, 153
Indignarea clopotului de la Mitropolie	I, 174
Indignare reciprocă	I, 141
Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia (Fragment din „Carmen saeculare“)	I, 393
I. Păun-Pincio	II, 19
Înainte!	I, 405
În Alpi — Henrik Ibsen	II, 211
Închinare Iașului	I, 367
În Cișmigiu	I, 200
În codru — Verlaine	II, 202
În nemărgenire — Henrik Ibsen	II, 213
În parcul Expoziției	II, 118
În parcul vechi de zile — Verlaine	II, 190
În spital	II, 176
În surdină — Verlaine	II, 208
În zori	I, 4

Jos păpușile!	I, 62
Jos ramoliții!	I, 172
Junca, oaia și capra în tovărășie cu leul — La Fontaine	II, 484
[La Dumbrăveni]	II, 9
La Șosea	I, 122
La țară	II, 22
Legenda funigeilor — Poem dramatic în trei acte	I, 236
Leul bolnav și vulpea — La Fontaine	II, 477
Leul și musca — La Fontaine	II, 509
Literatura de sărbători	II, 421
Lui Eminescu	I, 205
Lui Grigorescu	I, 3
Maestrul	II, 91
Maestrul Kiriac	II, 152
Manifestație	I, 370
Marco — Verlaine	II, 199
Măgarul și stăpîni săi — La Fontaine	II, 489
Mănușă	I, 41
Melancolie — Verlaine	II, 195
Mesagiul	I, 187
Minerul — Henrik Ibsen	II, 227
Moartea circiumarului	I, 155
Monstrul de fier	I, 101
Musca și chervanul — La Fontaine	II, 473
Năvi arse — Henrik Ibsen	II, 234
Neculai Beldiceanu	II, 43
Necunoscutul	I, 414
Neurastenie	I, 69
Nocturnă (Cu șvarțul meu stau singur și e pustiu localul.)	I, 87
Nocturnă (Sînt nopți cînd îmi revin în minte balade pline de mister)	I, 403
Nostalgie	I, 109
Noul Tannhäuser	I, 377

Noul tribun	I, 384
Nu este-așa?...	II, 192
Nuntă la țară	I, 52
Nu știu, n-am văzut...	I, 222
Oala de lut și oala de fier — La Fontaine	II, 485
O dramă într-o colivie	I, 4
Oglinda	I, 86
O lacrimă la dosar sau tribulațiile unei petiții	I, 24
Omul de zăpadă	I, 75
O plimbare la Șosea	I, 164
Paingul	I, 140
Pantalonadă	I, 9
Pastel în metru antic	I, 90
[Paul Verlaine] Notă biografică	II, 10
Pățania celor trei magi	I, 64
Pe altă stea — Gustav Falke	II, 464
Pe țârm — H. de Régner	II, 451
Peștorii Amfitritei	II, 171
Pietate	II, 167
Plugarul și copiii lui — La Fontaine	II, 478
Poetul și lebedele	I, 221
Poetul și primăvara — Dramă în cinci sonete —	I, 159
Portret	I, 108
Povestea unei console	II, 87
Povestea unei nopți de iarnă	I, 58
Poveste pentru gîntea literară	II, 442
[Prefață la <i>Carmen saeculare</i>]	II, 26
Premiul meu	I, 107
Preparative	I, 110
Prin viscoalele Bucegilor	I, 97
Problemă	I, 71
Prolog (la <i>Cometa</i>)	I, 183
Prolog (<i>Sonete rustice</i>)	I, 138
Proprietarului meu	I, 105
Protestul circiumarilor	I, 35

Rachetă	I, 40
Racovski	II, 112
Răsăritul soarelui	I, 139
Răsplata lui Criton	II, 106
Răspuns	I, 373
Răspuns la o scrisoare	I, 144
Răzbunarea lui Arghir	II, 97
Redingota	I, 217
Regina Mab	I, 146
Reîntoarcerea	I, 83
Represiune	II, 416
Revelionul unui confrate	I, 157
Sărbătoarea piinii — Verlaine	II, 189
Sărmanul Vijbovski	II, 66
Sărmanul Yorik	I, 219
Scara lui Iacob	I, 42
Scrisoare	I, 141
Scrisoarea — Verlaine	II, 204
Scrisoarea deschisă a unui melc	I, 46
Scrisoare de dragoste	I, 398
Scrisoare veche	II, 83
Sfîntul din „Albastru“ — Rugăciune —	I, 381
Symbolism	I, 72
Societatea scriitorilor români	II, 407
Sonete antimuzicale	I, 125
Sonete de mart	I, 91
Sonete de mart [V]	I, 372
Sonet electoral	I, 386
Sonete indignate	I, 105
Sonete rustice	I, 138
Sonetul unui reumatic	I, 163
Spleen	I, 369
Spovedanii	II, 156
Statuia lui Heine	I, 231
Stejarul și trestia — La Fontaine	II, 497
Steriade	II, 419
Strigoii Carpaților — Al. Dumas-tatăl	II, 355
Suicidul și înmormîntarea unui critic de artă	I, 15

Șarpele și pila — La Fontaine II, 466
 Șivoiul — Henrik Ibsen II, 235
 Șivoiul și riul — La Fontaine II, 493

Tainele celebrității II, 126
 Takiștii la Piatra I, 387
 Terje Vigen — Henrik Ibsen II, 238
 Tipuri dispărute II, 142
 Tînăra văduvă — La Fontaine II, 469
 Toamnă I, 233
 Traducînd pe La Fontaine I, 229
 Trandafirii roșii II, 58
 Troica I, 413

Umbra casei II, 74
 Un arivist II, 115
 Un congres al scriitorilor II, 404
 Un erudit II, 439
 Un fost ministru — Portret — I, 149
 Un incendiu — Cronică fantezistă — II, 424
 Unui poet necunoscut (T. Robeanu) I, 94

Vacanța II, 130
 Variațiuni asupra lui „cum“ I, 169
 Vasile Cosmovici II, 39
 Versuri caniculare I, 203
 Victima florilor de turnesol I, 213
 Vis atavic I, 106
 Vis biblic I, 140
 Viziune telegrafică I, 129
 Voievodul nebun — A. Lebert II, 460
 Vorba lui Socrate — La Fontaine II, 491
 Vremea premiilor I, 100
 Vulcanii glodoși I, 12

Vulpea, maimuțoiul și dobitoacele — La Fontaine II, 501
 Vulpea și bustul — La Fontaine II, 488

Wagnerism I, 130

1907 I, 78

CUPRINS

PROZĂ ORIGINALĂ DIN VOLUME

[La Dumbrăveni]	9 (513)
[Paul Verlaine] Notă biografică	10 (513)
[Henrik Ibsen] Prefață	14 (514)
[George Popovici / T. Robeanu] Notiță biografică și bibliografică	16 (515)
I Păun-Pincio	19 (516)
La țară	22 (518)
[Prefață la „Carmen saeculare“]	26 (518)
[Fr. Halm] Notiță bio-bibliografică	30 (519)
A. D. Holban — O amintire	31 (519)
Hoțul	35 (521)
Vasile Cosmovici	39 (521)
Neculai Beldiceanu	43 (522)
Eduard Gruber	48 (523)
Domnul Panu și poezia noastră	53 (525)
Trandafirii roșii	58 (529)
Al doilea colonizator al Daciei	62 (531)
Sărmanul Vijbovski	66 (531)
Cireșul lui Lucullus	69 (531)
Umbra casei	74 (532)
Din lumea Parcelor	78 (532)
Scrisoare veche	83 (533)
Povestea unei console	87 (533)
Maestrul	91 (533)

Răzbunarea lui Arghir	97 (534)
Gheorghe din Moldova	102 (534)
Răsplata lui Criton	106 (534)
Racovski	112 (535)
Un arivist	115 (535)
În parcul Expoziției	118 (536)
Bullier	122 (536)
Tainele celebrității	126 (536)
Vacanța	130 (537)
Doi directori	135 (537)
Artur Stavri	139 (539)
Tipuri dispărute	142 (539)
Idolul	148 (540)
Maestrul Kiriac	152 (540)
Spovedanii	156 (541)
Pietate	167 (542)
Peștorii Amfitritei	171 (542)
În spital	176 (542)

TRADUCERI LIRICE ȘI EPICE DIN VOLUME

Paul Verlaine

Amorul sfârșit	183 (544)
Cînd răsare luceafărul	184 (545)
Alean	185 (545)
Cîntec pribeag	186 (545)
Green	187 (546)
Epitalam de vară	188 (546)
Sărbătoarea piinii	189 (546)
În parcul vechi de zile	190 (546)
Nu este-așa?...	192 (547)
Albastră-i zarea	194 (548)
Melancolie	195 (548)
Amurg	196 (548)
Cavalerul	197 (549)
Marco	199 (549)
Drumul meu	201 (549)
În codru	202 (550)
Scrisoarea	204 (550)
Angelus	206 (551)

În surdină	208 (551)
Caterinca	210 (551)
<i>Henrik Ibsen</i>	
În Alpi	211 (553)
În nemărgenire	213 (553)
Minerul	227 (554)
Albatrosul	229 (555)
Copiii reveriei	231 (555)
Frica de lumină	232 (555)
Năvi arse	234 (556)
Șivoiul	235 (556)
Din „Brand“	236 (556)
Terje Vigen	238 (556)
Epigonilor	250 (557)

Fr. Halm

CAMOENS. Poem dramatic într-un act	253 (558)
--	-----------

Théodore de Banville

GRINGOIRE. Comedie într-un act	285 (561)
--	-----------

Alexandre Dumas-tatăl

STRIGOIU CARPAȚILOR	335 (563)
-------------------------------	-----------

PROZĂ ORIGINALĂ DIN PERIODICE

Ecaterina Pitiș	401 (566)
Un congres al scriitorilor	404 (567)
Societatea scriitorilor români	407 (568)
Gazeta lui Wily	409 (569)
Ieri și astăzi	412 (570)
Represiune	416 (572)
Steriade	419 (573)
Literatura de sărbători	421 (573)
Un incendiu — Cronică fantezistă —	424 (575)
„Apropo de poeta Riria“ — Răspuns d-lui Panu	427 (576)
Cronica mea	431 (578)
<i>Caleidoscopul lui A. Mirea</i> — Volumul al doilea	436 (581)
Un erudit	439 (582)
Poveste pentru gîntea literară	442 (583)
Cronica mea	446 (588)

TRADUCERI DIN PERIODICE

<i>H. de Régnier</i>	
Pe țârm	451 (588)
Arătare	452 (588)
<i>Shelley</i>	
Cătră noapte	453 (589)
<i>Arany</i>	
Agnes	455 (589)
<i>A. Lebert</i>	
Voievodul nebun	460 (589)
<i>Richard Wagner</i>	
Balada lui Lohengrin	462 (589)
<i>Gustav Falke</i>	
Pe altă stea	464 (590)
<i>La Fontaine</i>	
Șarpele și pila	466 (590)
Baba și cele două fete-n casă	467 (590)
Tînăra văduvă	469 (591)
Cîrpaciul și financiarul	471 (591)
Musca și chervanul	473 (592)
Calul care voi să se răzbune pe cerb	475 (592)
Leul bolnav și vulpea	477 (592)
Plugarul și copiii lui	478 (593)
Femeia inecată	479 (593)
Dobitoacele bintuite de ciură	481 (593)
Junca, oaia și capra în tovărășie cu leul	484 (594)
Oala de lut și oala de fier	485 (594)
Chiticul și pescarul	487 (594)
Vulpea și bustul	488 (595)
Măgarul și stăpînii săi	489 (595)
Vorba lui Socrate	491 (595)
Greierul și furnica	492 (595)
Șivoiul și rful	493 (596)
Fata mare	495 (596)
Stejarul și trestia	497 (596)
Calul și lupul	499 (597)
Vulpea, maimuțoiul și dobitoacele	501 (597)

Guzganul de la țîrg și guzganul de la șes	503 (597)
Iepurele și broaștele	505 (597)
Boreu și Phoebus	507 (597)
Leul și musca	509 (597)
<i>Comentarii</i>	511
<i>Bibliografie</i>	600
<i>Indice de titluri</i>	621